

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

18

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΑΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ΄.- ΛΟΓΟΙ Α΄.-Ε΄.
ΒΙΒΛΙΟΝ Δ΄.- ΛΟΓΟΣ Α΄.

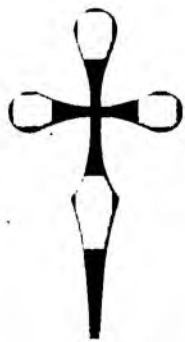
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
ΘΕΟΛΟΓΟ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

18

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
Ελευθ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2004

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

18

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310/283 880. Οικίας 2310/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Μὲ τὸν τόμο αὐτὸ συνεχίζεται ἡ ἔκδοσι τῶν ἀπάντων τῆς μεγάλης αὐτῆς φυσιογνωμίας τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας μὲ τὴν ὑπομνημάτιση ὑπ' αὐτοῦ στὸν Ἡσαΐα, καὶ συγκεκριμένα στὰ κεφάλαια 28, 9 - 44, 1, ἐπεκτεινόμενη σὲ πέντε Λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Λόγοι Β' - Ε' ἀνήκουν στὸ Τρίτο Βιβλίο τῶν ὑπομνημάτων του στὸν Ἡσαΐα, ἐνῶ ὁ Λόγος Α' ἀνήκει στὸ Τέταρτο Βιβλίο. Τὸ ὅλο ἔργο τοῦ Ὑπομνήματος στὸν Ἡσαΐα θὰ ὀλοκληρωθεῖ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μὲ τοὺς δύο ἐπόμενους τόμους, 19ον καὶ 20ον.

Γιὰ τὸ πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ Ὑπόμνημα αὐτό, ἀλλὰ καὶ ὅλα γενικὰ τὰ Ὑπομνήματα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ πατέρα μας στὴν ἁγία Γραφή εἶναι περιττό, νομίζω, νὰ τὸ σχολιάσομε ἐδῶ, θὰ τὸ ἀντιληφθεῖ ὅμως εὐκόλα κανεὶς ἂν θελήσει μὲ προσοχὴ νὰ διαβάσει καὶ νὰ μελετήσῃ αὐτὰ, μέσα στὰ ὁποῖα θὰ δεῖ ξεδιπλωμένο τὸ μέγα μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας μας, τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸ προκηρύχθη ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲσω τοῦ θεσπέσιου προφήτη Ἡσαΐα καὶ ἐρμηνεύθη καὶ ἀναλύθη κατὰ τὸν πλέον ἄριστο καὶ θαυμαστὸ τρόπο ἀπὸ αὐτὸν τὸν θεοφώτιστο πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας. " Ἄς σπεύσῃ λοιπὸν ὁ καθένας νὰ κάνει κτῆμα τοῦ αὐτοῦ τὸν πνευματικὸ πλοῦτον, τὸν μόνον ἄφθαρτον καὶ πιστὸν συνοδὸν κατὰ τὴν πορείαν πρὸς τοὺς αἰώνιους τόπους διαμονῆς τῶν ἁγίων τέκνων τοῦ οὐράνιου Πατέρα μας.

Τὸ κείμενον λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG τοῦ MIGNE τόμος 70, 624-918, στὸ ὁποῖον γίνονται πολλὰ ἀναγκαῖες διορθώσεις στὴ στίξιν.

Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

ΛΟΓΟΣ Β΄.

ΚΕΦ. 28, στίχ. 9-11. «Οἱ ἀπογεγαλακτισμένοι ἀπὸ γάλακτος, οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μαστοῦ, θλίψιν ἐπὶ θλίψει προσδέχου, ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι, ἔτι μικρόν, ἔτι μικρόν, διὰ φανλισμὸν χειλέων, διὰ γλώσσης ἐτέρας».

5 Κατέληξε μὲν ἡμῖν ὁ πρῶτος λόγος εἰς τό, «Τίνι ἀνηγγείλαμεν κακά, καὶ τίνι ἀνηγγείλαμεν ἀγγελίαν;». Διερμηνεύοντες δὲ τῶν προειρημένων τὴν δύναμιν, λέγομεν ὅτι τῶν ἀγίων προφητῶν εἰσεκομίσθη πρόσωπον ἐπιτιμώντων
10 αὐτῶν ἐντετυχηκόσι λόγοις, ὠφεληθεῖσι δὲ παντελῶς οὐδέν, καίτοι καὶ κακῶν αὐτοῖς, καὶ μέντοι καὶ ἀγγελίας προηγορευμένων. Καὶ κακὰ μὲν εἶναι τὰς τοῖς εἰωθόσι πλημμελεῖν ἠὺτρεπισμένας κολάσεις διαβεβαιούμεθα, ἀγγελίας τε τὰς ἐπ' ἀγαθαῖς ἐλπίσι τιμᾶς. Ὡς οὐδὲν οὖν τὸ σύμπαν

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ
ΣΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΣΑΪΑ

ΒΙΒΛΙΟ Γ'. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ

ΛΟΓΟΣ Β'.

ΚΕΦ. 28, στίχ. 9-11. «Ἐσεῖς ποὺ ἔχετε ἀπογαλακτισθεῖ καὶ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὸ μαστό, νὰ περιμένετε θλίψη πάνω σὲ θλίψη, καὶ νὰ ἔχετε ἐλπίδα μετὰ τὴν ἐλπίδα, λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα, λόγω τῶν χλευαστικῶν λόγων τους καὶ τῆς διαφορετικῆς γλώσσας».

Ὁ πρῶτος λόγος μας ὡς τέλος του εἶχε τὰ λόγια, «Σὲ ποιὸν φέραμε ἀγγελίες κακῆς καὶ σὲ ποιὸν ἀναγγείλαμε εὐχάριστα πράγματα;». Ἐξηγώντας τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων, λέμε ὅτι μὲ τὰ λεγόμενα αὐτὰ παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο τῶν ἁγίων προφητῶν νὰ ἐπιτιμᾶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἔξ αἵματος Ἰσραηλῖτες, ἐπειδὴ μάταια ἄκουσαν τοὺς λόγους τους καὶ δὲν ὠφελήθηκαν ἀπολύτως καθόλου, μολονότι καὶ τοὺς εἶχαν προαγγελθεῖ τὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ εἶχαν λάβει ἀγγελίες γιὰ εὐχάριστα πράγματα. Καὶ κακὰ βέβαια διαβεβαιωνόμαστε ὅτι εἶναι οἱ τιμωρίες ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ γιὰ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν πλημμελήματα, ἐνῶ ἀγγελίες οἱ ἐλπίζόμενες τιμές. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ὠφελήθηκαν ἀπολύτως καθόλου

ὄφελιμῶν τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, εἰ καὶ ἀνηγγέλκασιν αὐτοῖς οἱ προφηῆται τὰ παρὰ Θεοῦ, ἀπειλὰς τέ φημι καὶ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ὑποσχέσεις, «Τίνι», φησὶν, «ἀνηγγείλαμεν κακά, καὶ τίνι ἀνηγγείλαμεν ἀγγελίαν;», σεσι-
 5 γηκότων δὲ ὡσπερ τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ μέχρι δὴ τούτων τὸν οἰκεῖον στησάντων λόγον, αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τοῖς ἀγίοις ἐπιφωνεῖ λέγων· «Οἱ ἀπογεγαλακτισμένοι ἀπὸ γάλακτος, οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μαστοῦ, θλίψιν ἐπὶ θλίψει προσδέχου, ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι». Οἱ μὲν γὰρ ἀνουθέτητοι,
 10 φησὶν, καὶ πολὺ νοσοῦντες τὸ ἐξήνιον, ἐξώσθησαν εἰκότως, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας ἀμέτοχοι γεγονότες, βαδιοῦνται πρὸς ὄλεθρον, ὑμεῖς δὲ λοιπὸν οἱ διὰ πίστεως κεκλημένοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, οἱ καθάπερ τινὸς μαστοῦ καὶ γάλακτος ἀπεσπασμένοι τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας, οἱ τρο-
 15 φὴν μὲν πάλαι νηπιοπρεπῆ δεχόμενοι καὶ ἀμαθεστέραν ἔχοντες τὴν φρένα, προβεβηκότες δὲ νῦν εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὴν τελείους πρόεπουσαν μεταφοιτήσαντες τροφήν, καὶ οὐ μεμενηκότες ἄπειροι λόγου δικαιοσύνης, κατευθύνατε τὰς
 20 ἑαυτῶν καρδίας εἰς παραδοχὴν τοῦ νέου κηρύγματος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τῶν διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων. Ἄνδριζεσθε πρὸς ὑπομονήν, καὶ εἰ θλίψις ἐπέρχοιτο συχνῆ τε καὶ ἀλλεπάλληλος ἐγηγερομένων τῶν πειρασμῶν, καὶ τῆς τῶν διωκόντων ὀμότητος ἐπιφυομένης ὑμῖν, καρτερήσατε
 25 βραχύ, καὶ ἐπὶ βραχὺ προσδέχεσθε τὰς θλίψεις, ἵνα καὶ ἐλπίδα πλουτήσητε, τὴν γέ φημι τὴν ὑπὲρ νοῦν τὸν ἀνθρώπινον. «Ὁφθαλμός», γάρ, φησὶν, «οὐκ οἶδεν, καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».

30 Εἶτα διαδείκνυσι ποία τις ἔσται πρώτη κατ' αὐτῶν ἡ θλίψις. «Διὰ φαυλισμόν», γάρ, φησί, «χειλέων καὶ διὰ

ἑξαίματος Ἰσραηλίτες, ἃν καὶ τοὺς εἶχαν ἀναγγεῖλαι οἱ προφῆτες τὰ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶ τὶς ἀπειλὲς καὶ τὶς ὑποσχέσεις γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀπολαύσουν, γιατί λέγει, «Σὲ ποιὸν φέραμε ἀγγελίες κακὲς καὶ σὲ ποιὸν ἀναγγείλαμε εὐχάριστα πράγματα;», καὶ σὰν νὰ σίγησαν κατὰ κάποιον τρόπο οἱ ἅγιοι προφῆτες καὶ νὰ σταμάτησαν μέχρι σ' αὐτὰ τὸ λόγο τους, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὄλων φωνάζει πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς λέγει· «Ἔσεῖς ποὺ ἔχετε ἀπογαλακτισθεῖ, σεῖς ποὺ ἔχετε ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὸ μαστὸ, δεχθεῖτε θλίψη πάνω σὲ θλίψη καὶ ἐλπίδα πάνω σὲ ἐλπίδα». Ἐκεῖνοι, λέγει, ποὺ δὲν δέχθηκαν νουθεσία καὶ ἔδειξαν πολλὴ ἀνυπακοή, ἐκδιώχθηκαν εὐλόγα, καὶ ἀφοῦ δὲν κατέστησαν μέτοχοι τῆς σωτηρίας ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸν Χριστό, θὰ βαδίσουν στὸν ὄλεθρο, ἐνῶ ἔσεῖς ποὺ κληθήκατε μὲ τὴν πίστη στὸ νὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια¹, ποὺ ἀποκοπήκατε σὰν ἀπὸ κάποιον μαστὸ καὶ γάλα ἀπὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου, ποὺ παλαιὰ λαμβάνετε τροφή κατάλληλη γιὰ τὰ νήπια καὶ εἶχατε τὸ μυαλό μας γεμᾶτο ἄγνοια, ἔχοντας προχωρήσει τώρα σὲ τέλειον ἄνδρα, κατὰ τὸ μέτρο τοῦ τέλειου πνευματικοῦ ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ², καὶ ἔχετε ἀρχίσει νὰ χρησιμοποιεῖτε τὴν τροφή ποὺ ἀρμόζει στοὺς τέλειους, καὶ δὲν εἶστε ἄπειροι ἀπὸ λόγο δικαιοσύνης, ὀδηγήστε τὶς καρδιές σας στὴν ἀποδοχὴ τοῦ νέου κηρύγματος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τῶν θεσπισμάτων τοῦ Χριστοῦ. Δεῖξτε ὑπομονὴ σὰν ἄνδρες, καὶ ἂν σᾶς ἔρθουν θλίψεις συχνὲς καὶ ἀλλεπάλληλες μὲ τὴν ἐπίθεση τῶν πειρασμῶν καὶ τὴν ὀμότητά ἐκείνων ποὺ σᾶς καταδιώκουν, δεῖξτε λίγη καρτερία καὶ ὑπομείνατε τὶς θλίψεις γιὰ λίγο, γιὰ νὰ δεχθεῖτε τὸν πλοῦτον τῆς ἐλπίδας, τὴν ἐλπίδα τὴν πάνω ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ. Γιατί λέγει· «Μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ στὴν ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔφτασαν ἐκεῖνα ποὺ ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν»³.

Ἐπειτα δείχνει ποιά θλίψη θὰ τοὺς βρεῖ πρώτη. Γιατί λέγει· «Ἐξαιτίας τῶν χλευαστικῶν λόγων καὶ τῆς διαφορετικῆς γλώσ-

γλώσσης ἐτέρας». Ἔστι δὲ τοιοῦτος τῆς προφητείας ὁ
 νοῦς Ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων ἀποστόλων γέγραπται,
 ὅτι «Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἦσαν πάντες ὁμοῦ
 5 ἠῆχος ὡσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας». Εἰτά φησιν «᾽Ω-
 φθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμενα γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, καὶ
 ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἐτέ-
 ραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι
 αὐτοῖς». Προστέταχε γὰρ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἀπὸ Ἱεροσολύ-
 10 μων μὴ χωρίζεσθαι, περιμένειν δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πα-
 τρός, ἕως ἂν ἐνδύσωνται ἐξ ὕψους δύναμιν. Εἰτα κατελθόν-
 τες ἐλάλουν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ἅπασιν δὲ τοῖς ἐξ ἐτέρων
 χωρῶν ταῖς δοθείσαις αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ γλώσσαις, «καὶ
 κατεπλήττοντο μὲν ἀκροώμενοι, καὶ δὴ καὶ ἔφασκον, Οὐκ
 15 ἰδοὺ πάντες οἱ λαλοῦντές εἰσιν Ἰουδαῖοι; Καὶ πῶς πάντες
 ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ γλώσση λαλούντων αὐτῶν;
 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον», φησίν, «ὅτι Γλεύκους μεμεστωμένοι»,
 τοῦτ' ἔστι, μεθύουσι τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ «διὰ φανλισμὸν
 χειλέων, διὰ γλώσσης ἐτέρας». Ἐλάλουν μὲν γὰρ γλώσσαις
 20 ἐτέραις, τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ καὶ τοῦτο προειρηκό-
 τος. Ἐν ἑτερογλώττοις γάρ, φησί, καὶ ἐν χεῖλεσιν ἐτέρων
 λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' ὡς πιστεύσουσιν. Ἀλλὰ
 καίτοι δέον εἰς πληροφορίαν δέχεσθαι τὸ σημεῖον, ἐννοή-
 σαντας τὴν ἐπὶ τούτῳ γεγενημένην παρὰ Θεοῦ προαγό-
 25 ρευσιν, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων, κατονειδίζοντες δὲ τὸ μεθύ-
 ειν αὐτοῖς, μεμενήκασιν ἐν ἀπειθείᾳ.

Στίχ. 11-12. «᾽Οτι λαλήσουσι τῷ λαῷ τούτῳ λέγοντες
 αὐτῷ· Τοῦτο τὸ ἀνάπαυμα τῷ πίνοντι, καὶ τοῦτο τὸ σύν-
 τριμμα, καὶ οὐκ ἠθέλησαν ἀκούειν».

30 Ἔφη πού Θεός ἐπὶ ταῖς Ἰουδαίων ἀπονοίαις ἀγανα-

σας». Τὸ νόημα τῆς προφητείας εἶναι τὸ ἑξῆς. Στὶς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἔχει γραφεῖ· «Κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἦταν ὅλοι μαζὶ συγκεντρωμένοι στὸ ἴδιο μέρος, καὶ νὰ ἀκούσθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ κάποιος ἦχος σὰ νὰ ἐρχόταν ἄνεμος δυνατός»⁴. Ἔπειτα λέγει· «Εἶδαν νὰ μοιράζονται γλῶσσες σὰν πύρινες φλόγες, καὶ κάθισε ἀπὸ μία στὸν καθένα τους, καὶ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μὲ διαφορετικὲς γλῶσσες, καθὼς τὸ Πνεῦμα τοὺς ἔδινε τὴ δυνατότητα νὰ μιλοῦν»⁵. Γιατὶ τοὺς εἶχε προστάξει ὁ Χριστὸς νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ νὰ περιμένουν τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πατέρα, μέχρι πού νὰ περιβληθοῦν δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἔπειτα, ἀφοῦ κατέβηκαν, μιλοῦσαν στοὺς Ἰσραηλιῆτες καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλοεθνεῖς μὲ τὶς γλῶσσες πού τοὺς εἶχαν δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. «Καὶ ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ἀκούοντάς τους, καὶ μάλιστα ἔλεγαν· Ὅλοι αὐτοὶ πού μιλοῦν δὲν εἶναι Ἰουδαῖοι; Καὶ πῶς ὅλοι ἔμεῖς τοὺς ἀκοῦμε ὁ καθένας μας νὰ μιλοῦν στὶς δικές μας γλῶσσες; Ἄλλοι πάλι», λέγει, «ἔλεγαν ὅτι εἶχαν πιεῖ πολὺ κρασί»⁶, δηλαδή ὅτι ἦταν μεθυσμένοι· αὐτό, νομίζω, σημαίνει, τὸ «Ἐξαιτίας τῶν γλευαστικῶν λόγων καὶ τῆς διαφορετικῆς γλώσσας». Μιλοῦσαν δηλαδή μὲ διαφορετικὲς γλῶσσες, πού καὶ αὐτὸ τοὺς τὸ εἶχε προαναγγεῖλει ὁ Θεὸς πού κατορθώνει τὰ πάντα. Γιατὶ λέγει· Μὲ διαφορετικὲς γλῶσσες καὶ μὲ τὰ χεῖλη ἄλλων θὰ μιλήσω στὸ λαὸ αὐτόν, καὶ ὄχι ὅπως πιστεύουν. Ἀλλά, μολονότι ἔπρεπε νὰ δεχθοῦν τὸ θαῦμα πρὸς πληροφόρησή τους, φέροντας στὸ νοῦ τους τὴ σχετικὴ μ' αὐτὸ προαγγελία τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν, ἀλλὰ γλευάζοντας αὐτοὺς ὅτι εἶχαν μεθύσει, παρέμειναν στὴν ἀνυπακοή τους.

Στίχ. 11-12. «Γιατὶ θὰ μιλήσουν στὸ λαὸ αὐτὸ καὶ θὰ τοῦ ποῦν Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνάπαυση αὐτοῦ πού πίνει, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συντριβὴ τους, καὶ ὅμως δὲν θέλησαν ν' ἀκούσουν».

Εἶπε κάπου ὁ Θεὸς ἀγανακτώντας ἐξαιτίας τῶν ἀνοησιῶν

6. Πράξ. 2, 7-8, καὶ 13.

κτῶν· «Ἴδού ἐγὼ ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγων Κυρίου. Καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν παραδραμοῦνται ζητοῦντες τὸν λόγον Κυρίου, οὐ μὴ εὕρωσιν». Οὐκοῦν ἐπενήνεκται λιμὸς νοητὸς τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ ἐπειδήπερ οὐ παρεδέξαντο διὰ τῆς πίστεως τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα καὶ ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ, ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, ἐν ἐνδείᾳ γεγόνασι τῆς θεοσδότου τροφῆς· «Οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ», φησί, «μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ». Καὶ πεπαρωνήκασιν μὲν εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν· ἐπειδὴ δέ ἐστιν ἀγαθός, καίτοι δεδυσσεβηκότα οὐ φορητῶς ἐκάλει πρὸς μετάγνωσιν διὰ τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Προσπεφώνηκε γοῦν αὐτοῖς ὁ μακάριος Πέτρος, 15 ὅτι δὴ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσαντο, καὶ ἀπεκτόνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, καὶ ἠτήσαντο ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς Πλὴν καὶ τοῦτο προσετίθει, «Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. Μετανοήσατε οὖν, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος 20 ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἐμῖν γὰρ εἰσὶν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν». Οἱ τοίνυν, φησὶν, ἀπεσπασμένοι ἀπὸ μαστοῦ τε καὶ γάλακτος, οἱ κεκλημένοι πρὸς ἀποστολήν καὶ τῶν νέων κηρυγμάτων γεγονότες ἱερουργοί, λαλήσουσι τῷ λαῷ τούτῳ, καταδεικνύοντες ἐναργῶς, ποία μὲν ἀνάπανσις ἔσται τῷ πίνοντι, καὶ οἶον τὸ σύντριμμα, τοῦτ' ἔστι, τί τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ ἐναντίον. Καὶ οὐκ ἂν ἀκούσειεν ἄν. Ὅθεν, οἶμαι, κεκινημένος τις τῶν ἀγίων ἔφη πρὸς αὐτούς· «Σκληροτραχῆλοι καὶ ἀπειθεῖς τῇ καρδίᾳ, ὑμεῖς αἰεὶ 30 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀντιπίπτετε». Ἄθρει γὰρ ὅπως καίτοι δεδυσσεβηκότες οὐ φορητῶς, παιδαγωγοὺς ἐσχήκασιν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἀποκομίζοντας εἰς μετάγνωσιν καὶ τὴν

τῶν Ἰουδαίων· «Νά, ἐγὼ θὰ προξενήσω πείνα ἐπάνω στὴ γῆ, ὄχι πείνα γιὰ ψωμί, οὔτε δίψα γιὰ νερό, ἀλλὰ πείνα ἀπὸ ἔλλειψη ἀκοῆς τῶν λόγων τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση θὰ τρέξουν ἀναζητώντας τὸν λόγο τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ τὸν βροῦν»⁷. Προξενήθηκε λοιπὸν πείνα πνευματικὴ στοὺς Ἰσραηλιῖτες καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔκαναν δεκτὸ μέσω τῆς πίστεως τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἔδωσε ζωὴ στὸν κόσμο, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, στερήθηκαν τὴν θεόσδοτη τροφή· γιὰτὶ λέγει· «Δὲν θὰ ζῆσει ὁ ἄνθρωπος μόνο μὲ τὸ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁸. Καὶ φέρθηκαν βέβαια μὲ παραφροσύνη ἀπέναντι στοὺς Σωτήρα ὄλων καὶ Λυτρωτὴ, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀγαθός, μολονότι εἶχαν ἀσεδήσει βαρύντατα, τοὺς κάλεσε σὲ μετάνοια μέσω τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Μίλησε λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς ὁ μακάριος Πέτρος καὶ τοὺς εἶπε, ὅτι ἀρνήθηκαν τὸν ἅγιο καὶ δίκαιο, σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς, καὶ ζήτησαν νὰ τοὺς χαρισθεῖ ἄνθρωπος φονιάς. Πλὴν ὅμως πρόσθεσε κι αὐτό· «Καὶ τώρα, ἀδελφοί μου, γνωρίζω ὅτι αὐτὸ τὸ κάνατε ἀπὸ ἄγνοια, ὅπως καὶ οἱ ἄρχοντές σας. Μετανοῆστε λοιπὸν κι ἂς βαπτισθεῖ καθένας σας στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ λάβετε τὴ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ σὲ σᾶς ἀνήκουν οἱ ὑποσχέσεις καὶ στὰ παιδιά σας»⁹, Αὐτοὶ λοιπὸν, λέγει, ποὺ ἔχουν ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὸν μαστὸ καὶ τὸ γάλα, ποὺ ἔχουν κληθεῖ γιὰ ἀποστολὴ κι ἔχουν γίνεи ἱερουργοὶ τῶν νέων κηρυγμάτων, θὰ μιλήσουν στὸ λαὸ αὐτό, δείχνοντας μὲ σαφήνεια, ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάπαυση γι' αὐτὸν ποὺ πίνει καὶ ποιὰ ἡ συντριβὴ, δηλαδὴ ποιὸ τὸ ὠφέλιμο καὶ ποιὸ τὸ ἀντίθετο. Καὶ ὅμως δὲν θὰ θελήσουν ν' ἀκούσουν. Γι' αὐτό, νομίζω, κινημένος ἀπὸ ὀργὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους εἶπε πρὸς αὐτούς· «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀνυπάκουοι ἐσεῖς, πάντοτε ἀντιτίθεσθε στὸ ἅγιο Πνεῦμα»¹⁰. Πρόσεχε δηλαδὴ πῶς, μολονότι ἔδειξαν ἀνυπόφορη ἀσέβεια, εἶχαν λάβει παιδαγωγοὺς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ποὺ τοὺς ὀδηγοῦσαν στὴ μετάνοια καὶ ἐμφύτευαν μέσα τους τὴ γνώση

9. Πράξ. 3, 17. 2, 38.

10. Πράξ. 7, 51.

τοῦ συμφέροντος γνῶσιν ἐνιέντας αὐτοῖς· οἱ δὲ ἦσαν ἀγέρωχοι, καὶ πολὺ λίαν ἀπεσκληρότες, καὶ ἀσχέτως ἀπονευκότες εἰς τὸ ἀπειθὲς καὶ δυσάγωγον τοῦ τρόπου.

5 *Στίχ 13.* «Καὶ ἔσται αὐτοῖς τὸ λόγιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ, θλίψις ἐπὶ θλίψει, ἐλπίς ἐπ' ἐλπίδι».

Τίσιν ἔσται; Τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις δηλονότι καὶ εὐαγγελισταῖς, οἳ, τὸ θεῖον ἱερουργοῦντες κήρυγμα, περιήεσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν σαγηνεύοντες τοὺς πεπλανημένους, προσκομίζοντες διὰ πίστεως τῷ Χριστῷ τοὺς πάλαι λέγοντας τῷ
10 ξύλῳ· «Πατήρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με». Πλὴν οὐκ ἀνιδρωτὶ κατωρθώκασι τῆς οἰκείας ἀποστολῆς τὸν δρόμον, ἀλλὰ θλιδόμενοι, κακουχούμενοι, καὶ τὰς τῶν ἀφιλοθέων ὑπομένοντες ἐπιβουλάς. «Γέγονεν οὖν αὐτοῖς τὸ λόγιον Κυρίου, θλίψις ἐπὶ θλίψει», καὶ οὐχὶ τοῦτο μό-
15 νον, ἀλλὰ γὰρ καὶ «ἐλπίς ἐπὶ ἐλπίδι». Ἀνατλάντες γὰρ τοὺς ὑπὲρ γε τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἀγῶνας, ἐπ' ἐλπίσιν ἔσονται μακροαῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀτελευτήτοις, καὶ τὸν τῆς ἀφθαρσίας περικεῖσονται στέφανον συμβασιλεύοντες τῷ Χριστῷ.

20 *Στίχ. 13.* «Ἔτι μικρόν, ἔτι μικρόν, ἵνα πορευθῶσι καὶ πέσωσιν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ κινδυνεύσωσι καὶ συντριβήσονται καὶ ἀλώσονται».

Καταθήγει πρὸς ἀνδρείαν καὶ ἀλείφει πρὸς ὑπομονὴν τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς. Διεκήρυττον μὲν γὰρ τοῖς ἐξ
25 Ἰσραὴλ καὶ τὸν τῆς σωτηρίας αὐτοῖς εὐηγγελίζοντο λόγον. Ἄλλ' ἐπεπήδων αὐτοῖς θηρίων ἀτιθάσων δίκην, εἰσεκόμιζον εἰς συνέδρια, καὶ οἷά τι τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης τὸ γνήσιον, λαιδορῖαις μὲν ταῖς κατ' αὐτῶν ἐχρῶντο πικραῖς, κατακισσόμενοι δὲ καὶ ταῖς διὰ μαστίγων πληγαῖς καταξαίνοντες, ἔφα-

πού τούς συνέφερε. Ἐκεῖνοι ὅμως ἦταν ἀγέρωχοι καὶ πολὺ ἀποσκληρυμένοι, κλίνοντας ἀσυγκράτητα στὴν ἀνυπακοή καὶ ἔχοντας δυσκολοπαιδαγωγούμενο χαρακτήρα.

Στίχ. 13. «Καὶ θὰ βρεῖ ἐφαρμογή σ' αὐτούς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· θλίψη ἐπάνω στὴ θλίψη καὶ ἐλπίδα ἐπάνω στὴν ἐλπίδα».

Σὲ ποιούς θὰ βρεῖ ἐφαρμογή; Προφανῶς στοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς εὐαγγελιστές, οἱ ὅποιοι, ἱερουργώντας τὸ θεῖο κήρυγμα, περιῆλθαν τὴν ὑφήλιο σαγηνεύοντας τοὺς πλανημένους, ὀδηγώντας στὸν Χριστὸ μὲ τὴν πίστη ἐκείνους πού παλαιὰ ἔλεγαν σὸ ξύλο, «Εἶσαι πατέρας μου, καὶ σὸν λίθο, Σὺ μ' ἐγέννησες»¹¹. Πλὴν ὅμως δὲν πραγματοποίησαν χωρὶς ἰδρώτα τὴ διαδρομὴ τῆς ἀποστολῆς τους, ἀλλ' ἀντιμετωπίζοντας θλίψεις καὶ κακοπαθήματα καὶ ὑπομένοντας τὶς ἐπιβουλὲς ἐκείνων πού δὲν ἀγαποῦσαν τὸν Θεό. «Βρῆκε» λοιπὸν «ἐφαρμογή σ' αὐτούς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, θλίψη ἐπάνω σὲ θλίψη», καὶ ὄχι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ βέβαια «καὶ ἐλπίδα πάνω σὲ ἐλπίδα». Γιατί, ὑπομένοντας τοὺς ἀγῶνες γιὰ χάρι τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Χριστὸ, θὰ ἔχουν ἐλπίδες μακροχρόνιες, ἢ μᾶλλον καὶ χωρὶς τέλος, καὶ θὰ φορέσουν τὸ στεφάνι τῆς ἀφθαρσίας συμβασιλεύοντας μὲ τὸν Χριστό.

Στίχ. 13. «Λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα, γιὰ νὰ πορευθοῦν καὶ νὰ πέσουν ὀπισθοχωρώντας, καὶ νὰ κινδυνεύσουν καὶ νὰ συντριβοῦν καὶ νὰ κυριευθοῦν».

Προτρέπει πρὸς ἀνδρεία καὶ προετοιμάζει πρὸς ὑπομονὴ τοὺς ἁγίους διδασκάλους. Γιατί κήρυτταν στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ εὐαγγελίζονταν σ' αὐτούς τὸν λόγο τῆς σωτηρίας. Ἐκεῖνοι ὅμως ὄρμουσαν ἐναντίον τους σὰν ἀτίθασα θηρία, τοὺς ἔσερναν στὰ συνέδρια, καὶ κατηγορώντας τὸ γνήσιο τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὸν Θεὸ σὰ κάτι ἀπὸ τὰ πιὸ παράνομα, χρησιμοποιοῦσαν φαρμακερὲς κατηγορίας ἐναντίον τους καὶ κακοποιώντας τους καὶ προξενώντας τους πληγὲς μὲ τὰ μαιστίγια, ἔλεγαν «Δὲν σᾶς παραγγείλαμε

11. Ἱερ. 2, 27.

σκον· «Οὐ παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; Καὶ ἰδοὺ ἐπληρώσατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν». Καὶ καθ' ἑτέρους δὲ τρόπους ἐπιφυόμενοι καὶ ἀγρίως ἐπιβουλεύοντες, συντριβῆς αὐτοῖς 5 καὶ ἰδρώτων γεγόνασι πρόξενοι. Ἐξυφαίνει τοίνυν αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διαρκῆ τὴν παράκλησιν, καὶ τὸν ὅσον οὐδέπω παρεσόμενον τῶν διωκόντων ὄλεθρον προαναφαίνει λέγων· «Ἔτι μικρόν, ἔτι μικρόν». Οὐ γὰρ μακρὸς ἔσται, φησίν, ὁ καιρὸς τοῦ καὶ ὀπίσω πεσεῖν αὐτούς, συντριβῆναί τε 10 καὶ κινδυνεῦσαι, καὶ μὴν καὶ ἀλῶναι καὶ πορευθῆναι πρὸς ὄλεθρον. Ταυτὶ δέ φαμεν τοῖς Ἰουδαίων συμβῆναι λαοῖς νοητῶς τε ᾄμα καὶ σωματικῶς, ἥγουν αἰσθητῶς. Κεκινδυνεύκασι γὰρ καὶ ἀπολώλασι κατὰ δύο τρόπους· τοῦτο μὲν πολέμῳ τε καὶ πολιορκίαις δαπανώμενοι, τοῦτο δὲ καὶ αὐ- 15 τῷ τῷ Σατανᾷ γλυκὴ γεγονότες θήραμα καὶ ταῖς ἑαυτῶν κεφαλαῖς τὸν ἐκ τῆς ἀσεβείας ἐπαντλήσαντες ὄλεθρον.

Στίχ. 14-15. «Διὰ τοῦτο ἀκούσατε λόγου Κυρίου, ἄνδρες τεθλιμμένοι καὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ τούτου ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅτι εἶπατε· Ἐποιήσαμεν διαθήκην μετὰ τοῦ 20 ἄδου, καὶ μετὰ τοῦ θανάτου συνθήκας. Καταιγὶς φερομένη ἐὰν παρέλθῃ οὐ μὴ ἔλθῃ ἡμῖν· ἐθήκαμεν ψεῦδος τὴν ἐλπίδα ἡμῶν καὶ τῷ ψεύδει σκεπασθησόμεθα».

Ἐπειδὴ γὰρ, φησίν, ἀφόρητα τὰ ἐσόμενα καθ' ὑμῶν, καὶ τοὺς μέχρι παντὸς ἀσεβεῖν εἰρημένους πικρά τε καὶ 25 δυσδιάφυκτος ἐκδέξεται δίκη, «διὰ τοῦτο ἀκούσατε λόγον Κυρίου». Ἦν γὰρ ἀπονεῦσαι τοῦ κακοῦ, τοῖς ἀποστολικοῖς κηρύγμασιν ἐπενεγκόντας τὸν νοῦν, καὶ οἷς ἂν λέγοι Χριστὸς ἀμελητὶ συννεύοντας· «Ἀκούσατε τοίνυν τὸν λόγον Κυρίου, ἄνδρες τεθλιμμένοι, καὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ 30 τούτου ἐν Ἱερουσαλήμ». «Τεθλιμμένους» δὲ φησι τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ἅτε δὴ τῷ κατακρίνοντι νόμῳ πεφορτισμένους.

νά μὴ λέτε τίποτε σὲ κανέναν γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα; Καὶ νά, γεμίσατε τὴν Ἱερουσαλήμ με τὴ διδασκαλία σας»¹². Ἄλλ' ὁρμώντας καὶ με ἄλλους τρόπους ἐναντίον τους καὶ ἐπιβουλεύοντάς τους ἄγρια, ἔγιναν πρόξενοι σ' αὐτούς συντριβῆς καὶ ἰδρώτων. Ἐκφράζει λοιπὸν σ' αὐτούς ὁ Θεὸς τῶν ὄλων διαρκῆ παρηγοριὰ καὶ προαγγέλει τὸν ἐπικείμενο ὄλεθρο τῶν διωκτῶν, λέγοντας· «Λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα». Γιατὶ δὲν θὰ εἶναι, λέγει, μακρὺς ὁ χρόνος, καὶ θὰ ὀπισθοχωρήσουν αὐτοὶ καὶ θὰ συντριβοῦν καὶ θὰ κινδυνεύσουν, ἀλλὰ καὶ θὰ κυριευθοῦν καὶ θὰ βαδίσουν στὸν ὄλεθρο. Καὶ αὐτὰ βέβαια λέμε θὰ συμβοῦν στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων πνευματικὰ καὶ μαζὶ καὶ σωματικᾶ. Γιατὶ κινδύνευσαν καὶ καταστράφηκαν με δύο τρόπους· ἀπὸ τὴ μία ἀξαφανιζόμενοι ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὶς πολιορκίες, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη με τὸ νὰ γίνουν γλυκὸ θήραμα καὶ στὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ, καὶ ἐπισύροντας στὰ κεφάλια τους τὸν ὄλεθρο ἕξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους.

Στίχ. 14-15. «Γι' αὐτὸ ἀκοῦστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, σεῖς οἱ γεμᾶτοι θλίψεις καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ αὐτοῦ στὴν Ἱερουσαλήμ, γιατί εἶπατε· Κάναμε συμφωνία με τὸν ἄδη καὶ συνθήκες με τὸ θάνατο. Καταιγίδα ποὺ θὰ ξεσπάσει θὰ περάσει καὶ θὰ φύγει χωρὶς νὰ ἔρθει σ' ἐμᾶς. Στηρίξαμε τὴν ἐλπίδα μας στὸ ψεῦδος καὶ θὰ μᾶς προστατεύσει τὸ ψεῦδος».

Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, εἶναι ἀνυπόφορα αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ συμβοῦν εἰς βάρος σας καὶ αὐτούς ποὺ δείχνουν ἀσέβεια μέχρι τὸ τέλος τοὺς περιμένει τιμωρία πικρὴ καὶ δύσκολο ν' ἀποφευχθεῖ, «γι' αὐτὸ ἀκοῦστε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου». Γιατὶ μπορούσαν ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ κακὸ ἂν ἔστρεφαν τὸ νοῦ τους στὰ κηρύγματα τῶν ἀποστόλων καὶ συναινοῦσαν χωρὶς καθυστέρηση σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ Χριστός. «Ἀκοῦστε λοιπὸν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, σεῖς οἱ θλιμμένοι ἄνθρωποι, καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ αὐτοῦ στὴν Ἱερουσαλήμ». Θλιμμένους ὀνομάζει τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἐπειδὴ ἔφεραν ἐπάνω τους τὸ βαρὺ φορτίο τοῦ νόμου ποὺ ἦταν καταδικαστικός.

Ὁργὴν γὰρ ὁ νόμος κατεργάζεται, καὶ «ἀθετήσας τις νόμον
 Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρῶν ἐπὶ δυοῖν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀπο-
 θνήσκει». Τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος τοῖς μετὰ τὴν
 πίστιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν εἰς Χριστόν, ὑπονοστεῖν ἐθέλουσιν
 5 ἐπὶ τὰς τοῦ νόμου σκιάς ἐπιστέλλει καὶ φησι· «Τὸ στόμα
 ἡμῶν ἀνέωγε πρὸς ὑμᾶς, ὡς Κορίνθιοι, ἡ καρδιά ἡμῶν πε-
 πλάτυ(ν)ται, οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν
 τοῖς σπλάγχχνοις ὑμῶν, τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν ὡς τέκνοις
 λέγω· πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπί-
 10 στοις». Τεθλιμμένοι τοίνυν εἶεν ἂν οἱ ὑπὸ γε τῆ Μωσέως
 ἐντολῇ ἔτι κείμενοι καὶ πεπιεσμένοι τρόπον τινά, καὶ τοῦ νό-
 μου τὸ δυσσαχθὲς ἔχοντες εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. Προσπε-
 φώνηκε μὲν οὖν ἄρχουσί τε καὶ λαοῖς.

Εἶτα μεταξὺ παρεντίθησιν τινὰ τῶν Ἰουδαίων λόγον, ἐξ
 15 ἀπονοίας τε καὶ οἷον ἐξ ἀπογνώσεως αὐτοῖς ἀνοσίως ἐξη-
 ρημένον. Καὶ ποῖος οὗτός ἐστι, ἀναγκαίως με εἰπεῖν· ὁ μὲν
 γὰρ τῶν ὄλων Θεὸς μακρόθυμός τε καὶ ἀνεξίκακος ὢν, οὐκ
 εὐθύς τοῖς πταίουσιν ἐπηφίει τὴν κόλασιν, ἀνεβάλλετο δὲ
 τὴν ὀργὴν καταπτοῶν τοῖς δείμασι καὶ τῆ προαγορεύσει
 20 τῶν ἐσομένων κακῶν μετασοδῶν ἔσθ' ὅτε πρὸς μετάγνω-
 σιν. Ταύτη τοι πλειστάκις διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν εὐρή-
 σομεν λέγοντα τό, «Ἴδου ἔρχεται», καὶ τό, «ἔτι μικρόν, ἔτι
 μικρόν», καὶ τό, «ὅσον, ὅσον». Ἄλλ' οἱ θρασεῖς καὶ ἀγέρω-
 χοι, καίτοι δέον ἐπανορθοῦν τοῖς δευτέροις τὰ ἐπταισμένα,
 25 γέλωτος ἐποιοῦντο πρόφασιν τοῦ Δεσπότης τὴν ἡμερότη-
 τα. Ἄμα τε γὰρ ἤκουον προφήτου λέγοντος τό, «ἔτι μι-
 κρόν, ἔτι μικρόν», «ὅσον, ὅσον»· εὐθύς πρὸς ἀλλήλους ἔφα-
 σκον, Καιροὶ μεταξὺ κείσονται μακροὶ τῶν τοῦ προφήτου
 ῥημάτων, καὶ τῆς ἀναδείξεως τῶν προηγγελμένων. Ἡμεῖς
 30 τεθνηξόμεθα καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ὁ θεῖος ἐφαλεῖται θυμός.
 Καὶ γοῦν ἔφη Θεὸς πρὸς τὸν προφήτην Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀν-

«Γιατί ὁ νόμος δημιουργεῖ ὀργή»¹³, καὶ «ὅταν ἀθετήσῃ κάποιος τὸ νόμο τοῦ Μωυσῆ, πεθαίνει χωρὶς ἔλεος μὲ τὴ μαρτυρία δύο ἢ τριῶν μαρτύρων»^{13α}. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος σ' ἐπιστολῇ του πρὸς ἐκείνους πού μετὰ τὴν πίστη, δηλαδὴ τὴν πίστη στὸν Χριστό, ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν στὶς σκιὲς τοῦ νόμου, γράφει καὶ λέγει: «Σᾶς μιλάμε ἐλεύθερα, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά μας εἶναι ὁλόνοιχτη σ' ἐσᾶς. Δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη χώρου σ' αὐτὴν, ἀλλὰ ἡ στενότητα χώρου ὑπάρχει μέσα στὴ δική σας· σᾶς μιῶ σὰν παιδιὰ μου σὰν ἀνταμοιβὴ μου γι' αὐτὸ, ἀνοίξτε διάπλατα τὴν καρδιά σας κι ἐσεῖς, καὶ μὴν ἔρχεσθε σὲ συναστροφὴ μὲ τοὺς ἄπιστους»¹⁴. Θλιμμένοι λοιπὸν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι αὐτοὶ πού βρίσκονται ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο καταπιέζονται, καὶ ἔχουν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὸ δυσδιάστακτο φορτίο τοῦ νόμου. Ἀπηύθυνε λοιπὸν τὸ λόγο του καὶ στοὺς ἄρχοντες καὶ στὸν λαό.

Ἐπειτα παρεμβάλλει κάποιον λόγο τῶν Ἰουδαίων πού ἐπινόησαν μὲ τρόπο ἀσεβῆ ἀπὸ ἀνοησία καὶ σὰν ἀπὸ ἀπόγνωση. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτός, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν πῶ. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ τῶν ὄλων, ὄντας μακρόθυμος καὶ ἀνεξίκακος, δὲν ἐπέβαλλε σὲ ὅσους ἔφταιγαν ἀμέσως τὴν τιμωρία, ἀλλὰ ἀνέβαλλε τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς του, προκαλώντας φόβο μὲ τὶς ἀπειλές, καὶ μὲ τὴν προαγγελία τῶν μελλοντικῶν κακῶν μετακαλώντας πολλές φορές σὲ μετάνοια. Γι' αὐτὸ πάρα πολλές φορές θὰ τὸν βροῦμε νὰ λέγει μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν τό, «Νά, ἔρχεται» καὶ τὸ «λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα» καὶ τό, «ὅσο, ὅσο». Ἀλλὰ οἱ θρασεῖς καὶ ἀγέρωχοι ἐκεῖνοι, μολονότι ἔπρεπε μὲ τὴ δεύτερη συμπεριφορὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὰ σφάλματά τους, ἔκαναν ἀφορμὴ γέλιου τὴν ἡμερότητα τοῦ Κυρίου. Μόλις ἄκουγαν τὸν προφήτη νὰ λέγει, «Λίγο ἀκόμα, λίγο ἀκόμα», καὶ «ὅσο, ὅσο» (ὅπου νᾶναι), ἀμέσως ἔλεγαν μεταξύ τους: Θὰ μεσολαβήσουν μακροὶ καιροὶ ἀνάμεσα στὰ λόγια τοῦ προφήτη καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῶν προαγγελιῶν. Ἐμεῖς θὰ ἔχομε πεθάνει καὶ ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ξεσπάσει στοὺς ἔπειτ' ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ πράγματι ὁ Θεὸς εἶπε στὸν προφήτη Ἰεζεκιήλ: «Υἱὲ τοῦ

θρώπου, οἱ υἱοὶ τοῦ λαοῦ σου λέγουσιν· Ἡ ὄρασις, ἣν οὗτος ὄρα, εἰς ἡμέρας πολλὰς καὶ εἰς καιροὺς μακροὺς οὗτος προφητεύει. Διὰ τοῦτο εἶπον, Ζῶ ἐγώ, λέγει Ἀδωναὶ Κύριος· οὐ μὴ μηκύνωσιν οὐκ ἔτι πάντες οἱ λόγοι μου οὕς ἂν
5 λαλήσω. Ὅτι λαλήσω λόγον καὶ ποιήσω Ἀδωναὶ Κύριος».

Ὀνειδίζει τοίνυν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ὡς εἰωθόσι καταφρονεῖν καὶ μονονουχὶ λέγουσιν «Ἐποιήσαμεν διαθήκην μετὰ τοῦ ἁδου, καὶ μετὰ τοῦ θανάτου συνθήκας». Ποῖαι δὲ αὗται; «Καταιγὶς φερομένη ἐὰν παρέλθῃ, οὐ μὴ ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς». 10 Μόνον γὰρ οὐχὶ φησι, καὶ εἰ μὴ φωνῇ λέγοιεν, ἀλλ' οὖν αὐτοῖς κεκράγασι τοῖς δρωμένοις, ὅτι Συνθήκας πεποιήμεθα πρὸς τὸν ἁδην, (οὐ) λήψεται γὰρ ἡμᾶς· Καὶ εἰ ἐπέλθοι τυχὸν ἢ καταιγὶς, ἤγουν ὁ ἀπειληθεὶς καθ' ἡμῶν ἔσεσθαι κίνδυνος, οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἡμῖν. «Τεθείκαμεν γὰρ ψεῦδος τὴν ἐλπίδα 15 ἡμῶν, καὶ τῷ ψεύδει σκεπασθησόμεθα». Οἱ γὰρ ἑαυτοὺς ἀναπλάσαντες τὸ δοκοῦν καὶ φάσκοντες, ὅτι Τεθνηξόμεθα πρὸ τῆς καταιγίδος, ἢ τῶν πρὸ τῶν συμφορῶν, πῶς οὐ ψεῦδος ἔθεντο τὴν ἑαυτῶν ἐλπίδα; Οὐ γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς τὸ διαφυγεῖν δύνασθαι καὶ φθάσαι τῷ θανάτῳ τῶν ἀπειληθέντων 20 τὴν ἔφοδον, ἔκειτο δὲ μᾶλλον ἐν ἐξουσίᾳ τῆς θείας τε καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς

Στίχ. 16-17. «Διὰ τοῦτο οὕτω λέγει Κύριος· Ἴδου ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελεῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πι- 25 στεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχυνηθῇ. Καὶ θήσω κροίσιν εἰς ἐλπίδα, ἣ δὲ ἐλεημοσύνη μου εἰς σταθμούς».

Ταῦτα συναπτέον τοῖς ἀνωτέροις τῶν διὰ μέσου προσερχομένων· «Διὰ τοῦτο» γὰρ, φησὶν, «ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄνδρες τεθλιμμένοι, καὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ τούτου 30 ἐν Ἱερουσαλήμ». Τί δὲ δὴ καὶ ἀκούσαι προστέταχεν; «Ἴδου

ἀνθρώπου, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ σου λένε· Τὸ ὄραμα ποῦ αὐτὸς εἶδε ἀποτελεῖ προφητεία γιὰ πράγματα ποῦ θὰ συμβοῦν μετὰ ἀπὸ πολλές ἡμέρες καὶ καιροὺς μακρινούς. Γι' αὐτὸ εἶπα· Ζῶ ἐγώ, λένει Ἄδωναϊ ὁ Κύριος. Δὲν θὰ φτάσουν σὲ μᾶκρος ὅλοι οἱ λόγοι μου ποῦ θὰ πῶ. Γιατὶ θὰ πῶ λόγο καὶ θὰ τὸν πραγματοποιήσω, λέγει Ἄδωναϊ ὁ Κύριος»¹⁵.

Κατηγορεῖ λοιπὸν τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ συνήθιζαν νὰ δείχνουν περιφρόνηση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔλεγαν· «Κάναμε συμφωνία μὲ τὸν ἄδην καὶ συνθήκες μὲ τὸ θάνατο». Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτές; «Καταιγίδα ποῦ θὰ ξεσπάσει θὰ περάσει καὶ θὰ φύγει χωρὶς νὰ ἔρθει σ' ἐμᾶς». Εἶναι δηλαδὴ σὰ νὰ λένε κατὰ κάποιον τρόπο, κι ἂς μὴν τὸ λένε μὲ λόγια, ἀλλὰ τὸ φωνάζουν μὲ ἴδια τους τὰ ἔργα, Κάναμε συμφωνία μὲ τὸν ἄδην· γιατί δὲν θὰ μᾶς πάρει. Κι ἂν τυχὸν ξεσπάσει ἡ καταιγίδα, δηλαδὴ ὁ κίνδυνος ποῦ ἀπειλήθηκε νὰ μᾶς βρεῖ, δὲν θὰ μᾶς χτυπήσει. «Γιατὶ στηρίξαμε τὴν ἐλπίδα μας στὸ ψεῦδος καὶ μὲ τὸ ψεῦδος θὰ προστατευθοῦμε». Γιατὶ αὐτοὶ ποῦ φαντάσθηκαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους αὐτὸ ποῦ ἤθελαν καὶ λένε, θὰ ἔχομε πεθάνει πρὶν ἀπὸ τὴν καταιγίδα, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν συμφορὴν, πῶς δὲν στηρίξαν τὴν ἐλπίδα τους στὸ ψεῦδος; Γιατὶ δὲν ἀνῆκε σ' αὐτοὺς τὸ νὰ μπορέσουν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ προλάβουν μὲ τὸ θάνατό τους τὴν ἔφοδο τῶν ἀπειλῶν, ἀλλ' αὐτὸ βρισκόταν μᾶλλον στὴν ἐξουσία τῆς θείας καὶ ἀπόρητης δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς.

Στίχ. 16-17. «Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Κύριος τὰ ἑξῆς· Νά, ἐγὼ θὰ τοποθετήσω στὰ θεμέλια τῆς Σιών λίθο ἀκριβὸν, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαίον, πολῦτιμον, στὰ θεμέλιά της, κι αὐτὸς ποῦ θὰ πιστέψει σ' αὐτόν, δὲν θὰ ντροπιασθεῖ. Θὰ κρίνω μὲ δικαιοσύνη ὅπως ἐλπίζετε, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη μου θὰ εἶναι ἰσοσταθμισμένη».

Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ συνάψομε μὲ ἐκεῖνα ποῦ ἀναπτύξαμε προηγουμένως. Γιατὶ λέγει· «Γι' αὐτὸ ἀκοῦστε λόγο τοῦ Κυρίου, ἄνθρωποι θλιμμένοι καὶ ἄρχοντας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ στὴν Ἱερουσαλήμ». Καὶ τί ἦταν αὐτὸ ποῦ εἶχε προστάξει ν' ἀκούσουν; «Νά,

ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχνυθῆ». «Λίθον» μὲν οὖν «ἐκλεκτόν, πολυτελῆ καὶ ἔντιμον», τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-
 5 σοῦν Χριστὸν ἀποκαλεῖ, καὶ τῇ τῆς θεότητος δόξῃ καὶ ὑπεροχῇ διαπρέποντα. Ὅτι δὲ αὐτὸς κρηπὶς τε καὶ ἔρεισμα καὶ ἀκλόνητος ὑποβάθρα γέγονε τῇ νοητῇ Σιών, τοῦτ' ἔστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, διατρανοῖ λέγων «εἰς τὰ θεμέλια» δεβληθῆσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς «Ἀκρογωνιαῖον» δὲ εἶναί φησιν,
 10 ὡς διὰ πίστεως μιᾶς κατασφίγγοντα πρὸς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν τοὺς δύο λαούς, τὸν τε ἐξ Ἰσραὴλ, φημί, καὶ μὲν τοι τὸν ἐξ ἐθνῶν· αἰεὶ γάρ πως ἐν ταῖς γωνίαις τῶν οἰκοδομημάτων δύο συμβαίνουσι τοῖχοι, καὶ ἀλλήλοις συναρμολογούμενοι κατασφίγγονται πρὸς ἐνότητα. Ἄλλ' «ὁ
 15 πιστεύων», φησὶν, «ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχνυθῆ».

Ἄθρει δὲ ὅπως ἀνίησι τρόπον τινὰ τοὺς πεπιεσμένους, καὶ τοῖς τεθλιμμένοις κατευρύνει τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὸ ἐλεύθερον. Ὡ γὰρ τεθλιμμένοι, φησὶν, «ἰδοὺ τίθημι τὸν ἐκλεκτὸν λίθον εἰς τὰ θεμέλια Σιών». Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν ὄφελος; «Ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ μὴ καταισχνυθῆ». Ἀναπεῖθει δὲ διὰ τούτου τῆς τοῦ νόμου δυσσχθείας ἀπολύσασθαι τὸν αὐχένα, καὶ τῆς ἀνοήτου καὶ ἀδρανοῦς ἀποφοιτῆσαι σκιᾶς, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὴν διὰ πίστεως χάριν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν ἀρπάσαι πόνον ἔχουσαν οὐδένα. «Θήσω» δέ,
 25 φησὶν, «εἰς ἐλπίδα κρίσιν, ἣ δὲ ἐλεημοσύνη μου εἰς σταθμούς». Καὶ γάρ, ὡς αὐτὸς φησιν ὁ Σωτὴρ, «Ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα». Τοῦτο συν-
 30 εἰς ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιστέλλει καὶ φησιν, ὅτι «Τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον». Ἔσεσθαι τοίνυν τὴν

ἐγὼ θὰ βάλω στὰ θεμέλια τῆς Σιών λίθο ἀκριβό, ἐκλεκτό, ἀκρογωνιαῖο, λίθο πολύτιμο στὰ θεμέλιά της, καὶ αὐτὸς ποὺ πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν θὰ ντροπιασθεῖ». «Λίθο» λοιπὸν «ἐκλεκτό, ἀκριβὸ καὶ πολύτιμο», ἀποκαλεῖ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ διαπρέπει μὲ τὴ δόξα καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς θεότητος. Ὅτι ὅμως αὐτὸς ἔγινε θεμέλιο καὶ ἔρεισμα καὶ ἀκλόνητο ὑπόβαθρο τῆς νοσητῆς Σιών, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, τὸ διατρανώνει λέγοντας, ὅτι ἔχει τεθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα στὰ θεμέλια. «Ἀκρογωνιαῖος πάλι λέγει ὅτι εἶναι, ἐπειδὴ μὲ μία πίστη συσφίγγει σὲ ἐνότητα πνευματικὴ τοὺς δύο λαούς, ἐννοῶ τὸν λαὸ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ τὸν λαὸ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατὶ πάντοτε στὶς γωνίες τῶν οἰκοδομημάτων συνενώνονται δύο τοῖχοι, καὶ συναρμολογούμενοι μεταξύ τους, συσφίγγονται καὶ ἀποτελοῦν ἐνότητα. Ἄλλ' «αὐτὸς ποὺ πιστεύει», λέγει, «σ' αὐτὸν δὲν θὰ ντροπιασθεῖ».

Πρόσεχε ὅμως πῶς ἀνακουφίζει κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς καταπιεσμένους, καὶ διερύνει στοὺς θλιμμένους τὴν ἐλευθερίαν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας. Γιατὶ λέγει Ὁ σεις οἱ θλιμμένοι, «νὰ, τοποθετῶ τὸν ἐκλεκτὸ λίθο στὰ θεμέλια τῆς Σιών». Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτό; «Ὅποιος πιστεύει σ' αὐτὸν δὲν θὰ ντροπιασθεῖ». Καταπείθει μ' αὐτὸ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν αὐχένα τους ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ νόμου καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνόητη καὶ ἀδρανῆ σκιά, καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ προτιμήσουν μᾶλλον τὴ χάρη τῆς πίστεως, ἀρπάζοντας ἔτσι τὴ δικαίωσή τους μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἣ ὁποία δὲν ἔχει κανένα κόπο. «Θὰ κρίνω», λέγει, «μὲ δικαιοσύνη, ὅπως ἐλπίζετε, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη μου θὰ εἶναι ἰσοσταθμισμένη». Γιατὶ ὅπως λέγει ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, «Ὁ Πατέρας μου δὲν κρίνει κανένα, ἀλλ' ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό, γιὰ νὰ τιμοῦν ὅλη τὸν Υἱό, ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹⁶. Αὐτὸ κατανοώντας ὁ μακάριος Παῦλος, στέλνει ἐπιστολὴ καὶ γράφει: «Ὅλοι ἡμεῖς πρέπει νὰ παρουσιασθοῦμε μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ λάβει καθένας ἀνάλογα μὲ ὅσα ἔπραξε μὲ τὸ σῶμα, εἴτε ἀγαθὸ εἴτε κακό»¹⁷. Ἐλπίζομε λοιπὸν ὅτι θὰ γίνει ἡ

16. Ἰω. 5, 22.

17. Β' Κορ. 5, 10.

κρίσιν ἐλπίζομεν, ἐλεεῖσθαι δὲ οὕτως, ὡς ἂν ἐκάστῳ πρέπει, καὶ ἀναλόγως δηλονότι τοῖς κατωρθωμένοις. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῖ τό, ἐλεημοσύνην γίνεσθαι παρὰ τοῦ κρίνοντος ἡμᾶς εἰς σταθμούς, τοῦτ' ἔστι, κατὰ τὸν τοῦ δικαίου καὶ οἶον
5 ἰσορροποῦντα ταῖς ἀγαθουργίαις λόγον.

Στίχ. 17-19. «Καὶ οἱ πεποισθότες μάτην ψευδεῖς, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ὑμᾶς καταιγίς, μὴ ἀφέλῃ ὑμῶν τὴν διαθήκην τοῦ θανάτου, καὶ ἢ ἐλπίς ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν ἄδην οὐ μὴ ἐμμείνη. Καταιγίς φερομένη ἐὰν ἐπέλθῃ, ἔσεσθε ἀν-
10 τῆ εἰς καταπάτημα. Ὅταν παρέλθῃ, λήψεται ὑμᾶς Πρωὶ πρωὶ παρελεύσεται ἡμέρας, καὶ ἐν νυκτὶ ἔσται ἐλπίς πονηρὰ».

Ἔφην, ὅτι τῶν ἀγίων προφητῶν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ προσαγορευόντων τὰ ἐσόμενα καὶ τὴν θείαν ὁργὴν μονονου-
15 χὶ καὶ παροῦσαν ἤδη καταδεικνύντων αὐτοῖς, εἰς ἐκτόπους ἀπονοίας ἀπογαυρούμενοι διελογίζοντό τε καὶ ἔφασκον, ὅτι Κἂν εἰ γένοιτο ταῦτα τυχόν, ἄλλ' οὖν εἰς ἀνάβλησιν ἔστα· καιρῶν, καὶ οὐκ αὐτίκα παρέσται τῶν προηγγελμένων τὸ πέρασ, δαπανηθήσεται δὲ τῆς ἡμετέρας ζωῆς ὁ χρόνος, καὶ
20 μεθ' ἡμᾶς ἔσται τὰ δεινὰ. Ταῦτα δὲ λέγοντες καὶ ἐνθυμούμενοι, μονονουχὶ καὶ συνθήκας ἐδόκουν μετὰ τοῦ θανάτου ποιεῖσθαι, καὶ οἶον ἐλπίδα τὴν πρὸς τὸν ἄδην. Ταύτῃ τοί φησι πρὸς αὐτούς· «Οἱ πεποισθότες μάτην, ψευδεῖς, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ὑμᾶς καταιγίς». Φοβήθητε «μὴ καὶ ἀφέλῃ ὑμῶν
25 τὴν διαθήκην τοῦ θανάτου, καὶ ἢ ἐλπίς ἢ πρὸς τὸν ἄδην οὐ μὴ ἐμμείνη». Οἶδε γάρ, οἶδε καρδίας καὶ νεφρούς καὶ τῶν εἰς νοῦν κινήματων τὴν δύναμιν ὁ τῶν ὅλων Δημιουργός. Ὅταν οὖν ἐλπίδα τὴν τοιαύτην ἔχουσι φησί, μὴ ἄρα πως τὰ ἐν ὑμῖν ἐγνωκῶς ἀποστήσῃ ταύτην ὑμῶν τὴν μετὰ τοῦ θανάτου
30 συνθήκην; Ἀποστήσει δὲ τίνα τρόπον; Εἰ γὰρ ἐπέλθοι τὰ ἐξ ὁργῆς, τοῦτ' ἔστιν ἢ καταιγίς, οὐχ ἕτεροί τινες τῶν μεθ' ὑμᾶς,

κρίση καὶ θὰ ἐλεηθεῖ καθένας ἔτσι, ὅπως πρέπει στὸν καθένα, καὶ ἀνάλογα βέβαια μὲ ὅσα ὀρθὰ ἔπραξε. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω δηλώνει μὲ τὸ ὅτι λέγει ὅτι θὰ γίνεῖ ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸν κριτὴ μας ἰσοσταθμισμένη, δηλαδή σύμφωνα μὲ τὸν δίκαιο λόγο καὶ πού κατὰ κάποιον τρόπο ἰσορροπεῖ μὲ τὶς ἀγαθὲς πράξεις.

Στίχ. 17-19. «Καὶ ὅσοι πιστεύουν στὸ ψεῦδος, θὰ διαψευστοῦν, ὅτι τάχα δὲν θὰ σᾶς χτυπήσει ἡ καταιγίδα, καὶ δὲν θ' ἀκυρώσει τὴ συμφωνία σας μὲ τὸ θάνατο, καὶ δὲν θὰ παραμείνει ἡ ἐλπίδα πού ἔχετε στηριγμένη στὸν ἄδη. "Όταν σᾶς χτυπήσει ἡ καταιγίδα πού ἔρχεται, θὰ γίνεταὶ καταπάτημά της. "Όταν θὰ ἔρθει, θὰ σᾶς πάρει μαζί της. Πρῶτὶ πρῶτὶ θὰ ἐκδηλωθεῖ, καὶ τὴ νύχτα ἡ ἐλπίδα σας θὰ συνοδευθεῖ ἀπὸ δεινά».

Εἶπα ὅτι, ὅταν οἱ ἅγιοι προφήτες προέλεγαν στοὺς Ἰσραηλιῆτες τὰ μελλοντικά καὶ ἔδειχναν ὅτι ἡ θεία ὀργὴ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο παρούσα, παρασυρμένοι ἀπὸ ἔκτοπες ἀνοησίες, συλλογίζονταν καὶ ἔλεγαν· Κι ἂν ἀκόμα γίνουν αὐτά, θὰ γίνουν ὅμως μετὰ ἀπὸ πάροδο ἐτῶν, καὶ ἡ πραγματοποίηση τῶν προαγγελμένων δὲν θὰ γίνεῖ ἀμέσως, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξαντληθεῖ ὁ χρόνος τῆς δικῆς μας ζωῆς, καὶ τὰ δεινά θ' ἀκολουθήσουν ἔπειτα ἀπὸ ἐμᾶς. Αὐτὰ λοιπὸν λέγοντας καὶ ἔχοντας στὸ νοῦ τους, νόμιζαν ὅτι τάχα ἔκαναν συμβόλαια μὲ τὸ θάνατο, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στήριζαν τὴν ἐλπίδα τους στὸν ἄδη. Γι' αὐτὸ λέγει πρὸς αὐτούς: «Ὅσοι πιστεύετε σὲ μάταια, θὰ διαψευσθεῖτε, ὅτι δὲν θὰ σᾶς χτυπήσει καταιγίδα». Νὰ φοβηθεῖτε «μήπως καὶ ἀκυρώσει τὴ συμφωνία σας μὲ τὸ θάνατο καὶ δὲν παραμείνει ἡ ἐλπίδα σας πού στηρίζετε στὸν ἄδη». Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων γνωρίζει, καὶ βέβαια γνωρίζει, τὶς καρδιὲς καὶ τὰ συναισθήματα καὶ τὸ βαθύτερο περιεχόμενον τῶν σκέψεων¹⁸. "Όταν λοιπὸν ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, λέγει, Μήπως ἄραγε, ἐπειδὴ γνωρίζει τὰ μύχιά σας ἀκυρώσει αὐτὴ τὴ συνθήκη σας μὲ τὸ θάνατο; Καὶ θὰ τὴν ἀκυρώσει μὲ ποῖο τρόπο; "Αν δηλαδή ξεσπάσουν οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ὀργῆς, ἦτοι ἡ καταιγίδα, δὲν θὰ εἶναι κάποιον ἄλλοι μετὰ ἀπὸ σᾶς, ἀλλὰ

ἀλλ' ὑμεῖς αὐτοὶ γενήσεσθε εἰς καταπάτημα. Καὶ «λήψεται ὑμᾶς πρωὶ πρωί», τοῦτ' ἔστιν οὐκ εἰς μακράν, ἀλλ' οἷον ὄρθρου τε καὶ αὔριον. Οὐκ ἔσται ὄλως ἀνάπανσις ἐκ κακῶν, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἔσται ἐλπίς πονηρά, τοῦτ' ἔστι κα-
5 τὰ πάντα καιρὸν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ δαπανηθήσεσθε. Θεοῦ γὰρ κακοῦν ἐθέλοντος, τίς ὁ ἀποστήσων τῆς συμφο-
ρᾶς τὴν ἔφοδον, ἢ τίς τῷ θεῷ διαμάχεται θυμῷ;

Στίχ. 19-21. «Μάθετε ἀκούειν στενοχωρούμενοι οὐ δύ-
νάμεθα μάχεσθαι. Καὶ αὐτοὶ δὲ ἀσθενοῦμεν, τοῦ ἡμᾶς
10 συναχθῆναι. Ὡσπερ ὄρος ἀσεβῶν ἀναστήσεται καὶ
ἔσται ἐν τῇ φάραγγι Γαβαών. Μετὰ θυμοῦ ποιήσει τὰ
ἔργα αὐτοῦ, πικρίας ἔργον, ὃ δὲ θυμὸς ἀλλοτριῶς χρή-
σεται καὶ ἡ πικρία αὐτοῦ ἀλλοτρία».

Ἄγαθὸς ὢν λίαν ὁ τῶν ὄλων Θεός, «πάντας ἀνθρώ-
15 πους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Ταύτη τοι νουθετῶν τοὺς ἡσθηνηκότας καὶ ἀνακομίζων εἰς εὐθειάν τε καὶ ἀπλανῆ τρίβον τοὺς τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς κατημεληκότας, διὰ παντὸς ἔρχεται τρόπου τε καὶ λόγου. Ποτὲ μὲν γὰρ ταῖς τῶν κολάσεων ἀπειλαῖς καὶ τοῖς ἐξ ὄρ-
20 γῆς δείμασι προκαταπτοῶν πρὸς τὸ ἄμεινον, ποτὲ δὲ ταῖς τῶν ἀγαθῶν ὑποσχέσεσι σαγηνεύει πρὸς τὸ συμφέρον. Ἀπειλήσας τοιγαροῦν καὶ προειρηκώς, ὅτι τε πάντῃ τε καὶ πάντως ἀλώσονται μὲν ὑπὸ τῆς καταγίδος, ἥτοι τῆς ὅσον οὐδέπω κατ' αὐτῶν ἐσομένης συμφορᾶς, καὶ ὅτι κατὰ πά-
25 ν-τα καιρὸν ἐν ἐλπίσιν ἔσονται πονηραῖς, καὶ τὸν τῆς πα-
ρακλήσεως χαρίζεται λόγον καὶ ἀπογινώσκειν οὐκ ἐᾷ. Καθάπερ τις τῶν ὅτι μάλιστα σοφῶν καὶ εὐτεχνεστάτων ἰ-
ατρῶν, οἱ τῶν τοῦ σώματος μελῶν τὰ ἠρῶσθηκότα ποτὲ μὲν δρῶμεϊ θεραπεύουσι φαρμάκῳ καὶ τοῖς ἄγαν εὐσθενε-
30 στάτοις ἐπικουρήμασι τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω τῶν παθῶν ἐπίδο-

σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ γίνετε καταπάτημά της. Καὶ «θὰ σᾶς πάρει πρῶι πρῶι», δηλαδή ὄχι μετὰ ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο αὐριο τὴν αὐγή. Δὲν θὰ ὑπάρξει καθόλου ἀνάπαυση ἀπὸ τὰ δεινά, ἀλλὰ τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα θὰ συνοδεύεται ἡ ζωὴ σας ἀπὸ τὰ ἐλπιζόμενα δεινά, δηλαδή καθ' ὅλον τὸν καιρὸ θὰ καταφαγωθεῖτε ἀπὸ τὴν προσδοκία τῶν δεινῶν. Γιατὶ ὅταν θέλει ὁ Θεὸς νὰ προξενήσει κακὰ σὲ κάποιον, ποιὸς θὰ ἐμποδίσει τὴν συμφορὰ, ἢ ποιὸς θ' ἀντιπαραταχθεῖ στὸν θυμὸ τοῦ Θεοῦ;

Στίχ. 19-21. «Μάθετε νὰ ἀκοῦτε· ὅσοι βρισκόμαστε σὲ δύσκολη θέση δὲν μποροῦμε νὰ πολεμήσομε. Καὶ οἱ ἴδιοι βρισκόμαστε σὲ ἀδυναμία νὰ συγκεντρωθοῦμε γιὰ πόλεμο. Θὰ ἐγερθεῖ σὰν ὄρος ἐναντίον τῶν ἀσεβῶν καὶ θὰ γίνει ὅ,τι καὶ στὴ φάραγγα Γαβαῶν. Γεμᾶτος θυμὸ θὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἔργα του, ἔργο γεμᾶτο ἀπὸ πόνον, καὶ ὁ θυμὸς του θὰ ἐκδηλωθεῖ κατὰ τρόπο παράδοξο καὶ ἡ σκληρότητά του θὰ εἶναι πρωτάκουστη».

”Οντας πολὺ ἀγαθὸς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων «θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίουν τὴν ἀλήθεια»¹⁹. Γι' αὐτό, νουθετῶντας τοὺς πνευματικὰ ἀνίσχυρους καὶ ἐπαναφέροντας στὴν εὐθεΐα καὶ ἀπλάνευτη ὁδὸ ἐκείνους ποὺ ἔδειξαν ἀμέλεια γιὰ τὴ φροντίδα τῆς ψυχῆς τους, χρησιμοποιεῖ κάθε τρόπο καὶ λόγο.” Ἄλλοτε δηλαδή τοὺς ἐπαναφέρει πρὸς τὸ καλύτερο φοβίζοντάς τους μὲ τὶς ἀπειλὲς γιὰ τιμωρία καὶ μὲ τὸ φόβο τῆς ὀργῆς του, κι ἄλλοτε πάλι μὲ τὶς ὑποσχέσεις ἀγαθῶν τοὺς σαγηνεύει πρὸς τὸ συμφέρον τους. Ἄφοῦ λοιπὸν τοὺς ἀπείλησε καὶ προανήγγειλε, ὅτι ὅπως-δήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὴν καταιγίδα, ἦτοι ἀπὸ τὴν συμφορὰ ποὺ ποτὲ μέχρι τότε δὲν εἶχαν δοκιμάσει, καὶ ὅτι σὲ κάθε στιγμή θὰ διακατέχονται ἀπὸ κακὲς ἐλπίδες, χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ λόγο τῆς παρηγοριᾶς καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει θὰ φτάσουν σὲ ἀπόγνωση.” Ὅπως κάποιος ἀπὸ τοὺς πιὸ σοφοὺς καὶ ἐμπειροὺς γιατροὺς, οἱ ὁποῖοι τὰ ἄρρωστα μέλη τοῦ σώματος ἄλλοτε τὰ θεραπεύουν μὲ δυνατὸ φάρμακο καὶ μὲ τὰ ἰσχυρότατα βοηθητικὰ ἀνακόπτουν τὴν ἐπιδείνωση τοῦ κακοῦ, κι ἄλλοτε

σιν ἀνακόπτουσι, ποτὲ δὲ συμμέτροις καὶ οἷον ἡμερω-
 τάτοις μονονουχὶ καταγοητεύοντες, εὖ μάλα καταμαλάσ-
 σουσιν. Ἀπειλήσας τοίνυν νουθετεῖ, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς
 κηρύγμασιν ὑποθῆναι τὸν νοῦν διακελεύεται, λέγων· «Μά-
 5 θετε ἀκούειν, στενοχωρούμενοι». Εἰτά φησι τό, «Οὐ δυνά-
 μεθα μάχεσθαι». Διαμνημονεύει δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ φάραγγι
 Γαβαὼν γεγονότων κατὰ καιρούς. Καὶ πεποίηται μὲν
 ἀσυμφανῶς λίαν ἢ τῶν λέξεων ἀπόδοσις, καὶ αὐτὸ δὲ τῆς
 συνθήκης τὸ ὕφος Οἶμαι δὲ δεῖν τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας εἰπεῖν.
 10 Ἔσται γὰρ οὕτω καὶ μόλις ἐναργὲς τοῖς φιλομαθέσι τὸ
 δηλούμενον.

Στρατηγοῦντος τοίνυν καὶ καθηγουμένου τῶν ἐξ Ἰσ-
 ραὴλ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν χώραις οὐ
 ῥορητῶς κατασκήπτοντος, πλείστων τε ὄσων ἀπολωλό-
 15 των, τὰ ἴσα παθεῖν δεδιῶτες οἱ ἐκ Γαβαὼν (πόλις δὲ αὕτη
 τῶν ἀλλοφύλων μία), προσδεδραμήκασιν αὐτῷ, καὶ ψευ-
 δοεποῦντες ἔλαθον ἐν ἀρχαῖς καὶ δὲ καὶ ἐσεδέχθησαν. Ἐ-
 πειδὴ δὲ μετὰ τοῦτο, τίνες τε καὶ ὅθεν εἰσὶν ἐγνώσθησαν,
 ὑδροφόροι τε καὶ ξυλοκόποι γεγόνασι τῇ συναγωγῇ. Τοῦ-
 20 το μεμαθηκότες οἱ τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς, πέντε δὲ οὗτοι, κα-
 τεστράτευσαν τῆς Γαβαὼν, ἐγκαλοῦντες ὅτι προσπεφεύ-
 γασιν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ἐσχάτοις οἱ ἐκ Γα-
 βαὼν καὶ ἀμήχανον ἑαυτοῖς ἐλογίζοντο τὴν ἀντίστασιν,
 σῶζεσθαι παρεκάλουν διὰ χειρὸς τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ τοῖς
 25 ἅπαξ ὑπ' αὐτῷ γεγονόσιν ἐπικουρῶν τοῖς τῶν ἀλλοφύλων
 στρατηγοῖς ἀντετάττετο. Εἰτά τί τὸ τηνικάδε τῶν διὰ χει-
 ρὸς Θεοῦ γενέσθαι συμβέβηκε, διδάξει τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν.
 Ἔχει γὰρ οὕτως· «Καὶ ἐπεῖπερ ἐγένετο εἰς αὐτοὺς Ἰησοῦς
 ἄφνω, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπορεύθη ἐκ Γαλγάλων, καὶ ἐξέ-
 30 στησεν αὐτοὺς ὁ Κύριος ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ,
 καὶ συντρίψει συνέτριψε μεγάλη ἐν Γαβαὼν, καὶ κατεδίω-

πάλι με μέτρια και πιό άπαλά φάρμακα καταγοητεύουν κατά κάποιον τρόπο τὸ πάθος και τὸ καταπραΰνουν με τὸν πλέον ἄριστο τρόπο. Ἄφου τοὺς ἀπειλήσε λοιπόν, τώρα τοὺς νουθετεῖ και τοὺς προστάζει νὰ θέσουν τὸ νοῦ τους κάτω ἀπὸ τὰ εὐαγγελικά κηρύγματα, λέγοντας: «Μάθετε νὰ ἀκοῦτε ὅταν βρῖσκεσθε σὲ δύσκολη θέση». Ἔπειτα λέγει: «Δὲν μπορούμε νὰ πολεμήσομε». Ἀναφέρει ἐπίσης και ὅσα ἔγιναν κάποτε στὴ φάραγγα Γαβαών. Ἡ ἔκθεση βέβαια τοῦ κειμένου ἔχει γίνει κατὰ πολὺ σκοτεινὸν τρόπο, ὅπως ἐπίσης και ἡ σύνταξη τῶν λέξεων. Νομίζω λοιπόν ὅτι πρέπει νὰ ἀναφέρω τὰ σχετικά με τὴν ἱστορία. Γιατὶ ἔτσι, και μόλις με δυσκολία, θὰ γίνει φανερὸ στους φιλομαθεῖς αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ πει.

“Ὅταν λοιπόν ἦταν στρατηγὸς και ἡγεμόνας τῶν Ἰσραηλιτῶν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ και ἔπεφτε με ἀκράτητη ὀρμὴ ἐναντίον τῶν χωρῶν τῶν ἐθνικῶν, και εἶχαν χαθεῖ πάρα πολλοί, φοβούμενοι οἱ κάτοικοι τῆς Γαβαών (αὐτὴ εἶναι μὰ πόλη τῶν ἀλλοφύλων) μήπως πάθουν τὰ ἴδια, προσέτρεξαν σ’ αὐτὸν και χρησιμοποιώντας ψευδολογίες, στὴν ἀρχὴ βέβαια δὲν ἔγιναν ἀντιληπτοί, και μάλιστα ἔγιναν και ἀποδεκτοί. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἔγινε ἀντιληπτό, ποιοὶ εἶναι και ἀπὸ ποῦ προέρχονται, τοὺς ἔκαναν ὑδροφόρους και ξυλοκόπους τῆς συναγωγῆς. Ὅταν τὸ ἔμαθαν αὐτὸ οἱ βασιλεῖς τῶν διαφόρων ἐθνῶν, και αὐτοὶ ἦταν πέντε, ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Γαβαών, κατηγορώντας τους, ὅτι εἶχαν καταφύγει στους Ἰσραηλιτες. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Γαβαωνῖτες βρῖσκονταν στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν και συλλογίζονταν ὅτι ἦταν ἀδύνατη ἡ ἀντίστασή τους, παρακαλοῦσαν νὰ σωθοῦν με τὴ δύναμη τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτὸς τότε, βοηθώντας αὐτοὺς ποὺ εἶχαν πιά περιέλθει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του, ἀντιτάχθηκε στους στρατηγοὺς τῶν ἀλλοφύλων. Ἐπειτα τί ἔγινε τότε με τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, θὰ τὸ διδάξει ἡ ἁγία Γραφή. Γιατὶ ἔχει ὡς ἐξῆς²⁰. «Και ὅταν τοὺς ἐπιτέθηκε ὁ Ἰησοῦς ξαφνικά, ὅλη τὴν ἡμέρα βάδισε ἀπὸ τὰ Γάλγαλα, και ὁ Κύριος τοὺς ἐξαφάνισε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῶν Ἰσραηλιτῶν, προκάλεσε μεγάλη συντριβὴ

ξαν αὐτοὺς ὁδὸν ἀναβάσεως Ὠρωνίμ, καὶ κατέκοπτον αὐ-
 τοὺς ἕως Ἀζηκά καὶ ἕως Μαδαικά. Ἐν δὲ τῷ φυγεῖν αὐ-
 τοὺς ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τῆς καταβάσεως
 Ὠρωνίμ, καὶ Κύριος ἐπέρριψεν αὐτοῖς λίθους χαλάζης ἐκ
 5 τοῦ οὐρανοῦ ἕως Ἀζηκά· καὶ ἐγένοντο πλείους οἱ ἀποθνή-
 σκοντες διὰ τοὺς λίθους τῆς χαλάζης, ἢ οὓς ἐπέκτειναν οἱ
 υἱοὶ Ἰσραὴλ μαχαίρα ἐν τῷ πολέμῳ».

Δέχεται τοίνυν ὡς ἀπὸ γε τῶν τοῖς ἀρχαίοις συμβεθη-
 κότων εἰκόνα καὶ τύπον τῆς ἐσομένης τῆς ἐξ Ἰσραὴλ ἐπι-
 10 κουρίας παρὰ Θεοῦ τοῦ σώζειν εἰδότος, εἶπερ ἔλοιτο τοῖς
 τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταπείθεσθαι λόγοις. Ὑμεῖς γάρ, φη-
 σίν, οἱ στενοχωρούμενοι, τοῦτ' ἔστιν, οἱ διὰ πλείστης ὀδύ-
 νης κεχωρηκότες, οἱ ταῖς ἀπωλείαις καὶ τοῖς τῶν ἐσομένων
 δείμασιν οἴονεῖ πως ἐκτεθλιμμένοι, «μάθετε ἀκούειν», κα-
 15 λέσατε καὶ αὐτοὶ Ἰησοῦν εἰς ἐπικουρίαν, εἶπατε καθάπερ
 ἀμέλει καὶ οἱ ἐκ τῆς Γαθαῶν «Οὐ δυνάμεθα μάχεσθαι, καὶ
 ἀσθενοῦμεν τοῦ συναχθῆναι», πρὸς ἀντίστασιν δηλονότι
 τῶν ἐπιόντων ἐχθρῶν. Καὶ τί τοῦτο, λέγουσιν, ἔσται; Γνώ-
 σεσθε, φησίν, ὅτι κὰν εἰ φέροιτο καθ' ὑμῶν, ὥσπερ ὄρος,
 20 ἔφοδος ἀνδρῶν ἀσεβῶν, ἔσται κατ' αὐτῶν τὰ ἐν τῇ φάραγι
 Γαθαῶν. Κατὰ γὰρ τῶν πολεμούντων ὑμῖν μετὰ θυμοῦ
 ποιήσει τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πικρίας ἔργα, τοῦτ' ἔστιν ὀρ-
 γῆς. Καὶ τίς ἄρα, ἢ δηλονότι ὁ ἐπαμύνων Θεός; «Ὁ δὲ θυ-
 μὸς αὐτοῦ ἀλλοτριῶς χρήσεται, καὶ ἡ πικρία αὐτοῦ ἀλλο-
 25 τρία». Ὀργὴ γάρ, φησί, ξένη τε καὶ ἀσυνήθης καταστρα-
 τεύεται τῶν διωκόντων ὑμᾶς. Πολεμήσει τε αὐτοῖς ὑψοῦ τε
 καὶ ἄνωθεν ὁ οὐρανὸς καταχέων ὥσπερ τινὰ χάλαζαν τὰ
 ἐξ ἀκράτου θυμοῦ. Τοιοῦτόν τί φησι καὶ διὰ τῆς τοῦ ψάλ-
 λοντος φωνῆς «Εἰ ὁ λαός μου ἤκουσέ μου Ἰσραὴλ, ταῖς
 30 ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη, ἐν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς ἐχθροὺς αὐ-

τους στή Γαβαών, καὶ τοὺς καταδίωξαν ἀνεβαίνοντας τὸ δρόμο πρὸς τὴν Ὠρωνίμ, καὶ τοὺς κατέσφαζαν μέχρι τὴν Ἀζηκά καὶ μέχρι τὰ Μαδαικὰ. Ἐνῶ ἔφευγαν καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, καθὼς κατέβαιναν ἀπὸ τὴν Ὠρωνίμ, τοὺς ἔρριξε ὁ Κύριος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν χαλάζι σὰν πέτρες μέχρι τὴν Ἀζηκά, καὶ πῶ πολλοὶ ἦταν ἐκεῖνοι πού πέθαναν ἀπὸ τὸ λιθοβολητὸ τοῦ χαλαζιοῦ, παρὰ ἐκεῖνοι πού σκοτώθηκαν ἀπὸ τὰ ξίφη τῶν Ἰσραηλιτῶν στὸν πόλεμο».

Δέχεται λοιπὸν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ ὅσα συνέβησαν στοὺς παλαιούς εἰκόνα καὶ τύπο τῆς μελλοντικῆς βοήθειας πρὸς τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὸν Θεὸ πού γνωρίζει νὰ σώζει, ἂν βέβαια ἤθελαν νὰ δείξουν ὑπακοή στοὺς λόγους τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ λέγει, ἔσεῖς οἱ καταπιεζόμενοι, δηλαδή σεῖς πού ἔχετε περάσει μέσα ἀπὸ πολὺ πόνον, σεῖς πού μὲ τίς ἀπώλειες καὶ τὸ φόβον τῶν μελλοντικῶν εἴστε κατὰ κάποιον τρόπο κυριευμένοι ἀπὸ θλίψεις, «μάθετε ν' ἀκούτε», καλέστε κι ἔσεῖς σὲ βοήθειά σας τὸν Ἰησοῦ, πεῖτε ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Γαβαών «Δὲν μπορούμε νὰ πολεμήσομε καὶ δὲν ἔχομε τὴ δύναμιν νὰ συγκεντρωθοῦμε, γιὰ νὰ ἀντισταθοῦμε δηλαδή στοὺς ἐχθροὺς πού ἔρχονται ἐναντίον μας. Καὶ τί θὰ συμβεῖ, λένε, ἀπὸ αὐτό; Θὰ μάθετε, λέγει, ὅτι κι ἂν ἀκόμη ἔπεφτε ἐναντίον σας, σὰν ὄρος, κάποια ἐπίθεση ἀπὸ ἀσεβεῖς ἄνδρες, θὰ συμβεῖ σ' αὐτοὺς ὅ,τι συνέβη καὶ στή φάραγμα Γαβαών. Γιατὶ ἐναντίον ἐκείνων πού σᾶς πολεμοῦν θὰ ἐνεργήσῃ μὲ θυμὸ ἔργα σκληρὰ, δηλαδή ἔργα ὀργῆς. Καὶ ποῖος ἄραγε θὰ τὰ κάνει αὐτά, παρὰ ὀλοφάνερα ὁ ὑπερασπιστὴς Θεός; «Ὁ θυμὸς του», λέγει, «θὰ ἐκδηλωθεῖ κατὰ τρόπο πρωτόκουστο, ἀλλὰ καὶ ἡ σκληρότητά του θὰ εἶναι πρωτόκουστη». Γιατὶ λέγει, ὀργὴ πρωτόκουστη καὶ ἀσυνήθιστη θὰ καταδιώκει αὐτοὺς πού σᾶς καταδιώκουν. Καὶ θὰ τοὺς πολεμήσῃ ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ πάνω ὁ οὐρανός, ρίχοντας ἐπάνω τους σὰν κάποιο χαλάζι τὸ ξέσπασμα τῆς ἀσυγκράτητης ὀργῆς του. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ «Ἄν ὁ λαὸς μου ὁ Ἰσραηλιτικὸς μὲ εἶχε ἀκούσει, ἂν βάδιζε τὸν δρόμον μου, θὰ ταπεινῶνα μέχρις ἐξουδενώσεως τοὺς ἐχθροὺς του

τῶν ἐταπείνωσα, καὶ ἐπὶ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς ἐπέβαλον τὴν χειρὰ μου».

Στίχ 22. «Καὶ ὑμεῖς μὴ εὐφρανθεῖτε, μηδὲ ἰσχυσάτωσαν ὑμῶν οἱ δεσμοί, διότι συντετελεσμένα καὶ συντε-
5 τμημένα πράγματα ἤκουσα παρὰ Κυρίου Σαβαώθ, ἃ ποιήσει ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

Εἰσφέρεται πάλιν τὸ τοῦ μακαρίου προφήτου πρόσωπον τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς ἐπισκῆπτόν τε καὶ λέγον, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως δεήσει τὸ μήτε χαίρειν αὐ-
10 τοὺς, τοῦτ' ἔστι μὴ τοῖς κατὰ Χριστοῦ τολμήμασιν ἐναβρύνεσθαι, καταστυγνάζειν δὲ μᾶλλον καὶ δακρυρῥόειν ἐπὶ γεταῖς σφῶν αὐτῶν ἀσεβείαις, μήτε μὴν συντείνειν κατὰ τῶν ὑπὸ χειρὰ λαῶν τοὺς ἀπὸ γε τοῦ νόμου δεσμούς, ἐφεῖναι δὲ μᾶλλον πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν ἔξω γενέσθαι τῆς ἀρχαίας
15 ἐντολῆς, καὶ τὰ ἐν σκιαῖς ἀφέντας καὶ τύποις, τὴν ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ ἐπιδέχεσθαι προσκύνησιν. Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ ὃν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. "Οτι δὲ δεσμός οἰά τις ὁ νόμος ἦν, δικαιοῶν μὲν οὐδένα (τετελείωκε γὰρ οὐδέν), κατασφίγγων δὲ ὥσπερ εἰς κόλασιν
20 τοὺς ἡσθηνηκότας καὶ ταῖς παραβάσεσιν ἐνόχους ὄντας ἐληλεγμένους, οὐκ ἂν ἐνδοιάσειέ τις "Οθεν οἶμαι, καὶ μάλα ὀρθῶς, τὸν μακάριον προφήτην Δαβὶδ εἰς τὴν διὰ πίστεως χάριν ἰέναι γοργῶς συμβουλεύειν τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, λέγοντα· «Διαρῥήξωμεν τοὺς δεσμούς αὐτῶν, καὶ ἀπορῥίψωμεν ἀφ'
25 ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν».

Ἦσαν γάρ, ἦσαν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ καταφορτίζοντες ἀνοσίως τοὺς ὑπεξευγμένους, καὶ ζυγὸν αὐτοῖς ἐπιτιθέντες τὸν δυσαχθῆ, δῆλον δὲ ὅτι τὸν τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων, καὶ οἶονεῖ τισιν ἀρῥήκτοις σειραῖς κατα-
30 σφίγγοντες Ταύτη τοί φησι πρὸς αὐτοὺς ὁ προφήτης· «Μὴ ἰσχυσάτωσαν ὑμῶν οἱ δεσμοί, διότι συντετελεσμένα καὶ συν-

καὶ θὰ ἄφηνά νά πέσει βαρὺ τὸ χέρι μου ἐπάνω σ' αὐτοὺς ποὺ τοὺς προξενοῦν θλίψεις»²¹.

Στίχ. 22. «Καὶ σεῖς νὰ μὴ χαίρεστε καὶ νὰ μὴ στηρίζεσθε στὶς συμμαχίες σας, γιατί ἄκουσα ἀπὸ τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων πράγματα σὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθεῖ ἤδη καὶ σὲ σύντομο χρόνο, τὰ ὁποῖα θὰ κάνει ἐπάνω σ' ὅλη τὴ γῆ».

Παρουσιάζεται πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ μακάριου προφήτη νὰ ἐπιτίθεται στοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ λέγει, ὅτι θὰ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ μὴ χαίρονται, δηλαδή νὰ μὴ καυχῶνται γιὰ ὅσα τόλμησαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ νὰ λυποῦνται μᾶλλον καὶ νὰ χύνουν δάκρυα γιὰ τὶς ἀσέβειές τους, οὔτε νὰ σφίγγουν τὰ δεσμὰ τοῦ νόμου στοὺς βρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, ἀλλὰ ν' ἀφήνουν μᾶλλον αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἐντολή, καὶ ἐγκαταλείποντας τὶς σκιές καὶ τοὺς τύπους, νὰ δεχθοῦν τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ λατρεία. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα καὶ πρέπει νὰ τὸν λατρεύομε πνευματικὰ καὶ ἀληθινά²². «Ὅτι βέβαια ὁ νόμος ἦταν σὰν κάποιος δεσμὸς ποὺ δὲν δικαίωνε κανένα (γιατὶ δὲν πρόσφερε τὴν τελείωση σὲ κανένα), ἀλλ' ἔδενε σφιχτὰ σὰ νὰ τιμωροῦσε ἐκείνους ποὺ ἦταν ἀδύναμοι καὶ ἦταν ἀποδεδειγμένα ἔνοχοι παραβάσεων, δὲν θὰ ἀμφιβάλλει κανένας. Γι' αὐτὸ νομίζω, καὶ πολὺ ὀρθὰ, ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ συμβουλεύει τοὺς Ἰσραηλῖτες νὰ σπεύδουν στὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως, λέγοντας: «Ἄς συντρίψομε τὰ δεσμὰ αὐτῶν καὶ ἄς πετάξομε ἀπὸ ἐπάνω μας τὸν ζυγὸ τους»²³.

Πράγματι δηλαδή παραφόρτωναν οἱ καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων ἀνόσια τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους καὶ τοὺς ἐπέβαλλαν τὸν βαρὺ ζυγὸ, δηλαδή τὸν ζυγὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου, κατασφίγγοντάς τους σὰν μὲ ἄθραυστες ἀλυσίδες. Γι' αὐτὸ λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ προφήτης: «Δὲν θὰ μπορέσουν νὰ φανοῦν ἰσχυρὲς οἱ συμμαχίες σας, γιατί ἄκουσα ἀπὸ τὸν Κύριο

23. Ψαλμ. 2, 3.

τετμημένα πράγματα ἤκουσα παρὰ Κυρίου Σαβαώθ, ᾧ ποιήσει ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι τὰ «συντετελεσμένα καὶ συντετμημένα πράγματα»; Τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, ἢ διὰ πίστεως χάρις, ἢ ἐν Χριστῷ δικαίωσις, 5 ὁ διὰ τοῦ Πνεύματος ἁγιασμός. Ὁ μὲν γὰρ νόμος οὐ συντετμημένος ἦν οὔτε συντετελεσμένος (τετελείωκε γὰρ, ὡς ἔφην, οὐδέν. Ἦν δὲ ὡσπερ καὶ ἐν κύκλοις καὶ ἐν μακροαῖς τοῦ γράμματος περιόδοις τὰ ἐν αὐτῷ θεωρήματα), τὸ δέ γε σωτήριον κήρυγμα τελειοτάτην ἔχει καὶ συντετμημένην 10 ὁδὸν ἀποφέρει γὰρ διὰ πίστεως εἰς δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμόν. Καὶ ὁ μὲν νόμος μόνοις ἐδόθη τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, διακονοῦντος Μωσέως, ἢ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, καὶ οὐκ ἔτι μόνον τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλὰ τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος 15 προσεφώνει τοῖς ἐξ Ἰσραήλ οὕτω λέγων, «Ἄκουε, Ἰσραήλ», ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τῆς Ὑψάλωντος λύρας· «Ἀκούσατε», φησί, «ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην».

20 **Στίχ 23.** «Ἐνωτίξεσθε καὶ ἀκούετε τῆς φωνῆς μου, προσέχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου».

Ἐν τουτοισὶ πάλιν τὸ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰσφέρεται πρόσωπον, μονονουχὶ κατεπάδοντος τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ἀναπειθοντός τε καὶ μάλα σαφῶς τὸν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων προσέσθαι λόγον, καὶ τὰς αὐτοῦ φωνὰς μὴ κατό- 25 πιν παραρῥίπτειν τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς. Ὅτι δὲ οὐκ ἡμελημένως, οὔτε μὴν ἀτημελῶς προσέρχεσθαι δεῖ τοῖς θείοις τε καὶ εὐαγγελικοῖς ἐμφανίζει λέγων· «Προσέχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου». Προσοχῆς γὰρ χρεία, καὶ μέντοι καὶ εὐπειθείας, τοῖς εἰς τοῦτο ἤκουσι λογισμῶν ἀγα- 30 θῶν, ὡς τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὸ πλάτος κατεμπλήσσαι ζητεῖν τῆς ὑπὲρ νόμον εἰσηγήσεως, δῆλον δὲ ὅτι τῆς διὰ

τῶν δυνάμεων πράγματα σὰν νὰ ἔχουν πραγματοποιηθεῖ ἤδη καὶ σὲ σύντομο χρόνο, τὰ ὅποια θὰ κάνει ἐπάνω σ' ὅλη τὴ γῆ». Καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα πού εἶναι σὰ νὰ ἔχουν πραγματοποιηθεῖ ἤδη καὶ σὲ σύντομο χρόνο»; Τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, ἡ χάρις ἢ δοσμένη μέσω τῆς πίστεως, ἡ δικαίωση ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ἁγιασμός ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Γιατὶ ὁ νόμος δὲν ἦταν βραχυχρόνιος, οὔτε παρείχε τελείωση (γιατί, ὅπως εἶπα, δὲν πρόσφερε τὴν τελείωση σὲ κανένα, ἀλλ' ἦταν τὰ παραγγέλματά του κατὰ κάποιον τρόπο σπειροειδῆ καὶ διατυπωμένα σὲ μακρὲς γραμματικὲς περιόδους), τὸ σωτήριον ὅμως κήρυγμα ἔχει ὁδὸν τελειότητα καὶ πολὺ σύντομη. Γιατὶ ὁδηγεῖ μέσω τῆς πίστεως στὴ δικαιοσύνη καὶ τὸν ἁγιασμό. Καὶ ὁ νόμος βέβαια δόθηκε μόνο στοὺς Ἰσραηλῖτες ἔχοντας ὡς διάκονό του τὸν Μωυσῆ, ἐνῶ ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια δόθηκε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ὄχι πιά μόνο γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἀλλὰ γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς ἀπευθυνόταν στοὺς Ἰσραηλῖτες καὶ τοὺς ἔλεγε, «Ἄκουε Ἰσραήλ»²⁴, ἐνῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μέσω τῆς λυρας τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγει· «Ἄκουστε τα αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη, βάλτε τα καλὰ μέσα σ' αὐτιά σας ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης»²⁴.

Στίχ. 23. Ἄνοιξτε καλὰ τ' αὐτιά σας καὶ ἀκούστε τὴ φωνὴ μου· προσέχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου».

Σ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ λόγια εἰσάγεται πάλι τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα καὶ γητεύοντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς Ἰσραηλῖτες, τοὺς καταπέθει, καὶ μὲ πολλὴ σαφήνεια, νὰ δεχθοῦν τὸν λόγο τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων καὶ νὰ μὴν πετοῦν τὰ λεγόμενά του ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ. Ὅτι ὅμως δὲν πρέπει νὰ πλησιάζομε μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀμέλεια τὶς θεῖες καὶ εὐαγγελικὲς θεωρίες, τὸ παρουσιάζει λέγοντας· «Προσέχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου». Χρειάζεται δηλαδή προσοχὴ καὶ βέβαια καὶ ὑπακοὴ σ' αὐτοὺς πού ἔχουν φτάσει σ' αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ὥστε νὰ ἐπιδιώκουν νὰ πληρώσουν τὸ πλάτος τῆς διάνοιās τους μὲ τὴν πάνω ἀπὸ τὸ νόμον διδασκαλία, δηλαδή τὴ διδασκαλία

Χριστοῦ. Ὅτι γὰρ ἀναδειχθέντος αὐτοῦ τὸ μεταποιεῖσθαι
 τισι τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἐπισφαλές τε καὶ ἐπιζήμιον
 πιστώσεται λέγων ὁ Παῦλος τοῖς μετὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς
 αὐτὸν καὶ τὴν εἰς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κάθαρσιν, ἐκ
 5 πολλῆς ἄγαν ἀβελτηρίας ὑπονοστήσασι ἐπὶ τὰ Μωσέως,
 ἥτοι τὰ ἐν νόμῳ. «Κατηργήθητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἳ τινες ἐν
 νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. Ἡμεῖς γὰρ διὰ
 πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα». Εἰκὸς δὲ δή
 τι καὶ ἕτερον ὑπαινίττεσθαι διὰ γε τοῦ φάναι Χριστόν,
 10 «Προσῆχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου». Εἰ γὰρ δὴ βού-
 λεσθε, φησί, ταῖς τοῦ νόμου σκιαῖς ἰσχνὸν ἐνιέναι τὸν νοῦν,
 καὶ προσοχῆς τῆς δεούσης ἀξιούν τοὺς τύπους, ἀκούσεσθε
 πάντως τῶν ἐμῶν λόγων. Γράφομαι γὰρ ἐν τύποις, καὶ ξέ-
 νον οὐδὲν εἰσκεκόμιζε τῶν ἐμῶν θεσπισμάτων ἢ δύνάμις, εἰ
 15 γε δὴ νοοῖτο πνευματικῶς ὁ νόμος. «Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε»,
 φησί, «Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
 ἔγραψεν».

Στίχ. 24-25. «Μὴ ὄλην τὴν ἡμέραν μέλλει ὁ ἀροτριῶν
 ἀροτριῶν, ἢ σπόρον ἐτοιμάσαι πρὶν ἐργάσεσθαι τὴν
 20 γῆν; Οὐχ ὅταν ὀμαλίση αὐτῆς τὸ πρόσωπον, τότε σπεί-
 ρει μικρὸν μελάνθιον καὶ κύμινον; Καὶ πάλιν σπείρει
 πυρὸν καὶ κριθὴν καὶ ζέαν ἐν τοῖς ὀρίοις σου».

Βαθὺ μὲν λίαν τὸ αἰνίγμα καὶ δυσκάτοπτος κομιδῆ τῶν
 προκειμένων ὁ νοῦς ἐρῶ δὲ ὡς ἐνὶ καὶ κατὰ γε τὸ ἐγχωροῦν.
 25 Ἀπόβλητον ἐποιοῦντο τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον οἱ τάλανες Ἰ-
 ουδαῖοι, καὶ πρόφασις ἦν αὐτοῖς, τὸ ἀπριξ ἔχεσθαι φιλεῖν
 τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς. Ἔροντο γὰρ ὅτι καὶ εὐσεβοῦσι τά-
 χα που, μεταποιούμενοι μὲν τῶν ἐν τύποις, διαπτύοντες δὲ
 ὡσπερ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Ταύτη τοι καὶ ἐδίωκον τὸν
 30 Ἰησοῦν, ὡς τῆς νομικῆς ἐντολῆς τὴν δύνάμιν ἐτέρωσέ πη πα-
 ροχετεύοντα, καὶ εἰς ἕτεραν αὐτοῦ ἀποφέροντα λατρείαν,

τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι βέβαια μετὰ τὸν ἐρχομὸ αὐτοῦ στὸν κόσμον τὸ νὰ οἰκοιοποιοῦνται κάποιοι τῇ θρησκείᾳ τοῦ νόμου ἦταν ἐπικίνδυνον καὶ ἐπιζήμιον, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ Παῦλος λέγοντας σ' ἐκείνους πού, μετὰ τὴν πίστην στὸν Χριστὸ καὶ τὴν κάθαρσιν μέσῳ τοῦ βαπτίσματος, ἀπὸ πάρα πολλῆ ἀνοησίας ἐπέστρεψαν στὶς ἐντολὰς τοῦ Μωυσῆ, ἧτοι στὰ ἐντάλματα τοῦ νόμου· «Ἀποξενωθήκατε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὅσοι θέλετε νὰ δικαιωθεῖτε μέσῳ τοῦ νόμου, καὶ ἐκπέσατε ἀπὸ τὴ χάρι. Γιατὶ ἐμεῖς μέσῳ τῆς πίστεως περιμένομε τὴν δικαίωσιν πού ἐλπίζομε»²⁵. Εἶναι εὐλόγον ὅμως νὰ ὑπαινίσσεται καὶ κάτι ἄλλο μὲ τὸ νὰ λέγει ὁ Χριστός· «Προσέχετε καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου». Ἄν δηλαδὴ θέλετε, λέγει, νὰ ἐξετάσετε μὲ λεπτολογία τὶς σκιὰς τοῦ νόμου καὶ ν' ἀποδώσετε τὴν πρέπουσα προσοχὴν τοὺς τύπους του, θ' ἀκούσετε ὅπωςδήποτε τοὺς λόγους μου. Γιατὶ περιγράφομε μέσα τοὺς τύπους καὶ δὲν εἰσήγαγε τίποτε ξένο τὸ νόημα τῶν ἐπιγραφῶν μου παραγγελμάτων, ἃν βέβαια νοοῦνται πνευματικὰ ὁ νόμος. Γιατὶ λέγει· «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα· γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»²⁶.

Στίχ. 24-25. «Μήπως πρόκειται ὁ γεωργὸς νὰ ζογώνει ὅλη τὴν ἡμέρα, ἢ θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ σπέρμα πρὸ τοῦ σπέρματι τὸ χωράφι; Δὲν ἐξομαλύνει πρῶτα τὴν ἐπιφάνειά του, καὶ ἔπειτα σπέρνει λίγο μελάνθιον καὶ κύμινον; Καὶ ἐπίσης σπέρνει σιτᾶρι καὶ κριθᾶρι καὶ ζέα στὰ ὄρα τοῦ χωραφιοῦ».

Πολὺ βαθὺ τὸ αἴνιγμα καὶ πολὺ δύσκολον νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν· ἀλλὰ θὰ ἐξηγήσω αὐτοὺς ὅσο μου εἶναι δυνατὸ καὶ ὅσο μου ἐπιτρέπουν αἱ δυνάμεις μου. Οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι ἀπέρριπταν τὸν λόγον τοῦ Σωτήρα, καὶ ἡ πρόφασίς τους ἦταν, ὅτι ἤθελαν νὰ τηροῦν σφιχτὰ ἀθικτῆ τὴν ἐντολὴν τῆς δοσμῆς μέσῳ τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ φαντάζονταν ὅτι τάχα ἔδειχναν εὐσέβεια, χρησιμοποιοῦντας τοὺς τύπους καὶ φτύνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ καταδίωκαν τὸν Ἰησοῦ, γιατί τάχα ὁδηγοῦσε ἄλλοῦ τὸ νόημα τῆς νομικῆς ἐντολῆς καὶ τοὺς περέσυρε σὲ ἄλλη λατρεία, ἐννοῶ βέβαια

φημι δὴ τὴν εὐαγγελικὴν. Δέχεται τοίνυν ὡς ἀπὸ γε τῆς ἐν
 χερσὶν οὔσης αὐτοῖς γεωργίας τὸ παράδειγμα, καὶ φησιν·
 «Μὴ ὅλην τὴν ἡμέραν μέλλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν;». Καὶ ὁ
 βούλεται δηλοῦν, ἔστι τοιοῦτον. Αἱ τῶν εἰδωλολατρούντων
 5 καρδίαι σκληραὶ τέ εἰσι καὶ ἄτεγκτοι, καὶ οἴονεῖ τις ἀγρία
 γῆ κεχερσωμένη. Δεῖ τοίνυν αὐταῖς, καθάπερ τινὸς ἀρότρου,
 τοῦ διαπτύσσοντος λόγου, τοῦ τῆς κατηγήσεως δηλονότι,
 ἵνα καὶ τὸν ἄνωθεν καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ προσδέξωνται σπό-
 10 ὄρον οὕτω τε λοιπὸν καρποφορήσειαν τῷ Θεῷ τὴν εἰς πᾶν
 ὅτι τῶν ἀγαθῶν ἔφεσίν τε καὶ προθυμίαν.

Τοιοῦτόν τι γέγονε τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Ἦσαν μὲν γὰρ ἐν
 Αἰγύπτῳ τοῖς αὐτόθι προσκυνοῦντες θεοῖς, κέκληνταιί γε
 μὴν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως· δέδοται δὲ καὶ νόμος αὐ-
 τοῖς, ἀρότρου δίκην διατέμνειν αὐτοῖς εἰδῶς τὰς συνεσφι-
 15 γμένας αὐτῶν καρδίας, καὶ νοῦν τὸν κεχερσωμένον. Ἀλλ'
 ἦν ἀναγκαῖον μὴ μόνον αὐτοὺς εἰς ἀργὰς καλεῖσθαι τῆς
 νοητῆς γεωργίας, ἐπιλάμπαντος δὲ ἤδη τοῦ πάντων ἡμῶν
 Σωτῆρος Χριστοῦ, καρποφορεῖν τῷ Θεῷ καὶ τῆς ἐν πνεύ-
 ματι λατρείας τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ, ὡς ἔφην,
 20 ἀπόβλητον ἐποιοῦντο τὸν διὰ Χριστοῦ λόγον, προσκειμέ-
 νοι τοῖς Μωσέως, ταύτητοι, καὶ λίαν εἰκότως, μεθίστησιν
 αὐτοὺς τοῦ τοιοῦδε φρονήματος, λέγων· «Μὴ ὅλην τὴν
 ἡμέραν μέλλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν;». Ἡ τὴν ἀνήροτον
 γῆν, τὴν ἀγρίαν καὶ ἀκανθοτόκον, διαπτύσσων, φησίν, ἵνα
 25 ἔτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων παραδοχὴν, μὴ
 διὰ παντὸς ἀροτριᾶ· Ὁ δὲ τὴν γῆν, φησίν, ἐργάζεσθαι βου-
 λόμενος, ἄρα πρὶν εἰς νοῦν τοῦτο λαβεῖν ἐτοιμάσει σπέρμα;
 «Οὐχ ὅταν ὁμαλίση αὐτῆς τὸ πρόσωπον, τότε σπείρει μι-
 κρὸν μελάνθιον καὶ κύμινον; Καὶ πάλιν σπείρει πυρὸν καὶ
 30 κριθὴν καὶ ζέα ἐν τοῖς ὀρίοις σου». Ἔδει γάρ, ἔδει, φησί,
 προομαλισθῆναι διὰ τῆς ἐν τύποις ἐντολῆς τὴν τῶν παιδα-

27. Ζέα ἢ ζεῖα· εἶδος σιτηροῦ χρησίμου γιὰ τὴν τροφή τῶν ἵππων.

τὴν εὐαγγελική. Δανείζεται λοιπὸν τὸ παράδειγμα ἀπὸ τῆ γεωργίας, ποὺ ἦταν στὴν καθημερινὴ χρῆση αὐτῶν, καὶ λέγει: «Μήπως αὐτὸς ποὺ ὀργώνει πρόκειται νὰ ὀργώνει ὅλη τὴν ἡμέρα;». Αὐτὸ βέβαια ποὺ θέλει νὰ πεῖ ἔχει ὡς ἐξῆς: Οἱ καρδιές τῶν εἰδωλολατρῶν εἶναι σκληρὲς καὶ ἀλύγιστες καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χωράφι ἄγριο καὶ χέρσο. Χρειάζονται λοιπὸν αὐτές, σὰν κάποιον ἄροτρο, τὸν λόγο τὸν διασαφηνιστικό, δηλαδή τῆς κατήχησης, ὥστε νὰ δεχθοῦν καὶ τὸν ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σπόρο, καὶ ἔτσι στὴ συνέχεια νὰ μπορέσουν νὰ καρποφορήσουν γιὰ τὸν Θεὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν προθυμία γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ.

Κάτι τέτοιο συνέβη στοὺς Ἰσραηλίτες. Ζοῦσαν δηλαδή στὴν Αἴγυπτο ὅπου προσκυνοῦσαν τοὺς ἐντόπιους θεοὺς, καὶ κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ· τοὺς δόθηκε ἐπίσης καὶ νόμος, ποὺ εἶχε τὴ δυνατότητα σὰν ἄροτρο νὰ ἀνοίγει τὶς σφιγμένες καρδιές τους καὶ τὸ νοῦ τους περὶ ἦταν σὰν χέρσο χωράφι. Ἄλλ' ἦταν ἀνάγκη ὄχι μόνο νὰ καλοῦνται στὶς ἀρχές τῆς πνευματικῆς γεωργίας, ἀλλ' ἀφοῦ εἶχε ἤδη λάμψει ὁ Σωτήρας ὅλων μας Χριστὸς νὰ καρποφορήσουν γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς πνευματικῆς λατρείας. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ἀπέριπταν τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔμεναν προσκολλημένοι στὰ νομοθετήματα τοῦ Μωυσῆ, γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλογα, τοὺς μετακινεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ φρόνημα, λέγοντας: «Μήπως αὐτὸς ποὺ ὀργώνει πρόκειται νὰ ὀργώνει ὅλη τὴν ἡμέρα;». Ἡ μήπως, λέγει, αὐτὸς ποὺ ὀργώνει τὴν ἀνόργωτη, τὴν ἄγρια καὶ γεννήτρα ἀγκαθιῶν γῆ, γιὰ νὰ γίνῃ κατάλληλη γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν σπόρων, μήπως τὴν ὀργώνει συνέχεια; Κι αὐτὸς, λέγει, ποὺ θέλει νὰ καλλιεργεῖ τὸ χωράφι, ἄραγε θὰ ἐτοιμάσει τὸ σπόρο προτοῦ ἀποφασίσει νὰ ὀργώσει αὐτό; «Δὲν ἐξομαλύνει πρῶτα τὴν ἐπιφάνειά του καὶ μετὰ σπέρνει λίγο μελάνθιο καὶ κύμνο; Καὶ ἐπίσης σπέρνει πάλι σιτᾶρι καὶ κριθᾶρι καὶ ζέα²⁷ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ χωραφιοῦ». Γιατὶ ἔπρεπε, λέγει, ἔπρεπε νὰ ἐξομαλυνθεῖ πρῶτα μέσω τῶν τύπων τοῦ νόμου ἢ καρδιὰ ἐκείνων ποὺ παιδαγωγοῦνταν

γαγονυμένων καρδίαν, καὶ οἶονεὶ τινος γῆς εὐτρεπισθῆναι
 τὸ πρόσωπον, ὡς ἐτοιμοτάτην ὁρᾶσθαι πρὸς τὸ δύνασθαι
 λοιπὸν ἐπιτηδεῖως ἔχειν εἰς καρποφορίαν. Ὁ δέ γε γηπό-
 νος, φησί, κἂν ὁμαλίῃ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, οὐκ εὐθύς
 5 οὐδὲ ἐκ πρώτης τῶν στερεωτέρων σπερμάτων ποιεῖται τὴν
 καταβολήν, ἀλλ' ὅσα ἂν εἴσι τέως μικρὰ καὶ ἀσθενῆ, τοῦτ'
 ἔστι μελάνθιον καὶ κύμινον, καὶ γυμνασθείσης δὲ ἤδη τῆς
 γῆς εἰς καρποφορίαν, τότε δὴ, τότε «σπεῖρει», φησί, «καὶ
 πυρὸν καὶ κριθὴν καὶ ζέα». Τρόπος γὰρ οὗτος γηπονίας
 10 ἐντέχνου ἐν τοῖς σοῖς ὁρίοις.

Γέγονεν οὖν ἅπασι μονονουχὶ προομαλιστῆς ὁ νόμος
 καὶ οἷά τις εὐτεχνέστατος γεωργός, κατασπεύρων ἐν τοῖς
 παιδαγωγουμένοις, οἶονεὶ τι μελάνθιον καὶ κύμινον, τὰ μι-
 κρὰ τε καὶ ἅς ἐν σκιαῖς, καὶ ὅσα τῶν σπερμάτων αὐτὰ καθ'
 15 ἑαυτὰ καὶ μόνα, ἐδώδμια μὲν οὐδαμῶς, ζητοῦντα δὲ πάν-
 τως τὴν πρὸς ἕτερα συμπελοκῆν, ἵνα ὁρῶτο καὶ χρήσιμα. Εἰ
 γὰρ δὴ προσεπάγοιτο πυρῶ καὶ κριθῆ, τοῦτ' ἔστιν ἄρτοις
 τοῖς ἐκ πυρῶν ἢ κριθῆς, τότε δοκεῖ πως εἶναι καὶ χρειωδέ-
 στατα. Τοιαύτη δὲ πῶς ἐστι καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἢ
 20 δύνάμις. Εἰ γὰρ μὴ ἔχοι τὸ συμφέρεσθαι δοκεῖν διὰ πνευ-
 ματικῆς ἐρμηνείας τῇ στερεωτέρα τροφῇ, τοῦτ' ἔστι τῇ εὐ-
 αγγελικῇ, μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν ἂν ἔχοι τὸ ὠφελοῦν.

Στίχ. 26-29. «Καὶ παιδευθήσῃ κρίματι Θεοῦ καὶ εὐφραν-
 θήσῃ. Οὐ γὰρ μετὰ σκληρότητος καθαίρεται τὸ μελάνθι-
 25 ον, οὐδὲ τροχὸς ἀμάξης περιάγει περὶ τὸ κύμινον, ἀλλὰ
 ῥάβδῳ ἐκτινάσσεται τὸ μελάνθιον, τὸ δὲ κύμινον μετὰ ἄρ-
 του βρωθήσεται· οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγὼ ὑμῖν ὀργισθή-
 σομαι, οὐδὲ φωνὴ τῆς πικρίας μου καταπατήσῃ ὑμᾶς.
 Καὶ ταῦτα παρὰ Θεοῦ Σαβαὼθ ἐξῆλθε τὰ τέρατα».

30 Ἄδρανῶς ἔχοντος τοῦ νόμου, φησί, πρὸς κάθαρσιν
 ἁμαρτιῶν, ἀποκεκίνηται μὲν ἡ σκιά, ἀχρεῖα δὲ πέφηνε τὰ

καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐξωραϊσθεῖ σάν τὴν ἐπιφάνεια κάποιου χωραφιοῦ, ὥστε νὰ φαίνεται πανέτοιμη στὸ νὰ μπορεῖ νὰ εἶναι κατάλληλη γιὰ καρποφορία. Ὁ γεωργὸς δηλαδή, λέγει, κι ἂν ἀκόμα ἐξομαλύνει τὴν ἐπιφάνεια τοῦ χωραφιοῦ, δὲν σπέρνει ἀμέσως, οὔτε μὲ τὴν πρώτη, τοὺς στεριότερους σπόρους, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ εἶναι μικροὶ καὶ ἀδύναμοι, δηλαδή τὸ μελάνθιο καὶ τὸ κύμινο, κι ἀφοῦ δοκιμασθεῖ πιά τὸ χωράφι πρὸς καρποφορία, τότε λοιπὸν, τότε, λέγει, «σπέρνει καὶ σιτάρι καὶ κριθάρι καὶ ζέα». Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος γεωργίας μέσα στὰ ὅρια σου.

Σὲ ὅλους λοιπὸν ὁ νόμος ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο προομαλιστῆς καὶ σάν κάποιος ἐξειδικευμένος γεωργὸς, σπέρνοντας στοὺς παιδαγωγούμενους, σάν κάποιον μελάνθιο καὶ κύμινο, τὰ μικρὰ καὶ σάν σκιές κι ὅσα σπέρματα αὐτὰ καθεαυτὰ καὶ μόνα δὲν εἶναι καθόλου φαγώσιμα, ἀλλὰ χρειάζονται ὅπωςδὴποτε τὴ συνένωσή τους μὲ ἄλλα γιὰ νὰ θεωροῦνται χρήσιμα. Ἄν δηλαδή προστεθοῦν στὸ σιτάρι καὶ τὸ κριθάρι, δηλαδή στοὺς ἄρτους ἀπὸ σιτάρι καὶ κριθάρι, τότε θεωροῦνται ὅτι εἶναι καὶ πολὺ χρήσιμα. Κάτι τέτοιο εἶναι καὶ τὸ νόημα τῆς σύμφωνης μὲ τὸ νόμο λατρείας. Ἄν δηλαδή φαίνεται νὰ μὴ συμφωνοῦν μὲ πνευματικὴ ἐρμηνεῖα μὲ τὴ στερεότερη τροφή, δηλαδή μὲ τὴν εὐαγγελικὴ, μόνη καὶ καθεαυτὴν δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τίποτε τὸ ὠφέλιμο.

Στίχ. 26-29. «Κι' ἐσὺ θὰ παιδαγωγηθεῖς μὲ τὶς δίκαιες ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ εὐφρανθεῖς. Γιατὶ δὲν καθαρίζεται τὸ μελάνθιο μὲ δυνατὰ χτυπήματα, οὔτε περνᾷ πάνω ἀπὸ τὸ κύμινο ὁ τροχὸς τοῦ ἀλωνιστικοῦ μηχανήματος, ἀλλὰ τὸ μελάνθιο τινάζεται μὲ τὸ ραβδί, ἐνῶ τὸ κύμινο τρώγεται μὲ τὸ ψωμί. Δὲν θὰ κρατήσῃ βέβαια ἡ ὀργή μου ἐναντίον σας αἰώνια, οὔτε ἡ φωνὴ τῆς πικρίας μου θὰ σᾶς καταπατήσῃ. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκπληκτικὰ λέχθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸ τῶν δυνάμεων».

Ἐπειδὴ, λέγει, ὁ νόμος ἦταν ἀδύναμος γιὰ τὴν κάθαρση τῶν ἁμαρτιῶν, παραμερίσθηκε ἡ σκιά κι ἀποδείχθησαν ἄχρηστα τὰ

ἐν τύποις, εἰσκεκόμισται δὲ κρίμα τὸ ζωοποιὸν καὶ ἐπωφε-
 λέστατον ἀληθῶς. Καὶ ποῖον τοῦτό ἐστιν; Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ
 ἦν ἐν νόμῳ δικαιωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ
 μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, «συντετελεσμένον καὶ συντε-
 5 τμημένον πρᾶγμα» προθεῖς, τοῦτ' ἔστι τὴν ἐν πίστει δικαίω-
 σιν. Σὺ τοίνυν, φησὶν, ὁ Ἰσραήλ, εὐήνιον ὑποθεῖς τῷ πάν-
 των Σωτῆρι Χριστῷ τὸν ἀνχένα, τῷ παρ' αὐτοῦ κρίματι
 παιδευθήσῃ, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τὸ μανθάνειν τῆς παρ' αὐτοῦ
 σωτηρίας τὴν ὁδόν. Ἔσῃ γὰρ οὕτως ἐν εὐφροσύνῃ. Ἐπειδὴ
 10 δὲ ἅπαξ τὸν ἐπὶ μελανθίῳ τε καὶ κυμίνῳ πεποιήται λόγον,
 δέχεταιί τι χρήσιμον ἐξ αὐτῶν, καὶ φησιν· «Οὐ μετὰ σκληρό-
 τητος καθαίρεται τὸ μελάνθιον», καὶ τὰ ἑξῆς. Ἦν μὲν γὰρ
 παραβάσειν ἔνοχος ὁ Ἰσραήλ, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τοῦ νό-
 μου τήρησιν ῥάθυμος γεγονῶς ἠλίσκετο. Ἔφη γὰρ ὁ τῶν
 15 ὄλων Θεός· «Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἡ δὲ καρδιά
 αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονται με, διδά-
 σκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων».

Ἄρ' οὖν οὐκ ἂν ἐξέτισε δίκας, καὶ μάλα εἰκότως, ῥαθυ-
 μίας τῆς εἰς γε τὸν νόμον; Ναί, φησιν. Ἄλλ' ἔστι φιλόανθρω-
 20 πος ὁ τοῦ νομοθέτου σκοπός. Ὡσπερ γὰρ τὸ μελάνθιον,
 φησὶν, οὐ σκληρῶς καθαίρεται, οὔτε μὴν ἀμάξης τροχὸς
 περιάγει ἐπὶ τὸ κύμινον, ἀλοῶν δηλονότι καὶ λεπτύνων αὐ-
 τό, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ σίτου πράττεται, ῥάβδῳ δὲ μᾶλ-
 λον καθαίρεται, ἥγουν ἐκτινάσσεται, οὕτω τοῖς εἰς τὸν νό-
 25 μον ἡμαρτηκόσιν ὁ νομοθέτης προσενεχθήσεται, δίκας μὲν
 οὐκ ἀπαιτῶν σκληράς, ῥάβδῳ δὲ μᾶλλον καὶ συμμέτροις
 κινήσειν ἀποκαθαίρων αὐτούς. Προστιθεῖς δὲ ὅτι τὸ κύ-
 μινον μετὰ ἄρτου βρωθήσεται, δέδειχεν ὅτι τῆς νομικῆς λα-
 30 τρείας τὸ ἐξωφανές αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ μόνον ἀχρεῖον εἰς
 συνάπτοιτο τροφῇ, τοῦτ' ἔστι τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμα-

προβαλλόμενα με τοὺς τύπους, καὶ εἰσήχθη ἡ δικαιοσύνη ἡ ζωοποιὸς καὶ ἀληθινὰ πολὺ ὠφέλιμη. Καὶ ποιά εἶναι αὕτη; Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν ἦταν δυνατό νὰ δικαιωθεῖ ὁ ἄνθρωπος μέσω τοῦ νόμου, φανερώθηκε σ' ἐμᾶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, «προσφέροντάς μας ἓνα πράγμα συντελεσμένο καὶ σύντομο», δηλαδή τὴ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως. Ἐσεῖς λοιπόν, λέγει, Ἰσραηλῖτες, σκῦβοντας ὑπάκουα τὸν αὐχένα στὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό, θὰ παιδαγωγηθεῖτε με τὸ δική του κρίμα, δηλαδή με τὸ νὰ μάθετε τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἔτσι θ' ἀποκτήσετε τὴν εὐφροσύνη. Ἐπειδὴ λοιπόν ἔκανε λόγο γιὰ τὸ μελάνθιο καὶ τὸ κύμνο, δανείζεται κάτι χρήσιμο ἀπὸ αὐτὰ καὶ λέγει: «Δὲν καθαρίζεται τὸ μελάνθιο με δυνατὰ χτυπήματα» καὶ τὰ ἑξῆς. Ἦταν δηλαδή ὁ Ἰσραηλῖτες ἔνοχοι παραβάσεων καὶ συλλαμβάνονταν νὰ ἔχουν γίνεαι ἀδιάφοροι καὶ γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου. Πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων «Ὁ λαὸς αὐτὸς με τιμᾶ με τὰ χεῖλη, ἡ καρδιὰ του ὅμως βρῖσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ μένα. Ὁ σεβασμὸς τους εἶναι ἀνώφελος, ἀφοῦ διδάσκουν διδασκαλίες ποὺ εἶναι παραγγέλματα ἀνθρώπων»²⁸.

Ἄρα λοιπόν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρηθοῦν, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἕξαιτίας τῆς ἀδιαφορίας τους πρὸς τὸ νόμο; Ναι, λέγει. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτη εἶναι φιλόανθρωπος. Γιατί, ὅπως τὸ μελάνθιο, λέγει, δὲν καθαρίζεται με δυνατὰ χτυπήματα, οὔτε ὁ τροχὸς τοῦ ἄλωνιστικοῦ μηχανήματος περιφέρεται πάνω στὸ κύμνο, ἄλωνίζοντας δηλαδή καὶ λεπτύνοντάς το, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια γίνεται καὶ στὸ σιτάρι, ἀλλὰ μᾶλλον καθαρίζεται, ἢτοι τινάζεται, με ράβδο, ἔτσι ὁ νομοθέτης θὰ φερθεῖ στοὺς παραβάτες, ὄχι ἐπιβάλλοντας σκληρὲς τιμωρίες, ἀλλὰ θὰ καθαρίσει αὐτοὺς με τὸ ραβδί μᾶλλον καὶ με κατάλληλες κινήσεις. Προσθέτοντας ἐπίσης, ὅτι τὸ κύμνο τρώγεται μαζί με τὸ ψωμί, ἔδειξε ὅτι τὸ ἔξωτερικὸ περίβλημα τῆς νομικῆς λατρείας αὐτὸ καθεαυτὸ καὶ μόνο εἶναι ἄχρηστο καὶ ἀνώφελος. Θὰ γίνεαι ὅμως χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο ἂν συνενωθεῖ με τὴ στερεὰ τροφή, δηλαδή με τὰ εὐαγγελικὰ θεσπί-

σι Διερμηνεύων γε μὴν τὸ αἴνιγμα, τὸ ἐπὶ γε τῷ κυμίνῳ καὶ μελανθίῳ φημί, καὶ τί ἂν θούλοιτο, δηλοῦντος ὅτι ῥάβδῳ τὸ μελάνθιον ἐκτινάσσεται, προσεπάγει καὶ φησιν· «Οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ἐγὼ ὑμῖν ὀργισθήσομαι, οὐδὲ φωνὴ τῆς πικρίας μου καταπατήσῃ ὑμᾶς». Ἔσομαι γὰρ οὐ βαρύμητις, φησίν, ἀλλ' οὐδὲ δίκην ὑμῶν καταψηφιοῦμαι τὴν ἐσχάτην, οὐδὲ πικρὸν ἐφ' ὑμῖν ἐξοίσω τὸ κρίμα, ὡς καὶ εἰς καταπάτημα γενέσθαι τοῖς ἐξ ὀργῆς συμβαίνουσιν. Ὅτι δὲ εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἐληλακῶς κἂν τούτῳ δὴ πάλιν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς φαίνεται, 10 ται, προσαποδείκνυσι λέγων· «Καὶ ταῦτα παρὰ Κυρίου Σαβαὼθ ἐξῆλθε τὰ τέρατα». Τέρας γὰρ ἀληθῶς καὶ σημεῖον οὐκ ἀθαύμαστον, τὸ ἐν τοσοῦτοις ὄντα παραπτώμασιν, ἐλεεῖσθαι τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἀναριθμητῶν ἐγκλημάτων ἀποκερδᾶναι τὴν ἄφεσιν, Θεοῦ κατοικτεῖζον-τος.

15 Στίχ 29. «Βουλεύσασθε, ὑψώσατε ματαίαν παρὰκλήσιν».

Τὴν ἀμνηστίαν αὐτοῖς τὴν ἐφ' οἷς πεπαρωνήκασιν ὑπὸ σχνούμενος, καὶ ὅτι πικρὸς οὐκ ἔσται λίαν ἐπ' αὐτοῖς εὐ μάλα διειρηκῶς, βουλῆς ἀγαθῆς ἐπιλαβέσθαι κελεύει, κατα- 20 τιᾶται δέ, ὅτι ματαίαν παρὰκλήσιν, μέγα τι καὶ ὑψηλὸν χροῆμα εἶναι νομίσαντες, ἔξω φέρονται τοῦ εἰκότος. Ποία δὲ ἢ παρ' αὐτοῖς καὶ μεγάλη νομισθεῖσα παρὰκλήσις, ἔχουσα δὲ τὸ ἀνόνητον; Ἐκείνη που πάντως. Ἐφασκον γάρ, «Ποιήσομεν διαθήκην μετὰ τοῦ ἄδου καὶ μετὰ τοῦ θανάτου 25 συνθήκας καταγιγίς φερομένη ἐὰν ἐπέλθῃ, οὐ μὴ ἔλθῃ ἡμῖν ἐθήκαμεν ψεῦδος τὴν ἐλπίδα ἡμῶν, καὶ τῷ ψεύδει σκεπασθησόμεθα». Ἄλλ' οἱ ταῦτα διενθυμούμενοι καὶ κενὴν ἔχοντες τὴν ἐλπίδα, οἰηθέντες τε ὅτι τεθνήξονται πρὸ τῶν δεινῶν, ἤκουον ἐναργῶς· «Καταγιγίς φερομένη ἐὰν ἐπέλθῃ, 30 ἔσεσθε αὐτῇ εἰς καταπάτημα. Ὅταν παρέλθῃ, λήψεται ὑμᾶς».

σηματα. Διερμηνεύοντας επίσης τὸ αἴνιγμα, ἐννοῶ τὸ σχετικὸ μὲ τὸ κύμνο καὶ τὸ μελάνθιο, καὶ τί θέλει νὰ δηλώσει, λέγοντας ὅτι τὸ μελάνθιο τινάζεται μὲ ραβδί, προσθέτει καὶ λέγει: «Ἡ ὀργή μου βέβαια ἀπέναντί σας δὲν θὰ κρατήσῃ αἰῶνα, οὔτε θὰ σᾶς καταπατήσῃ ἢ φωνὴ τῆς πικρίας μου». Δὲν θὰ εἶναι δηλαδή βαρὺς ὁ θυμὸς μου, λέγει, καὶ οὔτε θὰ ἐπιβάλω σ' ἐσᾶς τὴν ἔσχατη τῶν ποιῶν, οὔτε θὰ θγάλω γιὰ σᾶς ὀδυνηρὴ ἀπόφαση, ὥστε καὶ σὲ καταπάτημα νὰ καταπτήσετε ὅπως συμβαίνει μὲ ἐκείνους ποὺ ἐνεργοῦν ἀπὸ ὀργή. Ὅτι ὅμως φαίνεται ὅτι καὶ σ' αὐτὸ πάλι ἔχει φτάσει στὸ ἔπακρο ἢ ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, τὸ δείχνει λέγοντας: «Καὶ αὐτὰ τὰ καταπληκτικὰ βγήκαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων». Πραγματικὰ δηλαδή εἶναι ἐκπληκτικὸ καὶ σημεῖο ἀξιοθαύμαστο, τὸ νὰ δεχθοῦν ἔλεος οἱ Ἰσραηλιῖτες ποὺ ἔπесαν σὲ τόσο μεγάλα παραπτώματα καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἄφεση τῶν ἀναρίθμητων ἐγκλημάτων ἕξαιτίας τῆς ἐυσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 29. «Σκεφθεῖτε καλὰ καὶ ἀπομακρύνετε ἀπὸ σᾶς κάθε μάταια παρηγοριά».

Ἐφοῦ τοὺς ὑποσχέθηκε τὴν ἀμνήστευση ὅσων ἀπὸ παραφροσύνη ἔπραξαν καὶ τοὺς διαβεβαίωσε ἄριστα ὅτι δὲν θὰ εἶναι πολὺ σκληρὸς ἀπέναντί τους, τοὺς προτρέπει νὰ σκεφθοῦν τὸ καλὸ, καὶ τοὺς κατηγορεῖ ὅτι θεωρώντας τὴ μάταια παρηγοριά σὰν κάτι μεγάλο καὶ ὑψηλὸ, φέρονται ἔξω ἀπὸ τὸ ὀρθό. Καὶ ποιά εἶναι ἢ με γάλη, ὅπως νόμισαν, παρηγοριά, ποὺ ὅμως εἶναι ἀνώφελη; Ἐκείνη ὅπωςδήποτε. Γιατὶ ἔλεγαν «Θὰ κάνομε συμφωνία μὲ τὸν ἄδη καὶ συνθήκη μὲ τὸ θάνατο· ἂν συμβεῖ νὰ ξεσπάσει κάποια καταιγίδα, δὲν θὰ μᾶς πλήξει ἐμᾶς. Στηρίξαμε τὴν ἐλπίδα μας στὸ ψεῦδος καὶ μὲ τὸ ψεῦδος θὰ προστατευθοῦμε»²⁹. Ἄλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τέτοια στὸ νοῦ τους καὶ ἔτρεφαν κούφια ἐλπίδα καὶ νόμισαν ὅτι θὰ πεθάνουν προτοῦ ἔρθουν τὰ δεινὰ, ἀκούγαν καθαρὰ: «Ἐὰν ξεσπάσει κάποια καταιγίδα, θὰ γίνετε καταπάτημά της. Ὅταν περάσει θὰ σᾶς πάρει μαζί της».

ΚΕΦ. 29, στίχ 1-4. «Οὐαί, πόλις Ἀριήλ, ἣν Δαβὶδ ἐπο-
 λέμησε. Συναγάγετε γεννήματα ἐνιαυτὸν ἐπὶ ἐνιαυτόν.
 Φάγεσθε γὰρ σὺν Μωάβ· ἐκθλίψω γὰρ Ἀριήλ καὶ
 ἔσται αὐτῆς ἡ ἰσχὺς καὶ ὁ πλοῦτος, Καὶ κυκλώσω, ὡς
 5 Δαβὶδ ἐπὶ σέ, καὶ βαλῶ περὶ σέ χάρακα, καὶ θήσω περὶ
 σέ πύργους, καὶ ταπεινωθήσονται οἱ λόγοι σου εἰς τὴν
 γῆν, καὶ εἰς τὴν γῆν οἱ λόγοι σου δύσονται. Καὶ ἔσται
 ὡς οἱ φωνοῦντες ἐκ γῆς ἢ φωνή σου, καὶ πρὸς τὸ ἔδα-
 φος ἢ φωνή σου ἀσθενήσει».

10 Δέχεταιί τι τῶν ἱστορικῶς γεγονότων ἐν καιρῷ τῆς βασι-
 λείας τοῦ μακαρίου Δαβίδ, καὶ τοῦτο ποιεῖ μονονουχὶ πρὸς
 ἀνάδειξιν τῶν τολμηθέντων κατὰ Χριστοῦ παρὰ τῆς Ἰου-
 δαίων συναγωγῆς Τύποι γὰρ τῶν ἀληθῶν τὰ ὡς ἐν σκιαῖς
 τοῖς ἀρχαιοτέροις συμβεβηκότα. Οὐκοῦν ἢ νῦν Ἱερουσα-
 15 λήμ, Ἰεβοῦς ἐκαλεῖτό ποτε. Ταύτην πεπολιόρηκεν ὁ μακά-
 ριος Δαβίδ. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, ἐξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν ἱε-
 ρῶν Γραμμάτων. Ἔχει γὰρ οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βα-
 σιλειῶν· «Καὶ ἀπῆλθε Δαβὶδ καὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτοῦ εἰς
 Ἱερουσαλήμ πρὸς τὸν Ἰεβουσαῖον τὸν κατοικοῦντα τὴν γῆν,
 20 καὶ ἐρῶρέθη τῷ Δαβίδ, ὅτι Οὐκ εἰσελεύσεται Δαβὶδ ὧδε· ὅτι
 ἀνέστησαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ λέγοντες, ὅτι Οὐκ εἰσελεύ-
 σεται ὧδε. Καὶ κατελάβετο Δαβὶδ τὴν περιεχομένην Σιών.
 Αὕτη ἡ πόλις τοῦ Δαβίδ. Καὶ εἶπε Δαβὶδ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ·
 Πᾶς τύπτων Ἰεβουσαῖον ἀπίεσθω ἐν παραξιφίδι τοὺς τυ-
 25 φλοὺς καὶ τοὺς χωλοὺς τοὺς πολεμοῦντας ψυχὴν Δαβίδ».

Οὐκοῦν τῷ μὲν μακαρίῳ Δαβίδ οἱ ἀπό γε τῆς Ἱερουσα-
 λήμ, ἥτοι τῆς Ἰεβοῦς, ἀντέστησαν τυφλοὶ καὶ χωλοί, καὶ
 τοῦτο πεποιηκότες οἰκτρῶς διολώλασι· κατελάβετο γὰρ
 αὐτήν. Ἀντέστησαν δὲ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ, κατὰ
 30 τὸν τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ καιρόν, οἱ τῆς Ἱερουσαλήμ οἰκή-
 τορες χωλοὶ καὶ τυφλοί· οὐ γὰρ ἤδεισαν ὀρθοποδεῖν. Ἄλλ'

ΚΕΦ. 29, στίχ. 1-4. «Ἄλλοίμονό σου, πόλη Ἀριήλ, τὴν ὁποία ἐκπόρθησε ὁ Δαβίδ. Συγκεντρῶστε γεννήματα ἐπὶ δύο συνεχῆ χρόνια. Γιατί θὰ τὰ φάτε μαζί μὲ τοὺς Μωαβῖτες. Καθόσον θὰ συντρίψω τὴν Ἀριήλ καὶ θὰ περιέλθουν σ' ἐμένα ἡ δύναμη καὶ τὰ πλούτη της. Θὰ σὲ περικυκλώσω, ὅπως ἔκανε σὲ σένα ὁ Δαβίδ, θὰ κάνω γύρω σου χαράκωμα καὶ θὰ ὑψώσω ὀλόγυρά σου πύργους. Οἱ λόγοι σου θὰ ταπεινωθοῦν, θὰ πέσουν στὴ γῆ καὶ θὰ βυθισθοῦν οἱ λόγοι σου στὸ χῶμα. Ἡ φωνή σου θὰ εἶναι σὰν ἐκείνων πού βγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ ἔξασθενήσει ἡ φωνή σου σὰ νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ γῆ».

Δανεῖζεται ἓνα ἱστορικό γεγονός ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ μακάριου Δαβίδ, καὶ αὐτὸ τὸ κάνει γιὰ νὰ δείξει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ὅσα τόλμησε νὰ κάνει ἡ Ἰουδαϊκὴ συναγωγὴ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί εἶναι τύποι τῶν ἀληθινῶν τὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ στους παλαιότερους σὰν σκιές. Ἡ σημερινὴ λοιπὸν Ἱερουσαλήμ ὀνομαζόταν κάποτε Ἰεβούς, τὴν ὁποία πολιορκήσε ὁ μακάριος Δαβίδ, καὶ γιὰ ποιά αἰτία, θὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἁγία Γραφή. Γιατί γραφονται τὰ ἔξης στὴ Β' Βασιλειῶν· «Μετέβη ὁ Δαβίδ καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες του στὴν Ἱερουσαλήμ πρὸς τοὺς Ἰεβουσαίους τοὺς κατοίκους της, καὶ λέχθηκε στὸν Δαβίδ· Δὲν θὰ μπεῖ ἐδῶ μέσα ὁ Δαβίδ· γιατί σηκώθηκαν οἱ τυφλοὶ καὶ οἱ χωλοὶ καὶ εἶπαν· Δὲν θὰ μπεῖ ἐδῶ μέσα. Καὶ ὁ Δαβίδ κατέλαβε τὴν περιτειχισμένη Σιών (ἄκρόπολη). Αὕτὴ εἶναι ἡ πόλη τοῦ Δαβίδ. Καὶ ὁ Δαβίδ εἶπε ἐκείνη τὴν ἡμέρα· “Ὁποῖος χτυπᾷ Ἰεβουσαῖο ἄς τὸν χτυπᾷ μὲ τὸ παραμάχαιρο, τὸ ἴδιο καὶ τοὺς τυφλοὺς καὶ τοὺς χωλοὺς πού ζητοῦν τὴ ζωὴ τοῦ Δαβίδ»³⁰.

Στὸν μακάριο λοιπὸν Δαβίδ ἀντιστάθηκαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, ἥτοι τῆς Ἰεβούς, μαζί καὶ οἱ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ, καὶ κάνοντας αὐτὸ ἔξοντώθηκαν οἰκτρά· γιατί κατέλαβε αὐτήν. Ἀντιστάθηκαν ἐπίσης στὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας του οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, οἱ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ· γιατί δὲν γνώριζαν νὰ βαδίζουν ὀρθά. Ἄλλ' οὔτε τὸ θεῖο

οὐδὲ τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἐδέχοντο φῶς οἱ τὴν πίστιν οὐ προσ-
 ιέμενοι, γραμματεῖς δὴ μάλιστα καὶ Φαρισαῖοι. Καὶ γοῦν
 ἔφη διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι,
 υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρί-
 5 βων αὐτῶν». Ἐπιστέλλει δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ Παῦλος λέγων·
 «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα
 ἀνορθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν,
 ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον». Ὅτι δὲ ἦσαν
 καὶ τυφλοὶ, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Εἰς κρίμα
 10 ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέ-
 ψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». Ἀνέβλεψαν μὲν
 γὰρ τὰ ἔθνη, καίτοι μὴ ὁρῶντά ποτε, τετύφλωνται δὲ τῶν
 Ἰουδαίων οἱ δῆμοι, καίτοι βλέποντες τὸ Χριστοῦ μυστήρι-
 ον τό γε ἦκον εἰς τὴν διὰ νόμου μυσταγωγίαν.

15 Ταλανίζει τοίνυν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ φησιν· «Οὐαὶ
 πόλις Ἀριήλ, ἣν Δαβὶδ ἐπολέμησεν». Ἀριήλ δὲ αὐτὴν φη-
 σιν, ὀνόματι κεχρημένος τῷ κατὰ συνήθειαν τοῖς πολλοῖς.
 Ἐρμηνεύεται μὲν γὰρ Ἀριήλ, «λέων Θεοῦ». Ἐπειδὴ δὲ κα-
 τὰ πᾶσαν τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ ἐθνῶν ἀφορήτους ἐποιεῖτο
 20 τὰς ἐφόδους Ἱερουσαλήμ, νικῶσα διὰ Θεοῦ καὶ λέοντος δί-
 κην ἀρπάξουσα καὶ σπαράττουσα τοὺς ἀνταίροντας, τοι-
 αύτην ἔλαχε τὴν ἐπωνυμίαν. Οὐαὶ τοίνυν, φησὶν, ὡς ἀθλία
 πόλις ἢ ποτὲ μὲν ὡς λέαινα καταβρουχομένη τῶν ἐθνῶν, πε-
 ριπεσοῦσα δὲ μετὰ τοῦτο ταῖς οὕτω πικραῖς καὶ ἀνηκέστοις
 25 συμφοραῖς. Πεπολέμηκε μὲν γὰρ αὐτὴν πάλαι ὁ Δαβὶδ, ὁ
 δὲ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεγονῶς μετ' αὐτόν, τοῦτ' ἔστι Χρι-
 στός. Εἰτά φησι πρὸς αὐτούς· «Συναγάγετε γεννήματα ἐνι-
 αὐτὸν ἐπ' ἐνιαυτόν· φάγεσθε μὲν γὰρ σὺν Μωάβ». Ἐν δυσὶ
 γὰρ ὅλοις ἔτεσιν ἅπασαν περινοσῶν τὴν Ἰουδαίαν ὁ Κύ-
 30 ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ταῖς πανσόφοις ἐχρήσατο διδα-
 σκαλίαις, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῖς καὶ εὐαγγελικὸν παρετίθει

φῶς δέχονταν στὸ νοῦ τους ἐκεῖνοι πού δὲν δέχονταν τὴν πίστη, καὶ μάλιστα οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Καὶ πράγματι εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Δαβίδ· «Ἄνθρωποι ξένοι πρὸς ἐμένα μοῦ εἶπαν ψέματα, ἄνθρωποι ξένοι κατέστησαν ἄχρηστοι καὶ βαδίζουν σὰν κουτσοὶ στὸ δρόμο τους»³¹. Στέλνει πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστολὴ καὶ τοὺς λέγει· «Γι' αὐτὸ ἐνδυναμῶστε τὰ ἀποδυναμωμένα σας χέρια καὶ τὰ παραλυμένα γόνατα, καὶ κατευθύνετε τὰ πόδια σας στὸν ἴσιο δρόμο, γιὰ νὰ μὴ χειροτερέψει ἢ χωλότητά σας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ θεραπευθεῖ»^{31α}. «Ὅτι ὅμως ἦταν καὶ τυφλοί, θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμον αὐτὸ γιὰ δικαιοσύνη, γιὰ νὰ δοῦν ὅσοι δὲν βλέπουν, καὶ αὐτοὶ πού βλέπουν νὰ γίνουν τυφλοί»^{31β}. Πράγματι οἱ ἐθνικοὶ ἀνάβλεψαν, ἂν καὶ δὲν ἔβλεπαν κάποτε, ἐνῶ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων τυφλώθηκαν, μολονότι ἔβλεπαν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ὅσον ἦταν δυνατό, στὰ διδασκόμενα ἀπὸ τὸ νόμον.

Ταλανίζει λοιπὸν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ λέγει· Ἀλλοίμονο, πόλη Ἀριήλ, τὴν ὁποία ἐκπόρθησε ὁ Δαβίδ». Τὴν ὀνομάζει Ἀριάλ, χρησιμοποιοῦντας τὸ ὄνομα πού συνήθιζαν οἱ πολλοί· γιὰ τὸ ὄνομα Ἀριήλ ἐρμηνευόμενον σημαίνει, «λεοντάρι τοῦ Θεοῦ». Κι ἔλαχε ἡ Ἱερουσαλήμ αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία, ἐπειδὴ ἔκανε σκληρὴς ἐπιθέσεις ἐναντίον ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ τῶν ἐθνῶν, νικώντας μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ σὰν λιοντάρι ἀρπάζοντας καὶ κατασπαράζοντας τοὺς ἀντιπάλους της. Ἀλλοίμονο λοιπὸν, λέγει, ἄθλια πόλη· ἐσὺ πού κάποτε σὰν λέαινα ἐξαπέλυες τὸν βρυχηθμό σου ἐναντίον τῶν ἐθνῶν, περιέπεσες στὴ συνέχεια σὲ τόσο σκληρὴς καὶ ἀθεράπευτες συμφορές. Τὴν πολέμησε παλαιὰ ὁ Δαβίδ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὁ ἀπόγονός του, δηλαδή ὁ Χριστός. Στὴ συνέχεια λέγει πρὸς αὐτούς· «Συγκεντρώστε γεννήματα ἐπὶ δύο συνεχῆ χρόνια· γιὰ τὴν θὰ τὰ φάτε μαζὶ μὲ τοὺς Μωαβῖτες». Μέσα σὲ δύο δηλαδή ὅλα καὶ ὅλα χρόνια περιερχόμενος ὅλη τὴν Ἰουδαία ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός ἐξέθεσε τὴν πάνσοφη διδασκαλία του καὶ παρέδωσε σ' αὐτοὺς τὸ θεῖο καὶ εὐαγ-

κήρυγμα. Καιροῦ τοιγαροῦν, φησίν, ἐνεστηκότος καὶ δι-
 δόντος τοῦ δύνασθαι τροφὰς συλλέγειν πνευματικὰς καὶ
 οἶον εἰς ἀποθήκην σωρεύειν αὐτὰς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν,
 μὴ νωθροὶ περὶ τοῦτο γένησθε, πάντα δὲ μᾶλλον ὄκνον
 5 ἀποπεμπάμενοι, προθύμως συλλέξατε. «Φάγεσθε γὰρ
 σὺν Μωάβ». Ἡ Μωαβιτῶν χώρα γέγονέ ποτε δεισιδαιμο-
 νεστάτη, καὶ ἦν ὄλως ἐν αὐτῇ οὐδεὶς ὁ τῷ κατὰ φύσιν καὶ
 ἀληθῶς ὄντι Θεῷ προσκυνεῖν ἀνεχόμενος. Οὐκοῦν ὡς
 ἀπὸ χώρας μιᾶς τῆς εἰδωλολατρύουσης ἅμα τὸ σύμπαν
 10 τῶν πλανωμένων πρόσωπον δέχεται, καὶ φησιν, ὅτι «Φά-
 γεσθε γὰρ σὺν Μωάβ». Εἰσκέκληνται γὰρ καὶ τὰ ἔθνη,
 καὶ κοινὴ γέγονε τροφή τοῖς τε ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, καὶ
 αὐτοῖς δὲ τοῖς πλανωμένοις ποτὲ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ Σω-
 τήριον κήρυγμα.

15 Εἶτα προσεπάγει καὶ φησι, «Ἐκθλίψω γὰρ Ἄριήλ»·
 ἀποδώσεις δὲ τούτῳ τῷ πρώτῳ. Ἔφη γάρ, ὅτι «Οὐαί, πόλις
 Ἄριήλ». Εἶτα διὰ μέσου παρενθεῖς τῶν ἐκ τῆς συμβουλῆς,
 πάλιν ἔχεται τοῦ σκοποῦ, καὶ φησιν· Ἔφην, ὅτι «Οὐαί, πό-
 λις Ἄριήλ· ἐκθλίψω γὰρ αὐτήν, καὶ ἔσται αὐτῆς ἡ ἰσχὺς
 20 καὶ ὁ πλοῦτος ἐμοί»· τοῦτ' ἔστιν, Ἐγὼ πάντα τὸν πλοῦτον
 αὐτῆς καὶ πᾶσαν τὴν ἰσχὺν λήψομαι· καὶ τοῦτο νοήσεις αἰ-
 σθητῶς τε ἅμα καὶ πνευματικῶς· Ὁ μὲν γὰρ ἐπίγειος αὐ-
 τῶν κεκένωται πλοῦτος, ἀρπαζόντων δηλονότι τῶν πολι-
 ορκοῦντων αὐτήν. Συντέθραυσται καὶ ἡ πάλαι μεγάλη καὶ
 25 διαβόητος ἰσχὺς, νενίκηνται γὰρ ὑπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων
 χειρός. Γυμνοὶ δὲ πρὸς τούτῳ γεγόνασι τῶν ἐξ ἀρετῆς ἀν-
 χημάτων, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ πτωχείαν ἠρῶσθηκότες, συν-
 αποβεβλήκασι τοῖς ἄλλοις καὶ τῆς ἐν νόμῳ σοφίας τὸν
 πλοῦτον. Λέγω δέ, ὅτι «Κυκλώσω ἐπὶ σὲ χάρακα, καθήσω
 30 ἐπὶ σὲ πύργους», τὴν γεγενημένην πολιορκίαν κατὰ τῆς Ἱ-
 ερουσαλήμ μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν ὑπεμφαίνει. Ἐ-
 πειδὴ δὲ γεγόνασιν ἀλάζονες οἱ Φαρισαῖοι καὶ φωνὰς

γελικὸ κήρυγμά του. Ὄταν λοιπὸν, λέγει, ἦρθε ὁ καιρὸς καὶ ἔδινε τὴ δυνατότητα νὰ συλλέγουν πνευματικὲς τροφές καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τὶς ἀποθηκεύουν σὰν σὲ ἀποθήκη στὴν καρδιά καὶ τὸ νοῦ τους, μὴ γίνεσθε νωθροὶ ὡς πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον, ἀποβάλλοντας κάθε νωθρότητα, κάνετε τὴ συλλογὴ μὲ προθυμία. Γιατὶ λέγει, «Θὰ τὰ φάγετε μαζὶ μὲ τοὺς Μωαβῖτες». Ἡ χώρα τῶν Μωαβιτῶν ὑπῆρξε κάποτε δεισιδαμονέστατη καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας σ' αὐτὴ πού νὰ ἤθελε νὰ προσκυνεῖ τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό. Σὰν ἀπὸ μιὰ λοιπὸν χώρα εἰδωλολατρικὴ δέχεται στὸ σύνολό τους ὅλους ἐκείνους ποὺ βρισκόνταν σὲ πλάνη καὶ λέγει, «Θὰ τὰ φάγετε μαζὶ μὲ τοὺς Μωαβῖτες». Γιατὶ κλήθηκαν καὶ τὰ ἔθνη καὶ ἔγινε τὸ εὐαγγελικὸ καὶ Σωτήριον κήρυγμα κοινὴ τροφή γιὰ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη.

Ἐπειτα προσθέτει καὶ λέγει· «Θὰ συνθλίψω τὴν Ἀριήλ». Αὐτὸ θὰ τὸ συνδέσεις μὲ τὸ πρῶτον. Γιατὶ εἶπε· «Ἀλλοίμονό σου, πόλη Ἀριήλ». Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἐνδιάμεσα ἀνέφερε τὰ σχετικὰ μὲ τὴ συμβουλή, ἐπανέρχεται πάλι στὸ σκοπὸ του, καὶ λέγει· Εἶπα, «Ἀλλοίμονό σου, πόλη Ἀριήλ· γιατί θὰ συνθλίψω αὐτὴν καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δυνάμη της θὰ γίνουν δικά μου»· δηλαδή, Ἐγὼ θὰ πάρω ὅλο τὸν πλοῦτον καὶ ὅλη τὴ δυνάμη της. Καὶ αὐτὸ νὰ τὸ νοήσεις αἰσθητὰ καὶ πνευματικὰ. Γιατὶ ὁ ἐπίγειος πλοῦτος τοὺς ἔξαφανίσθηκε, δηλαδή τὸν ἄρπαξαν οἱ πολιορκητὲς τοὺς, συντρίφθηκε ὅμως καὶ ἡ παλαιὰ μεγάλη καὶ περιβόητη δυνάμη της, γιατί νικήθηκαν ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἀπογυμνώθηκαν ἀπὸ τὶς τιμὲς τῆς ἀρετῆς, καὶ πάσχοντας ἀπὸ φτώχεια κάθε ἀγαθοῦ, ἔχασαν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς νομικῆς σοφίας. Λέγω ὅμως ἀκόμα, ὅτι «Θὰ σὲ περικυκλώσω μὲ χαράκωμα καὶ θὰ στήσω γύρω σου πύργους», πράγμα πού ὑποδηλώνει τὴν πολιορκία τῆς Ἱερουσαλήμ μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Φαρισαῖοι ἦταν ἀλαζόνες καὶ ἔξαπέλυαν φοβερὲς καὶ ὅλο ἔπαρση κατηγο-

ἠρεύγοντο κατὰ τοῦ Χριστοῦ δεινάς τε καὶ ἐπηρμένας (ἔφασκον γάρ· «*Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστί*»), ταύτητοί φησιν, ὅτι «*Ταπεινωθήσονται οἱ λόγοι σου εἰς τὴν γῆν*». Καὶ οὐκ αὐ-
 5 τοὶ πάντως οἱ λόγοι τοῦτο πείσονται κατὰ τὸ ἀληθές, ἀλλ' οἱ
 τολμήσαντες εἰπεῖν αὐτούς, ἔσονται καταβεβλημένοι οἱ πά-
 λαι φορτικὰ καὶ ὑπέρογκα λαλεῖν εἰωθότες, ὑπενηνεγμένοι
 τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς. Σμικρὰν καὶ ἀσθενεστάτην
 ἔξουσι τὴν φωνήν, φθέγγονται δὲ οὕτως, καθάπερ ἀμέλει
 10 καὶ οἱ ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντες, τοῦτ' ἔστιν οἱ νεκρομάντις,
 οἱ, ἐπειδὴν προσποιοῦνται ψυχὴν ἀνενεγκεῖν, ἰσχνόν τι καὶ
 τετριγὸς ὑποφωνοῦσι μόλις, ὡς αὐτῆς ἠρέμα καὶ ἀπὸ τῆς
 γῆς λαλούσης ψυχῆς.

Στίχ. 5-6. «*Καὶ ἔσται ὡς κονιορτός ἀπὸ τροχοῦ ὁ πλοῦ-
 15 τος τῶν ἀσεβῶν, καὶ ὡς χοῦς φερόμενος, καὶ ἔσται ὡς
 στιγμή παραχρῆμα παρὰ Κυρίου Σαβαώθ*».

Ἀσεβεῖς ὀνομάζει τοὺς εἰς Χριστὸν παρεμνήσαντας
 καὶ σταυρῶ παραδόντας τὸν Λυτρωτὴν καὶ τῆς σωτηρίας
 τὸν χορηγὸν θανάτῳ περιβαλεῖν τολμήσαντας, εἰ καὶ ἀνε-
 20 βίω πάλιν ὡς Θεὸς ἐν σαρκί. Τοῦτον τὸν πλοῦτον ὡς κονι-
 ορτὸν ἀποιχήσεσθαι, φησίν, ἀποπτῆναι δὲ καὶ ὡς χοῦν ἀ-
 πὸ τροχοῦ καὶ οὐκ ἐν μήκει χρόνου, ἀλλ' ἐν βραχεῖ καὶ οἶ-
 ον ἐν στιγμή. Καὶ ὅτι τὸ χρῆμα παρὰ Κυρίου Σαβαώθ συμ-
 βήσεται, διαμεμήνυκεν ἀναγκαίως, ἵνα μή τις ἐλπίς αὐτοῦς
 25 διαπαίζη κενή, προσδοκῶντας ὅτι καὶ διαφεύξονται.

Στίχ. 6. «*Ἐπισκοπὴ γὰρ ἔσται μετὰ βροντῆς καὶ σει-
 σμοῦ καὶ φωνῆς μεγάλης, καταγιγίς φερομένη καὶ φλόξ
 πυρὸς κατεσθίουσα*».

Τί ἂν βούλοιο δηλοῦν τό, «*Παρὰ Κυρίου Σαβαώθ*»,
 30 διατρανοῖ λέγων, ὡς ἔσται τις ἐπ' αὐτοῖς «*ἐπισκοπὴ*». Περι-

ρίες ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ (γιατί ἔλεγαν «Ἐμεῖς γνωρίζομε, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ, ἐνῶ αὐτὸς ἐδῶ δὲν ξέρομε ἀπὸ ποῦ προέρχεται»³²), γι' αὐτὸ λέγει· «Θὰ ταπεινωθοῦν οἱ λόγοι σου καὶ θὰ ταφοῦν μέσα στὸ χῶμα». Καὶ ὅπωςδῆποτε δὲν θὰ τὸ πάθουν αὐτὸ οἱ λόγοι στ' ἀλήθεια, ἀλλὰ θὰ πέσουν κάτω ἐκεῖνοι ποὺ τόλμησαν νὰ ἐκστομίσουν αὐτούς, ἐκεῖνοι ποὺ συνήθισαν νὰ μιλοῦν ἀπὸ παλαιὰ σκληρὰ καὶ ὑπεροπτικά, παραδομένοι στὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Μικρὴ καὶ ἀσθενικὴ θὰ εἶναι ἡ φωνὴ τους καὶ θὰ φωνάζουν ἔτσι, ὅπως ἀκριδῶς καὶ ἐκεῖνοι ποὺ φωνάζουν μέσα ἀπὸ τὴ γῆ, δηλαδή οἱ νεκρομάντις, οἱ ὁποῖοι, ὅταν προσποιοῦνται ὅτι ἀνέβασαν κάποια ψυχὴ ἀπὸ τὴ γῆ, βγάζουν μόλις καὶ μὲ δυσκολία κάποια ἰσχνὴ καὶ τρεμάμενη φωνή, σὰ νὰ τοὺς μιλάει ἡρεμα ἡ ψυχὴ μέσα ἀπὸ τὴ γῆ.

Στίχ. 5-6. «Ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν θὰ γίνει σὰν τὸν κονιορτὸ ἀπὸ τροχοῦς ἀμαξιοῦ καὶ σὰν σκόνη ποὺ τὴν παίρνει ὁ ἀέρας. Ὅλα θὰ γίνουν σὲ μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων».

Ἄσεβεῖς ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ φέβθησαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ ἀνέβασαν τὸν Λυτρωτὴ στὸ σταυρὸ καὶ τόλμησαν νὰ παραδώσουν στὸ θάνατο τὸν χορηγὸ τῆς ζωῆς, ἂν καὶ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ σὰν Θεὸς μὲ σάρκα. Αὐτὸς ὁ πλοῦτος θὰ περάσει, λέγει, σὰν κονιορτός, καὶ θὰ σηκωθεῖ καὶ θὰ χαθεῖ σὰν σκόνη ἀπὸ τροχοῦς ἀμαξιοῦ, καὶ δὲν θὰ συμβεῖ αὐτὸ σὲ μακρὸ χρόνο, ἀλλὰ σύντομα καὶ σὰν σὲ μιὰ στιγμή. Καὶ ὅτι αὐτὸ θὰ γίνει ἀπὸ τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων τὸ διαμήνυσε ἀναγκαῖα, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ξεγελᾷ κάποια ἐλπίδα κούφια, μὲ τὴν προσδοκία ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ τὸ διαφύγουν.

Στίχ. 6. «Γιατὶ θὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ μὲ βροντὴ καὶ σεισμὸ καὶ φωνὴ μεγάλη, ποὺ θὰ εἶναι σὰν καταιγίδα ὀρμητικὴ καὶ φλόγα φωτιᾶς ποὺ κατατρώγει».

Τί θέλει νὰ δηλώσει μὲ τὸ, «Ἀπὸ τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων», τὸ διασαφηνίζει λέγοντας, ὅτι θὰ γίνει κάποια «ἐπίσκεψη» σ' αὐ-

όψεται γὰρ ὁ Θεὸς οὐδαμῶς καὶ Πατὴρ τῆς εἰς τὸν Υἱὸν
 δυσσεβείας τὰ ἐγκλήματα. Ἄλλ' ἐποίσει, φησί, καθάπερ τι-
 νὰ βροντὴν καὶ σεισμόν, καταιγίδα καὶ φλόγα πυρὸς κατε-
 σθίουσαν τοῦ πολέμου τὴν ἔφοδον.

- 5 Στίχ. 7-8. «Καὶ ἔσται ὡς ὁ ἐνυπνιαζόμενος ἐν ὕπνῳ ὁ
 πλοῦτος τῶν ἐθνῶν πάντων, ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐπὶ Ἰ-
 ερουσαλήμ, καὶ πάντες οἱ συνηγμένοι ἐπ' αὐτήν καὶ
 θλίβοντες αὐτήν καὶ ἔσονται ὡς ἐν ὕπνῳ πεινῶντες καὶ
 ἐσθίοντες, καὶ ἐξαναστάντων μάταιον αὐτῶν τὸ ἐνύπνι-
 10 ον. Καὶ ὄν τρόπον ἐνυπνιάζεται ὁ διψῶν ὡς πίνων καὶ
 ἐξαναστὰς ἔτι διψᾷ, ἢ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς κενὸν ἤλπισεν,
 οὕτως ἔσται ὁ πλοῦτος πάντων τῶν ἐθνῶν, ὅσοι ὑπε-
 στράτευσαν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σιών».

Ὡς κονιορτὸν ἔσεσθαι λέγων καὶ ὡς χοῦν ἀπὸ τροχοῦ
 15 τὸν πλοῦτον τῶν ἀσεβῶν, δῆλον δὲ ὅτι τῶν εἰς Χριστὸν πε-
 παραρνηκότων, οὐδὲ αὐτοῖς τοῖς καταδηλώσασιν ἐν ἀσφάλειᾳ
 καὶ δεδαίκα γενήσεσθαι κτήσει δισχυρίζεται. Ἔσονται γὰρ
 οὕτω πεπλουτηκότες, φησὶν, ὡς ἂν εἰ καὶ τινες τῶν ἐν ὄρα-
 σει νυκτερινῇ καταπλουτηῆσαι μὲν οἰηθέντων, κεκερδακό-
 20 των δὲ παντελῶς οὐδέν. Ἐξυπνοὶ γὰρ γεγονότες, τὴν τῶν
 ὄνειράτων ἀπάτην ἐπιγνώσκονται, καὶ ὅπερ εἶναι νενομίκα-
 σιν ἀληθές, τοῦτο δὴ πάντως εὐρήσουσι σκιὰν οὔσαν καὶ
 δόκησιν. Συμβαίνει δέ τι τοιοῦτον καὶ ἐπὶ τῶν ἢ πείνη τυ-
 χὸν ἢ δίψει κατισχημένων ἰδεῖν ὄρεκτιᾷ μὲν γὰρ ἢ τοῦ σώ-
 25 ματος φύσις ἀναγκαίως τὰ ἑαυτῆς, ὕπνου τε μὴν ἐσθ' ὅτε
 τὸν νοῦν κατακλήσαντος, οὐδὲν ἦττον ἢ φύσις ἐν ἐπιθυ-
 μίαις ἐστὶν ὧν ἂν θούλοιο τυχόν. Ἐντεῦθεν, οἴμαί που, κα-
 θάπερ τινὲς ἄτμοι καὶ φαντασίαι λεπταὶ τοῦ πράγματος
 περιθέουσι τὸν νοῦν, ἀλλ' ἔσται ματαία καὶ ἀνόνητος παν-
 30 τελῶς ἢ δόκησις, ὕπνου λοιπὸν τῶν ὀμμάτων ἀπονοστήσαν-
 τος. «Οὕτως ἔστω», φησὶν, «ὁ πλοῦτος πάντων τῶν ἐθνῶν,

τούς. Γιατί ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν θὰ παραβλέψει καθόλου τὰ ἐγκλήματα ἀσέβειας ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ του, ἀλλὰ θὰ καταφέρει, λέγει, τὴν ἔφοδο τοῦ πολέμου σὰν κάποια βροντὴ καὶ σεισμὸ καὶ καταιγίδα καὶ φλόγα φωτιᾶς ποὺ κατατρώγει.

Στίχ. 7-8. «Καὶ ὁ πλοῦτος ὅλων τῶν ἐθνῶν ποὺ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ὅσων συγκεντρώθηκαν ἐναντίον της καὶ τὴν καταθλίβουν θὰ εἶναι σὰν ἀπραγματοποίητο ὄνειρο ποὺ βλέπει τὴ νύχτα κάποιος ποὺ κοιμᾶται. Καὶ θὰ εἶναι σὰν αὐτοὺς ποὺ πεινοῦν καὶ τρώνε στὸν ὕπνο τους κι ὅταν ξυπνήσουν διαπιστώνουν ὅτι αὐτὸ ἦταν ἀπλὸ ὄνειρο. Καὶ ὅπως ὄνευρεύεται ὁ διψασμένος ὅτι πίνει καὶ ὅταν σηκωθεί ἀκόμα διψᾷ καὶ ἡ ἐλπίδα του ἦταν μάταια, ἔτσι θὰ καταντήσῃ ὁ πλοῦτος ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅσοι ἐκστράτευσαν ἐναντίον τοῦ ὄρους τῆς Σιών».

Λέγοντας ὅτι θὰ εἶναι σὰν τὸν κοριοστὸ καὶ σὰν τὴ σκόνη ἀπὸ τροχοὺς ὁ πλοῦτος τῶν ἀσεβῶν, δηλαδή ἐκείνων ποὺ φέρθηκαν μὲ παραφροσύνη πρὸς τὸν Χριστό, ἰσχυρίζεται ὅτι οὔτε σ' αὐτοὺς ποὺ καταρῆμαξαν τὴ χώρα θὰ εἶναι ἀσφαλῆ καὶ σίγουρα τὰ ὅσα θ' ἀποκτήσου. Γιατί ὁ πλουτισμὸς τους, λέγει, θὰ εἶναι τέτοιος, σὰν κάποιων ποὺ φαντάσθηκαν ὅτι πλούτησαν σὲ ὄνειρο νυχτερινό, ἀλλὰ δὲν κέρδισαν ἀπολύτως τίποτε. Γιατί ὅταν ξυπνήσουν θὰ καταλάβουν ὅσο ἀπατηλὰ ἦταν τὰ ὄνειρα, κι αὐτὸ ποὺ νόμισαν ἀληθινό, αὐτὸ θὰ διαπιστώσουν ὅτι ὅπωςδήποτε ἦταν σκιὰ καὶ φαντασία. Κάτι τέτοιο συμβαίνει καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς κυρίευσε τυχὸν πεῖνα ἢ δίψα. Γιατί τὸ σῶμα ζητεῖ τὰ δικὰ του κατ' ἀνάγκη, ὅταν ὅμως κάποτε ὁ ὕπνος παραλύσει τὸ νοῦ, ἡ φύση ἐξακολουθεῖ καθόλου λιγότερο νὰ ἐπιθυμεῖ αὐτὸ ποὺ τυχὸν θέλει. Ἐξαιτίας αὐτοῦ, νομίζω, σὰν κάποιοι ἄτμοι καὶ φαντασίες λεπτεπίλεπτες τοῦ πράγματος περιτριγυρίζουν τὸ νοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φαντασία εἶναι τελείως μάταια καὶ ἀνώφελη, ὅταν στὴ συνέχεια φύγει ὁ ὕπνος ἀπὸ τὰ μάτια. «Ἔτσι θὰ εἶναι», λέγει, «ὁ πλοῦτος

ὅσοι ἐπεστράτευσαν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σιών». Πότε δὲ ἢ πῶς γενέσθαι ταυτὶ συμβέβηκε, παρείσθω λέγειν.

Στίχ. 9-10. «Ἐκλύθητε καὶ ἔκοιτητε καὶ κραιπαλήσατε, οὐκ ἀπὸ σίκερα, οὐδὲ ἀπὸ οἴνου, ὅτι πεπότικεν ὑμᾶς Κύριος πνεύματι κατανύξεως, καὶ καμμύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ τῶν προφητῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν οἱ ὄρωντες τὰ γλυπτὰ».

Προσδιαλέγεται πάλιν τοῖς τῶν θείων θεσπισμάτων καταφρονηταῖς, καὶ παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι μεμελετηκόσι τὸ θεῖον τε καὶ οὐράνιον κήρυγμα, φημι δὴ τὸ εὐαγγελικόν. Καίτοι γὰρ παρὸν αὐτοῖς καὶ σφόδρα ἐτοιμῶς τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἀποκερδᾶναι τὴν χάριν, εὐήνιον τὸν τῆς διανοίας ἐπάγουσιν αὐχένα. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ἔδρων οἱ δεῖλαιοι, περιαντιζόμενοι δὲ καὶ μεγάλα φρονοῦντες ἐφ' ἑαυτοῖς ἀνέδην ἔφρασκον· «Ἡμεῖς τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσῆ λελάληκεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν». Ἄλλ' ἤκουον Χριστοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Καὶ πάλιν· «Ἐως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ ἡ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Ἐπειδὴ δέ, καίτοι τῶν οὕτω σεπτῶν ἀκροώμενοι λόγων, γέγονασιν μὲν κατ' οὐδένα τρόπον ἑαυτῶν ἀμείνους ἢ σοφώτεροι, σκληροὶ δὲ καὶ ἀκαμπεῖς κατεφωρῶντο λοιπόν, τότε δὴ, τότε, καὶ μάλα εἰκότως, κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἐκλέλυνται δὲ τρόπον τινὰ καὶ φρενὸς ἐξέστησαν ἀγαθῆς, καὶ καθάπερ ἐξ οἴνου κραιπαληκότες πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἐκτόπων εὐκόλως καταδεδόνηται.

Τοιοῦτόν τι σημαίνων φησὶ πρὸς αὐτούς· «Ἐκλύθητε καὶ ἔκοιτητε καὶ κραιπαλήσατε, οὐκ ἀπὸ σίκερα, οὐδ' ἀπὸ οἴνου». Οἶδε γάρ, οἶδε καταμεθύσκειν τὸν νοῦν, οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως οἶνος ὁ αἰσθητός, ἤγουν τὸ μεθύσκον κέρασμα, τοῦτ' ἐστὶ τὸ σίκερα, συμφοραὶ δὲ μᾶλλον τοῦτο δρῶσι

32α. Στὸ κείμενο τῶν Ο' ἀντὶ γιὰ «γλυπτὰ» ἔχει «κρυπτὰ».

ὄλων τῶν ἔθνῶν, ὅσα ἐξεστράτευσε ἐναντίον τοῦ ὄρους Σιών». Τὸ πότε ἢ τὸ πῶς συνέβησαν αὐτὰ, θὰ παραλείψω νὰ τὸ πῶ.

Στίχ. 9-10. «Παραλύστε, θγειῖτε ἀπὸ τὰ λογικά σας καὶ παραδοθεῖτε στὴ μέθη, ὄχι ἀπὸ σίκερα, οὔτε ἀπὸ κρασί, ἀλλ' ἐπειδὴ σᾶς πότισε ὁ Κύριος μὲ πνεῦμα κατάνυξης, καὶ θὰ κλείσει τὰ μάτια αὐτῶν καὶ τῶν προφητῶν τους καὶ τῶν ἀρχόντων τους, αὐτῶν ποὺ βλέπουν τὰ εἰδῶλα^{32α}».

Συνομιλεῖ πάλι μὲ ἐκείνους ποὺ περιφρονοῦν τὶς θεῖες ἐντολές καὶ δὲν ὑπολογίζουσιν καθόλου τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο κήρυγμα, ἐννοῶ δηλαδή τὸ εὐαγγελικό, μολονότι βέβαια εἶναι στὴ διάθεσή τους, καὶ πολὺ εὐκόλο, νὰ κερδίσουν μὲσω τοῦ Χριστοῦ τὴ χάρι τῆς σωτηρίας τους, σκύβοντας σ' αὐτὸν ὑπάκουο τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκαναν οἱ δυστυχεῖς, ἀλλὰ καυχολογώντας γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ ἔχοντας μεγάλη ἰδέα γι' αὐτόν, χωρὶς ντροπὴ ἔλεγαν· «Ἐμεῖς εἴμαστε μαθητὲς τοῦ Μωυσῆ· Ἐμεῖς γνωρίζομε, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ, ἐνῶ αὐτὸς δὲν γνωρίζομε ἀπὸ ποῦ προέρχεται»³³. Ἄκουγαν ὅμως τὸν Χριστὸ νὰ τοὺς λέγει ὀλοκάθαρα· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»³⁴. Καὶ πάλι· «Ὅσον καιρὸ ἔχετε τὸ φῶς, νὰ βαδίζετε στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴν σᾶς βρεῖ τὸ σκοτάδι»³⁵. Ἐπειδὴ ὅμως, ἂν καὶ ἄκουγαν τοὺς τόσο σεπτοὺς λόγους, δὲν ἔγιναν μὲ κανένα τρόπο καλύτεροι ἢ σοφότεροι ἀπὸ ὅ,τι ἦταν, ἀλλὰ συλλαμβάνονταν νὰ εἶναι σκληροὶ καὶ ἄκαμποι, τότε πιά, καὶ πολὺ εὐλόγα, κυριεύθηκαν ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο παρέλυσαν καὶ ἔχασαν τὰ μυαλά τους, καὶ σὰν νὰ παραδόθηκαν σὲ κραιπάλῃ μέθης, εὐκόλα παρασύρθηκαν σὲ καθένα ἀπὸ τὰ παράλογα.

Θέλοντας κάτι τέτοιο νὰ δηλώσει σ' αὐτούς, τοὺς λέγει· «Παραλύστε καὶ θγειῖτε ἀπὸ τὰ λογικά σας καὶ μεθύστε, ὄχι ἀπὸ σίκερα οὔτε ἀπὸ κρασί». Γιατὶ γνωρίζει, γνωρίζει πολὺ καλά, ὅτι καταμεθάει τὸ νοῦ, ὄχι ὀπωσδήποτε τὸ αἰσθητὸ κρασί, δηλαδή τὸ ποτὸ ποὺ προκαλεῖ μέθη, ἦτοι τὰ σίκερα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ κάνουν

33. Ἰω. 9, 29.

34. Ἰω. 8, 12.

35. Ἰω. 12, 35.

νεανικώτερον, καὶ οἷά τις πώρωσις ἐκ θείας ὀργῆς τῇ δια-
 νοίᾳ συμβαίνουσα. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, διδάσκει λέγων
 «Καὶ καμνύσει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν καὶ τῶν προφητῶν
 αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν οἱ ὄρωντες τὰ γλυπτὰ». Οἱ
 5 γὰρ πάλαι, φησί, διὰ τῆς τοῦ νόμου παιδαγωγίας σεσοφω-
 μένοι καὶ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος ὡς ἐν ἀμυδραῖς ἔτι κα-
 ταθεώμενοι ταῖς σκιαῖς, καὶ συνιέντες ἐκ μέρους τῶν ἁγίων
 προφητῶν τοὺς λόγους, καὶ αὐτοῦ δὴ τούτου στερηθήσον-
 ται. Καμνύσει γὰρ τοὺς τῆς διανοίας αὐτῶν ὀφθαλμοὺς,
 10 καίτοι πάλαι βλέποντας τὰ γλυπτὰ [κρουπτά, ὄχι γλυπτὰ].
 Πείσεται δὲ τοῦτο, φησὶν, ἀρχων καὶ προφήτης, τοῦτ' ἔστιν
 ἡγούμενος καὶ ἱερεὺς. Ὠνόμαζον γὰρ προφήτας τοὺς τῶν
 ἁγίων προφητῶν πολυπραγμονοῦντας τὰ προφητῶν. Ἦ-
 σαν δέ τινες παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις νομομαθείας ὑπόληψιν
 15 ἔχοντες καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, καθάπερ ἀμιέλει καὶ
 Γαμαλιήλ, περὶ οὗ πολὺς παρ' αὐτοῖς ὁ λόγος ἦν.

Στίχ. 11-12. «Καὶ ἔσται ὑμῖν πάντα τὰ ῥήματα ταῦτά, ὡς
 οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου τούτου, ὃ εἰάν
 δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγον-
 20 τες Ἀνάγνωθι ταῦτα καὶ ἔρεϊ· Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι,
 ἐσφράγισται γάρ. Καὶ δοθήσεται τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖ-
 ρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου γράμματα, καὶ ἔρεϊ αὐτῶ·
 Ἀνάγνωθι τοῦτο, καὶ ἔρεϊ· Οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα».

Ἔφη πού πρὸς Ἰουδαίους ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
 25 Χριστός· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ἐν αὐταῖς δοκεῖτε
 ὑμεῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν. Καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι
 περὶ ἐμοῦ, καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν ἔχητε».
 Οὐκοῦν εἰκῆ πεπονήκασιν ἄνω τε κάτω τὴν διὰ Μωσέως
 ἐντολὴν ἀειλογοῦντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καὶ προσποιούμενοι
 30 μὲν τῶν νομικῶν γραμμάτων εἰς νοῦν καὶ καρδίαν οὐκ
 ἀγεννηῆ συλλέξασθαι σύνεσιν, οὐ μὴν ἐπιζητοῦντες Χρι-

πολύ πὸ ἔντονα οἱ συμφορῆς καὶ ἢ κατὰ κάποιον τρόπο τύφλωση τῆς διάνοιας ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν θείαν ὀργήν. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, διδάσκει λέγοντας «Καὶ θὰ κλείσει τὰ μάτια αὐτῶν καὶ τῶν προφητῶν τους καὶ τῶν ἀρχόντων τους, οἱ ὅποιοι βλέπουν τὰ εἶδωλα». Γιατὶ οἱ παλαιοί, λέγει, διδαγμένοι ἀπὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου καὶ βλέποντας ἀκόμα τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας σὰν μέσα σὲ ἀμυδρὲς σκιὲς καὶ κατανοώντας ἐν μέρει τοὺς λόγους τῶν ἁγίων προφητῶν, θὰ στερηθοῦν ἀκόμα καὶ αὐτὴ τὴν δυνατότητα. Γιατὶ θὰ κλείσει τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους, μολονότι ποὺ παλαιὰ ἔβλεπαν τὰ γλυπτά [τὰ κρυφὰ καὶ τὰ γλυπτὰ]. Αὐτὸ θὰ τὸ πάθει, λέγει, ὁ ἀρχοντας καὶ ὁ προφήτης, δηλαδή ὁ ἡγέτης καὶ ὁ ἱερέας. Γιατὶ προφῆτες ἔλεγαν ἐκείνους ποὺ ἐξέταζαν μὲ σχολαστικότητα τὶς προφητεῖες τῶν ἁγίων προφητῶν. Ὑπῆρχαν ὅμως κάποιον ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους ποὺ θεωροῦνταν καθηγητὲς καὶ διδασκάλου τοῦ νόμου, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Γαμαλιήλ, τὸν ὅποιο πάρα πολὺ ἐκτιμοῦσαν αὐτοί.

Στίχ. 11-12. «Καὶ θὰ εἶναι γιὰ σᾶς ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ὅπως τὰ λόγια τοῦ σφραγισμένου αὐτοῦ βιβλίου, τὸ ὅποιο, ἂν τὸ δώσουν σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ξέρει γράμματα καὶ τοῦ ποῦν, Διάβασέ τα αὐτά, αὐτὸς θὰ πεῖ· Δὲν μπορῶ νὰ τὰ διαβάσω, γιατί εἶναι σφραγισμένο. Κι ἂν τὸ δώσουν σὲ ἄνθρωπο ποὺ δὲν ξέρει γράμματα καὶ τοῦ ποῦν· Διάβασέ το, αὐτὸς θὰ πεῖ· Δὲν ξέρω γράμματα».

Εἶπε κάποιου στοὺς Ἰουδαίους ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός· «Σεῖς ἐρευνᾶτε τὶς Γραφές, γιατί πιστεύετε ὅτι θὰ βρεῖτε σ' αὐτὲς ζωὴ αἰώνια. Καὶ αὐτὲς βέβαια μαρτυροῦν γιὰ μένα, ἀλλὰ σεῖς δὲν θέλετε νὰ ρθειτε σ' ἐμένα, γιὰ νὰ ἔχετε ζωὴ αἰώνια»³⁶. Ἐπομένως μάταια κοπίασαν νὰ μιλοῦν διαρκῶς οἱ Ἰσραηλίτες γιὰ τὴν ἐντολήν ποὺ τοὺς δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, καὶ προσποιούνταν βέβαια ὅτι συνέλεξαν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὴν εὐγενῆ γνώση τῶν νομικῶν γραμμάτων, δὲν ἐπιθυμοῦσαν ὅμως

36. Ἰω. 5, 39-40.

στόν, καίτοι τοῦ νόμου τὸ αὐτοῦ λαλοῦντος μυστήριον. Ἦκουον γὰρ πάλιν· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ οὐ πολὺς ἦν παρ' αὐτοῖς ὁ τοῦ νόμου λόγος, μᾶλλον δὲ ἀπεκτόνασι τὸν δι' αὐτοῦ προαναφωνούμενον, καὶ τῆς εἰς Μωσέα τιμῆς ἀλογήσαντες, κατεσφραγίσθη τρόπον τινὰ παρὰ Θεοῦ, καθάπερ βιβλίον ἓν, ἢ θεόπνευστος Γραφή. Ἐν γὰρ ἡ πᾶσά ἐστι καὶ λελάληται δι' ἐνὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Κατεσφραγίσθη δὲ τίνα τρόπον; Οὔτε γὰρ οἱ ἀναγνῶναι
 10 δυνάμενοι καὶ εἰδότες γράμματα συνιέναι τι δύνανται τῶν ἐν αὐτῷ, οὔτε μὴν καὶ εἰ μὴ τις εἰδείῃ γράμματα γνώσεται τι τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἔσται πᾶσιν ἐν ἴσῳ τρόπῳ κατεσφραγισμένος ὁ νόμος, ὡς ἄληπτον παντελῶς, καὶ τοῖς τὴν λέξιν εἰδόσι, τῆν τῶν ἐννοιῶν γενέσθαι δύναμιν.
 15 Καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεὸν ὑμνούμενον· «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκυψον».

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπε Κύριος· Ἐγγίξει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι, καὶ τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία
 20 αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην δὲ σέβονταιί με, διδάσκοντες ἐντάλματα ἀνθρώπων καὶ διδασκαλίας».

Ἐποκρινόμενοι γὰρ Ἰουδαῖοι τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων τὸ βάθος ὄραν καὶ ἐπὶ γλώττης ἔχοντες τὴν πάλαι διωρισμένην τοῖς πατράσιν ἐντολήν, μεμετρήκασιν ἐν τούτῳ
 25 καὶ μόνῳ τῆς πρὸς Θεὸν λατρείας τὴν δύναμιν. Ἐδρων μὲν γὰρ τῶν τεθεσπισμένων τὸ σύμπαν οὐδέν, ἀτιμάσαντες δὲ ὡσπερ τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν, ἐτρέποντο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἀνθρώπων ἐντάλματα. Παραδόσεις γὰρ τινὰς εἰκαίας καινοτομοῦντες ἑαυτοῖς, ᾤοντο μὲν εἶναι φιλόθεοί
 30 τε καὶ ἀγαθοί, ἠλέγχοντο δὲ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἀσυνέτως ἀποπηδήσαντες Οὐκοῦν, τό γε

νά βροῦν τὸν Χριστό, μολονότι ὁ νόμος τοὺς ἔλεγε γιὰ τὸ μυστήριον αὐτοῦ. Γιατὶ ἄκουγαν πάλι· «Ἐάν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε σ' ἐμένα· γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»³⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔδιναν μεγάλη σημασία στὸ νόμο, ἀλλὰ μᾶλλον σκότωσαν ἐκεῖνον ποὺ προαγγελλόταν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἔπειδὴ ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴν τιμὴν ποὺ ὄφειλαν στὸν Μωυσῆ, κατασφραγίσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸν Θεό, σὰν ἓνα βιβλίο, ἡ θεόπνευστη Γραφή. Γιατὶ εἶναι ἓνα βιβλίο στὸ σύνολό της καὶ ἔχει γραφεῖ κατ' ἔμπνευση τοῦ ἑνὸς ἁγίου Πνεύματος. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο κατασφραγίσθηκε; Οὔτε δηλαδὴ ὅποιοι μποροῦν νὰ διαβάσουν καὶ γνωρίζουν γράμματα μποροῦν νὰ κατανοήσουν κάτι ἀπὸ ὅσα γράφει, οὔτε ὅμως, κι ἂν κάποιος δὲν γνωρίζει γράμματα, θ' ἀντιληφθεῖ κάτι ἀπὸ ὅσα εἶναι κρυμμένα σ' αὐτό, ἀλλὰ ὁ νόμος θὰ εἶναι τὸ ἴδιο κατασφραγισμένος γιὰ ὅλους, ὥστε νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητο τὸ νόημα τῶν ἐννοιῶν ἀκόμα καὶ γιὰ ὅσους γνωρίζουν τὶς λέξεις. Καὶ αὐτὸ ἄρα σήμαινε ἐκεῖνο ποὺ ἔψαλλε ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸν Θεό· «Ἄς σκοτισθοῦν τὰ μάτια τους ὥστε νὰ μὴ βλέπουν, καὶ ἡ ῥάχη τους ἄς κυρτωθεῖ γιὰ πάντα»³⁸.

Στίχ. 13. «Καὶ εἶπε ὁ Κύριος· Ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ πλησιάζει μόνο μὲ τὸ στόμα, καὶ μὲ τὰ χεῖλη τους βέβαια μὲ τιμοῦν, ἀλλ' ἡ καρδιά τους βρῖσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ μένα. Ἀνώφελα μὲ σέβονται, ἀφοῦ διδάσκουν ἐντολὰς καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων».

Ἐποκρινόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι προσέχουν τὸ βάθος τῶν νομικῶν ἐντολῶν καὶ ἔχοντας στὴ γλῶσσα τους τὴν ἐντολὴν ποὺ εἶχε δοθεῖ παλαιὰ στοὺς πατέρες τους, σ' αὐτὸ καὶ μόνο καθόρισαν τὸ νόημα τῆς λατρείας πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ ἀπὸ τὶς ἐντολὰς ποὺ εἶχαν δοθεῖ δὲν τηροῦσαν ἀπολύτως καμμία, κι ἀφοῦ περιφρόνησαν ἐκεῖνα ποὺ ἤθελε ὁ νομοθέτης, στράφηκαν σὲ διδασκαλία καὶ ἐντολὰς ἀνθρώπων. Θεσπίζοντας δηλαδὴ γιὰ τὸν ἑαυτό τους κάποιες ἀνώφελες παραδόσεις, νόμιζαν βέβαια ὅτι ἦταν φιλόθεοι καὶ ἀγαθοί, ἐλέγχονταν ὅμως ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπερίσκεπτα ἀπὸ τὴν ἀγάπη

ἤκον εἰς τὸ ἐπὶ γλώττης ἔχειν τὸν νόμον, ἐγγὺς ἑαυτοὺς ἐνόμιζον εἶναι Θεοῦ, διὰ δέ γε τοῦ μὴ ἀνέχεσθαι πληροῦν αὐτόν, ἀποφοιτῶντες ἠλέγχοντο καὶ ἔξω πού γεγονότες αὐτοῦ.

5 Ὅτι γὰρ τοῖς ἀνθρώπων ἐντάλμασι προσέκειντο μᾶλλον, κἀντεῦθεν ἂν γένοιτο καταφανές· «Προσήεσαν μὲν γὰρ ποτε τῷ Σωτῆρι λέγοντες οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· Διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας ὅτε ἄρτον
10 ἐσθίουσι. Καὶ πρὸς γε ταῦτο ἔφασκεν ὁ Κύριος· Διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ; Ὁ γὰρ Θεὸς εἶπε· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. Ὑμεῖς δὲ λέγετε· Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ
15 ὠφελῆθῃς, οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα· καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν». Προσεπήνεγκε δὲ τούτοις τὸ προκείμενον ὑμῖν ῥητόν· ἔφη γάρ, ὅτι «Ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν λέγων Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ». 20 Οὐκοῦν, ἐπειδὴ περὶ τὸν παιδαγωγὸν ἀτιμάσαντες καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξιώσαντες λόγου τὸν παρὰ Θεοῦ νόμον, ἐτρέποντο πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἐντολὰς ἀνθρώπων, κατεσφραγίσθη ταύτητοι, καὶ σφόδρα εἰκότως, τὸ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς διβλίον. Οὐ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τὴν διὰ τῆς θεο-
25 πνεύστου Γραφῆς πλουτίσαι σύνεσιν τοὺς καταφρονοῦντας αὐτῆς.

Στίχ. 14. «Διὰ τοῦτο ἰδοὺ προσθήσω τοῦ μετατεθῆναι τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ μεταθήσω αὐτούς, καὶ ἀπολώ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν κρύψω».

30 Μετεκομίσθη γὰρ ὡσπερ ὁ τῶν Ἰουδαίων δῆμος κατὰ πολλούς, οἶμαι, τρόπους. Κληῖρος μὲν γὰρ ὠνομάσθη Θεοῦ, μερίς τε αὐτοῦ καὶ σχοίνισμα· μετετέθη δὲ ὡσπερ. Οὐ γὰρ

πρὸς τὸν Θεό. Ὡστε λοιπὸν, γιὰ τὸν λόγο ὅτι εἶχαν τὸ νόμο στὸ στόμα τους, νόμιζαν ὅτι βρίσκονταν κοντὰ στὸν Θεό, ἀπομακρυνόμενοι ὅμως ἀπὸ αὐτὸν ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ ἐκπληρῶνουν αὐτόν, ἐλέγχονταν ὅτι βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ αὐτόν.

Ἔτσι βέβαια προτιμοῦσαν τὶς ἐντολὲς μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων, μπορεῖ νὰ γίνει φανερὸ καὶ ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ λέγει· «Πλησίασαν κάποτε οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν Σωτῆρα λέγοντας· Γιατὶ οἱ μαθητὲς σου παραβαίνουν τὴν ἐντολὴ τῶν πρεσβυτέρων; Γιατὶ δὲν πλένουν τὰ χέρια τους ὅταν τρῶνε ψωμί. Σ' αὐτὸ ὁ Κύριος ἀπάντησε· Γιατὶ κι ἐσεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶπε· Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου, κι ὁποῖος κακολογεῖ τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του, νὰ θανατώνεται. Ἐσεῖς ὅμως λέτε· Ὁποῖος πεῖ στὸν πατέρα ἢ στὴ μητέρα του, Αὐτὸ ποὺ θέλεις νὰ ὠφεληθεῖς ἀπὸ ἐμένα, αὐτὸ δίνεται δῶρο στὸν Θεό, αὐτὸς δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τιμήσει τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του· ἔτσι ἀκυρώσατε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἕξαιτίας τῆς παραδόσεώς σας»³⁹. Σ' αὐτὰ πρόσθεσε καὶ τὸ ἐξεταζόμενο ἐδῶ ρητό. Γιατὶ εἶπε· «Ὑποκριτὲς, καλὰ προφήτευσε γιὰ σᾶς ὁ Ἡσαΐας λέγοντας· Ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ τιμᾷ μὲ τὰ χεῖλη του». Ἐπειδὴ λοιπὸν περιφρόνησαν τὸν παιδαγωγὸ καὶ δὲν ἔδωσαν καμμιά σημασία στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ στράφηκαν σὲ διδασκαλίες καὶ ἐντολὲς ἀνθρώπων, σφραγίσθηκε γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, τὸ βιβλίο τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Γιατὶ θὰ ἦταν ἐπόμενο νὰ ἀποκτήσουν τὴ γνώση τῆς θεόπνευστης Γραφῆς αὐτοὶ ποὺ τὴν καταφρονοῦσαν.

Στίχ. 14. «Γι' αὐτὸ νὰ, θὰ ἀποφασίσω νὰ μεταφέρω τὸν λαὸ αὐτὸ καὶ νὰ τοὺς ἐγκαταστήσω ἄλλου, θὰ ἐξαφανίσω τὴ σοφία τῶν σοφῶν καὶ θὰ ἐξαλείψω τὴ σύνεση τῶν συνετῶν».

Μετακομίσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων μὲ πολλοὺς τρόπους νομίζω. Γιατὶ ὀνομάσθηκε κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μερίδα αὐτοῦ καὶ κληρονομία⁴⁰. Ὅμως μετακομίσθηκε κατὰ

39. Ματθ. 15, 2-6. πρβλ. καὶ Μάρκ. 7, 13.

40. Δευτ. 32, 9.

ἔτι κλῆρος κεχρημάτικεν αὐτῷ, μερίς δὲ γέγονεν ἀλωπέκων
καὶ δέδοται τῷ Σατανᾶ καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν εἰς
τροφήν, μετετέθη δὲ καὶ ἀπό γε τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς, εἰς
ἀδόκιμον νοῦν, ἐκ δόξης εἰς ἀτιμίαν, ἐξ ἰσχύος, εἰς ἀσθένει-
5 αν, ἐκ τοῦ εἶναι σοφός, εἰς ἐσχάτην ἀβελτηρίαν. «Ἀπολῶ»
γάρ, φησί, «τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν
συνετῶν κρύψω». Εἶναι μὲν γὰρ ἐδόκουν σοφοί τε καὶ πο-
λυγνώμονες οἱ Γραμματεῖς τε καὶ οἱ Φαρισαῖοι, νομομαθεί-
ας ἔχοντες δόξαν, ἀλλὰ κέκρυπται παρὰ Θεοῦ καὶ μονο-
10 νουχί συνεστάλη τῶν σοφῶν ἢ σύνεσις, τοῦτ' ἔστιν ὁ νόμος,
ἧγουν ἢ θεόπνευστος Γραφή.

Στίχ. 15. «Οὐαὶ οἱ θαθέως βουλήν ποιοῦντες, καὶ οὐ διὰ
Κυρίου· οἱ ἐν κρυφῇ βουλήν ποιοῦντες, καὶ ἔσται ἐν τῷ
σκότει τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐροῦσι· Τίς ἡμᾶς ἐώρακε, καὶ
15 τίς ἡμᾶς γνώσεται ἢ ἃ ἡμεῖς ποιούμεν;».

“Οτε ποιήν καὶ δίκην καθορίζει τινῶν ὁ τῶν ὅλων Θε-
ός, εὐθύς ἐπιφέρει τὰς τοῦ πράγματος αἰτίας, καὶ ἴστησιν
ἐναργῆ τὰ τῶν πεπονθότων ἐγκλήματα, ἵνα καὶ δίκαιος
ὁρῶτο πάντα κολάζων ἐν δίκῃ. Ἔφη τοίνυν ὡς ἀσύνητοι
20 παντελῶς ἔσονται τῶν Ἰουδαίων οἱ δῆμοι κατεσφραγισμέ-
νου τοῦ νόμου, καὶ ἀπάσης ἐξηρημένης τῆς ἐν αὐτοῖς συνέ-
σεως, ἀπομεῖναι τυφλούς, νοητῶς δηλονότι. Ποῖα τοιγα-
ροῦν τὰ ἐγκλήματα καὶ ἐπὶ τίσιν αὐτοῖς τὸ ἐν γε τούτῳ κα-
τολισθεῖν συμβέβηκε, διατρανοῖ παραχρῆμα. Πλεῖσται γὰρ
25 ὅσαι κατὰ Χριστοῦ γεγονάσιν αἱ παρ' αὐτῶν σκέψεις καὶ
ἀπάδουσαι Θεῷ (τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τό, «οὐ διὰ Κυρί-
ου»), καὶ δὴ καὶ ᾤοντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς βουλευέσθαι μὲν
λεληθότως καὶ ἐγχειρημάτων ἄπτεσθαι πικρῶν ὡς τάχα
που καὶ λέγειν, «Τίς ἡμᾶς ἐώρακεν, ἢ τίς γνώσεται ἃ ἡμεῖς
30 ποιούμεν;». Ἄλλ' ἠγνόησαν ὅτι τὸν θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον
νοῦν οὐκ ἂν διαλάβοι βουλή καὶ σκέψις ἀνθρώπου πικρὰ

κάποιο τρόπο ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν. Γιατὶ δὲν ἦταν πιά κληρὸς του, ἀλλ' ἔγινε μερίδιο ἀλεπούδων καὶ παραδόθηκε τροφή στὸν Σατανᾶ καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. Μετατέθηκε ὅμως κι ἀπὸ τὴν ὀρθὴ φρόνηση σὲ νοῦ ἀδόκιμο, ἀπὸ δόξα σὲ ἀτιμία, ἀπὸ δύναμη σὲ ἀδυναμία, ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι σοφός, στὴν ἔσχατη ἀνοησία. Γιατὶ λέγει, «Θὰ ἐξαφανίσω τὴ σοφία τῶν σοφῶν καὶ θὰ ἐξαλείψω τὴ σύνεση τῶν συνετῶν». Πράγματι φαίνονταν ὅτι ἦταν σοφοὶ καὶ μὲ πολλή γνώση οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι καὶ θεωροῦνταν ὅτι ἦταν γνῶστες τῶν νόμων, ἀλλ' ἐξαλείφθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο περιορίσθηκε ἡ σύνεση τῶν συνετῶν, δηλαδή ὁ νόμος, ἦτοι ἡ θεόπνευστη Γραφή.

Στίχ. 15. «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς πού διατυπώνουν βαθειὲς σκέψεις, ὅχι ὅμως σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου· σ' αὐτοὺς πού κάνουν κρυφὲς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα τους μένουν στὸ σκότος καὶ λένε· Ποιὸς μᾶς εἶδε, καὶ ποιὸς θὰ μᾶς ἀντιληφθεῖ, ἢ θὰ μάθει αὐτὰ πού κάνομε;».

Ὅταν ὀρίζει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ποινὴ καὶ τιμωρία γιὰ κάποιους, ἀμέσως ἀναφέρει καὶ τὶς αἰτίες τῆς ἀπόφασής του καὶ κάνει φανερὰ τὰ ἐγκλήματα τῶν τιμωρημένων, γιὰ ν' ἀποδεικνύεται καὶ δίκαιος τιμωρώντας τὸν καθένα μὲ δικαιοσύνη. Εἶπε λοιπὸν ὅτι θὰ εἶναι ἐντελῶς ἀσύνητοι οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴ σφράγιση τοῦ νόμου, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἀφαιρεθεῖ ὅλη ἡ σύνεσή τους, θὰ μείνουν τυφλοί, πνευματικὰ βέβαια. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι τὰ ἐγκλήματα καὶ γιὰ ποιὸς λόγους συνέβη αὐτοὶ νὰ ὀλισθήσουν σ' αὐτὰ, τὸ διασαφηνίζει ἀμέσως. Πέρα πολλὰ δηλαδή σκέψεις ἔγιναν ἀπὸ αὐτοὺς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιες δὲν ταίριαζαν στὸν Θεὸ (γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «ὅχι σύμφωνες μὲ τὸν Κύριο»), καὶ μάλιστα εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι ἔκαμαν σκέψεις χωρὶς νὰ γίνονται ἀντιληπτές, ἀλλὰ καὶ διέπρατταν πράγματα ἐγκληματικά, ὥστε νὰ φτάνουν νὰ λένε· «Ποιὸς μᾶς εἶδε, ἢ ποιὸς θὰ μάθει αὐτὰ πού κάνομε;». Ἀλλὰ τοὺς διέφυγε ὅτι δὲν μπορούν νὰ διαφύγουν ἀπὸ τὸν θεῖο καὶ ἀθάνατο νοῦ σχέδια καὶ σκέψεις κακὰ καὶ

καὶ ἐγχειρημάτων δύναμις, κἂν εἰ πράττοι τὸ τυχόν ἐν σκότει καὶ κεκρυμμένως Κατεμισθοῦντο μὲν γὰρ τὸν προδότην Ἰούδα, μονονουχὶ λέγοντες· «Δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσ-
 5 χρηστος ἡμῖν ἐστι». Καὶ δὴ σταυρῶ παρέδωσαν, καί, τό γε ἦκον ἐπ' αὐτοῖς, ἀπεκτόνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἐγηγε-
 μένῳ δὲ πάλιν ἐκ νεκρῶν ἐπεφύοντο δεινοὶ καὶ λεληθότως ἔδρων τὰ ἐξ ἀνοσίας τε καὶ βασκάνου φρενός. Ἐγηγέρθαι
 γὰρ γνόντες αὐτόν, ἀργύρια ἱκανὰ δεδώκασι τοῖς στρατι-
 10 αὐτοῦ διὰ νυκτὸς λαθόντες ἔκλεψαν αὐτόν». Οὐαὶ τοίνυν, φησὶν, οἱ τὰς τοιάσδε βουλάς ποιεῖν εἰωθότες, οὐ διὰ Κυρίου μᾶλλον, ἀλλ' ὡς ἐν γε τῷ Βεελζεβούλ.

Στίχ. 16. «Οὐχ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως λογισθήσεσθε; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Οὐ σύ με ἔπλασας, ἢ
 15 τὸ ποίημα τῷ ποιήσαντι, Οὐ συνετώς με ἐποίησας;».

Εἰρηκῶς ὅτι «Μεταθήσω τὸν λαὸν τοῦτον», ὅτι πάντη τε καὶ πάντως κατορθώσει τὸ χρῆμα καὶ λίαν ἀμογητὶ δια-
 δείκνυσιν ἐν τούτοις, μεταπλασθήσεσθαι λέγων αὐτοὺς εἰς ὅπερ ἂν ὁ δημιουργήσας ἐθέλοι, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ
 20 διὰ χειρῶν κεραμέως τεχνουργούμενον. Τοιοῦτόν τι πάλιν καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἐδιδάσκετο· «Ἀνάστηθι», γάρ, φησί, «καὶ κατάβηθι εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἐκεῖ ἀκούσῃ τοὺς λόγους μου. Καὶ κατέβην εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως, καὶ ἰδὸν αὐτὸς ἐποίει ἔργον ἐπὶ τῶν λίθων, καὶ
 25 διέπεσε τὸ ἀγγεῖον ὃ αὐτὸς ἐποίει ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Μὴ ὡς ὁ κεραμεὺς οὗτος οὐ δυνήσομαι ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος τοῦ Ἰσραήλ; Ἴδου ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως ὑμεῖς ἐστε ἐν
 30 ταῖς χερσὶ μου».

τὸ νόημα παράνομων πράξεων, ἀκόμα κι ἂν πράττονται τυχὸν στὸ σκοτάδι καὶ στὰ κρυφά. Καὶ πράγματι μίσθωσαν τὸν προδότη Ἰούδα λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο· «Ἄς δέσουμε τὸν δίκαιο, γιατί μᾶς εἶναι δυσκολομεταχειρίστος»⁴¹. Καὶ τὸν παρέδωσαν στὸ σταυρὸ καὶ ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτοὺς σκότωσαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Κι ὅταν πάλι ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἐπιτέθηκαν ἐναντίον του μὲ φοβερὸ τρόπο καὶ ἔπρατταν κρυφὰ ὅσα ἔτρεφε μέσα τους ἢ ἀνόσια καὶ φθονερὴ ψυχὴ τους. Ὅταν δηλαδὴ ἔμαθαν ὅτι ἀναστήθηκε, ἔδωσαν ἀρκετὰ χρήματα στοὺς στρατιῶτες, τοὺς φρουροὺς τοῦ τάφου, «γιὰ νὰ ποῦν ὅτι οἱ μαθητὲς τὸν ἔκλειψαν κρυφὰ τῆ νύχτα»⁴². Ἀλλοίμονο λοιπὸν, λέγει, σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι συνηθισμένοι νὰ κάνουν τέτοιες σκέψεις, ὄχι σύμφωνες πρὸς τὸν Κύριο, ἀλλὰ ὑπαγορευόμενες κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸν Βεελζεβούλ.

Στίχ. 16. «Δὲν θὰ θεωρηθεῖτε σὰν τὸν πηλὸ τοῦ κεραμοποιοῦ; Μήπως θὰ πεῖ τὸ πλάσμα στὸν πλάστη του, Δὲν μ' ἔπλασες ἐσύ, ἢ τὸ πλάσμα στὸν δημιουργό του, Δὲν μὲ ἔπλασες μὲ σοφία;».

Ἐπειδὴ εἶπε, «Θὰ μεταθέσω τὸν λαὸ τοῦτο, ὅτι ὀψωσθήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ κατορθώσει τὸ ἔργο αὐτό, καὶ μάλιστα χωρὶς κόπο, τὸ κάνει φανερὸ μὲ αὐτά, λέγοντας ὅτι θὰ μεταπλασθοῦν σὲ ὅ,τι θέλει ὁ δημιουργός. Κάτι παρόμοιο δίδασκε ἐπίσης καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας· γιατί λέγει· «Σήκω καὶ κατέβα στὸ ἐργαστήρι τοῦ κεραμοποιοῦ, καὶ ἐκεῖ θ' ἀκούσεις τοὺς λόγους μου. Καὶ κατέβηκα στὸ ἐργαστήρι τοῦ κεραμοποιοῦ, καὶ νὰ αὐτὸς ἐκτελοῦσε τὸ ἔργο του ἐπάνω στὶς πέτρες· ἔπεσε τότε ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ ἀγγεῖο ποὺ ἔκανε (στὸν τροχὸ) καὶ πάλι ἔκανε ἀπὸ αὐτὸ ἄλλο ἀγγεῖο, ὅπως τοῦ ἄρεσε νὰ τὸ κάνει· καὶ εἶπε ὁ Κύριος σ' ἐμένα· Μήπως δὲν μπορῶ νὰ σᾶς πλάσω ὅπως αὐτὸς ὁ κεραμέας, οἶκε τοῦ Ἰσραήλ; Νά, εἶστε στὰ χέρια μου σὰν τὸν πηλὸ τοῦ κεραμοποιοῦ»⁴³. Μεταπλάθει λοιπὸν

42. Ματθ. 28, 12-13.

43. Ἰερ. 18, 2 ἔ.

ἔλοιτο τὸ παρ' αὐτοῦ γεγονὸς ὁ τῶν ὄλων τεχνίτης καὶ δημιουργός.

Στίχ. 17. «Οὐκέτι μικρὸν καὶ μετατεθήσεται ὁ Λίβανος ὡς τὸ ὄρος τὸ Χερμέλ, καὶ τὸ ὄρος τὸ Χερμέλ εἰς δρυμὸν
5 λογισθήσεται».

Ἔσεσθαι λέγων αὐτοὺς ὡς πηλὸν κεραμέως, καὶ μεταπλασθήσεται πρὸς τὰ αἰσχία, διὰ τοι τὸ πλείστην ὄσην ἐν αὐτοῖς εἶναι τὴν ἁμαρτίαν, τίνα τρόπον ἔσται τὸ χρῆμα διαδεικνυσιν ἐναργῶς, καὶ καταλευκαίνει τρόπον τινὰ τὸ ἀμυ-
10 δρῶς εἰρησθαι δοκοῦν. Λίβανος μὲν ὄρος ἐστὶ τῆς Φοινίκης, καὶ ἦσαν πάντες οἱ ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ κατοικοῦντες ἄνθρωποι τῶν ὅτι μάλιστα δεισιδαμονεστάτων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Χερμέλ ὄρος ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίων χώρα παμμέγεθες, ἐν ᾗ κατοικῆσαι λέγεται καὶ ὁ Θεοσίτης Ἡλίας. Οὐκ-
15 οὖν ἀπὸ τῶν ὄρων, ἦτοι τῶν χωρῶν ἐν αἷς τὰ ὄρη, τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτοῖς κατασημᾶναι βούλεται, καὶ φησιν, ὅτι «Μετατεθήσεται», ὃ ἐστὶ μεταβληθήσεται, ὁ Λίβανος, ἔσται δὲ ὡς τὸ Καρμήλιον ὄρος. Τὸ δὲ ὄρος τὸ Καρμήλιον ὡς ὁ Λίβανος, τοῦτ' ἔστιν οἱ μὲν ποτε τοῖς εἰδώλοις λατρεύ-
20 οντες, τὸν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ προσκυνούμενον ἐπιγνώσκονται Θεὸν καὶ ἐν τάξει τοῦ πρωτοτόκου Ἰσραὴλ καταλογισθήσονται, οἳ γε μὴν ἐκ σπέρματος Ἰσραὴλ τοῖς τὸν Λίβανον οἰκοῦσι καὶ πλανωμένοις ποτὲ γενήσονται παραπλήσιοι. Ἐκδέβληται μὲν γὰρ ὁ Ἰσραὴλ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος
25 διὰ τοι τὴν εἰς Χριστὸν δυσσέβειαν, προσελήφθη δὲ τὰ ἔθνη καὶ ἡγιασμένα διὰ τοῦ Πνεύματος θείας φύσεως γεγόνασι κοινωνοί.

«Μετατεθήσεται τοίνυν ὁ Λίβανος», φησὶν, «ὡς τὸ ὄρος τὸ Χερμέλ, καὶ τὸ ὄρος τὸ Χερμέλ εἰς δρυμὸν λογισθήσε-
30 ται», τοῦτ' ἔστιν ὡς ὕλη ξύλων ἀγρίων, ὧν τὸ τέλος εἰς καῦσιν. Ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον. Δρυτόμοι γὰρ ὥσπερ γεγόνασι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ οἱ καταδηοῦντες αὐτόν, καὶ τοῦτο, οἷ-

εὔκολα ὁ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων σ' αὐτὸ πού θέλει ἐκεῖνο πού ἔπλασε.

Στίχ. 17. «Πολὺ σύντομαι καὶ θὰ μετατεθεῖ (μεταβληθεῖ) ὁ Λίβανος ὅπως τὸ ὄρος Χερμέλ (Κάρμηλος), καὶ τὸ ὄρος Χερμέλ θὰ μεταβληθεῖ σὲ δάσος ἄγριων δένδρων».

Ἐπειδὴ εἶπε ὅτι αὐτοὶ θὰ γίνουν ὅπως ὁ πηλὸς τοῦ κεραμοποιοῦ καὶ θὰ μεταβληθοῦν πρὸς τὰ χειρότερα, γιὰ τὸν λόγο ὅτι τοὺς βάραιναν πάρα πολλές ἁμαρτίες, δείχνει ὀλοφάνερα μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γίνει αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ καταφωτίζει κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὸ πού φαίνονται ὅτι εἰπώθηκε ἀμυδρά. Ὁ Λίβανος εἶναι ὄρος τῆς Φοινίκης καὶ ὄλοι ὅσοι κατοκοῦσαν σ' αὐτὸ καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ ἦταν ἄνθρωποι ἀπὸ τοὺς κατεξοχὴν δεισιδαιμονέστατους ὅμοια καὶ τὸ Χερμέλ (Κάρμηλος) ἦταν πάρα πολὺ μεγάλο βουνὸ στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ὅπου λέγεται ὅτι κατοίκησε καὶ ὁ θεοσίτης Ἡλίας. Ἀπὸ τὰ ὄρη λοιπόν, ἤτοι ἀπὸ τὶς χώρες ὅπου βρῖσκονται τὰ ὄρη, θέλει νὰ δηλώσει ἐκείνους πού κατοικοῦσαν σ' αὐτά, καὶ λέγει ὅτι θὰ μετατεθεῖ, δηλαδή θὰ μεταβληθεῖ ὁ Λίβανος, καὶ θὰ γίνει ὅπως τὸ ὄρος Κάρμηλος. Τὸ Καρμήλιο πάλι ὄρος θὰ γίνει ὅπως ὁ Λίβανος, δηλαδή αὐτοὶ πού κάποτε λάτρευαν τὰ εἰδωλα, θ' ἀναγνωρίσουν τὸν Θεὸ πού λατρεύεται στὴν Ἰουδαία καὶ θὰ καταλογισθοῦν στὴν τάξη τοῦ πρωτότοκου Ἰσραήλ, ἐνῶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ θὰ γίνουν κάποτε ὅμοιοι μὲ τοὺς πλανημένους κατοίκους τοῦ Λιβάνου. Καὶ πράγματι ἀποβλήθηκαν οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μὲ τὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς ἀσέβειάς τους πρὸς τὸν Χριστό, ἐνῶ ἀντίθετα προσελήφθησαν τὰ ἔθνη καὶ ἀφοῦ ἀγιάσθηκαν μέσω τοῦ Πνεύματος, ἔγιναν κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως.

«Θὰ μεταβληθεῖ» λοιπόν, λέγει, «ὁ Λίβανος καὶ θὰ γίνει ὅπως τὸ ὄρος Χερμέλ, καὶ τὸ ὄρος Χερμέλ θὰ μεταβληθεῖ σὲ δάσος», δηλαδή σὲ δένδρα πρὸς ξύλευση, ἢ κατάληξη τῶν ὀπίων εἶναι ἡ καύση. Ἡ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Θὰ γίνουν σὰν ξυλοκόποι τῶν Ἰσραηλιτῶν αὐτοὶ πού τοὺς λεηλατοῦν, κι αὐτὸ νομίζω

μαι, δηλοῖ λέγων ὁ προφήτης Ζαχαρίας· «Διάνοιξον, ὦ Λίβανος, τὰς θύρας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου. Ὁλολυξάτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος. Ὁλολύξατε δρυῖς τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σὺμ-
 5 φυτος». Ἐθρει δὴ οὖν, ὅτι καὶ αὐτὸς τῷ Λιβάνῳ παρεικά-
 ζει τὴν Ἰουδαίαν, ὡς οὐδὲν διαφέρουσιν τῶν ἐν αὐτῷ πά-
 λαι, τοῦτ' ἔστι τῶν πλανωμένων. Πίτυν δὲ καὶ κέδρον, καὶ
 μέντοι καὶ δρῦν τοὺς ἐν αὐτῇ πεσόντας ἀποκαλεῖ. Ὑψηλοὶ
 γὰρ ὄντες, ὑψοῦ τε ἠρμένοι, καθάπερ ὑπὸ πυρὸς δεδαπά-
 10 νηται τῆς θείας ὀργῆς.

Στίχ. 18-19. «Καὶ ἀκούσονται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κωφοὶ
 λόγους βιβλίου, καὶ οἱ ἐν τῷ σκότει καὶ οἱ ἐν τῇ ὀμίχλῃ.
 Ὁφθαλμοὶ τυφλῶν βλέψονται, καὶ ἀγαλλιάσονται πτω-
 χοὶ διὰ Κυρίου ἐν εὐφροσύνῃ, καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν
 15 ἔθνῶν ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης».

Τὴν τῶν ἔθνῶν κλήσιν διὰ γε τῶν προκειμένων ἡμῖν
 ἐναργέστατα δηλοῖ. Ἐστι δὲ καθάπερ ἐξ ἀντιστρόφου
 τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ἰδεῖν συμβαίνουσαν. Ἐφη μὲν
 γὰρ ὅτι κατασφραγισθήσεται τὸ τοῦ νόμου βιβλίον, ἤγουν
 20 ἀπάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων
 κρυθήσεται νοῦν τῶν θείων λογίων ἢ γνῶσις, ὡς τὸν μὲν
 εἰδότα γράμματα φάναι τό, «Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι,
 ἐσφράγισται γάρ», τὸν μὴ εἰδότα δὲ φάναι τό, «Οὐκ οἶδα
 γράμματα». Ἄλλ' ὅτι κεκλήσονται τὰ ἔθνη πρὸς ἐπίγνω-
 25 σιν Θεοῦ καὶ τὸ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων εἰς νοῦν
 καὶ καρδίαν εἰσδέξονται φῶς, καὶ αὐτὸν δὲ συνήσουσι τὸν
 διὰ Μωσέως νόμον, καίτοι κωφοὶ καὶ ἀνήκοοι γεγονότες
 ποτὲ καὶ οἷον ἐν ὀμίχλῃ καὶ σκότῳ διατρίβοντες, ὡς ἐν
 ἀμαθίᾳ καὶ πλάνῃ καθίστησιν ἐναργές. Ἡσθῆσθαι δὲ φη-
 30 σιν αὐτούς, οὐκ ἐφ' ἑτέροις τισὶ τοῖς κατὰ τόνδε τὸν δῖον
 πράγμασιν, ἀλλ' ἐπὶ Κυρίῳ, τοῦτ' ἔστι Χριστῷ. Πτωχοὶ

δηλώνει ὁ προφήτης Ζαχαρίας λέγοντας: «Ἐνοιξε, Λίβανε, τὶς πύλες σου, καὶ ὡς καταφάγει ἡ φωτιά τὶς κέδρους σου. Ἄς θρηνηθεῖ τὸ πεῦκο, ἐπειδὴ ἔπεσε ἡ κέδρος. Θρηνηθεῖτε, δρυῖς τῆς Βασανίτιδας, ἐπειδὴ κατακόπηκε τὸ δάσος τὸ πυκνόφυτο»⁴⁴. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι καὶ αὐτὸς παρομοιάζει τὴν Ἰουδαία μὲ τὸ Λίβανο, ἐπειδὴ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τοὺς παλαιούς κατοίκους του, δηλαδή τοὺς κατοίκους του ποὺ βρίσκονταν στὴν πλάνη. Πεῦκο καὶ κέδρο ἀλλὰ καὶ δρυῖ ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν σ' αὐτή. Γιατί, ἐνῶ ἦταν ὑψηλοὶ καὶ ἀνεβασμένοι ψηλά, καταφαγάθησαν, σὰν ἀπὸ φωτιά, ἀπὸ τὴ θεία ὀργή.

Στίχ. 18-19. «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ κουφοὶ θ' ἀκούσουν τὰ λόγια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, καθὼς καὶ οἱ βυθισμένοι στὸ σκοτάδι καὶ τὴν ὁμίχλη. Τὰ μάτια τῶν τυφλῶν θὰ δοῦν καὶ φτωχοὶ θὰ νοιώσουν ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη ἕξαιτίας τοῦ Κυρίου, καὶ τὰ ἀπελπισμένα πλήθη τῶν ἐθνῶν θὰ γεμίσουν ἀπὸ χαρὰ».

Μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ πάρα πολὺ καθαρὰ δηλώνει τὴν κλίση τῶν ἐθνῶν. Ἄλλὰ μπορούμε νὰ δοῦμε νὰ ἀντιστρέφεται ἡ φύση τῶν πραγμάτων. Γιατί εἶπε ὅτι θὰ κατασφραγισθεῖ τὸ βιβλίο τοῦ νόμου, δηλαδή ὁλόκληρης τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, καὶ θ' ἀποκρυβεῖ ἀπὸ τὸ νοῦ τῶν Ἰουδαίων ἡ γνώση τῶν θείων λόγων, ὥστε αὐτὸς ποὺ ξέρεي γράμματα νὰ λέγει, «Δὲν μπορῶ νὰ διαβάσω, γιατί εἶναι σφραγισμένο», ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει γράμματα νὰ λέγει: «Δὲν ξέρω γράμματα»⁴⁵. Ὅτι ὅμως θὰ κληθοῦν τὰ ἔθνη νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ δεχθοῦν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὸ φῶς τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, καὶ θὰ κατανοήσουν καὶ τὸν ἴδιο τὸ νόμο ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσῆ, ἃν καὶ ἦταν κάποτε κουφοὶ καὶ ἀνυπάκουοι καὶ ζοῦσαν κατὰ κάποιον τρόπο μέσα σὲ ὁμίχλη καὶ σκοτάδι, σὰν μέσα σὲ ἀμάθεια καὶ πλάνη, αὐτὸ τὸ κάνει φανερό. Καὶ θὰ εὐχαριστηθοῦν λέγει αὐτοί, ὅχι γιὰ ἄλλα πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ γιὰ τὸν Κύριο, δηλαδή γιὰ τὸν Χριστό. Γιατί, ἐνῶ εἶναι φτωχοὶ καὶ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ καλὸ στὸ

45. Ἡσ. 29, 11.

γὰρ ὄντες καὶ τῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἔχοντες εἰς νοῦν, ἀλλ' ἐν ἐνδείᾳ πάσης ὑπάρχοντες ἀρετῆς καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες (ἄθεοι γὰρ ἦσαν ἐν τῷ κόσμῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον), πλησθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ. Ἔσονται γὰρ καὶ ἁμαρτίας 5 ἐλεύθεροι καὶ πλήρεις ἀγιασμοῦ, καὶ θανάτου κρείττονες, καὶ ἐλπίδων ἐπίμεστοι τῶν παρὰ Θεοῦ, διηνεκοῦς εὐφροσύνης μέτοχοι.

Στίχ 20-21. «Ἐξέλιπεν ἄνομος καὶ ἀπώλετο ὑπερήφανος, καὶ ἐξωλοθρεύθησαν οἱ ἄνομοῦντες ἐπὶ κακία, καὶ 10 οἱ ποιοῦντες ἁμαρτεῖν ἀνθρώπους ἐν λόγῳ· πάντα δὲ τοὺς ἐλέγχοντας ἐν πύλαις πρόσκομμα θήσουσι, καὶ ἐπλαγίασαν ἐν ἀδίκοις δίκαιον».

Ὡς ἐκ μέσου γενομένων καὶ ἐκβεβλημένων τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, εἰ καὶ μὴ εἰς ἅπαν (σέσωσται 15 γὰρ τὸ κατάλειμμα κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν), ἐκλειπόμενοι φησὶν ἄνομόν τε καὶ ὑπερήφανον· ἄνομοι μὲν γὰρ ὡς μηδὲ αὐτὸν τετηρηκότες τὸν νόμον, τραπόμενοι δὲ μᾶλλον εἰς διδασκαλίας καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων, ὑπερήφανοι δὲ λίαν καὶ καταφρουωμένοι δεινῶς, ὡς Χριστὸν ἀτιμάσαντες. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔφασκον, «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος 20 υἱός, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν λέγει ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκε;», ποτὲ δὲ πάλιν· «Ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον, καὶ σὺ λέγεις, Ἐάν τις μου τὸν λόγον ἀκούσῃ, θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν 25 αἰῶνα. Τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;». Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι κατίδοι τις ἂν αὐτοὺς ἀνοσιώτατα λέγοντας τοὺς Γραμματέας τε καὶ Φαρισαίους «Δαμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί αὐτοῦ ἀκούετε;».

Ἐξωλοθρεύθησαν τοίνυν οἱ παρανομοῦντες ἀεὶ διὰ 30 πολλὴν κακίαν καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς δυστροπίας τὸ μέγεθος. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ποιοῦντες ἁμαρτεῖν ἀνθρώπους ἐν

νοῦ τους, ἀλλὰ στεροῦνται κάθε ἀρετὴ καὶ δὲν ἔχουν καμμιά ἐλπίδα (γιατί, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «ζοῦσαν χωρὶς Θεοῦ μέσα στὸν κόσμον»⁴⁶), θὰ γεμίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη. Γιατὶ καὶ θὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἁγιασμό, καὶ θὰ νικήσουν τὸ θάνατο, καὶ θὰ γεμίσουν ἀπὸ τὶς ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐλπίδες, καὶ θὰ καταστοῦν μέτοχοι ἀτελείωτης χαρᾶς.

Στίχ. 20-21. «Ἐξέλιπε ὁ ἄνομος, ἔξαφανίσθηκε ὁ ὑπερήφανος, ἐξολοθρεύθηκαν ὅσοι παρανομοῦν ἀπὸ κακία καὶ ὅσοι κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἁμαρτήσουν μὲ τὰ λόγια τους. Καὶ σὲ ὅλους ποὺ ἐλέγχουν στὶς πύλες βάζουν πρόσκομμα, καὶ τοὺς παρασύρουν νὰ βγάξουν ἀδίκη ἀπόφαση γιὰ τὸν δίκαιο».

Ἐξοῦ βγήκαν ἀπὸ τὴ μέση καὶ ἀποβλήθηκαν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μὲ τὸν Θεό, ἂν καὶ ὄχι βέβαια τελείως (γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα»⁴⁷), ἐξέλιπε λέγει ὁ ἄνομος καὶ ὁ ὑπερήφανος· καὶ ἄνομοι βέβαια ἦταν ἐπειδὴ δὲν τήρησαν οὔτε τὸν ἴδιο τὸ νόμο, ἀλλὰ στράφηκαν μᾶλλον σὲ διδασκαλίες καὶ ἐντολὲς ἀνθρώπων, ἐνῶ ὑπερήφανοι πολὺ καὶ φοβερὰ ἀλαζόνες ἐπειδὴ ἀτίμασαν τὸν Χριστό. Γιατὶ ἄλλοτε ἔλεγαν, «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ ὁποίου ἐμεῖς γνωρίζομε τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του; Πῶς λοιπὸν λέγει ὅτι ἔχει καταιβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό;»⁴⁸, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Ὁ Ἄβραάμ πέθανε, καὶ οἱ προφῆτες πέθαναν, κι ἐσύ λές, Ἄν κάποιος ἀκούσει τὸ λόγο μου δὲν θὰ πεθάνει στὸν αἰῶνα; Ποιὸς νομίζεις ὅτι εἶσαι;»⁴⁹. Ἄλλὰ καὶ ἄλλοῦ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ μιλοῦν μὲ μεγάλη ἀσέβεια οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· «ἔχει δαίμονιο μέσα του καὶ εἶναι μανιακός· γιατί τὸν ἀκοῦτε;»⁵⁰.

Ἐξολοθρεύθηκαν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ παρανομοῦσαν ἀδιὰκοπα ἕξαιτίας τῆς πολλῆς κακίας τους καὶ τοῦ ὑπερβολικὰ κακότροπου χαρακτήρα τους. Κι αὐτοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαναν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἁμαρτήσουν μὲ τὸ λόγο τους ἀπομακρύνοντας

49. Ἰω. 8, 52-53.

50. Ἰω. 10, 20.

λόγω· ἀποκομίζοντες γάρ, ὡς ἔφην, τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς
 τῆς εἰς τὸν νόμον αἰδοῦς, ἁμαρτάνειν παρεσκευάζον, τὸν
 ἴδιον λόγον, ἥτοι τὰ ἑαυτῶν ἐντάλματα, τηρεῖν ἀναπειθόν-
 5 τες, καὶ ταῦτα ἠγεῖσθαι παρασκευάζοντες νόμον. Καὶ τὸ
 ἔτι τούτων ἀνοσιώτερον, ἐποιοῦντο πρόσκομμα τοὺς ἐλέγ-
 χοντας ἐν πύλαις. Οἱ μὲν γὰρ ἅγιοι προφήται τοὺς ἄνωθεν
 καὶ παρὰ Θεοῦ διαπορθμεύοντες λόγους, τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ
 ἤλεγχον ἐσθ' ὅτε, καὶ τοῦτο ἐν παρῴησίᾳ καὶ οὐ λεληθότως,
 ἀλλ' οἷον ἐν πύλαις, οἱ δὲ καθηγεῖσθαι λαχόντες τῶν ὑπὸ
 10 χεῖρα ποιμνίων καὶ παιδαγωγεῖν ὀφείλοντες εἰς πᾶν ὀτιοῦν
 τῶν χρησίμων τοὺς τῆς ὀρθῆς τε καὶ ἀμωμῆτου παρεκθέον-
 τας ὁδοῦ, τοὺς ὠφελοῦντας ἐλέγχους ἐποιοῦντο πρόσκομ-
 μα, πλάνους τάχα πον καὶ ψευδοεπιεῖς ὀνομάζοντες. Σκο-
 πὸς γὰρ ἦν αὐτοῖς τὸ ἐν ἀδίκοις πράγμασι τὴν τοῦ δικαίου
 15 δύναμιν παρευθύνειν αἰεὶ. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τό, «Ἐ-
 πλαγίασαν ἐν ἀδίκοις δίκαιον»· οἷον τοῦ νόμου λέγοντος,
 «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», καί, «Ὁ κακο-
 λογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτῳ», αὐτοὶ λέγειν
 ἐδίδασκον τοῖς γεγεννηκόσι τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννωμένους·
 20 «Δῶρον, ὃ εἰ ἐξ ἐμοῦ ὠφελήθης». Καὶ εἰ τοῦτο λέγοιεν,
 οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Ἐξέ-
 στω, φησί, μὴ τιμᾶν πατέρα ἢ μητέρα. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς
 ὠνειδίξεν ὁ Χριστὸς λέγων· «Ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ
 Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν».

25 Στίχ. 22-23. «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος, ἐπὶ τὸν οἶκον
 Ἰακώβ, ὃν ἀφώρισεν ἐξ Ἀβραάμ· Οὐ νῦν αἰσχυνηθήσε-
 ται Ἰακώβ, οὐδὲ νῦν τὸ πρόσωπον μεταβαλεῖ Ἰσραὴλ,
 ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὰ παιδιά αὐτῶν τὰ ἔργα μου, δι' ἐμὲ
 ἀγιάσουσι τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀγιάσουσι τὸν ἅγιον Ἰα-
 30 κώβ καὶ τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ φοβηθήσονται».

51. *Εξ. 20, 12.

52. *Εξ. 21, 16.

δηλαδή, ὅπως εἶπα, τὸν κόσμον ποὺ εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους ἀπὸ τὸ σεβασμὸ στὸ νόμο, τοὺς ἔκαναν ν' ἁμαρτάνουν, καπα- πείθοντάς τους νὰ τηροῦν τὸ δικό τους λόγο, ἤτοι τὰ δικά τους παραγγέλματα, καὶ παρασκευάζοντας νὰ θεωροῦν αὐτὰ νόμο. Καὶ τὸ ἀκόμα ἀσεβέστερο ἀπὸ αὐτά, θεωροῦσαν πρόσκομμα ἐκεί- νους ποὺ ἔκαναν ἔλεγχο στὶς πύλες. Οἱ ἅγιοι δηλαδή προφήτες, μεταφέροντας τοὺς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ λόγους, ἤλεγ- χαν πολλές φορές τοὺς Ἰσραηλιῖτες, κι αὐτὸ τὸ ἔκαναν δημοσίως καὶ ὄχι κρυφά, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο στὶς πύλες, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ἔλαχε νὰ καθοδηγοῦν τὰ ποίμνια ποὺ εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους καὶ ποὺ ὄφειλαν νὰ παιδαγωγοῦν πρὸς κάθε χρῆσιμο ἐκεί- νους ποὺ παρεξέκλιναν ἀπὸ τὸν ὀρθὸ καὶ ἄμεπτο δρόμο, θεω- ροῦσαν πρόσκομμα τοὺς ἐλέγχους ποὺ ἦταν ὠφέλιμοι, ὀνομάζο- ντάς τους πλάνους καὶ ψευδολόγους. Γιατὶ σκοπὸς τους ἦταν νὰ παρεκτρέπουν πάντοτε τὸ δίκαιο σὲ ἄδικα πράγματα. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τὸ «ἐπλάγιασαν/παρέτρεψαν σὲ ἄδικο τὸ δί- καιο»· γιὰ παράδειγμα, ἐνῶ ὁ νόμος ἔλεγε, «Νὰ τιμᾷς τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου»⁵¹, Καὶ «αὐτὸς ποὺ κακολογεῖ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του νὰ θανατώνεται»⁵², αὐτοὶ δίδασκαν τὰ παιδιά νὰ λένε στοὺς γονεῖς τους· «Αὐτὸ ποὺ εἶναι νὰ ὠφεληθεῖς ἀπὸ μένα, δίνεται δῶρο στὸν Θεό»⁵³, καὶ ἐφόσον τὸ λέγει αὐτό, «δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τιμᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα του»⁵³. Νὰ μπορεῖ, λέγει, νὰ μὴν τιμᾷ τὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα του. Γι' αὐτὸ βέβαια τοὺς κατηγοροῦσε ὁ Χριστὸς λέγοντας· «Ἀκυρώσατε τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ γιὰ χάρι τῆς παράδοσής σας»⁵⁴.

Στίχ. 22-23. «Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, τὸν ὁποῖο ξεχώρισε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ: Δὲν θὰ ντροπιασθεῖ τώρα ὁ Ἰακώβ, οὔτε τώρα θ' ἀλλά- ξει τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλ' ὅταν τὰ παιδιά τους δοῦν τὰ ἔργα μου, θὰ ἐξυμνήσουν τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ δοξάσουν τὸν ἅγιο τοῦ Ἰακώβ, καὶ θὰ φοβηθοῦν τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ».

53. Ματθ. 15, 5.

54. Ματθ. 15, 6.

Ἄνανήφει πανταχοῦ τῆς προφητείας ὁ λόγος καὶ τῶν εἰωθότων φιλοσογεῖν προαναβλέπει τὴν κακουργίαν. Ἐφη γὰρ μὲν, ὅτι «Ἐξέλιπεν ἄνομος, ἀπόλετο ὑπερήφανος, ἐξολοθρεύθησαν οἱ ἀνομοῦντες ἐπὶ κακία». Ἐπειδὴ δὲ ἦν εἰκὸς 5 ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀμαθίας οἶεσθαί τινας ψευδοεπῆσαι τὸν Θεόν, οὐκ εἰσάπαν ἀπολωλότος τοῦ Ἰσραήλ, σεσωσμένου δέ, ὡς ἔφην, τοῦ καταλείμματος, ταύτητοι καὶ σφόδρα χρησίμως διαμέμνηται τῆς ἐλπίδος τῆς τετηρημένης τῷ Ἰσραήλ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. Κληθήσονται καὶ αὐτοὶ διὰ πί- 10 στεως τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ ὀπίσω δραμοῦνται τῶν ἐθνῶν. Ὄταν γάρ, φησί, τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραήλ σωθήσεται. Τί οὖν φησι, «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ ὃν ἀφώρισεν ἐξ Ἀβραάμ»; Ἐξειλεγμένος γὰρ ἦν ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν ὁ Ἰσραήλ, καὶ οἷά τις 15 κληρὸς ἐξαίρετος τῷ Θεῷ, τὸ ἐξ Ἀβραάμ τε καὶ Ἰακώβ κατελογίσθη γένος.

Ἄλλ' οὐ νῦν αἰσχυνθήσονται, φησὶν, οὐδὲ νῦν μεταβαλοῦσι τὸ πρόσωπον, τοῦτ' ἔστιν, οὐκ εὐθύς, ὅτε καὶ δεδυσεβήκασιν εἰς Χριστόν, ἐν ἐπιγνώσει γεγονότες τῆς ἑαυτῶν 20 ἀμαρτίας αἰσχυνθήσονται καὶ οἷον μεταχωρήσουσιν, ὡς πρὸς γε τὸ δεῖν οὐκέθ' ὄρασθαι τοιούτους (τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἔστι τὸ «μεταβαλεῖν τὸ πρόσωπον»), ἀλλὰ προιόντος τοῦ καιροῦ, ὅταν οἱ ἐξ αὐτῶν γεγονότες ἴδωσί μου τὰ ἔργα, τοῦτ' ἔστιν ὅταν θεάσωνται κεκλημένην τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ πι- 25 στεύσαντας τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν εἰς ἐμέ, ὅταν ἴδωσι τὴν τοῦ διαδόλου δύναμιν κατασεσεισμένην, ἀνηρημένης δὲ δηλονότι τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ βεβήλου πλάνης, καὶ ὁμοῦ τεμένεσιν εἰδώλων ἐμπεπρησμένων, τότε «ἀγιάσουσι τὸ ὄνομά μου», ἀντὶ τοῦ, ἅγιον ἠγήσονταιί με καὶ αὐτοὶ ἀγιάσουσι 30 δὲ ὡς ὄντα κατὰ ἀλήθειαν τὸν ἅγιον τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. Οὕτω γὰρ με φοβηθήσονται. Ὅδος δὲ πρὸς σωτηρίαν αἰεὶ πῶς ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Φόβος Κυρίου ζωὴν ποιεῖ».

Ἐπαγρυπνεῖ παντοῦ ὁ λόγος τῆς προφητείας καὶ προβλέπει τὴν κακουργία ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν συνήθως νὰ κατηγοροῦν. Γιατὶ εἶπε· «Ἐξαφανίσθηκε ὁ ἄνομος, χάθηκε ὁ ὑπερήφανος καὶ ἐξολοθρεύθηκαν ὅσοι ἄνομοῦν ἀπὸ κακία». Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν εὐλογο λόγῳ τῆς πολλῆς ἀμάθειάς τους νὰ νομίσουν κάποιοι ὅτι ὁ Θεὸς εἶπε ψέματα, ἀφοῦ δὲν ἀφανίσθηκαν τελείως οἱ Ἰσραηλιῖτες, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα, γι' αὐτό, καὶ πολὺ χρήσιμα, μνημονεύει τὴν ἐλπίδα ποὺ ἔχει φυλαχθεῖ γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ κόσμου. Θὰ κληθοῦν κι αὐτοὶ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστὸ καὶ θὰ τρέξουν πίσω ἀπὸ τὰ ἔθνη. Γιατὶ λέγει, «ὅταν εἰσέλθει τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν, τότε θὰ σωθεῖ ὅλος ὁ Ἰσραήλ»⁵⁵. Γιατὶ λοιπὸν λέγει, «Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, τοὺς ὁποίους ξεχώρισε ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ»; Ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ὁ ἐκλεκτός ἦταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ θεωρήθηκαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰακώβ σὰν ἓνας κληρὸς ἐξαίρετος τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ντροπιασθοῦν τώρα, λέγει, οὔτε τώρα θὰ μεταβάλλουν τὸ πρόσωπό τους, δηλαδή ὄχι ἀμέσως μόλις δείξουν τὴν ἀσέβειά τους πρὸς τὸν Χριστό, συναισθανθάνομενοι τὴν ἁμαρτία τους, θὰ ντροπιασθοῦν καὶ κατὰ κάποιο τρόπο θ' ἀλλάξουν, ὥστε νὰ μὴ φαίνονται τέτοιοι (γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «θ' μεταβάλλουν πρόσωπο»), ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ὅταν οἱ ἀπόγονοί τους δοῦν τὰ ἔργα μου, δηλαδή ὅταν δοῦν νὰ ἔχει κληθεῖ ἡ ὑφήλιος καὶ νὰ ἔχουν πιστέψει σ' ἐμένα οἱ ἄνθρωποι ὅλης τῆς γῆς, ὅταν δοῦν τὴ δύναμη τοῦ διαδόλου νὰ ἔχει κατακλονισθεῖ, δηλαδή νὰ ἔχει ἀνατραπεῖ ὅλη ἐκείνη ἡ ἀρχαία καὶ βέβηλη πλάνη καὶ νὰ ἔχουν πυρποληθεῖ τὰ εἰδῶλα μαζὶ μὲ τοὺς νέους, τότε «θὰ ἀγιάσουν τὸ ὄνομά μου», ἀντὶ νὰ πεῖ “θὰ μὲ θεωρήσουν ἅγιο κι αὐτοί”· καὶ θὰ μὲ ἀγιάσουν, γιατί εἶμαι ἀληθινὰ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰακώβ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ ἔτσι θὰ μὲ φοβηθοῦν. Καθόσον πάντοτε εἶναι ὁδὸς πρὸς τὴ σωτηρία ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου προκαλεῖ ζωὴ»⁵⁶.

55. Ρωμ. 11, 25

56. Παροιμ. 19, 23.

Στίχ. 24. «Καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι σύνεσιν, οἱ δὲ γογγύζοντες μαθήσονται ὑπακούειν, καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην».

Ἀγιάσαντες γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος
 5 Χριστοῦ καὶ ἀραρότως πεπιστευκότες, ὡς ἔστιν αὐτὸς ἅγιος τοῦ Ἰακώβ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ «γνώσονται σύνεσιν», καίτοι πνεύματι πλάνης κατισχημένοι ποτὲ καὶ τὸν νόμον ἔχοντες κατεσφραγισμένον, «οἱ δὲ αἰεὶ γογγύζοντες μαθήσονται ὑπακούειν». Διεγόγγυζον γὰρ κατὰ Χριστοῦ
 10 οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι, ποτὲ μὲν λέγοντες, «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραάμ ἐώρακας;», ποτὲ δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ διώκειν αὐτὸν οὐ παραιτούμενοι καὶ εἰς ἐγκλήματος δύναμιν καταγράφοντες αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων Σωτῆρ Υἱὸν ἑαυτὸν ὠνόμαζε τοῦ Θεοῦ καὶ
 15 Πατρός, καὶ οὐδὲν οὐσαν τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ἀποφαίνων, τῆς ἐν πνεύματι λατρείας παρετίθει τὸ κάλλος. Οἱ δὲ ἐδίωκον αὐτόν, «Οὐ μόνον», φησὶν, «ὅτι ἔλυε Σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ». Οἱ τοίνυν «καταγογγύζοντες μαθήσονται ὑπακούειν», φησὶν, «καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην». Τῶν γὰρ μὴ ὀρθὰ περὶ Χριστοῦ λαλεῖν εἰ-
 20 ωθότων ἐψέλλιζον αἱ γλῶσσαι, πλὴν μαθήσονται, φησί, τὰ αὐτοῦ λαλεῖν καὶ τὰ εἰς εἰρήνην ἐρεύγεσθαι μᾶλλον, οὐκ ἀποφοιτοῦντες ἔτι πρὸς ἀπόνοιαν τὴν πρώτην, ὑποφέρον-
 25 τες δὲ μᾶλλον αὐτῷ τὸν τῆς διανοίας ἀνχένα. Λαλεῖ δὲ εἰρήνην πρὸς τὸν Ἰησοῦν εἴ τις λέγει, «Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, κτῆσαι ἡμᾶς, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν».

ΚΕΦ. 30, στίχ. 1-3. «Οὐαί, τέκνα ἀποστάται, τάδε λέγει
 30 Κύριος· Ἐποιήσατε βουλήν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου, προσθεῖναι ἁμαρτίαν ἐφ'

Στίχ. 24. «Καὶ θὰ συνεπισθοῦν αὐτοὶ ποὺ τὸ πνεῦμα τους βρῖσκειται σὲ πλάνη, ὅσοι γογγύζουν θὰ μάθουν νὰ ὑπακούουν, καὶ οἱ γλῶσσες ποὺ ψελλίζουν θὰ μάθουν νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη».

Ἐφοῦ δηλαδὴ θεώρησαν ἅγιο τὸ ὄνομα τοῦ Σωτήρα ὄλων μας Χριστοῦ καὶ πίστεψαν σταθερά, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ ἅγιος τοῦ Ἰακώβ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, «θὰ συνεπισθοῦν, μολονότι εἶχαν αἰχμαλωτισθεῖ κάποτε ἀπὸ πνεῦμα πλάνης καὶ εἶχαν τὸ νόμο κατασφραγισμένο, «καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πάντοτε γόγγυζαν θὰ μάθουν νὰ ὑπακούουν». Πράγματι γόγγυζε ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, κι ἄλλοτε ἔλεγαν, «Δὲν εἶσαι πενήντα ἔτῶν, καὶ ἔχεις δεῖ τὸν Ἀβραάμ;»⁵⁷, καὶ ἄλλοτε πάλι, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ, δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν καταδιώκουν καὶ νὰ τοῦ καταλογίζουν ὡς ἔγκλημα τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ ὁ Σωτήρας τῶν ὄλων ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ διακηρύττοντας ὅτι δὲν ἦταν τίποτε ἢ σκιὰ τοῦ νόμου, παρέθετε σ' αὐτὴν τὸ κάλλος τῆς πνευματικῆς λατρείας. Αὐτοὶ ὅμως τὸν καταδίωκαν, «Ἐπιμένω», λέγει, «ἐπειδὴ κατέλυε τὸ Σάββατο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὀνόμαζε Πατέρα τοῦ τὸν Θεό, ἐξισώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν Θεό»⁵⁸. «Αὐτοὶ» λοιπόν, λέγει, «ποὺ γογγύζουν θὰ μάθουν νὰ ὑπακούουν, καὶ οἱ γλῶσσες ποὺ ψελλίζουν θὰ μάθουν νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη». Ψελλίζαν δηλαδὴ οἱ γλῶσσες ἐκείνων ποὺ συνήθιζαν νὰ λένε ὅχι ὀρθὰ πράγματα γιὰ τὸν Χριστό, θὰ μάθουν ὥστόσο, λέγει, νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰ λόγια του καὶ νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη μᾶλλον, χωρὶς νὰ καταφεύγουν πᾶ στὴν πρώτη τους ἀφροσύνη, ἀλλὰ νὰ θάζουν μᾶλλον τὸν αἰχένα τῆς διάνοιάς τους κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ του. Καὶ ὁμιλεῖ γιὰ εἰρήνη πρὸς τὸν Ἰησοῦ, ἂν κάποιος λέγει· «Ἐσὺ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, κάνε μας δικούς σου· ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα δὲν γνωρίζομε κανέναν ἄλλον, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομε».

ΚΕΦ. 30. στίχ. 1-3. «Ἀλλοίμονο, υἱοὶ ἀποστάτες, γιατί αὐτὰ λέγει Κύριος· Ἐλάβατε ἀπόφαση ὅχι σύμφωνη μ' αὐτὰ ποὺ θέλω ἐγώ, καὶ συμφωνίες ὅχι σύμφωνες μὲ τὸ πνεῦμα μου,

58. Ἰω. 5, 18.

ἀμαρτίαις οἱ πορευόμενοι καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον· ἐμέ
 δὲ οὐκ ἐπερώτησαν τοῦ βοηθηθῆναι ὑπὸ Φαραὼ καὶ
 σκεπασθῆναι ὑπὸ Αἰγυπτίων. Ἔσται γὰρ ὑμῖν ἡ σκέπη
 Φαραὼ εἰς αἰσχύνην, καὶ τοῖς πεποιθόσιν ἐπ' Αἴγυπτον
 5 ὄνειδος, ὅτι εἰσὶν ἐν Τάνει ἀρχηγοί, ἄγγελοι πονηροί·
 μάτην κοπιάσουσι πρὸς λαὸν ὃς οὐκ ὠφελήσει αὐτούς,
 οὔτε εἰς βοήθειαν, οὔτε εἰς ὠφέλειαν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην
 καὶ ὄνειδος».

Ταλανίζει πάλιν ὡς φιλαμαρτήμονας καὶ ἀποστάτας
 10 γεγονότας τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, πονηροὺς τε ἄγαν καὶ πικρὰ
 βουλευομένους, οὐ διὰ Θεοῦ. Οὐ γὰρ τοι θέμις μετὰ Θεοῦ
 βουλευέσθαι τοὺς ἐπὶ τινι τῶν φαύλων ὁμογνωμονεῖν ἐθέ-
 λοντας. Βουλευέσεται δὲ μετὰ Θεοῦ καὶ χωρήσει πρὸς τὰ
 πρακτέα πᾶς εἴ τις ἐστὶν εὐσεβής τε καὶ ἀγαθὸς καὶ δικαιο-
 15 σύνης ἐραστής. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Λογισμοὶ δικαίων κρί-
 ματα». Καταιτιᾶται τοίνυν τὸν ἀπόπληκτον (ἢ ἀπόληκτον)
 Ἰσραήλ, ὡς ἀπάδουσαν τῷ Θεῷ γνώμην εἰσενεγκάμενον
 ἐπὶ Χριστῷ. Διεσκέπτοντο μὲν γὰρ συνεδρεύοντες, καὶ δὴ
 καὶ ἔφασκον· «Τί ποιούμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ
 20 ποιεῖ σημεῖα; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ
 Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ὑμῶν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν».
 Ἔτερος δὲ τις τῶν τεταγμένων ἐν ἡγουμένοις, «Ἵμεῖς»,
 φησὶν, «οὐκ οἶδατε οὐδέν, ὅτι συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος
 ἀποθάνῃ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». Σαφέστερον
 25 τοῦτο αὐτὸ διδάσκει λέγων ὁ Κύριος ἐν παραβολαῖς εὐαγ-
 γελικαῖς, ὅτι «Ὁ τὸν ἀμπελῶνα φυτεύσας οἰκοδεσπότης,
 ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους, ὥστε κομίσασθαι τοὺς
 καρπούς, ἀπεκτόνασι δὲ τούτους οἱ γεωργοί». Καὶ οὐ μέχρι
 τούτων τὰ τῆς ἐκείνων δυσσεβείας γεγόνασιν ἐγκλήματα,
 30 ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν υἱὸν τεθεαμένοι μετὰ τοὺς οἰκέτας ἀπε-
 σταλμένον παρὰ τοῦ πατρὸς, εἶπον, φησὶν, ἐν ἑαυτοῖς, «Οὐ-

προσθέτοντας ἔτσι κι ἄλλες ἁμαρτίες στίς ἁμαρτίες τους ἐκεῖνοι ποὺ πορεύθηκαν καὶ κατέβηκαν στὴν Αἴγυπτο, χωρὶς νὰ ρωτήσουν ἐμένα, γιὰ νὰ λάβουν βοήθεια ἀπὸ τὸν Φαραῶ καὶ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους. Γιατὶ ἡ προστασία τοῦ Φαραῶ θὰ ἀποβεῖ πρὸς ντροπὴ σας καὶ ὄνειδος θὰ νοιώσουν ὅσοι στήριξαν τὴν πεποίθησή τους στὴν Αἴγυπτο, γιατί οἱ ἀρχηγοὶ στὴν πόλη Τάνη, ὅπου ἔχουν μεταβεῖ οἱ ἀπεσταλμένοι σας, εἶναι κακοὶ ἄρχοντες. Μάταιος θ' ἀποβεῖ ὁ κόπος προσφεύγοντας σὲ λαὸ ποὺ δὲν θὰ τοὺς ὠφελήσει, γιατί οὔτε βοήθεια θὰ λάβουν οὔτε ὠφέλεια θὰ ἔχουν, ἀλλὰ μόνο ντροπὴ καὶ ὄνειδος».

Ἐλεεινολογεῖ πάλι τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἐπειδὴ παραδόθηκαν στὴν ἁμαρτία καὶ ἔγιναν ἀποστάτες καὶ πολὺ πονηροί, λαμβάνοντας σκληρὲς ἀποφάσεις, ὅχι σύμφωνες μὲ τὸν Θεό. Γιατὶ δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ ἔρχονται σὲ συμφωνία μὲ τὸν Θεὸ ὅσοι θέλουν νὰ συμφωνοῦν σὲ κάτι φαῦλο. Θὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν Θεὸ καὶ θὰ προχωρήσῃ σ' αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰπραχθοῦν ὅποιος εἶναι εὐσεβὴς καὶ ἀγαθὸς καὶ τῆς δικαιοσύνης φίλος. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Οἱ λογισμοὶ τῶν δικαίων εἶναι ἀποφάσεις δίκαιες»⁵⁹. Κατηγορεῖ λοιπὸν τοὺς ἀνόητους Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ ἐξέφρασαν γιὰ τὸν Χριστὸ γνώμη ποὺ δὲν ταιριάζει στὸν Θεό. Γιατὶ διασκέπονταν συνεδριάζοντας καὶ μάλιστα ἔλεγαν: «Τί νὰ κάνομε ποὺ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κάνει πολλὰ θαύματα; Ἄν τὸν ἀφήσαμε ἔτσι, θὰ ρθοῦν οἱ Ρωμαῖοι καὶ θὰ μᾶς ἀρπάξουν τὴν πόλη καὶ τὴ χώρα». Ἐνας ἄλλος ὅμως ἀπὸ τοὺς ἐκλεγμένους ἄρχοντες εἶπε: «Ἐσεῖς δὲν γνωρίζετε τίποτα, γιατί συμφέρει νὰ πεθάνει ἓνας ἄνθρωπος, καὶ ὄχι νὰ χαθεῖ ὅλο τὸ ἔθνος»⁶⁰. Αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ διδάσκει σαφέστερα ὁ Κύριος στίς Εὐαγγελικὲς παραβολὰς λέγοντας: «Ὁ οἰκοδεσπότης ποὺ φύτεψε τὸν ἀμπελώνα ἔστειλε τοὺς δούλους του νὰ πάρουν τὴ σοδειά, ἀλλὰ οἱ γεωργοὶ τοὺς σκότωσαν»⁶¹. Καὶ δὲν σταμάτησαν σ' αὐτὰ μόνο τὰ ἐγκλήματα τῆς ἀσέβειάς τους, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶδαν τὸν Υἱὸ του, ποὺ εἶχε σταλεῖ μετὰ τοὺς δούλους ἀπὸ τὸν Πατέρα, εἶπαν, λέγει,

61. Ματθ. 21, 33-40.

τός ἐστὶν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ».

Ἀποστάται τοιγαροῦν οἱ τῶν οὕτω πικρῶν καὶ ἀνοσί-
ων σκεμμᾶτων εἰσηγηταὶ «οἱ προστιθέντες ἁμαρτίαν ἐφ'
5 ἁμαρτίας»· ἀπεκτόνασι γάρ, ὡς ἔφην, προφήτας ἁγίους, εἶ-
τα καὶ αὐτὸν μετ' ἐκείνους τὸν κληρονόμον, τοῦτ' ἔστι τὸν
Υἱόν. Ὅτι δὲ ἐκ πολλοῦ ἄνωθεν αὐτοῖς ἡ γνώμη πρὸς ἀπό-
στασιν βλέπει τὴν ἀπὸ Θεοῦ, πληροφοροεῖν πειράται λέγων·
«Οἱ πορευόμενοι καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον· ἐμὲ δὲ οὐκ ἐπε-
10 ρώτησαν τοῦ βοηθηθῆναι ὑπὸ Φαραὼ καὶ σκεπασθῆναι
ὑπὸ Αἰγυπτίων», προσέρριπτε διὰ μέσου τό, «Ἐμὲ δὲ οὐκ
ἐπερώτησαν». Ἡ δέ γε τῶν νοημάτων ἀκολουθία τοῦτον
ἔχει τὸν τρόπον «Οὐαί», φησὶν, «οἱ καταβαίνοντες εἰς Αἴ-
γυπτον τοῦ βοηθηθῆναι ὑπὸ Φαραὼ καὶ σκέπην εὐράσθαι
15 τὴν ἀπὸ γε τῶν Αἰγυπτίων». Περιηγγελμένου γὰρ αὐτοῖς
πολέμου καὶ μάχης καὶ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίας κατὰ τῆς
Ἰουδαίων χώρας ὄπλα κινήσαντος, προδεδραμήκασιν Αἴ-
γυπτίοις καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπικουρίαν ἐκάλουν, καίτοι
δέον ἐκμειλίσσεσθαι Θεόν, ἀποτρίβεσθαι τε ταῖς εἰς τὰ
20 ἀμείνω μεταδρομαῖς τὰ ἐφ' οἷς αὐτῷ προσκεκρούκασιν.
Ὅτι γὰρ τὴν παρ' αὐτοῦ πλουτοῦντες εὐμένειαν, οὐκ ἂν
ὑπηνέχθησαν τοῖς τῶν πολεμούντων ποσίν, ἢ τῶν ἤδη φθα-
σάντων πιστώσεται πείρα. Τίνα γὰρ οὐ νενικήκασι; τίνας
οὐ κεκρατήκασι διὰ Θεοῦ; Ἄλλ' οὐδὲν εἶναι καταλογιζό-
25 μενοι τὸ σώζεσθαι παρ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τὸ μὴ δύνασθαι
σώζειν τινὰς τῆς πανσθενοῦς καθορίζοντες δεξιᾶς, τὰς ἐξ
ἀνθρώπων ἐζήτουν ἐπικουρίας.

Ἄλλ' «ἔσται», φησί, «τὸ χρῆμα αὐτοῖς εἰς αἰσχύνην καὶ
ὄνειδος. Εἰσὶ γὰρ ἐν Τάνει», φησὶν, «ἀρχηγοί, ἄγγελοι πο-
30 νηροί». Κατέβησαν γὰρ εἰς Αἴγυπτον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ᾤοντό
τε, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀρκέσειν αὐτοῖς τῶν ἐν Τάνει
καθηγητῶν, ἦτοι βασιλέων, τὴν ἐπικουρίαν. Ἄλλ' ἦλθον

μέσα τους «Αὐτός εἶναι ὁ κληρονόμος, ἔλατε νὰ τὸν σκοτώσομε καὶ νὰ πάρουμε ἐμεῖς τὴν κληρονομία του»⁶².

Εἶναι λοιπὸν ἀποστάτες οἱ εἰσηγητὲς τῶν τόσο ἀνόσιων καὶ ἀσεβῶν σκέψεων, «αὐτοὶ ποὺ πρόσθεσαν ἁμαρτία ἐπάνω σὲ παλιὰ ἁμαρτία»· γιατίι σκότωσαν, ὅπως εἶπα, προφῆτες ἁγίους, καὶ ἔπειτα, μετὰ ἀπὸ ἐκείνους, καὶ τὸν ἴδιο τὸν κληρονόμο, δηλαδή τὸν Υἱό. Ὅτι ὅμως ἀπὸ πολὺ παλιὰ ἢ σκέψη τους ἔρρεπε πρὸς ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς τὸ πληροφορήσει λέγοντας· «Οἱ ὅποιοι πορεύονται γιὰ νὰ κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο, χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν ἐμένα, γιὰ νὰ λάβουν βοήθεια ἀπὸ τὸν Φαραὼ καὶ νὰ τοὺς προστεύσουν οἱ Αἰγύπτιοι», παρεμβάλλοντας ἐνδιάμεσα τό, «ἐμένα δὲν με ἐρώτησαν». Ἡ ἀκολουθία τῶν νοημάτων ἔχει ὡς ἐξῆς· «Ἀλλοίμονο», λέγει, σὲ ἐκείνους ποὺ κατεβαίνουν στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ λάβουν βοήθεια ἀπὸ τὸν Φαραὼ καὶ νὰ βροῦν προστασία ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους». Ὅταν δηλαδή εἶχε προαναγγελθεῖ ἐναντίον τους πόλεμος καὶ συγκρούση καὶ εἶχε λάβει τὰ ὄπλα ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, προσέτρεξαν στοὺς Αἰγυπτίους καὶ ζητοῦσαν τὴ βοήθειά τους, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξευμενίσουν τὸν Θεό καὶ μετὴν ἀλλαγὴ πορείας τους πρὸς τὰ καλύτερα νὰ σθῆσουν τίς προσβολὲς ἀπὸ τίς συγκρούσεις τους πρὸς αὐτόν. Γιατί τὸ ὅτι, ἂν εἶχαν πλούσια τὴν εὐμένειά του, δὲν θὰ ὀδηγοῦνταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν τους, θὰ τὸ βεβαιώσει ἢ πείρα τῶν ὄσων ἤδη εἶχαν προηγηθεῖ. Γιατί ποιὸν δὲν νίκησαν; ποιοῦ δὲν ὑπερίσχυσαν μετὴν τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ; Ἀλλὰ θεωρῶντας μηδὲν τὸ νὰ σωθοῦν ἀπὸ αὐτόν, ἢ μᾶλλον ἀποδίδοντας στὴν παντοδύναμη δεξιὰ τοῦ Θεοῦ ἀδυναμία πρὸς σωτηρία τους, ζητοῦσαν τίς βοήθειες ἀπὸ ἀνθρώπους.

Ἄλλ' «αὐτό», λέγει, «θὰ ἀποβεῖ ντροπὴ καὶ ὄνειδος γι' αὐτούς. Γιατί ὑπάρχουν», λέγει, «στὴν Τάνη, ὅπου πῆγαν οἱ ἀπεσταλμένοι σας, ἄρχοντες κακοί». Γιατί κατέβηκαν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν Αἴγυπτο, καὶ νόμιζαν, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅτι θὰ ἦταν ἐπαρκὴς ἢ βοήθεια ποὺ θὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες,

καὶ κεῖσέ τινες ἀπαγγέλλοντες τοῖς κρατοῦσι τῆς χώρας πο-
νηρὰ καὶ δύσοιστα, κεχώρηκε γὰρ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ὁ
Ἀσσύριος μετὰ γε τὸν πρὸς Τυρίους πόλεμον. Μάτην οὖν
ἄρα, φησὶν, οἱ ἐξ Ἰσραὴλ κοπιᾶσουσι κατατρέχοντες πρὸς
5 λαόν, ὃς κατ' οὐδένα τρόπον αὐτοὺς ὀνήσαι δυνήσεται. Ἔ-
σται γὰρ αὐτοῖς οὔτε ἀποχρόντως ἔχων εἰς ἐπικουρίαν, οὔ-
τε μὴν εἰς τὸ δύνασθαι τῶν ἐπηρητημένων ἀπαλλάξαι κα-
κῶν, «ἀλλ' εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος». Ἐπεται γὰρ αἰεὶ τοῖς
τὴν ἑαυτῶν καρδίαν ἀποστήσασι τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος, τὸ
10 πάντα τε καὶ πάντως παντὶ περιπίπτειν κακῶ. Καὶ ἀληθεύ-
ει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ἀγαθὸν τὸ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύ-
ριον, ἢ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον». Ἐκρούεται δὲ καὶ παν-
τὸς ἀπαλλάττει κακοῦ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, καὶ αὐτῶ
προσκειῖσθαι σπουδάζοντας

15 *Ἡ ΟΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ Τῇ ΕΡΗΜῳ*

Ὡς τεθεαμένος τινὰ τῶν ἐσομένων κατὰ καιροῦς κατὰ
τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν, καὶ νῦν ἡμῖν ὁ προφήτης ποιεῖ-
ται τὴν ἀφήγησιν. Χρῆναι δέ φημι τῆς ἱστορίας ἡμᾶς δια-
20 μνημονεῦσαι πάλιν, ἐφ' ἣ γέγονεν ὁ λόγος αὐτῶ. Ἔσται
γὰρ οὔτω τοῖς ἐντευξομένοις ἐνκάτοπτος τῶν προκειμένων
ἢ δύναμις Βασιλεύοντος τοίνυν τῆς Ἰουδαίων χώρας Ἰεχο-
νίου τοῦ Ἐλιακεῖμ, εἶτα πολὺ διανενευκότος τοῦ Ἰσραὴλ
εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρεί-
25 αἰς προσκειμένου τε ἄγαν καὶ παροτρύνοντος ἐφ' ἑαυτῶ
τὸν τῶν ὄλων Θεόν, πλείστοι μὲν ὅσοι γεγόνασι πρὸς αὐ-
τοὺς οἱ λόγοι διὰ φωνῆς Ἱερεμίου καλοῦντος εἰς μετάγνω-
σιν, συμβουλεύοντός τε, καὶ μάλα εὐφρόνως, ἀποτρίψα-
σθαι μὲν τὸν ἔκ τε τοῦ πεπλανῆσθαι μῶμον, μᾶλλον δὲ τῆς

ἦτοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Τάνεως. Ἀλλὰ πῆγαν κι ἐκεῖ κάποιοι καὶ μετέφεραν δυσάρεστα μηνύματα στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλης καὶ ἀνυπόφορα, ὅτι δηλαδὴ βιάδισε ἐναντίον τῶν Αἰγυπτίων ὁ Ἀσσύριος μετὰ τὸν πόλεμο πρὸς τοὺς Τυρίους. Ἄρα λοιπὸν μάταια, λέγει, θὰ κοπιᾶσουν οἱ Ἰσραηλιῖτες τρέχοντας πρὸς ἓνα λαό, ὃ ὁποῖος δὲν θὰ μπορέσει μὲ κανένα τρόπο νὰ τοὺς βοηθήσει. Γιατὶ οὔτε ἐπαρκεῖς δυνάμεις θὰ ἔχει γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει, οὔτε θὰ μπορέσει νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὰ ἐπικείμενα δεινὰ, «ἀλλὰ θ' ἀποβεῖ αὐτὸ πρὸς ἐντροπὴ καὶ ὄνειδος αὐτῶν». Γιατὶ ἀκολουθεῖ πάντοτε ἐκείνους πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό, τὸ νὰ πέφτουν ὅπωςδὴποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα σὲ κάθε κακὸ, καὶ ἀληθεύει αὐτὸ πού λέγει ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εἶναι ὠφέλιμο τὸ νὰ ἐλπίζει κανεὶς στὸν Κύριο, παρὰ νὰ στηρίζει τὴν πεποίθησή του σὲ ἄνθρωπο»⁶³. Γιατὶ σώζει καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε κακὸ ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν καὶ φροντίζουν νὰ μένουν προσκολλημένοι κοντὰ του.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ

Καὶ ἐδῶ μᾶς διηγεῖται ὁ προοφήτης ὅτι ἔγινε θεατῆς κάποιων γεγονότων πού θὰ συμβοῦν κατὰ καιροὺς στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ μνημονεύσομε καὶ πάλι τὴν ἱστορία στὴν ὁποία ἀναφέρεται ὁ λόγος του. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνεи στοὺς ἀναγνώστες κατανοητὸ τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων ἐδῶ. Ὅταν λοιπὸν βασιλιάς τῶν Ἰουδαίων ἦταν ὁ Ἰεχονίας τοῦ Ἐλιακείμ καὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες εἶχαν ἀποκλίνει πολὺ σὲ ἀποστασία ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶχαν ἀφοσιωθεῖ πολὺ στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων καὶ ἐξόργιζαν ἐναντίον τους τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, πάρα πολλοὶ λόγοι ἀπηυθύνθηκαν σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Ἱερεμία, καλώντας τους σὲ μεταμέλεια καὶ συμβουλευόντάς τους, καὶ πολὺ συνετὰ, ν' ἀποπλύνουν τὴ μομφὴ τῆς πλάνης, ἢ μᾶλλον νὰ πετάξουν ἀπὸ πάνω

εἰς ἄκρον δυσσεβείας ἀποκρούσασθαι τὰ ἐγκλήματα, μεταχωροῦντας ἐπὶ τὸ ἄμεινον καὶ παλινδρομοῦντας εἰς ἀλήθειαν. Οἱ δὲ ἦσαν σκληροὶ τε καὶ ἀνουθέτητοι καὶ τοὺς τῶν ἀγίων προφητῶν ἀποσειόμενοι λόγους, καὶ πρᾶ-
 5 γμάτων αὐτοὺς πειραῖσθαι παρεσκεύαζον. Κατατεθηγμένος τοίνυν ἐπ' αὐτοὺς ὁ πάντα ἰσχύων Θεός, κατεξανέστησε τὸν Ναβουχοδονόσορ, ὃς εἶλέ τε τὴν Ἰουδαίαν, καὶ κατεμπρήσας τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις τε καὶ κώμας, προσκατέστησε τὸν Σεδεκίαν. Ἀποσκιρτήσαντος δὲ καὶ αὐτοῦ, λε-
 10 λυπημένος ὁ Ἀσσύριος κατεστράτευσε πάλιν τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δὴ καὶ ἐλῶν καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θεῖον κατεμπρήσας ναόν, ὑπενόστησε εἰς τὴν ἑαυτοῦ. Τότε δὴ οὖν οἱ περιλειφθέντες καὶ σεσωσμένοι καὶ διαφυγεῖν ἰσχύοντες τῶν Βαβυλωνιτῶν τὸ ξίφος πανοικεῖ κατέβαινον εἰς τὴν Αἴγυ-
 15 πτον, καίτοι Θεοῦ τοῦτο δοῶν οὐκ ἐφίεντος αὐτοῖς, ἀλλ' ἐναργέστατα λέγοντος διὰ φωνῆς Ἱερεμίου· «Μὴ καταβαίνετε εἰς Αἴγυπτον». Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἤττον μεμενήκασιν ἀπειθεῖς, ἀπολώλασιν ἐν Αἰγύπτῳ. Εἶλε γὰρ καὶ αὐτὴν ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἀνήρηκε
 20 τοὺς Αἰγυπτίους. Ἡ μὲν οὖν τῆς ὀράσεως αἰτία καὶ πρόσφασις αὕτη, καὶ οἷον ἢ πᾶσα περίστασις, δεῖ δέ, οἶμαι, καθ' ἕκαστον ἡμᾶς διειπεῖν ὡς ἔνι.

Στίχ. 6-7. «Ἐν τῇ θλίψει καὶ τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος λέοντος ἐκεῖθεν, καὶ ἀσπίδες καὶ ἔκγονα ἀσπί-
 25 δων πετομένων, οἱ ἔφερον ἐπ' ὄνων καὶ καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν πρὸς ἔθνος ὃ οὐκ ὠφελήσει αὐτοὺς εἰς βοήθειαν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος. Αἰγύπτιοι μάταια καὶ κενὰ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς. Ἀπάγγελον αὐτοῖς, ὅτι Ματαία ἢ παράκλησις ὑμῶν αὕτη».

30 Κεκληροδότηκε μὲν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ναυῆ δηλονότι,

τους τις κατηγορίες τῆς ἔσχατης ἀσέδειάς τους, κι ἀλλάζοντας πορεία πρὸς τὸ καλύτερο, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἀλήθεια. Αὐτοὶ ὅμως ἦταν σκληροὶ καὶ δὲν δέχονταν συμβουλές, ἀλλὰ ἀπέρριπταν τοὺς λόγους τῶν ἀγίων προφητῶν καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ τοὺς δημιουργήσουν προβλήματα. Ἐρεθισμένος λοιπὸν ἐναντίον τους Θεὸς πού κατορθώνει τὰ πάντα, ἐξήγειρε τὸν Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Ἰουδαία, κι ἀφοῦ πυρπόλησε τις πόλεις καὶ τὰ χωριά της, ἐγκατέστησε στὸ θρόνο τὸν Σεδεκία. Ἀφοῦ ὅμως ἀποσκίρτησε κι αὐτός, θυμωμένος ὁ Ἀσσύριος ἐξεστράτευσε πάλι ἐναντίον τῆς Ἱερουσαλήμ, κι ἀφοῦ τὴν κατέλαβε καὶ πυρπόλησε καὶ τὸν ἴδιο τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπέστρεψε στὴ χώρα του. Τότε λοιπὸν ὅσοι ἀπέμειναν καὶ εἶχαν σωθεῖ καὶ μπόρεσαν νὰ διαφύγουν τὸ ξίφος τῶν Βαβυλωνίων, κατέβηκαν μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά τους στὴν Αἴγυπτο, μολονότι ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεπε νὰ τὸ κάνουν αὐτό, ἀλλὰ τοὺς ἔλεγε πολὺ καθαρὰ μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἱερεμία: «Μὴν κατεβαίνετε στὴν Αἴγυπτο»⁶⁴. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ παρέμειναν ἀνηπάκουοι τὸ ἴδιο, καταστράφηκαν στὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ τὴν κατέλαβε κι αὐτὴν ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλιῖτες σκότωσε καὶ τοὺς Αἴγυπτίους. Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ δράματος καὶ ἡ πρόφαση καὶ ὁλόκληρο κατὰ κάποιον τρόπο τὸ περιστατικόν· πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ τὰ ἐκθέσουμε ὅσο μᾶς εἶναι δυνατὸν ἕνα ἕνα χωριστά.

Στίχ. 6-7. «Μέσα στὶς θλίψεις καὶ τὴ στενοχώρια τους παρουσιάζεται ἕνα λεοντάρι μαζὶ μὲ τὸ λεονταράκι του, καθὼς καὶ φίδια ἀσπίδες καὶ παιδιὰ ἀσπίδων φτερωτῶν, ἐνῶ αὐτοὶ κουβαλοῦσαν πάνω σὲ ὄνους καὶ καμήλες τὸν πλοῦτο τους πρὸς ἕνα ἔθνος πού δὲν θὰ τοὺς ὠφελήσει μὲ τὴ βοήθεια του, ἀλλὰ θὰ τοὺς προξενήσει μόνο ντροπὴ καὶ ὄνειδος. Γιατὶ οἱ Αἰγύπτιοι θὰ σᾶς δώσουν μάταια καὶ κούφια ὠφέλεια. Ἀνάγγειλέ τους, ὅτι ἡ παρηγοριὰ σας εἶναι μάταια».

Κληροδότησε βέβαια ὁ θεσπέσιος Ἰησοῦς, δηλαδή ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ^{64α}, στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ

φασὶ δὲ τὴν Ἰουδα μάλιστα φυλὴν τὰ πρὸς ἡῶ τε καὶ νότον τῆς Ἰουδαίων χώρας διαλαχεῖν, προσπαρακειμένης αὐτοῖς τῆς ἐρήμου, διακομιζούσης τε τοὺς ἐθέλοντας εἰς τὴν Αἴγυπτίων. Ἐν καιρῷ τοιγαροῦν τῆς θλίψεως καὶ τῆς στενοχωρίας, τοῦτ ἔστι πολιορκουῖντος τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ἐγκεκλιμένου τε καὶ καταθλίβοντος τὰς τῆς Ἰουδαίας πόλεις, «λέων καὶ σκύμνος λέοντος ἐκεῖθεν». Καὶ «λέοντας» μὲν ἴσως ἀποκαλεῖ τοὺς καθηγεῖσθαι λαχόντας καὶ δυνατωτάτους καὶ ἐν ἀσθενείαις ὄντας ταῖς κατὰ τῶν ἄλλων οὐ μι-
10 κραιῖς, «σκύμνους» δὲ τάχα πού τοὺς ἐξ αὐτῶν, «ἀσπίδα δὲ καὶ ἀσπίδων ἔκγονα» πάλιν ἑτέρους πικρούς τε καὶ ἰοδόλους καὶ ἀκράτῳ πονηρίᾳ συντεθραμμένους.

Εἰ δὲ λέγοι, «πετομένων», τῶν εὐπετῶς καὶ ὀξέως πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων χωρούντων νοήσεις. Πονηροὶ τε
15 ἅπαντες καὶ πικροὶ λίαν ὁμολογουμένως οἱ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ἀποφοιτήσαντες καὶ «τῷ ξύλῳ» λέγοντες, «Πατήρ μου εἶ σύ, καὶ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με», καὶ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν τὸ σέβας ἀνάπτοντες· οὗτοι τοιγαροῦν «ὑπὸ ὄνων τε καὶ καμήλων τὸν περιλειφθέντα αὐτοῖς ἀπεκόμιζον
20 πλοῦτον πρὸς ἔθνος ὃ οὐκ ὠφελήσει αὐτοὺς εἰς βοήθειαν, ἀλλ' εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος». Ἀνόνητον γὰρ παντελῶς τὸ χρῆμα αὐτοῖς, καὶ ματαία γέγονεν ἡ παράκλησις, τοῦτ ἔστιν, ἣν ἐνόμιζον εἶναι παραμυθείαν αὐτοῖς. Συναπολώλασι γάρ, ὡς ἔφην, τοῖς τῶν Αἴγυπτίων οἰκοῦσι χώραν, κατὰ
25 κράτος καὶ αὐτὴν ἀνηρηκότος τοῦ Ναβουχοδονόσορ. Πάνδεινον οὖν ἄρα τὸ προσκρούειν Θεῷ, κἂν εἰ ὀργὴν ἐπάγοι τισίν. Πᾶσα μὲν γὰρ εἰκαία σκέψις αὐτοῖς, διασῶσει δὲ τὸ σύμπαν, οὐδὲν τοὺς καθ' ὧν ἂν γένοιτο. «Τὴν γὰρ χεῖρα τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

30 Στίχ. 8-11. «Νῦν οὖν καθίσας γράψον ἐπὶ πυξίου ταῦτα καὶ εἰς βιβλίον, ὅτι ἔσται εἰς ἡμέρας καιρῶν ταῦτα, καὶ

λένε ὅτι στή φυλή τοῦ Ἰούδα ἔλαχε τὸ ἀνατολικὸ καὶ νότιο μέρος τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων καὶ δίπλα τους ἀπλωνόταν ἡ ἔρημος, ἀπὸ τὴν ὁποία περνοῦσαν στὴν Αἴγυπτο ὅσοι ἤθελαν. Κατὰ τὸν καιρὸ λοιπὸν τῆς θλίψης καὶ τῆς στενοχώριας, δηλαδή ὅταν τοὺς πολιορκοῦσε ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ τοὺς πῆξε καὶ κατέθλιβε τὶς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, «ἐμφανίζεται ἓνα λεοντάρι μαζί μὲ τὸ λεονταράκι του». Καὶ «λεοντάρια» ἴσως ὀνομάζει ἐκείνους πού τοὺς ἔλαχε ἡ ἀρχηγία καὶ ἦταν πολὺ δυνατοὶ καὶ πού οἱ δυνάμεις τους ἐναντι τῶν ἄλλων ἦταν μεγάλες, «λεονταράκια» ἴσως τὰ παιδιὰ τους, ἐνῶ «ἀσπίδα καὶ παιδιὰ ἀσπίδων» καλεῖ ἄλλους κακοὺς καὶ φαρμακεροὺς πού ζοῦν μέσα σὲ ὑπερβολικὰ μεγάλη κακία.

Ἄν τώρα λέγει «φτερωτῶν», θὰ νοήσεις αὐτοὺς πού προχωροῦν εὐκόλα καὶ γρήγορα σὲ κάθε παρανομία. Πονηροὶ καὶ πολὺ σκληροὶ εἶναι ὁμολογουμένως ὅλοι ὅσοι ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ λένε στὸ ξύλινο εἶδωλο, «Ἐσὺ εἶσαι Πατέρας μου, καὶ στὸ λίθινο, Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁶⁵, καὶ ἀποδίδουν στὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους τὸν σεβασμὸ. Αὐτοὶ λοιπὸν «κουβαλοῦσαν μὲ ὄνους καὶ καμηῆλες τὸν πλοῦτο πού τοὺς εἶχε ἀπομείνει σὲ ἔθνος πού δὲν θὰ τοὺς ὠφελοῦσε μὲ τὴ βοήθειά του, ἀλλὰ θὰ τοὺς προκαλοῦσε ντροπὴ καὶ ὄνειδος». Γιατὶ ἡ ἐνέργειά τους αὐτὴ ἦταν τελείως ἀνώφελη καὶ ἡ παράκλησή τους ἀπέβη μάταια, ἐκείνη δηλαδή πού νόμιζαν ὅτι θὰ γινόταν ἡ παρηγοριά τους. Γιατὶ χάθηκαν, ὅπως εἶπα, μαζί μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Αἰγυπτιακῆς χώρας, ὅταν τὴν ἐξολόθρευσε καὶ αὐτὴ ὀλοσχερῶς ὁ Ναβουχοδονόσορ. Ἄρα λοιπὸν εἶναι μεγάλο κακὸ νὰ προσκρούει κανεὶς στὸν Θεό, ἔστω καὶ ἂν ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του ἐναντίον κάποιων. Γιατὶ κάθε σκέψη τους εἶναι μάταια, καὶ δὲν θὰ διασώσει τίποτε ἀπολύτως αὐτοὺς πού θὰ ξεσπάσει ἐπάνω τους. Γιατὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «Ποιὸς θ' ἀποστρέψει τὸ χέρι του τὸ δεξιὸ πού ἔχει ὑψωθεῖ γιὰ νὰ χτυπήσει;»⁶⁶.

Στίχ. 8-11. «Τώρα λοιπὸν κάθισε καὶ γράψε σὲ πινακίδα ξύλινη αὐτὰ καὶ συναψέ τα σὲ βιβλίον, γιατί αὐτὰ θὰ πραγματοποιη-

ἕως εἰς τὸν αἰῶνα. Ὅτι λαὸς ἀπειθῆς ἐστίν, υἱοὶ ψευ-
 δεῖς, οἳ οὐκ ἠθούλοντο ἀκούειν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, οἳ
 λέγοντες τοῖς προφήταις, Μὴ ἀναγγέλλετε ἡμῖν, καὶ τοῖς
 τὰ ὄραματα ὄρωσι, Μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε
 5 καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν, καὶ ἀποστρέψα-
 τε ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ταύτης· ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸν τρί-
 βον τοῦτον, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ ἁγίου
 Ἰσραήλ».

Ὡς ἐσομένων κατὰ καιροὺς τῶν πραγμάτων γραφήναι
 10 αὐτὰ ποιῆσθαι προστέταχε, καὶ ἀποσημηνασθαι κελεύει.
 Συμβήσεται γάρ, φησὶν, «εἰς ἡμέρας καιρῶν», ἀξιωθήσε-
 σθαι δὲ καὶ μνήμης αὐτὰ τῆς εἰς αἰῶνα. Καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος.
 Ἔσται γὰρ αἰεὶ γνωρίσματα προφητῶν, καὶ μέχρῃς αὐτῆς
 συντελείας τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἀποσημηναὶ δεῖ οὖν, φη-
 15 σί, καὶ γάρ «εἰσι λαὸς ἀπειθῆς». Ἔσται δὴ τὸ χρεῖμα πρὸς
 ὠφέλειαν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ ἀπειθήσειαν τοῖς ἐσομένοις κατ'
 ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ προφήταις ἁγίοις ἐντραπήσασθαι καὶ μά-
 λα εἰκὸς αὐτοὺς τὸ προειρηθῆσθαι ταῦτα καὶ διὰ σοῦ. «Ψευ-
 δεῖς» δὲ αὐτοὺς ὀνομάζει καθάπερ ἐγῶμαι πάλιν διάτοι τὸ
 20 μὴ τηρῆσαι τῷ Θεῷ τὸ γνήσιον εἰς εὐσέβειαν, ψεύσασθαι δὲ
 τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν πεποιήνται κατὰ καιροὺς τοὺς διὰ Μωσέ-
 ως αὐτοῖς ὀρίζοντος νόμους ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τῶν πάντων
 ἡμῶν κρατοῦντος Θεοῦ. Εὐρήσομεν γὰρ σαφῶς εἰρηκότας·
 «Πάντα ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμε-
 25 θα». Παρεγγυῶντος τοιγαροῦν τοῦ νόμου καὶ λέγοντος,
 «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λα-
 τρεύσεις, καὶ οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον», παρ' οὐδὲν πε-
 ποιήνται τὴν ἐντολήν· λελατρεύκασιν γὰρ εἰδώλοις

Ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, υἱοὺς αὐτοὺς ὀνομάζει
 30 ψευδεῖς. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ φησιν· «Οἱ ἐχθροὶ
 Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ», καὶ μὴν καὶ ὡς ἐκ προσώπου
 Χριστοῦ, «Υἱοὶ ἀλλότριοι», φησὶν, «ἐψεύσαντό μοι». Πρό-

θοῦν στὸν καθορισμένο καιρὸ καὶ θὰ μνημονεύονται στὸν αἰῶνα. Ὅτι εἶναι λαὸς ἀνυπάκουος, ἄνθρωποι ψεῦτες, ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἀκοῦνε τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ποὺ ἔλεγαν στοὺς προφῆτες, Μὴ μᾶς ἀναγγέλλετε τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔβλεπαν τὰ δράματα, Μὴ μᾶς μιλάτε, γιατί ἄλλα μᾶς λέτε, καὶ ἀναγγέλλετε παραπλανητικὰ πράγματα· ἀπομακρύνάτε μας ἀπὸ τὴν ὁδὸ αὐτῆ, ἀφαιρέστε ἀπὸ ἐμᾶς αὐτὸν τὸν δρόμο, καὶ ἐξαλειψτε ἀπὸ ἐμᾶς τὸν λόγο τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ».

Πρόσταξε νὰ γραφεῖ ὅτι αὐτὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν στὸν καιρὸ τους καὶ ὀρίζει νὰ σφραγισθοῦν. Γιατὶ λέγει, «θὰ συμβοῦν στὸν καθορισμένο καιρὸ καὶ θ' ἀξιωθοῦν νὰ μνημονεύονται στὸν αἰῶνα. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι σημάδια προφητῶν καὶ θὰ ἰσχύσουν μέχρι καὶ σ' αὐτὴν τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Λέγει λοιπὸν νὰ σφραγισθοῦν αὐτὰ, «γιατὶ εἶναι λαὸς ἀνυπάκουος». Τὸ πράγμα βέβαια θὰ εἶναι πρὸς ὠφέλειά τους. Γιατὶ, ἂν δὲν πιστέψουν τοὺς ἁγίους προφῆτες ἐκείνου τοῦ καιροῦ, θὰ ντραποῦν, καὶ πολὺ εὐλόγα, ἐπειδὴ αὐτὰ προειπώθηκαν καὶ ἀπὸ ἐσένα. Καὶ τοὺς ὀνομάζει «ψεῦτες», κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐπειδὴ δὲν τήρησαν τὴ γνησιότητα τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ διέψευσαν τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσαν κάποτε, ὅταν ὁ Θεὸς ὄλων μας ὀριζε σ' αὐτοὺς μέσω τοῦ Μωυσῆ τοὺς νόμους στὸ ὄρος Σινᾶ. Γιατὶ θὰ βροῦμε νὰ ἔχουν δηλώσει μὲ σαφήνεια· «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας θὰ τὰ ἐκτελέσουμε καὶ θὰ τὰ ἀκούσομε»⁶⁷. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ νόμος πρόσταζε καὶ ἔλεγε, «Θὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεό σου, κι αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις, καὶ δὲν θὰ κάνεις εἶδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνεῖς»⁶⁸, αὐτοὶ ἀδιαφόρησαν τελείως γιὰ τὴν ἐντολή· γιατί λάτρευσαν εἶδωλα.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλόγα, τοὺς ὀνομάζει «υἱοὺς ψεῦτες». Ψάλλει ὁμως κάπου καὶ ὁ Δαβὶδ καὶ λέγει· «Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου εἶπαν ψέματα σ' αὐτόν»⁶⁹, ἀλλὰ μιλώντας καὶ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ λέγει· «Υἱοὶ ἄλλοεθνεῖς μοῦ εἶπαν

67. Ἔξ. 19, 8.

68. Δευτ. 6, 13, 10, 20. Ἔξ. 20, 4.

69. Ψαλμ. 80, 16.

φασις δὲ τῆς τοιαῦσδε νόσου γέγονεν αὐτοῖς τὸ μήτε τινὸς αἰδοῦς ἀξιούν τὸν νόμον, ἀτιμάζειν δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς τῶν ἁγίων προφητῶν λόγους. Καὶ τοῦτο διδάσκει λέγων· «Οἱ οὐκ ἠθούλοντο ἀκούειν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, οἱ λέγοντες
 5 τοῖς προφήταις, Μὴ ἀπαγγέλλετε ἡμῖν, καὶ τοῖς τὰ ὄραματα ὁρῶσι, Μὴ λαλεῖτε ἡμῖν, ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν, καὶ ταύτης ἡμᾶς ἀποστρέψατε τῆς ὁδοῦ, καὶ ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ». Πολλοῖς μὲν γὰρ καὶ πλειστάκις ἁγίοις προφή-
 10 ταις ἐπεφύοντο πικροί, ταυτὶ βοῶντες καὶ λέγοντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ. Ἴδοι δ' ἂν τις αὐτό, καὶ μάλα ἐναργῶς, ὅτε παρακαλοῦντος Ἱερεμίου μὴ καταβαίνετε εἰς Αἴγυπτον, πρὸς ταῦτα ἔφησαν αὐτοὶ ψευδῆ, «Οὐκ ἀπέστειλέ σε Κύριος, ἀλλ' ἢ υἱὸς Νηρίου συμβάλλει σε πρὸς ἡμᾶς», καὶ τὰ ἐξῆς.

15 *Στίχ. 12-14.* «Ὅτι ἠπειθήσατε τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ ἠλπίσατε ἐπὶ ψεύδει, καὶ ὅτι ἐγόγγυσας καὶ πεποιθῶς ἐγένου ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ, διὰ τοῦτο ἔσται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία αὕτη ὡς τεῖχος πίπτειν παραχοῆμα πόλεως ὀχυρᾶς ἐαλωκνίας, ἧς παραχοῆμα παρέστη τὸ πτώμα, καὶ τὸ
 20 πτώμα αὐτῆς ἔσται ὡς σύντριμμα ἀγγείου ὀστρακίνου, ἐκ κεραμίου λεπτά, ὥστε μὴ εὐρεῖν ἐν αὐταῖς ὄστρακον, ἐν ᾧ πῦρ ἀρεῖς καὶ ἐν ᾧ ἀποσυριεῖς μικρὸν ὕδωρ».

Ὅτι πάντη τε καὶ πάντως εἰς παγχάλεπον αὐτοῖς ἐκδήσεται πέρας τὸ ἀπειθεῖν ἐλέσθαι ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν
 25 νοουθεσίαις, ἐλπίδα τε ποιεῖσθαι τὸ ψεῦδος, καὶ τὸ εἰς νοῦν ἦκον ἀπερισκέπτως κρατύνειν ἐπιχειρεῖν, πειρᾶται διδάσκειν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς τῶν προφητῶν ἐπετιμήσατε λόγοις, πλάνησιν αὐτοὺς ὀνομάζοντες καὶ φάσκοντες ἀνοσίως· «Ἀφέλετε ἀφ' ἡμῶν τὸ λόγιον Κυρίου», ταύτητοι καὶ ὡς

70. Ψαλμ. 17, 45.

71. Ἱερ. 50, 2-3.

ψέματα»⁷⁰. Πρόφαση δέδαια για τὴν ἀσθένεια αὐτὴ ἔγινε τὸ ὅτι δὲν θεώρησαν τὸ νόμο ἄξιο οὔτε τοῦ παραμικροῦ σεβασμοῦ, ἀλλὰ καὶ περιφρονοῦσαν καὶ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς λόγους τῶν προφητῶν. Κι αὐτὸ τὸ διδάσκει λέγοντας: «Αὐτοὶ ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἀκοῦν τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ποὺ ἔλεγαν στοὺς προφήτες, Μὴ μᾶς ἀναγγέλλετε τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἔβλεπαν τὰ ὄραματα, Μὴ μᾶς μιλάτε, γιατί ἄλλα μᾶς λέτε, καὶ ἀναγγέλλετε παραπλανητικὰ πράγματα: ἀπομακρύνάτε μας ἀπὸ τὴν ὁδὸ αὐτὴ, καὶ ἄ τε ἀπὸ ἐμᾶς τὸν λόγο τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ». Γιατὶ ἐπιτίθεντο πολλὲς φορὲς γεμᾶτοι ἀπὸ μίσος στοὺς ἁγίους προφήτες φωνάζοντας καὶ λέγοντας αὐτὰ οἱ Ἰσραηλιῖτες. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ δεῖ κανεὶς, καὶ μὲ πολλὴ σαφήνεια, ὅταν, παρακαλῶντας τους ὁ Ἱερεμίας νὰ μὴν κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο, σ' αὐτὰ ἐκεῖνοι ἀπάντησαν ψευδόμενοι: «Δὲν σὲ ἔστειλε ὁ Κύριος, ἀλλὰ ὁ υἱὸς τοῦ Νηρία σὲ στέλνει σ' ἐμᾶς»⁷¹, καὶ τὰ ἔξῃς.

Στίχ. 12-14. «Ἐπειδὴ δὲν ἀκούσατε τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ στηρίξατε τὶς ἐλπίδες σας στὸ ψεῦδος, κι ἐπειδὴ γογγύσατε ἐναντίον τῶν προφητῶν μου καὶ πιστέψατε στὸ λόγο αὐτό, γι' αὐτὸ ἡ ἁμαρτία σας θὰ εἶναι σὰν ἓνα τεῖχος ποὺ γκρεμίζεται ἀμέσως μὲ τὴν κατάληψη πόλης ὀχυρῆς ποὺ ἡ πτώση της γίνονται ἀστραπιαῖα. Καὶ ἡ πτώση της θὰ εἶναι ὅπως ἡ συντριβὴ ἑνὸς πῆλινου ἀγγείου, ὅπως ἓνα κεραμίδι ποὺ γίνεται λεπτὰ κομμάτια, ὥστε νὰ μὴ βρεθεῖ κάποιο μεγάλο κομμάτι γιὰ νὰ μεταφέρεις μὲ αὐτὸ λίγα ἀναμμένα κάρβουνα, ἢ ν' ἀνασύρεις ἀπὸ πηγᾶδι λίγο νερό».

Προσπαθεῖ νὰ διδάξει, ὅτι ὁπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ἔχει πάρα πολὺ φοβερὴ ἔκδραση ἡ ἐπιλογή τους νὰ δείξουν ἀνυπακοὴ στὶς νουθεσίες τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ νὰ στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τους στὸ ψεῦδος καὶ νὰ ἐπιχειροῦν ἀπερίσκεπτα νὰ καταστοῦν ἰσχυροί. Ἐπειδὴ δηλαδὴ κατακρίνετε τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ὀνομάζοντάς τους παραπλανητικοὺς καὶ λέγοντας μὲ τρόπο ἀσεβῆ, «Ἀφαιρέστε ἀπὸ ἐμᾶς τὸν λόγο τοῦ Κυρίου», γι'

άλούσης πόλεως τεῖχος ἐπιπεσεῖται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία αὕτη, καὶ τοῦτο παραχρηῖμα, τοῦτ' ἔστιν οὐκ εἰς μακράν· πόλεως δέ φημι τῆς οὕτω συντετριμμένης, ὡς ἂν εἰ καὶ ἀγγεῖον ὀστράκινον εἰς λεπτὰ συνθραύοιτο, ὡς τῶν συνθραυσμάτων ἕκαστον ἀχρεῖον εἶναι παντελῶς, μηδένα δύνασθαι μήτε πῦρ ἐν αὐτῷ διακομίσει ποι, μήτε μὴν ὕδατος βραχεῖαν σκεδᾶσθαι συλλογῆν. Αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων, ὅτι τοσαύτη τοῖς ἀπειθήσασιν ἐνσκήψει δίκη καὶ ἐφαλεῖται συμφορά, ὡς εἰς ἐσχάτην αὐτοὺς κατακομίσει ταλαιπωρίαν, εὐρίσκεισθαι δὲ παντελῶς ἐν αὐτοῖς οὐδένα τὸν ἔξω μεμενηκότα τοῦ μὴ πρὸς λῆξιν ἐλάσαι κακῶν.

Στίχ. 15. «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ: Ὅταν ἀποστραφεῖς στενάξης, τότε σωθήσῃ, καὶ γνώσῃ ποῦ ἦσθα, ὅτι ἐπεποίθεις ἐπὶ τοῖς ματαίοις».

15 Τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην αὐτοῖς ἐπαρτήσας δίκην καὶ τοῖς τῶν ἐσομένων δείμασι προκαταπτοήσας χρησίμως, δείκνυσιν εὐθύς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς ὀργῆς τὴν αἰτίαν, καὶ τῆς σωτηρίας τὴν ὁδόν. Χρηστός γάρ ἐστι καὶ φιλόανθρωπος ὁ Δημιουργός, καὶ ὡς αὐτός ποῦ φησι διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ, «Οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀποθνήσκοντος, ὡς τὸ ἀποστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς καὶ ζῆν αὐτόν». Κολάζεται τοίνυν ὁ Ἰσραήλ ὡς τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ὀλοτρόπως ἀποδραμῶν καὶ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις προστεθειμένος, πλὴν ἐφίησιν, ἐλομένῳ μετανοεῖν, ἔξω φέρεσθαι τοῦ κακοῦ
20 Ὅταν γάρ, φησὶν, ὡς ἐξ ὁδοῦ φαύλης τε καὶ μιαρᾶς ἀποστρέψῃς, τοῦ χρεῖναι φημι τῇ κτήσει προσκυνεῖν, καὶ ξύλῳ καὶ λίθῳ προσάγειν τὸ σέβας, τότε σωθήσῃ, καὶ πρὸς γε τοῦτο μαθήσῃ λοιπὸν ὅποι ποτὲ ἦσθα φρενῶν, μᾶλλον δὲ ἁμαθίας πεπορθῶς ἐπὶ τοῖς ματαίοις. Εἰ γὰρ ἑαυτοῖς ἐπαρκεῖν
30 οὐχ οἶοί τε, πῶς ἂν ἑτέροις χαρίσαιντο τὴν ἐπικουρίαν; Τί

αὐτὸ καὶ σὰν τεῖχος πόλης ποὺ κυριεύθηκε θὰ πέσει σ' ἑσᾶς ἢ ἁμαρτία αὐτῆ, καὶ μάλιστα ἀμέσως, δηλαδή ὄχι μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνον. Καὶ ἐννοῶ πόλης ποῦ εἶναι ἔτσι συντριμμένη, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ σπάσει σὲ λεπτὰ θραύσματα ἓνα ἀγγεῖο πήλινο, ὥστε καθένα ἀπὸ τὰ θραύσματα νὰ εἶναι τελείως ἄχρηστο, καὶ τίποτε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ μεταφερθεῖ μ' αὐτό, οὔτε ἀναμμένα κάρβουνα, οὔτε νὰ χυθεῖ μέσα σ' αὐτὸ μικρὴ ποσότητα νεροῦ. Μ' αὐτὰ βέβαια ὑπαινίσσεται, ὅτι τόσο μεγάλη τιμωρία θὰ βρεῖ τοὺς ἀνυπάκουους καὶ θὰ πέσει συμφορὰ ἐπάνω τους, ὥστε θὰ τοὺς ρίξει στὴν ἔσχατη ταλαιπωρία, καὶ κανένας ἀπολύτως δὲν θὰ βρεθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ νὰ μὴ ὑποστεῖ τὰ ἔσχατα τῶν κακῶν.

Στίχ. 15. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ: "Ὅταν μετὰ τὴν μεταστροφή σου στενάξεις, τότε θὰ σωθεῖς, καὶ θὰ μάθεις ποῦ ἦσουν, ἐπειδὴ στήριζες τὴν πεποίθησή σου στὰ μάταια».

Ἐφοῦ τοὺς ἀπειλήσει μὲ τὴ χειρότερη ἀπὸ ὅλες τιμωρία καὶ τοὺς ἐκφόβισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τρόπο ὠφέλιμο μὲ τοὺς κινδύνους ποὺ τοὺς περίμεναν, δείχνει ἀμέσως καὶ τὴν αἰτία αὐτῆς τῆς ὀργῆς, καὶ τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Γιατὶ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος ὁ Δημιουργός, καὶ ὅπως λέγει ὁ ἴδιος κάπου μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ: «Δὲν θέλει τὸ θάνατο ἐκείνου ποὺ πεθαίνει, ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸν κακὸ δρόμο καὶ νὰ ζῆσει αἰώνια»⁷². Τιμωροῦνται λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιῖτες ἐπειδὴ ἀπομακρύνθηκαν μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ προσχώρησαν στὴ λατρεία τῶν εἰδώλων, πλην ὅμως τοὺς δίνει τὴ δυνατότητα, ἂν θελήσουν νὰ μετανοήσουν, ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ κακό. Γιατὶ λέγει, ὅταν ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴ φαύλη καὶ βδελυρὴ ὁδὸ, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη δηλαδή νὰ προσκυνεῖς τὴν κτίση καὶ νὰ προσφέρεις τὸ σεβασμὸ σου σὲ ξύλα καὶ λίθους, τότε θὰ σωθεῖς, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ μάθεις στὴ συνέχεια σὲ ποιά διανοητικὴ κατάσταση βρισκόσουν, ἢ μᾶλλον σὲ ποῖο βαθμὸ ἀμάθειας, πιστεύοντας στὰ μάταια εἴδωλα. Γιατί, ἂν δὲν ἐπαρκοῦν αὐτὰ στὸ νὰ βοηθήσουν τὸν ἑαυτὸ τους, πῶς θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν σὲ ἄλλους τὴ βοήθεια; Γιατὶ τί ὑπάρχει

γὰρ εἶδωλον τὸ ἀδρανέστερον; Εἰσὶ γὰρ ἄψυχος ὕλη, καὶ ἕτερον οὐδέν, οἱ τῶν πλανωμένων θεοί.

Στίχ. 15-17. «Ματαία ἡ ἰσχὺς ὑμῶν ἐγενήθη, καὶ οὐκ ἐβούλεσθε ἀκούειν, ἀλλ' εἶπατε· Ἐφ' ἵππων φευξόμεθα.
5 Διὰ τοῦτο φεύξεσθε. Καὶ (εἶπατε)· Ἐπὶ κούφοις ἀναβάταις ἐσόμεθα· διὰ τοῦτο κούφοι ἔσονται οἱ διώκοντες ὑμᾶς. Διὰ φωνὴν ἑνὸς φεύξονται χίλιοι, καὶ διὰ φωνὴν πολλῶν φεύξονται πολλοί, ἕως ἂν καταλειφθῆτε ὡς ἰστός ἐπ' ὄρους, καὶ ὡς σημαίαν φέρων ἐπὶ βουνοῦ».

10 Καίτοι γὰρ διὰ πείρας ἀνόνητον εὐρηκότες τὴν εἰς γέφημι τοὺς νομισθέντας εἶναι θεοὺς ἐλπίδα, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ὁρῶντες ματαίαν, οὐδὲν ἦττον ἀπειθεῖς μεμενήκατε, φησὶν. Ἀκούοντες γὰρ μὴ κατελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, τιμῆσαι δὲ πίστει τὸν διασώζειν ὑπισχνούμενον, «οὐκ ἠθέλετε
15 ἀκούειν, ἀλλ' εἶπατε, Ἐφ' ἵππων φευξόμεθα, καὶ ἐπὶ κούφοις ἀναβάταις ἐσόμεθα. Ῥήθητε γὰρ, ὡς ἀπόχρη πρὸς σωτηρίαν ὑμῖν τὸ τῆς Ἰουδαίας ἀποδραμεῖν. Ἀλλὰ «κούφοι», φησὶν, ἔσονται οἱ διώκοντες ὑμᾶς», τοῦτ' ἔστι πτηνοὶ καὶ ὄξεις, δεινοὶ δὲ οὕτω καὶ φοβεροὶ παρ' ὑμῖν, καὶ εἰς τοῦτο
20 δειλίας κατοικήσεται τῶν ἀνηκόων ὁ νοῦς, ὡς ἑνὸς τῶν πολεμίων καὶ μόνον ἀναβοήσαντος τραπέσθαι χιλίους εἰς φυγὴν. Εἰ δὲ δὴ καὶ πέντε καταλήξειαν τῆς Ἰουδαίων φάλαγγος φεύξονται πολλοί· ἐπίσημον δὲ οὕτως ὑπομενοῦσι τὴν
25 ταλαιπωρίαν, ὡς περίοπτον γενέσθαι καὶ οὐδενὶ τὸ σύμπαν ἀγνοουμένην, ὁρωμένην δὲ οὕτω, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἰστόν εἴ τις ἐπ' ὄρους ἀναστήσειεν, ἢ καὶ σημαίαν ἐπὶ βουνοῦ. «Σημαίαν» δὲ καὶ «ἰστόν» φησὶν εἶναι τὸ ἐν βουνοῖς ἢ γηλόφοις ἐγειρόμενον ξύλον σημεῖα τινὰ φοροῦν, δι' οὗ σημαίνουσι τοῖς στρατεύμασιν οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες, ἢ
30 ὅτι νενικήκασιν καὶ τὰ τῆς μάχης αὐτοῖς εὖ ἔχει τυχόν, ἢ-

πιὸ ἀδρανὲς ἀπὸ τὸ εἶδωλο; Εἶναι ἄψυχη ὕλη, καὶ τίποτε ἄλλο, οἱ θεοὶ αὐτῶν ποὺ βρίσκονται σὲ πλάνη.

Στίχ. 15-17. «Ἡ δύναμή σας ἀποδείχθηκε μάταια καὶ ὅμως δὲν θελήσατε νὰ ὑπακούσετε, ἀλλ' εἶπατε· Θὰ φύγομε καθάλα στὰ ἄλογα. Γι' αὐτὸ θὰ φύγετε καταδιωκόμενοι. Εἶπατε ἐπίσης· Θὰ φύγομε ἀνεβασμένοι σὲ γρήγορα ἄρματα· γι' αὐτὸ θὰ εἶναι ταχύτατοι οἱ διῶκτες σας. Ἀπὸ τὴ φωνὴ ἑνὸς (ἐχθροῦ) θὰ φύγουν χίλιοι δικοὶ σας, καὶ ἀπὸ τὴ φωνὴ πολλῶν θὰ φύγουν πολλοί, μέχρι ποὺ ν' ἀπομείνετε σὰν ἰστός πάνω σὲ βουνὸ καὶ σὰν ἰστός ἐπάνω στὸ βουνὸ μὲ σημαία».

Μολονότι δηλαδή ἀπὸ τὴν πείρα σας εἶχατε διαπιστώσει ὅτι ἦταν ἀνώφελη ἢ ἐλπίδα σας πρὸς ἐκείνους ποὺ θεωροῦσατε θεοὺς καὶ βλέπατε ἀνυπαρκτὴ τὴ δύναμή τους, παραμείνατε, λέγει, ἀνυπάκουοι. Γιατί, ἀκούοντας τὴν προσταγὴ νὰ μὴν κατεβεῖτε στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ νὰ τιμήσετε μὲ τὴν πίστη σας ἐκείνον ποὺ σᾶς ὑποσχόταν νὰ σᾶς διασώζει, «δὲν θελήσατε νὰ ὑπακούσετε, ἀλλ' εἶπατε· Θὰ φύγομε καθάλα σὲ ἄλογα, καὶ θὰ τρέξομε ἀνεβασμένοι πάνω σὲ γρήγορα ἀμάξια». Φαντασθήκατε δηλαδή ὅτι εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴ σωτηρία σας ἢ ἀπόδρασή σας ἀπὸ τὴν Ἰουδαία. Ἀλλὰ θὰ εἶναι, λέγει, «ταχεῖς οἱ διῶκτες σας», δηλαδή ταχεῖς σὰν τὰ πουλιὰ ποὺ πετοῦν, καὶ θὰ εἶναι τόσο τρομεροὶ καὶ φοβεροὶ ὅς ἔσᾶς καὶ τόση δειλία θὰ κυριεύσει τὸ νοῦ τῶν ἀνυπάκουων, ὥστε καὶ ἓνας μόνον ἐχθρὸς νὰ φωνάξει, θὰ τραποῦν χίλιοι σὲ φυγὴ. Ἄν πάλι φωνάξουν πέντε, θὰ φύγουν πολλοὶ ἀπὸ τὴ φάλαγγα τῶν Ἰουδαίων, καὶ θὰ ὑπομείνουν τόσο ξεχωριστὴ ταλαιπωρία, ὥστε νὰ γίνῃ περίοπτη καὶ ἀπὸ κανέναν ἀπολύτως νὰ μὴν ἀγνοεῖται, καὶ νὰ φαίνεται ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος στήσει ἰστό πάνω σὲ ὄρος, ἢ καὶ σημαία πάνω σὲ βουνό. «Σημαία» βέβαια καὶ «ἰστός» λένε ὅτι εἶναι τὸ κοντάρι ποὺ ὑψώνεται στὰ βουνὰ ἢ τοὺς λόφους καὶ ἔχει κάποια σημάδια, μὲ τὰ ὁποῖα γνωστοποιοῦν οἱ ἀρχηγοὶ στοὺς στρατιῶτες τους ἢ ὅτι νίκησαν καὶ ἢ μάχη εἶχε τυχὸν καλὴ ἔκβαση, ἢ ὅτι πρέπει νὰ

γουν ὅτι χρή συναγείρεσθαι πρὸς αὐτούς, ἵνα τι τῶν ἀναγκαίων ἀκούσειαν.

Στίχ. 18. «Καὶ πάλιν μενεῖ ὁ Θεὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι ὑμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο ὑψωθήσεται τοῦ ἐλεῆσαι ὑμᾶς, διότι κρι-
5 τῆς Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Καὶ ποῦ καταλείψετε τὴν δόξαν ὑμῶν;».

Ἐλπίδα πάλιν τετήρηκε τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Σέσωται γὰρ τὸ κατάλειμμα. Οὐ γὰρ ὀλόρῳριζος, φησὶν, ὁ ἠγαπημένος οἰκήσεται πρὸς ἀπώλειαν, οὔτε μὴν ἐπιλήσεται τοῦ οἰκτει-
10 ρῆσαι ὁ Θεός, καθά φησιν ὁ μακάριος Δαβίδ, ἀλλ' ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ δεδοξασμένον καὶ ὑψηλόν, ὅταν ὑμᾶς ἐλεή-
σῃ. Ἄλλ' ἐρεῖς, ὅτι Καίτοι πῶς οὐκ ἦν ἀγαθοῦ τὸ μηδ' ὄλως τὴν δίκην ἐπενεγκεῖν; Ἄλλ' ἐννοεῖν ἀκόλουθον, ὅτι πρὸς τὸ εἶναι χρηστός, καὶ κριτῆς ἐστίν. Ἔργον δὲ τοῦ κρίνοντος
15 ὀρθῶς τε καὶ ἀδεκάστως τὸ ἀναλόγως τοῖς ἐκείνου πταισμασιν ἐπιμετρεῖν τὰς δίκας. Ἀγαθοῦ δὲ πάλιν τὸ καὶ ἱμέρω νεύματι μεταπλάττειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον τοὺς κεκολασμένους. Ὑμεῖς δέ, φησί, «ποῦ καταλείψετε τὴν δόξαν ὑμῶν;». Ἀντὶ δὲ τοῦ, «καταλείψετε», τό, «καταλειφθήσεται», φη-
20 σὶν. Ἀδιαφορεῖ γὰρ ἐσθ' ὅτε περὶ τὰς λέξεις ἢ θεόπνευστος Γραφή. Ὀνειδίζει τοιγαροῦν αὐτοῖς ὅτι τὴν ἑαυτῶν δόξαν τὸ εἶναι Θεοῦ καὶ λέγεσθαι, κληῖρος γὰρ ἦσαν αὐτοῦ, οὐδενὸς πεποίηται λόγου. Καταλελοίπασι γὰρ αὐτὴν μεταπίπτοντες εἰς τὰ αἰσχίω, καὶ λατρεύσαντες τοῖς ἔργοις τῶν
25 ἰδίων χειρῶν, καὶ ἀπειθοῦντες μὲν προφήταις ἀγίοις, ἀλογήσαντες δὲ καὶ αὐτῆς τῆς παρὰ Θεοῦ σωτηρίας, καὶ ψευδῆ καὶ ἀνόητον ἐλπίδα τὴν ἐπ' ἀνθρώποις τετιμηκότες. Καταβεθήκασιν γὰρ, ὡς ἔφην, εἰς τὴν Αἰγυπτίων.

Στίχ. 18-19. «Μακάριοι πάντες οἱ ἐμμένοντες ἐν αὐτῷ, διότι λαὸς ἅγιος ἐν Σιών οἰκήσει, καὶ Ἱερουσαλήμ κλαυθμῷ ἔκλαυσεν. Ἐλέησόν με. Ἐλεήσει σε τὴν φωνὴν τῆς κραυγῆς σου ἡνίκα εἶδεν, ἐπήκουσέ σου».

συγκεντρωθοῦν κοντά τους γιὰ ν' ἀκούσουν κάτι ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα.

Στίχ. 18. «Καὶ πάλι θὰ περιμένει ὁ Θεὸς τὴν ἐπιστροφή σας γιὰ νὰ σᾶς δείξει τὴν εὐσπλαγχνία του, καὶ γι' αὐτὸ θὰ σηκωθεῖ γιὰ νὰ σᾶς ἐλεήσει, γιατί εἶναι δίκαιος κριτῆς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας. Καὶ ποῦ θὰ ἀφήσετε τὴ δόξα σας;».

Διατήρησε πάλι τὴν ἐλπίδα στοὺς Ἰσραηλιτες. Καθόσον σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα. Γιατὶ λέγει, δὲν θὰ ὀδηγηθεῖ ὁ ἀγαπημένος λαὸς ὀλόρριζα στὴν ἀπώλεια, οὔτε θὰ λησμονήσει ὁ Θεὸς νὰ τοὺς δείξει τὴν εὐσπλαγχνία του, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Δαβίδ, ἀλλὰ θὰ παραμείνει τὸ ὄνομά του ἔνδοξο καὶ ὑψηλό, ὅταν σᾶς ἐλεήσει. Ἄλλὰ θὰ πείσῃ Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἐνέργεια ἀγαθοῦ τὸ νὰ μὴ τοὺς τιμωρήσει καθόλου; Ἄλλ' ἀκόλουθο εἶναι νὰ σκεφθεῖς ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἀγαθός, εἶναι καὶ κριτῆς, καὶ ἔργο ἐκείνου ποὺ κρίνει ὀρθὰ καὶ ἀμερόληπτα εἶναι νὰ ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίες ἀνάλογα μὲ τὰ πταίσματα τοῦ καθένα, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πάλι γνώρισμα εἶναι νὰ μεταπλάθει μὲ ἡμέρο νεῦμα τοὺς τιμωρημένους πρὸς τὸ καλύτερο. Ἔσεῖς ὅμως, λέγει, «ποῦ θὰ ἀφήσετε τὴ δόξα σας;». Τὸ «θὰ τὴν ἀφήσετε» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “θ' ἀφεθεῖ”. Γιατὶ πολλὰς φορὰς ἡ θεόπνευστη Γραφὴ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς λέξεις. Τοὺς κατηγορεῖ λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν θεωροῦν καθόλου ἄξια λόγου τὴ δόξα τους νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται ὅτι ἀνήκουν στὸν Θεό, γιατί ἦταν κληρὸς του. Γιατὶ τὴν ἐγκατέλειψαν μεταπίπτοντας στὰ αἰσχροτά, καὶ λατρεύοντας τὰ ἴδια τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους καὶ δείχνοντας ἀνυπακοή στοὺς ἅγιους προφῆτες καὶ ἀδιαφορώντας καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα τὴ σωτηρία τους ἀπὸ τὸν Θεό, τίμησαν ψευδῆ καὶ ἀνώφελη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐλπίδα. Γιατὶ κατέβηκαν, ὅπως εἶπα, στὴν Αἴγυπτο.

Στίχ. 18-19. «Μακάριοι ὅσοι παραμένουν κοντά του, γιατί λαὸς ἅγιος θὰ κατοικήσει στὴ Σιών καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ θὰ κλάψει μὲ πολλὰ δάκρυα φωνάζοντας, Ἐλέησέ με. Καὶ θὰ σὲ ἀκούσει καὶ θὰ σὲ ἐλεήσει, μόλις ἀκούσει τὴ φωνὴ τῆς κραυγῆς σου».

Δόξαν ὀνομάσας τοῦ Ἰσραὴλ τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Θε-
 ὄν, διαδείκνυσιν ὅτι τὸ μὴ ἐθέλειν ἀποφοιτᾶν αὐτοῦ, προσε-
 ρηρεῖσθαι δὲ μᾶλλον αὐτῷ διὰ τῆς εἰς πᾶν ὅτι οὖν εὐπειθεί-
 ας καὶ ὑποταγῆς, πάντη τε καὶ πάντως ἀποφαίνει μακαρί-
 5 οὺς. Ὅτι δὲ κατὰ τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας και-
 ρὸν πολλοὶ μεταγνώσκονται τῶν ἐξ αἵματος Ἀβραάμ, καὶ δι-
 καιούμενοι διὰ πίστεως καὶ ἀπάσης ἁμαρτίας ἀπηλλαγμέ-
 νοι, τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος καταπλουτήσουσιν ἁγιασμόν,
 διδάσκει λέγων, ὅτι «Λαὸς ἅγιος ἐν Σιών οἰκήσει. Κλαυθμῶ
 10 γὰρ ἔκλαυσε», φησὶν, «Ἱερουσαλήμ, Ἐλέησόν με». Ἐπειδὴ
 δὲ πρόθυμος εἰς φιλανθρωπίαν, ἐτοιμότητά τε κατοικτεῖρειν
 ὁ τῶν ὅλων Θεὸς εἰδώς, «Ἐλεήσει σε», φησὶν, ἔσται δὲ καὶ
 τῆς σῆς κατήκοος κραυγῆς· ἅμα τε γὰρ μεταρροῦντα τεθέ-
 αται, καὶ ἀμελητὶ κατένευσεν τῆς ἐμνησικακίας τὴν χάριν.
 15 Οὐκοῦν, ὅσον μὲν ἦκεν εἰς γε τὸ δοκοῦν τῶν ἐν τῶν Δεσπό-
 τη, πάντες ἂν διεσώθησαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, ἐπει-
 ὄν δὲ οὐ προσήκοντο τὸν Αυτρωτήν, ταύτητοι δέδονται
 πρὸς ἀπώλειαν. Εἴλοντο γὰρ τοῦτο μᾶλλον αὐτοί.

Στίχ. 20-21. «Καὶ δώσει ὑμῖν Κύριος ἄρτον θλίψεως καὶ
 20 ὕδωρ στενόν, καὶ οὐκ ἔτι μὴ ἐγγίωσί σοι οἱ πλανῶντές
 σε· ὅτι οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται τοὺς πλανῶντάς σε, καὶ
 τὰ ὠτά σου ἀκούσονται τοὺς λόγους τῶν ὀπίσω σε πλα-
 νησάντων, οἱ λέγοντες· Αὕτη ἡ ὁδός, πορευθῶμεν ἐν αὐ-
 τῇ, εἴτε δεξιὰ, εἴτε ἀριστερά».

25 Γέγονεν ἡμῖν εἰς δύναμιν ἄρτου ζωῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰ-
 ησοῦς Χριστός. Ἐφη γὰρ ἑναργῶς· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ
 τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν διδούς τῷ κόσμῳ». Ἄλλ'
 ἔστω καὶ ὕδωρ, οὐκ αἰσθητόν τε καὶ ἔνυλον, θεῖον δὲ μᾶλλον
 καὶ νοητόν. Κεχηρημάτικε γοῦν ποταμὸς εἰρήνης καὶ χεῖμαρ-
 30 ῶς τρυφῆς, καὶ τοῦτό φαμεν ψάλλοντος καὶ λέγοντος τοῦ
 μακαρίου Δαβὶδ ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα περὶ τῶν ἐν

Ὄνομάζοντας δόξα τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Θεό, δείχνει ὅτι, τὸ νὰ μὴν θέλουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ στηρίζονται σ' αὐτόν με τὴν ὑπακοή καὶ ὑποταγή τους σὲ ὅτιδήποτε, τοὺς καθιστᾷ ὀπωσδήποτε καὶ με βεβαιότητα μακάριους. "Ὅτι ὅμως κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας πολλοὶ ἔξ αἵματος ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ θὰ μετανοήσουν καὶ θὰ δικαιωθοῦν μέσω τῆς πίστεως καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε ἁμαρτία θὰ ἀποκτήσουν τὸν ὡς πλουτο ἁγιασμὸ τοῦ Πνεύματος, τὸ διδάσκει λέγοντας: «Λαὸς ἅγιος θὰ κατοικήσει στὴ Σιών. Γιατὶ με πολλὰ δάκρυα», λέγει, «ἔκλαψε ἡ Ἱερουσαλήμ φωνάζοντας, Ἐλέησέ με». Κι ἐπειδὴ εἶναι πρόθυμος πρὸς φιλανθρωπία καὶ γνωρίζει νὰ δείχνει ἀμέσως ὁ Θεὸς τῶν ὅλων τὴν εὐσπλαχνία του, «Θὰ σὲ ἐλεήσει», λέγει, καὶ θ' ἀκούσει τὴ δική σου κραυγή. Γιατὶ μόλις τὸν εἶδε νὰ μετανοεῖ, ἀμέσως καὶ χωρὶς ἀργοπορία συγκάτευσε γιὰ τὴ χάρη τῆς ἀμνησικακίας." Ἄρα λοιπόν, ὅσον ἀφορᾷ τὴ θέληση τοῦ Δεσπότη τῶν ὅλων, θὰ μπορούσαν νὰ σωθοῦν ὅλοι μέσω τῆς πίστεώς τους στὸν Χριστό, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀποδέχθηκαν τὸν Λυτρωτὴ, γι' αὐτὸ παραδόθηκαν στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἐπιλογή αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Στίχ. 20-21. «Καὶ ὁ Κύριος θὰ σᾶς δώσει ψωμὶ θλίψης καὶ νερὸ λιγοστό, καὶ δὲν θὰ σὲ πλησιάσουν πιά αὐτοὶ ποὺ σὲ παραπλανοῦν. Γιατὶ τὰ μάτια σου θὰ ἀναγνωρίσουν αὐτοὺς ποὺ σὲ παραπλανοῦν καὶ τὰ αὐτιά σου θὰ ἀκούσουν τοὺς λόγους αὐτῶν ποὺ ἔρχονται πίσω σου γιὰ νὰ σὲ παραπλανήσουν, αὐτοὶ ποὺ σοῦ ἔλεγαν· Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς δρόμος· ἔλα νὰ περπατήσομε σ' αὐτόν, εἴτε δεξιὰ εἴτε ἀριστερά».

Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς ἔγινε δύναμη ἄρτου ζωῆς. Γιατὶ εἶπε καθαρά: «Ἐγὼ εἶμαι ἄρτος ποὺ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμον»⁷³. Ἀλλὰ θὰ εἶναι καὶ νερό, ὄχι αἰσθητὸ καὶ ὑλικό, ἀλλὰ θεῖο μᾶλλον καὶ πνευματικὸ. Πραγματικὰ χρημάτισε ποταμὸς εἰρήνης καὶ χείμαρρος ἀπόλαυσης, κι αὐτὸ τὸ λέμε σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ψάλλει καὶ λέγει ὁ μακάριος

πίστει δεδικαιωμένων ὅτι «Παρά σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ τὸν
 χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς». Ἄρτος οὖν
 ἄρα καὶ ὕδωρ τὸ ζωοποιὸν ὁ Χριστός, εὐρίσκεται δὲ σὺν
 ἰδρωτί καὶ πόνῳ. Τὰ γὰρ τοι μεγάλα καὶ ἐξαίρετα τῶν ἀγα-
 5 θῶν, οὐ τοῖς ἀναπίπτουσι καὶ τρυφῶσιν ἀλώσιμα γένοιτ'
 ἄν, ἀλλ' εἰ τοῖς εἰωθόσι παρ' οὐδὲν ἠγεῖσθαι τοὺς ἐπ' αὐτοῦ
 δὴ τούτῳ καὶ ἰδρωτάς καὶ πόνους. Οὕτως ἐξήτει τὸ Χρι-
 στοῦ μυστήριον ἀναμαθεῖν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλων
 τε καὶ λέγων· «Εἰ ἀναθήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ
 10 δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ τοῖς βλεφάροις μου
 νυσταγμὸν καὶ ἀνάπανσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὖ-
 ρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ Ἰδοὺ ἠκού-
 σαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾶ, εὔρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις
 τοῦ δρυμοῦ». Γεγέννηται γὰρ ἐν Βηθλεέμ ὁ Ἐμμανουήλ,
 15 ἣτις ἐστὶν Ἐφραθᾶ.

Ἐπαγγέλλεται τοίνυν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ
 ἐπιστρέφουσι πρὸς αὐτὸν «ἄρτον διδόναι θλίψεως, καὶ
 ὕδωρ στενόν», τοῦτ' ἐστὶ ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ χαριεῖσθαι
 καὶ γνῶσιν τὴν περὶ αὐτοῦ, ἣν ἂν τις συλλέξαιτο καὶ τοῖς
 20 τῆς ἑαυτοῦ διανοίας ἐναποκλείσειε θησαυροῖς, οὐκ ἀναπί-
 πτων εἰς τρυφάς, οὐκ ἐξίτηλον ἔχων τοῦ θίου τὴν ἀγωγὴν,
 οὔτε μὴν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον βαδίζων ὁδόν, εἰσερ-
 χόμενος δὲ μᾶλλον διὰ τῆς στενῆς πύλης τῆς ἀποφερούσης
 εἰς ζωὴν. Τοῦτον οὖν ἄρα, φησὶν, εἰ λάβοις τὸν ἄρτον, τότε
 25 γενήσῃ καὶ ἀσφαλῆς, οὐκ εὐκόλος εἰς παραφοράν, οὐδὲ
 τοῖς τῶν πλανώντων λόγοις ἐτοίμως συναρπαζόμενος. Ὁ-
 ψει γὰρ αὐτοὺς καὶ ἀκούσῃ τῶν λόγων αὐτῶν. Πάλαι μὲν
 γὰρ ἀπὸ γε τοῦ δύνασθαι μὴ διακρίνειν τὰ παρ' αὐτῶν, ὁ
 ἐν ἴσῳ τεθεῖς τοῖς μηδὲ ὀρῶσιν ὅλως, μήτε μὴν ἀκούουσι
 30 τῶν λόγων τῶν εἰωθότων πλανᾶν λαβὼν δὲ τὸν ἄρτον ὄψει
 δὴ πάντως αὐτούς, καὶ τίνες ἄρα τὴν ἕξιν εὖ μάλα συνή-

Δαβίδ ὡς πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα γιὰ ὅσους ἔχουν δικαιωθεῖ μέσω τῆς πίστεως «Σ' ἐσένα βρῖσκεται ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ θὰ τοὺς ποτίσεις μὲ τὸν χεῖμαρρο τῆς τρυφῆς σου»⁷⁴. Εἶναι λοιπὸν ἄρτος καὶ νερὸ πὺν ζωοποιεῖ ὁ Χριστός, καὶ βρῖσκεται μὲ ἰδρώτα καὶ κόπο. Γιατὶ τὰ μεγάλα καὶ ἐξαιρετα ἀγαθὰ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτηθοῦν ἀπὸ ἐκείνους πὺν εἶναι ἀδρανεῖς καὶ ἐπιδίδονται στῖς τρυφές, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους πὺν συνήθως θεωροῦν μηδαμνούς τοὺς ἰδρωῶτες καὶ τοὺς κόπους γι' αὐτὸ ἀκριβῶς. Ἔτσι ζητοῦσε νὰ μάθει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ ψάλλοντας καὶ λέγοντας «Δὲν θὰ ἀνεβῶ στὸ στρῶμα τοῦ κρεββατιοῦ του, δὲν θὰ ἀφήσω τὰ μάτια μου νὰ παραδοθοῦν στὸν ὕπνο, οὔτε καὶ θ' ἀφήσω τὰ βλέφαρά μου νὰ νυστάξουν καὶ οἱ κρόταφοί μου ν' ἀναπαυθοῦν στὸ προσκεφάλι, μέχρι πὺν νὰ βρῶ τόπο κατάλληλο γιὰ τὸν Κύριο καὶ κατοικία γιὰ τὸν Θεὸ τοῦ Ἰακώβ. Νά, ἀκούσαμε ὅτι αὐτὴ βρῖσκεται στὴν Ἐφραθᾶ, καὶ τὴ βρήκαμε στῖς πλατωσιές τοῦ δάσους»⁷⁵. Πράγματι ὁ Ἐμμανουὴλ γεννήθηκε στὴ Βηθλεέμ, πὺν εἶναι ἡ Ἐφραθᾶ.

Ἐπίσχετα λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων στοὺς Ἰσραηλιῖτες πὺν ἐπέστρεφαν σ' αὐτὸν ὅτι «θὰ τοὺς δώσει ἄρτο θλίψης καὶ νερὸ λιγοστό», δηλαδὴ ὅτι θὰ τοὺς χαρίσει τὴ ζωὴ τὴ χορηγούμενη ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τὴ γνώση τὴ σχετικὴ μ' αὐτόν, τὴν ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ συλλέξει κανεὶς καὶ νὰ τὴν κλείσει στὰ θησαυροφυλάκια τῆς διάνοιάς του ἂν δὲν παραδίδεται στῖς ἀπολαύσεις, οὔτε ζεῖ βίον παραλυμένο, οὔτε βαδίζει τὸν πλατὺ καὶ εὐρύχωρο δρόμο, ἀλλὰ εἰσέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη πὺν ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ. Αὐτόν λοιπὸν, λέγει, τὸν ἄρτο ἂν λάβεις, τότε καὶ ἀσφαλῆς θὰ καταστεῖς, καὶ δὲν θὰ εἶσαι εὐκόλος στὴν παρεκτροπὴ, οὔτε θὰ συναρπάξεις ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνων πὺν παραπλανοῦν. Θὰ τοὺς δεῖς βέβαια καὶ θ' ἀκούσεις τὰ λόγια τους. Γιατὶ παλαιά, ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ διακρίνουν τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτούς, ἔπεφτε στὴν πλάνη αὐτὸς πὺν ἀνῆκε σὲ ἐκείνους πὺν δὲν βλέπουν καθόλου, οὔτε μποροῦν ν' ἀκοῦν τοὺς λόγους ἐκείνων πὺν συνηθίζουν νὰ παραπλανοῦν, ὅταν ὁμως λάβεις τὸν ἄρτο θὰ τοὺς διακρίνεις

σεις· οἷα διαφέροντες ἀπλῶς καὶ λέγοντες· «Αὕτη ἡ ὁδός, πορευθῶμεν ἐν αὐτῇ, εἴτε δεξιά, εἴτε ἀριστερά»· οὐ γὰρ ἦν διάκρισις τοῦ πεφυκότος ἀδικεῖν καὶ τοῦ μὴ τοιούτου, ἀλλ' οἷον ἀπερισκέπτως πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀπεκόμιζον τῶν ἀπάν-
5 των οἱ λόγοι.

Στίχ 22. «Καὶ ἐξαρεῖς τὰ εἰδῶλα τὰ περιηρογυρωμένα καὶ περικεχρυσωμένα, λεπτὰ ποιήσεις καὶ λικηήσεις ὡς ὕδωρ ἀποκαθημένης, καὶ ὡς κόπρον ὡσεις αὐτά».

Πρέποι ἄν, οἶμαι, καὶ τοῦτο κατορθοῦν, ἐλέσθαι τοῖς τε
10 ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις διὰ τῆς πίστεως εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
θείας, καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ· τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ. Λυπεῖ δὲ
οὐδὲν ἀρμόσαι λέγειν καὶ τοῖς ἐξ Ἑλληνικῆς ἰουσι πλάνης,
τό, «Δώσει ὑμῖν Κύριος ἄρτον θλίψεως καὶ ὕδωρ στενόν,
καὶ οὐκ ἔτι μὴ ἐγγίσωσι σοι οἱ πλανῶντές σε». Οἱ μὲν τάλα-
15 νες Ἰουδαῖοι πονηροῦς ἐσχήκασιν τοὺς καθηγητάς, Γραμμα-
τέας δὴ λέγω καὶ Φαρισαίους, οἱ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν δο-
κούντων αὐτοῖς ἀποκομίζειν ἤθελον, ἐξιστάντες μὲν τῆς
Μωσέως ἐντολῆς, ἀναπειθόντες δὲ προσέχειν διδασκαλίαις
καὶ ἐντάλμασιν ἀνθρώπων. Κατεγινώσκετο δὲ πρὸς τού-
20 τοις ὁ Ἰσραήλ, ὡς ἐκβεβηκῶς εἰς τοῦτο φρενοβλαθείας, ὡς
καὶ ἀψύχοις εἰδώλοις ἐλέσθαι προσκυνεῖν. Ἑλλήνων δὲ
παῖδες ἀνοσίους ἐσχήκασιν διδασκάλους, οἱ, ψυχικὴν καὶ
δαμονιώδη ἔχοντες σοφίαν, ἀναρίθμητον τῷ βίῳ δαμονί-
ων ὄχλον ἐκήρυξαν, καὶ προσκυνεῖν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν
25 κτίσαντα. Λαβόντες δὴ οὖν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς καὶ τὸ
ὑδωρ τὸ ζωοποιόν, οὗτοί τε κἀκεῖνοι τῶν ἀρχαίων ἀπηλ-
λάττοντο διδασκάλων, μᾶλλον δὲ τῶν πλανώντων αὐτούς,
κατεγνώκότες δὲ τῆς ἀπάτης περιεῖλον τὰ εἰδῶλα. Δε-
δικαίωνται γὰρ διὰ πίστεως, μονονουχὶ καὶ ἐρῶσθαι φρά-

ὅπως οὐδέποτε καὶ θὰ καταλάβεις πολὺ καλὰ ποιὰ εἶναι ἢ διάθεσις αὐτῶν πού διδάσκουν μωρόπιστα καὶ λένε· «Αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος· ἅς βαδίσουμε σ' αὐτόν, εἴτε ἀριστερὰ εἴτε δεξιὰ»· γιατί δὲν ὑπῆρχε διάκρισις τοῦ ἀδίκου ἀπὸ τῆ φύσις του καὶ τοῦ ἀντίθετου, ἀλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο οἱ λόγοι τους τοὺς ὀδηγοῦσαν ἀπερίσκεπτα σὲ ὅποιοδήποτε ἀπὸ ὅλα τὰ παρέκτροπα.

Στίχ. 22. «Καὶ θ' ἀπομακρύνεις τὰ ἐπαργυρωμένα καὶ ἐπιχρυσωμένα εἶδωλα, θὰ τὰ κάνεις σκόνη καὶ θὰ τὰ λιχνίσεις στὸν ἀέρα ἔτσι ὅπως ἡ γυναίκα πού πετᾷ τὸ νερὸ μὲ τὸ ὅποιο ἔπλυνε τὴν ἀκαθαρσία της, καὶ σὰν κοπριά θὰ τὰ πετάξεις μακριά».

Ἔπρεπε, νομίζω, νὰ θελήσουν νὰ τὸ κάνουν κι αὐτὸ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς εἶχαν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωσις τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ βέβαια καὶ ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες. Δὲν μᾶς ἐμποδίζει ὅμως καθόλου νὰ ἐφαρμόσουμε καὶ σὲ ἐκείνους πού προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πᾶνη τὸν λόγο, «Θὰ σᾶς δώσει ὁ Κύριος ἄρτο θλίψεως καὶ νερὸ λιγοστό, καὶ δὲν θὰ σὲ πλησιάσουν πιά αὐτοὶ πού σὲ παραπλανοῦν». Οἱ δυστυχεῖς δηλαδή Ἰουδαῖοι εἶχαν κακοὺς καθηγητῆς, ἐννοῶ τοὺς Γραμματεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ τοὺς ὀδηγοῦν σὲ ὅ,τιδήποτε ἦταν ἀρεστό σ' αὐτούς, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴ Μωσαϊκὴ ἐντολή καὶ πείθοντάς τους νὰ προσέχουν σὲ διδασκαλίαι καὶ ἐντολῆς ἀνθρώπων. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ κατηγοροῦνταν οἱ Ἰσραηλιῖτες, ὅτι εἶχαν φτάσει σὲ τέτοιο βαθμὸ φρενοβλάβειας, ὥστε νὰ θέλουν νὰ προσκυνοῦν καὶ ἄψυχα εἶδωλα. Οἱ Ἕλληνες πάλι εἶχαν δασκάλους ἀνόσιους, οἱ ὅποιοι, ἔχοντας ψυχικὴ καὶ δαιμονιώδη σοφία, κήρυξαν ἀναρίθμητο πλῆθος δαιμονίων στὴ ζωὴ καὶ νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίσις, παρὰ τὸν κτίστη. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαβαν τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς καὶ τὸ νερὸ πού ζωοποιεῖ, καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τοὺς παλαιούς διδασκάλους, ἢ καλύτερα ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς ὀδηγοῦσαν στὴν πλάνη, καὶ ἀφοῦ καταδίκασαν τὴν ἀπάτη, ἀπομάκρυναν τὰ εἶδωλα. Γιατί δικαιώθηκαν μέσω τῆς πίστεως καὶ ἀφοῦ εἶπαν κατὰ κάποιο τρόπο “ἔχε γειᾶ”

σαντες τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ τοὺς
 πάλαι παρ' αὐτοῖς νομισθέντας εἶναι ὑψηλοῦς, τοὺς ψευ-
 δωνύμους λέγω θεοῦς, καταμυσαττόμενοί τε καὶ φεύγον-
 τες, ὡς ἂν καὶ τι τῶν ἄγαν ἐστυγημένων καὶ εἰς ἐσχάτην τε-
 5 λευτώντων ἀκαθαροσίαν. Κόπρου γὰρ καὶ ὕδατος ἀποκα-
 θημένης, τί ἂν γένοιτο βδελυρώτερον;

Στίχ. 23-24. «Τότε ἔσται ὑετὸς τῷ σπέρματι τῆς γῆς σου,
 καὶ ὁ ἄρτος τοῦ γεννήματος τῆς γῆς σου ἔσται πλησμο-
 νή καὶ λιπαρός. Καὶ βοσκηθήσεταιί σου τὰ κτήνη τῆ
 10 ἡμέρα ἐκείνη τοπον πίονα καὶ εὐρύχωρον. Οἱ ταῦροι
 ὑμῶν καὶ οἱ βόες καὶ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν γῆν φάγονται
 ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένη».

Ἐσχημάτισται μὲν ὡς ἀπὸ γε τῶν εἰωθότων γηπονεῖν
 ὁ λόγος, οἱ, ἐπειδὴν ἀμφιλαφῆ τῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ
 15 καταχεομένων ὑδάτων καταπλουτήσωσι τὴν φορᾶν, τότε
 δὴ πάντως καὶ εὐκαρπίαν ἔχουσι πολλήν, καὶ εἰς πλατύτη-
 τα ζωαρκῆ, καὶ αὐτὴν δὲ τοῖς κτήνεσι τὴν ἐξ ἀγροῦ κείρου-
 σι πόαν μεταπλάττεται δὲ πάλιν ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς πνευ-
 ματικὴν θεωρίαν τῶν προκειμένων ὁ νοῦς. Ἐπειδὴν γάρ,
 20 φησί, τὸν ἄρτον τῆς θλίψεως καὶ τὸ ὕδωρ τὸ στενὸν δοθείῃ
 σοι παρὰ Θεοῦ, ὅταν ἴδῃς τοὺς πλανῶντάς σε καὶ ἀποστή-
 σης τὴν σεαυτοῦ διάνοιαν ἀπ' αὐτῶν, ὅταν ἐξάρῃς τὰ εἰδω-
 λα καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας εἰσδέξῃ τὸν φωτισμόν, τό-
 τε καὶ ἐν εὐκαρπίαις ἔση πνευματικαῖς. «Ἔσται γὰρ ὑετὸς
 25 τῷ σπέρματι τῆς γῆς σου». «Ἔυετὸν» δὲ φησί τὴν διὰ τοῦ
 Πνεύματος νοητὴν παράκλησιν, ἣ τὰς τῶν σεβομένων Θε-
 ὸν καταπιαίνει καρδίας, καὶ μὴν καὶ εὐκάροπους ἀποτελεῖ.
 Ψάλλει μὲν γὰρ ὁ Δαβὶδ περὶ τῶν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ
 δεδικαιωμένων. «Βροχὴν ἐκούσιον ἀφοριεῖς ὁ Θεὸς τῇ
 30 κληρονομίᾳ σου», τὸ εὐαγγελικὸν δηλονότι καὶ σωτήριον
 κήρυγμα, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἔφην, πα-

στον Σατανᾶ καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, θεώρησαν βδελυρούς ἐκείνους ποὺ παλαιὰ θεωροῦνταν ὑψηλοί, ἐννοῶ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, καὶ τοὺς ἀπέφυγαν σὰν κάτι ἀπὸ τὰ πολὺ μισητὰ καὶ ποὺ καταλήγουν στὴν ἔσχατη ἀκαθαρσία. Γιατὶ τί μπορεῖ νὰ ὑπάρξει πιὸ σιχαμερὸ ἀπὸ τὴν κοπριά καὶ ἀπὸ τὸ ἀπόπλυμα γυνάικας ποὺ ἔχει τὴν ἐμμηνορρουσία της;

Στίχ. 23-24. «Τότε θὰ πέσει βροχὴ στὰ σπαρτὰ τῆς γῆς σου καὶ τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου θὰ εἶναι ἄφθονο καὶ θρεπτικό. Τὰ ζωντανά σου θὰ βοσκῆσουν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο σὲ τόπο εὐφορο καὶ εὐρύχωρο. Τὰ μοσχάρια καὶ οἱ ταῦροι σας ποὺ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια σας θὰ φᾶνε ἄχυρα ἀνάμικτα μὲ κριθάρι λιχνισμένο».

Ὁ λόγος ἔχει διατυπωθεῖ ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν στοὺς γεωργούς, οἱ ὅποιοι, ὅταν εὐεργετηθοῦν μὲ πλούσια νερὰ ποὺ πέφτουν ψηλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανό, τότε λοιπὸν καὶ πολλὴ καρποφορία ἔχουν ὅπωςδὴποτε, καὶ ἐπαρκῆ ἀγαθὰ γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ θερίζουν τὸ χόρτο τῶν χωραφιῶν γιὰ τὰ ζῶα τους. Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πάλι μεταπλάθεται τὸ νόημα αὐτῶν τῶν λόγων πρὸς πνευματικὴ θεωρία. Ὅταν δηλαδή, λέγει, σοῦ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ ἄρτος τῆς θλίψης καὶ τὸ λιγοστὸ νερό, ὅταν διακρίνεις αὐτοὺς ποὺ σὲ παραπλανοῦν καὶ ἀπομακρύνεις τὴ διάνοιά σου ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἐξαφανίσεις τὰ εἶδωλα καὶ δεχθεῖς μέσα σου τὸν φωτισμὸ τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, τότε θὰ ἔχεις καὶ πνευματικὲς καρποφορίες. Γιατὶ λέγει, «Θὰ πέσει βροχὴ στὰ σπαρτὰ τῆς γῆς σου». «Βροχὴ» ὀνομάζει τὴν πνευματικὴ παρηγοριὰ ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἢ ὁποῖα κατευφραίνει τὶς καρδιὲς ἐκείνων ποὺ σέβονται τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ τοὺς χαρίζει πολλοὺς καρπούς. Γιατὶ ψάλλει καὶ ὁ Δαβὶδ γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν δικαιοθεῖ μὲ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό: «Βροχὴ ἐκούσια θὰ ξεχωρίσεις, Θεέ μου, γιὰ τὴν κληρονομία σου»⁷⁶, τὸ εὐαγγελικὸ δηλαδή καὶ σωτήριο κήρυγμα καὶ τὴν παρηγορία, ὅπως εἶπα, ποὺ παρέχεται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Εἶπε ἐπίσης κά-

76. Ψαλμ. 67, 10.

ράκλησιν. Ἔφη δέ που καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ, περὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ὅς ἦν ἀμπελών· «Καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν».

«Ἔσται τοίνυν ὑετός», φησί, «τῷ σπέρματι τῆς γῆς σου». 5 Ἀλλὰ «καὶ ὁ ἄρτος τοῦ γεννήματος τῆς γῆς σου ἔσται πλησμονὴ καὶ λιπαρός», τοῦτ' ἔστιν ὁ τῶν σῶν ἔργων καρπός εἰς ὄνησιν ἔσται. Τελεσφορηθήσεται γάρ, καὶ πίων ἔσται καὶ πολὺς. Μαλαχίας (ᾠσηὲ) μὲν γάρ ὁ προφήτης τοῖς ἀποστήσασιν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ προσεφώνει λέγων· «Διότι 10 πλανῶν ἦν ὁ μόσχος σου, Σαμάρεια, ὅτι ἀνεμόφθορα ἔσπειραν, καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐκδέξεται αὐτά. Δράγμα οὐκ ἔχον ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον». Ἔτερος δὲ πάλιν τῶν ἁγίων ἐπιπλήττει τισὶ καὶ φησι· «Καὶ Κυρίου τοῦ βοηθεῖς ὑ σοῦ οὐκ ἐμνήσθης· διὰ τοῦτ' φυτεύσεις φύτευμε· ἄπι- 15 στον». Ἀτελεσφόρητος γάρ ὁ τῶν ἀνοσίων καρπός, ἀνόνητοι δὲ καὶ οἱ πόνοι, καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ἢ ἐκβασίς οὐδὲν ἔχει τὸ ὄνησιφόρον. Ἔτι καρποὶ γε μὴν καὶ θεοφιλεῖς, οἷς μάλα ὀρθῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπεύχεται λέγων· «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης αὐξήσαι τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ πλη- 20 θύναι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν».

Προσεπάγει δὲ τούτοις ὁ προφήτης, ὅτι «καὶ τὰ κτήνη κατανεμηθήσονται τόπον πίονα καὶ εὐρύχωρον»· «κτῆνη» δέ, οἶμαι, λέγειν αὐτὸν τάχα που τοὺς ὀλιγογνώμονας καὶ ἀκεραιότερους, οἱ βραδεῖς μὲν εἰσι τὴν διάνοιαν, κεκλημέ- 25 νοι δὲ ἅπαξ εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως νοητὰς εὐρήσουσι τροφάς, καὶ εἰς τόπον πίονα κατανεμηθήσονται, τοῦτ' ἔστι τὴν θεόπνευστον Γραφήν, τὴν εὐρυχωρίαν ἀληθῶς. Πλατεῖα γάρ καὶ πολλὴ καὶ τρέχουσα πρὸς εὐσέβειαν. «Τοὺς δέ γε ταύρους, ἧτοι τοὺς βούς τοὺς ἐργαζομένους 30 τὴν γῆν, φάγεσθαι», φησὶν, «ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένῃ», τοῦτ' ἔστιν ἐν εὐτροφίαις ἔσονται πνευματικαῖς. Καὶ τῶν στερεῶν ἀναπιμπλάμενοι μαθημάτων

που και ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, πού ἦταν ἀμπελώνας του· «Καὶ στὰ σύννεφα θὰ δώσω ἐντολή νὰ μὴν ρίξουν σ' αὐτοὺς τὴ βροχὴ τους»⁷⁷.

«Θὰ πέσει» λοιπὸν, λέγει, «βροχὴ στὰ σπαρτὰ τῆς γῆς σου». Ἄλλὰ «καὶ ὁ ἄρτος ἀπὸ τὰ γεννήματα τῆς γῆς σου θὰ εἶναι πλούσιος καὶ ἀφθονος», δηλαδή ὁ καρπὸς τῶν ἔργων σου θὰ εἶναι ὠφέλιμος. Θὰ ὠριμάσει δηλαδή καὶ θὰ γίνει παχὺς καὶ πολὺς. Ὁ προφήτης Μαλαχίας (Ῥωσῆ) ἀπευθυνόμενος στοὺς ἀποστάτες Ἰσραηλιῖτες ἔλεγε· «Γιατὶ ὁ μὸσχος σου, Σαμάρεια, σὲ ὀδηγοῦσε στὴν πλάνη, καθόσον ἔσπειραν ἀνεμόφθορα καὶ θὰ τὰ διαδεχθεῖ ἡ καταστροφή τους. Γιατὶ τὸ χερόδαλο δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δώσει ἀλεύρι»⁷⁸. Κάποιος ἄλλος πάλι ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἐπιπλήττει κάποιους καὶ λέγει· «Καὶ δὲν θυμήθηκες τὸν Κύριό σου πού εἶναι βοηθὸς σου· γι' αὐτὸ θὰ φυτέψεις φυτὸ πού θὰ διαιπεύσει τὴν ἐλπίδα σου»⁷⁹. Ὁ καρπὸς δηλαδή τῶν ἀσεβῶν δὲν φτάνει σὲ ὠρίμανση, οἱ κόποι εἶναι ἀνώφελοι, καὶ ἡ ἔκβαση ὅσων ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν δὲν ἔχει τίποτε τὸ ὠφέλιμο. Καρποὶ ὠφέλιμοι εἶναι οἱ θεοφιλεῖς, γιὰ τοὺς ὁποίους πολὺ ὀρθὰ ὁ θεσπέσιος Παῦλος εὐχεται καὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης εἴθε ν' αὐξήσει τὴ σπορὰ σας καὶ νὰ πληθύνει τοὺς καρποὺς τῆς ἐνάρετης ζωῆς σας»⁸⁰.

Προσθέτει ὅμως σ' αὐτὰ ὁ προφήτης ὅτι «καὶ τὰ κτήνη θὰ βοσκήσουν σὲ τόπο πλούσιο καὶ εὐρύχωρο»· «κτῆνη», νομίζω, ὀνομάζει ἴσως τοὺς ὀλιγόμυαλους καὶ ἀπλοϊκότερους, οἱ ὁποῖοι εἶναι βέβαια βραδεῖς στὴ σκέψη, ἐφόσον ὅμως συμβεῖ νὰ κληθοῦν στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς πίστεως, θὰ βροῦν τροφὲς πνευματικὲς καὶ θὰ βοσκήσουν σὲ τόπο εὐφορο, δηλαδή στὴ θεόπνευστη Γραφή, τὸν ἀληθινὰ εὐρύχωρο τόπο. Γιατὶ εἶναι πλατιὰ καὶ πολλὴ καὶ ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν στὴν εὐσέβεια. «Ἐπίσης οἱ ταῦροι, δηλαδή τὰ βόδια, πού ὀργώνου τὴ γῆ, θὰ φάνε», λέγει, «ἄχυρα ἀνάμικτα μὲ κριθάρι λιχνισμένο», δηλαδή θὰ ἔχουν πλούσια πνευματικὴ τροφή, καὶ ἀφοῦ τραφοῦν καὶ χορτάσουν μὲ τὰ στερεότερα μαθήματα, θὰ καλλιεργήσουν τὴ γῆ.

79. Ἡσ. 17, 10.

80. Β' Κορ. 9, 10.

ἐργάσονται τὴν γῆν. «Ταύρους» δέ, ὡς γε οἶμαι, φησὶν ἐν τούτοις τοὺς τὸ θεῖον ἱερουργοῦντας κήρυγμα καὶ εὐαγγελιζομένους δυνάμει πολλῇ. Καὶ πιστώσεται εἰς τοῦτο πάλιν ἡμᾶς ὁ πάνσοφος Παῦλος, τὴν νομικὴν ἐντολὴν νοήσας πνευματικῶς. Ἔφη γάρ, ὅτι «Γέγραπται, Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα». Προσεπάγει δέ, «Μὴ τῶν βοῶν μέλλει τῷ Θεῷ; Ἡ δὲ ἡμᾶς πάντως λέγει;». Οὐκοῦν ὡς ἀπὸ γε τῆς ἀρίστης τῶν μόσχων τροφῆς διαμορφοῖ τὰ πνευματικά, καὶ νοεῖν ἐφήσιν, ὅτι τοῖς ἐξελεγμένοις, καὶ οἶά τινα γῆν εὐ-
 10 καρπον ἀποφαίνουσι τοὺς λατρεύοντας τῷ Χριστῷ, ἡ παγκαλῆς τε καὶ στερεὰ παρακίεσται τροφή. Ἔδει γάρ, ἔδει τοὺς λαῶν ἡγουμένους προαναπελάσθαι τῶν διὰ τοῦ Πνεύματος ἀγαθῶν, ἵνα ἔχοιεν ὠφελεῖν τοὺς ὑπεξευγμένους

15 *Στίχ. 25.* «Καὶ ἔσται ἐπὶ παντός ὄρους ὑψηλοῦ καὶ ἐπὶ παντός βουνοῦ μετεώρου ὕδωρ διαπορευόμενον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὅταν ἀπόλωνται πολλοὶ καὶ ὅταν πέσωσι πύργοι».

Καὶ τοῦτο συνήσεις πνευματικῶς. «Βουνούς» γάρ καὶ «ὄρη» τοὺς ἀγίους εὐαγγελιστάς φησι καὶ ἀποστόλους, καὶ
 20 τοὺς ἄλλους δὲ ἅπαντας, οἱ μετ' ἐκείνους γεγόνασι τῶν ἀγίων Ἐκκλησιῶν ἐπιμεληταὶ καὶ τῶν θείων μυστηρίων ἱερουργοί, οἱ φρονοῦσι μὲν τῶν ἐπιγείων οὐδέν, ὑψοῦ δὲ ὡσπερ ἠρμένοι. Γέγραπται γάρ ὅτι «τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν», τὸν θεῖον δὲ καὶ οὐράνιον ἐκ τῆς
 25 ἑαυτῶν διανοίας οἶά περ ἀπὸ πηγῆς ἀναβρῦνται λόγον, προκαταπλουτοῦντες ἄνωθεν αὐτοὶ τὴν χάριν. Δαψιλῆς δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο, πολλὰ γὰρ τὰ ὄρη, τοσοῦτοι δὲ καὶ οἱ βουνοί, καὶ νάμα τὸ ἐξ αὐτῶν γλυκὺ καὶ ἀμφιλαφές πανταχῇ. Πλὴν «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ» ἔσται, φησί, καὶ τοῦτο. «Ἡμέραν» δὲ ὀνομάζει πάλιν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν καιρόν, καθ' ὃν ἀνεδείχθησαν μὲν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος,

«Ταύρους» ἐδῶ, ὅπως ἐγὼ τουλάχιστον νομίζω, ὀνομάζει, αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν τὸ θεῖο κήρυγμα καὶ κηρύττουν τὸ Εὐ-αγγέλιο μὲ πολλή δύναμη. Καὶ θὰ μᾶς βεβαιώσει πάλι αὐτὸ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐννοώντας πνευματικὰ τὴ νομικὴ ἐντολή. Γιατὶ εἶπε· «Ἔχει γραφεῖ, Δὲν θὰ βάλεις φίμωτρο σὲ βόδι ποὺ ἀλωνίζει». Καὶ προσθέτει· «Μήπως ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ βόδια; Ἡ τὸ λέγει ὅπωςδήποτε γιὰ μᾶς;»⁸¹. Ἀπὸ τὴν ἄριστη λοιπὸν τροφή τῶν μοσχαριῶν διαμορφώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πνευματικὰ καὶ προτρέπει νὰ νοοῦμε, ὅτι στοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ποὺ παρουσιάζουν τοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ σὰν κάποια καρπερὴ γῆ θὰ παρατεθεῖ ἡ πάγκαλη καὶ στερεὰ τροφή. Γιατὶ ἔπρεπε, ἔπρεπε οἱ ἡγέτες τῶν λαῶν νὰ δοκιμάσουν πρῶτα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Πνεύματος, γιατί νὰ μπορούν ἔτσι νὰ ὠφελοῦν ἐκείνους ποὺ ἔχουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους.

Στίχ. 25. «Καὶ πάνω σὲ κάθε ἔξος ὑψηλὸ καὶ σὲ κάθε βουνὸ ὑψηλὸ νερὸ ἄφθονο θὰ τρέχει κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅταν θὰ ἐξολοθρευθοῦν πολλοὶ καὶ ὅταν θὰ πέσουν οἱ πύργοι».

Καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ἐκλάβεις πνευματικὰ. Γιατὶ «βουνὰ» καὶ «ὄρη» ὀνομάζει τοὺς ἁγίους εὐαγγελιστὲς καὶ ἀποστόλους καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι μετὰ ἀπὸ ἐκείνους ἔγιναν ἐπιμελητὲς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν καὶ ἱερουργοὶ τῶν θείων μυστηρίων, οἱ ὅποιοι δὲν σκέπτονται τίποτε γήινο, ἀλλ' εἶναι σὰ νὰ βρίσκονται ἀνεβασμένοι ψηλά. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ»⁸² καὶ σὰν ἀπὸ πηγὴ ἀναβρῦσιν ἀπὸ τὴ διάνοιά τους τὸν θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο, λαμβάνοντας αὐτοὶ προηγουμένως ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν πλοῦτο τῆς χάριτος. Εἶναι ἄφθονο αὐτὸ τὸ νερὸ, γιατί εἶναι πολλὰ τὰ ὄρη, καὶ ἄλλα τόσα τὰ βουνά, καὶ τὸ νάμα ρεεῖ ἀπὸ αὐτὰ παντοῦ γλυκὺ καὶ μὲ ἀφθονία. Ἀλλὰ «τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ συμβεῖ», λέγει, καὶ αὐτό. «Ἡμέρα» ὀνομάζει πάλι τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας, κατὰ τὸν ὅποιο ἀναδείχθηκαν αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους μιλοῦμε, χάθηκαν ὅμως καὶ κατεδαφίσθηκαν πολλοὶ πύργοι,

ἀπολώλασι δὲ πολλοὶ καὶ καθήρηνται πύργοι, τοῦτ' ἔστιν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί, Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι. Καίτοι γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὑπερηγμένοι διὰ τοι τῆς ἱερωσύνης τὴν δόξαν καὶ τὸ τῆς ἡγεμονίας ἀξίωμα, δεδυσσεδήκασιν εἰς Χριστόν, καὶ τὸν ἀποφήναντα αὐτοὺς ὑψηλοὺς ἀπεκτόνασι, καὶ πρὸς γε τούτῳ πεπλανήκασιν τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς. Πεπτώκασιν δὲ καὶ ἕτεροι πύργοι, τὰ τῶν ἀνοσίων πνευμάτων ὑπέροπτα στίφη.

10 Στίχ 26. «Καὶ ἔσται τὸ φῶς τῆς σελήνης ὡς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἔσται ἑπταπλάσιον ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ὅταν ἰάσῃται Κύριος τὸ σύντριμμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς πληγῆς σου ἰάσεται».

Βούλονταί τινες τῶν ἐξηγητῶν τὴν τῶν προκειμένων διάνοιαν ἀποφέρεισθαι ὀεῖν ἐπὶ τὸν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
15 νος καιρόν. Τότε γάρ, φασίν, ἐν προσθήκῃ φωτὸς καὶ αὐτὰ γενήσονται τὰ στοιχεῖα, τὰ φωτίζειν πεφυκότα. Ἄλλ' εὐρήσομεν τὸ Γράμμα λέγον τὸ ἱερόν, ὅτι «Σκοτισθήσεται μὲν ὁ ἥλιος τὸ τηνικάδε, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς». Πεσοῦνται δὲ καὶ τὰ ἄστρα ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ συκῆς.
20 Παρέντες δὲ οὖν τὸ οὕτω χρῆναι νοεῖν, μᾶλλον ἐκεῖνο φασί. Οὐ γὰρ ὅτι τοῖς στοιχείοις προσθήκη φωτὸς ἔσται, φησί, σελήνην δὲ μᾶλλον ὀνομαῖζει τοὺς ἐν φωτὶ τῷ τῆς σελήνης διατρίβοντας καὶ οἷον νόθως τε καὶ μετρίως κατηνυγασμένους. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ κατ' ἄνθρωπον ἐμφύτῳ τε καὶ
25 τῇ ἐν ἡμῖν φρονήσει μόνη διαζῆν εἰωθότες, οὕπω γε μὴν τὸν ἄνωθεν καταπλουτήσαντες φωτισμόν, ὁποῖοί τινες εἰσὶν οἱ οὕπω τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεὸν ἐγνωκότες, ἀλλ' ὡς ἐν νυκτὶ μένοντες, πλὴν μετρίαν ἔχοντες αὐγὴν, ἣν κατεβάλετο τῇ ἀνθρώπου φύσει Θεὸς ἐξ αὐτῆς τῆς κατα-
30 σκευῆς. Οὗτοι τὸ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας δεξάμενοι φῶς, οὐχ ὡς ἐν νυκτὶ μένουσιν ἔτι βραχὺ τε καὶ σεληναῖον ἔχον-

δηλαδή οἱ καθηγητῆς τῶν Ἰουδαίων, οἱ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι. Μολονότι δηλαδή ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους ἕξαιτίας τῆς δόξας τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς καθηγεσίας, φέρθηκαν μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ θανάτωσαν ἐκεῖνον ποῦ τοὺς ἀνέδειξε ὑψηλοὺς, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ παραπλάνησαν καὶ ἐκείνους ποῦ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἕξουσία τους. Ἔπεσαν βέβαια καὶ ἄλλοι πύργοι, τὰ ὑπεροπτικὰ στίφη τῶν βέβηλων πνευμάτων.

Στίχ. 26. «Καὶ θὰ γίνει τὸ φῶς τῆς σελήνης ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἑπτὰ φορές περισσότερο, τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κύριος θὰ θεραπεύσει τὴ συντριβὴ τοῦ λαοῦ του καθὼς καὶ τὸν ὀδυνηρὸ πόνον τῆς πληγῆς σου».

Κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἑρμηνευτῆς θέλουν νὰ μεταφέρουν τὴν ἔννοια τῶν παραπάνω λόγων στὸν καιρὸ τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου. Γιατὶ τότε, λένε, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, ποῦ ἀπὸ τὴ φύση τους φωτίζουν, θὰ λάμπουν μὲ περισσότερο φῶς. Ὡστόσο θὰ βροῦμε τὴν ἁγία Γραφή νὰ λέγει: «Θὰ σκοπισθεῖ ὁ ἥλιος τότε καὶ ἡ σελήνη δὲν θὰ δώσει τὸ φῶς της»⁸³. Ἐπίσης καὶ τὰ ἄστρα θὰ πέσουν ὅπως πέφτουν τὰ φύλλα ἀπὸ τὴ συκιά. Ἀφήνοντας ὅμως τὸ ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ τὰ νοοῦμε, ἅς ποῦμε ἐκεῖνο μᾶλλον. Δὲν λέγει δηλαδή ὅτι θὰ αὐξηθεῖ τὸ φωτὸς τῶν στοιχείων, ἀλλὰ «σελήνη» ὀνομάζει αὐτοὺς ποῦ ζοῦνε μὲ τὸ φῶς τῆς σελήνης καὶ κατὰ κάποιον τρόπο φωτίζονται μὲ νόθο καὶ μέτριο φῶς. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ συνηθίζουν νὰ ζοῦν σὰν ἄνθρωποι καὶ μὲ τὴν ἔμφυτη μόνο μέσα μας φρόνηση καὶ ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα φωτισθεῖ ἀπὸ τὸν πλούσιο φωτισμὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως εἶναι ὅσοι δὲν ἔχουν γνωρίσει ἀκόμα τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, ἀλλὰ μένουν σὰν μέσα σὲ νύχτα, πλὴν ὅμως ἔχουν μὰ μέτρια λάμψη, τὴν ὁποία ἔχει καταβάλλει ὁ Θεὸς μέσα στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κατασκευὴ του. Αὐτοί, ἀφοῦ δέχθηκαν τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, δὲν μένουν σὰν μέσα σὲ νύχτα, ἔχοντας ἀκόμα λίγο σεληνιακὸ φῶς, ἀλλὰ σὰν νὰ βρίσκονται πιά μέσα σὲ ἡμέρα, βλέπουν

τες φῶς, ἀλλ' ὡς ἐν ἡμέρα λοιπὸν ἀκτῖνα βλέποντες τὴν ἡλιακὴν. Οἱ δέ γε ὄντες ὡς ἐν ἡμέρα καὶ οἶον ἡλίῳ καταλαμπόμενοι, διὰ γε τοῦ τὸν φύσει Θεὸν εἰδέναί, πολλαπλασίονα τὸν ἐπὶ τούτῳ λήψονται φωτισμόν.

5 Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ νομοῖστορες, ἔχοντες μὲν ὥσπερ εἰς νοῦν ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἀπαύγασμα, κατὰ γέ φημι τὸ εἰδέναί τὸν τῶν ὅλων Δημιουργὸν καὶ Κύριον. «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστίν». Οὕτω γε μὴν συνίεσαν ἀκριβῶς τὸν νόμον. Ἐπιλάμπαντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, προκο-
 10 πτούσης αὐτοῖς τῆς γνώσεως ἐπὶ τὸ ἄμεινον, καὶ θεωρουμένου λοιπὸν τοῦ νόμου πνευματικῶς, μονονουχὶ καὶ ἐπταπλάσιον ἔσται τὸ ὄν ἐν αὐτοῖς τοῦ ἡλίου φῶς. Ἡλιος γὰρ δικαιοσύνης ὁ τῶν ὅλων Θεός καὶ ὑπάρχων καὶ νοούμενος, καὶ αὐτὸς ὢν ἡ πᾶσα σοφία. Ἐλαμψε δὲ διὰ τοῦ νόμου
 15 τοῖς ἐξ Ἰσραήλ. Ἐξεκόμισε γὰρ ὡς ἐξ ἀγλύος ἀρχαίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πλάνης, νοῆσαι τε καὶ ὁμολογεῖν παρεσκευάσεν ὅτι δὴ μόνος αὐτὸς εἶη ὁ τῶν ὅλων Θεός καὶ Κύριος. Ἄλλ' ἔσται ταῦτα, φησὶν, «ὅταν ἰάσηται Κύριος τὸ σύντρομμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν ὀδύνην τῆς πληγῆς σου ἰά-
 20 σεται». Συντετρομμένους γὰρ ἡμᾶς καὶ ἐν ὀδύνη πληγῆς ὄντας (ἐπήρητο γὰρ ὁ τοῦ κολάζεσθαι φόβος Ἑλλησὶ τε καὶ Ἰουδαίοις), ἰάσεται Χριστός. Ἡμεν δὲ τρόπον τινὰ παρεμμένοι τὸν νοῦν καὶ ἀδρανῆ καὶ ἔκλυτον εἰς τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τὴν διάνοιαν ἔχοντες. Ἄλλ' οὐ μεμενήκαμεν
 25 ἐν τούτοις. Ἐχαρίσατο γὰρ τὴν ἄκεσιν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἀπέφηνε δὲ καὶ νόσου τῆς ἀρχαίας ἀπηλλαγμένους καὶ εὐσθενεστάτους ἄγαν, εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρεσκόντων καὶ πίσει τῇ εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένους, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας
 30 τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

τῆ λάμψη τοῦ ἡλίου. Καὶ αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται σὰν μέσα σὲ ἡμέρα καὶ καταλάμπονται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸν ἡλιο, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ, θὰ λάβουν γι' αὐτὸ πολλαπλάσιο φωτισμό.

Κάποιοι τέτοιοι ἦταν οἱ νομομαθεῖς, ποὺ εἶχαν βέβαια κατὰ κάποιο τρόπο μέσα στὸ νοῦ τους τὸ ἀπαύγασμα τῆς ἡλιακῆς λάμψης, ὡς πρὸς τῆ γνώση ἐννοῶ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Κυρίου τῶν ὄλων. «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου ἕνας καὶ μόνος Κύριος εἶναι»⁸⁴. Γιατὶ δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀκριβῆ γνώση τοῦ νόμου. Ὅταν ὁμοῦς ἐπέλαμψε σ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς καὶ ἡ γνώση τους προχώρησε στὸ καλύτερο καὶ ὁ νόμος πιά ἀντιμετωπίζεται πνευματικὰ, θὰ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἐπταπλάσιο τὸ φῶς τοῦ ἡλίου σ' αὐτούς. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ εἶναι καὶ νοεῖται ἡλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ σοφία ὅλη, καὶ ἔλαμψε μέσω τοῦ νόμου στοὺς Ἰσραηλιῖτες. Γιατὶ τοὺς ἀπομάκρυνε σὰν ἀπὸ ἀρχαῖα σκοτεινιά, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτιακὴ πλάνη, καὶ τοὺς ἔκανε νὰ κατανοήσουν καὶ νὰ ὁμολογοῦν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὄλων. Ἀλλὰ αὐτὰ, λέγει, θὰ γίνουν, «ὅταν ὁ Κύριος θὰ θεραπεύσει τὴ συντριβὴ τοῦ λαοῦ του, καθὼς καὶ τὸν ὀδυνηρὸ πόνον τῆς πλάνης σου». Γιατί, ἐνῶ ἡμασταν συντριμμένοι καὶ ὑποφέραμε ἀπὸ τὸν ὀδυνηρὸ πόνον τοῦ πλήγματος (καθόσον ὁ φόβος τῆς τιμωρίας κρεμόταν ἀπειλητικὸς τόσο πάνω ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ὅσο καὶ πάνω ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους), θὰ μᾶς θεραπεύσει ὁ Χριστός. Ζούσαμε κατὰ κάποιο τρόπο μὲ νοῦ παράλυτο καὶ εἶχαμε τὴ σκέψη ἀδρανῆ καὶ ἀνίκανη γιὰ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης. Δὲν παραμείναμε ὁμοῦς σ' αὐτὰ. Γιατὶ μᾶς χάρισε τὴ θεραπεία ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ μᾶς παρουσίασε ἀπαλλαγμένους ἀπὸ τὴν παλαιὰ νόσον καὶ πάρα πολὺ δυνατοὺς γιὰ κάθετι εὐάρεστο, καὶ δικαιωμένους μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

84. Δευτ. 6, 4.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Στίχ. 27-28. «Ἴδου τὸ ὄνομα Κυρίου διὰ χρόνου ἔρχεται πολλοῦ, καιόμενος ὁ θυμὸς μετὰ δόξης· τὸ λόγιον τῶν χειλέων αὐτοῦ, λόγιον ὀργῆς πλήρες, καὶ ὀργὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ ὡς πῦρ ἔδεται. Καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ὡς ὕδωρ ἐν φάραγγι σύρον, ἥξει ἕως τοῦ τραχήλου, καὶ διαιρεθήσεται τοῦ ἔθνη ταράξει ἐπὶ πλανήσει ματαία, καὶ διώξε-
 5 ται· οὗτους πλάνησις ματαία, καὶ λήψεται αὐτούς κατὰ τὸ πρόσωπον αὐτῶν».

10 Ἐπταπλάσιον ἔσεσθαι τοῦ ἡλίου τὸ φῶς τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσιν εὖ μάλα διειρηκῶς, κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἂν ἰάσῃται τὸ σύντριμμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προσεπάγει χρησίμως, ὅτι καὶ κατὰ τοῦ συντριψαντος Σατανᾶ, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δαμονίων ὁ θεῖος ἔσται θυμὸς. Οὐ γὰρ
 15 ἔμελλον ἀκατάληκτον ἥξειν τὴν καθ' ἡμῶν τυραννίδα καὶ ἀκατάσειστον τὴν ἰσχύν, ἐπιλάμψαντος μάλιστα τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τοῦ πάντων Σωτῆρος Χριστοῦ. Γέγονε δὲ τῆς προφητείας ὁ λόγος, οὐχ οἶον γυμνός τε καὶ ἀναμφίεστος, κατεσκιασμένος δὲ μᾶλλον καὶ θαθύς. Ἐσχημάτιται
 20 μὲν γὰρ ὡς περὶ τῶν Ἀσσυρίων, οἱ πεπορθήκασι μὲν τὴν Ἱερουσαλήμ, εἶλον δὲ ἅπασαν τὴν Ἰουδαίαν, καὶ δορούληπτον ἔχοντες τὸν ἡγαπημένον Ἰσραήλ, ὑπενόστησαν εἰς τὴν ἑαυτῶν, μονονουχί τῆς θείας δόξης κατορχούμενοι, καὶ οἰηθέντες ὅτι καὶ οὐχ ἐκόντος Θεοῦ κεκρατήκασι τῶν προ-
 25 σκυνούντων αὐτῷ. Καὶ γοῦν ὁ Ῥαψάκης τοῖς ἐν τῷ τείχει προσπεφώνηκε λέγων, «Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐξεχίας λέγων,

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Στίχ. 27-28. «Νά, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἔρχεται μετὰ ἀπὸ πολὺ χρόνον, ὁ θυμὸς του καίει σάν φωτιά γεμᾶτος ἀπὸ λαμπρότητα, ὁ λόγος ἀπὸ τὸ στόμα του θγαίνει γεμᾶτος ὀργή, καὶ ἡ ὀργή καὶ ὁ θυμὸς του θὰ τοὺς καταφάγει σάν φωτιά. Τὸ πνεῦμα του σάν νερὸ κυλᾶ μ' ὀρμὴ στὸ φαράγγι, ποὺ θὰ ὑψωθεῖ καὶ θὰ φτᾶσει ὡς τὸ λαιμό, καὶ θὰ χωρισθεῖ σὲ κλάδους γιὰ νὰ συνταροᾶξει τὰ ἔθνη γιὰ τὴ μάταια πλάνη τους, καὶ ἡ μάταια πλάνη τους θὰ τοὺς καταδιώξει καὶ θὰ βρεθεῖ ἀπέναντί τους».

Ἐφοῦ εἶτε φανερὰ ὅτι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου θὰ εἶναι ἐφεξὲς φορὲς ἐντονότερο γι' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, ἐκεῖνο τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ θεραπεύσει τὴ συντριβὴ τοῦ ἁεοῦ του, προσθέτει χρήσιμα, ὅτι ὁ θεῖος θυμὸς θὰ ξεσπάσει καὶ ἐναντίον τοῦ Σατανᾶ ποὺ προκάλεσε τὴ συντριβὴ καὶ ἐναντίον τῶν δαιμονίων του. Γιατὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀσκήσουν τὴν ἐναντίον μας τυραννικὴ ἐξουσία τους αἰῶνια καὶ νὰ ἔχουν ἀκλόνητη τὴ δύναμή τους, ὅταν ἔλαμψε μάλιστα στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὁ Σωτὴρας ὅλων Χριστός. Ὁ λόγος δέβαια τῆς προφητείας δὲν ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο γυμνὸς καὶ ἀπερικάλυπτος, ἀλλ' εἶναι κατασκιασμένος μᾶλλον καὶ βαθύς. Γιατὶ διατυπώθηκε σάν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τοὺς Ἀσσυρίους, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν τὴν Ἱερουσαλήμ, κυρίευσαν ὅλη τὴν Ἰουδαία, καὶ ἀφοῦ αἰχμαλώτισαν μὲ τὰ ὄπλα τὸν ἀγαπημένον Ἰσραήλ, γύρισαν στὴ χώρα τους χορεύοντας κατὰ κάποιον τρόπο χλευαστικὰ ἐναντίον τῆς θείας δόξας καὶ νομίζοντας ὅτι καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὁ Θεὸς ἔγιναν κυρίαρχοι ἐκείνων ποὺ τὸν προσκυνούσαν. Καὶ πράγματι ὁ Ραψάκης ἀπευθύνθηκε πρὸς ἐκείνους ποὺ ἦταν κλεισμένοι στὰ τείχη καὶ τοὺς εἶπε· «Νὰ μὴ σᾶς ἀπατᾶ ὁ

“Οτι ῥύσεται ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἐκ χειρός μου. Μὴ ῥυόμενοι ἐρῥύσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἔθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ χειρός μου;».

Καταλαζονευσάμενοι τοίνυν καὶ πολλὰ πεφλυαρηκότες
 5 κατὰ τῆς ἀρρήτου δόξης ἀλοῖεν ἂν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος. Δια-
 τελέσαντος δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ἐν αἰχμαλωσίᾳ καὶ ἐν δουλείᾳ τῇ
 παρ’ αὐτοῖς ἔτος ἑβδομηκοστόν, ἐξείλετο πάλιν καὶ σέσω-
 κεν ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ἀνεκόμισε γὰρ εἰς τὴν Ἰουδαίαν,
 ἡγουμένων τὸ τηνικάδε Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιήλ, ὃς ἦν ἐκ
 10 φυλῆς Ἰούδα, καὶ μέντοι καὶ Ἰησοῦ τοῦ ἱερέως τοῦ με-
 γάλου. Οὐκοῦν δοκεῖ μὲν πως τῆς προφητείας ἡ δύναμις, τό-
 γε ἦκον εἰς τοῦμφανές, τῶν συμβεδηκότων τοῖς Χαλδαίοις
 καὶ τῇ Βαβυλῶνι ποιεῖσθαι μνήμην, οἱ δὲ ἀληθεῖς τῶν εἰρη-
 μένων ἔννοιαι κατὰ τοῦ νοητοῦ γεγόνασιν Ἀσσυρίου, τοῦτ’
 15 ἔστι τοῦ Σατανᾶ, πρὸς ὃν εἴρηται παρὰ Θεοῦ· «Ὅν τρόπον
 ἰμάτιον ἐν αἵματι πεφυρμένον οὐκ ἔσται καθαρὸν, οὕτως
 οὐδὲ σὺ ἔση καθαρὸς, διότι τὴν γῆν μου ἀπώλεσας καὶ τὸν
 λαόν μου ἀπέκτεινας, οὐ μὴ μείνης εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον,
 σπέρμα πονηρὸν. Ἐτοίμασον τὰ τέκνα σου, σφαγῆναι ταῖς
 20 ἁμαρτίαις τοῦ πατρὸς σου, ἵνα μὴ ἀναστῶσι καὶ τὴν γῆν
 κληρονομήσωσι καὶ ἐμπλήσωσι τὴν γῆν πολέμου, καὶ ἐπα-
 ναστήσομαι αὐτοῖς, λέγει Κύριος Σαβαώθ, καὶ ἀπολω-
 τῶν ὄνομα, καὶ κατάλειμμα καὶ σπέρμα».

Ἦξει τοίνυν διὰ χρόνου πολλοῦ τὸ ὄνομα Κυρίου, φησί
 25 Καὶ εἰ μὲν ἱστορικῶς τις ἔλοιτο νοεῖν, δι’ ἐτῶν ἑβδομήκοντα
 κατηλέησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ. Εἰ δὲ δὴ τὴν ἔσω καὶ κε-
 κρυμμένην τῶν ἐννοιῶν διάξι τρίτον, εἰσδέξεται κατὰ
 νοῦν, ὅτι πλεῖστον μὲν διατετέλεκε χρόνον ὁ τῆς ἁμαρτίας
 εὐρετής, τῆς ἑαυτοῦ δυστροπίας τὸν ζυγὸν ἐπιτιθεῖς ἅπασι
 30 τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε καὶ ἰδίους ἀποφῆναι προσκνητὰς.
 καὶ τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐγκαταδῆσαι βρόχοις. Ἀλλ’ ἐπέφανεν
 ἡμῖν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος διὰ χρόνου πολλοῦ, καὶ

Ἐξεκίας λέγοντάς σας, ὅτι θὰ σᾶς σώσει ἀπὸ τὰ χέρια μου ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ. Μήπως, ἂν καὶ ἤθελαν, ἔσωσαν οἱ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν ἀπὸ τὰ χέρια μου καθένας τῆ χώρα του»⁸⁵.

Θὰ συλληφθοῦν λοιπὸν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται ὁ λόγος νὰ ἔχουν φερθεῖ μὲ μεγάλη ἀλαζονεία καὶ πολλή φλυαρία ἐναντίον τῆς ἀνέκφραστης δόξας. Ἀφοῦ ὅμως ἔζησαν οἱ Ἰσραηλιῖτες κοντὰ τοὺς αὐχμάλωτοι καὶ δοῦλοι ἑβδομήντα χρόνια, τοὺς ἐλευθέρωσε καὶ τοὺς ἔσωσε πάλι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Γιατὶ τοὺς ἐπανέφερε στὴν Ἰουδαία μὲ ἀρχηγοὺς τότε τὸν Ζοροβάβελ, υἱὸ τοῦ Σαλαθιήλ, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰησοῦ τὸν μεγάλο ἱερέα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ νόημα τῆς προφητείας, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὄρατὴ ὄψη τοῦ πράγματος, ἐνθυμεῖται τὰ ὅσα συνέβησαν στοὺς Χαλδαίους καὶ στὴ Βαβυλώνα, οἱ πραγματικὲς ὅμως ἐννοιες ὧν λέγονται ἀναφέρονται στὸν νοητὸ Ἀσσύριο, δηλαδὴ στὸν Σατανᾶ, στὸν ὁποῖο λέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεό: «Ὅπως ἓνα ἔνδυμα λερωμένο ἀπὸ αἵματα δὲν εἶναι καθαρὸ, ἔτσι οὔτε ἐσὺ θὰ εἶσαι καθαρὸς, γιατί κατέστρεψες τὴ γῆ μου καὶ σκότωσες τὸ λαὸ μου, καὶ δὲν θὰ μείνεις στὸν αἰῶνα, σπέρμα γεμᾶτο κακία. Ἐτοίμασε τὰ τέκνα σου νὰ σφαγοῦν ἕξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ πατέρα σου, γιὰ νὰ μὴν ξεσηκωθοῦν καὶ κληρονομήσουν τὴ γῆ καὶ γεμίσουν τὴ γῆ μὲ πόλεμο, καὶ ἀναγκασθῶ τότε νὰ ἐξεγερωθῶ ἐναντίον τους, λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ ἔξαλείψω τὸ ὄνομά τους καὶ τὸ ὑπόλειμμά τους καὶ τοὺς ἀπογόνους τους»⁸⁶.

Θὰ ρθεῖ λοιπὸν, λέγει, ἔπειτα ἀπὸ πολὺ χρόνον ὁ Κύριος. Καὶ ἂν βέβαια θελήσει κάποιος νὰ δεῖ τὸ πρᾶγμα ἱστορικά, ὁ Θεὸς ἔλεψε τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἔπειτα ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια. Ἄν ὅμως ἀκολουθήσει τὴν ἐσωτερικὴ καὶ κρυμμένη ὁδὸ τῶν ἐννοιῶν, θὰ δεχθεῖ μέσα στὸ νοῦ του, ὅτι ἐπὶ πάρα πολὺ χρόνον ἐπέτυχε ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας νὰ ἐπιβάλλει τὸ ζυγὸ τῆς κακίας του σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε ν' ἀναδείξει καὶ δικούς του προσκυνητὲς καὶ νὰ τοὺς δέσει γερὰ μὲ τὰ δίχτυα τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ἔλαμψε μ' ἐμᾶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔπειτα ἀπὸ πολὺ χρόνον καὶ

85. Δ' Βασ. 18, 32-34.

86. Ἑσ. 14, 19-22.

γέγονε «καιόμενος. ὁ θυμὸς μετὰ δόξης, καὶ τὸ λόγιον τῶν
χειλέων αὐτοῦ λογίον ὀργῆς πλήρες». Κύρος μὲν γὰρ ὁ Καμ-
θύσου, Θεοῦ παροτρύνοντος, καὶ ἐξανιστάντος εἰς μάχην,
κατεστράτευσε τῆς Χαλδαίων, εἶλέ τε κατὰ κράτος τὴν Βα-
5 θυλωνίων, καὶ οἶον ὀργὴ καὶ πῦρ γέγονεν αὐτοῖς, πάντας
γὰρ ὥσπερ κατεδήδοκε, καὶ ἀφόρητον ἔχων τὴν ἐφοδον, ὡς
ὔδωρ ἐν φάραγγι σύρον ὤφθη τοῖς αὐτόθι, καὶ θορύβου καὶ
ταραχῆς ἐνέπλησε πάντα τὰ Χαλδαίων ἔθνη, κατεγνωσμένα
δικαίως ἐπὶ πλανήσει ματαία. ᾠήθησαν γὰρ, ὡς ἔφην, ὅτι
10 καὶ ἄκοντος Θεοῦ κατεκράτησαν τῆς Ἰουδαίας.

Κατέλαβε τοίνυν αὐτοὺς ἡ ματαία πλάνησις. Ἐπενήνε-
κται γὰρ αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ τὰ ἐξ ἀκράτου θυμοῦ καὶ ταῖς
σφῶν αὐτῶν διολώλασι δυσσεβείαις. Αὐτὸ δὴ τοῦτο πε-
πονηθότα ::αὶ τὸν ἀρχέκ::ον δράκοντα κατίδοι τις ἄν. Γέ-
15 γονε γὰρ αὐτῷ τὸ λόγιον Κυρίου, λογίον ὀργῆς πλήρες.
Προσετάπτοντο γὰρ εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, αὐτὸς τε καὶ
αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις πονηραί, δεδαπάνηνται δὲ ὥσπερ
καὶ ὑπὸ πυρὸς καὶ ὡς ἐξ ὕδατος πολλοῦ κατασυρόμεναι τῇ
δυνάμει τοῦ πνεύματος ἐν τοῖς κατωτάτω μυχοῖς. Συνετα-
20 ράχθησαν γὰρ ἐπὶ πλανήσει καὶ αὐταὶ ματαία. Ἐφη μὲν
γὰρ, ὅτι «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς
νοσοσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὅς
διαφεύξεται με ἢ ἀντεῖπει μοι». ᾠήθη δὲ ὅτι θεός ἐστι κατὰ
ἀλήθειαν, καὶ τὴν μόνω πρέπουσαν τῷ πάντων Δημιουργῷ
25 δόξαν εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖς διηνεκῶς ἐνόμισε δύνασθαι κρα-
τεῖν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐταράχθησαν τοίνυν ἐπὶ πλανήσει
ματαία κατεγνωσμένοι, καὶ κατελήφθησαν ὑπ' αὐτῆς. Δίκη
γὰρ αὐτοῖς, καὶ θυμὸς καὶ κόλασις ἐπηνέχθησαν, καὶ ταύ-
της ἔνεκα τῆς αἰτίας.

30 Στίχ. 29. «Μὴ διὰ παντὸς δεῖ ὑμᾶς εὐφραίνεσθαι καὶ εἰσ-
πορεύεσθαι εἰς τὰ ἅγια μου διαπαντὸς ὡσεὶ ἐορτάζον-

ἔγινε «ὁ θυμὸς τοῦ φωτιά περιλάμπρη καὶ ὁ λόγος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ γεμᾶτος ὀργῆ». Γιατὶ ὁ Κύριος, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύση, μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὀδηγώντάς τον στὴ μάχη, ἐξιστράτευσε ἐναντίον τῶν Χαλδαίων, κυρίευσε κατὰ κράτος τὴ χώρα τῶν Βαβυλωνίων καὶ τοὺς ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο ὀργῆ καὶ φωτιά· γιατί τοὺς κατέφαγε κατὰ κάποιον τρόπο ὄλους, καὶ κάνοντας ἐπιθέσεις ἀσυγκράτητες, φάνηκε σ' αὐτοὺς σὰ νερὸ πού τρέχει μέσα στὸ φαράγγι καὶ παρασύρει τὰ πάντα, καὶ γέμισε ὅλα τὰ ἔθνη τῶν Χαλδαίων ἀπὸ ἀναστάτωση καὶ ταραχῆ, πού ἦταν καταδικασμένα δίκαια ἕξαιτίας τῆς μάταιας μετοχῆς τους στὴν πλάνη. Γιατί, ὅπως εἶπα, «φαντάσθηκαν, ὅτι καὶ παρὰ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ ἔγιναν κυρίαρχοι τῆς Ἰουδαίας.

Τοὺς κατέλαβε λοιπὸν ἡ μάταια πλάνη. Γιατὶ καταφέρθηκε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ ἀκράτητος θυμὸς τοῦ καὶ χάθηκαν ἀπὸ τὶς ἴδιες τους τὶς ἀσέβειες. Μπορεῖ βέβαια νὰ δεῖ κανεὶς, ὅτι τὸ ἴδιο ἔπαθε καὶ ὁ ἀρχέκακος δράκοντας. Καθόσον ἔγινε γι' αὐτὸν ὁ λόγος τοῦ Κυρίου λόγος γεμᾶτος ὀργῆ. Γιατὶ προστάχθηκαν νὰ πέσουν στὴν ἄβυσσο καὶ αὐτὸς καὶ οἱ εὐρισκόμενες μαζί του κακὲς δυνάμεις, καὶ καταφαγώθηκαν σὰν ἀπὸ φωτιά καὶ σὰν ἀπὸ νερὸ πολὺ παρασυρμένες ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος στοὺς πιὸ βαθεῖς μυχοὺς. Γιατὶ συνταράχθηκαν κι αὐτὲς ἕξαιτίας τῆς μάταιας πλάνης. Γιατὶ εἶπε: «Ὅλη τὴν κατοικούμενη γῆ θὰ τὴν περιλάβω στὸ χέρι μου σὰν σὲ φωλιά, καὶ θὰ τοὺς πάρω σὰν παρατημένα αἰγὰ, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει κανένας πού νὰ διαφύγει ἢ νὰ προβάλλει ἀντίρρηση»⁸⁷. Νόμισε δηλαδὴ ὅτι ἦταν θεὸς πραγματικά, καὶ μεταφέροντας στὸν ἑαυτὸ του παντοτινὰ τὴ δόξα πού ἀρμόζει στὸν μόνο Δημιουργὸ τῶν πάντων, νόμισε ὅτι μποροῦσε νὰ γίνε κυρίαρχος τῶν ἀνθρώπων. Ταράχθηκαν λοιπὸν καταδικασμένοι ἕξαιτίας τῆς μάταιας πλάνης καὶ συνελήφθησαν ἀπ' αὐτήν. Γιατὶ τοὺς ἐπιβλήθηκε τιμωρία καὶ θυμὸς καὶ κόλαση καὶ γι' αὐτήν τὴν αἰτία.

Στίχ. 29. «Μήπως θὰ εὐφραίνεσθε γιὰ πάντα καὶ θὰ εἰσέρχεσθε στὰ ἅγια μου διαπαντὸς σὰν ἐορτάζοντες, καὶ σὰν εὐ-

τας, καὶ ὡς εὐφροαινομένους εἰσελθεῖν μετὰ αὐλοῦ εἰς τὸ ὄρος Κυρίου πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ;».

Ἔφην ὅτι κατακρατήσαντες τῆς Ἰουδαίων χώρας οἱ Βαβυλώνιοι κατεχόμενοι τῶν ἐαλωκότων, καὶ αὐτὸν που
 5 τάχα τὸν θεῖον διαγελῶντες ναὸν ἀνοσιώτατα διετέλουν.
 Ἄλλ' ἤλωσαν καὶ αὐτοί· καὶ τίνα τρόπον, οὐκ ἀσυμφανές
 ὦ τοίνυν Ἀσσύριοι, φησί, μὴ ἐν παντὶ καιρῷ κατευφραί-
 νεσθαι τῶν ἐμῶν ὀφείλετε προσκνητῶν καὶ πανηγύρεως
 ἀφορμὴν ποιεῖσθαι, ἐξείργοντος οὐδενὸς εἰσπορεύεσθαι
 10 εἰς τὰ ἅγιά μου καὶ μετὰ αὐλοῦ καὶ κιθάρας; Καὶ ταυτὶ μὲν
 ἱστορικῶς. Πρὸς δέ γε τὸν Σατανᾶν καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ
 φρονοῦντας εἰ λέγοιτο, τοῖόνδε τι νοήσεις· Εἰς μακροὺς ἡν-
 φραίνεται χρόνους τῆς ἀρῆτου δόξης κατεπαιρόμενος, καὶ
 συνθραύων ἁγίους, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης ἐργάταις
 15 ἀγρίως ἀντιταπτόμενος, καὶ οἶον καταμαίνειν ἐπιχειρῶν
 τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ, ἑορτὴν τε καὶ θυμηδίαν τὸ χεῖμα ποιού-
 μενος, καὶ τοῖς πλεονεκτούμενοις ἐπιγαννύμενος Ἄλλ' ἐκ-
 πέπτωκε τῶν τοιούτων ὁ δεῖλαιος, Χριστοῦ κατωθήσαντος
 εἰς τὸ παρ' ἐλπίδα καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἀποσοθήσαντος τυ-
 20 ραννίδος. Πέπανται τοίνυν αὐτοῦ πᾶσα θυμηδία καὶ εὐ-
 φροσύνη, ἔστησε τὴν καθ' ἡμῶν χορείαν, καὶ εἰς πᾶν τοῦ-
 ναντίον μεταπεφοίτηκε τῶν πραγμάτων ἢ φύσις Ἡμεῖς
 μὲν γὰρ τέρψιν καὶ τρυφήν πεποιήμεθα τὴν διὰ Χριστοῦ
 σωτηρίαν καὶ τὴν ἐν πίστει δικαίωσιν καὶ τὸν διὰ τοῦ
 25 Πνεύματος ἁγιασμόν, ὁ δέ, τοῦ κατάρχειν διημαρτηκῶς, ἐν
 ἀκαταλήκτοις ἐστὶ δυσθυμίαις καὶ τῆς ἑαυτοῦ δυναστείας
 κατολοφύρεται τὴν καταστροφὴν.

Στίχ. 31-32. «Διὰ γὰρ φωνῆς Κυρίου ἠττηθήσονται Ἀσ-
 σύριοι, τῇ πληγῇ ἣ ἂν πατάξῃ αὐτούς. Καὶ ἔσται αὐτῷ
 30 κυκλόθεν ὅθεν ἦν αὐτῶν ἡ ἐλπίς τῆς βοηθείας, ἐφ' ἣ αὐ-
 τὸς ἐπεποίθει· αὐτοὶ μετὰ αὐλῶν καὶ κιθάρων πολεμή-
 σουσιν αὐτὸν ἐκ μεταβολῆς».

φραινόμενοι θὰ εἰσέρχεσθε μὲ τὴ συνοδεία αὐλοῦ στὸ ὄρος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ;».

Εἶπα ὅτι, ὅταν οἱ Βαβυλώνιοι κατέλαβαν τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων πανηγύριζαν εἰς βάρος ἐκείνων ποὺ συνέλαβαν καὶ περιγελοῦσαν ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ μὲ μεγάλη ἀσέβεια. Ἀλλὰ κυριεύθηκαν καὶ οἱ ἴδιοι, καὶ μὲ ποιὸν τρόπο δὲν εἶναι ἄγνωστο. Ὡς Ἀσσύριοι, λοιπόν, λέγει, μήπως πρέπει σὲ κάθε καιρὸ νὰ εὐφραίνεσθε εἰς βάρος τῶν προσκυνητῶν μου καὶ νὰ τοὺς κάνετε ἀφορμὴ πανήγυρης, χωρὶς νὰ σᾶς ἐμποδίζει κανένας νὰ μπαίνετε στὰ ἅγια μου μὲ αὐλὸ καὶ κιθάρα; Καὶ αὐτὰ βέβαια ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη. Ἄν ὅμως λέγονται γιὰ τὸν Σατανᾶ καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ φρονοῦν τὰ ἴδια μ' αὐτόν, νὰ νοήσεις κάτι τέτοιο. Εὐφραινόταν γιὰ πολλὰ χρόνια ἀλαζονευόμενος κατὰ τῆς ἀνέκφραστης δόξας, καὶ συνθραύοντας τοὺς ἁγίους καὶ πολεμώντας ἄγρια τοὺς ἐργάτες τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐπιχειρώντας κατὰ κάποιο τρόπο νὰ βεβηλώσει τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ, μετέβαλλε τὸ πράγμα σὲ ἔορτὴ καὶ διασκέδαση καὶ ὑπερηφανευόταν εἰς βάρος τῶν ἠττημένων. Ἀλλὰ ἐξέπεσε ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἄθλιος, ὅταν τὸν ἔσπρωξε ὁ Χριστὸς ἐκεῖ ποὺ δὲν ἤλπιζε καὶ τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν εἰς βάρος μας τυραννικὴ ἐξουσία του. Ἐπαυσε λοιπόν κάθε χαρὰ καὶ εὐφροσύνη του, σταμάτησε τὸν εἰς βάρος μας χορὸ, καὶ μετατέθηκε ἡ φύση τῶν πραγμάτων στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Γιατὶ ἐμεῖς κάνομε τέρψη καὶ ἀπόλαυση τῆ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆ δικαίωσή μας μέσω τῆς πίστεως καὶ τὸν ἁγιασμό μας ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ ἔχασε τὴν ἐξουσία ἔχει πέσει σὲ χωρὶς τέλος θλίψη, καὶ θρηνεῖ τὴν καταστροφὴ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας του.

Στίχ. 31-32. «Γιατὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου θὰ ἠττηθοῦν οἱ Ἀσσύριοι, μὲ τὸ πληῆγμα ποὺ θὰ καταφέρει ἐναντίον τους. Καὶ ἡ ἦττα τους θὰ συμβεῖ ἀπὸ ὀλόγυρα, ἀπὸ ὅπου εἶχαν ἐλπίδα γιὰ βοήθεια καὶ ὅπου αὐτὸς στήριζε τὴν πεποίθησή του. Αὐτοὶ ἀλλάζοντας στάση θὰ τὸν πολεμήσουν μὲ αὐλοὺς καὶ κιθάρες».

Τό, «διά φωνήν Κυρίου», φησίν, ἀντί τοῦ, “κελεύοντος
 τοῦ Κυρίου”. Καί γάρ ἠττήθησαν οἱ Ἀσσύριοι καί ὑπό
 πληγὴν γεγόνασι τὴν ἐπενηνεγμένην αὐτοῖς, Κύρου καί
 Περσῶν καί Μήδων καταδηούντων, ὡς ἔφην, καί ἡρηκό-
 5 των αὐτοὺς κατὰ κράτος καί βούλησιν Θεοῦ. Ἄλλ’ ἦσαν
 πρὸ τούτων ἐπ’ αὐτοῖς τὴν ἐλπίδα τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν
 τὸ κατακρατεῖν εὐκόλως, ὧν ἂν ἔλοιτο χωρῶν καί λαῶν.
 Αὐτοὶ τοίνυν, φησίν, ἐκεῖνοι, ἐφ’ οἷς ἦν τοῖς Βαβυλωνίοις ἡ
 τῆς ἐπικουρίας ἐλπίς, μονονουχὶ μεταβολὴν καί ἀνάχυσιν
 10 τὴν εἰς πᾶν τοῦναντίον πεπονθότων αὐτοῖς τῶν πραγμά-
 των, μετὰ θαλάσσης καί ἀνῶν, τοῦτ’ ἔστι χαίροντές τε καί
 ἐορτάζοντες πολεμήσουσιν αὐτῶ. Τοῦτο δ’ ἐν ὁρῶτο γεγῶ-
 νός ἐπί γε τῷ Σατανᾷ καί τῆς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων
 ἀγέλης. Εἶχον μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ μυρίους τε ὄσους,
 15 μᾶλλον δὲ καί ἀναριθμήτους προσκνητάς, ἀλλὰ διὰ φω-
 νῆς Κυρίου, τοῦτ’ ἔστι, διὰ κηρύγματος Χριστοῦ, γεγόνασιν
 ἐπὶ πληγὴν καί ἠττήθησαν, καί οὕς προσεδόκησαν ἔχειν
 ἐπικουροῦντας ἑαυτοῖς, οὗτοι παραδόξως εἰς πᾶν τοῦναντί-
 ον ὑπομείναντες τὴν μεταβολήν. Κέκληνται γὰρ διὰ πίστε-
 20 ως καί πεπολεμήκασιν αὐτοῖς. Καθήρηται γὰρ τεμένη, κα-
 τεσείσθησαν βουνοί, καί πληθὺς ἀκαθάρτων δαιμόνων δε-
 δαπάνηται πυρί, καί τοῦ πάλαι κρατοῦντος κατεγνώκότες,
 Θεὸν τὸν φύσει καί ἀληθῶς Βασιλέα καί Κύριον ἐπεγρά-
 ψαντο. Καί πεποίηται περὶ πολλοῦ τὸ διὰ πάσης ἀρετῆς
 25 τὸν εὐδόκιμον ἀληθῶς καί ἐξαίρετον ἐπιτηδεύειν θίον, τὸ ἐν
 φανλότητι ζῆν ῥίπτουντες ὡς ἀπωτάτω.

Στίχ. 33. «Οὐ γὰρ πρὸ ἡμερῶν ἀπαιτηθήσῃ. Μὴ καὶ σοὶ
 ἠτοιμάσθη βασιλεύειν; Φάραγμα βαθεῖαν, ξύλα κείμε-
 να, πῦρ καί ξύλα πολλά. Ὁ θυμὸς Κυρίου ὡς φάραγξ
 ἀπὸ θεοῦ καιομένη».

Πολεμηθήσεται τὸν Ἀσσύριον, ἀφ’ ὧν ἦν εἰκὸς καί

Τὸ «Μὲ τῆ φωνῆ τοῦ Κυρίου» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, “Μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου”. Γιατὶ οἱ Ἀσσύριοι ἠττήθησαν καὶ λύγισαν ἀπὸ τὸ χτύπημα ποῦ καταφέρθηκε ἐναντίον τους, ὅταν ὁ Κύριος καὶ οἱ Πέρσες καὶ οἱ Μῆδοι τοὺς εἶχαν καταλεηλατήσῃ, ὅπως εἶπα, καὶ τοὺς εἶχαν καταλάβει νικώντας τους κατὰ κράτος καὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, λέγει, στήριζαν σ’ αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα τους τὸ νὰ μποροῦν νὰ ὑπερισχύουν εὐκόλα καὶ νὰ νικοῦν ὅποιες χῶρες καὶ λαοὺς ἤθελαν. Οἱ ἴδιοι λοιπόν, λέγει, ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Βαβυλώνιοι ἠλπίζαν ὅτι θὰ λάβουν βοήθεια, ὅταν τὰ πράγματα ἄλλαξαν κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀκολούθησαν τὸν ἐντελῶς ἀντίθετο δρόμο, μὲ κιθάρα καὶ αὐλοὺς, δηλαδή μὲ χαρὰ καὶ ἑορτές, θὰ τοὺς πολεμήσουν. Αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι συνέβη καὶ στὸν Σατανᾶ καὶ τὴν ἀγγέλη τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων. Γιατὶ εἶχαν σὲ αὐτὸν τὸν κέκο μύριους ὅσους, ἢ μᾶλλον καὶ ἀναρίθμητους προσκυνητές, ἀλλὰ μὲ τῆ φωνῆ τοῦ Κυρίου, δηλαδή μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, δέχθηκαν πληγὰ καὶ ἠττήθησαν, καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσδοκοῦσαν ὅτι θὰ ἔχουν βοήθεια, αὐτοὶ ἀπροσδόκητα ἄλλαξαν στὸ ἐντελῶς ἀντίθετο. Γιατὶ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως καὶ ἔγιναν πολέμοί τους. Ἀνατράπησαν ναοί, κατασείσθησαν βουνά, καὶ πλῆθος ἀκάθαρτων δαιμόνων καταφαγώθηκαν ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ ἀφοῦ καταδίκασαν ἐκεῖνον ποῦ κατεξουσίαζε παλαιά, ἀσπάσθηκαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεὸ ὡς βασιλέα καὶ Κύριο, καὶ καταβάλλουν μεγάλη φροντίδα νὰ ζήσουν τὸν πραγματικὰ εὐδόκιμο καὶ ἐξαίρετο βίον μὲ κάθε ἀρετῆ, ἀπορρίπτοντας ὅσο γίνεται μακρύτερα τὴ ζωὴ τῆς φαυλότητος.

Στίχ. 33. «Δὲν θὰ τιμωρηθεῖς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀναγκαῖο χρόνο. Μὴπως ἐτοιμάσθηκε γιὰ σένα νὰ βασιλεύεις; Σὲ φάραγμα βαθειὰ θὰ πέσεις γεμάτη ἀπὸ ξύλα, φωτιά καὶ δένδρα πολλά. Ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου εἶναι σάν βαθειὰ φάραγμα ποῦ καίγεται ἀπὸ θεία φωτιά».

Θὰ πολεμηθεῖ ὁ Ἀσσύριος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν εὐλογο νὰ

ἐπικουρεῖσθαι μᾶλλον προσδοκᾶν, καὶ ὅτι τὰ παντός ἐπέ-
 κεινα κακοῦ πείσεται λέγων, ἀναγκαίως ἐπιφέρει καὶ ταῦ-
 τα. Ἐπειδὴ γὰρ μακροὺς αὐτοῖς χρόνους ἀνεξικακήσας
 ὁρᾶται, καὶ μόλις ἐπενεγκῶν ἀφόρητα πεπλημμεληκόσι
 5 τὰς δίκας, ἀπολογεῖται τρόπον τινά, καὶ φησιν· «Οὐ γὰρ
 πρὸ ἡμερῶν ἀπαιτηθήσῃ». Ἀνεξικακεῖ μὲν γὰρ ὁ τῶν
 ὄλων Θεὸς καὶ τοῖς πταίουσιν ἐπιδαψιλεύεται τὴν χρηστό-
 τητα, ἢ τάχα πως αὐτοῖς μετατεθεῖεν αἱ γνῶμαι πρὸς τὰ
 ἀμείνω, καὶ μετανοεῖν ἤρημένοι, τὴν ὀφειλομένην αὐτοῖς
 10 διαδιδράσκωσι κόλασιν. Οὐδενὸς δὲ τούτων γεγενημένου,
 λοιπὸν ἐπάγει τὰ ἐξ ὀργῆς, οὐ πρὸ ἡμερῶν τοῦτο πράττων,
 ἀλλ' ὡς ἐν καιρῷ λοιπὸν καὶ οἷον εἰς μέτρον ἐλθούσης, τὸ
 ὅτι μάλιστα πρέπον τῇ γαληνότητι καὶ φιλανθρωπία τοῦ
 πάντων κρατοῦντος Θεοῦ. Οὐκοῦν, ὧ³ Ἀσσύριε, φησί, γέ-
 15 γονά σοι χρηστὸς καὶ μακρόθυμος «Οὐ γὰρ πρὸ ἡμερῶν
 ἀπαιτηθήσῃ», δῆλον δὲ ὅτι τὰς ἐφ' οἷς εἰς τοὺς ἐμούς πεπα-
 ρώνηκας δίκας.

Τοιοῦτόν ἐστι τὸ πρὸς τὸν μακάριον Ἀβραὰμ εἰρημέ-
 νον· «Οὐδέπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀ-
 20 μωρῶραίων ἕως τοῦ νῦν». Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος προφήτης
 Ζαχαρίας γύναια τεθεῖσθαι φησί, περυγωθέντα μὲν ἔπο-
 πος δίκην, ἀποφέροντα δὲ τὸ μέτρον, καὶ ὡς ἐν εἶδει γυναι-
 κὸς καθημένην ἐν μέσῳ τὴν ἁμαρτίαν. Συμμετροεῖ γὰρ ὁ νο-
 μοθέτης τοῖς ἐκάστου πλημμελήμασιν ἀναλόγως τὰς δίκας.
 25 Ἀλλ' ὡ⁴ ἤθης, ὧ³ Ἀσσύριε, φησίν, ὅτι καὶ σοὶ ἠτοιμάσθη τὸ
 διηνεκῶς βασιλεύειν, ἥτοι δύνασθαι κρατεῖν καὶ ἀκράδαν-
 τον ἔχειν τὴν κατὰ πάντων πλεονεξίαν; Ἀλλ' ἐσφάλης τ'
 ἀληθοῦς κληρονομήσεις γὰρ μᾶλλον φάραγγα βαθεῖαν, καὶ
 ξύλα κείμενα καὶ πῦρ. Ἔσται γὰρ οὕτως ἐπὶ σὲ καὶ ἐπὶ τοὺς
 30 σοὺς ὁ θυμὸς Κυρίου. Φαίην δ' ἄν, ὅτι ταυτὶ δὴ μάλιστα
 πρέποι ἂν καὶ αὐτῷ λέγεσθαι τῷ Σατανᾷ. Πεπλεονέκτηκε

προσδοκᾶ μᾶλλον ὅτι θὰ δεχθεῖ βοήθεια, καὶ λέγοντας ὅτι θὰ πάθει τὰ πέρα ἀπὸ κάθε κακό, κατ' ἀνάγκην προσθέτει κι αὐτά. Ἐπειδὴ δηλαδὴ φαίνεται νὰ ἔχει δείξει ἀνεξικακία πρὸς αὐτοὺς γιὰ πολλοὺς χρόνους καὶ ἐπέβαλε τὴν τιμωρία ὅταν πιά εἶχαν κάνει ἀνυπόφορα πλημμελήματα, ἀπολογεῖται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ λέγει: «Γιατὶ δὲν θὰ τιμωρηθεῖς πρὶν ἀπὸ τὸν ἀναγκαῖο χρόνο». Δείχνει δηλαδὴ ἀνεξικακία ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ σὲ ἐκείνους πού πέφτουν σὲ πταίσματα χορηγεῖ μὲ ἀφθονία τὴν ἀγαθότητά του, μήπως καὶ ἀλλάξει ἢ γνώμη τους πρὸς τὰ καλύτερα, καὶ ἐκδηλώνοντας τὴν ἐπιθυμία νὰ μετανοήσουν, νὰ διαφύγουν τὴν ἀναγκαῖα σ' αὐτοὺς τιμωρία. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔγινε τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἐπιβάλλει στὴ συνέχεια τὶς συνέπειες τῆς ὀργῆς του, καὶ δὲν τὸ κάνει αὐτὸ πρὶν ἀπὸ τὸν ἀναγκαῖο χρόνο, ἀλλ' ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς καὶ ἡ ὀργή του ἔφτασε στὸ κατάλληλο μέτρο, αὐτὸ πού κατεξοχὴν πρέπει στὴν ἀταραξία καὶ τῆ φιλανθρωπία τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ. Ὡς Ἀσσύριε, λοιπόν, λέγει, σοῦ φάνηκα καλὸς καὶ μακρόθυμος. Γιατὶ «δὲν θὰ τιμωρηθεῖς πρὶν ἀπὸ τὶς ἡμέρες», δηλαδὴ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες πού διέπραξες τὶς ἀνοησίες σου στοὺς δικούς μου.

Τέτοιο εἶναι αὐτὸ πού ἔχει λεχθεῖ στὸν μακάριο Ἀβραάμ: «Γιατὶ μέχρι τώρα δὲν ὀλοκληρώθηκαν ἀκόμα οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμωρραίων»⁸⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ζαχαρίας λέγει ὅτι εἶδε γυναῖκες πού ἔφεραν φτερὰ τσαλαπετινοῦ καὶ μετέφεραν τὸ δοχεῖο καταμέτρησης, καὶ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴ μορφή γυναίκας καθισμένη στὴ μέση⁸⁹. Γιατὶ ὁ νομοθέτης ἐπιβάλλει στὰ πλημμελήματα τοῦ καθενὸς ἀνάλογες τὶς τιμωρίες. Ἀλλὰ μήπως φαντάσθηκες, ὦ Ἀσσύριε, ὅτι καὶ γιὰ σένα ἐτοιμάσθηκε ἡ διαρκὴς βασιλεία, ἦτοι τὸ νὰ μπορεῖς νὰ εἶσαι κυρίαρχος καὶ νὰ ἔχεις ἀσάλευτη ἐπάνω σὲ ὅλους τὴν κυριαρχία σου; Ἀλλ' ἀστόχησες στὴν ἀλήθεια: γιατί θὰ κληρονομήσεις μᾶλλον φάραγγα βαθειὰ καὶ ξύλα σωριασμένα καὶ φωτιά. Γιατὶ τέτοια θὰ εἶναι ἡ ὀργή τοῦ Κυρίου πού θὰ ξεσπάσει ἐπάνω σ' ἐσένα καὶ στοὺς δικούς σου. Θὰ μποροῦσα ὅμως νὰ πῶ, ὅτι αὐτὰ πρέπει νὰ λέγονται προπά-

μὲν γὰρ τὴν σύμπασαν γῆν (πρὶν) ἐπιλάμβαι Χριστόν. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς καὶ Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν, ἀπεσοβήθη μὲν οἰάτις παγχάλεπος θῆρ τῆς τῶν πιστευσάντων ἀγέλης, κατώχετο δὲ καὶ εἰς ἄδου πῦρ ἐκεῖ κληρονομήσων καὶ φλόγας Ἐ-
5 σται γὰρ αὐτῷ «ὁ θυμὸς Κυρίου ὡς φάραγξ ὑπὸ θείου καιομένη». Οὐκοῦν οὐ πρὸ ἡμερῶν ἀπητήθη, καιροῦ δὲ λοιπὸν εἰς τοῦτο καλοῦντος αὐτόν· οὐ γὰρ ἠτοιμάσθη βασιλεύειν καὶ αὐτῷ διηνεκῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ, ὃ δὴ πρὸ ἡμῶν πρόποι ἂν λέγεσθαι τὸ διὰ φωνῆς
10 τοῦ Δαβίδ· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου».

ΚΕΦ. 31, στίχ. 1-3. «Οὐαί, οἱ καταβαίνοντες εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ βοήθειαν, οἱ ἐφ' ἵπποις πεποισθότες καὶ ἄρμα-
σιν· ἔστι γὰρ πολλὰ καὶ ἐφ' ἵπποις πλήθη σφόδρα. Καὶ
15 οὐκ ἦσαν πεποισθότες ἐπὶ τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἐζήτησαν. Καὶ αὐτὸς σοφῶς ἤγαγεν ἐπ' αὐτούς κακά, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐ μὴ ἀθετηθῆ, καὶ ἐπαναστήσεται ἐπ' οἴκους ἀνθρώπων πονηρῶν καὶ ἐπὶ τὴν ἐλπίδα αὐτῶν τὴν ματαίαν. Αἰγύπτιον ἄνθρωπον
20 καὶ οὐ Θεόν, ἵππων σάρκας, καὶ οὐκ ἔστι βοήθεια».

Μεμαθηκῶς ὁ προφήτης τὰ τοῖς Ἀσσυρίοις συμβησόμενα κατὰ καιροὺς καὶ ὅτι Περσῶν καὶ Μήδων καταδηούντων αὐτοῖς τὴν χώραν πανολεθρεῖ καταφθαρήσονται, Θεοῦ δηλονότι κατεξανιστάντος αὐτοῖς τὸν Κῦρον, εἰς ἀνά-
25 μνησιν ἔρχεται τῆς ἀπειθείας τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Εἶλε μὲν γὰρ τὴν Ἰουδαίαν ὁ Βαβυλώνιος, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἁγίαν πόλιν, φημὶ δὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀπεκόμισέ τε τὸν Ἰσραήλ αἰχμάλωτον, εἶτα τοῖς περιλελειμμένοις κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐδίδου Θεὸς τὸν ἔλεον. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελον μεταφοιτῆσαι
30 πρὸς Αἰγυπτίους δεδιότες μὴ ἄρα πως καὶ εἰσαῦθις αὐτοῖς

ντων για τὸν ἴδιο τὸν Σατανᾶ. Γιατὶ κυριάρχησε μὲ τὴ βία σὲ ὅλη τὴ γῆ προτοῦ λάμψει στὴ γῆ ὁ Χριστός. Ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς καὶ Κύριος φανερώθηκε σ' ἐμᾶς, ἐκδιώχθηκε σὰν κάποιο πανάγριο θηρίο ἀπὸ τὴν ἀγέλη ἐκείνων ποὺ πίστεψαν καὶ ἔφυγε τροχάδην στὸν ἄδη για νὰ κληρονομήσει ἐκεῖ τὴ φωτιά καὶ τὶς φλόγες. Γιατὶ θὰ εἶναι γι' αὐτὸν «ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου σὰν φαράγγι ποὺ καίγεται ἀπὸ θεία φωτιά». Δὲν τιμωρήθηκε λοιπὸν πρὶν ἔρθουν οἱ κατάλληλες ἡμέρες, ἀλλ' ὅταν τὸν καλοῦσε σ' αὐτὸ ὁ καιρὸς. Γιατὶ δὲν ἐτοιμάσθηκε καὶ γι' αὐτὸν ἡ αἰώνια βασιλεία, ὅπως βέβαια καὶ για τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό, στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ λέγεται ἀπὸ ἐμᾶς αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Δαβίδ· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ μου, θὰ παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα, τὸ σκῆπτρο τῆς βασιλείας σου θὰ εἶναι σκῆπτρο δικαιοσύνης»⁹⁰.

ΚΕΦ. 31. στίχ. 1-3. Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ κατεβαίνουν στὴν Αἴγυπτο για νὰ λάβουν βοήθεια, ποὺ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸ ἵππικὸ καὶ τὰ ἄρματα, ἐπειδὴ ἔχουν ἄρματα πολλὰ καὶ πάρα πολὺ μεγάλο πλῆθος ἵππικου, καὶ δὲν στήριξαν τὴν πεποίθησή τους στὸν Ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ, οὔτε ζήτησαν τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεό. Κι αὐτὸς μὲ σοφία προκάλεσε σ' αὐτοὺς συμφορὲς καὶ ὁ λόγος του δὲν θὰ ἀθετηθεῖ. Θὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντίον οἰκῶν ἀνθρώπων κακῶν καὶ κατὰ τῆς μάταιας ἐλπίδας τους· γιατί στηρίχθηκαν σ' Αἰγύπτιο ἄνθρωπο, καὶ ὄχι στὸν Θεό, στὰ σώματα τῶν ἵππων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρξει βοήθεια».

Ὅταν ἔμαθε ὁ προφήτης τὰ ὅσα θὰ συμβοῦν στοὺς Ἀσσυρίους κάποτε καὶ ὅτι θὰ πάθουν πανωλεθρία ἀπὸ τὴ λεηλασία τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, ὅταν δηλαδή ὁ Θεὸς ἐξήγειρε ἐναντίον τους τὸν Κύρο, φέρνει στὴ μνήμη του τὴν ἀνυπακοή τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατὶ ὁ Βαβυλώνιος κατέλαβε τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν ἴδια τὴν ἁγία πόλη, τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ μετέφερε αἰχμαλώτους τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἔπειτα ὅμως ὁ Θεὸς ἐλέησε ἐκείνους ποὺ ἀπέμειναν στὴν Ἰουδαία. Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελαν νὰ καταφύγουν στοὺς Αἰγυπτίους, γιατί φοβοῦνταν μήπως πάλι ἀναληφθεῖ πόλεμος

ὁ παρὰ τῶν Ἀσσυρίων ἐπενεχθείη πόλεμος, προσέταπεν ὁ σώζειν δυνάμενος διὰ φωνῆς Ἱερεμίου, μὴ καταβαίνειν αὐτοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτίῳν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τοῦτο γεγόνασιν ἀπειθεῖς, ᾗθήσαν δὲ ὅτι διασώσει μᾶλλον αὐτοὺς ἢ
 5 ἀνθρώπων ἐπικουρία, πεπτώκασιν ἐν Αἴγύπτῳ καὶ ἄρδην ἅπαντες ἀπολώλασι. Ταλανίζει τοίνυν αὐτοὺς ὁ προφήτης· «Οὐαί», γάρ, φησὶν, «οἱ καταβαίνοντες εἰς Αἴγυπτον ἐπὶ βοήθειαν». Ἐθάρσησαν γὰρ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τῷ πάντα ἰσχύοντι Θεῷ, ἀλλ' «ἐφ' ἵπποις καὶ ἄρμασι»· πλεῖστα γὰρ
 10 ἦν ἐν Αἴγύπτῳ. Ἀλλὰ σοφὸς ὢν ὁ τῶν ὅλων Θεός, «ἤγαγεν ἐπ' αὐτοὺς κακά, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐ μὴ ἀθετηθῆ». Ἐφη γὰρ διὰ φωνῆς Ἱερεμίου πρὸς αὐτοὺς τὰ ὑποτεταγμένα.

Οὐκοῦν ἐπ' οἴκους ἀνθρώπων ἀναστήσονται πονηρῶν, τῶν καταπεφευγόντων εἰς Αἴγυπτον δηλονότι καὶ ἐπὶ τὴν ἐλ-
 15 πίδα αὐτῶν τὴν ματαίαν. Εἶλοντο γὰρ ἐπικουρον, φησὶν, Αἴγύπτιον ἄνθρωπον, καὶ οὐ Θεόν, ἵππων σάρκας. Ἐμφαντικώτατα δὲ φησὶν ὁ προφήτης τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐλέγχων τὸ ἀμαθές. Τί γὰρ ἐστὶν ἵππος, ἢ ὅτι μόνη σὰρξ; Ποία δὲ σαρκὸς ἢ δύνამις, τῆς οὕτως ἀσθενοῦς καὶ ὑποκεμένης τῇ φθο-
 20 ρᾷ; Τοιοῦτόν τί φησι καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας· «Ἐπικατάρατος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῆ ἡ καρδία αὐτοῦ». «Ἀγαθὸν γὰρ ἀληθῶς τὸ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον».

25 **Στίχ. 3.** «Ὁ δὲ Κύριος ἐπάξει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς, καὶ κοπιάσουσιν οἱ βοηθοῦντες, καὶ ἅμα πάντες ἀπολοῦνται».

Ἐπεὶ γὰρ Αἴγύπτιοι τὴν ἀλάζονα καὶ ἀγέρωχον ὄφρῳν ὑψοῦντες, ἐδέχοντο μὲν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ᾤοντο δὲ ὅτι τῶν
 30 παρὰ σφίσι ψευδωνύμων θεῶν ἢ δύνამις ἐν ἀμείνοσίν ἐστι τοῦ τῶν Ἑβραίων Θεοῦ, δέδονται καὶ αὐτοὶ τοῖς Βαβυλω-

έναντίον τους ἐκ μέρους τῶν Ἀσσυρίων, πρόσταξε αὐτὸς πού μπορεῖ νὰ σώζει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία νὰ μὴν κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο⁹¹. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἔμειναν ἀνυπάκουοι καὶ φαντάσθηκαν ὅτι θὰ τοὺς σώσει ἢ ἀνθρώπινη βοήθεια, ἔπεσαν στὴν Αἴγυπτο καὶ χάθηκαν ὀλοσχερῶς ὅλοι. Τοὺς ταλανίζει λοιπὸν ὁ προφήτης λέγοντας· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς πού κατεβαίνουν στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ λάβουν βοήθεια». Γιατὶ δὲν στήριξαν τὴν πεποίθησή τους στὸν παντοδύναμο Θεό, ἀλλὰ «στὸ ἵππικὸ καὶ τὰ ἄρματα»· γιὰ τὴν τέτοια ὑπῆρχαν ἀφθονα στὴν Αἴγυπτο. Ἄλλ' ὄντας σοφὸς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων «προκάλεσε σ' αὐτοὺς συμφορὴς, καὶ ὁ λόγος του δὲν θὰ διαψευσθεῖ». Γιατὶ τοὺς εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμία ὅσα ἀκολουθοῦν.

Θὰ ξεσηκωθοῦν λοιπὸν ἐναντίον οἴκων ἀνθρώπων κακῶν, ἐκείνων δηλαδή πού κατέφυγαν στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν ἐλπίδα τους τὴ μάταια. Γιατὶ ἐπέλεξαν, λέγει, ὡς βοηθὸ ἄνθρωπο Αἰγύπτιο, καὶ ὄχι τὸν Θεό, σώματα ἵππων. Γιατὶ λέγει πολὺ καθαρὰ ὁ προφήτης ἐλέγχοντας τὴν ἀμάθεια τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τί δηλαδή εἶναι ὁ ἵππος, παρὰ μόνο σάρκα; Καὶ ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῆς σάρκας, πού εἶναι τόσο ἀδύναμη καὶ ὑπόκειται στὴ φθορά; Κάτι τέτοιο λέγει καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας· «Νὰ εἶναι καταραμένος ὁποῖος ἔχει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο καὶ στηρίζει αὐτὴν στὸ σαρκικὸ χέρι αὐτοῦ, καὶ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο ἢ καρδιὰ του»⁹². Γιατὶ λέγει· «Εἶναι καλὸ πρᾶγμα νὰ ἐλπίζει κανεὶς στὸν Κύριο, παρὰ νὰ ἐλπίζει σὲ ἄνθρωπο»⁹³.

Στίχ. 3. «Ὁ Κύριος θὰ καταφέρει τὸ χέρι του ἐπάνω σ' αὐτούς, καὶ ὑποβληθοῦν βέβαια οἱ βοηθοὶ σὲ κόπο, ὅλοι μαζί ὅμως θὰ χαθοῦν».

Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Αἰγύπτιοι, ἐκδηλώνοντας τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ἀγερωχία τους, δέχονταν βέβαια τοὺς Ἰσραηλιῖτες, φαντάζονταν ὅμως ὅτι ἡ δύναμη τῶν δικῶν τους ψευδώνυμων θεῶν ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ τῶν Ἑβραίων, παραδό-

93. Ψαλμ. 117, 9.

νίοις κεκρατήκασι γὰρ τῆς χώρας καὶ συνδιολώλασι τοῖς οἰκοῦσιν αὐτήν, οἱ αὐτόθι κατειλημμένοι τῶν ἐξ Ἰσραήλ. Ταύτητοί φησιν ἐπάξειν αὐτοῖς τὴν χειρὰ τὸν Κύριον, καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως κοπιάσουσι, τοῦτ' ἔστιν ἀτονήσου-
5 σιν, οἱ τὴν ἄμαχον αὐτοῖς ἐπικουρίαν ὑπισχνούμενοι, καὶ ἅμα πάντες ἀπολοῦνται.

Στίχ 4-5. «Ὅτι οὕτως εἶπέ μοι Κύριος· Ὁν τρόπον ἐὰν βοήσῃ λέων ἢ σκύμνος ἐπὶ τῇ θήρᾳ, ἣ ἔλαβε, καὶ κράξῃ ἐπ' αὐτῆς, ἕως ἂν ἐμπλησθῇ τὰ ὄρη τῆς φωνῆς αὐτοῦ,
10 καὶ ἠττήθησαν, καὶ τὸ πλῆθος τοῦ θυμοῦ ἐπτοήθησαν, οὕτω καταθήσεται Κύριος ἐπιστρατεῦσαι ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, ἐπὶ τὰ ὄρη αὐτῆς ὧς ὄρνεα πετόμενα, οὕτως ὑπε-
ρασπιεῖ Κύριος ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξελεῖται καὶ πε-
ριποιήσεται καὶ σώσει».

15 Προσέρριψε μὲν ὁ προφήτης μεταξὺ τὴν ἐπίπληξιν, τὴν ἐπί γε, φημί, τοῖς καταβαίνουσιν εἰς Αἴγυπτον, καὶ μὴν καὶ ἐπίκουρον ἔχειν ἐλομένοις Αἰγύπτιον ἄνθρωπον, καὶ οὐ Θε-
όν, ἔφη δὲ ὅτι συνδιολοῦνται τοῖς ἐπαμύνειν ὑπισχνουμέ-
νοις. Εἶτα πάλιν ἀνακομίζει πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον· εἶ-
20 πὼν γὰρ, ὅτι φάραγγα βαθεῖαν κληρονομήσουσιν οἱ Ἀσσύ-
ριοι, προαφηγεῖται σαφῶς, ὅτι καὶ ἐπικουρήσει Θεὸς τοῖς εὐσεβομένοις αὐτόν, καὶ ὑπεραθλήσει τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαί-
αν, ἐφαλεῖται δὲ οὕτω τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσιν αὐτήν, καθά-
περ ἀμέλει καὶ λέων ἐπὶ θήρα μέγα τι καὶ ἐξαίσιον τοῖς ἀνθε-
25 στηκόσιν ἐπιβρυχώμενος. Φασὶ γὰρ τοῦτο τὸ θηρίον, λιμοῦ κατεξανιστῶντος αὐτὸ πρὸς τὸ δεῖν, ἢ βοῶν ἀγέλαις, ἤγουν ἑτέροις τῶν θρεμμάτων ἐπιτηδᾶν, προκαταπτοεῖν αὐτὰ δει-
νῶ καὶ φοβερωτάτῳ βρυχήματι, καὶ ἀφόρητον ποιεῖσθαι τοῖς πομέσι τὴν ἔφοδον. «Οὕτω», φησί, «καταθήσεται Κύρι-
30 ος ἐπιστρατεῦσαι ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σιών», τοῦτ' ἔστι τὴν Ἱερου-

θηκαν καὶ αὐτοὶ στοὺς Βαβυλωνίους· πράγματι ἔγιναν κυρίαρχοι τῆς χώρας καὶ χάθηκαν μαζί μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ὅσοι εἶχαν ἀπομείνει ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει θὰ καταφέρει ὁ Κύριος τὸ χέρι του ἐπάνω τους, καὶ ὅτι ὄπωσθηποτε καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ κοπιάσουν, δηλαδή θὰ ἐξασθενήσουν, ἐκεῖνοι πού τοὺς ὑπόσχονταν τὴν ἀκαταμάχητη βοήθεια καὶ θὰ χαθοῦν ὅλοι μαζί.

Στίχ. 4-5. «Γιατί αὐτὰ μοῦ εἶπε ὁ Κύριος: "Ὅπως ἂν βρυχηθεῖ τὸ λεοντάρι ἢ τὸ λιονταράκι γιὰ τὸ θήραμα πού ἔπιασε καὶ μουγκρίσει γι' αὐτὸ μέχρι πού νὰ γεμίσουν τὰ ὄρη ἀπὸ τοῦ βρυχηθμοῦ του τὴν ἀντήχηση, οἱ διώκτες του ὑποχωροῦν καταπτοημένοι ἀπὸ τὸν πολὺ θυμὸ του, ἔτσι θὰ κατεβεῖ ὁ Κύριος γιὰ πολεμήσει ἐπάνω στὸ ὄρος Σιών, ἐπάνω στὰ βουνά της. "Ὅπως τὰ ὄρνεα πού πετοῦν πάνω ἀπὸ τὴ φωλιά τους, ἔτσι ὁ Κύριος θὰ ὑπερασπισθεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ, θὰ τὴν ἐλευθερώσει καὶ θὰ τὴ φροντίσει καὶ θὰ τὴ σώσει».

Παρενέβαλε ἐνδιάμεσα ὁ προφήτης τὴν ἐπίπληξη, ἐννοῶ ἐναντίον ἐκείνων πού κατέβαιναν στὴν Αἴγυπτο καὶ θέλησαν νὰ ἔχουν βοηθὸ ἕναν ἄνθρωπο Αἰγύπτιο, καὶ ὄχι τὸν Θεό, καὶ εἶπε ὅτι θὰ χαθοῦν μαζί μὲ ἐκείνους πού ὑποσχέθηκαν ὅτι θὰ τοὺς ὑπερασπισθοῦν. Ἐπειτα ἐπαναφέρει πάλι τὸν λόγο του σὲ ἐκεῖνο πού εἶπε στὴν ἀρχή· γιὰτὶ ἀφοῦ εἶπε, ὅτι θὰ κληρονομήσουν βαθεῖα φάρσασα οἱ Ἀσσύριοι, ἀφηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ σαφήνεια, ὅτι καὶ θὰ βοηθήσει ὁ Θεὸς αὐτοὺς πού τὸν σέβονται, καὶ ὅτι θ' ἀγωνισθεῖ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων, καὶ θὰ ἐπιτεθεῖ ἔτσι σὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ τὴν ἀδικήσουν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ λεοντάρι γιὰ τὸ θήραμά του βρυχᾶται δυνατὰ καὶ φοβερὰ πρὸς αὐτοὺς πού τοῦ ἀντιστέκονται. Γιατὶ λένε ὅτι τὸ θηρίο αὐτὸ, ὅταν τὸ σπρώχνει ἢ πείνα νὰ ὀρμήσει ἢ σὲ ἀγέλες βοδιῶν ἢ σὲ ἄλλα ζῶα, τὰ τρομάζει στὴν ἀρχὴ μὲ δεινὸ καὶ πολὺ φοβερὸ βρυχηθμὸ καὶ κάνει γιὰ τοὺς βοσκούς ἀνυπόφορη τὴν ἐπίθεση. «Ἔτσι», λέγει, θὰ κατεβεῖ ὁ Κύριος καὶ θὰ ἐκστρατεύσει στὸ ὄρος τῆς Σιών», δηλαδή τὴν Ἱερουσαλήμ, «στὰ ὄρη της.

σαλήμ, «ἐπὶ τὰ ὄρη αὐτῆς. Ὡς ὄρνεα πετόμενα, οὕτως ὑπερα-
 σπιεῖ Κύριος ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ». Νεοττοκομοῦσι μὲν γὰρ ἐν
 τοῖς ὄρεσι πτηνά, καὶ ἐν τοῖς δασέσι τῶν φυτῶν διαπήγνυν-
 ται καλιάς. Εἰ δὲ δὴ τις ἕτερος ὄρνις ἢ ὄφις ἀποσυλῆσαι βού-
 5 λοιτο τῶν νεοττῶν, ὑπερμάχεται δεινῶς ἢ τεκοῦσα αὐτοὺς
 καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῇ φιλοστοργίας τὴν δύναμιν καθίστησιν
 ἐναογῆ, περιπταμένη τε καὶ τρύζουσα καὶ μονονουχὶ πλεί-
 στην ὄσσην τοῦ παραλύειν ἐθέλοντος ποιουμένη τὴν καταβο-
 ῆν, «οὕτω», φησὶν, «ὁ τῶν ὄλων Κύριος ὑπερασπιεῖ τῆς Ἱε-
 10 ρουσαλήμ καὶ ἐξελεῖται καὶ περιποιήσεται καὶ σώσει».

Γέγονε δὲ ταῦτα πεποροθημένης τῆς Βαβυλῶνος, Κύ-
 ρου τε ἀνέντος τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἰσραήλ. Ὑπενόστη-
 σεν μὲν γὰρ, τὴν παρ' αὐτοῖς βασιλείαν διέποντος Ζοροβά-
 βελ τοῦ Σαλαθιήλ, ὃς ἦν ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἱερατεύοντος δὲ
 15 τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. Ἐπειδὴ
 δὲ ἀνατειχίζειν ἤθελον τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπεφύοντο μὲν
 τῶν ὁμόρων τινὲς διακωλύειν ἐθέλοντες, νενίκηκε δὲ οὐ-
 δεῖς, Θεοῦ νευροῦντος τὸν Ἰσραήλ. Γέγονε δὲ τοιαύτη καὶ
 ἐφ' ἡμᾶς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπικουρίας δύναμις. Εἶλε
 20 μὲν γὰρ αἰχμαλώτους ἅπαντας ὁ νομισθεὶς εἶναι Θεὸς τοῦ
 αἰῶνος τούτου, ἀλλ' ἐπεπήδησεν αὐτῷ Χριστὸς οἷά τις λέ-
 ων ἢ σκύμνος λέοντος, καὶ κατήργηκεν αὐτὸν τῷ ῥήματι
 τῆς δυνάμεως αὐτοῦ Κύριός ἐστι Σαβαώθ. Καὶ «ἐπεστρά-
 τευσεν ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών», τοῦτ' ἔστιν ὑπερηγωνίσαστο τῆς
 25 νοητῆς Σιών, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, καὶ ὡσ-
 περ τινὰ καλιὰν ἰδίαν σέσωκεν εὐσθενῶς. Ὁ μὲν γὰρ τῆς
 ἁμαρτίας πατὴρ ἐκ πολλῆς ἄγαν ὑπεροψίας ἔφασκε, «Τὴν
 οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς
 καταλελεμμένα ὡὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταιί με ἢ
 30 ἀντεῖπῃ μοι», ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος συνήγα-
 γε τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρ-

“Ὅπως τὰ περωτὰ ὄρνεα, ἔτσι θὰ ὑπερασπισθεῖ ὁ Κύριος τὴν Ἱερουσαλήμ». Νεοσσοκομοῦν τὰ πουλιὰ στὰ ὄρη καὶ χτίζουν μέσα στὰ δάση καὶ πάνω στὰ φυτὰ τῆ φωλιὰ τους. Ἀλλὰ ἂν κάποιος ἄλλο ὄρνεο ἢ φίδι θελήσει ν' ἀρπάξει τοὺς νεοσσούς, τοὺς ὑπερασπίζεται ἢ μητέρα τους φοβερὰ καὶ κάνει ὀλοφάνερη τὴ δύναμη τῆς φιλοστοργίας ποὺ ὑπάρχει μέσα τῆς πετώντας γύρω γύρω καὶ τρύζοντας μὲ θυμὸ καὶ βγάζοντας μεγάλες κραυγές ἐναντίον ἐκείνου ποὺ θέλει νὰ τὴ χαλάσει. «Ἔτσι», λέγει, «ὁ Κύριος τῶν ὄλων θὰ ὑπερασπισθεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ θὰ τὴν ἐλευθερώσει καὶ θὰ τὴν φροντίσει καὶ θὰ τὴν σώσει.

Αὐτὰ βέβαια ἔγιναν ὅταν εἶχε καταληφθεῖ ἡ Βαβυλώνα καὶ ὁ Κύριος ἀπώλλαξε τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία. Ἐπέστρεψαν λοιπὸν στὴν πατρίδα τους, ὅταν τὴ βασιλεία ἀσκοῦσε ὁ Ζοροβάβελ, ὁ υἱὸς τοῦ Σαλαθιήλ, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, καὶ ἱερέας ἦταν ὁ Ἰησοῦς, υἱὸς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ ἱερέας ὁ μέγας. Ἐπειδὴ ὅμως ἤθελαν νὰ ἀνοικοδομήσουν τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ, δέχονταν ἐπιθέσεις ἀπὸ κάποιους γείτονες θέλοντας νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, ἀλλὰ δὲν τοὺς νίκησε κανένας, γιατί ὁ Θεὸς ἐνδυνάμωνε τοὺς Ἰσραηλίτες. Τέτοια ὑπῆρξε καὶ ἡ δύναμη τῆς βοήθειας τοῦ Σωτήρα μας ποὺ δόθηκε σ' ἐμᾶς. Γιατὶ τοὺς συνέλαβε αἰχμαλώτους ὅλους ἐκεῖνος ποὺ θεωρήθηκε ὅτι εἶναι θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλ' ὄρμησε ἐναντίον του ὁ Χριστὸς σὰν λεοντάρη ἢ σὰν λιονταρόπουλο, καὶ τὸν ἐξαφάνισε μὲ τὸ λόγο τῆς δυνάμεώς του. Εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων. Καὶ «ἔξεστράτευσε στὸ ὄρος Σιών», δηλαδή ὑπερασπίσθηκε μὲ μεγάλη δύναμη τὴ νοητὴ Σιών, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ποὺ σώζει, καὶ σὰν κάποια δικὴ του φωλιὰ τὴν ἔσωσε μὲ τὴ δύναμή του. Γιατὶ ὁ πατέρας τῆς ἁμαρτίας μὲ πολλὴ ὑπεροψία ἔλεγε, «Ὅλη τὴν οἰκουμένη θὰ τὴν ἀρπάξω μὲ τὸ χέρι μου σὰ νὰ εἶναι φωλιὰ πουλιοῦ, καὶ θὰ πάρω τὰ αὐγὰ σὰν ἐγκαταλειμμένα, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει κανένας ποὺ θὰ μπορέσει νὰ διαφύγει ἢ ν' ἀντισταθεῖ»⁹⁴, ἐνῶ ὁ Σωτήρας τῶν ὄλων καὶ Κύριος συμμάζεψε ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτόν, ὅπως ἡ ὄρνια μαζεύ-

νις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ ἀπάσης ἔξω τέθεικεν ἐπιβουλής. Ἐξείλετο γὰρ καὶ περιεποίησεν ἑαυτῶ τὴν σύμπασαν γῆν, καὶ σέσωκε τὴν ὑπ' οὐρανόν.

5 **Στίχ. 6.** «Ἐπιστράφητε, οἱ τὴν βαθεῖαν βουλήν
βουλευόμενοι καὶ ἄνομον».

Τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὡς «ἐπιστρατεύσει μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών», ἐφαλεῖται δὲ τοῖς ἀδικοῦσι τὸν Ἰσραήλ, ἦτοι τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν, ἀλκιμωτάτου λέοντος δίκην, προσεπάγοντος δέ, ὅτι καὶ «ὑπερασπιεῖ καὶ περιποιήσεται καὶ
10 σώσει», πάλιν ὁ προφήτης κατακέκραγε τῶν πιστεύειν οὐκ ἀνεχομένων, ὅτι πανσθενής ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ δεξιά, καὶ σώσει ῥαδίως οὓς ἂν ἔλοιτο παρ' ἐχθρῶν. Ὡ τοίνυν, φησὶν, οἱ τὴν οὕτως αἰσχρὰν καὶ βδελυρωτάτην ἀπιστίαν νενοσηκότες, οἱ τὸν τῶν ὄλων καταλελοιπότες Θεὸν καὶ τὰς ἐξ
15 ἀνθρώπων ἐπικουρίας ἀσυνέτως ἐραυίζόμενοι καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ σκέψιν ἄνομόν τε καὶ καταγέλαστον, οὐκ οἶδ' ὅπως, τετιμηκότες, ἐπιστράφητε πρὸς Θεόν, βουλεύσασθε τὰ ἀμείνω, λέγετε καὶ ὑμεῖς· «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρωπος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ».

20 **Στίχ. 7-9.** «Ὅτι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀφελοῦνται οἱ ἄνθρωποι τὰ χειροποίητα αὐτῶν τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν αἱ χεῖρες αὐτῶν, καὶ πεσεῖται Ἀσσοῦρ. Οὐ μάχαιρα ἀνδρός, οὐδὲ μάχαιρα ἀνθρώπου καταφάγεται αὐτόν, καὶ φεύξεται οὐκ ἀπὸ προσώπου μαχαίρας. Οἱ δὲ νεανίσκοι ἔσονται εἰς ἥττημα, πέτρα γὰρ περιληφθήσονται ὡς
25 χάρακι, καὶ ἥττηθήσονται, ὁ δὲ φεύγων ἀλώσεται».

Ἐπάνεισι καὶ νῦν ὁ λόγος ἐπὶ τὸν αὐτῶ προτεθέντα σκοπόν. Ὑπερασπιεῖ μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ Κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἐστὶν ὑπεραθλήσει τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἣτις ἐστὶν ἡ
30 πόλις αὐτοῦ. Καὶ ἐξελεῖται τοὺς εἰς αὐτόν πιστεύοντας, καὶ

ει τὰ μικρά της κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της, καὶ τοὺς προφύλαξε ἀπὸ κάθε ἐπιβουλή. Γιατὶ ἄρπαξε κι ἔφερε κοντὰ του ὀλόκληρη τὴ γῆ καὶ ἔσωσε τὴν οἰκουμένη.

Στίχ. 6. «Ἐπιστρέψτε μετανοημένοι ἐσεῖς πού βάλατε στοὺς νουὺ σας αὐτὴ τὴ σκοτεινὴ καὶ παρόνομη σκέψη».

Ἄφοῦ ὁ Θεὸς εἶπε, ὅτι θὰ ἐκστρατεύσει στοὺς ὄρους Σιών καὶ θὰ ἐφορμήσει πάνω σὲ ἐκείνους πού ἀδικοῦν τοὺς Ἰσραηλίτες, δηλαδή αὐτοὺς πού πιστεύουν σ' αὐτόν, σὰν ρωμαλέο λεοντάρη, κι ἄφοῦ πρόσθεσε ὅτι καὶ «θὰ τὸν ὑπερασπισθεῖ καὶ θὰ τοὺς φροντίσει καὶ θὰ τοὺς σώσει», πάλι ὁ προφήτης φωνάζει ἐναντίον ἐκείνων πού δὲν θέλουν νὰ πιστεύουν ὅτι εἶναι παντοδύναμη ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σώσει εὐκόλα ὅποιους θέλει ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους. Ὡς ἐσεῖς, λέγει, πού πάσχετε ἀπὸ αὐτὴ τὴν αἰσχρὴ καὶ βδελυρὴ νόσο τῆς ἀπιστίας, πού ἔχετε ἐγκαταλείψει τὸν Θεὸ τῶν ὄλων καὶ ἐπαιτεῖτε ἀνόητα βοήθειες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καί, δὲν ξέρω πῶς, ἐκτιμᾶτε αὐτὴ τὴν ἄνομη καὶ καταγέλαστη σκέψη, ἐπιστρέψτε στὸν Θεό, σκεφθεῖτε τὰ καλύτερα καὶ πεῖτε κι ἐσεῖς: «Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού ἐλπίζει σ' ἐσένα»⁹⁵.

Στίχ. 7-9. «Εκείνη τὴν ἡμέρα θ' ἀπομακρύνουν οἱ ἄνθρωποι τὰ χειροποίητα ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ εἰδωλά τους πού κατασκεύασαν μὲ τὰ χέρια τους, καὶ ὁ Ἀσσύριος θὰ πέσει. Δὲν θὰ τὸν καταφάγει μάχαιρα ἀνδρα οὔτε μάχαιρα ἀνθρώπου, καὶ θὰ τραπεῖ σὲ φυγὴ ὄχι δεχόμενος ἀπειλὴ ἀπὸ μάχαιρα. Οἱ νέοι ὅμως θὰ ὑποστοῦν ἦττα, γιατί θὰ περικτειχισθοῦν μὲ πέτρα, σὰν μὲ ὀχύρωμα, καὶ θὰ νικηθοῦν, ἐνῶ οἱ φυγάδες θὰ συλληφθοῦν».

Ἐπανερχεται καὶ τώρα ὁ λόγος στοὺς σκοπὸ πού τοῦ ἔχει προταθεῖ. Θὰ γίνε, λέγει, ὁ Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδή θὰ ἀγωνισθεῖ πολὺ δυνατὰ γιὰ τὴν Ἐκκλησία του, πού εἶναι ἡ πόλη του. Καὶ θ' ἀποσπάσει ἐκείνους πού πιστεύουν σ'

ἑαυτῷ περιποιήσῃ τούτους, καὶ ἴδιον καταλογιεῖται κληρον
 αὐτούς, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ σώσει. Τίνα δὲ τρόπον; Ἀ-
 παλλάξουσι γὰρ ἑαυτοὺς τῆς θεβήλου καὶ βδελυρᾶς εἰδω-
 λολατρίας, καὶ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν οὐκ ἔτι λατρεύ-
 5 σουσιν, εἴτ' οὖν εἶεν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, εἴτ' οὖν καὶ καθ' ἕτε-
 ρόν τινα τρόπον πολυτελῶς ἐκπεποιημένα. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς
 τοῦ Σωτῆρος ἐπίδημίας ἀνεπτόητο περὶ ταῦτα τῶν ἀνθρώ-
 πων τὸ γένος, καὶ οἱ μὲν τῇ κτίσει λελατρεύκασιν καὶ τοῖς τοῦ
 κόσμου στοιχείοις τὴν τῷ Θεῷ πρέπουσαν δόξαν ἐκνενε-
 10 μήκασιν, καθὼς ὁ προφήτης, «Τὸ ἀργύριον αὐτῶν καὶ τὸ
 χρυσίον αὐτῶν ἐποίησαν ἑαυτοῖς εἰδῶλα», ἐπιλάμπαντος δὲ
 τοῦ Χριστοῦ τῶν οὕτως αἰσχυρῶν καὶ μυσαρῶν ἐγκλημάτων
 ἐλευθέρα γέγονεν ἡ σύμπασα γῆ. Καθήρηται γὰρ τεμένη
 καὶ βωμοὶ καὶ τὰ χειροποίητα, καὶ γέγονεν ἐκποδῶν ἡ πά-
 15 λαι τοῦ Σατανᾶ, πᾶσαν τὴν γῆν καταμαίνουσα πλάνη.

Ἀνηρημένων δὴ οὖν τῶν χειροποιήτων, φησὶν, συνδιο-
 λεῖται τῇ πλάνῃ καὶ ὁ ταύτης εὐρετής, τοῦτ' ἔστιν ὁ Σατανᾶς,
 ὁ νοητὸς Ἀσσοῦρ, ἡγουν ὁ Ἀσσύριος. Πεσεῖται γὰρ οὐκ
 ἀνδρὸς μαχαίρα πληττόμενος, καὶ δεῖλαιος ἔσται, κατοική-
 20 σεται γὰρ εἰς ἄδου ταῖς ἄλλαις ὁμοῦ δυνάμεσι πονηραῖς.
 Τουτὶ γὰρ ἡμῖν ὑπεμφαίνει λέγων· «Οἱ δὲ νεανίσκοι ἔσονται
 εἰς ἥττημα», τοῦτ' ἔστιν, Οἱ ἰσχυροὶ καὶ κρατοῦντες ἐκ πλεο-
 νεξίας τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἥττηθήσονται καὶ πεσοῦνται. Πῶς ἢ
 τίνα τρόπον; «Πέτρα γὰρ περιληφθήσονται ὡς χάρακι». Πέ-
 25 τραν ἐν τούτοις ἡμῖν τὴν ἀρῶραγῆ καὶ ἄθραυστον τοῦ Σωτῆ-
 ρος δύναμιν ὀνομάζει. Οὐκοῦν τῇ θεῖᾳ δυνάμει, καθάπερ τι-
 νὶ πέτρα συνειλημμένοι, καὶ ὡς χάρακι, ἥτοι χαρακώσει καὶ
 περιβολῇ, παραχωρήσουσι τὸ νικᾶν, καὶ οὐκ ἂν τις αὐτῶν
 διαφύγοι. Ἀλώσεται γὰρ πάντῃ τε καὶ πάντως, κἂν εἴ τις
 30 ἔλοιτο τοῦτο δοῦν. Σημαίνει γὰρ, οἶμαι, τοῦτο τό, «Ὁ δὲ
 φεύγων ἀλώσεται». Τίς οὖν ἄρα λοιπὸν ἐξ αὐτῶν ὁ σωζόμε-
 νος, εἰ περιληφθήσονται μὲν ὡς χάρακι τῇ πέτρᾳ, φυγῆς δὲ
 αὐτοῖς οὐδεὶς τὸ σύμπαν δοθήσεται τ(ε)ρόπος; Κατῶρθωκε

αὐτὸν καὶ θὰ τοὺς πάρει κοντὰ του καὶ θὰ τοὺς θεωρήσει κληροτου, κι ἐπιπλέον καὶ θὰ τοὺς σώσει. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τῆ βέβηλη καὶ βδελυρῆ εἰδωλολατρία καὶ δὲν θὰ λατρεύσουν πιά τὰ ἔργα τῶν ἴδιων τῶν χειρῶν τους, εἴτε εἶναι χρυσὰ καὶ ἀργυρά, εἴτε κατασκευασμένα μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο ἀπὸ ὕλη πολυτελεῖ. Πρὶν δηλαδή ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα ἔνοιωθε φόβο γι' αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, καὶ ἄλλοι εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση, ἐνῶ ἄλλοι ἀπέδωσαν στὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τὴ δόξα ποὺ ἀνήκει στὸν Θεό, ὅπως λέγει ὁ προφήτης, «Ἐκαναν εἰδωλά τους τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσᾶφι τους», ὅταν ὅμως ἔλαμψε ὁ Χριστὸς ἐλευθερώθηκε ὅλη ἡ γῆ ἀπὸ τὰ τόσο αἰσχρὰ καὶ βδελυρὰ ἐγκλήματα. Γιατὶ γκρεμίσθηκαν τὰ τεμένη καὶ οἱ βωμοὶ καὶ τὰ χειροποίητα, καὶ ἐκδιώχθηκε ἡ πλάνη τοῦ Σατανᾶ, ποὺ ἀπὸ παλαιὰ καταμόλυνε ὅλη τὴ γῆ.

Μὲ τὴν κατάργηση λοιπὸν, λέγει, τῶν χειροποίητων, θὰ ἀφανισθεῖ μαζί μὲ τὴν πλάνη καὶ ὁ ἐφευρέτης αὐτῆς, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, ὁ νοητὸς Ἀσσοῦρ, ἦτοι ὁ Ἀσσύριος. Θὰ πέσει βέβαια ὄχι χτυπημένος ἀπὸ μάχαιρα ἀνθρώπου, ἀλλὰ θὰ καταστεῖ ἄθλιος, γιατί θὰ κατεβεῖ στὸν ἄδη μαζί μὲ τὶς ἄλλες πονηρὲς δυνάμεις. Αὐτὸ βέβαια τὸ ὑποδηλώνει λέγοντας: «Οἱ νέοι θὰ ὑποστοῦν ἦττα» δηλαδή, Οἱ ἰσχυροὶ καὶ οἱ ἄρπαγες ἐξουσιαστὲς θὰ νικηθοῦν καὶ θὰ πέσουν. Πῶς ἢ μὲ ποιὸ τρόπο; «Θὰ περικλεισθοῦν μὲ πέτρα σὰν μὲ χαράκωμα». Πέτρα ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἀρραγῆ καὶ ἄθραυστη δύναμη τοῦ Σωτήρα. Περιχαρακωμένοι λοιπὸν μὲ τὴ θεία δύναμη σὰν μὲ πέτρα καὶ σὰν μὲ χάρακα, ἦτοι μὲ χαράκωμα καὶ περιτείχισμα, θὰ παραχωρήσουν τὴ νίκη, καὶ δὲν θὰ διαφύγει ἀπὸ αὐτοὺς κανένας. Γιατὶ θὰ συλληφθεῖ ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα, ἀκόμα κι ἂν θελήσει κάποιος νὰ διαφύγει. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «Κι αὐτὸς ποὺ θὰ φεύγει θὰ συλληφθεῖ». Ποιὸς λοιπὸν θὰ σωθεῖ ἀπὸ αὐτούς, ἂν περικλεισθοῦν ἀπὸ τὴν πέτρα σὰν μὲ χαράκωμα, καὶ δὲν τοὺς δοθεῖ ἀπολύτως καμμιά δυνατότητα διαφυγῆς; Αὐτὰ βέβαια τὰ κατόρθωσε ἡ

δὲ ταῦτα τοῦ Σωτῆρος ἡ δύναμις, καταργήσασα μὲν τὸν Ἀσσοῦρ, τοῦτ' ἔστι τὸν Σατανᾶν, συγκαθελοῦσά τε τούτῳ καὶ τὰς σὺν αὐτῷ δυνάμεις πονηράς, καὶ οἶον χάρακι περιβαλοῦσα καὶ ἀπράκτους ἀποφήνας, καὶ τοῖς ᾄδου μυχοῖς 5 κολασθησομένας ἐγκαθειργνῶσα αὐτάς.

ΚΕΦ. 32, στίχ. 1-2. «Τάδε λέγει Κύριος Μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιών σπέρμα καὶ οἰκείους ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἴδου γὰρ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσι. Καὶ ἔσται ὁ ἄνθρωπος κρύπτων τοὺς 10 λόγους αὐτοῦ, καὶ κρυθήσεται ὡς ἀφ' ὕδατος φερομένου, καὶ φανήσεται ἐν Σιών, ὡς ποταμὸς φερόμενος ἐνδοξος, ἐν γῆ διψώση».

Ἄναφανδὸν ἐν τούτοις ὁ μακάριος προφήτης τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς ἀναφωνεῖ τὸ μυστήριον. 15 Μακαρίους γὰρ ἔσεσθαί φησι τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ κατοικήσαντας τὴν Σιών, δῆλον δὲ ὅτι τὴν νοητὴν, ἣτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. Μακάριοι γὰρ ἀληθῶς, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πληροφορήσει λέγων τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι 20 πολλοὶ προφήται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπετε, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι». Οὐκοῦν οἱ ἐσχηκότες, φησὶν, οἰκειότητα τὴν διὰ πνεύματος πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν 25 Χριστόν, καὶ καρποφορήσαντες ἐν τῇ νοητῇ Σιών, καὶ οἰκείους ἐσχηκότες ἐν Ἱερουσαλήμ (οὐχ ἕτερα δὲ παρὰ τὴν Σιών αὕτη), τρισμακάριοί τε καὶ ἐν παντὶ γεγόνασι καλῶ. Ἐσχήκαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς οἰκείους τοὺς κατὰ πνεῦμα δηλονότι, τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς. «Ἴδου γὰρ βασιλεὺς δίκαιος 30 βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσι». Βεβασίλευκε γὰρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ὁ δίκαιός τε καὶ ἄμωμος, καὶ

δύναμη τοῦ Σωτήρα, πού κατάργησε τόν Ἄσσοῦρ, δηλαδή τόν Σατανᾶ, καί συγχρόνως γκρέμισε καί τίς μαζί μ' αὐτόν πονηρές δυνάμεις, περιβάλλοντάς τις σάν μέ χαράκωμα καί καθιστώντας τις ἄπρακτες, καί φυλακίζοντάς τις στοὺς μυχοὺς τοῦ ἄδη γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν.

ΚΕΦ. 32, στίχ. 1-2. «Ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς· Εἶναι μακάριος ὁποῖος ἔχει ἀπογόνους στή Σιών καί οἰκείους στήν Ἱερουσαλήμ. Γιατί νά, θά βασιλεύσει δίκαιος βασιλιάς καί ἄρχοντες θά κυβερνοῦν μέ δικαιοσύνη. Καί θά συμβεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ κρύβει τοὺς λόγους του, θά προστατευθεῖ ἀπὸ τὴν πλημμύρα τῶν δεινῶν, καί θά φανεῖ στή Σιών σάν ποταμὸς ἔνδοξος πού κυλᾶ σὲ γῆ διψασμένη».

Ὁλοφάνερα μ' αὐτὰ ὁ μακάριος προφήτης διακηρύττει τὸ μυστήριο τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς. Γιατί λέγει θά εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι πού θά κατοικήσουν τὴ Σιών ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, δηλαδή τὴ νοητὴ Σιών, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ. Γιατί ἀληθινὰ εἶναι μακάριοι, καί αὐτὸ θά μᾶς τὸ βεβαιώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας σὲ ὅσους πίστεψαν σ' αὐτόν· «Σᾶς διαβεβαιῶνω, ὅτι πολλοὶ προφῆτες καί δίκαιοι ἐπιθύμησαν νὰ δοῦν αὐτὰ πού βλέπετε ἐσεῖς, καί δὲν τὰ εἶδαν, καί ν' ἀκούσουν ὅσα ἀκοῦτε ἐσεῖς, καί δὲν τὰ ἀκουσαν. Τὰ δικὰ σας μάτια ὅμως εἶναι μακάρια γιατί βλέπουν, καί τ' αὐτιά σας γιατί ἀκοῦν»⁹⁶. Ὅποιοι λοιπόν, λέγει, ἔχουν οἰκειότητα πνευματικὴ πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ καί παρήγαγαν καρποὺς μέσα στή νοητὴ Σιών, καί ἔχουν οἰκείους στήν Ἱερουσαλήμ (καί αὐτὴ βέβαια δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ Σιών), εἶναι τρισμακάριοι καί καθίστανται κάτοχοι κάθε καλοῦ. Ἐχομε ὅμως καί ἐμεῖς οἰκείους, τοὺς ὡς πρὸς τὸ Πνεῦμα δηλαδή, τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς. Γιατί λέγει· «Νά, θά βασιλεύσει βασιλιάς δίκαιος καί ἄρχοντες θά κυβερνήσουν μέ δικαιοσύνη». Καί πράγματι βασίλευσε σ' ἐμᾶς ὁ Χριστός, ὁ δίκαιος καί ἄμεμπτος, ὁ ἐπιβραβευτὴς κάθε

96. Ματθ. 13, 17.

δικαιοσύνης ἀπάσης βραβευτής, καὶ τῶν ὑπὲρ νόμον εἰσηγητής.

Ἦρξαν δὲ καὶ μετὰ κρίσεως ἄρχοντες. Τὸ δέ, «μετὰ κρίσεως», ἀντὶ τοῦ, «κεκρυμμένως», φησὶν. Ἔσται γε μὴν
 5 ὁ δίκαιος βασιλεὺς ἄνθρωπος μὲν καὶ ἀδελφὸς κατὰ πάντα τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. Θεὸς γὰρ κατὰ ἀλήθειαν. Ὁ γὰρ τοι Λόγος γέγονε σὰρξ, κατὰ τὰς Γραφάς «Ἔσται δὲ κρύπτων τοὺς λόγους αὐτοῦ». Πλεῖστα γὰρ ὅσα λελάληκεν ἐν παραβολαῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὃς καὶ διὰ φωνῆς
 10 τοῦ Δαβὶδ αὐτὸ δὴ τοῦτο προανακεκράγει λέγων «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς». Καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον φησὶν, ἀλλὰ γὰρ «καὶ κρυθήσεται, ὡς ἀφ' ὕδατος φερομένου». «Ὑδατι φερομένῳ» πάλιν ἢ τοῖς ποταμίοις νάμασι ῥαγδαίως τῆς γῆς
 15 καταχεομένοις, παρεικάζειν ἔθος τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι τῶν πειρασμῶν τὴν ἔφοδον. Ὅταν τοίνυν κατεπιφύωνται, φησὶν, αὐτῶν πειρασμοί, εἶέν τε καθάπερ ὕδωρ φερόμενον, αὐτὸς κρυθήσεται, τοῦτ' ἔστιν ἀνάλωτος ἔσται ταῖς τῶν πειραζόντων ἐπιβουλαῖς Ἔφη δὲ πού καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ
 20 αὐτοῦ, ὅτι «Οὐκ ὠφελήσει ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν». Πλειστάκις μὲν γὰρ ἐπεβούλευσαν οἱ τῶν Ἰουδαίων δῆμοι, παροτρυνόντων εἰς τοῦτο αὐτοὺς τῶν τότε καθηγεῖσθαι λαχόντων, Γραμματέων τε φημί καὶ Φαρισαίων, ἀλλ' οὐκ ἦν ὑπομεῖναι τι τῶν
 25 εἰωθότων λυπεῖν ἀβουλήτως Χριστόν. Οἱ μὲν γὰρ ἐλίθασον, ὁ δέ, καθὰ φησὶν ὁ μακάριος εὐαγγελιστής, ἐπορεύετο διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρήγεν οὕτως, τοῦτ' ἔστι οὐ πεφροντικῶς

Ἔσται δὲ τοῖς ἐν Σιών «ὡς ποταμὸς φερόμενος ἔνδοξος
 30 ἐν γῇ διψώση». Δεδιψηκόσι γὰρ τοῖς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις

97. Ἰω. 1, 14.

98. Ψαλμ. 77, 2.

δίκαιας πράξης και εισηγητής τῶν πέρα και πάνω ἀπὸ τὸν (Μωσαϊκὸ) νόμο.

Κυβέρνησαν ἐπίσης και ἄρχοντες με πνεῦμα δικαιοσύνης. Τὸ «με κρίση» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «με τρόπο κρυμμένο». Θὰ εἶναι βέβαια ὁ δίκαιος βασιλεὺς ἄνθρωπος και ἀδελφὸς ὡς πρὸς ὅλα με τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, στήν πραγματικότητα ὁμως εἶναι Θεός. Γιατί, σύμφωνα με τὴ Γραφή, «ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα»⁹⁷. «Και οἱ λόγοι του θα ἔχουν κρυφὸ (μυστικὸ) νόημα». Πράγματι πάρα πολλά ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε με παραβολές, ὁ ὁποῖος και με τὴ φωνὴ τοῦ Δαβίδ τὸ προεἶπε αὐτὸ λέγοντας «Θ' ἀνοιξω τὸ στόμα μου και θα μιλήσω με παραβολές, θα ἐκφράσω ἀλήθειες κρυμμένες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κόσμου»⁹⁸. Και δὲν λέγει αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ και ὅτι «θα κρυφθεῖ σὰν ἀπὸ νερὸ πὸν κυλᾶ ὄρητικά». Με νερὸ πάλι πὸν κυλᾶ ὄρητικά, ἢ με ὕδατα ποταμῶν πὸν ρέουν ὄρητικά πάνω στὴ γῆ, συνηθίζει ἢ ἁγία Γραφή νὰ παρομοιάζει τὴν ἔφοδο τῶν πειρασμῶν. Ὅταν λοιπὸν ὄρμουῦν, λέγει, στοὺς ἀνθρώπους οἱ πειρασμοὶ και εἶναι σὰν ὄρητικά νερά, αὐτὸς θα κρυφθεῖ, δηλαδή θα εἶναι ἀνίκητος ἀπὸ τὶς ἐπιβουλές ἐκείνων πὸν ἐπιδίδονται στοὺς πειρασμούς. Εἶπε βέβαια κάπου και ὁ Δαβίδ γι' αὐτὸ «Δὲν θα ὠφεληθεῖ ὁ ἐχθρὸς του ἀπὸ αὐτόν, και ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας δὲν θα μπορέσει νὰ τοῦ κάνει κακό»⁹⁹. Πράγματι πολλές φορές τὸν ἐπιβουλεύθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι και με τὶς προτροπές ἐκείνων πὸν τοὺς ἔλαχε τότε ν' ἀσκοῦν τὴν ἡγεσία, ἐννοῶ τοὺς Γραμματεῖς και τοὺς Φαρισαίους, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸ ὁ Χριστὸς νὰ ὑπομείνει ἀθέλητα κάτι ἀπὸ ὅσα συνήθως μᾶς προκαλοῦν λύπη. Ἐκεῖνοι δηλαδή τὸν λιθοβολοῦσαν, ἀντίθετα αὐτὸς, ὅπως λέγει ὁ μακάριος εὐαγγελιστής, βάδιζε ἀνάμεσά τους και προχωροῦσε ἔτσι, δηλαδή χωρὶς καμμιὰ φροντίδα.

Γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Σιών «θα εἶναι σὰν ποταμὸς πὸν κυλᾶ ὄρητικὸς και μεγαλοπρεπὴς σὲ γῆ διψασμένη». Στούς δι-

99. Ψαλμ. 88, 23.

εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, καὶ τὸν εἰδότα σώζειν οὐκ ἔχουσι λόγον, γέγονεν οἷά τις ποταμὸς πλουσίῳ καταχεόμενος νόματι, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἔνδοξος, τοῦτ' ἔστιν ἐπίσημος. Πλεῖστοι μὲν γὰρ καὶ ἕτεροι κέκληνται ποταμοί. Καὶ γοῦν
 5 ὁ μακάριος Δαβὶδ τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς καὶ τοὺς ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ ποτίζοντας λόγον, τοὺς τὴν πίστιν προσιεμένους ποταμοῖς παρεικάζων ἔφασκεν· «Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ἐξάκουστοι μὲν γὰρ αἱ τῶν ἁγίων ἀποστόλων φωναί. Ἄλλ' οὐδεὶς αὐ-
 10 τῶν ἔνδοξος οὕτω, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ χειμάρρους τῆς τρυφῆς, τοῦτ' ἔστι Χριστός. Παρ' αὐτοῦ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δεδόσθαι φαμέν τὸ ἐπιτηδεῖως ἔχειν πρὸς γε τὸ δύνασθαι μυσταγωγεῖν καὶ τὸν ζωοποιὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ταῖς τῶν πιστευόντων ἐνιέναι ψυχαῖς.

15 Στίχ. 3-8. «Καὶ οὐκέτι ἔσονται πεποισθότες ἐπ' ἀνθρώποις, ἀλλὰ τὰ ὦτα δώσουσιν ἀκούειν· καὶ ἡ καρδία τῶν ἀσθενούντων προσέξει τοῦ ἀκούειν, καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι ταχὺ μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην, καὶ οὐκέτι μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπηρέται σου, Σίγα. Ὁ γὰρ μωρὸς μω-
 20 ρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ συντελεῖν ἄνομα καὶ λαλεῖν πρὸς Κύριον πλάνησιν, τοῦ διαφθεῖραι ψυχὰς πεινώσας, καὶ τὰς ψυχὰς τὰς διψώσας κενὰς ποιῆσαι. Ἡ γὰρ βουλή τῶν πονηρῶν ἄνομα βουλεύσεται, καὶ καταφθεῖραι ταπεινοὺς ἐν λόγοις ἀδίκους,
 25 καὶ διασκεδάσαι λόγους ταπεινῶν ἐν κρίσει. Οἱ δὲ εὐσεβεῖς συνετὰ ἐβουλεύσαντο, καὶ αὕτη ἡ βουλή μένει».

Ἀρμόσειεν ἂν εὖ μάλα τῶν προκειμένων ἡ δύναμις τοῖς τε ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ. Οἱ μὲν γὰρ τοῖς ψευδωνύμοις λελατρευκότες
 30 θεοῖς, ἀνθρώποις ἐπιθαρσήσαντες, οἱ γεγόνασι παρ' αὐτοῖς δοκήσει σοφίας ἔχοντες δόξαν καὶ ὑπόληψιν τῆς εἰς ἄκρον

ψασμένους δηλαδή ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς ποὺ κλήθηκαν νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ ποὺ δὲν εἶχαν τὸν λόγο ποὺ σώζει, ἔγινε σὰν ἕνας ποταμὸς ποὺ κυλᾷ πλούσια τὰ νάματά του, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ἔνδοξος, δηλαδή περιβόητος. Βέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀνομάσθηκαν ποταμοί. Καὶ πράγματι ὁ μακάριος Δαβίδ, παρομοιάζοντας μὲ ποταμοὺς τοὺς ἁγίους διδασκάλους ποὺ ποτίζουν μὲ τὸν λόγο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ αὐτοὺς ποὺ δέχονται τὴν πίστη, ἔλεγε· «Ὑψωσαν, οἱ ποταμοί, Κύριε, ὕψωσαν οἱ ποταμοὶ τὴ φωνή τους»¹. Γιατὶ ἦταν ξακουστὸ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων. Ἀλλὰ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦταν τόσο ἔνδοξος, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ χείμαρρος τῆς ἀπόλαυσης, δηλαδή ὁ Χριστός. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν λέμε δόθηκε καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἡ ἱκανότητα νὰ μπορούν νὰ διδάσκουν καὶ νὰ ἐναποθέτουν στὶς ψυχὰς ἐκείνων ποὺ πιστεύουν τὸν ζωοποιὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3-8. «Καὶ δὲν θὰ πιστεύουν πιά σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ θὰ παραδώσουν τὰ αὐτιά τους σ' αὐτὸν ἢ ἀκοῦν, καὶ ἡ καρδιὰ τῶν πνευματικῶν ἀδύναμων θ' ἀκούει μὲ προσοχή, καὶ οἱ γλῶσσοι ποὺ ψέλλιζαν θὰ μάθουν γρήγορα νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη, καὶ οἱ ὑπηρέτες σου δὲν θὰ ποῦν πιά, Σιώπα. Γιατὶ ὁ ἀνόητος θὰ πει ἀνοησίες καὶ ἡ καρδιὰ του θὰ κάνει σκέψεις μάταιες νὰ πράξει ἀνομίες καὶ νὰ πει λόγια πλάνης στὸν Κύριο, γιὰ νὰ διαφθείρει ψυχὰς πεινασμένες καὶ ἢ ἀφήσει ἀνικανοποίητες τὶς ψυχὰς ποὺ διψοῦν. Γιατὶ ἡ διάνοια τῶν κακῶν θὰ σκεφθεῖ πονηρά, θὰ διαφθείρει τοὺς ἀπλοὺς μὲ λόγους ἀδικούς, καὶ θὰ διαλύσει τοὺς μὲ εὐθυκρισία διατυπωμένους λόγους τῶν ταπεινῶν. Οἱ εὐσεβεῖς ὅμως σκέφθηκαν συνετὰ καὶ ἡ σκέψη αὐτὴ θὰ μείνει».

Θὰ μπορούσε ἄριστα νὰ βρεῖ ἐφαρμογὴ τὸ νόημα τῶν παραπάνω καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη μέσω τῆς πίστεως καὶ στοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες. Γιατὶ οἱ πρῶτοι, ἔχοντας λατρεύσει τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς καὶ στηρίζοντας τὴν πεποίθησή τους σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν ἀνάμεσά τους δοξαζόμενοι, γιατί

1. Ψαλμ. 93, 3.

ἔλλογμότητος, παρεκομίσθησαν εἰς ἔκτοπὸν τε καὶ κίβδη-
 λον νοῦν. Πεπλάνηνται γὰρ καὶ εἰρήκασι τῷ ξύλῳ, «Πατήρ
 μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με», καὶ θεοὺς ἐπε-
 γράφοντο τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς Ἰουδαῖοί γε μὴν τοῖς κα-
 5 θηγεῖσθαι λαχοῦσι προσεσχηκότες, οὐ παρεδέχοντο τὴν
 πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. ῥοντο
 γὰρ οἱ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ὄντες ἐπιστήμονες ἄμεινον ὁ
 αὐτοὶ δεβούλευνται, καὶ οὐκ ἠγνοήκασι τὸ Θεῷ δοκοῦν
 καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς τὸ ὅτι μάλιστα τελοῦν εἰς ὄνησιν.
 10 «Οὐκέτι» τοίνυν «ἔσονται», φησὶν, «ἐπ' ἀνθρώποις πεποι-
 θότες», παρέξουσι δὲ τὰ ὦτα πρὸς γε τὸ δεῖν τὸν τοῦ Σωτη-
 ρος ἐπακροᾶσθαι λόγον, καὶ ἡ τῶν ἀσθενούντων καρδιά
 ποτὲ λοιπὸν ἀνδρυνθεῖσα πρὸς σύνεσιν «προσέξει τοῦ
 ἀκούειν, αἱ δὲ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι», τοῦτ' ἔστιν αἱ λα-
 15 λεῖν ὀρθῶς οὐκ εἰδυῖαί ποτε· ψελλισμὸς γὰρ οἶονεὶ πως
 ἔστι τὸ μηδὲν μὲν δύνασθαι λαλεῖν τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ, δα-
 πανᾶν δὲ λόγους εἰς ὑμνολογίαν τῶν ψευδωνύμων· «μαθή-
 σονται», φησί, «λαλεῖν εἰρήνην». «Λαλεῖν εἰρήνην», οὐδὲν
 ἕτερόν ἐστιν, ἢ διὰ γλώσσης ἔχειν Χριστόν τε καὶ τὰ αὐτοῦ·
 20 καὶ γὰρ ἔστιν αὐτὸς ἡ εἰρήνη ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς. Ψελ-
 λισμὸς δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, τὸ μὴ ἀνέχεσθαι λαλεῖν τὸ Χρι-
 στοῦ μυστήριον, ἀειλογεῖν δὲ τὸν νόμον, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ
 σκιάς καὶ διδασκάλων. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι πεπαύσονται, φη-
 σί, καὶ ἅπας αὐτοῖς γενήσεται λόγος περὶ Χριστοῦ.
 25 Ὅτι δὲ τῶν ἀρχαίων οὐκ ἀνέξονται διδασκάλων, δια-
 μεμήνυκεν εἰπών· «Καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ εἴπωσι τῷ μωροῦ ἄρ-
 χειν». Μωροὶ γὰρ ὁμολογουμένως οἱ παρ' Ἑλλησι σοφοί·
 μεμώραται γὰρ ἡ σοφία τοῦ κόσμου. Μωροὶ δὲ καὶ οἱ τῶν
 Ἰουδαίων καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, τὸ διὰ τῆς ἐν νόμῳ
 30 σκιάς γραφόμενον οὐκ ἐπεγνωκότες, καὶ τοὺς τῶν ἀγίων

2. Ἱερ. 2, 27.

3. Πρβλ. Ἰω. 16, 13.

θεωροῦνταν σοφοὶ καὶ εἶχαν τὴν ὑπόληψη ἀκραΐας ἐλλογιμότη-
 τας, παραισύρθηκαν σὲ ἄτοπο καὶ κίβδηλο νοῦ. Γιατὶ πλανήθηκαν
 καὶ εἶπαν στὸ ξύλο, «Ἐσὺ εἶσαι Πατέρας μου, καὶ στὸν λίθο, Ἐσὺ
 μ' ἐγέννησες»², καὶ ὀνόμαζαν θεοὺς ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν θεοί. Οἱ
 Ἰουδαῖοι ἐξάλλου, προσέχοντας ἐκείνους ποὺ ἔλαχε νὰ εἶναι καθο-
 δηγητές τους, δὲν παραδέχονταν τὴν πίστη στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ
 Χριστό. Γιατὶ θεωροῦσαν οἱ γνῶστες τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅτι ἦταν
 καλύτερο αὐτὸ ποὺ ἐκείνοι φρονοῦσαν, καὶ δὲν ἀγνοοῦσαν τὸ
 θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸ ποὺ ἦταν κατεξοχὴν ὠφέλιμο στοὺς
 λαοὺς ποὺ ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους. «Δὲν θὰ πιστεύουν
 πιά» λοιπὸν, λέγει, «τοὺς ἀνθρώπους», ἀλλὰ θ' ἀνοίξουν τ' αὐτιά
 τους γιὰ ν' ἀκοῦν τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, καὶ ἡ καρδιά τῶν πνευμα-
 τικῶν ἀδύναμων, ἀφοῦ πιά ἐνδυναμωθεῖ κι ἀποκτήσει σύνεση, «θὰ
 ἀκούει μὲ προσοχὴ αὐτόν, καὶ οἱ γλῶσσες ποὺ ψέλλιζαν», δηλαδή
 ποὺ δὲν ἤξεραν κάποτε νὰ μιλοῦν ῥεθὰ (γιατὶ ψέλλισμα εἶναι τὸ
 νὰ μὴν μπορεῖ κανεὶς κατὰ κάποιο τρόπο νὰ πεῖ κάτι ἀπὸ ὅσα
 συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ σπαταλᾷ λόγους στὴν
 ὑμνολογία τῶν ψευδώνυμων θεῶν), «θὰ μάθουν», λέγει, «νὰ μι-
 λοῦν γιὰ εἰρήνη». Τὸ «νὰ μιλοῦν γιὰ εἰρήνη» δὲν σημαίνει τίποτε
 ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἔχουν πάντα στὸ στόμα τους τὸν Χριστὸ καὶ τὰ
 λόγια του· γιατί αὐτὸς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, ἡ εἰρήνη
 μας³. Ψέλλισμα πάλι γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἦταν τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ
 μιλοῦν γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ νὰ μιλοῦν ἀτελείωτα
 γιὰ τὸ νόμο καὶ τὶς σκιές ποὺ περιέχει καὶ τὰ διδάγματα τῶν διδα-
 σκάλων. Ἀλλὰ κι αὐτοὶ λέγει θὰ σταματήσουν καὶ ὅλος ὁ λόγος
 τους θὰ στραφεῖ γύρω ἀπὸ τὸν Χριστό.

Ἔτσι ὅμως δὲν θ' ἀνεχθοῦν τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους, τὸ
 διαμήνυσε λέγοντας· «Καὶ δὲν θὰ ποῦν πιά στὸν ἀνόητο νὰ κυ-
 βερνᾷ». Γιατὶ ὁμολογουμένως εἶναι μωροὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων
 γιατί ἔχει μωραθεῖ ἡ σοφία τοῦ κόσμου. Μωροὶ ὅμως ἦταν καὶ οἱ
 καθηγητές καὶ διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων, γιατί δὲν κατανόησαν
 αὐτὸ ποὺ ἔγραφαν οἱ σκιές τοῦ νόμου καὶ δὲν κατάλαβαν τοὺς
 λόγους τῶν ἁγίων προφητῶν. «Δὲν θὰ ποῦν» λοιπὸν «στὸν μωρὸ

προφητῶν οὐ συνιέντες λόγους «Οὐκ ἐροῦσιν οὐν ἔτι τῷ
 μωρῷ ἄρχειν, ἀλλ' οὔτε μὴν οἱ τῶν μωρῶν ὑπηρεταὶ τοῖς
 παρ' αὐτῶν διδασκομένοις ἐροῦσι τό, Σίγα». Λελαλήκασι
 μὲν γὰρ ἐν Βεελζεβούλ οἱ ἐν κόσμῳ σοφοί, καὶ δογμάτων
 5 σκαιῶν καὶ ψυχρῶν, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἀνοσίων γεγό-
 νασιν εὔρεται. Ἄλλ' εἴ τις ἔλοιτο ταῖς ἑαυτῶν ἀντιτάττε-
 σθαι φλυαρίαις, καὶ ὡς ἐκτόπως γεγεννημένας κατακιβδη-
 λεύειν αὐτάς, ἀναπηδῶσί τινες τῶν ἐκείνοις ὑπηρετεῖν εἰω-
 θότων, ἀναφωνοῦσί τε σιγᾶν, ἀναντιρῶρήτους εἶναι θέλον-
 10 τες τὰς ἐκείνων φωνάς. Φασὶ γοῦν, ὅτι τοῖς Πυθαγόρου μα-
 θη ταῖς λαλοῦσιν ἔσθ' ὅτε ψυχρά τε καὶ καταγέλαστα καὶ
 ἀπιστουμένων παρὰ πολλῶν, ἔθος ἦν λέγειν τοῦτο, Αὐτὸς
 ἔφατο, τοῦτ' ἔστι, Σίγα, καὶ δίδου τῷ τοῦ δόγματος εὔρετῆ
 καὶ ἀβασανίστως τὴν πίστιν.

15 «Οὐκέτι τοίνυν μὴ εἴπωσι, φησὶν, οἱ ὑπηρεταὶ σου, Σί-
 γα. Λαλήσει γὰρ ὁ μωρὸς πάντως που μωρά, μάταια δὲ νο-
 ῆσει καὶ ἡ καρδιά αὐτοῦ», ἓνα σκοπὸν ἔχουσα, «τὸ συντε-
 λεῖν ἄνομα, καὶ λαλεῖν πρὸς Κύριον πλάνησιν». «Πλάνη-
 σις» γὰρ καὶ ἕτερον οὐδέν, οἱ παρ' Ἑλλησιν ὕθλοι κατὰ τῆς
 20 τοῦ Θεοῦ δόξης συντεθειμένοι, «πρὸς τὸ διαφθεῖραι ψυχὰς
 πεινώσας καὶ τὰς ψυχὰς τὰς διψώσας κενὰς ποιῆσαι». Μα-
 θητιῶσι μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε τινές, εἶτα προσιέντες ἐκείνοις
 ἀκατασκέπτως ὀνίνανται μὲν παντελῶς οὐδέν, δείκνυνται
 δὲ μᾶλλον, καίτοι πεινήσαντες καὶ διψήσαντες, τὸ μαθεῖν
 25 που πάντως ἀναγκαῖον αὐτοῖς καὶ χρήσιμον εἰς σωτηρίαν
 ψυχῆς· ἀλλ' «ἡ βουλή», φησί, «τῶν πονηρῶν ἄνομα βου-
 λεύσεται», καὶ εἰς τοῦτο βλέπει «πρὸς τὸ ψυχὰς καταφθεῖ-
 ραι ἐν λόγοις ἀδίκους, καὶ διασκεδάσαι λόγους ταπεινῶν ἐν
 κρίσει». Οἱ γὰρ τῆς κοσμικῆς σοφίας ἐρασταὶ καὶ τῶν διε-
 30 στραμμένων δογμάτων ὑπασπισταί, καταστρατεύονται τῆς
 διδασκαλίας τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν, οὓς καὶ «ταπεινοὺς»
 ὀνομάζει, καὶ πᾶσαν τίθενται σπουδὴν, ὥστε διασκεδάσαι
 τοὺς λόγους αὐτῶν, καίτοι γεγονότας ἐν κρίσει, τοῦτ' ἔστιν

νά κυβερνᾶ, ἀλλ' οὔτε οἱ ὑπηρέτες τῶν μωρῶν θὰ ποῦν στοὺς διδασκόμενους ἀπὸ αὐτοὺς τὸ, Σιώπα». Γιατὶ οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου μίλησαν παρακινούμενοι ἀπὸ τὸν Βεελζεβούλ καὶ ἔγιναν εὐρετές δογμάτων βλαβερῶν καὶ ψυχρῶν, κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀσεβῶν. Ἄλλ' ἂν θελήσει κάποιος ν' ἀντιταχθεῖ στὶς φλυαρίες τους καὶ ἐπειδὴ ἔγιναν μὲ τρόπο παράλογο νὰ τὶς καταγγεῖλει σὰν νόθες, πηδοῦν στὴ μέση κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς πού συνήθως τοὺς ὑπηρετοῦν καὶ φωνάζουν νὰ σιωπήσουν, θέλοντας νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ ἀντίρρηση τὰ δικὰ τους λεγόμενα. Λένε λοιπὸν, ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Πυθαγόρα, ὅταν ἔλεγαν κάποτε κάποιον ἀνόητο καὶ καταγέλαστο καὶ δὲν γίνονταν ἀπὸ πολλοὺς πιστευτοί, συνήθιζαν νὰ λένε τοῦτο: «Αὐτὸς τὸ εἶπε», δηλαδή, Σιώπα καὶ πίστεψε χωρὶς ἀντίρρηση τὸν ἐφευρέτη τοῦ δόγματος.

«Δὲν θὰ ποῦν» λοιπὸν «πιά οἱ ὑπηρέτες σου, Σιώπα. Γιατὶ ὁ ἀνόητος θὰ πεῖ ὅπωςδήποτε ἀνοησίες καὶ θὰ συλλάβει μάταιες σκέψεις στὸ νοῦ του», ἔχοντας ἓνα σκοπὸ, «τὸ νὰ πράττει παρανομίες καὶ νὰ πεῖ στὸν Κύριο λόγια πλάνης». Γιατὶ «πλάνη» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ οἱ φλυαρίες τῶν Ἑλλήνων πού ἔχουν διατυπώσει κατὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, «γιὰ νὰ διαφθείρουν ψυχὲς πεινασμένες καὶ τὶς ψυχὲς πού διψοῦν νὰ τὶς ἀφήσουν κενὲς καὶ ἀνικανοποίητες». Διακατέχονται πολλὲς φορὲς κάποιοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ μάθουν, πλησιάζοντας ὅμως ἐκείνους ἀπερίσκεπτα δὲν ἀποκομίζουν καμμιά ἀπολύτως ὠφέλεια, καὶ μᾶλλον ἀποδεικνύοντας πῶς, ἂν καὶ πείνασαν καὶ δίψασαν γιὰ νὰ μάθουν κάτι τὸ ἀναγκαῖο ὅπωςδήποτε σ' αὐτοὺς καὶ χρήσιμο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς, ὅμως «ἡ διάνοια», λέγει, «τῶν κακῶν κἄνει ἄνομες σκέψεις» κι ἀποβλέπει σ' αὐτό, «νὰ καταστρέψει ψυχὲς μὲ ἀδίκαια λόγια καὶ νὰ διαλύσει τοὺς μὲ κρίση διατυπωμένους λόγους τῶν ταπεινῶν». Οἱ ἔραστὲς δηλαδή τῆς κοσμικῆς σοφίας καὶ οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν διεστραμμένων διδασκαλιῶν καταπολεμοῦν τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει καὶ «ταπεινοὺς», καὶ καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ διαλύουν τοὺς λόγους τους, μολονότι ἔχουν λεχθεῖ μὲ κρίση, δηλαδή ὄχι πρόχει-

οὐκ ἀτημελῶς, κεκοιμένως δὲ μᾶλλον καὶ ἐν σοφίᾳ τῆ ἀνω-
 θεν καὶ παρὰ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, διδάσκει προστιθείς,
 «Οἱ δὲ εὐσεβεῖς συνετὰ ἐβουλεύσαντο, καὶ αὕτη ἡ βουλή
 μένει». Ἦργησε μὲν γὰρ τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν ἡ εὐκομπὸς
 5 ἀθυροστομία, κεκράτηκε γὰρ τῶν εὐσεβῶν ἡ βουλή, τοῦτ'
 ἔστιν ἡ μάθησις, ἥτοι τὸ κήρυγμα. Καὶ «εὐσεβεῖς» εἶναι
 φαμὲν τοὺς τὸν θεῖον καὶ εὐαγγελικὸν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν
 γῆν ἱερουργοῦντας λόγον.

Στίχ. 9-10. «Γυναῖκες πλούσιαι, ἀνάστητε καὶ ἀκούσατε
 10 τῆς φωνῆς μου· θυγατέρες, ἐν ἐλπίδι ἀκούσατε τοὺς λό-
 γους μου. Ἡμέρας ἐνιαυτοῦ μνεῖαν ποιήσασθε ἐν ὀδύνη
 μετὰ ἐλπίδος».

Ἔθος τῆ θείᾳ Γραφῇ καὶ θεοπνεύστῳ γυναικῶν πρόσω-
 πον περιτιθέναι πλειστάκις ἢ πόλεσιν ἢ καὶ κώμαις, ἀλλὰ καὶ
 15 μητροπόλεως οὔσης μιᾶς, θυγατέρας αὐτῆς τὰς ἐτέρας ἀπο-
 καλεῖν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ περὶ τε τῆς
 Σιών, ἥτοι τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ τῶν περιοικίδων φησὶν· «Ἦ-
 κουσε καὶ ἠὺφρόανθη Σιών, καὶ ἠγαλλιᾶσαντο αἱ θυγατέρες
 τῆς Ἰουδαίας»· αἰεὶ γάρ πως περὶ μητέρα τὴν ἀπασῶν ἠγου-
 20 μένην εἰσὶν αἱ μικραὶ τε καὶ ὑπ' αὐτῇ πόλεις. Εἰσκεκόμισται
 τοίνυν ἐν τούτοις ἡμῖν τὸ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος πρόσωπον,
 ταῖς τῆς Ἰουδαίας πόλεσι συμβουλευῶν καὶ λέγον· «Γυναῖκες
 πλούσιαι, ἀνάστητε καὶ ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου». Προτρέ-
 πει μὲν οὖν εἰς τὸ ἐλέσθαι τιμᾶν τὸ εὐπειθές αὐτὰς καὶ τοὺς
 25 παρ' αὐτοῦ προσίεσθαι λόγους, δῆλον δὲ ὅτι τὸ σωτήριον καὶ
 εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Πλουσίας δὲ αὐτὰς ἀποκαλεῖ νυνὶ
 μάλιστα χρησίμως, ἅτε δὴ καὶ πολυανδρούσας ἔτι, καὶ ἀμέ-
 τρητον ἐχούσας τὴν τῶν ἐνοικούντων πληθύν, πλὴν οὐκ εἰς
 μακρὰν ἐσομένας ἐρήμους καὶ πενιχροτάτας, τό γε ἦκον, εἰς
 30 τὸ μηδένα τῶν ἐνοικούντων ἔχειν, εἰ μὴ τοῖς αὐτοῦ θεσπίσμα-
 σιν ὑπενεγκεῖν ἔλοιντο τὸν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀγχένα.

Ἔστω τοίνυν γυναῖκες, φησὶν, «ὡ θυγατέρες, ἀκούσατε

ρα, ἀλλὰ μὲ κρίση μᾶλλον καὶ μὲ σοφία χορηγούμενη ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, διδάσκει προσθέτοντας, «Οἱ εὐσεβεῖς σκέφθηκαν μὲ σύνεση, καὶ αὐτὴ ἡ σκέψη εἶναι πού παραμένει». Πράγματι ἀδράνησε ἡ γεμάτη κομπασμὸ ἀθυροστομία τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἀντίθετα ἐπικράτησε ἡ σκέψη τῶν εὐσεβῶν, δηλαδή ἡ μάθηση, ἥτοι τὸ κήρυγμα. Καὶ «εὐσεβεῖς» εἶναι λέμε αὐτοὶ πού ἱερούργοῦν σὲ ὅλη τὴ γῆ τὸν θεῖο καὶ εὐαγγελικό λόγο.

Στίχ. 9-10. «Γυναῖκες πλούσιες, σηκωθεῖτε καὶ ἀκοῦστε τὴ φωνή μου. Θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας, μ' ἐλπίδες ἀκοῦστε τοὺς λόγους μου. Φέρατε στὴ μνήμη σας τίς ἡμέρες τοῦ ἔτους ἐκείνου μὲ λύπη καὶ μὲ ἐλπίδα».

Εἶναι συνήθεια τῆς ἁγίας καὶ θεόπνευστης Γραφῆς νὰ δίνει πολλές φορές γυναικεῖο πρόσωπο σὲ πόλεις ἢ καὶ χωριά, κι ἂν ἡ μία πόλη εἶναι μητρόπολη, ὀνομάζει τίς ἄλλες θυγατέρες τῆς, ὅπως ἀκριδῶς βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγει γιὰ τὴν Σιών καὶ τὰ περὶχωρὰ τῆς «Ἐκουσε ἡ Σιών κι εὐφράνθηκε καὶ γέμισαν ἀπὸ ἀγαλλίαση οἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας»⁴. Γιατὶ πάντοτε γύρω ἀπὸ τὴν σὰν μητέρα πρώτη ἀνάμεσά τους εἶναι μαζεμένες οἱ μικρὲς καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεμονία τῆς πόλεις. Εἰσάγεται λοιπὸν μὲ τὰ παραπάνω λόγια τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα νὰ συμβουλεύει τίς πόλεις τῆς Ἰουδαίας καὶ νὰ λέγει· «Γυναῖκες πλούσιες, σηκωθεῖτε κι ἀκοῦστε τὴ φωνή μου». Προτρέπει λοιπὸν αὐτὲς νὰ θελήσουν νὰ τιμήσουν τὴν ὑπακοή καὶ νὰ δεχθοῦν τοὺς λόγους του, δηλαδή τὸ σωτήριο καὶ εὐαγγελικό κήρυγμα. Πλούσιες βέβαια τίς ὀνομάζει πολὺ ὠφέλιμα τώρα, ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμα πολυάνθρωπες κι ἔχουν ἀμέτρητο πλῆθος κατοίκων, ἀλλὰ σύντομα θὰ γίνουν ἔρημες καὶ ἀσήμαντες, γιὰ τὸν λόγο ὅτι δὲν θὰ ἔχουν κανένα κάτοικο τους, ἂν δὲν θελήσουν νὰ θέσουν τὸν αὐχένα τῆς διάνοιᾶς τους κάτω ἀπὸ τὰ θεσπίσματά του.

«⁵ Ὡ γυναῖκες» λοιπὸν, λέγει, «ὦ θυγατέρες, ἀκοῦστε τοὺς

4. Ψαλμ. 96, 8.

τοὺς λόγους μου ἐν ἐλπίδι», τοῦτ' ἔστιν οὐκ ἀμισθὶ μᾶλλον,
 ἀλλ' ἐπ' ἐλπίδι λαμπροῦ. Τί δὴ οὖν ἄρα τὸ προσταττόμενον;
 Μνεΐαν ποιήσασθε, φησίν, ἡμερῶν ἐνιαυτοῦ καθ' ὃν ἐπέ-
 φανεν ὁ Χριστὸς καὶ ἐνεκήρυξεν ἐναργῶς ταῖς ἀνὰ πᾶσαν
 5 τὴν Ἰουδαίαν πόλεσί τε καὶ κώμαις Ἐφη γὰρ αὐτὸς διὰ
 φωνῆς Ἡσαΐου· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ
 με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμα-
 λώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυ-
 σμένους ἐν ἀφέσει, ἰᾶσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν
 10 καρδίαν, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν». «Ἀνάστητε»
 τοίνυν, φησίν, τοῦτ' ἔστι διαγορηγορήσατε, καὶ ἐλπίδα κα-
 λὴν προσοικισάμεναι κατὰ νοῦν, μνημονεύσατε τῶν ἡμε-
 ρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ καθ' ὃν, ὡς ἔφην, τὸ παρὰ τοῦ πάντων
 ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ γέγονε κήρυγμα. Ἐπιτάττει δὲ μὴ
 15 παρειμένως μῆτε μὴν ἀμελῶς τοῦτο δορᾶν, ἀλλ' ὡς ἐν σπου-
 δῇ καὶ μετὰ φροντίδος κατορθοῦνται γὰρ οὕτω τὰ ἀγαθὰ.

Στίχ. 10-14. «Ἀνήλωται ὁ τρογγητός, πέπανται ὁ σπόρος,
 οὐκέτι μὴ ἔλθῃ· ἔκστητε, λυπήθητε, αἱ πεποιθυῖαι, ἐκδύ-
 σασθε, γυμναὶ γένεσθε, περιζώσασθε τὰς ὀσφύας καὶ ἐπὶ
 20 τῶν μαστῶν κόπτεσθε ἐπὶ ἄγρου ἐπιθυμήματος καὶ ἀμ-
 πέλου γενήματος Ἡ γῆ τοῦ λαοῦ μου ἄκανθα καὶ χόρ-
 τος ἀναθήσεται, καὶ ἐκ πάσης οἰκίας εὐφροσύνη ἀρθή-
 σεται. Πόλις πλουσία, οἴκοι ἐγκαταλελειμμένοι, πλοῦτον
 πόλεως καὶ οἴκους ἐπιθυμητοὺς ἀφήσουσι. Καὶ ἔσονται
 25 αἱ κῶμαι σπήλαια ἕως τοῦ αἰῶνος, εὐφροσύνη ὄνων
 ἀγρίων καὶ βοσκήματα ποιμένων».

«Ὅτι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ οὐκ ἀξήμιον, μᾶλλον δὲ ἀπάσης αἰ-
 κίας καὶ συμφορᾶς ἔσται πρόξενον τὸ μὴ βούλεσθαι παρὰ
 Χριστοῦ προσέσθαι λόγον, διαδείκνυσιν ἐν τούτοις Ἐμελ-
 30 λον γὰρ αἱ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καταδηωθήσεσθαι πό-

λόγους μου μ' ἐλπίδα», δηλαδή ὄχι χωρὶς ἀμοιβή, ἀλλ' ἔχοντας μᾶλλον λαμπρὴ ἐλπίδα. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ προσταγή του; Φέροστε, λέγει, στή μνήμη σας τὶς ἡμέρες τοῦ χρόνου ποὺ ἐμφανίσθηκε ὁ Χριστὸς καὶ κήρυξε ὀλοφάνερα στὶς πόλεις καὶ τὶς κῶμες ὅλης τῆς Ἰουδαίας. Γιατὶ εἶπε αὐτὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Πνεῦμα Κυρίου ὑπάρχει σὲ μένα, μὲ τὸ ὁποῖο μὲ ἔχρισε ὡς ἄνθρωπο καὶ μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς, νὰ κηρύξω στοὺς αἰχμαλώτους τὴν ἐλευθερία τους καὶ στοὺς τυφλοὺς τὴν ἀνάβλεψη, νὰ ἀποστείλω τοὺς χωλοὺς συγχωρώντας τὶς ἁμαρτίες τους, νὰ θεραπεύσω ὅσους ἔχουν συντριμμένη τὴν καρδιά τους, νὰ κηρύξω τὸν χρόνο τὸν ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁵. «Σηκωθείτε» λοιπὸν, λέγει, δηλαδή συγκεντρώστε ὅλη τὴν προσοχή σας, καὶ βάζοντας στὸ νοῦ σας καλὴ ἐλπίδα, μνημονεύσατε τὶς ἡμέρες τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖο, ὅπως εἶπα, ἔγινε τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ. Καὶ προστάζει νὰ μὴ τὸ κάνουν αὐτὸ μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀμέλεια, ἀλλὰ μὲ προθυμία καὶ φροντίδα: γιατί ἔτσι κατορθώνονται τὰ ἀγαθὰ.

Στίχ. 10-14. «Τελείωσε ὁ τρυγητὸς, ἔχασε τὴ δύναμή του ὁ σπόρος, καὶ δὲν θὰ καρποφορήσει. Νοιώστε τρόμο, λυπηθεῖτε, σεῖς ποὺ εἶχατε μεγάλη πεποίθηση στὸν Θεό, ξεντυθεῖτε, μείνετε γυμνές, φορέστε ζώνη στὴ μέση σας καὶ χτυπᾶτε μὲ θρῆνο τὸ στήθος σας, ἕξαιτίας τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀγροῦ τῆς ἐπιθυμίας σας καὶ τῶν καρπῶν τοῦ ἀμπελιοῦ σας. Ἡ γῆ τοῦ λαοῦ μου θὰ θγάλει ἀγκάθια καὶ θὰ γεμίσει ἀπὸ χόρτα, καὶ ἀπὸ κάθε σπῖτι θὰ ἔξαφανισθεῖ ἡ χαρὰ. Πόλη πλούσια, σπῖτια ἐγκαταλειμμένα, τὰ πλούτη τῆς πόλης καὶ τὰ ἐπιθυμητὰ σπῖτια θὰ τὰ ἀφήσουν. Καὶ θὰ γίνουν οἱ μικροπόλεις σπήλαια στὸν αἰῶνα, χαρὰ ἀγριῶν ὄνων καὶ βοσκοτόπια ποιμένων».

Ἔτσι γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες δὲν θὰ εἶναι χωρὶς ζημία, ἀλλὰ θὰ εἶναι μᾶλλον αἰτία κάθε κακοπάθειας καὶ συμφορᾶς, τὸ ὅτι δὲν θέλησαν νὰ δεχθοῦν τὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ, τὸ δείχνει μὲ τὰ λεγόμενα αὐτά. Γιατὶ ἔμελλαν οἱ πόλεις οἱ διάσπαρτες σ' ὅλη τὴν Ἰου-

λεις, καταπιμπρόσης ἀπάσας τῆς Ῥωμαίων χειρός, ὡς ὄρα-
 σθαι μὲν κενάνδρους αὐτάς, καταχερσωθῆναί τε καὶ τὰ ἐξαι-
 ρετα τῶν χωρίων, οἴχεσθαι τε πρὸς φυγὴν τοὺς διαδράναι
 μόλις ἰσχύσαντας, οἴκου τε καὶ πλούτου διαπεσεῖν, καὶ θηρί-
 5 ων ἐνδιαίτημα τὴν πολυάνθρωπον ποτὲ γενέσθαι πόλιν ἢ
 κώμην. Εἰ δὲ δὴ τις βούλοιο καὶ πνευματικὴν ἐπὶ τοῖς προ-
 κειμένοις δέχεσθαι θεωρίαν, ἐκεῖνο συνήσει. «Τρυγητόν»,
 ὡς γε οἶμαι, καὶ «σπόρον» ἀποκαλεῖ τῆς νοητῆς εὐκαρπίας
 τὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἐσμὲν εὐάρεστοι τῷ Θεῷ, οὐχ οἶον
 10 ἄκανθαν τὴν πολυειδῆ τίκτοντες ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὡς πίων τε
 καὶ εὐκαρπος γῆ παρὰ Θεῷ τιμώμενοι. Ἀποπεπτώκασι τοί-
 νυν τῆς νοητῆς εὐκαρπίας οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, καὶ ὁ νοη-
 τὸς ἀμπελῶν ἀκανθοτόκος γέγονε γῆ. «Ἐπέμεινε», γάρ, φη-
 σί, «τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δ' ἀκάνθας». Εἴρηται
 15 δὲ καὶ διὰ φωνῆς τοῦ προφήτου περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, «ὅτι ἀνε-
 μοφθόρα ἔσπειραν, καὶ ἡ καταστροφή αὐτῶν ἐκδέξεται αὐ-
 τὰ. Δράγμα οὐκ ἔχον ἰσχύν τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον». Ἀνάλω-
 ται τοίνυν, φησὶν, ὁ τρυγητὸς, τοῦτ' ἔστιν, Οὐκέτι χρηματιεῖς
 ἀμπελῶν. Οὐδὲν γάρ σοι τῶν ὠρίμων Πέπανται ὁ σπόρος,
 20 οὐκ ἔση καλλιτόκος γῆ καὶ καρπῶν ἡμέρων τροφή.

Ταύτητοι, καὶ λίαν εἰκότως, «ἔκοστητε», τοῦτ' ἔστι, κα-
 ταπλάγητε καὶ θαυμάσατε. «Λυπήθητε, αἱ πεποικθυῖαι». Αἱ
 γὰρ πάλαι μέγα φρονοῦσαι, φησὶν, ἐπὶ Θεῷ, ὅταν ἐρήμην
 τὴν ἑαυτῶν καρδίαν παντὸς ἀγαθοῦ καταθρήσητε, τότε
 25 δὴ, τότε λυπήθητε. «Ἐκδύσασθε, γυμναὶ γένεσθε, περιζώ-
 σασθε τὰς ὀσφύας, καὶ ἐπὶ τῶν μαστῶν κόπτεσθε, ἀπὸ
 ἀγροῦ ἐπιθυμήματος καὶ ἀμπέλου γενήματος». Πρόφασίς
 ἔστι τοῦ θρήνου, φησὶ, τὸ ἀπολέσθαι, καὶ ἠφανίσθαι παν-
 τελῶς ἀγρὸν ἐπιθυμητόν, καὶ ἀμπελῶνα τεθραυμασμένον.
 30 Σημαίνει δὲ διὰ τούτου τὸν Ἰσραὴλ. Καταλευκαίνει δὲ καὶ
 ἐτέρως αὐτό, καὶ φησιν, ὅτι «Ἡ γῆ τοῦ λαοῦ μου ἄκανθα

δαία νὰ καταληλατηθοῦν πυρπολημένες ὅλες ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὥστε νὰ φαίνονται ἄδειες ἀπὸ ἀνθρώπους, νὰ καταχερσωθοῦν τὰ πιὸ εὐφορα μέρη, καὶ νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ ἐκεῖνοι ποὺ μόλις μπόρεσαν νὰ διαφύγουν, νὰ χάσουν τὰ σπῖτια καὶ τὰ πλούτη τους, καὶ ἢ πολυάνθρωπη κάποτε πόλη ἢ κωμόπολη νὰ γίνεῖ τόπος κατοικίας τῶν θηρίων. Ἐν ὅμως θελήσει κάποιος νὰ δώσει σ' αὐτὰ καὶ πνευματικὴ ἐξήγηση, αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ σκεφθεῖ. «Τρυγητό», ὅπως ἐγὼ νομίζω, καὶ «σπόρο» ὀνομάζει τὴ δύναμη τῆς πνευματικῆς καρποφορίας, μὲ τὴν ὁποία γινόμεστε εὐάρεστοι στὸν Θεό, ὄχι γεννώντας τὴν σὰν ἀγκάθια πολύμορφη ἁμαρτία, ἀλλὰ ἀπολαμβάνοντας τὴν τιμὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ σὰν παχιά καρπερὴ γῆ. Ἐξέλεσαν λοιπὸν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καρποφορία οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι καὶ ὁ νοητὸς ἀμπελώνας ἔγινε γῆ ποὺ φυτρῶνουν ἀγκάθια. Γιατὶ λέγει: «Περίμενε νὰ κάνει σταφύλια, ἀλλ' ἔκανε ἀγκάθια»⁶. Εἰπώθηκε καὶ ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες, «ὅτι ἔσπειραν ἀνεμοσκορπίσματα καὶ τὰ περιμένει ἢ καταστροφή τους. Τὰ στάχυα τῶν δεματιῶν δὲν θὰ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ δώσουν ἀλεύρι»⁷. Τέλειωσε λοιπὸν, λέγει, ὁ τρυγητὸς, δηλαδή δὲν θὰ εἶναι πιά ἀμπελώνας. Γιατὶ δὲν θὰ παράγει τίποτε τὸ ὄριμο. Ὁ σπόρος ἔχασε τὴ δύναμή του, δὲν θὰ εἶσαι γῆ ποὺ παράγει καλοὺς καρπούς, καρπούς ἡμερῶν γιὰ τροφή.

Γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλογα, λέγει: «ἔκστητε», δηλαδή νοιῶστε μεγάλη ἐκπληξη καὶ θαυμασμό. «Λυπηθεῖτε ἑσεῖς ποὺ εἶχατε μεγάλη πεποίθηση». Ἐσεῖς ποὺ παλαιὰ εἶχατε, λέγει, τόσο μεγάλη πεποίθηση πρὸς τὸν Θεό, ὅταν δεῖτε τὴν καρδιά σας ἔρημη ἀπὸ κάθε ἀγαθό, τότε λοιπὸν, τότε θὰ λυπηθεῖτε. «Ξεντυθεῖτε, ξεγυμνωθεῖτε, ζῶστε τὴ μέση σας, καὶ χτυπᾶτε τὸ στήθος σας μὲ θρήνο, γιὰ τὸν ἀγρὸ τῆς ἐπιθυμίας σας καὶ τοὺς καρπούς τοῦ ἀμπελιοῦ ποὺ χάσατε». Πρόφαση τοῦ θρήνου, λέγει, εἶναι τὸ ὅτι χάθηκε καὶ ἐξαφανίσθηκε τελείως ὁ ἐπιθυμητὸς ἀγρὸς καὶ ὁ θαυμαστὸς ἀμπελώνας. Μὲ αὐτὸ δηλώνει τὸν Ἰσραήλ. Τὸ διασαφηνίζει αὐτὸ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, καὶ λέγει: «Ἡ γῆ τοῦ λαοῦ μου θὰ βγά-

7. Ὡσηὲ 8, 7.

καὶ χόρτος ἀναθήσεται». Κατεχερσώθη γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Ἰσραήλ. Ἀνῆκε γάρ τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, καὶ ταῖς νεφέλαις ἐνετείλατο τοῦ μὴ θρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν. Καὶ γέγονεν εὐφροσύνη ὄνων ἀγρίων, καὶ πονηρῶν ποιμένων βοσκήματα, τοῦτ' ἔστι τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ὡς περὶ ἀμπελῶνος τοῦ Ἰσραήλ τοὺς λόγους περιποιούμενος πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Θεόν « Ἄμπελον», φησὶν, «ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐξέβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτευσας αὐτήν». Εἶτα προσεπάγει λέγων « Ἴνα τί κα-
10 θεῖλες τὸν φραγμὸν αὐτῆς, καὶ τρυγῶσιν αὐτήν ἅπαντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδόν; Ἐλυμήνατο αὐτήν ὕς ἐκ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν». Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ τῶν χωρίων κεχερσωμένα παραῤῥίπτουσιν οἱ κεκτημένοι, καὶ λόγος αὐτοῖς οὐδεὶς, κὰν εἰ πᾶν αὐτοῖς ἐπι-
15 φέροιτο θλάβος, οὕτω καὶ ὁ φιλάρετος ἡμῶν Θεὸς ἀνίησι ψυχὴν, καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἀποφαίνει γυμνήν, εἰ καρπῶν ἐρήμη γένοιτο τῶν εἰς ἀγαθουργίαν.

Στίχ. 15-18. « Ἔως ἂν ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς Πνεῦμα ἀφ' ὑψηλοῦ, καὶ ἔσται ἔρημος ὁ Χερμέλ, καὶ ὁ Χερμέλ εἰς δρυ-
20 μὸν λογισθήσεται. Καὶ ἀναπαύσεται ἐν τῇ ἐρήμῳ κριμα, καὶ δικαιοσύνη ἐν Καρμήλῳ κατοικήσει. Καὶ ἔσται τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης εἰρήνη, καὶ κρατήσῃ ἡ δικαιοσύνη ἀνάπαυσιν, καὶ πεποισθότες ἔσονται ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ κατοικήσει ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐν πόλει εἰρήνης, καὶ ἐνοι-
25 κήσει πεποισθώς, καὶ ἀναπαύσεται μετὰ πλούτου».

Ἐναργῆ καθίστησι καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν τῆς νοητῆς εὐκαρπίας ἔρημον ἔσται τὸ ἐξ Ἰσραήλ ἀπειθῆσαν γένος. Μεθίστησι γὰρ τὸν λόγον ἐπί γε, φημί, τοὺς ταῖς εὐπειθείαις τετμηκότας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ κε-
30 καθαρμένους μὲν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, γεγονότας δὲ καὶ ἐν μεθέξει τοῦ ἁγίου Πνεύματος Ἔσται γάρ, φησί, τὰ

λει ἀγκάθια καὶ θὰ γεμίσει ἀπὸ χόρτα». Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ Ἰσραὴλ καταχερσώθηκε. Καθόσον ἐγκατέλειψε τὸν ἀμπελώνα του καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στὰ σύννεφα νὰ μὴ ρίξουν σ' αὐτὸν τὴ βροχὴ τους. Καὶ ἔγινε τόπος εὐφροσύνης τῶν ἀγριῶν ὄνων, καὶ βοσκοτόπι κακῶν ποιμένων, δηλαδή τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, ἀπευθύνοντας τὸν λόγο του γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες σὰ νὰ ἦταν ἀμπέλι, λέγει στὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων «Ἀμπέλι μετέφερες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἔδιωξες ἔθνη καὶ τὸ μεταφύτευες»⁸. Κι ἔπειτα προσθέτει καὶ λέγει «Γιατί ἔρριξες τὸν φράχτη τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὸ τρυγοῦν ὅσοι περνοῦν ἀπὸ τὸν διπλανό του δρόμο; Τὸ κατέστρεψε ὁ ἀγριόχοιρος τοῦ δάσους καὶ ὁ ἀγριὸς ὄνος τὸ καταβόσκησε»⁹. Ὅπως δηλαδή τὰ χερσωμένα μέρη τὰ περιφρονοῦν οἱ ἰδιοκτῆτες τους καὶ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου γι' αὐτὰ, ἔστω κι ἂν γινόταν μεγάλη ζημιὰ σ' αὐτὰ, ἔτσι καὶ ὁ Θεός μας ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ ἐγκαταλείπει τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δείχνει γυμνὴ ἀπὸ κίτριε φροντίδα, ἂν γίνεῖ ἔρημη ἀπὸ τοὺς καρπούς τῆς ἀγαθοεργίας.

Στίχ. 15-18. «Μέχρι ποῦ νὰ ἔρθει σ' ἐσᾶς ἀπὸ ψηλὰ τὸ Πνεῦμα θὰ εἶναι ἔρημος ὁ Κάρμηλος, καὶ ὁ Κάρμηλος θὰ θεωρηθεῖ δάσος. Καὶ θὰ ἐπαναπαυθεῖ στὴν ἔρημο ἢ δικαιοσύνη καὶ στὸν Κάρμηλο θὰ κατοικήσει ἢ δικαιοσύνη. Καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης θὰ εἶναι εἰρήνη, ἢ δικαιοσύνη θὰ φέρει τὴν ἀνάπαυση, ὁ κόσμος θὰ ζεῖ στὸν αἰῶνα μὲ τὴν πεποίθησή του στὸν Θεό, καὶ ὁ λαὸς του θὰ κατοικήσει σὲ πόλη εἰρήνης, καὶ θὰ ζήσει ἀσφαλῆς, βρίσκοντας ἀνάπαυση μαζὶ μὲ τὰ πλούτη του».

Κάνει σαφῆ καὶ τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ μείνει ἔρημο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ εὐκαρπία τὸ Ἰσραηλιτικὸ γένος ποὺ ἔδειξε ἀνυπακοή. Γιατὶ μεταφέρει τὸ λόγο του σ' αὐτοὺς ποὺ τίμησαν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ τὴν ὑπακοὴ τους, καὶ ποὺ καθάρθηκαν μέσω τῆς πίστεώς τους σ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἔγιναν μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ λέγει, θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ

9. Ψαλμ. 79, 13-14.

προηγγελμένα, καταχερσωθήσεται δὲ διὰ τὸ ἐξήνιον ὁ Ἰσραήλ, «ἕως ἂν ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς Πνεῦμα ἀφ' ὑψηλοῦ». Ὡς γὰρ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀνέγνωμεν
 «⁷ Ἦσαν πάντες συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ περὶ τὰς ἡμέρας
 5 τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς. Καὶ ἰδοὺ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς θιαίας, καὶ ἐπλήρωσε τὸν οἶκον οὗ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι, ὡσεὶ πυρὸς, καὶ ἐκάθησαν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἐτέραις γλῶσσαις, καθὼς
 10 τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς». Ὅταν τοίνυν, φησὶν, ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τοὺς πιστεύοντας τὸ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ὕψους Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τότε καὶ ἔρημος ἔσται ὁ Χερμέλ. Τὸ δὲ Χερμέλ, ἦτοι ὁ Κάρομηλος, ὄρος ἐστὶ παμμέγεθες ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ὕλη δασεῖα κατάκομον.

15 Παρεικάζει τοίνυν αὐτὴν τε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἅπασαν δὲ τὴν περὶ οἰκίδα χώραν τῷ Χερμέλ, ἃ τε δὴ καὶ ἀναρίθμητον ἔχουσαν τὴν τῶν ἐνοικούντων πληθύν. Ἄλλ' «ἔσται», φησὶν, «ἔρημος καὶ λογισθήσεται εἰς δρυμόν». «Δρυμόν» δὲ φησι τὴν ἀγρίαν ὕλην, ἧς ἡ χρεῖα πρὸς καὶ
 20 σιν. Ἐκκόπεται γὰρ τὰ ἀνήμερα τῶν ξύλων καὶ φλογός εἰσι τροφή. Ἐκκοπέντος δὴ τοῦ Χερμέλ, καταλογισθέντος δὲ καὶ εἰς ἀγρίαν ὕλην, ἀναπαύσεται ἐν τῇ ἐρήμῳ κριμα. Ἐρημον δὲ φησιν αἰνιγματωδῶς τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν, ἧς καὶ ἐτέρωθι διαμέμνηται λέγων αὐτὸς ὁ προφήτης Ἡσαΐας
 25 «Εὐφράνθητι, ἔρημος ἢ διψῶσα. Ἀγαλλιᾶσθω ἔρημος, καὶ ἀνθήτω ὡς κρίνον». Ἐρήμῳ δὲ παρεικάζεται διὰ τοι τὸ ἄκαρπον καὶ οἶον ἐψιλωμένον καὶ ἀνεστηκὸς ἐν αὐτῇ εἶναι παντελῶς οὐδέν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πεπλούτηκε. Πέφηνε καὶ
 30 εὐδενδροτάτη πνευματικῶς, ὅτι κατώκησεν ἐν αὐτῇ Χριστός. Καὶ γοῦν ἔφη διὰ φωνῆς πάλιν τοῦ προφήτου Ἡσαΐου «Καὶ ποιήσω ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, ποταμούς θήσω, εἰς τὴν ἀνυδρον γῆν, κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυ-

προαγγελμένα, θὰ γίνει χέρσος τόπος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἕξαιτίας τῆς ἀνυπακοῆς του, «μέχρι ποῦ νὰ ἔρθει σὲ σᾶς ἀπὸ ψηλὰ τὸ Πνεῦμα». Γιατὶ ὅπως διαβάσαμε στὶς πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Ἦταν ὅλοι συγκεντρωμένοι στὸ ἴδιο μέρος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Καὶ νὰ, ἀκούσθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἦχος σὰν φύσημα βίαιο ἀνέμου καὶ γέμισε τὴν οἰκία στὴν ὁποία ἦταν μαζεμένοι καὶ εἶδαν νὰ μοιράζονται σ' αὐτοὺς γλῶσσες, σὰν φλόγες φωτιᾶς, καὶ κάθησε μία στὸν καθένα τους, καὶ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μὲ διαφορετικὲς διαλέκτους, καθὼς τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοὺς ἔδινε τὴ δύναμη νὰ μιλοῦν»¹⁰. Ὅταν λοιπὸν, λέγει, ἔρθει σ' ἐσᾶς ποὺ πιστεύετε ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὰ ὕψη τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ γίνει ἔρημος καὶ ὁ Κάρμηλος. Τὸ Χερμέλ, ἦτοι ὁ Κάρμηλος, εἶναι πελώριο βουνὸ στὴν Ἰουδαία, κατάφυτο ἀπὸ πυκνὰ δένδρα.

Παρομοιάζει λοιπὸν καὶ τὴν ἴδια τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὅλα τὰ περίχωρα αὐτῆς μὲ τὸν Κάρμηλο, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς εἶχε καὶ ἀναρίθμητο πλῆθος κατοίκων. Ἀλλὰ «θὰ γίνει», λέγει, «ἔρημος καὶ θὰ θεωρηθεῖ δάσος». «Δρυμὸ» ὀνομάζει τὸ δάσος τὸ ἀποτελούμενο ἀπὸ ἄγρια δένδρα χρησιμοποιούμενα γιὰ τὴ φωτιά. Γιατὶ τὰ ἄγρια δένδρα τὰ κόβουν καὶ γίνονται τροφὴ τῆς φωτιᾶς. Ὅταν λοιπὸν ἀποκοπεῖ ὁ Κάρμηλος καὶ θεωρηθεῖ ἄγριο δάσος, θ' ἀναπαυθεῖ στὴν ἔρημο ἢ δικαιοσύνη. Ἐρημο ὀνομάζει αἰνιγματικὰ τὴ χώρα τῶν ἐθνικῶν, τὴν ὁποία καὶ ἄλλοῦ τὴν ἀναφέρει ὁ ἴδιος προφήτης ὁ Ἡσαΐας λέγοντας· «Νοιῶσε εὐφροσύνη, σὺ ἢ ἔρημος ἢ διψασμένη. Γέμισε ἀπὸ ἀγαλλίαση σὺ ἢ ἔρημος καὶ ἀνθίσει σὰν τὸ κρίνο»¹¹. Παρομοιάζεται βέβαια μὲ ἔρημο ἕξαιτίας τῆς ἀκαρπίας της καὶ τῆς κατὰ κάποιον τρόπο ἀποκοπῆς τῶν δένδρων της καὶ ἐπειδὴ τίποτε ἀπολυτῶς δὲν ἔμεινε ὄρθιο σ' αὐτὴν. Ἀλλ' ἀπέκτησε κι αὐτὸν τὸν πλοῦτο. Φάνηκε καὶ καλλίδενδρα πνευματικά, γιατί κατοίκησε σ' αὐτὴν ὁ Χριστός. Καὶ πράγματι εἶπε πάλι μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη Ἡσαΐα· «Καὶ θὰ βγάλω στὴν ἔρημο νερό, θὰ δημιουργήσω ποτάμια στὴν ἀνυδρογῆ, καὶ θὰ κάνω νὰ φυτρώσουν κέδρος καὶ πυξάρι καὶ μυρσίνη

πάρισσον καὶ λεύκη». Σημαίνονται γὰρ διὰ τούτων, αἱ διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν εὐδοκιμοῦσαι ψυχαὶ καὶ ἐς ὕψος ἠρμέναι τὸ ἐκ διαφόρου καὶ πολυειδοῦς ἀρετῆς

«Ἀναπαύσεται» τοίνυν, φησὶν, «ἐν τῇ ἐρήμῳ κριμα, καὶ 5 δικαιοσύνη ἐν τῷ Καρμήλῳ κατοικήσει», ἀντὶ τοῦ, ἀγαθὸν ἐμπολιτεύεται τῇ τε ἐρήμῳ καὶ τῷ Καρμήλῳ. Ὁ δὲ Χερμεὲλ καὶ ὁ Κάρμηλος, οὐχ ἕτερόν τι καὶ ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἐν ὄρωσ τὸ δι' ἀμφοῖν σημαίνεται. Πῶς οὖν ἄρα καὶ ἔρημον ἔσται καὶ εἰς δρυμὸν λογισθήσεται καὶ ἐν αὐτῷ κατοικήσει 10 δικαιοσύνη; Φαμὲν ὅτι οὐκ εἰς ἅπαν ἐκπέπτωκε τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος ὁ Ἰσραὴλ, σέσωσται δὲ τὸ κατάλειμμα, καὶ συναγελάζονται τοῖς ἐξ ἔθνῶν οἱ ἐξ αὐτῶν πιστεύσαντες, καὶ κατώκηκεν ὁ Χριστὸς ἐν τούτοις τε κἀκείνοις, ὅς ἐστι δικαιοσύνη καὶ κριμα. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, 15 καίῳ τε δὲ καὶ ὀρθῷ κριματι καταργηθείσης τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀνηρημένου τοῦ Σατανᾶ. Τί οὖν ἐν ἐρήμῳ ἐργάσεται κατοικήσας ὁ Χριστὸς, ὅς ἐστι δικαιοσύνη, διατρανοῖ λέγων «Καὶ ἔσται τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης εἰρήνη». «Ἐλθὼν γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς», ὡς ὁ Παῦλός φησιν, 20 «εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν, καὶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς», τοῦτ' ἐστιν Ἑλλησί τε καὶ Ἰουδαίοις, ἐκράτνυε δὲ παρ' ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη τὴν ἀνάπαυσιν. Εἰρηνεύσαντες γὰρ πρὸς Θεὸν καὶ καταλύσαντες τὴν ἔχθραν ἐν πόλεσιν ἔσμεν ἀναπαύσεως καὶ τῆς εἰς αἰῶνας τρυφῆς, καὶ γεγόνα- 25 μεν ἐν αὐτῷ πεποισθότες ἕως τοῦ αἰῶνος, καὶ κατωκήκαμεν ἐν πόλει τῆς εἰρήνης, τοῦτ' ἐστιν, Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. Ἐν αὐτῇ γὰρ κατοικεῖ Χριστὸς, ὅς ἐστιν εἰρήνη, καὶ ἀναπαύμεθα μετὰ τοῦ πλούτου. Οἱ γὰρ πάλαι παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος καὶ ἀρετῆς ἀπάσης ἐν ἐνδείᾳ καθεστηκότες, οἱ 30 ἄθεοι κατὰ τὸν κόσμον καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, πλούσιοι διὰ Χριστὸν ἐσμέν τε ἤδη, καὶ ἔτι μειζόνως ἐσόμεθα, τῶν ἄνω-

καὶ κυπαρίσσι καὶ λεύκα»¹². Μὲ αὐτὰ βέβαια δηλώνονται οἱ ψυχῆς ποὺ εὐδοκιμοῦν μὲ τὴν πίστη τους σ' αὐτὸν καὶ ποὺ ἀνέθηκαν στὰ ὑψηλὰ ἔξαιτίας τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρετῶν τους.

«Θ' ἀναπαυθεῖ» λοιπὸν, λέγει, «στὴν ἔρημο ἢ ὀρθὴ κρίση καὶ ἢ δικαιοσύνη θὰ κατοικήσει στὸν Κάρμηλο», ἀντὶ νὰ πεῖ, “Τὸ ἀγαθὸ θὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ἔρημο καὶ στὸν Κάρμηλο”. Τὸ Χερμὲλ καὶ ὁ Κάρμηλος δὲν εἶναι ἄλλο καὶ ἄλλο βουνό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ δύο δηλώνεται ἓνα βουνό. Ἄρα λοιπὸν πῶς καὶ ἔρημο θὰ εἶναι καὶ θὰ θεωρηθεῖ δάσος καὶ θὰ κατοικήσει σ' αὐτὸ ἢ δικαιοσύνη; Λέμε ὅτι δὲν ἐξέπεσαν οἱ Ἰσραηλῖτες τελείως ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα καὶ συναναστρέφονται μὲ τοὺς ἐθνικοὺς ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς πίστεψαν, καὶ ὁ Χριστὸς κατοίκησε καὶ σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους, ὁ ὁποῖος εἶναι δικαιοσύνη καὶ ὀρθὴ κρίση. Γιατὶ δικαιοθήκαμε μέσω αὐτοῦ μὲ δίκαια καὶ ὀρθὴ ἀπόφαση, ἀφοῦ καταργήθηκε ἡ ἁμαρτία καὶ ἐξουδετερώθηκε ὁ Σατανᾶς. Τί θὰ κάνει λοιπὸν κατοικῶντας στὴν ἔρημο ὁ Χριστὸς ποὺ εἶναι δικαιοσύνη, τὸ διευκρινίζει λέγοντας: «Καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης θὰ εἶναι εἰρήνη». Πράγματι «Ὅταν ἦρθε ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός», ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «εὐαγγελίσθηκε εἰρήνη καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν μακριά, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν κοντά»¹³, δηλαδή καὶ στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἡ δικαιοσύνη σταθεροποίησε τὴν ἀνάπαυσή της σ' ἐμᾶς. Ἀφοῦ δηλαδή εἰρηνεύσαμε μὲ τὸν Θεὸ καὶ καταλύσαμε τὴν ἐχθρα, ζοῦμε σὲ πόλεις ἀνάπαυσης καὶ τῆς αἰώνιας τρυφῆς, καὶ ἀφοῦ στηρίξαμε τὴν πίστη μας σ' αὐτὸν αἰώνια, κατοικήσαμε στὴν πόλη τῆς εἰρήνης, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴν κατοικεῖ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ εἰρήνη, καὶ ἔχομε ἀναπαυθεῖ σ' αὐτὴν μαζί μὲ τὸν πλοῦτο μας. Ἐμεῖς δηλαδή ποὺ στὸ παρελθὸν στερούμασταν κάθε ἀγαθὸ καὶ κάθε ἀρετὴ, ἐμεῖς ποὺ ζούσαμε στὸν κόσμον χωρὶς Θεὸ καὶ δὲν εἴχαμε ἐλπίδα, τώρα πιά εἴμαστε πλούσιοι χάρις στὸν Χριστό, καὶ θὰ γίνομε ἀκόμα περισ-

13. Ἐφ. 2, 17.

θεν καὶ παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων ἀμφιλαφεστάτην λαχόντες τὴν ἐπίδοσιν.

Στίχ. 19. «Ἡ δὲ χάλαζα ἐὰν καταβῆ, οὐκ ἐφ' ὑμᾶς ἦξει. Καὶ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν τοῖς δρυμοῖς πεποιοῦτες ὡς οἱ ἐν τῇ πεδινῇ».

Δεδυσσεθηκότων Ἰουδαίων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τό γε ἦκον εἰς ἀνοσιότητα λογισμῶν καὶ ἐγχειρημάτων δύναμιν ἀπεκτονότων αὐτόν, μονονουχὶ ῥαγδαιοτάτη χάλαζα, τοῦτ' ἔστι τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, κατὰ πάσης ἠνέχθη τῆς χώρας. Δέδοται γὰρ εἰς ἐρήμωσιν, ἦλω καὶ πεπόρθηται καὶ διεσπάρησαν εἰς πάντα ἄνεμον κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ὅταν τοίνυν ἡ χάλαζα κατενεχθῆ, φησί, τοῦτ' ἔστι τὰ ἐκ θείας ὀργῆς, οὐκ ἐφ' ὑμᾶς ἦξει τοὺς πιστεύσαντας καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν πόλει εἰρήνης, οὔτε μὴν τὰ γενήματα τῆς δικαιοσύνης ἡμῶν καταφθερεῖ, οὔτε τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν διαλυμανεῖται πόνοις, ἐν ἴσῃ δὲ τάξει «πεποιοῦτες ἔσονται τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τοῖς δρυμοῖς καὶ οἱ ἐν τῇ πεδινῇ». Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ἡ μὲν γὰρ δασέσι ξύλοις κατάκοσμος γῆ τραχεῖά πῶς ἐστι καὶ οὐκ εὐήροτος, ἡ δέ γε ὑπτία καὶ ὁμαλὴ τοῖς γηπονεῖν εἰωθόσιν ἐπιτηδεῖα πρὸς τὴν ἐδωδίμων σπερμάτων γένεσιν. Θεοῦ τοιγαροῦν κατανεύοντος, ἔσται τὰ πάντα ἐν εὐκαρπύαις καὶ σπερμάτων ἡμέρων τροφὸς ἢ πάλαι τραχεῖα δειχθήσεται γῆ. Καρποφορεῖ γὰρ τὰ πάντα διὰ Χριστόν, νοητῶς δὲ δηλονότι καὶ πνευματικῶς. Καὶ σπείρει μὲν ἐπ' ἀκάνθαις οὐδεὶς. «Νεώσαντες δὲ νεώματι», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, «σπείρωμεν εἰς δικαιοσύνην», ζῶντες μὲν οὐκ ἔτι κατὰ σάρκα καὶ φιληδόνως, πολιτευόμενοι δὲ μᾶλλον εὐαγγελικῶς.

Στίχ. 20. «Μακάριοι οἱ σπείροντες ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, οὐ βούς καὶ ὄνος πατεῖ».

30

14. Ἱερ. 25, 15.

15. Ἱερ. 4, 3.

16. Ὡσηὲ 10, 12.

σότερο, όταν λάβουμε υπεραφθονότατη ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴ χορηγία τῶν χαρισμάτων.

Στίχ. 19. «Ἐάν πέσει χαλάζι, δὲν θὰ προξενήσει ζημιὰ σ' ἐσᾶς. Ὅσοι κατοικοῦν στὰ δάση θὰ εἶναι τόσο ἤσυχοι γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους, ὅσο καὶ ὅσοι ζοῦν στὶς πεδιάδες».

Ἐφοῦ συμπεριφέρθηκαν οἱ Ἰουδαῖοι μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀσεβεῖς λογισμοὺς καὶ τὶς βίαιες ἐνέργειές τους τὸν σκότωσαν, ἔπεσαν σὲ ὅλη τὴ χώρα σὰν σφοδρότατο κατὰ κάποιον τρόπο χαλάζι, οἱ συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς. Γιατὶ παραδόθηκε στὴν ἐρήμωση, ἐκπορθήθηκε καὶ κυριεύθηκε καὶ οἱ κάτοικοί της διασκορπίστηκαν πρὸς κάθε ἄνεμο, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη¹⁴. Ὅταν λοιπὸν πέσει τὸ χαλάζι, λέγει, δηλαδή οἱ συνέπειες τῆς θείας ὀργῆς, δὲν θὰ προκαλέσει ζημιὰ σ' ἐσᾶς ποὺ πιστέψατε καὶ κατοικεῖτε στὴν πόλη τῆς εἰρήνης, οὔτε θὰ καταστρέψει τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης σας, οὔτε θὰ βλάψει τὶς προσπάθειές σας γιὰ τὸ ἀγαθό, ἀλλὰ θὰ βρεθοῦν στὴν ἴδια κατάσταση «ἀσφάλειας ὅσοι κατοικοῦν στὰ δάση καὶ ὅσοι στὶς πεδιάδες». Καὶ αὐτὸ τί σημαίνει; Ἡ γῆ δηλαδή ἢ δασωμένη καὶ κατάφυτη ἀπὸ δένδρα εἶναι τραχεῖα κάπως καὶ δὲν καλλιεργεῖται εὐκόλα, ἐνῶ ἡ πεδινὴ καὶ ὁμαλὴ γῆ εἶναι κατάλληλη πρὸς παραγωγή ἐδώδιμων καρπῶν γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία. Μὲ τὸ θέλημα λοιπὸν τοῦ Θεοῦ θὰ δώσουν τὰ πάντα ἀφθονοὺς καρπούς, καὶ ἡ πρὶν τραχεῖα γῆ θὰ γίνῃ τροφὸς ἡμερῶν σπόρων. Γιατὶ χάρις στὸν Χριστὸ καρποφοροῦν ὅλα, νοητὰ βέβαια καὶ πνευματικά. Καὶ ἐπειδὴ κανένας δὲν σπέρνει πάνω σὲ ἀγκάθια, «Ἐφοῦ ὀργώσομε τὸν χέρσο ἐαυτό σας»¹⁴, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «ὡς σπείρομε σπόρους πρὸς καρποφορία δικαιοσύνης»¹⁶, ζώντας πιά ὄχι σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκα καὶ μὲ ἀγάπη πρὸς τὶς ἡδονές, ἀλλὰ πολιτευόμενοι μᾶλλον σύμφωνα μὲ τὶς εὐαγγελικὰς ἐντολές

Στίχ. 20. «Μακάριοι ὅσοι σπέρνουν σὲ μέρη κοντὰ στὸ νερὸ στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ πατήσῃ τὸ βόδι καὶ ὁ ὄνος».

Παρενηνεγμένου τοῦ λόγου πρὸς τὰ ἐκ τῆς γηπονίας
 ἔργα καὶ τὰς ἐν ἀγροῖς εὐκαρπίας, ἐπιμένει τῇ μεταφορᾷ
 καὶ «μακαρίους» ὀνομάζει «τοὺς σπείροντας ἐφ' ὕδωρ, οὗ
 βουῆς καὶ ὄνος πατεῖ». «Ἐφ' ὕδωρ» μὲν γὰρ ἡ θεόπνευστος
 5 Γραφή τὸν θεῖον ἡμῖν καὶ οὐράνιον ὀνομάζει λόγον καὶ
 τὸν τῶν ἁγίων μυσταγωγόν. Λαλοῦσι γὰρ ἐν Πνεύματι καὶ
 αὐτοί. Καὶ πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Οὐχ ὑμεῖς
 ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ
 λαλοῦν ἐν ὑμῖν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ ζωοποιὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λό-
 10 γος, ὕδατι ταύτῃ τοι, καὶ μάλα εἰκότως, παρεικάζεται. Ζω-
 οποιὸν γὰρ τὸ ὕδωρ καὶ ἀπάσης πρόξενον εὐκαρπίας. Τῶν
 τοιούτων οὖν ὑδάτων τὴν νοητὴν ἔχοντες χορηγίαν, γεωρ-
 γεῖν εἰθίσμεθα τὰ εἰς ἀρετὴν, καὶ οἷς κατ' εὐσέβειαν πόνους
 ἐνιδροῦν σπουδάζομεν, ἐν τούτοις τοῖς ὕδασι βουῆς καὶ ὄνος
 15 πατεῖ, τοῦτ' ἐστὶν ὅ τε ἐξ Ἰουδαίων λαός, καὶ μὲν τοι καὶ ἐξ
 ἔθνῶν. Δεδικαίωκε γὰρ ὁ Θεὸς περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ
 ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως, καὶ ὡς ὁ Παῦλός φησι· «Τὸ
 μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας καὶ τὸν ἐν δόγμασιν ἐντο-
 λῶν καταργήσας νόμον, ἔκτισε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινὸν ἄν-
 20 θρωπον, ποιῶν εἰρήνην. Καὶ ἀποκατήλλαξε τῷ Θεῷ, ζυγὸν
 ἐπιθεῖς ἀμφοτέροις ἓνα, καὶ συνάψας εἰς ὁμοψυχίαν διὰ πί-
 στεως καὶ ἀγάπης καὶ ἁγιασμοῦ». Καὶ βοῖ μὲν παρεικάζει
 τὸ ἐξ Ἰουδαίων ἔθνος (καθαρὸν γὰρ ζῶον κατὰ τὸν νόμον
 ὁ βουῆς, ἀνεκομίζετο δὲ καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ), ὃ γε
 25 μὴν ὄνος ἀκάθαρτος. Καὶ γοῦν τὰ πρωτότοκα προστετα-
 χῶς τῶν κτηνῶν προσκομίζεσθαι τῷ Θεῷ· «Ἁγιάσεις γὰρ
 μοι», φησί, «πᾶν πρωτότοκον διανοῖγον μήτραν ἐμοί, τὰ
 ἀρσενικά», «πᾶν διανοῖγον μήτραν ὄνου ἀλλάξεις προβά-
 τω»· πλὴν εἰ καὶ ἀκάθαρτος ἦν διὰ τὸ πεπλανῆσθαι τυχὸν ὁ
 30 ἐξ ἔθνῶν λαός, ἀλλ' οὖν ἠγιάσθη διὰ πίστεως. Ἐν Χριστῷ

17. Μαθ. 10, 20.

18. Ἐφ. 2, 14-16. Πράξ. 15, 10. Α' Τιμ. 2, 15.

19. Ἐξ. 13, 2, 13, καὶ 34, 19.

Ἐφοῦ ἔγινε ὁ λόγος γιὰ τὰ ἔργα τῆς γεωργίας καὶ τὴν καρποφορία τῶν ἀγρῶν, στή συνέχεια ἐπιμένει στή μεταφορὰ καὶ ὀνομάζει «μακάριους ἐκείνους πού σπέρνουν σέ μέρη κοντὰ σέ νερό, ὅπου μπορεῖ νὰ περπατήσῃ τὸ βόδι καὶ ὁ ὄνος». «Ἵδωρ» βέβαια ἢ θεόπνευστη Γραφή ὀνομάζει τὸν θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο, τὸ λόγο πού μυσταγωγεῖ τοὺς ἁγίους. Γιατὶ κι αὐτοὶ μιλοῦν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ θὰ τὸ διαβεβαιώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας «Δὲν θὰ εἶστε σεῖς αὐτοὶ πού θὰ μιλάτε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα σας θὰ μιλά μὲ μέσο ἐσᾶς»¹⁷. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωοποιός, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, παρομοιάζεται μὲ νερό. Γιατὶ τὸ νερὸ εἶναι ζωοποιὸ καὶ προξενεῖ κάθε καρποφορία. Αὐτῶν λοιπὸν τῶν ὑδάτων ἔχοντας τὴν πνευματικὴ χορηγία, συνηθίζομε νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὴν καλλιέργεια ὅσων συντελοῦν πρὸς ἀρετὴ, καὶ οἱ κόποι τῆς εὐσέβειας πού μᾶς κάνουν νὰ περιλουζόμαστε ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, σ' αὐτὰ τὰ νερὰ πατάει τὸ βόδι καὶ ὁ ὄνος, δηλαδὴ καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς πιστοί. Γιατὶ δικαίωσε ὁ Θεὸς τὴν περιτομὴ πού προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀκροβυστία μέσω τῆς πίστεως, καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος: «Ἐφοῦ κατέλυσε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ καὶ ἀφοῦ κατάργησε τὸ νόμο τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν διαταγῶν, ἔκτισε τοὺς δύο σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, κάνοντάς τους νὰ εἰρηνεύσουν. Καὶ τοὺς συμφιλίωσε μὲ τὸν Θεό, θέτοντας στὸν τράχηλο καὶ τῶν δύο ἓνα ζυγὸ καὶ ἐνώνοντάς τους σὲ ὁμοψυχία μέσω τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ»¹⁸. Μὲ βόδι βέβαια παρομοιάζει τὸ Ἰουδαϊκὸ ἔθνος (γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τὸ βόδι εἶναι καθαρὸ ζῶο καὶ προσφερόταν ὡς εὐωδία εὐάρεστη στὸν Θεό), ἐνῶ ὁ ὄνος εἶναι ἀκάθαρτος. Καὶ πράγματι προστάζοντας νὰ προσφέρονται στὸν Θεὸ τὰ πρωτότοκα ἀπὸ τὰ ζῶα, λέγει: «Θὰ μοῦ προσφέρεις ὡς ἅγιο κάθε πρωτότοκο ἀπὸ τὰ ἀρσενικά πού ἀνοίγει τὴ μήτρα»· κάθε πρωτότοκο πού ἀνοίγει τὴ μήτρα ὄνου θὰ τὸ ἀντικαταστήσῃς μὲ πρόβατο»¹⁹. Πλὴν ὅμως, ἂν καὶ ἦταν ἀκάθαρτος ὁ λαὸς τῶν ἐθνικῶν γιὰ τὸν λόγο βέβαια ὅτι εἶχε παραδοθεῖ στὴν πλάνη, ὅμως ἁγιάσθηκε μέσω τῆς πίστεως. Γιατὶ

γὰρ δεδικαίωται, ἀπενίψατο τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων τοὺς ῥύπους διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀναμίξ, ὡς ἔφην, τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὑπενήνεκται ζυγοῖς.

5 ΚΕΦ. 33, στίχ. 1. «Οὐαὶ τοῖς ταλαιπωροῦσιν ὑμᾶς ὑμᾶς δὲ οὐδεὶς ποιεῖται ταλαιπώρους, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς οὐκ ἀθετεῖ. Ἀλώσονται οἱ ἀθετοῦντες καὶ παραδοθήσονται, καὶ ὡς σῆς ἐπὶ ἱματίου, οὕτως ἠττηθήσονται».

«Μακαρίους» ὀνομάζει «τοὺς σπεύροντας ἐπὶ πᾶν
10 ὕδωρ, οὗ βουῖς καὶ ὄνος πατεῖ». Ἐλέγομεν δὲ σημαίνεσθαι διὰ τούτων τοὺς τε ἐξ Ἰουδαίων, καὶ μέντοι τοὺς ἐξ ἔθνῶν διὰ τῆς πίστεως κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἦν εἰκὸς διαλογίζεσθαι τινὰς καὶ μὴν καὶ φράσαι. Εἶτα πῶς οἱ τοιοῖδε μακάριοι, διωκόντων αὐτοὺς τῶν φρο-
15 νούντων τὰ ἐν κόσμῳ, καὶ ἀφροσῆτοις μὲν περιστάσεσι περιβαλλόντων αἰεὶ, κατακομιζόντων δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τεθνάναι πολλάκις; Ἀνανήφει τοίνυν ὁ λόγος εἰς παράκλησιν τῶν πεπιστευκότων καὶ φησιν· «Οὐαὶ τοῖς ταλαιπωροῦσιν ὑμᾶς, ὑμᾶς δὲ οὐδεὶς ποιεῖ ταλαιπώρους». Τὸ μὲν γὰρ πα-
20 θεῖν διὰ Χριστὸν τοῖς ἁγίοις εὐκλεές, τοῖς γε μὴν ἐπιφέρουσι τοὺς διωγμοὺς ὀλέθρου τὸ χρῆμα πρόξενον. Ἐαυτοὺς οὖν ἄρα ταλαιπώρους ἀποφαίνουσι, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοὺς πεπονθότας, εἴπερ οἱ συμπάσχοντες συμβασιλεύσουσι τῷ Χριστῷ. Ἀλλὰ κἄν εἴ τις ὑμᾶς ἀθετήσειε, φησὶν, ἑαυτὸν
25 καὶ οὗτος ἀθετεῖ. Ἀλώσονται γὰρ οἱ τοῦτο δορᾶν εἰωθότες, τοῦτ' ἔστιν οὐ διαφεύξονται τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς· ἔσονται δὲ ταῖς ἐπενεχθησομέναις αὐτοῖς δίκαις οἴονεϊ πρὸς κατάβρωσιν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἱμάτιον ὑπὸ σπητός. Οὐκοῦν ὁ μὲν πόνος τοῖς ἁγίοις, ὡς ἔφην, τῶν εἰς αἰῶνα πρόξενος
30 ἀγαθῶν, τό γε μὴν ἐλέσθαι κακοῦν τοὺς ἀνακεμένους τῷ

δικαιώθηκε πιστεύοντας στον Χριστό, ξέπλυνε τους ρύπους τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν μέσω τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀπὸ κοινοῦ, ὅπως εἶπα, μὲ τοὺς Ἰσραηλιῖτες ἔθεσε τὸν τράχηλό του κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τοῦ Σωτήρα μας.

ΚΕΦ. 33. στίχ 1. «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ σᾶς ταλαιπωροῦν κανένας δὲν θὰ ταλαιπωρήσει ἐσᾶς, δὲν θὰ σᾶς βλάψει ὅποιος τὸ ἐπιδιώκει. Θὰ συλληφθοῦν αὐτοὶ ποὺ τὸ ἐπιδιώκουν καὶ θὰ παραδοθοῦν στὴν τιμωρία, καὶ θὰ εἶναι σὰν τὸ ροῦχο ποὺ τὸ κατατρῶγει ὁ σκόρος· ἔτσι θὰ ἡττηθοῦν».

«Μακάριους» ὀνομάζει «αὐτοὺς ποὺ σπέρνουν σὲ μέρη κοντὰ σὲ νερό, στὰ ὁποῖα πατάει βόδι καὶ ὄνος». Λέγαμε ὅτι μ' αὐτὰ δηλώνονται ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς ἔχουν κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ. Ἦταν ὁμως εὐλογο νὰ σκέπτονται κάποιοι καὶ νὰ λένε· Καὶ πῶς εἶναι αὐτοὶ μακάριοι τῇ στιγμή ποὺ τοὺς καταδιώκουν ὅσοι φρονοῦν τὰ κοσμικά, καὶ ἀπὸ τῆ μιὰ τοὺς περιβάλλουν μὲ ἀφόρητες δυσκολίες, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πολλές φορές τοὺς ὀδηγοῦν καὶ στὸ θάνατο; Προχωρεῖ λοιπὸν ὁ λόγος στὴν παρηγορία τῶν πιστῶν καὶ λέγει· «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ σᾶς ὑποβάλλουν σὲ κακοπαθήματα κανένας ὁμως τελικὰ δὲν θὰ σᾶς κακοποιήσει». Τὸ νὰ πάθουν βέβαια γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι δόξα τῶν ἁγίων, γιὰ ἐκείνους ὁμως ποὺ κάνουν τοὺς διωγμοὺς τὸ πρῶτο γίνεται πρόξενο καταστροφῆς τους. Τοὺς ἑαυτοὺς τους ἐπομένως ὑποβάλλουν μᾶλλον σὲ ταλαιπωρία, καὶ ὄχι αὐτοὺς ποὺ κακοποιοῦνται, ἀφοῦ ὅσοι πάσχουν ὅμοια μὲ τὸν Χριστὸ θὰ βασιλεύσουν μαζί του. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα κάποιος, λέγει, σᾶς περιφρονήσει, τὸν ἑαυτό του καὶ αὐτὸς βλάπτει. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐνεργοῦν ἔτσι θὰ συλληφθοῦν, δηλαδή δὲν θὰ διαφύγουν τὰ ἐπακόλουθα τῆς θείας ὀργῆς, καὶ μὲ τίς ποινὲς ποὺ θὰ τοὺς ἐπιβληθοῦν θὰ καταντήσουν κατὰ κάποιο τρόπο κατάλληλοι γιὰ φάγωμα, ὅπως ἀκριβῶς τὸ ροῦχο ποὺ τρώγεται ἀπὸ τὸν σκόρο. Ὁ πόνος λοιπὸν τῶν ἁγίων, ὅπως εἶπα, γίνεται πρόξενος γι' αὐτοὺς τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν. Τὸ νὰ θέλουν λοιπὸν νὰ κακοποιοῦν αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι

Θεῶ, τοῖς τοῦτο πράττουσιν οὐκ ἀσήμειον, μάλλον δὲ τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης πρόφασις ἔσται δίκης.

Στίχ 2. «Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, ἐπὶ σοὶ γὰρ πεποίθαμεν. Ἐγενήθη τὸ σπέρμα τῶν ἀπειθούντων εἰς ἀπώλειαν. Ἡ δὲ σωτηρία ἡμῶν ἐν καιρῷ θλίψεως».

Θεοῦ τοῖς ἀγίοις προσπεφωνηκότος, «Οὐαὶ τοῖς ταλαιπωροῦσιν ὑμᾶς· ὑμᾶς δὲ οὐδεὶς ποιεῖ ταλαιπώρους», ἐκ πολλῆς ἄγαν περιχαρείας αὐτοὶ μονονουχί καὶ ἀνασκιριωτῶν-
 10 τές φασιν· ὅτι τῶν ἀπειθεῖν ἐλομένων ἀνόνητος ἔσται πᾶς πόνος, καὶ ὅτι πολλὴν νοσοῦντες τὴν ἀκαρπίαν βαδιοῦνται πρὸς ὄλεθρον, σωτηρίας δὲ τῆς δοθησομένης αὐτοῖς ἔσται πῶς πάντως κατὰ καιροῦς ἢ ἀνάδειξις Πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτῶν ἐν Χριστῷ. Κἂν εἰ δοκοῖεν ὅλως ἀσθενῆσαί ποτε κα-
 15 τὰ γέ φημι τὸ διώκεσθαι παρ' ἐχθρῶν, ἀλλ' οὖν τότε δὴ μάλιστα τῆς εἰς αὐτοὺς ἡμερότητος καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας ἐμφανίζει τὸ μέγεθος ὃ σώζειν εἰδώς. Οὐκοῦν ἐν καιρῷ θλίψεως ἢ σωτηρία τοῖς ἀγίοις μάλιστα μυσταγωγοῖς. Καὶ τοῦτο δείξει γράφων ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι». Καὶ μὴν καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν
 20 ὄλων Σωτήρ· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται».

Στίχ. 3-4. «Διὰ φωνὴν τοῦ φόβου σου ἐξέστησαν λαοὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου καὶ ἀπὸ τῆς ὑψώσεώς σου διεσπάρησαν εἰς τὰ ἔθνη. Νῦν δὲ συναχθήσεται τὰ σκῦλα ὑμῶν
 25 μικροῦ καὶ μεγάλου. Ὅν τρόπον εἴαν τις συνάγη ἀκρίδας, οὕτως ἐμπαίξουσιν ὑμῖν».

Ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἀπειθεῖν ἐλομένοις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν οὐ προσιεμένοις τὰ πάντων αἴσχιστα παθεῖν συμβήσεται, καὶ οὕτως μὲν ὁ διὰ Μωσέως παρακεκράγει νόμος, οὐδὲν δὲ ἥττον καὶ οἱ διὰ τῶν
 30

στον Θεὸ δὲν εἶναι χωρὶς ζημία γι' αὐτοὺς ποὺ τὸ κάνουν, ἀλλὰ θὰ εἶναι μᾶλλον ἀφρομὴ γιὰ τὴν μεγαλύτερη τιμωρία ἀπὸ ὅλες.

Στίχ. 2. «Ἐλέησέ μας, Κύριε, γιατί σέ σένα στηρίζομε τὴν πεποιθήσῃ μας. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνυπάκουων θὰ ἐξολοθρευθοῦν. Ἡ σωτηρία μας θὰ ἔρθει στὸν καιρὸ τῆς θλίψῃς μας».

Ἐνῶ ὁ Θεὸς διακήρυξε στοὺς ἁγίους καὶ εἶπε, «Ἀλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ σᾶς κακοποιοῦν· ἀλλὰ ἐσᾶς δὲν θὰ σᾶς βλάψει κανένας», ἐκεῖνοι γεμᾶτοι ἀπὸ πολλή χαρὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χορεύοντας φωνάζουν· γι' αὐτοὺς ποὺ προτίμησαν τὴν ἀνυπακοή κάθε κόπος εἶναι ἀνώφελος, καὶ ἐπειδὴ πάσχουν ἀπὸ πολλή ἀκαρπία, θὰ βαδίσουν στὸν ὄλεθρο· σ' αὐτοὺς ὅμως ποὺ κακοπαθοῦν κάποτε θὰ δοθεῖ ὅπωςδήποτε ἡ σωτηρία. Γιατὶ ὅλη ἡ δύναμή τους εἶναι ὁ Χριστός. Κι ἂν ἀκόμα φαίνονται κάποτε ὅτι εἶναι ἀδύναμοι, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὸ διωγμὸ τους ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅμως τότε ἀκριβῶς πιὸ πολὺ δείχνει τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητάς του καὶ τῆς βοήθειας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει νὰ σώζει. Στὸν καιρὸ λοιπὸν τῆς θλίψῃς κυρίως ἔρχεται ἡ σωτηρία στοὺς ἁγίους μυσταγωγούς. Κι αὐτὸ θὰ τὸ δείξει ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφοντας· «Ὅταν εἶμαι ἀδύναμος, τότε εἶμαι δυνατός»²⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων λέγει σ' αὐτόν· «Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρις μου. Γιατὶ ἡ δύναμή μου φαίνεται τέλεια στὴν ἀδυναμία»²¹.

Στίχ. 3-4. "Ἀκουσαν οἱ λαοὶ τὴν φωνή σου καὶ τρόμαξαν ἀπὸ τὸ φόβο ποὺ ἔνοιωσαν γιὰ τὸ μεγαλεῖο σου καὶ διασκορπίσθησαν τὰ ἔθνη. Καὶ τώρα θὰ συνάξουν τὰ λάφυρά σας ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ μὲ ὅση εὐκολία μαζεύει κάποιος τὶς ἀκρίδες, ἔτσι θὰ σᾶς ἐμπαΐξουν».

"Ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα οἱ Ἰσραηλῖτες, ποὺ δὲν θέλησαν νὰ ὑπακούσουν καὶ δὲν ἀποδέχθησαν τὴν πίστη στὸν Χριστὸ, θὰ πάθουν τὰ πιὸ χειρότερα ἀπὸ ὅλα κακά, καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος τὸ κήρυττε ἀπὸ πρὶν, καὶ οἱ λόγοι τῶν ἁγίων

21. Β'. Κορ. 12, 9.

ἁγίων προφητῶν ἐμφανίζουσι λόγοι. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς
 ἔφη Χριστός· «Ὅταν ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέ-
 δων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσι· Καλύψατε
 ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς· Πέσατε ἐφ' ἡμᾶς». «Διὰ τὴν φω-
 5 νὴν» τοίνυν, φησί, «τοῦ φόβου σου», τοῦτ' ἔστι τὴν κατα-
 πτοοῦσαν εἰς φόβον, «ἐξέστησαν λαοί», τὸ δέ, «ἐξέστη-
 σαν», ἀντὶ τοῦ, κατεπλάγησαν φησί. Πεπόνθασι δὲ τὴν κα-
 τάπληξιν. Τίνα τρόπον; Ἀπό γε, οἶμαι, τοῦ μεγέθους τῆς
 συμφορᾶς. Τὰ γὰρ ἀφόρητα τῶν κακῶν ἔξω τίθησι φρε-
 10 νός, καὶ οἶον ἀσύνετον ἀποφαίνει τὸν πεπονθότα. Εἰ δὲ δὴ
 τις ἔλοιτο τό, «ἐξέστησαν», καὶ καθ' ἕτερον τρόπον χρῆναι
 νοεῖν, κατασημήνειεν ἂν ἡ φωνή, ἀντὶ τοῦ, ἔξω τῆς ἐνεγ-
 κούσης γεγόνασιν. Οὕτω δὲ διεσπάρησαν εἰς πάντα τὰ
 ἔθνη. Καὶ μέχρι μὲν τούτων ἢ τῶν ἁγίων προφητῶν φωνή,
 15 τὸ δέ γε τοῦ Θεοῦ πρόσωπον εἰσφέρεται παραχρῆμα λέγον
 αὐτοῖς, δηλονότι τοῖς ἐκπεπληγμένοις καὶ διεσπαρμένοις,
 ὅτι «Νῦν συναχθήσεται τὰ σιγῆλα ὑμῶν, μικροῦ καὶ μεγά-
 λου». Οὐ γὰρ εἰς μακράν, φησί, παραδοθήσεσθε τοῖς
 ἐχθροῖς, οὐδὲ εἰς ὑπερθέσεις βαδιεῖται τὸ ἀπειλούμενον,
 20 ἀλλ' αὐτίκα δὴ μᾶλλον πορθηθήσεσθε μικρός τε καὶ μέγας.
 Οὕτω τε ὑμᾶς οἱ καταδηοῦντες συλλέξουσιν, ὡς ἂν εἰ καί
 τις τῶν ἐν ἀγροῖς τὴν τῶν ἀκρίδων συναγείραι πληθύν, οὐ
 σὺν πόνῳ τὸ χρῆμα πληρῶν, ἀπονητὶ δὲ μᾶλλον καὶ οἶον
 ὡς ἐν ἀθύρματι. Φαίη δ' ἂν τις αὐτὸ δὴ τουτὶ πεπονθέναι
 25 τὸν Ἰσραήλ, καὶ πνευματικῶς παραδοθέντα τῷ Σατανᾷ καὶ
 τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καθάπερ τισὶ πολεμίοις εἰς
 διαρπαγὴν καὶ εἷς γε τὸ δεῖν ἀκρίδων δίκην ἐμπαίζεσθαι.

Στίχ. 5-6. «Ἅγιος ὁ Θεὸς ὁ κατοικῶν ἐν ὑψηλοῖς. Ἐνε-
 πλήσθη Σιών κρίσεως καὶ δικαιοσύνης. Ἐν νόμῳ παρα-
 30 δοθήσονται, ἐν θησαυροῖς ἢ σωτηρία ἡμῶν, ἐκεῖ σοφία
 καὶ ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια πρὸς τὸν Κύριον· οὗτοί εἰσι
 θησαυροὶ δικαιοσύνης».

προφητῶν τὸ παρουσίαζαν. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος Χριστὸς εἶπε· «Ὅταν δεῖτε τὴν Ἱερουσαλήμ νὰ τὴν περικυκλώνουν στρατεύματα, τότε θὰ πεῖτε στὰ ὄρη, Καλύψτε μας, καὶ στὰ βουνά, Πέσετε ἐπάνω μας»²². «Ἀπὸ τὴ φοβερὴ φωνή σου», λοιπόν, δηλαδή πού κατατρομάζει καὶ φοβίζει, «κυριεύθηκαν ἀπὸ ἔκσταση οἱ λαοί». Τὸ «ἐξέστησαν» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, «ἔμειναν ἐκπληκτοί». Ἔπαθαν κατὰ πληξή. Μὲ ποιὸν τρόπο; Ἀπὸ τὸ μέγεθος, νομίζω, τῆς συμφορᾶς. Γιατὶ τὰ ἀνυπόφορα τῶν κακῶν βγάζουν ἔξω ἀπὸ τὰ μυαλά καὶ παρουσιάζουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸν παθόντα χωρὶς σύνεση. Ἄν ὅμως κάποιος θελήσει νὰ νοήσῃ τὸ «ἐξέστησαν» καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, ὁ λόγος μπορεῖ νὰ δηλώνει, ὅτι βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Ἔτσι διασκορπίσθηκαν σὲ ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ μέχρι ἐδῶ βέβαια τὰ λεγόμενα εἶναι τῶν ἁγίων προφητῶν, ἀμέσως ὅμως εἰσάγεται τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ νὰ λέγει σ' αὐτούς, δηλαδή σ' αὐτούς πού ἔμειναν ἐκπληκτοὶ καὶ διασκορπίσθηκαν· «Τώρα θὰ συναχθοῦν τὰ λάφυρά σας, τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου». Δὲν θὰ παραδοθεῖτε δηλαδή, λέγει, στοὺς ἐχθροὺς; μετὰ ἀπὸ πολὺ διάστημα, οὔτε ἡ ἀπειλὴ θὰ συνοδευθεῖ ἀπὸ ἀναβολές, ἀλλὰ ἀμέσως θὰ συλληφθεῖτε μικρὸς καὶ μέγας. Ἔτσι θὰ σᾶς μαζέψουν αὐτοὶ πού σᾶς λεηλατοῦν, ὅπως μαζεῦει κάποιος στοὺς ἀγροὺς τὰ πλήθη τῶν ἀκριδῶν, χωρὶς νὰ κάνει τὸ μάζεμα μὲ κόπο, ἀλλὰ μᾶλλον χωρὶς κόπο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο σὰν παιγνίδι. Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπαθε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ὁ ὁποῖος καὶ παραδόθηκε πνευματικὰ στὸν Σατανᾶ καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα σὰν σὲ κάποιους ἐχθροὺς πρὸς διαρπαγὴ καὶ γιὰ νὰ ἐμπαιχθεῖ σὰ νὰ ἦταν ἀκριδές.

Στίχ. 5-6. «Εἶναι ἅγιος ὁ Θεὸς πού κατοικεῖ στὰ ὕψη. Ἡ Σιών γέμισε ἀπὸ ὀρθὴ κρίση καὶ δικαιοσύνη. Θὰ παραδοθεῖ στὸ νόμο· ἡ σωτηρία μας βρῖσκεται στοὺς θησαυροὺς του· ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ σοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη (γνώση) καὶ ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸν Κύριο. Αὐτοὶ εἶναι οἱ θησαυροὶ τῆς δικαιοσύνης».

22. Λουκᾶ 21, 20. καὶ 29, 30.

Ἄναφωνοῦσι πάλιν οἱ ἅγιοι καὶ ταῖς καθηκούσαις δο-
 ξολογίαις καταγεραίρειν ἐπέιγονται τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα
 Θεὸν τὸν κατοικοῦντα ἐν ὑψηλοῖς, ἢ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δη-
 λονότι, ἢ καὶ ἐν κτίσμασι λογικοῖς ὧν ἂν εἴη τὸ ὕψος, ὡς ἐν
 5 νοητῷ μεγέθει τῆς πολυειδοῦς ἀρετῆς Δοξολογοῦσι τοίνυν
 τὸν Θεὸν κατατεθηπότες τὴν Σιών, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλη-
 σίαν Χριστοῦ, κρίσεως καὶ δικαιοσύνης ὁρῶντες ἐμπεπλη-
 σμένην. Ἡ μὲν γὰρ ἐπίγειος Ἱερουσαλήμ τῆς οὕτω λαμ-
 προῦς ἀπολείπεται δόξης (προσῆκατο γὰρ οὐδαμῶς τὴν πα-
 10 ρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δικαιοσύνην, τοῦτ' ἔστι Χριστόν), ἢ
 δέ γε ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, ἢ νοητὴ καὶ ἀληθεστέρα Σιών,
 μεστὴ γέγονε κρίσεως καὶ δικαιοσύνης· ἢ δὲ κρίσις ἐν τού-
 τοις τὴν δικαιοκρίσιαν τὴν ἐφ' ἐκάστῳ πρὸς ἑαυτὸν ἔχει τοῦ
 Ζῆν γὰρ ἔθος τοῖς ἁγίοις λογικῶς καὶ ἐννόμως καὶ κατευ-
 15 φραίνεσθαι ὑπὸ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων. Εἶτα θαυ-
 μάξουσι τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς νόμον μὲν ἔχοντας, καίτοι δο-
 θέντα παρὰ Θεοῦ πρὸς ἐπικουρίαν, ἀπολωλότας δὲ οἱ αὐ-
 τοῦ. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, «Ἀτεθοῦντες τὴν
 τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στήσαι, τῇ
 20 δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. Τέλος γὰρ νόμου
 Χριστός, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι». Ὁ μὲν γὰρ
 νόμος ἦν ἐν σκιαῖς μέχρι καιροῦ διορθώσεως κείμενος,
 ἀναλάμπαντος δὲ τοῦ νέου κηρύγματος καὶ τῆς ἀληθείας
 εἰσκεκομισμένης, ἐχρῆν δὴ πῶς πάντως ἀργῆσαι τοὺς τύ-
 25 πους καὶ ἀπρακτῆσαι τὴν σκιάν, ἀλλ' ὁ φιλόνεικος Ἰσραὴλ,
 καίτοι τῷ νόμῳ συναγορεύειν ἐθέλων, ἐνιστάμενός τε ταῖς
 Μωσέως ἐντολαῖς, εὐσεβεῖν τε διὰ τούτου νομίζων, παρα-
 δέδοται τοῖς ἐχθροῖς. Οὐ γὰρ ἔδει ταῖς οὕτω μακροαῖς ἀπει-
 θείαις ἀτιμάζειν τὴν ἀλήθειαν.

30 Οὐκοῦν «ἐν νόμῳ παραδοθήσονται». Ἡμῖν δὲ τοῖς ἐξ
 ἔθνῶν πιστεύουσι καὶ ὁ πάλαι δι' ἀγγέλων λαληθεὶς νόμος
 μεσολαβοῦντος Μωσέως θησαυρὸς ἠνυρέθη σωτηρίας Ἐ-

Ἐψώνουν πάλι τὴ φωνή τους οἱ ἅγιοι καὶ σπεύδουν μὲ τὶς πρέπουσες δοξολογίες νὰ ἐξυμνήσουν τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Θεὸ πὺν κατοικεῖ στὰ ὕψη, δηλαδὴ στοὺς οὐρανούς, ἢ καὶ σὲ λογικὰ δημιουργήματα, τῶν ὁποίων θὰ μπορούσε νὰ φτάνει τὸ ὕψος ἐκεῖ ὡς πρὸς τὸ νοητὸ βέβαια μέγεθος τῆς πολύμορφης ἀρετῆς. Δοξολογοῦν λοιπὸν τὸν Θεὸ ἔκθαμβοι μπροστὰ στὴ Σιών, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, βλέποντάς την γεμάτη ἀπὸ ὀρθὴ κρίση καὶ δικαιοσύνη. Γιατὶ ἡ ἐπίγεια Ἱερουσαλήμ ὑπολείπεται ἀπὸ τὴν τόσο λαμπρὴ δόξα (γιατὶ δὲν δέχθηκε καθόλου τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδὴ τὸν Χριστό), ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἢ προερχόμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἢ νοητὴ καὶ ἀληθέστερη Σιών, γέμισε ἀπὸ ὀρθὴ κρίση καὶ δικαιοσύνη· ἡ κρίση ἐδῶ δηλώνει τὴ δικαιοκρισία (=ὀρθοκρισία) γιὰ κάθε πρῶγμα. Γιατὶ οἱ ἅγιοι συνηθίζουν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ λόγο καὶ τὸ νόμο καὶ νὰ εὐφραίνονται μὲ τὰ εὐεγγελικὰ θεσπίσματα. Ἐπειτα θαυμάζουν τοὺς Ἰσραηλῖτες, πὺν ἔχουν βέβαια νόμο, καὶ μολονότι δέθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς βοήθειά τους, ὀδηγήθηκαν ὅμως ἐξαιτίας τους, στὴν ἀπώλεια. Γιατὶ, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, «Ἀπορρίπτοντας τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ θέλοντας νὰ ἐπιβάλουν τὴ δική τους, δὲν ὑποτάχθηκαν στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιωθεῖ καθένας πὺν πιστεύει»²³. Ὁ νόμος δηλαδὴ περιεῖχε σκιᾶς πὺν ἴσχυαν μέχρι τὸν καιρὸ πὺν θὰ διορθωνόταν, ὅταν ὅμως ἔλαμψε τὸ νέο κήρυγμα καὶ εἰσῆχθη ἡ ἀλήθεια, ἔπρεπε νὰ ἀδρανοποιηθοῦν ὅπωςδὴποτε οἱ τύποι καὶ νὰ χάσει τὴν ἰσχύ της ἡ σκιά· ἀλλ' οἱ Ἰσραηλῖτες πὺν ἀγαποῦσαν τὶς ἔριδες, μολονότι ἤθελαν νὰ εἶναι συνήγοροι τοῦ νόμου, ἀντιλέγοντας στὶς ἐντολὲς τοῦ Μωυσῆ καὶ νομίζοντας ὅτι μ' αὐτὸ ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι εὐσεβεῖς, παραδόθηκαν στοὺς ἐχθρούς. Γιατὶ δὲν ἔπρεπε μὲ τόσο μεγάλη ἀνυπακοή νὰ ἀτιμάζουν τὴν ἀλήθεια.

«Θὰ παραδοθοῦν», λοιπὸν «στὸ νόμο». Σ' ἐμᾶς ὅμως πὺν προερχόμαστε ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ πιστέψαμε καὶ ὁ παλαιὸς νόμος πὺν δόθηκε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μωυσῆ

κεῖ γάρ, τοῦτ' ἔστιν ἐν αὐτῷ σοφία τέ ἐστι καὶ ἐπιστήμη καὶ
 εὐσέβεια πρὸς τὸν Κύριον. Διακέκραγε γάρ ὁ Μωσέως νό-
 μος τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολι-
 τείας τὴν δύναμιν ὡς ἐν σκιαῖς εὐρήσομεν, ἰσχνὸν ἐνιέντες
 5 τοῖς γεγραμμένοις τὸν νοῦν. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ
 τοῖς Ἰουδαίων δήμοις· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν
 ἐμοί, περὶ γάρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Οὐκοῦν θησαυρὸς
 δικαιοσύνης ὁ νόμος τοῖς οὐ προσέχουσι τῇ σκιᾷ, διακύ-
 πτουσι δὲ μᾶλλον αὐτὴν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κάλλος πολυ-
 10 πραγμαμονεῖν σπουδάζουσι.

Στίχ. 7-8. «Ἴδου δὴ ἐν τῷ φόβῳ ὑμῶν αὐτοὶ φοβηθήσον-
 ται· οὓς ἐφοβεῖσθε φοβηθήσονται ἀφ' ὑμῶν ἄγγελοι
 ἀποσταλήσονται ἀξιοῦντες εἰρήνην, πικρῶς κλαίοντες,
 παρακαλοῦντες εἰρήνην. Ἐρημωθήσονται γὰρ αἱ τού-
 15 των ὁδοί, πέπανται ὁ φόβος τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡ πρὸς τού-
 τους διαθήκη αἴρεται, καὶ οὐ μὴ λογισθήσεσθε αὐτοὺς
 ἀνθρώπους».

Πάλιν ἡμῖν ἐν τούτοις ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος παρα-
 θαρσύνων ὁράται τοὺς ἀγίους μυσταγωγούς, καὶ φόβου
 20 παντὸς ἀπαλλάττων καὶ τῶν ἐσομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν
 προαναφαίνων τὸ πλάτος. Ἐδίωκον μὲν γὰρ τοὺς ἀγίους
 ἀποστόλους οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, τοῦτο μὲν καλοῦντες ἐν
 συνεδρίῳ, τοῦτο δὲ καὶ ῥάβδοις καταπαίοντες, καὶ γραφὴν
 αὐτοῖς καὶ εἰς ἐγκλήματος δύναμιν καταλογιζόμενοι τὴν
 25 εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ θείῳ κηρύγματι σπου-
 δὴν τε καὶ προθυμίαν. Ἐφασκον γάρ, ὅτι «Παραγγελία
 παρηγγείλαμεν ὑμῖν μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ,
 καὶ ἰδου πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδαχῆς
 ὑμῶν». Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους εὐρήσομεν
 30 δεδιότας μὲν τῶν Ἰουδαίων τὴν ἔφοδον, προσπίπτοντας δὲ
 τῷ παναγίῳ Θεῷ καὶ λέγοντας· «Καὶ τανῦν, Κύριε, ἔπιδε

βρέθηκε νὰ εἶναι θησαυρὸς σωτηρίας. Γιατὶ ἐκεῖ, δηλαδή σ' αὐτόν, ὑπάρχει σοφία καὶ ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια πρὸς τὸν Κύριο. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Μωυσῆ διακήρυξε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ νόημα τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας θὰ τὸ βροῦμε μέσα στοὺς τύπους τῆς σκιάς, ἂν εἰσχωρήσουμε λεπτολογώντας νοερὰ στὰ γραμμένα. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁ Χριστὸς στὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων· «Ἐάν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα· γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»²⁴. Εἶναι λοιπὸν ὁ νόμος θησαυρὸς δικαιοσύνης γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν προσέχουν τὴ σκιά, ἀλλὰ εἰσχωροῦν μᾶλλον μέσα σ' αὐτὴν καὶ προσπαθοῦν μὲ τὴν ἀναζήτησή τους νὰ βροῦν τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 7-8. «Νὰ λοιπὸν αὐτοὶ θὰ φοβηθοῦν ἐσᾶς· αὐτοὺς ποὺ φοβᾶστε ἐσεῖς, αὐτοὶ θὰ φοβηθοῦν ἐσᾶς. Αὐτοὶ θὰ στείλουν ἀγγελιοφόρους σ' ἐσᾶς καὶ θὰ ζητοῦν εἰρήνη, κλαίγοντας πικρὰ καὶ παρακαλώντας γιὰ εἰρήνη. Γιατὶ οἱ δρόμοι τους θὰ ἐρημωθοῦν, θὰ παύσετε πιά νὰ φοβᾶστε τοὺς ἐθνικούς, ἢ συμφωνία μ' αὐτοὺς θὰ καταργηθεῖ, καὶ δὲν θὰ τοὺς θεωρήσετε αὐτοὺς ἀνθρώπους».

Μὲ αὐτὰ πάλι βλέπομε τὸν Κύριο τῶν δυνάμεων νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς, νὰ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε φόβο καὶ νὰ προαναγγέλλει τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ πρόκειται νὰ δοθεῖ σ' αὐτούς. Γιατὶ καταδίωκαν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους οἱ δυστυχεῖς Ἰουδαῖοι, ἄλλοτε καλώντας τους στὸ συνέδριο, καὶ ἄλλοτε χτυπώντας τους μὲ ραβδιὰ καὶ κατηγορώντάς τους καὶ θεωρώντας ἔγκλημα τὴν εὐσέβεια πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ τὸν ζῆλο καὶ τὴν προθυμία τους γιὰ τὸν θεῖο κήρυγμα. Πράγματι ἔλεγαν «Δὲν σᾶς δώσαμε αὐστηρὴ ἐντολή νὰ μὴν μιλάτε σὲ κανέναν γιὰ τὸ ὄνομα αὐτό; Καὶ νά, σεῖς γεμίσατε τὴν Ἱερουσαλήμ μὲ τὴν διδασκαλία σας»²⁵. Θὰ βροῦμε ὅμως καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους ἀποστόλους νὰ φοβοῦνται τὴν ἐπίθεση τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ νὰ προσφεύγουν στὸν πάνταγο Θεὸ καὶ νὰ λένε· «Καὶ τώρα, Κύριε, πρό-

25. Πράξ. 5, 28.

τὴν ἀπειλὴν αὐτῶν, καὶ δὲ τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου». Ἴδου τοίνυν, φησὶν, αὐτοὶ μᾶλλον ὑμᾶς, καὶ οὐχ ὑμεῖς αὐτοὺς φοβηθήσεσθε· οὐς ἐφοβεῖσθε, φοβηθήσονται ἀφ' ὑμῶν. Ἀποστελοῦσι δὲ κατὰ καιρὸν καὶ ἀγγέλους αἰτοῦντες εἰρήνην καὶ πικρῶς κλαίοντες. Ἐρημωθήσονται γὰρ αἱ τούτων ὁδοί, τοῦτ' ἔστιν οὐκ εὐδοθήσονται θεομαχεῖν ἠρημένοι καὶ δεσποτικοῖς νεύμασιν ἀντεξάγοντες.

Πάλαι μὲν γὰρ ὁ Ἰσραήλ, ἐν ἀρχαῖς ὄντος φημὶ τοῦ θείου κηρύγματος, ἀφόρητος ἦν τοῖς ἀγίοις μυσταγωγοῖς, ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πιστευσάντων πληθὺς ἀριθμοῦ γέγονε κρείσσων, ἐν ἀπάσῃ πόλει τε καὶ χώρᾳ νενίκηται λοιπὸν ἡ ἐκείνων ἀπόνοια, καὶ εἰσὶν ὑπὸ πόδας τῶν πεπιστευκότων ἡττημένοι τε καὶ κλαίοντες, καὶ ἀποχρήσειν ἐν αὐτοῖς εἰς εὐθυμίαν ἠγούμενοι τὸ κἂν γοῦν εἰρήνης ἀξιούσθαι τῆς πρὸς αὐτούς. Οὗτος, οἶμαι, ἐστὶ τῆς προφητείας ὁ νοῦς Πέπανται γὰρ, φησὶν, ὁ φόβος τῶν ἐθνῶν, τῶν Ἰουδαϊκῶν δηλονότι, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς διαθήκη αἴρεται. Ἀλλότριον γὰρ γεγόνασι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, καὶ ξένοι τῶν ἐπαγγελιῶν· ὅτι «Μὴ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας ταῦτα λογίζεσθαι εἰς σπέρμα», τοῦτ' ἔστιν οἱ ἐκ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ. Δεδικαίωται γὰρ διὰ πίστεως ὁ προπάτωρ Ἀβραάμ. Ληφθείσης τοίνυν, φησὶ, τῆς πρὸς αὐτοὺς διαθήκης, οὐ μὴ λογίσθησθε αὐτοὺς ἀνθρώπους, τοῦτ' ἔστιν οὐδενὸς ἀξίους ἠγήσεσθε λόγου.

Στίχ. 9. «Ἐπένθησεν ἡ γῆ, ἠσχύνθη ὁ Λίβανος, ἔλη ἐγένετο ὁ Σαρών. Φανερὰ ἔσται ἡ Γαλιλαία καὶ ὁ Κάρμηλος».

Ὅρος ἐστὶν ὁ Λίβανος ἐν Φοινίκῃ τῶν ὅτι μάλιστα διαφανεστάτων, κέδροις τε καὶ τοῖς ἑτέροις τῶν ξύλων εὖ μάλα κατάκομον. Τούτῳ δὴ τῷ ὄρει παρεικάζειν ἔθος τῇ θεοπνεύ-

σεξε τὴν ἀπειλή τους καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου τὴ δυνατότητα νὰ κηρύττουν μὲ παρρησία τὸ λόγο σου»²⁶. Νὰ λοιπόν, λέγει, αὐτοὶ μᾶλλον θὰ φοβοῦνται ἐσᾶς, καὶ ὄχι ἐσεῖς αὐτούς· αὐτοὺς ποὺ τοὺς φοβόσασταν ἐσεῖς, αὐτοὶ θὰ φοβηθοῦν ἐσᾶς. Θὰ ἀποστείλουν κατὰ διαστήματα καὶ ἀγγελιοφόρους ζητώντας εἰρήνη καὶ κλαίγοντας πικρά. Γιατὶ θὰ ἐρημωθοῦν οἱ δρόμοι τους, δηλαδή δὲν θὰ εὐοδωθεῖ ἡ ἐπιλογή τους νὰ πολεμοῦν τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀντιτάσσονται στὰ δεσποτικὰ θελήματα.

Παλαιὰ βέβαια, ἐννοῶ στὴν ἀρχὴ τοῦ θείου κηρύγματος, οἱ Ἰσραηλιῖτες ἦταν ἀνυπόφορα ἐχθρικοὶ πρὸς τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς, ὅταν ὅμως τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ξεπέρασε κάθε ἀριθμὸ, σὲ ὅλη τὴν πόλη καὶ ὁλόκληρη τὴ χώρα ἠττήθηκε ἡ ἀνόητη ἀλαζονεία τους καὶ νικημένοι καὶ κλαίγοντας βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν πιστῶν, πιστεύοντας ὅτι θὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὸ πρὸς εὐθυμία τους τὸ νὰ εἰρηνεύσουν ἔστω μ' αὐτούς. Αὐτό, νομίζω, εἶναι τὸ νόημα τῆς προφητείας. Ἐξαφανίσθηκε λοιπὸν ὁ φόβος τῶν ἐθνῶν, τῶν Ἰουδαίων προφανῶς, καὶ καταργήθηκε ἡ συμφωνία μαζί τους. Γιατὶ ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἔγιναν ξένοι πρὸς τὶς ἐπαγγελίες. Γιατὶ «Δὲν εἶναι ἀληθινοὶ Ἰσραηλιῖτες ὅλοι ὅσοι κατὰγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ εἶναι ὅλοι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, αὐτὰ θεωροῦνται ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ»²⁷, δηλαδή ὅσοι πίστεψαν στὸν Χριστό. Γιατὶ ὁ προπάτορας Ἀβραάμ δικαιώθηκε μέσω τῆς πίστεως. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνακλήθηκε ἡ συμφωνία μαζί τους, μὴν τοὺς θεωρήσετε ἀνθρώπους, δηλαδή μὴν τοὺς θεωρεῖτε ἄξιους γιὰ τίποτε.

Στίχ. 9. «Ἡ γῆ πένθησε, ὁ Λίβανος ἐννοιωσε ντροπὴ, ὁ Σαζὼν ἔγινε ἔλος. Ἡ Γαλιλαία θὰ γίνεαι λαμπρὴ ὅπως καὶ ὁ Κάρμηλος».

Ὁ Λίβανος εἶναι ὄρος στὴ Φοινίκη ἀπὸ τὰ πιὸ ξακουστὰ μάλιστα, κατάφυτο ἀπὸ κέδρους καὶ τὰ ἄλλα δένδρα. Μ' αὐτὸ τὸ ὄρος συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφή νὰ παρομοιάζει τὴν συνα-

27. Ρωμ. 9, 6.

στω Γραφῆ τὴν τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴν, ἅτε δὴ καὶ ἀρι-
 θμοῦ κρείττονα τὴν τῶν ἐνοικούντων ἔχουσα πληθύν, κα-
 θάπερ ἀμέλει καὶ διὰ φωνῆς ἑτέρου προφήτου τοῦ πρὸς αὐ-
 τὴν φησιν· «Διάνοιξον, ὁ Λίβανος, τὰς θύρας σου». Ἐπέν-
 5 θησε τοίνυν ἡ γῆ, καὶ οὐχ ἀπλῶς πᾶσα, μόνη δὲ ἡ παθοῦσα
 τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων δῆωσιν ἢ τῶν Ἰουδαίων γῆ, τάχα που
 καὶ ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ Θεοῦ καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ θυμηδί-
 ας ἐξωκισμένη. «Ἠσχύνθη δὲ καὶ ὁ Λίβανος», τοῦτ' ἔστιν ἡ
 Ἱερουσαλήμ. Ἡ γὰρ πάλαι περιφανῆς καὶ ἀοίδιμος καὶ
 10 ταῖς ἄνωθεν εὐμενεῖαις πεπτωρωμένη καὶ ἄμαχον ἔχουσα
 τὴν κατὰ πάντων ἰσχύν, πέπτωκεν ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν, ἐμπέ-
 προηται καὶ ἠρήμωται καὶ φειδοῦς ἐστέρηται τῆς παρὰ Θε-
 οῦ. «Ἐλη γέγονεν ὁ Σαρῶν». Χῶρος δὲ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν
 ἐστίν, ᾧ ὄνομα Σαρωνᾶς, εὐήροτα μὲν ἔχων πεδία, πρὸς δέ
 15 γε τὸ χρῆναι γηπονεῖν ἐπιτηδείως ἔχοντα λίαν. Ἄλλ' ἢ οὐ-
 τως, φησίν, εὐκαρπὸς τε καὶ γονιμωτάτη γῆ ἔλη γέγονε,
 τοῦτ' ἔστι δασεῖα, πλείστης ὄσης ἀκάνθης φυεΐσης ἐν αὐτῇ.
 Δέχεται δὲ πάλιν, ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν ἐμφανεστέρων,
 πνευματικὴν θεωρίαν. Κατεχερσώθη γὰρ ὡσπερ ὁ Ἰσραήλ,
 20 καὶ ἡ πάλαι καρπῶν ἡμέρων τροφὸς καὶ οἰᾶ τις ἀγαθὴ καὶ
 πίειρα γῆ, τοῦτ' ἔστιν ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγὴ, γέγονεν
 ἀκανθοτόκος. «Ἐμεινα», γάρ, φησί, «τοῦ ποιῆσαι σταφυ-
 λὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας».

Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις συμβήσεται, δεδυσσε-
 25 θήκασι γὰρ εἰς Χριστόν. «Ἡ δὲ γε Γαλιλαία καὶ ὁ Κάρμη-
 λος φανερὰ ἔσται», τοῦτ' ἔστιν ἐμφανῆς καὶ περίοπτος τοῖς
 ἀπανταχῆ. Γαλιλαίαν δὲ φησι τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν, ἥτοι
 τὰ ἔθνη, καὶ τάχα που τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ἣν καὶ τῷ
 Καρμήλῳ παρεικᾶζειν ἀξιοῖ. Κάρμηλος δὲ ὄρος ἐστὶ δασύ
 30 τε καὶ ὑψηλόν. Τοιαύτη δὲ πῶς ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ.
 Πλείστοι γὰρ ὅσοι τεθήλασιν ἐν αὐτῇ θεοφιλῆ τὴν διάνοι-
 αν ἔχοντες, καὶ παντὸς ἐπίμεστον ἀγαθοῦ, ὑψοῦ τε ἠρμέ-
 νην καὶ τῶν ἐπιγείων πραγμάτων ἀνωκισμένην. Γέγραπται

γαγή τῶν Ἰουδαίων, ἐπειδὴ τὸ πλῆθος τῶν μελῶν τῆς ξεπερνᾶ κάθε ἀριθμό, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ μὲ τὰ λόγια ἄλλου προφήτη γι' αὐτὴν· «Ἐνοιξε διάπλατα, ὦ Λίβανε, τὶς πόρτες σου»²⁸. Πένθησε λοιπὸν ἡ γῆ, καὶ ὄχι γενικὰ ὅλη ἡ γῆ, ἀλλὰ μόνο ἡ γῆ τῶν Ἰουδαίων ποὺ ἔπαθε τὴν ἐρήμωση ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους, καὶ ἴσως ἐγκαταλειμμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἐκδιωγμένη ἀπὸ τὸ ἔλος του. «Ἐνοιωσε καὶ ὁ Λίβανος ντροπὴ», δηλαδή ἡ Ἱερουσαλήμ. Γιατὶ ἡ κάποτε λαμπρὴ καὶ περίφημη, ποὺ πύργους τῆς εἶχε τὴν οὐράνια εὐμένεια καὶ ποὺ ἡ δύναμή της ἦταν ἀκαταμάχητη ἐναντίον ὄλων, ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν, πυρπολήθηκε καὶ ἐρημώθηκε καὶ στερήθηκε τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Σαρων ἔγινε ἔλος». Ὑπάρχει ἓνας τόπος στὴν Ἰουδαία ποὺ λέγεται Σαρωνᾶς, μὲ γῆ καλλιεργήσιμη καὶ πολὺ κατάλληλη γιὰ τὴ γεωργία. Ἀλλὰ ἡ τόσο, λέγει, καλλίκαρπη καὶ γόνιμη γῆ ἔγινε ἔλος, δηλαδή ἓνα ρουμάνι στὸ ὁποῖο ἔχουν βλαστήσει ἀφθονα ἀγκάθια. Δέχεται ὅμως πάλι, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητος τῶν πλέον ἐπιφανῶν, ἐρμηνεῖα πνευματικὴ. Γιατὶ ἔγινε τόπος χέρσος ὅπως ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καὶ ἐκεῖνη ποὺ πρῶτα ἔβγαζε ἡμέρους καρπούς καὶ ἦταν σὰν μᾶ γόνιμη καὶ ἔφορη γῆ, δηλαδή ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἔγινε τόπος βλάστησης ἀγκαθιῶν. Γιατὶ λέγει· «Περίμενα νὰ κάνει σταφύλια, ἔκανε ὅμως ἀγκάθια»²⁹.

Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια θὰ συμβοῦν στοὺς Ἰουδαίους, γιατί συμπεριφέρθηκαν μὲ ἀσέβεια ἀπέναντι στὸν Χριστό. «Ἡ Γαλιλαία θὰ γίνῃ φανερὴ καθὼς καὶ ὁ Κάρμηλος», δηλαδή λαμπρὴ καὶ περίοπτη σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Γαλιλαία ἐδῶ ὀνομάζει τὴ χώρα τῶν ἐθνῶν, δηλαδή τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἴσως τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὰ ἔθνη, τὴν ὁποία θέλει νὰ τὴν παρομοιάζει καὶ μὲ τὸν Κάρμηλο. Ὁ Κάρμηλος εἶναι ὄρος πυκνόφυτο καὶ ὑψηλό. Τέτοια κάπως εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πάρα πολλοὶ βλάστησαν καὶ ἀνθισαν σ' αὐτὴν μὲ διάνοια θεοφιλῆ καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε ἀγαθό, ἔχοντας αὐτὴν ψηλὰ ἀνεβασμένη καὶ ἐγκατεστημένη πάνω ἀπὸ τὰ γήινα πράγματα. Γιατὶ

28. Ζαχ. 11, 1.

29. Ἑσ. 5, 2.

γὰρ ὅτι «τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ὁρεσι τε τὴν Ἐκκλησίαν ἐξομοιοῦν ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ.

Στίχ. 10-12. «Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος, νῦν δοξασθήσομαι, νῦν ὑψωθήσομαι. Νῦν ὄψεσθε, νῦν αἰσθήσεσθε· ματαία ἔσται ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος ὑμῶν, πῦρ ὑμᾶς κατέδεται· καὶ ἔσονται ἔθνη κατακεκαυμένα, ὡς ἄκανθα ἐν ἀγρῷ ἐρῶμιμένη καὶ κατακεκαυμένη».

Ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπάρχων, ὡς ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀπορρήτως γεγεννημένος, κεκένωκεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐν σχήματι ἀνθρώπων γενόμενος, ταπεινώκεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ἐπειοὶ, δὲ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ὑπομείνας σταυρὸν ἀνεθίω πάλιν ὡς Θεός. τότε δὴ, τότε τοῖς εἰς τούτο δυσσεβείας ἐληλακόσιν, ὡς μὴ ἐβλήθησαν μόνον αὐτῷ, καίτοι καλοῦντι πρὸς ζωὴν, ἀλλὰ γὰρ λιδορῆσαι τε καὶ αἰκίσμασι, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ θανάτῳ τολμησαὶ περιδαλεῖν, τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν ἐπήρτησε δίκην. Κακὴν γὰρ κακῶς διολώλασιν, ἐμπεπρησμένων μὲν αὐτοῖς τῶν πόλεων, καταδηωθείσης δὲ εἰς ἅπαν τῆς γῆς, τότε δὴ, τότε τὴν τοῦ παθόντος ἐμάνθανον δόξαν, καὶ ταῖς οὕτω δειναῖς καὶ ἀφύκτοις ἐνολισθήσαντες συμφοραῖς, ἔγνωσαν μόλις, ὡς οὐκ εἰς ἓνα τῶν προφητῶν τὰ τῆς δυσσεβείας αὐτοῖς ἀνοσίως ἐξεπράττετο, ἀλλὰ γὰρ εἰς αὐτὸν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν. Ὡς μελλούσης αὐτίκα δὴ μάλα τῆς θείας ὀργῆς ἐπιπίπτειν αὐτοῖς· «Νῦν ἀναστήσομαι», φησί, «λέγει Κύριος». Ἀνεξικακήσας γὰρ ὡς Θεὸς πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ, πεπονθῶς ἤδη τὰ ἐπ' αὐτῷ μονονουχί καὶ κατεξανίσταται τῶν ἐχθρῶν. Ἐδοξάσθη δὲ καὶ ὑψώθη παραδούς μὲν εἰς ὄλεθρον τοὺς μέχρι παντὸς μεμαχημένους αὐ-

ἔχει γραφεῖ· «Οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς ὑψώθηκαν ὑπερβολικά»³⁰. Συνηθίζει δηλαδή ἡ θεόπνευστη Γραφή νὰ ἔξομοιώνει τὴν Ἐκκλησία μὲ ὄρη.

Στίχ. 10-12. «Τώρα θ' ἀναστηθῶ, λέγει ὁ Κύριος, τώρα θὰ δοξασθῶ, τώρα θὰ ὑψωθῶ. Τώρα θὰ δεῖτε, τώρα θὰ τὸ αἰσθανθεῖτε· μάταια θὰ εἶναι ἡ δύναμη τοῦ πνεύματός σας, καὶ φωτιὰ θὰ σᾶς καταφάει, καὶ τὰ ἔθνη θὰ κατακαοῦν, ὅπως καίγονται τὰ ἀγκάθια τὰ πεταμένα στὰ χωράφια».

Ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχει τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα καὶ εἶναι ἴσος μ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτόν μὲ ἀνέκφραστο τρόπο, κένωσε τὸν ἑαυτό του λαμβάνοντας μορφή δούλου, καὶ ἀφοῦ ἔγινε ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ἄνθρωπος, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του, δείχνοντας ὑπακοή μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ³¹. Ὅταν ὅμως ὑπέμεινε γιὰ χάρι τῆς ζωῆς ὅλων τὸν σταυρὸ καὶ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ ὡς Θεός, τότε λοιπὸν, τότε ἔφτασαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀσέβειας, ὥστε ὄχι μόνο δὲν ὑπήκουσαν σ' αὐτόν, μολονότι τοὺς καλοῦσε στὴ ζωὴ, ἀλλὰ τὸν περιέβαλαν μὲ κατηγορίες καὶ κακοποιήσεις καὶ τόλμησαν ἀκόμα καὶ νὰ τὸν θανατώσουν, τότε τοὺς ἐπέβαλε τὴν τιμωρία ποὺ τοὺς ἄξιζε. Γιατὶ χάθηκαν μὲ τὸν πλέον ἄθλιο τρόπο, καθόσον πυρπολήθηκαν οἱ πόλεις τους, καὶ ἀφοῦ καταληλατήθηκε τελείως ἡ γῆ τους, τότε πιά, τότε ἔμαθαν τὴ δόξα ἐκείνου ποὺ σταυρώθηκε, καὶ ἀφοῦ ἔπεσαν στίς τόσο φοβερές καὶ ἀναπόφευκτες συμφορές, τότε μόλις κατάλαβαν, ὅτι ἡ ἀνόσια ἀσέβειά τους δὲν στρεφόταν σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς προφήτες, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων καὶ Λυτρωτῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ πέσει ἐπάνω τους ἡ θεία ὀργὴ λέγει· «Τώρα θ' ἀναστηθῶ, λέγει ὁ Κύριος». Ἀφοῦ δηλαδή ἔδειξε ἀνεξικακία ὡς Θεός πρὶν ἀπὸ τὸν τίμιον σταυρὸ, ὅταν πιά ἔπαθε ὅλα ἐκεῖνα πάνω στὸ σταυρὸ ἐξεγείρεται τότε κατὰ κάποιον τρόπο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Δοξάσθηκε ὅμως καὶ ὑψώθηκε, ἀπὸ τὴ μὲν παραδίδοντας στὴν καταστροφὴ ἐκείνους ποὺ τὸν πολέμησαν μὲ κάθε

τῶ, κε-κληκῶς δὲ τὰ ἔθνη διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῶ νοητῶ δὲ καὶ τῶ θείῳ καταφαιδρύννας φωτὶ τοὺς ἐν σκότῳ πάλαι καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαθίας ἀχλὺν εἰς νοῦν ἔχοντας καὶ καρδίαν. «Νῦν οὖν δοξασθήσομαι, νῦν ὄψεσθε, νῦν αἰσθήσεσθε, μα-
5 ταία γὰρ ἔσται τοῦ πνεύματος ὑμῶν ἡ ἰσχὺς», τοῦτ' ἔστιν εἰς οὐδὲν ἐκτελεστήσει. Περιέσομαι γάρ, καὶ οὐχ ἐκόντων ὑμῶν, καὶ πυρὸς ἔσεσθε τροφή, «καθάπερ ἄκανθα ἐν ἀγρῶ κατακεκαυμένη καὶ ἐρῶμιμένη». Δεδαπάνηνται γάρ, ὡς ἔ-
φην, μονονουχὶ παμφάγῳ φλογὶ περιπεπτωκότες τοῖς ἐκ
10 θείας ὀργῆς κινήμασιν. Ὡς γάρ φησιν ὁ μακάριος Μωσῆς, «Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστίν».

Στίχ 13-14. «Ἀκούσονται οἱ πόρρωθεν ἃ ἐποίησα, γνώ-
σονται οἱ ἐγγίζοντες τὴν ἰσχύν μου. Ἀπέστησαν οἱ ἐν
Σιὼν ἄνομοι, λήψεται γὰρ τρόμος τοὺς ἀσεβεῖς».

15 Ἀπεστάλη μὲν παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ. Καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῶν αἱ ἐπαγγελίαι, ἡ νομοθεσία καὶ ἡ δι-
αθήκη καὶ οἱ πατέρες, καὶ διατετέλεκε μὲν τοῖς ἀνὰ πᾶσαν
τὴν Ἰουδαίαν ἐμφανῆ καθιστὰς ἑαυτόν, καὶ τοῦτο μὲν δι-
20 δασκαλίαις ταῖς ὑπὲρ νόμον χρώμενος, τοῦτο δὲ ταῖς ὑπὲρ
λόγον καταπλήττων θεοσημείαις Ἀλλὰ γέγονεν ἀνόνητον
τοῖς Ἰουδαίοις παντελῶς τὸ χρῆμα διὰ πολλὴν σκαιότητα
νοῦ. Ἐδίδασκε μὲν γὰρ ὁ Κύριος, οἱ δὲ Γραμματεῖς τε καὶ
Φαρισαῖοι τοῖς ἀκρωμένοις ἐπιπλήττοντες ἔλεγον «Δαι-
25 μόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί ἀκούετε αὐτοῦ;». Πονηροῖς καὶ
ἀκαθάρτοις ἐπετίμα πνεύμασι, καὶ τοῦτο μετ' ἐξουσίας, ὡς
Θεός, οἱ δὲ τὴν οὕτως ὑπερφυᾶ καὶ ἀπόρρητον συκοφαν-
τοῦντες ἰσχύν ἀληθῶς, ἀπετόλμων λέγειν «Οὗτος οὐκ ἐκ-
βάλλει τὰ δαμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαι-
30 μονίων».

32. Δευτ. 4, 24.

33. Ἰω. 10, 20.

τρόπο, και από την άλλη καλώντας τὰ ἔθνη μέσω τῆς πίστεως, και περιλαμβάνοντας με τὸ νοητὸ και θεῖο φῶς ἐκείνους ποὺ παλαιὰ ἦταν μέσα στὸ σκοτάδι και εἶχαν στὸ νοῦ και τὴν καρδιά τους τὴν καταχνιὰ τῆς ἄγνοιας. «Τώρα λοιπὸν θὰ δοξασθῶ, τώρα θὰ δεῖτε, τώρα θὰ κατανοήσετε, γιατί θὰ εἶναι μάταια ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματός σας», δηλαδή θὰ καταλήξει στὸ τίποτα. Γιατὶ θὰ ὑπερισχύσω και χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, και θὰ γίνετε τροφή τῆς φωτιᾶς, ὅπως τὰ ἀγκάθια ποὺ ἔχουν πεταχθεῖ στὸν ἀγρὸ και ἔχουν καεῖ». Γιατὶ ἐξολοθρεύθηκαν, ὅπως εἶπα, πέφτοντας κατὰ κάποιον τρόπο σὰν σὲ παμφάγο φλόγα στὰ ξεσπάσματα τῆς θείας ὀργῆς. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Μωυσῆς, «Ὁ Θεὸς μας εἶναι φωτιὰ ποὺ κατατρώει»³².

Στίχ. 13-14. «Οἱ βρισκόμενοι μακριὰ θ' ἀκούσουν τὰ ὅσα ἔκανα, και ὅσοι εἶναι κοντὰ θὰ γνωρίσουν τὴ δύναμή μου. Ἀπομακρύνθηκαν οἱ ἄνομοι τῆς Σιών, και τροῖμος θὰ πιάσει τοὺς ἀσεβεῖς».

Στάλθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς στὰ ἀπολωλὸτα πρόβατα τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, ἀφοῦ σ' αὐτοὺς δόθηκαν οἱ ἐπαγγελίες, ἡ νομοθεσία και ἡ διαθήκη, και αὐτῶν ἦταν οἱ πατέρες, και ἔζησε κἀνοντας συνεχῶς φανερὸ τὸν ἑαυτό του σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἰουδαίας, ἄλλοτε ἀπευθύνοντας τους διδασκαλίες ἀνώτερες ἀπὸ τὸ νόμο, και ἄλλοτε προκαλώντας κατάπληξη με θαύματα μὴ περιγραφόμενα με τὸ λόγο. Ἀλλ' αὐτὸ ὑπῆρξε τελείως ἀνώφελο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐξαιτίας τῆς μεγάλης κακότητος τοῦ νοῦ τους. Γιατὶ ὁ Κύριος δίδασκε, ἐνῶ οἱ Γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, ἐπιπλήττοντας τοὺς ἀκροατές, ἔλεγαν «Ἔχει δαιμόνιο μέσα του και εἶναι μανιακός, γιατί τὸν ἀκούετε;»³³. Ἐπιτιμοῦσε τὰ πονηρὰ και ἀκάθαρτα πνεύματα, και αὐτὸ τὸ ἔκανε με ἐξουσία, ὡς Θεός, αὐτοὶ ὅμως συκοφαντώντας τὴν τόσο ἀληθινὰ ὑπερφυσικὴ και ἀπόρρητη δύναμη, τολμοῦσαν νὰ λένε· «Αὐτὸς δὲν βγάζει τὰ δαιμόνια με ἄλλο τρόπο, παρὰ με τὴ δύναμη τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἀρχοντα τῶν δαιμονίων»³⁴.

Οὐκοῦν ἀπόπεμπτοι γεγόνασι καὶ σφόδρα εἰκότως
 ἀμέτοχοι τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος, μεμυσταγώγηνται δὲ τὰ
 ἔθνη, καὶ τὸ σωτήριόν τε καὶ εὐαγγελικὸν παρεδέξαντο κή-
 ρυγμα. Τοῦτο, οἶμαι, διδάσκει λέγων· Ἀκούσονται οἱ πόρ-
 5 ῶθεν ἃ ἐποίησα. Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς γε τὸ πεπαιδευ-
 σθαι νόμῳ, γέγονεν ἐγγὺς ὁ Ἰσραήλ· ἀφειστήκεισαν δὲ τὰ
 ἔθνη τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος, δῆλον δὲ ὅτι πνευματι-
 κῆς, λελατρευκότα τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα· Ἄλλ' οὗ-
 τοι, φησὶν, ἀκούσονται ἃ ἐποίησα, οὐκ ἐθελήσαντος ἀκου-
 10 σαι τοῦ Ἰσραήλ. «Γνώσονται οἱ ἐγγίζοντες τὴν ἰσχὺν μου».
 Ἀπόλωλε γὰρ οὐκ εἰσάπαν ὁ Ἰσραήλ· πλεῖστοί γε μὴν καὶ
 ἐξ αὐτῶν πεπιστεύκασι, καὶ οἷον ἐγγὺς ὄντες Θεοῦ. Διὰ τὸ
 ἤδη λαχεῖν τὴν ἐν νόμῳ παιδευσιν, ἐγνώκασι τὴν ἰσχὺν τοῦ
 Χριστοῦ. Πεπιστεύκασι γὰρ, ὅτι τεθραυματούργηκεν ὡς Θε-
 15 ὄς· Ἄλλ' οὗτοι μὲν γνώσονται, φησὶν. Ἀπέστησαν δὲ καὶ
 ἔξω γεγόνασιν ὀλοτρούπως τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος οἱ ἐν Σι-
 ῶν ἄνθρωποι. Λήψεται δὲ αὐτοὺς καὶ τρόμος, οἵτις λίαν ὄν-
 τας ἀσεβεῖς. Ἀρκέσει γὰρ τῶν ἐπὲνηνεγμένων αὐτοῖς συμ-
 φορῶν ἢ πείρα πρὸς γε τὸ δεῖν καὶ καταδειῖσαι λοιπὸν τὸν
 20 παρ' αὐτῶν ὑβρισμὸν.

Στίχ 14. «Τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν, ὅτι πῦρ καίεται;

Τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν τὸν τόπον τὸν αἰώνιον;».

Ὅτι σκληρᾶ καὶ ἀφύκτω περιπεσοῦνται κολάσει, πυ-
 ρὸς ἐσόμενοι τροφή κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν οἱ δυσσε-
 25 βούντες εἰς Χριστόν, διαδείκνυσιν ἐν τούτοις. Ἐφη γὰρ
 πού καὶ αὐτός· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν,
 ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν
 ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν». Τοῖς δὲ οὖν
 ἄρα φησὶ σκληροκαρδίους οὖσι καὶ ἀπειθεῖν ἠρημένους
 30 ἀναγγελεῖ τὸν τόπον τὸν αἰώνιον, καὶ ὅτι πῦρ ἠὺτρέπισταί
 τε καὶ ἀνακαίεται, καὶ τοῦτο διηνεκῶς. Ὡς γὰρ αὐτός που

Ἐποπέμφθησαν λοιπὸν καὶ πολὺ εὖλογα στερήθησαν τὴ συμμετοχὴ τους στὴν ἐλπίδα πρὸς ἐκεῖνον, ἐνῶ τὰ ἔθνη ἀφοῦ μυσταγωγῆθησαν, ἀποδέχθησαν τὸ σωτήριον καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα. Αὐτό, νομίζω, διδάσκει λέγοντας: «Θ' ἀκούσουν ὅσοι βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐκείνα». Γιατὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι παιδαγωγῆθησαν οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὸν νόμον βρίσκονταν κοντά, ἐνῶ τὰ ἔθνη βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, δηλαδή τὴν πνευματικὴν, ἀφοῦ εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν δημιουργό. Ἄλλὰ αὐτοί, λέγει, θ' ἀκούσουν ὅσα ἐκείνα, ἐνῶ οἱ Ἰσραηλιῖτες δὲν θέλησε ν' ἀκούσουν. «Οἱ εὐρισκόμενοι κοντὰ θὰ γνωρίσουν τὴ δύναμή μου». Γιατὶ οἱ Ἰσραηλιῖτες δὲν χάθηκαν ὀλοσχερῶς, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πίστεψαν καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κοντὰ στὸν Θεό. Ἐπειδὴ εἶχαν ἤδη λάβει τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου, γνώρισαν τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πίστεψαν ὅτι ὡς Θεὸς εἶχε τελέσει τὰ θαύματα. Ἄλλὰ αὐτοί, λέγει, θὰ γνωρίσουν τὴ δύναμή μου. Ἀπομακρύνθησαν ὅμως καὶ ἔμειναν ἔξω μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγίων οἱ ἄνομοι τῆς Σιών. Αὐτοὺς βέβαια θὰ τοὺς κυριεύσει καὶ τρόμος, ἂν καὶ εἶναι πολὺ ἀσεβεῖς. Γιατὶ θὰ τοὺς εἶναι ἀρκετὴ ἢ πείρα τῶν συμφορῶν πού θὰ σταλεῖ ἐναντίον τους, ὥστε ν' ἀναγκασθοῦν νὰ σταματήσουν στὸ ἔξῃς τὴν κακοήθειά τους.

Στίχ. 14. «Ποιὸς θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει ὅτι ἡ φωτιὰ εἶναι ἀναμμένη; Ποιὸς θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει τὸν αἰῶνιον τόπον;».

Ἐπειδὴ θὰ ὑποστοῦν σκληρὴ καὶ ἀναπόφευκτη τιμωρία καὶ θὰ γίνουν τροφὴ τῆς φωτιᾶς τὸν καιρὸ τῆς κρίσεως οἱ συμπεριφερόμενοι μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸν Χριστό, τὸ δείχνει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια. Γιατὶ καὶ ὁ ἴδιος εἶπε κάπου: «Σᾶς βεβαιῶνω ὅποιος πιστεύει στὸν Υἱὸ ἔχει ζωὴν αἰώνια, ἐνῶ ὅποιος δὲν πιστεύει στὸν Υἱὸ, δὲν θὰ δεῖ τὴ ζωὴν, ἀλλὰ θὰ τὸν συνοδεύει ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ»³⁵. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν, λέγει, πού εἶναι σκληρόκαρδοι καὶ ἐπιμένουν νὰ δείχνουν ἀνυπακοή, θ' ἀναγγεῖλει τὸν τόπον τὸν αἰῶνιον, καὶ ὅτι ἐτοιμάσθηκε φωτιὰ καὶ καίει, καὶ μάλιστα αἰῶνια. Γιατὶ ὅπως ὁ

πάλιν φησὶν ὁ προφήτης περὶ τῶν τεθνεώτων ταῖς ἑαυτῶν πλημμελείαις· «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται», καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί.

5 Στίχ. 15-18. «Πορευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ, λαλῶν εὐθεῖαν ὁδόν, μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν καὶ τὰς χεῖρας ἀποσειόμενος ἀπὸ δώρων, βαρύνων τὰ ὦτα, ἵνα μὴ ἀκούσῃ κρίσιν αἵματος, καμνύων τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μὴ ἴδῃ ἀδικίαν, οὗτος οἰκήσῃ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς· ἄρτος αὐτῷ δοθήσεται καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ πιστόν.
10 Βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὄψονται γῆν πόρρωθεν, ἢ ψυχὴ ὑμῶν μελετήσῃ φόβον».

Ὅτι μὲν οὖν κατοικήσονται μὲν εἰς ἄδου κολασθησόμενοι, περιπεσοῦνται δὲ τῇ ἀσδέστῳ φλογὶ ταῖς κατὰ Χριστοῦ
15 δυσσεβείαις ἐνισχημένοι τινές, εὖ μάλα διαμεμήνυκε. Προσεπάγει δὲ χρησίμως, ᾧ καθίστησιν ἐναργές, τίνες ἂν εἶεν οἱ τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς μεταλαχεῖν ὀφείλοντες καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ χαρίσμασι, θείοις δὲ δηλονότι καὶ πνευματικοῖς, ἐντροφήσοντες κατὰ καιρούς. Ὁ γάρ τοι, φησί, πορευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ, τοῦτ' ἔστιν ὁ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα τετιμηκῶς καὶ θίον ἐπασκήσας τὸν ἐξαίρετον, καὶ ὁ
λαλῶν εὐθεῖαν ὁδόν, τοῦτ' ἔστιν ὁ διὰ γλώττης ἔχων πᾶν ὅσον ἔστιν ἀποφέρον ἐἰς τὸ εὐθύ, καὶ ὁ μισῶν ἀδικίαν, καὶ
πᾶς εἴ τις ἐστὶ φιλοχρηματίας ἀμείνων καὶ δωροδοκίας
25 ἐχθρός, καὶ τὴν καθ' αἵματος κρίσιν τῆς οἰκείας ἀποσοβῶν ἀκοῆς, ἀποστρέφων δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ἂν μὴ τι τῶν ἀδίκων θεάσαιτο, οὗτος οἰκήσῃ ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. Ἐν ἀσφαλείᾳ γὰρ ἔσται, φησί, καὶ οἶον ἐν πέτρᾳ τὴν οἰκήσῃ ἔχων ἀκλόνητον, εὐρήσῃ τὴν ἐφ' ἅπασιν
30 τοῖς εὐκταίοις διαμονήν. Εἰκὸς δὲ δή πού καὶ πέτραν ἡμῖν ὠνομάσθαι διὰ τούτων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χρι-

ἴδιος ὁ προφήτης λέγει πάλι γιά ἐκείνους πού ἔχουν πεθάνει ἀπό τὰ πλημμελήματά τους· «Τὸ σκουλήκι πού θὰ τοὺς κατατρῶει δὲν θὰ ψοφήσει, καὶ ἡ φωτιά πού θὰ τοὺς κατακαίει δὲν θὰ σθῆσει»³⁶, καὶ θὰ γίνουν θέαμα ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Στίχ. 15-18. «Αὐτός πού βαδίζει μὲ δικαιοσύνη καὶ μιᾶ γιὰ τὸν εὐθὺ δρόμο, πού μισεῖ τὴν ἀνομία καὶ τὴν ἀδικία καὶ ἀπομακρύνει τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ δῶρα, πού κλείνει τ' αὐτιά του γιὰ νὰ μὴν ἀκούσει θανατικὴ καταδίκη ἀθώου καὶ κλείνει τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ δεῖ ἀδικία, αὐτὸς θὰ κατοικήσει σὲ ψηλὸ σπήλαιο πάνω σὲ βράχο στερεό. Θὰ τοῦ δοθεῖ ἄρτος καὶ τὸ νερό του θὰ εἶναι πιστό. Θὰ δεῖτε τὸν βασιλιὰ μὲ τὴ δόξα του καὶ τὰ μάτια σας θὰ δοῦν τὴ γῆ ἀπὸ μακριά, ἐνῶ ἡ ψυχὴ σας θὰ φέρει στὴ μνήμη της τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ».

Ὅτι βέβαια θὰ κατεβοῦν στὸν ἄδη γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν καὶ θὰ πέσουν στὴν ἀσβεστὴ φλόγα, ἐπιβαρυμένοι κάποιοι ἀπὸ τὴν ἀσέβειά τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, τὸ εἶπε μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. Προσθέτει ὅμως τώρα αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα κάνει φανερὸ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ πού θὰ λάβουν τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ θὰ ἐντροφήσουν κάποτε στὰ χαρίσματά του, δηλαδή τὰ θεῖα καὶ πνευματικά. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς πού βαδίζει μὲ δικαιοσύνη», δηλαδή αὐτὸς πού ἔχει τιμῆσει τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔζησε τὴν ἐξαιρετικὴ ζωὴ, καὶ «αὐτὸς πού μιᾶ γιὰ τὴν εὐθὺ δρόμο», δηλαδή αὐτὸς πού ἔχει στὸ στόμα του κάθετι πού ὀδηγεῖ στὸν εὐθὺ δρόμο, καὶ αὐτὸς πού μισεῖ τὴν ἀδικία, καὶ καθένας πού εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φιλαργυρία καὶ ἐχθρὸς τῆς δωροδοκίας καὶ διώχνει ἀπὸ τὴν ἀκοή του τὴν καταδίκη γιὰ φόνο, ἀλλὰ καὶ ἀποστρέφει καὶ τὰ μάτια του γιὰ νὰ μὴ δεῖ κάτι τὸ ἀδικο, αὐτὸς θὰ κατοικήσει σὲ ψηλὸ σπήλαιο πάνω σὲ βράχο στερεό. Γιατὶ λέγει, θὰ ζεῖ μὲ ἀσφάλεια καί, ἔχοντας ἀκλόνητὴ τὴν κατοικία του σὰν πάνω σὲ πέτρα, θὰ ἔχει τὴ διαμονή του συνοδευόμενὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιθυμητά. Καὶ εὐλογο βέβαια εἶναι νὰ ὀνομάζει μὲ αὐτὰ πέτρα τὸν Κύριο μας Ἰησοῦ Χριστό, μὲ τὸν ὁποῖο, σὰν κάποιον

στόν, ἐν ᾧ καθάπερ τι σπήλαιον, ἢ καὶ προβάτων σηκὸς ἢ Ἐκκλησία νοεῖται ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον ἔχουσα τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμονήν· «Σὺ γὰρ εἶ Πέτρος», φησὶν ὁ Σωτὴρ, «καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ θεμελιώσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, 5 καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Τῷ τοίνυν, φησὶν κατοικήσαντι ἐν τῇ τοιαύτῃ πέτρᾳ δοθήσεται μὲν ἄρτος, χορηγηθήσεται δὲ καὶ ὕδωρ πιστόν. Τοῖς γὰρ οἰκοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, ἄρτος ζωῆς δίδεται, Χριστός, παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ ὕδωρ πι- 10 στόν, τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος δηλονότι, πιστοὺς καὶ ἐδραίους ἀποφαῖνον τοὺς ἀξιουμένους αὐτοῦ. Δίδεται γὰρ ἢ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις τοῖς κεκαθαρμένοις διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οἱ δέ γε λαβόντες «βασιλέα μετὰ δόξης ὄψεσθε», φησί, τοῦτ' ἐστὶ Χριστόν. Ὅψεσθε δὲ καὶ γῆν 15 πόρρωθεν, οὐπω γὰρ τεθεαμένοι τὴν γῆν, περὶ ἧς φησὶν ὁ Σωτὴρ· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν οἷον πόρρωθεν αὐτὴν οὐσαν ἔτι καταθεώμεθα. Ταύτῃ τοι καὶ μελετᾶν εἰθίσμεθα τὸν Θεοῦ φόβον, ἵνα ἐν αὐτῇ γενώμεθα, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλ- 20 λοις ἁγίοις, τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων ἀναπιμπλάμενοι, δοξολογοῦμεν αὐτόν.

Στίχ. 18-19. «Ποῦ εἰσὶν οἱ γραμματικοί; Ποῦ εἰσὶν οἱ συμβουλευόντες; Ποῦ ἐστὶν ὁ ἀριθμῶν τοὺς συστρεφόμενους μικρὸν καὶ μέγαν λαόν, ᾧ οὐ συνεβούλευσαν, οὐ- 25 δὲ ἤδει βαθύφωνον, ὥστε μὴ ἀκοῦσαι λαὸς πεφανλισμένος, καὶ οὐκ ἔστι τῷ ἀκούοντι σύνεσις;».

Καταστήσας ἐναργῆ τῶν εὐσεβεῖν ἤρημένων τὰ γέγρα, μέτεισι πάλιν ἐπὶ τὸ χρῆναι λυπεῖν, κατονειδίζων εἰκότως τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς ὡς ἡμαρτηκόσιν ἐξ ἀβουλί- 30 ας τοῦ διὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος εὐημερεῖν δύνασθαι καὶ θεοφιλὲς ἔχειν εἰς ἀρετὴν τὸ σπούδασμα προσιεμένους τὴν πί-

σπήλαιο ἢ καὶ μάντρα προβάτων, νοεῖται ἡ Ἐκκλησία, ποὺ ἔχει ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντη τὴ διαμονή της στὴν ἄριστη ζωή. Γιατὶ λέγει ὁ Σωτῆρας: «Ἐσὺ εἶσαι Πέτρος, καὶ ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησία μου, καὶ οἱ πύλες τοῦ ἅδη δὲν θὰ ὑπερισχύσουν αὐτῆς»³⁷.

Σ' αὐτὸν λοιπὸν, λέγει, ποὺ θὰ κατοικήσει σ' αὐτὴν τὴν πέτρα θὰ δοθεῖ ἄρτος καὶ νερὸ πιστό. Σ' αὐτοὺς δηλαδή ποὺ εἶναι κάτοικοι τῆς Ἐκκλησίας δίνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ἄρτος ζωῆς, ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ νερὸ πιστό, δηλαδή τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ποὺ ἀναδεικνύει πιστοὺς καὶ ἐδραιωμένους ἐκείνους ποὺ ἀξιῶνται νὰ τὸ λάβουν. Γιατὶ δίνεται ἡ χάρις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος σ' αὐτοὺς ποὺ λαμβάνουν τὴν κάθαρση μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, καὶ ὅποιοι τὸ λάβουν «θὰ δοῦν», λέγει, «τὸν βασιλιὰ μαζὶ μὲ τὴ δόξα του», δηλαδή τὸν Χριστό. «Θὰ δεῖτε καὶ τὴ γῆ ἀπὸ μακριά», ἀφοῦ δὲν ἔχουν δεῖ ἀκόμα τὴ γῆ, γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ Σωτῆρας: «Μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»³⁸. Τὴ βλέπομε δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ, ἐνῶ εἶναι ἀκόμα μακριά. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ συνηθίσαμε νὰ σκεφτόμαστε τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ βρεθοῦμε σ' αὐτὴ τὴ γῆ, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁγίους, γεμᾶτοι ἀπὸ τὰ χαρίσματα τὰ χορηγούμενα μέσω τοῦ Χριστοῦ, τὸν δοξολογοῦμε.

Στίχ. 18-19. «Ποῦ εἶναι οἱ γραμματικοί; Ποῦ εἶναι οἱ σύμβουλοι; Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀριθμεῖ τὶς μικρὲς καὶ μεγάλες συγκεντρώσεις λαοῦ, τὸν ὁποῖο λαὸ δὲν συμβούλεψαν, οὔτε ἤξερε αὐτὸν μὲ τὴ βαθειὰ φωνή, ὥστε νὰ μὴν ἀκούσει ὁ λαὸς ὁ περιφρονημένος, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπῆρχε σύνεση σ' αὐτόν;».

Ἄφοῦ ἔκανε φανερὰ τὰ βραβεῖα ἐκείνων ποὺ προτίμησαν νὰ εἶναι εὐσεβεῖς, ἐπιστρέφει στὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς προξενήσει λύπη, κατηγορώντας εὐλόγα τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, γιατί ἀπὸ ἀπερισκεψία ἔσφαλαν στὴ δυνατότητα νὰ εὐημεροῦν μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάριτος καὶ ἀποδεχόμενοι τὴν πίστη νὰ κάνουν θεοφιλῆ τὴν προσπάθειά τους γιὰ τὴν ἀρετή. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ

στιν τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρων οἱ δεῖλαιοι, κατολισθαίνοντες δὲ
 μᾶλλον, εἰς τὰ αἰσχίω κατὰ πολλοὺς ἠλίσκοντο τρόπους.
 Καίτοι γὰρ τὸν νόμον οἱ λέγειν εἰωθότες καὶ τὰς τῶν ἁγίων
 προφητῶν πολυπραγμονοῦντες φωνάς, οὕτω δὲ εἰδέναι μὲν
 5 τὸν αὐτοῖς ἐν ἀνθρωπεΐᾳ μορφῇ πεφηνότα Θεὸν Λόγον, ἐπι-
 λάμπσαντά τε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἠγνοήκασιν αὐτόν, ἢ καὶ τάχα
 που συνέντες τὸ μυστήριον, ἐπεφύοντο πικροί. Ἀποσταλέν-
 τα γὰρ τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μετὰ τοὺς οἰκέ-
 τας ἐπιγνόντες ἔφασκον «Οὗτος ἐστὶν ὁ κληρονόμος, δεῦτε
 10 ἀποκτείνωμεν αὐτόν καὶ σχῶμεν ἑαυτοῖς τὴν κληρονομίαν
 αὐτοῦ». Καὶ δὴ καὶ ἀπεκτόνασι, τό γε ἦκον εἰς ἐγχειρημά-
 των δύναμιν, εἰ καὶ μὴ γέγονε κάτοχος ταῖς ἄδου πύλαις.
 Καταθήγοντες ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαούς, οἱ κατακε-
 κράγασιν αὐτῷ Πιλάτῳ λέγοντες· «Αἶρε, αἶρε, σταύρωσον
 15 αὐτόν». Καὶ ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας, ὡς ταῖς ἀνωτάτω
 δυσσεβείαις ἔνοχοι καὶ τῷ τῆς Κυριοκτονίας ἐγκλήματι κα-
 τηχθισμένοι, ξένοι μὲν γεγόνασι τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος,
 ἀπώλοντο δὲ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος καὶ κατώλισθον εἰς
 ἀνηκέστους συμφοράς.

20 Φησὶ τοιγαροῦν πρὸς αὐτούς· «Ποῦ εἰσιν οἱ γραμματι-
 κοί;», ἀντὶ τοῦ, Ἐν τίσι γεγόνασι κακοῖς; «Γραμματικούς»
 δὲ φησὶ τοὺς γραμματέας. «Ποῦ εἰσιν οἱ συμβουλευόντες;».
 Καὶ τίνες ἂν εἶεν οὗτοι; Πάλιν οἱ τεταγμένοι πρὸς ἱερουρ-
 γίαν περὶ ὧν ὁ Μωσέως φησὶ νόμος, ὅτι «Χεῖλη ἱερέως φυ-
 25 λάξεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐ-
 τοῦ». Ταῖς γὰρ παρὰ τῶν ἱερέων νουθεσίαις ὁ ὑπὸ χεῖρα
 παιδαγωγεῖται λαός. «Ποῦ τοίνυν οἱ συμβουλευόντες; Ποῦ
 ἐστὶν ὁ ἀριθμῶν τοὺς συστρεφομένους μικρὸν καὶ μέγαν
 λαόν;». Ἐνταῦθά μοι πάλιν σημαινόμενος ἄθρει γραμματέ-
 30 ας τε καὶ ἱερέας, ἦτοι Φαρισαίους, οἱ κατεσώρευσαν τοῦ
 Χριστοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαούς, καὶ συστροφὴν πεποίηνται
 δήμων μικρῶν καὶ μεγάλων, οἱ καὶ τὸ Πιλάτου περισχόντες

ἔκαναν οἱ δυστυχεῖς, ἀλλὰ συλλαμβάνονταν μᾶλλον νὰ ὀλισθαίνουν μὲ πολλοὺς τρόπους πρὸς τὰ αἰσχρά. Μολονότι δηλαδή ἔπρεπε, αὐτοὶ ποὺ συνήθιζαν νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ νόμο καὶ νὰ ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβεια τοὺς λόγους τῶν ἁγίων προφητῶν, νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ Λόγο ποὺ ἐμφανίσθηκε σ' αὐτοὺς μὲ ἀνθρώπινη μορφή καὶ ἔλαμψε σὰν φῶς στοὺς ἀνθρώπους, αὐτοὶ τὸν ἀγνόησαν, ἢ καὶ σὲ κάποιες περιπτώσεις, ἂν καὶ κατανόησαν τὸ μυστήριο, ἐξεγείρονταν ἐναντίον του μὲ ἐχθρότητα. Γιατὶ ὅταν ἔστειλε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τὸν Υἱό του μετὰ ἀπὸ τοὺς δούλους του καὶ τὸν ἀντιλήφθηκαν, ἔλεγαν «Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρονόμος, ἔλατε λοιπὸν νὰ τὸν σκοτώσουμε καὶ νὰ πάρουμε τὴν κληρονομία του»³⁹. Καὶ πράγματι τὸν σκότωσαν, ὅσο βέβαια ἐξαρτῶταν ἀπὸ τὴν προσπάθειές τους, ἂν καὶ οἱ πύλες τοῦ ᾄδη δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν κρατήσουν. Ἐρέθιζαν ἐναντίον του τὸν κόσμον ποὺ ἐξουσίαζαν, ὁ ὁποῖος φώναζε πρὸς τὸν Πιλάτο λέγοντας· «Πάρτον, πάρτον, σταύρωσέ τον»⁴⁰. Καὶ γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, ὡς ἔνοχοι τῆς μεγαλύτερης ἀσέβειας καὶ βαρηνμένοι μὲ τὸ ἔγκλημα τοῦ φόνου τοῦ Κυρίου μας, ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τους στὸν Χριστό, ἔχασαν τὴν οἰκειότητά τους μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἔπεσαν σὲ ἀθεράπευτες συμφορὲς.

Λέγει λοιπὸν πρὸς αὐτούς· «Ποῦ εἶναι οἱ γραμματικοί σας;», ἀντὶ νὰ πεῖ· Σὲ ποιά δεινὰ περιέπεσαν; «Γραμματικούς» βέβαια ὀνομάζει τοὺς γραμματεῖς. «Ποῦ εἶναι οἱ σύμβουλοί σας;». Καὶ ποιοὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι αὐτοὶ; Αὐτοὶ ποὺ ὀρίσθηκαν γιὰ τὴν ἱερουργία, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μωσαϊκὸς νόμος λέγει· «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ δίκαια κρίση καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του θὰ ζητήσουν τὸ νόμο του»⁴¹. Γιατὶ μὲ τὴν νουθεσίαν τῶν ἱερέων παιδαγωγεῖται ὁ λαὸς ποὺ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τους. «Ποῦ εἶναι» λοιπὸν «οἱ σύμβουλοι; Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποὺ μετρᾷ τὴν μικρὴν καὶ μεγάλαν συγκεντρώσειν τοῦ λαοῦ;». Ἐδῶ πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι ὅτι δηλώνει τοὺς γραμματεῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἤτοι τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι συγκέντρωσαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ τὰ πλήθη ποὺ ἐξουσίαζαν καὶ ἔκαναν συγκέντρωση ἀπὸ πλήθη μικρὰ καὶ μεγάλα, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ περικύ-

οἰκητήριον, ἠξίουν ἀνεῖσθαι μὲν, φησί, σφίσι τὸν φονευτὴν Βαραβᾶν, σταυροῦσθαι γε μὴν τὸν ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀτόπων τὸ σύμπαν κατεγνωσμένον, φημί δὴ Χριστόν. Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν. Τούτου διαμέμνηται Ματθαῖός τε καὶ
 5 Μάρκος, οἱ μακάριοι εὐαγγελισταί. Πιλάτου γὰρ λέγοντος, ὅτι χρηὸν μᾶλλον τῇ ἑορτῇ τὸν Ἰησοῦν αὐτοῖς ἀνεῖσθαι πεπλημμεληκότα μηδέν, ὁ Ματθαῖός φησιν, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραβᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσι. Τοῦτο δὲ αὐτὸ
 10 καὶ ὁ Μάρκος, ὡς ἔφην, ἐναργέστατα λέγει. «Ποῦ τοίνυν ὁ ἀριθμῶν τοὺς συστρεφομένους μικρὸν καὶ μέγαν λαόν, ᾧ οὐ συνεβούλευσαν, οὐδὲ ἦδει βαθύφωνον, ὥστε μὴ ἀκούσαι λαὸς πεφανλισμένος, καὶ οὐκ ἔστι τῷ ἀκούοντι σύνεσις».

15 Καὶ δυσχερεστάτη μὲν λίαν ἢ τῶν λέξεων συνθήκη, καὶ δυσκάτοπτος ὁ ἐν αὐτοῖς νοῦς ἐστίν, ἐρῶ δὲ ὡς ἔνι. «Ποῦ» γὰρ, φησίν, «ὁ ἀριθμῶν τοὺς συστρεφομένους μικρὸν καὶ μέγαν λαόν, ᾧ λαῶ οὐ συνεβούλευσαν;». Ὁ μὲν γὰρ πολὺς, ὡς ἔοικε, δῆμος ἠγνόει Χριστόν ὄντα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν
 20 καταβώμενον, ἐδρων δὲ τοῦτο διὰ τὸ τοὺς ἐγνωκότας, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἠγουμένους, μὴ συμβουλευσαι μᾶλλον αὐτῷ τὴν εἰς αὐτὸν προσήκασθαι πίστιν. Οὐ γὰρ ἦδει, φησίν, ὁ λαὸς τὸν βαθύφωνον, τοῦτ' ἔστι Χριστόν. «Βαθύφωνον» δὲ αὐτὸν ὀνομάζει, διὰ τοι τὸ κεκρυμμένους εἶναι καὶ ὡς ἐν
 25 αἰνίγμασι καὶ παραβολαῖς τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους. Καὶ γοῦν εἰσκεκόμισται διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος λύρας οὕτω λέγων· «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεῦξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Προσελάλει δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν παραβολαῖς Οὐκοῦν, οὐ συνεβούλευσαν τῷ
 30 λαῶ, φησίν, ἀλλ' οὐδὲ ἦδει τὸν βαθύφωνον. Οὐ συνεβούλευσαν δὲ ὥστε μὴ ἀκούσαι λαὸς πεφανλισμένος. Εἰ γὰρ ἦσαν συμβουλευσάντες, οὐκ ἂν ἤκουσε λαὸς πεφανλισμένος,

κλωσαν τὴν κατοικία τοῦ Πιλάτου, ἀπαιτοῦσαν νὰ τοὺς χαρισθεῖ ὁ φονιάς Βαραβδᾶς, καὶ νὰ σταυρωθεῖ αὐτὸς ποῦ δὲν εἶχε κριθεῖ ἔνοχος γιὰ καμμιά παρανομία, ἐννοῶ βέβαια ὁ Χριστός· γιατί δὲν ἔκανε ἁμαρτία. Αὐτὸ μνημονεύουν καὶ ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος, οἱ μακάριοι εὐαγγελιστές. Ἐνῶ δηλαδή τοὺς ἔλεγε ὁ Πιλάτος, ὅτι ἔπρεπε στὴν ἐπικείμενη ἑορτὴ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει τὸν Ἰησοῦ ποῦ δὲν εἶχε πράξει κανένα κακό, ὁ Ματθαῖος λέγει ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους νὰ ζητήσουν νὰ τοὺς χαρισθεῖ ὁ Βαραβδᾶς, ἐνῶ τὸν Χριστὸ νὰ τὸν θανατώσουν⁴². Τὸ ἴδιο λέγει ξεκάθαρα, ὅπως εἶπα, καὶ ὁ Μάρκος⁴³. «Ποῦ εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ποῦ μετρᾶ τὶς μικρὲς καὶ μεγάλες συγκεντρώσεις τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖο δὲν συμβούλευσαν, οὔτε ἤξερε αὐτὸν μετὴ βαθειὰ φωνή, ὥστε νὰ μὴν ἀκούσει ὁ λαὸς ὁ περιφρονημένος, καὶ στὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε σύνεση;».

Εἶναι πάρα πολὺ δύσκολη ἡ σύνθεση τῶν λέξεων καὶ δυσκολοκατανόητο τὸ νόημα αὐτῶν, θὰ προσπαθήσω ὅμως ὅσο μπορῶ νὰ ἐρμηνεύσω τὰ λεγόμενα. Γιατί λέγει· «Ποῦ εἶναι αὐτὸς ποῦ μετρᾶ τὶς μικρὲς καὶ μεγάλες συγκεντρώσεις τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖο δὲν συμβούλευσαν;». Τὸ μεγάλο πλῆθος τοῦ λαοῦ, ὅπως φαίνεται, ἀγνοοῦσε ὅτι ὁ Χριστὸς, ἐναντίον τοῦ ὁποίου κραύγαζαν, ἦταν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸ τὸ ἔκαναν ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποῦ γνόριζαν, δηλαδή οἱ ἀρχηγοὶ τους, δὲν τοὺς συμβούλευσαν νὰ δεχθοῦν τὴν πίστη σ' αὐτόν. Γιατί δὲν γνόριζε, λέγει, ὁ λαὸς τὸν «βαθύφωνο», δηλαδή τὸν Χριστό. «Βαθύφωνο» τὸν ὀνομάζει, ἐπειδὴ οἱ λόγοι του ἦταν κρυμμένοι καὶ διατυπώνονταν μετὴ μορφὴ αἰνίγματος καὶ παραβολῶν. Καὶ πράγματι παρουσιάζεται μετὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ νὰ λέγει τὰ ἑξῆς· «Θ' ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ θὰ μιλῶ μετὰ παραβολές, θὰ ἀναγγείλω μυστικὰ κρυμμένα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου»⁴⁴. Ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἰουδαίους μιλοῦσε μετὰ παραβολές. Δὲν συμβούλευσαν λοιπὸν, λέγει, τὸν λαό, ἀλλ' οὔτε καὶ γνόριζε τὸν βαθύφωνο. Δὲν τὸν συμβούλευσαν γιὰ νὰ μὴν ἀκούσει ὁ λαὸς ὁ περιφρονημένος. Γιατί ἂν τὸν εἶχαν συμβουλεύσει, δὲν θὰ ἀκουγε ὁ λαὸς ὁ περιφρονημένος.

μακάριοι δὲ μᾶλλον ὡς ἐπεγνωκότες τὸν Λυτρωτὴν. Ἄλλ' «οὐκ ἦν», φησί, «τῷ ἀκούοντι σύνεσις». Ἀσύνητοι γὰρ ὄντες οἱ Ἰουδαῖοι, τὰς τῶν ἡγουμένων οὐκ ἔδοκίμαζον φωνάς, οὐδὲ διέκρινον πότερον ποτε χρηστὰ συμβουλεύουσιν, 5 ἢ ὁρῶσι τὸ ἐναντίον.

Στίχ 20-21. «Ἰδοὺ Σιών ἡ πόλις, τὸ Σωτήριον ἡμῶν, οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἱερουσαλήμ, πόλις πλουσία, σκηναὶ αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν, οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς αὐτῆς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, οὐδὲ τὰ σχοινία αὐτῆς οὐ μὴ διαὐ- 10 ραγῶσιν, ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου μέγα ὑμῖν. Τόπος ὑμῖν ἔσται, ποταμοὶ καὶ διώρυγες πλατεῖς καὶ εὐρύχωροι».

Διὰ μέσου τεθειμένων τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων οὗς πεποι-
ηται πρὸς τοὺς ἀσυνέτους τῶν Ἰουδαίων γραμματικούς
καὶ τοὺς ἀνόσια συμβουλεύοντας, εἰσφέρεται πάλιν τὸ
15 πρόσωπον τῶν τῆς ἀληθείας ἐραστῶν, ἐπεγνωκῶν τε τὴν
ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ καὶ λεγόντων· Ἡ τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκ-
κλησίαν, ἡγουν τὴν ἐν οὐρανοῖς τὴν ἄνω καλλίπολιν, τὴν
τῶν ἀγίων τροφόν. Ὡστε, κἂν εἴτε τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν
ὀνομάσειέ τις, εἴτ' οὖν ἐκείνην εἰς νοῦν δέξαιτο, ἐν ἔσται τὸ
20 δι' ἀμφοῖν δηλούμενον. Οἱ γὰρ ἐν τῇ κάτω γεγονότες, ἔσον-
ται κατὰ καιροὺς καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς
Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐκ περιχαρείας πολλῆς μονονουχὶ καὶ
ἀνασκιρτῶσιν ἐπεγνωκότες τὴν Σιών, ἐν ἣ τὸ σωτήριον
ἡμῶν, τοῦτ' ἔστι Χριστός, ἀλλήλοις αὐτὴν καταδεικνύου-
25 σιν, εὐθύς ὁ θεῖος διαδέχεται λόγος τὰς παρ' αὐτῶν φωνάς,
καὶ φησιν· «Οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται Ἱερουσαλήμ, πόλις
πλουσία»· καὶ διαλέγεται μὲν ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῆς ἀρχαί-
ας· καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ σκηνῆς, πλουσίαν τε ὀνομάζει τὴν Σιών
καὶ ἀκατάσειστον ἔσεσθαι τὴν σκηνήν. Διῶσχυρίζεται γάρ,
30 ἄρρηκτα μὲν ἔχουσα τὰ σχοινία, πασσάλους δὲ πεπηγότας
διηνεκῶς. Ἐρήρεισται γὰρ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἀκράδαντον
ἔχει τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμοιήν· «Πύλαι γὰρ ἄδου», φη-

Μακάριοι μᾶλλον εἶναι αὐτοὶ ποὺ γνώρισαν τὸν Λυτρωτὴ. Ἄλλὰ «δὲν ὑπῆρχε σύνεση στὸ λαὸ ποὺ ἄκουγε». Γιατί, καθὼς ἦταν ἀνόητοι οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἐξέταζαν τὰ λόγια τῶν καθοδηγητῶν τους, κι οὔτε διέκριναν ποιὸ τέλος πάντων ἀπὸ τὰ δύο, τοὺς συμβούλευαν τὰ ὀρθά, ἢ μᾶλλον ἔκαναν τὸ ἀντίθετο.

Στίχ. 20-21. «Νὰ ἡ πόλη Σιών, ἡ Σωτηρία μας οἱ ὀφθαλμοί σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλη πλούσια, ποὺ οἱ σκηνές της δὲν θὰ σεισθοῦν καὶ οἱ πᾶσσαλοι ποὺ στηρίζουν τὴ σκηνη αὐτὴ θὰ παραμείνουν στὸν αἰῶνα, οὔτε τὰ σχοινιά της θὰ σπάσουν, γιατί τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἶναι μεγάλο γιὰ σᾶς. Θὰ ὑπάρχει τόπος γιὰ σᾶς, ποταμοὶ καὶ διώρυγες πλατιές καὶ εὐρύχωρες».

Ἄφοῦ ἀναφέρθηκαν ἐνδιάμεσα οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀπηύθυνε στοὺς ἀσύνητους γραμματικούς τῶν Ἰουδαίων καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔδιναν ἀσεβεῖς συμβουλές, εἰσάγει πάλι τὸ πρόσωπο τῶν ἐραστῶν τῆς ἀλήθειας, ποὺ ἀναγνώρισαν τὴ φανέρωση τοῦ Χριστοῦ καὶ λένε αὐτὰ ἢ γιὰ τὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία, ἢ γιὰ τὴν οὐράνια ἄνω καλλίπολη, τὴν τροφὸ τῶν ἀγίων. «Ὡστε, εἴτε τὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία ὀνομάσει κανεὶς ἔτσι, εἴτε βάλει στὸ νοῦ του ἐκείνη τὴν οὐράνια, θὰ εἶναι ἓνα αὐτὸ ποὺ δηλώνεται καὶ μὲ τις δύο. Γιατί αὐτοὶ ποὺ ὑπῆρξαν μέλη τῆς κάτω, κάποτε θὰ βρεθοῦν καὶ σ' ἐκείνη τὴν ἄνω καὶ στοὺς οὐρανοὺς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὴν πολλὴ χαρὰ ποὺ νοιώθουν κατὰ κάποιον τρόπο χορεύουν ἔχοντας γνωρίσει τὴν Σιών, ὅπου εἶναι ἡ σωτηρία μας, δηλαδή ὁ Χριστός, δείχνοντάς τὴν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, εὐθὺς διαδέχεται τις φωνές τους ὁ θεῖος λόγος καὶ λέγει· «Τὰ μάτια σου θὰ δοῦν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν πόλη τὴν πλούσια». Καὶ ὁμιλεῖ βέβαια παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀρχαίας μέσα στὴν ἔρημο σκηνῆς, καὶ ὀνομάζει πλούσια τὴν Σιών καὶ ὅτι ἡ σκηνη θὰ εἶναι ἀπαρασάλευτη. Γιατί ὑποστηρίζει ὅτι ἔχει ἄθραυστα τὰ σχοινιά καὶ τοὺς πασσάλους στερεωμένους γερὰ στοὺς αἰῶνες. Γιατί ἡ Ἐκκλησία στηρίζεται γερὰ καὶ ἔχει τὴ διαμονὴ ἀκράδαντη στὸ ἀγαθό. Γιατί λέγει· «Οἱ

σίν, «οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς». Καὶ ἀποδίδωσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἔσται τοιαύτη, καὶ φησι τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστόν, ὅτι τὸ ὄνομα Κυρίου μέγα ὑμῖν. Τοῖς μὲν γὰρ οὐ προσηκαμένοις τὴν πίστιν, οὐ μέγα καὶ δεδοξασμένον ἔστι τὸ ὄνομα τοῦ
5 Χριστοῦ, παρ' ἡμῖν δὲ τοῖς πιστεύουσι μέγα καὶ ὑψηλόν. Προσκυνοῦμεν γὰρ ὡς Θεόν, ὡς Υἱὸν ἀληθῶς τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐνανθρωπήσαντα Λόγον ἐπὶ σωτηρία τῶν ὅλων.

Αὕτη τοίνυν, φησίν, ἡ αἰεὶ μένουσα σκηνηὶ τόπος ὑμῖν ἔσται. Πόλιν γὰρ ὡσπερ πεποιήμεθα τὴν Ἐκκλησίαν Χρι-
10 στοῦ τῆς ἄνω τὸν τύπον. Ἔσονται δὲ ἐν αὐτῇ ποταμοὶ καὶ διώρυγες πλατεῖς καὶ εὐρύχωροι. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων τοὺς ἁγίους εὐαγγελιστάς, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένους, οἱ ποταμίου νάματος δίκην τὰς τῶν πιστευσάντων κατάρδουσι διανοίας, τοῖς
15 παρὰ Θεοῦ λόγοις αὐτὰς ἐπικλύζοντες, καὶ ἀμφιλαφῆ παρὰ κλησιν ἐνιέντες αὐτοῖς, δῆλον δὲ ὅτι τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλ' οὗτοι πάντες οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ διώρυγες ἓνα τῶν ἀνωτάτω δέχονται, δῆλον δὲ ὅτι Χριστόν, περὶ οὗ γέγραπται· «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι τὴν
20 πόλιν τοῦ Θεοῦ». Φησὶ δὲ πού καὶ αὐτὸς διὰ φωνῆς προφήτου περὶ τῶν ἰδίων προσκνητῶν· «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἐθνῶν».

Στίχ. 21-22. «Οὐ πορεύσῃ ταύτην τὴν ὁδόν, οὐδὲ πορεύ-
25 σεται πλοῖον ἑναυλον (ἴσως, ἐλαῦνον). Ὁ γὰρ Θεός μου μέγας ἐστίν. Οὐ παρελεύσεται με Κύριος. Κριτῆς ἡμῶν Κύριος, ἄρχων ἡμῶν Κύριος αὐτὸς ἡμᾶς σώσει».

Μεταπεφοίτηκε πάλιν ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τῶν πιστευσάντων πρόσωπον. Ἐπειδὴ γὰρ ποταμῶν καὶ διωρύγων ἐποίησατο μνήμην, ταύτη τοι, καὶ σφόδρα εἰκότως, ὡς περὶ πλοίου φησὶ· Καὶ τί δὴ ἄρα δηλοῖ, διατρανοῦν πειράσομαι

πύλες τοῦ ἄδη δὲν θὰ καταστοῦν ἰσχυρότερες ἀπὸ αὐτήν»⁴⁵. Καὶ ἀναφέρει τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία θὰ εἶναι τέτοια, καὶ λέγει σ' αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστό, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἶναι μεγάλο. Σ' ἐκείνους βέβαια ποὺ δὲν δέχθηκαν τὴν πίστη δὲν εἶναι μεγάλο καὶ ἔνδοξο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ γιὰ μᾶς ποὺ πιστέψαμε εἶναι μεγάλο καὶ ὑψηλό. Γιατὶ τὸν προσκυνοῦμε ὡς Θεό, ὡς Υἱὸ ἀληθινὰ τοῦ Πατέρα, ὡς Λόγο ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων.

Αὐτὴ λοιπόν, λέγει, ἡ αἰώνια παραμένουσα σκηνή, θὰ εἶναι γιὰ σᾶς ὁ τόπος. Γιατὶ σὰν πόλη κάναμε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, τὸν τύπο τῆς οὐράνιας Ἐκκλησίας, καὶ σ' αὐτὴ θὰ ὑπάρχουν πλατιᾶ κι εὐρύχωρα ποτάμια καὶ διώρυγες. Μὲ αὐτὰ βέβαια ὑποδηλώνει τοὺς ἁγίους Εὐαγγελιστές, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς κατὰ καιροὺς προϊσταμένους τῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ σὰν νερὸ ποταμοῦ καταρδεύουν τὶς διάνοιες τῶν πιστῶν, κατακλύζοντας αὐτὲς μὲ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναποθέτοντας μέσα τους πλούσια παρηγοριά, δηλαδή τὴν παρηγοριὰ ποὺ παρέχει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἄλλ' ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ καὶ οἱ διώρυγες δέχονται ἓνα καὶ τὸ ἀνώτατο, δηλαδή τὸν Χριστό, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ· «Τὰ ὀρητικὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»⁴⁶. Λέγει κάπου καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη γιὰ τοὺς προσκυνητὲς του· «Νά, ἐγὼ στρέφομαι πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης καὶ σὰν χεῖμαρρος πλημμυρισμένος ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἔθνῶν»⁴⁷.

Στίχ. 21-22. «Δὲν θὰ βαδίσεις αὐτὸ τὸ δρόμο, οὔτε θὰ πλεύσει πλοῖο μὲ αὐλό. Γιατὶ ὁ Θεός μου εἶναι μέγας καὶ δὲν θὰ περᾶσει ἀπὸ μένα. Ὁ Κύριος εἶναι κριτὴς μας, ὁ Κύριος εἶναι ἄρχοντάς μας, ὁ Κύριος αὐτὸς θὰ μᾶς σώσει».

Ὁ λόγος μεταφέρθηκε πάλι σὲ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν. Ἐπειδὴ δηλαδή ἔκανε λόγο γιὰ ποταμοὺς καὶ διώρυγες, γι' αὐτό, πολὺ εὐλογα, μιλάει σὰν νὰ πρόκειται γιὰ πλοῖο. Τὶ βέβαια θέλει νὰ δηλώσει θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ διευκρινίσω. Πρὶν δηλαδή

Πρό μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας κατεληΐζε-
 το τὴν οἰκουμένην, οὐδενὸς ἐπιτιμῶντος, ὁ Σατανᾶς, ἐπει-
 δὴ δὲ λελυτρώμεθα διὰ Χριστοῦ καὶ τὴν ἁγίαν οἰκοῦντες
 σκηνήν, φημι δὴ τὴν Ἐκκλησίαν, τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ
 5 ἀποστολικοῖς ἐνσπαταλῶμεν λόγοις, κατεθαροσήσαμεν τοῦ
 πάλαι πλεονεκτεῖν ἰσχύοντος, καὶ ὅτι τηρήσει Χριστὸς τὰς
 καρδίας ἡμῶν, οὐκ ἐφίεις τῷ τῆς ἀνομίας εὐρετῇ κατεπεμ-
 θαίνειν αὐτῶν· διὸ οἱ πεπιστευκότες φαμὲν πρὸς αὐτόν·
 «Οὐ πορεύσῃ ταύτην τὴν ὁδόν, οὐδὲ πορεύσεται πλοῖον
 10 ἔναυλον», τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἐσόμεθα θάσιμοι ταῖς σαῖς ἔτι
 πλεονεξίαις, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τούτοις εὐρεθήσῃ τοῖς ποταμοῖς,
 καθάπερ τι πλοῖον ἔναυλον (ἴσως ἐλαῦνον).

Ἄλλ' ἴσως φαίη τις ἄν· Πόθεν τοῦτο λέγειν τεθαροσήκατε;
 Ναί, φησὶν, ἔχομεν τὸ θαροσεῖν. «Ὁ γὰρ Θεός μου μέγας ἐστί,
 15 καὶ οὐ παρελεύσεταιί με»· τοῦτ' ἔστιν οὐ διελεύσεται δι' ἐμοῦ,
 καθὰ καὶ προῶν ὁ Σατανᾶς Οὐχ ὑποκείσομαι τοῖς ἐκείνου
 ποσί· «Κύριος γὰρ ἡμῶν ἐστι κριτής, Κύριος ἄρχων ἡμῶν,
 Κύριος βασιλεὺς ἡμῶν, Κύριος αὐτὸς ἡμᾶς σώσει». Πάλαι
 μὲν γὰρ αὐτὸς ἦν ἐκεῖνος ὁ δυστροπώτατός τε καὶ ἀπηνής
 20 ἄρχων ἡμῶν, ἐπειδὴ δὲ τὸν εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον ὑπε-
 δράμομεν ζυγόν, κριτὴν ἐσχήκαμεν, ἄρχοντα, βασιλέα, Κύρι-
 ον, τὸν Υἱόν, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς σώσει. Ἐτέρως δὲ τοῦτο διδά-
 σκει λέγων αὐτὸς ὁ προφήτης Ἡσαΐας, περὶ τε τῆς Ἐκκλησί-
 ας τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῶν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμέ-
 25 νων «Ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς καθαρὰ καὶ ὁδὸς ἁγία κληθήσεται,
 καὶ οὐκ ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς ἀκάθαρτος, οὐδὲ ἔσται ἐκεῖ λέων, οὐ-
 δὲ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐδὲν οὐ μὴ ἀναβῆ ἔκει, ἀλλὰ
 πορεύσονται ἐν αὐτῇ λελυτρωμένοι διὰ τὸν Κύριον».

Στίχ. 23. «Ἐρῶράγησαν τὰ σχοινία σου, ὅτι οὐκ ἐνίσχυ-
 30 σεν. Ὁ ἰστός σου ἔκλινεν, οὐ χαλάσει τὰ ἰστία, οὐκ ἀρεῖ
 σημεῖον, ἕως οὗ παραδοθῆ εἰς προνομήν».

ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα μας καταλήσσετε τὴν οἰκουμένη, χωρὶς νὰ τὸν ἐπιτιμᾶ κανένας, ὁ Σατανᾶς, ὅταν ὅμως μᾶς λύτρωσε ὁ Χριστὸς καὶ γίναμε κάτοικοι τῆς ἁγίας σκηνῆς, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐντρύφήσαμε τοὺς εὐαγγελικοὺς καὶ ἀποστολικοὺς λόγους, ἀνακτήσαμε τὸ θάρρος ἔναντι ἐκείνου ποὺ παλαιὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ μᾶς ληστεύει, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ φυλάξει τὶς καρδιές μας, μὴ ἐπιτρέποντας στὸν εὐρετὴ τῆς ἀνομίας νὰ ἐπιτίθεται σ' αὐτές. Γι' αὐτὸ ὅσοι πιστέψαμε λέμε πρὸς αὐτόν· «Δὲν θὰ βαδίσεις αὐτὸ τὸ δρόμο, οὔτε θὰ πλεύσει πλοῖο μὲ αὐλό»· δηλαδή δὲν θὰ εἴμαστε εὐκολοὶ στὶς λεηλασίες σου, ἀλλ' οὔτε σ' αὐτοὺς τοὺς ποταμοὺς θὰ βρεθεῖς σὰν πλοῖο μὲ αὐλό (ἴσως, νὰ τοὺς διασχίζεις μὲ ὄρμη σὰν πλοῖο).

Ἄλλ' ἴσως πεῖ κάποιος Ἄπὸ ποῦ πείρατε τὸ θάρρος νὰ τὸ λέτε αὐτὸ; Ναι, λέγει, ἔχομε τὸ θάρρος. «Γιατὶ ὁ Θεὸς μου εἶναι μεγάλος καὶ δὲν θὰ παρελάσει αὐτὸς ἀπὸ μένα», δηλαδή δὲν θὰ περάσει μέσα ἀπὸ μένα, ὅπως καὶ προηγουμένως ὁ Σατανᾶς. Δὲν θὰ μπῶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του νὰ μὲ πατήσῃ. Γιατὶ «ὁ Κύριός μας εἶναι κριτῆς, ὁ Κύριός μας εἶναι ἄρχοντας μας, ὁ Κύριός μας εἶναι βασιλιάς, ὁ Κύριός μας αὐτὸς θὰ μᾶς σώσει». Γιατὶ προηγουμένως αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ὁ κακότεροπος καὶ ἀνελέητος κυρίαρχός μας, ἀπὸ τὴ στιγμή ὅμως ποὺ μπήκαμε κάτω ἀπὸ τὸν εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο ζυγὸ, ἔχομε κριτὴ, ἄρχοντα, βασιλιά, Κύριο, τὸν Υἱό, καὶ αὐτὸς θὰ μᾶς σώσει. Αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ προφῆτης Ἡσαΐας καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, λέγοντας τόσο γιὰ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ὅσο καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ δικαιώθηκαν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό· «Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχει καθαρὴ ὁδὸς καὶ θὰ ὀνομασθεῖ ὁδὸς ἁγία, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ὁδὸς ἀκάθαρτη, οὔτε θὰ ὑπάρχει ἐκεῖ λεοντάρη, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία θ' ἀνεβεῖ ἐκεῖ, ἀλλὰ τὴν ὁδὸ θὰ πορευθοῦν οἱ λυτρωμένοι ἀπὸ τὸν Κύριο»⁴⁸.

Στίχ. 23. «Δὲν ἄντεξαν τὰ σχοινιά σου καὶ ἔσπασαν. Ὁ ἴστος τοῦ πλοίου ἔγειρε, δὲν θ' ἀνοιξοῦν τὰ πανιά, δὲν θὰ ὑψωθεῖ ἐκεῖ σῆμα νίκης, μέχρι ποὺ νὰ παραδοθεῖ στὴ λαφυραγώγηση».

Πλοίου διαμνημονεύσας καὶ σκηνήν ὀνομάσας, ἔχεται πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ διεκβολῆς, καὶ φησιν, ὡς πρὸς γε τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν, ἤτοι τὴν σκηνήν, ὅτι «Ἐρῶάγησαν τὰ σχοινία σου, ὅτι οὐκ ἐνίσχυσε». Τῆς μὲν γὰρ Σιών, 5 τῆς πόλεως τῆς πλουσίας, οὐ διαρῶραγήσεσθαι τὰ σχοινία, φησίν, εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. Τεθεμελίωκε γὰρ, ὡς ἔφην, ἐπὶ πέτραν τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐρῶάγη δὲ ὡσπερ τὰ σχοινία τῆς Ἰουδαίων σκηνῆς, οὐ γὰρ ἴσχυσαν. Ὡσπερ δὲ ἀνέμου ῥαγδαίου καταχεομέ- 10 νου νηὸς συντείνεται τὰ ἱστία καὶ χαλᾶται μὲν οὐδαμῶς οὐκ ἐφιέντος τοῦ πνεύματος, ὑπομένει δὲ τὴν ναυαγίαν, οὕτω, φησί, καὶ ὁ σὸς ἱστὸς κέκλιται, καὶ οὐ μὴ χαλάσῃ τὰ ἱστία. Οὐκοῦν ὡς ἐξ εἰκόνοσ τῶν ναυτιλλομένων τοῦ συμβε- 15 θηκότος τῆ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ ποιεῖται τὴν δήλω- σιν. Ἄλλ' «οὐδὲ σημεῖον ἄρει», φησίν. Μενεῖ δὲ οὕτως, «ἕως οὗ παραδοθῆ εἰς προνομήν». Ἴδου καὶ τούτῳ χρῆται παραδείγματι, πολυτρόπως ἡμῖν σημαίνων τὰ συμβεθηκό- 20 τα αὐτοῖς. Ἔθος μὲν γὰρ τοῖς ἐν πολέμῳ νενικηκόσι ἐπαίρειν σημεῖον, ἤτοι τρόπαιον ὑψοῦν. Οἱ δὲ γε ἠττώμενοι ση- 25 μεῖον οὐκ αἴρουσιν. «Οὐκ ἄρει» τοίνυν, φησίν, «σημεῖον», τοῦτ' ἔστιν οὐ περιγενήσεται τῶν ἐχθρῶν, ἀσθενήσει δὲ μᾶλλον, «ἕως οὗ παραδοθῆ εἰς προνομήν». Σημαίνει δὲ διὰ τούτων ἀπάντων, ὅτι καὶ ὑπὸ πόδας κείσεται τοῦ Σατανᾶ, καὶ ναυαγίαν ὑπομενεῖ, καὶ οὐ περιέσται ποτὲ τῆς ἐκείνου 25 δυστροπίας, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τὴν ἀκατάσειστον οἰκοῦντες σκηνήν, ἔσται δὲ μᾶλλον εἰς προνομήν αὐτῷ.

Στίχ. 23-24. «Τοίνυν πολλοὶ χωλοὶ προνομήν ποιήσουσι, καὶ οὐ μὴ εἴπη, Κοπιῶ, ὁ λαὸς ὁ ἐνοικῶν ἐν αὐτοῖς ἀφεί- 30 θη γὰρ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία».

30 Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, καίτοι τὸ ὀρθοποδεῖν δύνασθαι λα- χόντες ἀπὸ γε τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας, εἰς προνομήν δέδον- 35 ται τῷ Σατανᾶ, οἱ δὲ γε ἐξ ἐθνῶν, καίτοι χωλεύουσιν ἔχον-

Ἐφοῦ μνημόνευσε τὸ πλοῖο καὶ ἀνέφερε τὴ σκηνή, μεταφέρει πάλι τὸ λόγο στὸν Θεὸ καὶ λέγει ὡς πρὸς τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἦτοι τὴ σκηνή· «Ἔσπασαν τὰ σχοινιά σου γιατί δὲν ἄντεξαν». Τῆς Σιών βέβαια, τῆς πόλης τῆς πλούσιας, δὲν θὰ σπάσουν, λέγει, τὰ σχοινιά στὸν αἰῶνα, γιατί ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως εἶπα, ἔχει θεμελιώσει τὴν Ἐκκλησία του πάνω σὲ πέτρα⁴⁹, ἔσπασαν ὅμως τὰ σχοινιά τῆς Ἰουδαϊκῆς σκηνῆς, γιατί δὲν ἄντεξαν. Ὅπως δηλαδή ὅταν ὁρμᾶ ὁρμητικὸς ὁ ἄνεμος στὸ καρᾶδι τεντώνονται τὰ πανιά καὶ δὲν χαλαρώνουν καθόλου, ἀφοῦ δὲν τὸ ἐπιτρέπει ὁ ἄερας, καὶ παθαίνει τὸ ναυάγιο, ἔτσι, λέγει, καὶ ὁ δικός σου ἴστος (τὸ κατάρτι) ἔγειρε καὶ θὰ μείνουν ἀνοιγμένα τὰ πανιά. Ἀπὸ τὴν εἰκόνα λοιπὸν αὐτῶν ποὺ πλέουν στὴ θάλασσα δηλώνει αὐτὸ ποὺ συνέβη στὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλ' «οὔτε σῆμα νίκης θὰ ὑψώσει», λέγει, ἀλλὰ θὰ παραμείνει ἔτσι, «μέχρι ποὺ νὰ παραδοθεῖ στὴ λεηλασία». Νά, χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ παράδειγμα, παρουσιάζοντάς μας μὲ πολλοὺς τρόπους τὰ παθήματά τους. Γιατὶ ὑπάρχει συνήθεια σὲ ἐκείνους ποὺ νικοῦν στὸν πόλεμο νὰ ὑψώνουν σῆμα, ἦτοι νὰ ὑψώνουν τρόπαιο νίκης, ἐνῶ οἱ ἠττημένοι δὲν ὑψώνουν σῆμα. «Δὲν θὰ ὑψώσει» λοιπὸν, λέγει, «σῆμα, δηλαδή δὲν θὰ νικήσει τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ μάλλον θὰ φανεῖ κατώτερός τους, «μέχρι ποὺ νὰ παραδοθεῖ στὴ λεηλασία». Μὲ ὅλα αὐτὰ δηλώνει, ὅτι καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Σατανᾶ θὰ βρεθεῖ, καὶ ναυάγιο θὰ ὑποστεῖ, καὶ δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ νικήσει τὴν κακοτροπία ἐκείνου, ὅπως βέβαια θὰ συμβεῖ μ' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν τὴν ἀκατάσειστη σκηνή, ἀλλὰ μάλλον θὰ λεηλατηθεῖ ἀπὸ αὐτόν.

Στίχ. 23-24. «Πολλοὶ χωλοὶ λοιπὸν θὰ ἐπιδοθοῦν στὴ λεηλασία, καὶ δὲν θὰ πεῖ ὁ λαὸς ποὺ κατοικεῖ ἀναμεσα σ' αὐτούς, Κοπιᾶζω, γιατί συγχωρήθηκε ἡ ἁμαρτία τους».

Οἱ Ἰουδαῖοι δηλαδή, μολονότι μποροῦσαν νὰ βαδίσουν ὀρθὰ ἐξαιτίας τῆς παιδαγωγίας τοῦ νόμου, παραδόθηκαν πρὸς λεηλασία στὸν Σατανᾶ. Ἀντίθετα οἱ ἐθνικοὶ, μολονότι ἢ διάνοιά τους

49. Ματθ. 16, 18.

τες τὴν διάνοιαν, ἐπεπλάνηντο γὰρ καὶ ὀρθὰς ἰέναι τρίβους
 οὐκ ᾔδεσαν, ποιήσουσι προνομίην. Κερδανούσι γὰρ τὰ παρὰ
 Θεοῦ, νικῶντες τὸν Σατανᾶν. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῆς ἁμαρτίας
 δυσαχθὲς φορτίον ἀποπεμψάμενοι, πνευματικὴν ἔξουσι τὴν
 5 ἀνάπανσιν διατρανοῖ λέγων «Οὐ μὴ εἶπη, Κοπιῶ, ὁ λαὸς ὁ
 ἐνοικῶν ἐν αὐτοῖς ἀφείθη γὰρ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία». Οἱ μὲν
 γὰρ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἅτε δὴ καὶ ἐπηρμένης αὐτοῖς τῆς
 ἁμαρτίας (προσῆκατο γὰρ οὐδαμῶς τὴν δικαιούσαν χάριν),
 εἰκότως δέδονται προνομίη καὶ οἶον αἰχμάλωτοι τῷ τῆς
 10 ἁμαρτίας εὐρέτη, οἱ δὲ ἀμείνους γεγονότες τοῦ κατηγορεῖ-
 σθαι διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἀφήρηται γὰρ Χριστοῦ διασμήχον-
 τος, ἀπάσης εἰσω γενήσονται θυμηδίας, ἀπαλλαχθήσονται
 δὲ καὶ κόπου παντός, ἀποπεμψάμενοι τὸ λυποῦν. Τούτων
 καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ διαμέμνηται λέγων «Μακάριοι, ὧν
 15 ἀφείθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι.
 Μακάριος ἀνὴρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται Κύριος ἁμαρτίαν». Καί-
 τοι λέγοντος τοῦ πλημμελεῖν εἰωθότος, ὅτι «Αἱ ἀνομίαι μου
 ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθη-
 σαν ἐπ' ἐμέ». Δυσφόρητος δὲ [καὶ ἄνομος] ὁ νόμος ἦν. Καὶ
 20 γοῦν ἔφη Χριστός «Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ
 πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς».

ΚΕΦ. 34, στίχ. 1-5. «Προσαγάγετε, ἔθνη, καὶ ἀκούσατε,
 ἄρχοντες Ἀκουσάτω ἡ γῆ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ, ἡ οἰκουμένη
 καὶ ὁ λαὸς ὁ ἐν αὐτῇ. Διότι ὁ θυμὸς Κυρίου ἐπὶ πάντα
 25 τὰ ἔθνη, καὶ ἡ ὀργὴ ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, τοῦ ἀπολέ-
 σαι αὐτοὺς καὶ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς σφαγὴν. Οἱ δὲ
 τραυματῖαι αὐτῶν ῥιφήσονται καὶ οἱ νεκροί, καὶ ἀναθή-
 σεται αὐτῶν ἡ ὄσμη, καὶ βραχθήσεται τὰ ὄρη ἀπὸ τοῦ αἵ-
 ματος αὐτῶν. Καὶ εἰλιχθήσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον,
 30 καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου καὶ
 ὡς πίπτει σῦκα ἀπὸ συκῆς Ἐμεθύσθη ἡ μάχαιρά μου ἐν
 τῷ οὐρανῷ».

χάλαινε, γιατί είχαν πλανηθεῖ καὶ δὲν γνώριζαν νὰ βαδίσουν τὸν ὀρθὸ δρόμο, θὰ κάνουν τὴ λεηλασία. Γιατὶ θὰ κερδίσουν τὰ χορηγούμενα ἀπὸ τὸν Θεό, νικώντας τὸν Σατανᾶ. "Ὅτι ὅμως ἀποβάλλοντας καὶ τὸ βαρὺ φορτίο τῆς ἁμαρτίας, θὰ λάβουν ἀνάπαυση πνευματική, τὸ διευκρινίζει λέγοντας: «Δὲν θὰ πεῖ, Κοπιᾶζω, ὁ λαὸς ποῦ κατοικεῖ ἀνάμεσά τους· γιατί τοὺς συγχωρήθηκε ἡ ἁμαρτία». Οἱ ἐξ αἵματος δηλαδή Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ ἦταν ὑπερβολικὰ αὐξημένη σ' αὐτοὺς ἡ ἁμαρτία τους (ἀφοῦ δὲν ἀποδέχθηκαν καθόλου τὴ χάρη ποῦ σώζει), εὐλόγα παραδόθηκαν στὴ λεηλασία καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο αἰχμάλωτοι τοῦ ἐφευρέτη τῆς κακίας, ἐνῶ ὅσοι ἐπέτυχαν νὰ μὴν κατηγορηθοῦν γιὰ τὴν ἁμαρτία τους, γιατί ἐξαλείφθηκε καθαρισμένη ἀπὸ τὸν Χριστό, θὰ βρεθοῦν μέσα σὲ κάθε χαρά, καὶ θ' ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ κάθε κόπο, ἀπομακρύνοντας τὴ λύπη. Αὐτοὺς μνημονεύει καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας «Μακάριοι αὐτοὶ ποῦ τοὺς συγχωρήθηκαν οἱ ἀνομίες καὶ ἐκεῖνοι ποῦ καλύφθηκαν οἱ ἁμαρτίες τους. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποῦ ὁ Θεὸς δὲν θὰ τοῦ καταλογίσει ἁμαρτία»⁵⁰, μολονότι βέβαια λέγει αὐτὸς ποῦ συνήθισε ν' ἁμαρτάνει: «Οἱ ἀνομίες μου ὑψώθηκαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, σὰν φορτίο βαρὺ βαραίνουν τοὺς ὤμους μου»⁵¹. Ὁ νόμος λοιπὸν ἦταν βαρύτατος. Καὶ πράγματι ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἐλᾶτε σ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι κοπιᾶζετε καὶ σηκώνετε φορτίο βαρὺ, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»⁵².

ΚΕΦ. 34. στίχ. 1-4. «Πλησιάστε, ἔθνη, καὶ ἀκούστε, ἄρχοντες. Ἄς ἀκούσει ἡ γῆ καὶ οἱ κάτοικοί της, οἱ οἰκουμένη καὶ ὅσοι ζοῦν σ' αὐτήν. Γιατὶ ὁ θυμὸς τοῦ Κυρίου ἐπικρέμαται πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ἡ ὀργή του πάνω ἀπὸ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τους, γιὰ νὰ τοὺς καταστρέψει καὶ νὰ τοὺς παραδώσει στὴ σφαγή. Οἱ τραυματίες καὶ νεκροὶ τους θὰ πεταχθοῦν, ἡ ὄσμη τους θ' ἀνεβεῖ, καὶ τὰ ὄρη θὰ βραχοῦν ἀπὸ τὸ αἷμα τους. Ὁ οὐρανὸς θὰ τυλιχθεῖ σὰν βιβλίον καὶ θὰ πέσουν ὅλα τὰ ἄστρα σὰν φύλλα ἀπὸ κληματαριά καὶ ὅπως πέφτουν τὰ σύκα ἀπὸ τὴ συκιά. Μέθυσε ἡ μάχαιρά μου ποῦ βρίσκεται στὸν οὐρανόν».

50. Ψαλμ. 31, 1-2.

51. Ψαλμ. 37, 7.

52. Ματθ. 11, 28.

Ναυαγίῳ περιπεσεῖν τὴν τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴν εὖ
 μάλα διειρηκῶς καὶ ὅτι παραδοθήσεται τοῖς καταδηοῦσιν
 αὐτὴν εἰς προνομίην τε καὶ ἄλωσιν, καὶ τούτοις ἐπενεγκῶν
 τὴν τῶν ἔθνῶν κλήσιν («Πολλοὶ γὰρ χωλοί», φησί, «προνο-
 5 μὴν ποιήσουσιν»), ἀναγκαίαν ποιεῖται τὴν κατήχησιν τοῖς
 ποτε μὲν χωλεύουσαν ἔχουσι τὴν διάνοιαν, μεμαθηκόσι δὲ τὸ
 ὀρθοποδεῖν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστόν. Διαμνημονεύει τοι-
 γαροῦν τῆς κατὰ πάντα ἐσομένης κρίσεως μικρῶν τε καὶ με-
 γάλων. Ταύτῃ τοι φησὶν ὡς ἔτι πόρῳ καθεστηκόσι τοῖς
 10 ἔθνεσι «Προσαγάγετε, ἔθνη, καὶ ἀκούσατε, ἄρχοντες». Τὸ
 δέ, «προσαγάγετε», τέθεικεν, ἀντὶ τοῦ, «προσεγγίσατε». Ἐ-
 ως μὲν γὰρ εἰσιν ἐν τῷ πλανᾶσθαι τυχὸν καὶ λατρεύειν τῇ
 κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, πόρῳ που Θεοῦ καθεστήκασι,
 ἐξηρημένης δὲ τῆς αἰτίας, ἐφ' ἣ καὶ μακρὰν εἶναι λέγονται,
 15 προσοικειοῦνται Θεῷ, καὶ ἐγγὺς γενέσθαι νοοῦνται, μέτοχοι
 γεγονότες αὐτοῦ διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος. «Ἐγ-
 γίσατε» τοίνυν, φησὶν, «ἔθνη τε καὶ ἄρχοντες. Ἀκουσάτω-
 σαν δὲ καὶ ἡ γῆ καὶ οἱ ἐν αὐτῇ, ἡ οἰκουμένη καὶ ὁ λαὸς ὁ ἐν
 αὐτῇ». Καὶ τί δὴ τὸ δηλούμενον; Ἐπήρτηται γὰρ ὀργή, φη-
 20 σὶν, ἐπὶ πάντα τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἢ ἀδιακρίτως,
 ἥξει δὲ μᾶλλον ἐπ' ἐκείνους, οἱ καὶ ἀναπόβλητον ἐσχήκασι
 τὴν ἁμαρτίαν καὶ ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὸν ἐκ τοῦ πλημμελεῖν
 ῥύπον ἐντετηγμένον.

Ὅτι δὲ καὶ ἀπολοῦνται καὶ οἶον εἰς ὄλεθρον καὶ σφαγὴν
 25 παραδοθήσονται καὶ καταμιانوῦσι τὸν πάντα χῶρον, ὡς ἐπὶ
 σωμάτων διολωλότων, τὸ τοῦ λόγου διαπλάττει σχῆμα.
 «Βραχίσειται» γὰρ, φησί, τὰ ὄρη ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν».
 Εἶτα τὸν τοῦδε καιρὸν ἐμφανῆ καθιστάς, τὴν τοῦ κόσμου
 συντέλειαν εἰς μέσον ἄγει, καὶ φησιν, «Εἰλιχθήσεται μὲν ὡς
 30 βιβλίον ὁ οὐρανός, ἐν ἴσῳ δὲ φύλλοις τὰ ἄστρα πεσεῖται».
 Ὡς γὰρ ὁ τοῦ Σωτῆρος εἶρηκε μαθητῆς περὶ τῆς ἐσχάτης
 ἡμέρας «Ὅτι ἐν αὐτῇ μὲν οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσον-
 ται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσεται, γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ

Ἐφοῦ εἶπε πολὺ καλὰ ὅτι ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων θὰ ὑποστῆ ναυάγιο καὶ ὅτι θὰ παροδοθεῖ σ' αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐρημώ-
 νουν πρὸς λεηλασία καὶ ἄλωση, καὶ πρόσθεσε σ' αὐτὰ καὶ τὴν κλή-
 ση τῶν ἔθνῶν (γιατὶ λέγει, «Πολλοὶ χωλοὶ θὰ προβοῦν σὲ λεη-
 λασία»), κατ' ἀνάγκη προχωρεῖ στὴν κατήχηση ἐκείνων πρὸς κά-
 ποτε χάλαιναν ὡς πρὸς τὴ διάνοιά τους, ἀλλ' ἔχουν μάθει νὰ βαδί-
 ζουν ὀρθὰ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό. Μνημονεύει λοιπὸν τὴν
 κρίση πρὸς τὴν θὰ γίνῃ ἐναντίον ὄλων, μικρῶν καὶ μεγάλων. Ἔτσι λοι-
 πὸν λέγει, ἐπειδὴ τὰ ἔθνη εἶναι ἀκόμα μακριὰ του· «Πλησιάστε,
 σεῖς τὰ ἔθνη, καὶ ἀκούστε, σεῖς οἱ ἄρχοντες». Τὸ «προσαγγάγετε» τὸ
 εἶπε ἀντὶ τοῦ «πλησιάστε». Ὅσο ἀκόμα βρίσκονται στὴν πλάνη
 τυχόν καὶ λατρεύουν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη, μένουν μακριὰ
 ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν ὅμως ἐξαλειφθεῖ ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία καὶ
 λέγεται ὅτι βρίσκονται μακριὰ, γίνονται οἰκεῖοι μὲ τὸν Θεό καὶ
 θεωροῦνται ὅτι εἶναι κοντὰ του, ἔχοντας γίνῃ μέτοχοί του, ἐπειδὴ
 ἔλαβαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα. «Ἐλάτε», λοιπὸν, λέγει, «κοντὰ μου, σεῖς
 τὰ ἔθνη καὶ οἱ ἄρχοντες, κι ὡς ἀκούσουν καὶ ἡ γῆ καὶ οἱ κάτοικοί
 της, ἡ οἰκουμένη καὶ ὁ λαὸς της». Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ πρὸς τὸ δηλώνε-
 ται μ' αὐτὰ; Ἐπικρέμαται, λέγει, ὀργὴ τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλους τοὺς
 κατοίκους της, καὶ ὄχι γενικὰ καὶ χωρὶς διάκριση, ἀλλὰ μᾶλλον θὰ
 πέσει σὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπέβαλαν τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ ρύπο
 πρὸς τὴν ἁμαρτία ἐνοστάλαξε στὶς ψυχές τους.

Ἔτσι ὅμως καὶ θὰ καταστραφῶν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ
 παραδοθῶν στὸν ὄλεθρο καὶ τὴ σφαγὴ καὶ θὰ καταμολύνουν ὅλο
 τὸ χῶρο, αὐτὸ τὸ δηλώνει μὲ τὴ μορφὴ πρὸς τὸν λόγο ἔχοντας
 ὡς εἰκόνα τὰ νεκρὰ σώματα. Γιατὶ λέγει· «Θὰ βραχοῦν τὰ ὄρη ἀπὸ
 τὸ αἷμα τους». Ἐπειτα, κίνοντας φανερὸ τὸ χρόνο πρὸς τὸ συμβεῖ
 αὐτό, φέρνει στὴ μέση τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου καὶ λέγει· «Θὰ τυ-
 λιχθεῖ σὰν βιβλίον ὁ οὐρανὸς καὶ ὅμοια μὲ τὰ φύλλα θὰ πέσουν τὰ
 ἄστρα». Γιατί, ὅπως ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα εἶπε γιὰ τὴν ἔσχατη
 ἡμέρα, «Τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ οὐρανοὶ θὰ ἐξαφανισθοῦν μὲ πάτα-
 γο, τὰ στοιχεῖα θὰ διαλυθοῦν ἀπὸ τὴ φωτιά, καὶ ἡ γῆ καὶ ὅσα ἔργα
 ὑπάρχουν σ' αὐτὴ θὰ κατακαοῦν ὅλα. Καινούργιους οὐρανοὺς

ἔργα κατακαήσεται πάντα. Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ και-
 νὴν γῆν κατὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν». Οὐκοῦν
 τὸ «εἰλιχθήσεσθαι τὸν οὐρανόν, πεσεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἄστρα»,
 τὸν τοῦδε τοῦ παντός ἀνακαινισμόν ὑπεμφαίνειεν ἄν. «Ἐ-
 5 λευθερωθήσεσθαι δὲ τὴν κτίσιν», καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφη Παῦ-
 λος, «ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Προστιθεὶς δὲ ὅτι, «Ἐμεθύ-
 σθη ἡ μάχαιρά μου ἐν τῷ οὐρανῷ», δίδωσι νοεῖν, ὅτι τῆς θεί-
 ας ὀργῆς ἢ ἔφοδος οὐ κατὰ μόνων ἤξει τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλ-
 10 λὰ γὰρ καὶ κατ' αὐτῶν δραμεῖται τῶν ἀκαθάρτων πνευμά-
 των, οὓς καὶ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους, καὶ πνευματικὰ
 τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ὀνομάζειν ἔθος τοῖς ἱεροῖς
 Γράμμασι. Κολασθήσονται γὰρ καὶ οἷον κατακορέσουσι, δι'
 ἧς ὑφίστανται δίκης τὴν τοῦ Θεοῦ μάχαιραν, τετυραννευκό-
 15 τες μὲν εἰς χρόνους μακροὺς καὶ ὅλην ἀπολέσαντες, τό γε ἦ-
 κον ἐπ' αὐτοῖς, τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐξαιτούμενοί τε τῶν οὕτω
 δεινῶν δυσσεβειῶν τὰς δίκας

Στίχ. 5-6. «Ἴδου ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν καταβήσεται, καὶ ἐ-
 πὶ τὸν λαὸν τῆς ἀπωλείας μετὰ κρίσεως Ἡ μάχαιρα Κυ-
 20 ρίου ἐνεπλήσθη αἱμάτων, ἐπαχύνθη ἀπὸ στέατος ἀρ-
 νῶν, καὶ ἀπὸ στέατος ταύρων καὶ κριῶν».

Ἄπὸ τῆς καθ' ὅλου κρίσεως καταβιδάζει τὸν λόγον ἐπὶ
 τὴν τοῖς Ἰδουμαίοις ἐπενηνεγμένην κόλασιν, διὰ τοι τὴν εἰς
 Χριστὸν δυσσέβειαν. Ἰδουμαίαν γε μὴν τὴν Ἰουδαίαν ἀπο-
 25 καλεῖ, βραχὺ παραλλάξας, ἵνα φαίνοιτο καὶ κατασκώπτων
 αὐτήν. Ὁ μὲν γὰρ ἐξ Ἰσαὰκ γεγονὼς Ἡσαῦ, βρώσεως μιᾶς
 καταπωλήσας τὰ πρωτοτόκια, κέκληται δὲ δικαίως Ἐδώμ,
 τοῦτ' ἔστι γήϊνος (φρόνημα γὰρ ἦν τοιούτων ἐν αὐτῷ), ἀπ'
 αὐτοῦ δὲ λοιπὸν οἱ ἐξ αὐτοῦ κέκληνται, τοῦτ' ἔστιν Ἰδουμαῖ-
 30 οὶ. Γήϊνοι γὰρ καὶ αὐτοί, γεῶδες ἔχειν τὸ φρόνημα, οἰηθεῖεν
 ἄν, ὡς ἀπὸ γέ φημι τῆς τοῦ ὀνόματος ἐρμηνείας. Ἰδουμαίαν
 τοίνυν τὴν Ἰουδαίαν ἀποκαλεῖ, ὡς οὐκ εἰδυῖαν τὰ ἄνω φρο-

καὶ γῆ καινούργια περιμένουμε σύμφωνα μὲ τὶς ὑποσχέσεις του»⁵³. Τὸ «θὰ τυλιχθεῖ» λοιπὸν «ὁ οὐρανὸς καὶ θὰ πέσουν τὰ ἄστρα», μπορεῖ νὰ ὑποδηλώνει τὸν ἀνακαινισμὸ τοῦ σύμπαντος αὐτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος εἶπε ὅτι «θὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ κτίση ἀπὸ τῆ δουλεία τῆς φθορᾶς, μεταβαίνοντας στὴν ἐλευθερία τῆς δόξας ποὺ ἔχουν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ»⁵⁴. Προσθέτοντας ὁμως ὅτι «Μέθυσε ἡ μάχαιρά μου στὸν οὐρανό», μᾶς δίνει νὰ ἐννοήσουμε, ὅτι ἡ ἐπίθεση τῆς θείας ὀργῆς δὲν θὰ ἐκδηλωθεῖ μόνο πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἀλλὰ θὰ ἐπιπέσει καὶ στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἡ θεία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει «καὶ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους καὶ πνεύματα τῆς πονηρίας στοὺς οὐρανοῦς»⁵⁵. Γιατὶ θὰ τιμωρηθοῦν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο θὰ ἐπιφέρουν κορεσμὸ μὲ τὴν καταδίκηση στὴ μάχαιρα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γιὰ πολλοὺς χρόνους τυράνησαν καὶ κατέστρεψαν, ὅσο ἐξαρτῶταν ἀπὸ αὐτά, ὅλη τὴν οἰκουμένη, ὑπομένοντας τὴν τιμωρία γιὰ τὰ τόσο φοβερὰ δυσσεδήματά τους.

Στίχ. 5-6. «Νά, θὰ κατεβεῖ στὴν Ἰδουμαία καὶ στὸ λαὸ ποὺ πρόκειται νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια μὲ δίκαια ἀπόφαση. Ἡ μάχαιρα τοῦ Κυρίου γέμισε ἀπὸ αἵματα, καλύφθηκε ἀπὸ τὸ πάχος ἀρνιῶν καὶ ἀπὸ τὸ πάχος τῶν ταύρων καὶ τῶν κριαριῶν».

Ἀπὸ τὴν μελλοντικὴ γενικὴ κρίση κατεβάξει τὸν λόγο του στὴν τιμωρία ποὺ ἐπιβλήθηκε στοὺς Ἰδουμαίους ἐξαιτίας τῆς ἀσεβείας τους πρὸς τὸν Χριστό. Ἰδουμαία βέβαια ἀποκαλεῖ τὴν Ἰουδαία, παραλλάζοντας λίγο τὸ ὄνομα, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι τὴν κατακλευάζει. Γιατὶ ὁ Ἡσαῦ, υἱὸς τοῦ Ἰσαάκ, ποὺ γιὰ μιὰ μερίδα φαγητὸ πούλησε τὰ πρωτοτόκιά του, ὀνομάσθηκε δίκαια Ἐδώμ, δηλαδή γήινος (γιατὶ ὑπῆρχε σ' αὐτὸν φρόνημα γήινο), καὶ ἀπὸ αὐτὸν στὴ συνέχεια ὀνομάσθηκαν οἱ ἀπόγονοί του, δηλαδή Ἰδουμαῖοι. Γιατὶ θὰ μπορούσαν καὶ αὐτοὶ νὰ θεωρηθοῦν γήινοι ἐπειδὴ ἔχουν γήινο φρόνημα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος. Ἰδουμαία λοιπὸν ὀνομάζει τὴν Ἰουδαία, ἐπειδὴ δὲν γνώρι-

53. Β' Πέτρο. 3, 10, καὶ 13.

54. Ρωμ. 8, 21.

55. Ἐφ. 6, 12.

νεῖν, ἐνιζήσασαν δὲ μᾶλλον τοῖς ἐπιγείοις πράγμασι καὶ σαρκικὸν ἔχουσαν τὸ φρόνημα. Ἴδου τοιγαροῦν, ἢ ἐν τῷ οὐρανῷ μεθυσθεῖσα μάχαιρα, φησί, καταθήσεται νῦν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν, ἧτοι τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ ἐπὶ τὸν λαὸν τῆς 5 ἀπωλείας, πλὴν μετὰ κρίσεως. Ἀπωλείας δὲ λαὸς τίς ἂν ἕτερος εἶη παρὰ γε τὸν Ἰσραήλ; Οὐ γὰρ ἠθέλησε τιμῆσαι τῇ πίστει τὸν Λυτρωτὴν. Πλὴν ἢ μάχαιρα μετὰ κρίσεως, ἧτοι μετὰ δικαιοκρισίας· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἢ ἀδιακρίτως καὶ οἶον ἄρδην ἀπόλωλεν ὁ Ἰσραήλ, ἀλλὰ σέσωται τὸ κατάλειμμα διὰ 10 πίστεως, δηλονότι τῆς εἰς Χριστόν. Κέκληνται γὰρ καὶ ἐξ Ἰουδαίας οὐκ εὐαρίθμητοι, καὶ πεπιστεύκασιν εἰς Χριστόν. Ἐπὶ δὲ τοῖς ἀπειθήσασιν ἐνεπλήσθη αἵματος ἢ τοῦ Κυρίου μάχαιρα, τοῦτ' ἔστιν ἢ ὀργὴ μονονουχί κατασφάξασα καὶ οἶόν τινας κριοὺς καὶ ταῦρους ἀδρούς καὶ πίονας κατα- 15 στρώσασα, οἷς ἂν εἰκότως λέγοιτο πρὸς ἡμῶν· «Ἄγε νῦν, οἱ πλούσιοι, κλαύσατε, ὀλολύξαντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις». Προσεποίσομεν δὲ τούτοις τό, «Ἐτρυφήσατε, ἐνσπαταλήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς». Τοιοῦτοι γὰρ γεγόνα- 20 σιν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταί, καταδοσκόμοι μὲν τρόπον τινὰ τόπον πίονα καὶ εὐρύχωρον τὰς ἐκ τῶν λαῶν καρποφορίας, καταπιανθέντες δὲ ὥσπερ ταῖς παρὰ πάντων τιμαῖς. Ἀλλ' ὡς κριοὶ καὶ ταῦροι πεπτώκασιν, τῇ τοῦ Κυρίου μαχαίρᾳ περιπεσόντες οἱ δεῖλαιοι.

25 *Στίχ. 6-7.* «Ὅτι θυσία Κυρίῳ ἐν Βοσόρ καὶ σφαγὴ μεγάλη ἐν τῇ Ἰδουμαίᾳ, καὶ συμπεσοῦνται οἱ ἄδρουι μετ' αὐτῶν, καὶ οἱ κριοὶ καὶ οἱ ταῦροι, καὶ μεθυσθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ ἀπὸ τοῦ στέατος αὐτῶν ἐμπλησθήσεται».

Βοσόρ ἐρμηνεύεται συνοχὴ καὶ ὀχύρωσις καὶ εὐαγγελιο- 30 λισμός, καὶ μέντοι καὶ σὰρξ. Τὴν τοίνυν Ἰδουμαίαν καὶ Βοσόρ ὀνομάζει, ἵνα νοήσης σαρκίνην ἢ συνησχημένην, τοῦτ

ζε νὰ φρονεῖ τὰ οὐράνια, ἀλλ' εἶχε προσκολληθεῖ στὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ εἶχε φρόνημα σαρκικό. Νὰ λοιπόν, «ἡ μάχαιρα ποὺ μέθυσε στὸν οὐρανὸ θὰ κατεβεῖ», λέγει, τώρα στὴν Ἰουδαία, ἦτοι «τὴν Ἰδουμαία, καὶ στὸ λαὸ ποὺ πρόκειται νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια μὲ δίκαια ἀπόφαση». Καὶ λαὸς ποὺ πρόκειται νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀπώλεια ποιοὺς ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ Ἰσραηλιτικός; Γιατὶ δὲν θέλησε νὰ τιμήσει μὲ τὴν πίστη του τὸν Λυτρωτὴ. Πλὴν ὅμως ἡ μάχαιρα θὰ καταφερθεῖ μὲ κρίση, δηλαδή μὲ δίκαια ἀπόφαση. Ὁ Ἰσραηλιτικός δηλαδή λαὸς δὲν χάθηκε ἔτσι γενικὰ καὶ χωρὶς διάκριση καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ὀλοσχερῶς, ἀλλὰ σώθηκε τὸ ὑπόλειμμα μέσω τῆς πίστεως, τῆς πίστεως δηλαδή στὸν Χριστό. Γιατὶ κλήθηκαν καὶ ἀπὸ τὴν Ἰουδαία ὄχι λίγοι καὶ πίστεψαν στὸν Χριστό. Στὴν περίπτωση ὅμως ἐκείνων ποὺ ἔδειξαν ἀνυπακοὴ ἢ μάχαιρα τοῦ Κυρίου γέμισε ἀπὸ αἵματα, δηλαδή ἡ ὀργὴ κατέσφαξε κατὰ κάποιον τρόπο αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔστρωσε κάτω σὰν κάποια κριάρια καὶ δυνατοὺς καὶ παχεῖς ταῦρους, στοὺς ὁποίους εὐλογοῦθα λέγαμε ἐμεῖς «Ἐλᾶτε τώρα, σεῖς οἱ πλούσιοι, κλάψτε θρηνώντας γιὰ τὶς συμφορὰς ποὺ σᾶς ἔρχονται»⁵⁶. Θὰ προσθέσουμε ὅμως σ' αὐτὰ καὶ τό, «Ζήσατε ἐπάνω στὴ γῆ μέσα στὴν τρυφή καὶ τὴν σπατάλη, καὶ θρέψατε τὸν ἑαυτὸ σας σὰν ζῶα γιὰ τὴν ἡμέρα σφαγῆς»⁵⁷. Τέτοιοι βέβαια ἔγιναν οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, ποὺ νέμονταν κατὰ κάποιον τρόπο χωράφι παχὺ καὶ ἐκτεταμένο, τὶς καρποφορίες τοῦ λαοῦ, καὶ πάχαιναν μὲ τὶς τιμὲς τὶς προσφερόμενες ἀπὸ ὅλους. Ἀλλὰ σὰν κριάρια καὶ ταῦροι στρώθηκαν κάτω, πέφτοντας οἱ δυστυχεῖς ἀπὸ τὴ μάχαιρα τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 6-7. «Θυσία μεγάλη προσφέρθηκε στὸν Κύριο στὴ Βοσόρ καὶ μεγάλη σφαγὴ στὴν Ἰδουμαία. Καὶ θὰ πέσουν οἱ ἰσχυροὶ καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ τὰ κριάρια καὶ οἱ ταῦροι, καὶ θὰ μεθύσει ἡ γῆ ἀπὸ τὸ αἷμα τους καὶ θὰ χορτάσει ἀπὸ τὸ πᾶχος τους».

Βοσόρ ἐρμηνεύεται συνοχὴ καὶ ὀχύρωση καὶ εὐαγγελισμός, ἀλλὰ καὶ σάρκα. Τὴν Ἰδουμαία λοιπόν τὴν ὀνομάζει καὶ Βοσόρ, γιὰ νὰ νοήσεις τὴ σαρκική ἢ περισφιγμένη, δηλαδή τὴν πολιορ-

ἔστι πολιορκηθεῖσαν, ἥγουν εὐαγγελισμόν· εὐηγγελίσατο γὰρ ἐν αὐτῇ Χριστός Προσθεῖην δ' ἄν, ὅτι καὶ ὀχύρωσις· «Κύριος γὰρ ἦν κύκλω αὐτῆς, καὶ κύκλω τοῦ λαοῦ αὐτοῦ», καθὰ γέγραπται. Ἄλλ' ἐν ταύτῃ, φησί, «θυσία τῷ Κυρίῳ».

5 Τέθνυται γὰρ ταῖς τῶν πολιορκησάντων μαχαίραις, καὶ οὐκ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἀναβαίνοντες τῷ Θεῷ, ἀλλ' εἰς κόρον τῆς καταπαιούσης αὐτοὺς μαχαίρας. Ὅτι δὲ οὐχὶ ἐν μόνῃ τῇ Ἰδουμαίᾳ δαπανηθήσεται πληθὺς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐπισήμων ἐν αὐτοῖς πλείστη τε ὄση καὶ ἔλεεινὴ γενήσεται

10 πτώσις, αἰνιγματωδῶς ὑπεμφαίνει λέγων, «τοὺς ἀδρούς καὶ τοὺς κριούς καὶ τοὺς ταύρους πεσεῖσθαι μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι μεθυσθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ στέατος αὐτῶν ἐμπλησθήσεται». Ὡς γὰρ ἐπὶ ταύρων καὶ κριῶν ἐρῶμιμένων εἰς γῆν καὶ αἵματός τε χύσιν ἰέντων πολ-

15 λὴν ὑπὸ τοῦ κατατήκεσθαι, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ καταρδόντων αὐτὴν τοιαῦτά φησιν.

Στίχ. 8-11. «Ἡμέρα γὰρ κρίσεως Κυρίου, καὶ ἐνιαυτὸς ἀνταποδόσεως κρίσεως Σιών. Καὶ στραφήσονται αὐτῆς αἱ φάραγγες εἰς πίσσαν, καὶ ἡ γῆ αὐτῆς εἰς θεῖον· καὶ

20 ἔσται ἡ γῆ αὐτῆς καιομένη ὡς πίσσα, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ οὐ σβεσθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, καὶ ἀναθήσεται ὁ καπνὸς αὐτῆς ἄνω. Εἰς γενεὰς ἐρημωθήσεται, καὶ κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ ὄρνεα καὶ ἐχῖνοι καὶ ἴβεις καὶ κόρακες. Καὶ ἐπιβληθήσεται ἐπ' αὐτὴν σπαρτίον γεωμε-

25 τρίας ἐρήμου, καὶ ὄνοκένταυροι οἰκήσουσιν ἐν αὐτῇ».

Ἐναργέστερον ἐν τούτοις ἄπερ ἔφη δι' αἰνιγμάτων ἀφῆκε νοεῖν. Ὀνομάζει γὰρ δὴ τὴν Σιών, ἣ καὶ κρίσεως ἡμέραν καὶ ἀνταποδόσεως ἐνιαυτὸν ἐνεστηκέναι φησί, καθ' ὃν μονονουχὶ πίσεως τε καὶ θείου καταρῶανθέντων

30 ἀπάσης αὐτῶν τῆς χώρας, ἀνημέρω πυρὶ δαπανηθήσονται, καὶ ἀκατευνάστους ἔξουσι φλόγας· καὶ καπνὸν δὲ τάχα που τὸν ἀναβαίνοντα, νοεῖν ἀκόλουθον τὴν οἶονεὶ τοῦ πά-

κημένη, ἣ τὸν εὐαγγελισμό, γιατί κήρυξε σ' αὐτήν τὸ εὐαγγέλιό του ὁ Χριστός. Θὰ πρόσθετα ὅτι σημαίνει καὶ ὀχύρωση. Γιατί ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Γύρω της ἦταν ὁ Κύριος καὶ γύρω ἀπὸ τὸ λαό του»⁵⁸. Ἀλλὰ σ' αὐτή, λέγει, «προσφέρθηκε θυσία στὸν Κύριο». Πράγματι θυσιάσθηκαν ἀπὸ τὰ μαχαίρια τῶν πολιορκητῶν τους, ὄχι βέβαια ἀνεβαίνοντας ὡς ὀσμὴ εὐωδίας στὸν Θεό, ἀλλὰ γιὰ νὰ χορτάσει ἡ μάχαιρα πού τους κατάφερε τὸ πλήγμα. Ὅτι ὅμως δὲν θὰ σκοτωθεῖ μόνο τὸ πλήθος στὴν Ἰδουμαία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς ἀμάμεσά τους θὰ πέσουν πάρα πολλοὶ καὶ μὲ ἄθλιο τρόπο, τὸ ὑποδηλώνει μὲ τρόπο αἰνιγματικό λέγοντας ὅτι «Θὰ πέσουν οἱ δυνατοὶ καὶ μαζί τους καὶ οἱ κριοὶ καὶ οἱ ταῦροι, καὶ ὅτι θὰ μεθύσει ἡ γῆ ἀπὸ τὸ αἷμα τους καὶ θὰ χορτάσει ἀπὸ τὸ πάχος τους». Τὰ λέγει αὐτὰ σὰν νὰ πρόκειται γιὰ ταύρους καὶ κριάρια πού ἔχουν πετοαθεῖ καταγῆς καὶ χύνουν τὸ αἷμα τους ἄφθονο ἀπὸ τὸ σάπισμά τους καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καταρδεύουν αὐτήν.

Στίχ. 8-11. «Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἡμέρα πού θὰ κρίνει ὁ Κύριος καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀνταπόδοσης δικαιοσύνης στὴ Σιών. Τὰ φαράγγια της θὰ μεταβληθοῦν σὲ πίσσα καὶ ἡ γῆ της σὲ θειάφι. Ἡ γῆ της θὰ πάρει φωτιά καὶ θὰ καίγεται σὰν πίσσα νύχτα καὶ μέρα, χωρὶς νὰ σβήσει στὸν αἰῶνα καὶ ὁ καπνὸς της θὰ φτάσει στὰ ὕψη. Θὰ μείνει ἔρημη γιὰ γενεές καὶ θὰ κατοικήσουν σ' αὐτήν ὄρνεα καὶ σκαντζόχοιροι, πελαργοὶ καὶ κοράκια. Ἐξαιτίας τῆς ἐρήμωσῆς της θὰ μετρηθεῖ μὲ σχοινὶ ἀπὸ σπάρτο, καὶ θὰ κατοικήσουν σ' αὐτήν ὄνοκένταυροι».

Μᾶς ἔδωσε νὰ νοήσομε μὲ αὐτὰ πῶς φανερὰ ἐκεῖνα πού εἶπε προηγουμένως μὲ αἰνίγματα. Γιατὶ ἀναφέρει ἐδῶ τὴν Σιών, γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὑπάρχει καὶ ἡμέρα κρίσης καὶ χρόνος ἀνταπόδοσης, κατὰ τὸν ὁποῖο ραντισμένη ἡ χώρα της κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ πίσσα καὶ θειάφι, θὰ καταφαγωθοῦν ἀπὸ φωτιὰ ἀνήμερη πού οἱ φλόγες της δὲν θὰ καταλαγιάζουν. Ὡς καπνὸ πάλι πού θ' ἀνεβαίνει πρέπει νὰ νοήσομε τὸ ἄκουσμα κατὰ κάποιο τρόπο

58. Ψαλμ. 124, 2.

θους ἀκοήν καὶ τοῖς πόρρω κατασημαίνουσαν τῆς ἐπενε-
 χθείσης αὐτοῖς συμφορᾶς τὸ μέγεθος. Ἐρημωθήσεται δέ
 φησιν αὐτὴν εἰς γενεάς, καὶ τὰ ταῖς ἐρημουμέναις πόλεσι
 συμβαίνοντα λέγει. Ὅρνεα μὲν γὰρ καὶ ἐχίνους, ἴβεις τε
 5 καὶ κόρακας ἐνανλισθήσεται φησιν αὐτῇ, καὶ μὴν ὅτι καὶ
 εἰς ἔρημον καταμετροηθήσεται, κατοικούντων ὀνοκενταύ-
 ρων ἐν αὐτῇ. Ὀνοκενταύρους δέ φησι τοὺς ἀγρίους τῶν
 ὄνων, οἷς δὴ καὶ φίλον ἐνδιαίτημα ποιεῖσθαι τὰ εἰσάπαν
 ἔρημα τῶν χωρίων. Ἐχίνους δέ λέγειν τοὺς ἀκάνθη κατημ-
 10 φιεσμένους τῶν μυῶν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ θεωρίαν ἐπὶ
 τούτοις τὴν ἐσωτάτω λαβεῖν, φαμὲν ὅτι τὰς ἡρημωμένας,
 καὶ οἷον μεμονωμένας τῶν ἀνθρώπων διανοίας, διὰ τοι τὸ
 μὴ κατοικεῖν ἐν αὐταῖς διὰ τοῦ πνεύματος, τὸν τῶν ὄλων
 Θεόν, τὰ πονηρὰ τῶν θηρίων κατανεμηθήσονται, καὶ κα-
 15 ταυλήσουσιν ἐν αὐτῇ τὰ ἀκάθαρτα τῶν πνευμάτων, ὡς ἐν
 εἴδει τῶν ὀνομασμένων ἐχίνων τέ φημι καὶ κοράκων καὶ
 ὄνων ἀγρίων.

Στίχ 12. «Οἱ ἄρχοντες αὐτῆς οὐκ ἔσονται, οἱ γὰρ βασι-
 λεῖς αὐτῆς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς ἔσον-
 20 ται εἰς ἀπώλειαν».

Ἄδρους καὶ κριοὺς καὶ ταύρους ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέ-
 γων, τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, ἤγουν τοὺς τὴν περί-
 οπτον λαχόντας δόξαν, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἱερωσύνης τρόπον,
 ἢ διὰ τοι τὸ ἐν πλούτῳ καὶ περιφανείᾳ γενέσθαι πολλῇ· ἄρ-
 25 χοντας ἐν τούτοις κατονομάζει, σαφεστέραν τὴν ἐπ' αὐτοῖς
 ἀποφαίνων δήλωσιν. Οἱ τοίνυν ποτὲ βασιλεύοντες αὐτῶν,
 φησί, καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστᾶνες οὐκ ἔσονται. Οὐ
 γὰρ ἔτι ταῖς κατὰ πάντων ἐντρουφήσουσι δυναστείαις, οὔτε
 μὴν ἐξίτηλον ἀροῦσιν ὄφρυν, ταῖς οὕτως ὑπερηρομέναις ἐν-
 30 σπαταλῶντες τιμαῖς, ἀλλ' ἐξωσθήσονται θώκων τῶν ἐν ἀρ-
 χαῖς, καὶ οἷον βασιλείας ἀπολισθήσαντες, καὶ τοῦ κατάρ-
 χειν ἐκβεβλημένοι κατοικήσονται πρὸς ἀπώλειαν, ὁμοῦ

τοῦ παθήματος πού θ' ἀκολουθήσει, τὸ ὁποῖο θὰ ἀναγγέλλει στοὺς μακρινούς τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς πού τοὺς στάλθηκε. Καὶ θὰ μείνει λέγει αὐτὴ ἔρημη γιὰ γενιές, καὶ ἐπὶ πλέον λέγει ὅτι θὰ συμβοῦν σ' αὐτὴν ὅσα συμβαίνουν στὶς πόλεις πού μένουν ἔρημες. Γιατὶ λέγει ὅτι θὰ κατοικήσουν ἐκεῖ ὄρνεα καὶ σκαντζόχοιροι, πελαργοὶ καὶ κοράκια, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ θεωρηθεῖ ὡς ἔρημος καὶ θὰ κατοικοῦν σ' αὐτὴν ὄνοκένταυροι. Ὀνοκένταυρους ὀνομάζει τοὺς ἄγριους ὄνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν νὰ διαμένουν στὰ ἐντελῶς ἔρημα μέρη. Ἐχίνους (σκαντζόχοιρους) ὀνομάζει τοὺς ποντικούς πού περιβάλλονται ἀπὸ ἀγκάθια. " Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ συλλάβει τὸ ἐσώτατο νόημά τους, λέμε ὅτι τὶς ἔρημες καὶ κατὰ κάποιο τρόπο μοναχικὲς διάνοιες τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ δὲν κατοικεῖ σ' αὐτὲς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων μέσω τοῦ Πνεύματός του, θὰ τὶς χρησιμοποιοῦν ὡς βοσκὴ τὰ ἄγρια θηρία καὶ θὰ κατοικήσουν σ' αὐτὲς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, μὲ τὴ μορφὴ ἐκείνων πού ἀνέφερε, ἐννοῶ τῶν σκαντζόχοιρων, τῶν κορακιῶν καὶ τῶν ἄγριων ὄνων.

Στίχ. 12. «Δὲν θὰ ὑπάρξουν πιά οἱ ἄρχοντες αὐτῆς, γιατί οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστάνες τῆς θὰ ἐξαφανισθοῦν».

Λέγοντας στὰ παραπάνω δυνατοὺς καὶ κριοὺς καὶ ταῦρους, ἐννοεῖ τοὺς καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, ἢ ἐκείνους πού τοὺς ἔλαχε περίοπτη δόξα ἢ γιὰ τὸ ἱερατικὸ τους ἀξίωμα, ἢ γιατί εἶχαν ἀποκτήσει πολὺ πλοῦτο ἢ μεγάλη λαμπρότητα, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει μὲ αὐτὰ ἄρχοντες, κάνοντας σαφέστερο αὐτὸ πού ἐννοεῖ μ' αὐτούς. " Ὅσοι λοιπὸν βασίλευσαν κάποτε σ' αὐτούς, λέγει, καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ μεγιστάνες δὲν θὰ ὑπάρχουν. Γιατὶ δὲν θὰ ἀπολαύσουν ἄλλο πιά τὴν καταδυνάστευση ὅλων, οὔτε θὰ ἐκδηλώσουν τὴ μάταια ἀλαζονεῖα τους ζώντας σπάταλα τὶς τόσο ὑπέρογκες τιμές τους, ἀλλὰ θὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὶς ἡγετικὲς θέσεις τους, καὶ σὰ νὰ ἔχουν ἀπολισθῆσει καὶ ἐκβληθεῖ ἀπὸ τὸ ἡγετικὸ ἀξίωμά τους, θὰ ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια μαζί μὲ τοὺς

τοῖς ἑτέροις παρ' αὐτῶν διολωλόσι. Γεγόνασι γὰρ ἀφορμὴ
 τοῖς ὑπὸ χεῖρα πρὸς ὄλεθρον. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ
 τῶν ὄλων Θεός· «Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶ-
 νά μου, ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου». Ἔδωκαν μερίδα ἐπιθυ-
 5 μητὴν μου εἰς ἔρημον ἄβατον. Ἐγενήθη εἰς ἀφανισμόν
 ἀπωλείας

Στίχ. 13-15. «Καὶ ἀναφύσει εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν ἀκάνθι-
 να ξύλα, καὶ εἰς τὰ ὄχυράματα αὐτῆς, καὶ ἔσται ἔπαυλις
 σειρήνων καὶ αὐλὴ στρουθῶν. Καὶ συναντήσουσι δαι-
 10 μόνια ὄνοκενταύροις, καὶ βοήσονται ἕτερος πρὸς τὸν
 ἕτερον· ἐκεῖ ἀναπαύσονται ὄνοκένταυροι. Εὖρον γὰρ
 αὐτοῖς ἀνάπαυσιν· ἐκεῖ ἐνόσσευσεν ἐχῖνος».

Πάλιν ἡμῖν ἑτέρῳ τρόπῳ τὰ ταῖς ἐρήμοις συμβαίοντα
 πειρᾶται διατρανοῦν. Ἔως μὲν γὰρ πολυανδρουῖσιν αἱ πό-
 15 λεις, οὐδὲν αὐταῖς τῶν ἀγρίων ἐμφύεται ξύλων, ἀποφοιτᾶ
 δὲ καὶ τὰ ταῖς ἐρήμοις χαίροντα τῶν θηρίων, ἐπειδὴν δὲ
 κέανδροί τε γένοιτο καὶ τῶν οἰκούντων ἐστερημένα, τό-
 τε καὶ οἷά τις χέρσος εὐρεθήσεται γῆ, μεστή μὲν ἀκάνθης,
 ἐναύλισμα δὲ στρουθῶν, σειρήνων μάλιστα. Σειρήνας δὲ
 20 φησι τὰ ἐν νυκτὶ θρηνώδη φωνὴν ἰέντα τῶν πτηνῶν καὶ
 μονονουχὶ κατολολύζοντα, ἃ μεθ' ἡμέραν μὲν ἡρεμεῖ, καὶ
 ταῖς ἐρήμοις τῶν χωρῶν ἐναυλίζεται, ποιεῖται δὲ μᾶλλον
 τὰς πτήσεις ἐν σκότῳ, οἷον ἢ γλαυξ καὶ τὰ εἰκότα. Δαιμό-
 νια δὲ καὶ ὄνοκενταύρους ἀλλήλοις συναντῶντας, καὶ μὴν
 25 καὶ βοῶντας ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον λέγων, τὴν οἷον ἄκρα-
 τον ἐρημίαν τῶν πόλεων ὑπαινίττεται. Ἐμφιλοχωρεῖν γὰρ
 λέγονται τοῖς ἡρεμοῦσι τῶν τόπων καὶ πονηρὰ πνεύματα.
 Ἡδιστα δὲ καταλύει καὶ τῶν θηρίων ὅσα τῶν ἀνθρώπων
 τὸ ἀπειῖναι ποιεῖται περὶ πολλοῦ, καὶ φυσικοῖς εἰς τὸ ἀνή-
 30 μερον παιδαγωγεῖται νόμοις.

Στίχ. 15-17. «Καὶ ἔσωσεν ἡ γῆ τὰ παιδιά αὐτῆς μετὰ
 ἀσφαλείας ἐκεῖ ἔλαφοι συνήντησαν καὶ εἶδον τὰ πρό-

ἄλλους ἀπὸ τοὺς δικούς τους ποὺ θὰ χαθοῦν. Γιατὶ ἔγιναν ἀφορμὴ γιὰ τὴν ὄλεθρο ἐκείνων ποὺ εἶχαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους. Κι αὐτὸ θὰ τὸ διδάξει ὁ Θεὸς τῶν ὅλων λέγοντας: «Πολλοὶ ποιμένες κατέστρεψαν τὸν ἀμπελώνα μου, μόλυναν τὴ μερίδα μου»⁵⁹. Τὴ μερίδα ποὺ τόσο ἐπιθυμῶ τὴν κατέστησαν ἄβατη ἔρημο, ἀφανίσθηκε καὶ χάθηκε.

Στίχ. 13-15. «Στὶς πόλεις τους καὶ τὰ ὄχυρά τους θὰ φυτρώσουν θάμνοι μὲ ἀγκάθια, καὶ θὰ γίνεῖ κατοικία σειρήνων καὶ αὐλὴ σπουργιτιῶν. Τὰ δαιμόνια θὰ συναντηθοῦν μὲ τοὺς ἄγριους ὄνους καὶ θὰ κραυγᾶσουν αὐτοὶ πρὸς ἐκεῖνα. Ἐκεῖ θ' ἀναπαυθοῦν οἱ ἄγριοι ὄνοι· γιατί βρῆκαν σ' αὐτὰ ἀνάπαυση. Ἐκεῖ ἔκανε τὴ φωλιὰ του ὁ σκαντζόχοιρος».

Καὶ πάλι μὲ ἄλλο τρόπο ἐπιχειρεῖ νὰ παραστήσει τὰ ὅσα συμβαίνουν στὶς ἐρήμους. Ὅσο δηλαδὴ οἱ πόλεις εἶναι γεμῶτες ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων, δὲν φυτρώνει σ' αὐτὲς κανένα ἀγριόδενδρο, καὶ λείπουν καὶ τὰ θηρία ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴν ἔρημιάν, ὅταν ὅμως κενωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ στερηθοῦν τοὺς κατοίκους τους, τότε καταντοῦν σὰν κάποια χερσωμένη γῆ, γεμάτη ἀγκάθια, κατοικία τῶν σπουργιτιῶν, καὶ προπάντων τῶν σειρήνων. Σειρήνες ὀνομάζει τὰ πουλιὰ ποὺ βγάζουν θρηνητικὴ φωνὴ τὴ νύχτα καὶ ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο θρηνοῦν μὲ λυγμούς, τὰ ὁποῖα τὴν ἡμέρα βέβαια ἤρεμοῦν καὶ ζοῦν σὲ ἔρημους τόπους, καὶ πετοῦν μᾶλλον στὸ σκοτάδι, ὅπως ἡ γλαύκα καὶ τὰ ὅμοια. Λέγοντας δαιμόνια καὶ ὀνοκένταυρους, ποὺ συναντιοῦνται καὶ φωνάζουν ἐκεῖνα πρὸς αὐτούς, ὑπαινίσσεται τὴν ἀπόλυτη ἐρήμωση τῶν πόλεων. Γιατὶ λένε ὅτι τὰ κακὰ πνεύματα εἰσέρχονται στοὺς ἡσυχούς τόπους, καὶ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση ἐγκαθίστανται καὶ ὅσα θηρία ἀγαποῦν πολὺ τὴν ἀπουσία τῶν ἀνθρώπων καὶ μαθαίνουν ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους τὴν ἀγριότητα.

Στίχ. 15-17. «Καὶ ἡ γῆ ἔσωσε τὰ παιδιὰ της καὶ τὰ πρόσφερε ἀσφάλεια. Ἐκεῖ τὰ ἐλάφια σναντήθηκαν καὶ κοιτᾶχθηκαν

59. Ἱερ. 12, 10.

σωπα ἀλλήλων. Ἀριθμῶ παρῆλθον, καὶ μία αὐτῶν οὐκ ἀπώλετο· ἑτέρα τὴν ἑτέραν οὐκ ἐξήτησεν, ὅτι Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ συνήγαγεν αὐτάς· Καὶ αὐτὸς ἐπιβαλεῖ αὐτοῖς κλήρους, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ διεμέρισεν αὐτοῖς θόσκεσθαι· εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον κληρονομήσατε, εἰς γενεὰς γενεῶν ἀναπαύσονται ἐπ' αὐτοῖς».

Εἰς ἐρημίαν ἐσχάτην παραδοθήσεσθαι λέγων τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν, καὶ ἀμοιρῆσαι παντελῶς τῆς ἄνωθεν καὶ 10 παρὰ Θεοῦ φειδοῦς καὶ ἀγάπης, διαμέμνηται πάλιν τῶν ἐν αὐτῇ διασσωσμένων. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι τὸ κατάλειμμα, τοῦτ' ἔστιν οἱ διὰ πίστεως. Καὶ περὶ αὐτῶν ἐνθάδε φησὶν, ὅτι «Σέσωκεν ἡ γῆ τὰ παιδιά αὐτῆς μετὰ ἀσφαλείας». Υἱοὶ γὰρ γεγόνασι τῆς Ἰουδαίων χώρας· οἱ ἐξ Ἰσραὴλ πιστεύοντες 15 ἀσφάλειάν τε καὶ οἴονεϊ πύργον ἀκατάσειστον εἰς ἐπικουρίαν εὐρόντες τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀπὸ δέ γε τῶν ἀνασσωσμένων παιδίων, ἔλαφοι τρόπον τινὰ γεγόνασιν οἱ θεοπέσιοι μαθηταί. Παρεικάζονται δὲ ταῖς ἐλάφοις καὶ μάλα εἰκότως. Ὀφιοκτόνον γάρ ἐστι τὸ ζῶον καὶ πηγαῖς 20 ὑδάτων ἐμφιλοχωρεῖν εἰώθος. Τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας εἰς λῆξιν ἠρμένοι πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ νοητοῦ δράκοντος ἐπιτηδείως ἔχοντες διὰ τοῦ καταστρέφειν τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀδρανῆ τε καὶ ἄπρακτον τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυστροπίας τὸν υἱὸν ἀποφαίνειν. Ἀλλὰ καὶ ταῖς νοηταῖς 25 τῶν ὑδάτων ἐνοπαταλῶσι πηγαῖς, τοῦτ' ἔστι ταῖς τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν χορηγίαις, μονονουχὶ καταρδούσαις τὸν νοῦν, εὐκαρπὸν τε αὐτὸν ἀποφαινούσαις τῷ Θεῷ. Ἐκεῖ τοίνυν, φησὶ τοῦτ' ἔστιν ἐν τοῖς ἀνασσωσμένοις, συνήντησαν ἀλλήλαις ἔλαφοι. Τεθαυμάκασιν ἀλλήλας. Τοῦτο γὰρ οἶμαι 30 δηλοῦν τό, «Εἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων». Κεκινδύνευκε δὲ οὐδεμία. Τοῦτο γὰρ πάλιν τό, «Παρῆλθον ἀριθμῶ, καὶ μία αὐτῶν οὐκ ἀπώλετο, ἑτέρα τὴν ἑτέραν οὐκ ἐξήτησαν».

Τίς οὖν ὁ σώσας; «Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς, καὶ τὸ

ἀναμεταξύ τους. Πέρασαν πολυάριθμα και δὲν χάθηκε οὔτε ἓνα. Τὸ ἓνα δὲν ζήτησε τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἔδωσε ἐντολὴ σ' αὐτὰ και τὸ πνεῦμά του τὰ συνένωσε. Αὐτὸς ὄρισε κληρο σ' αὐτὰ και τὸ χέρι του μοίρασε τὶς βοσκές τους. Ἡ κληρονομία σας θὰ εἶναι αἰώνια και οἱ γενεές τῶν γενεῶν τους θ' ἀναπαυθοῦν στοὺς κλήρους τους».

Ἐφοῦ εἶπε ὅτι θὰ παραδοθεῖ ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων σὴν ἔσχατη ἐρήμωση και θὰ μείνει τελείως γυμνή ἀπὸ τὴν οὐράνια και ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ φροντίδα και ἀγάπη, μνημονεύει πάλι ἐκείνους ποὺ σώθηκαν σ' αὐτή. Αὐτοὶ θὰ εἶναι τὸ ὑπόλειμμα, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ σώθηκαν μέσω τῆς πίστεως, και γι' αὐτοὺς μιλάει ἐδῶ και λέγει, ὅτι «Ἔσωσε ἡ γῆ τὰ παιδιὰ τῆς και τὰ πρόσφερε ἀσφάλεια». Γιατὶ ἐγιναν υἱοὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς ὅσοι πίστεψαν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες και βρῆκαν ἀσφάλεια και κατὰ κάποιον τρόπο πύργο ἀκλόνητο πρὸς βοήθειά τους τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Ἀπὸ τὰ παιδιὰ ἐξάλλου ποὺ σώθηκαν ἐγιναν κατὰ κάποιον τρόπο ἐλάφια οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Παρομοιάζονται βέβαια μὲ ἐλάφια, και πολὺ εὐλογα. Γιατὶ τὸ ζῶο εἶναι φονιάς τῶν φιδιῶν και συνήθως καταφεύγει σὶς πηγές ὑδάτων. Τέτοιοι εἶναι ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔφτασαν σὴν κορυφὴ τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεὸ και ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἀνατρέπουν τὸν νοητὸ δράκοντα μὲ τὸ νὰ καταστρέφουν τὴ δόξα του και νὰ καθιστοῦν ἀδρανὲς και ἀνενεργὸ τὸ δηλητήριον τῆς κακότητάς του. Ἀλλὰ και ἐντροφοῦν σὶς νοητὲς πηγές τῶν ὑδάτων, δηλαδή καταρδεύοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὶς χορηγίες τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν τὸ νοῦ και παρουσιάζοντάς τον καρποφόρο στὸν Θεό. Ἐκεῖ λοιπὸν, λέγει, δηλαδή ἀνάμεσα σὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν σωθεῖ, συναντήθηκαν μεταξύ τους τὰ ἐλάφια, και ἀλληλοθαυμάσθηκαν. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τό, «Εἶδαν τὰ πρόσωπα τὰ μὲν τῶν δέ». Και δὲν κινδύνευσε κανένα. Γιατὶ αὐτὸ πάλι σημαίνει τό, «Πέρασαν πολυάριθμα, και οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ χάθηκε, τὸ ἓνα δὲν ζήτησε τὸ ἄλλο».

Ποιὸς λοιπὸν τὰ ἔσωσε; Ὁ Κύριος ἔδωσε ἐντολὴ σ' αὐτὰ και

πνεῦμα αὐτοῦ συνήγαγεν αὐτάς», καὶ προστέταχε »μαθη-
 τεύειν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πα-
 τρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». «Ἐπιβαλεῖ δὲ
 αὐτοῖς καὶ κλήρους, καὶ διεμέρισεν ἡ χεὶρ αὐτοῦ δόσκεισθαι
 5 εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Ἐκνενέμηνται γὰρ τοῖς ἁγίοις ἀπο-
 στόλοις οἷά τινες κληροὶ παρ' οἷς ἕκαστον διακηρύξαι
 ἔχρην. Καὶ γοῦν τέθειται μὲν ὁ θεοπέσιος Πέτρος εἰς τὴν πε-
 ριτομήν. Κεχηματίκε δὲ τὸ Πνεῦμα λέγων· «Ἀφορίσατε δὴ
 μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέ-
 10 κληται αὐτούς, καὶ γεγόνασιν ἀπόστολοι τῶν ἐθνῶν». «Διε-
 μέρισε τοίνυν αὐτοῖς ἡ χεὶρ αὐτοῦ κλήρους, ὥστε δόσκεισθαι
 εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον». Ἐπειδὴ γὰρ ἐλάφων ἐποιήσατο μνή-
 μην, τέθεικεν ἀναγκαίως τό, «δόσκεισθαι», μόνον γὰρ οὐχὶ
 κατεδοσκήσαντο τὰς χώρας, ἐντροφῶντες τοῖς διὰ πίστεως
 15 καλουμένοις εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ κληρὸς οὗτος αὐ-
 τοῖς. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος τοῖς δι' αὐτοῦ σεσωσμέ-
 νοις προσεφώνει, λέγων· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου». Ὅτι δὲ
 ἀτελεύτητον αὐτοῖς φυλαχθήσεται παρὰ Θεῶ τὸ ἐπὶ τούτοις
 αὔχημα, διατρανοῖ λέγων τό, «Ἀναπαύσονται ἐπ' αὐτῆς».
 20 «Ἐπ' αὐτῆς» δέ· τίνας; Ἡ δηλονότι τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτοῖς
 κληρονομίας παρὰ Θεοῦ; Διαμνημονεῦσαι δὲ χρὴ καὶ τοῦ
 μακαρίου ψάλλοντος Δαβὶδ περὶ αὐτῶν, ὅτι «Φωνὴ Κυρίου
 καταρτιζομένη ἐλάφους καὶ ἀποκαλύψει δρυμούς». Δρυμοὶ
 γὰρ ὥσπερ νοηταῖς ἐλάφοις ἀνεδείχθησαν παρὰ Θεοῦ τῶν
 25 ἐθνῶν ἢ ἀριθμοῦ κρείττων πληθύς, ἧν κατενεμήθησαν νοη-
 τῶς ταῖς τῶν πιστευόντων ἐνσπαταλῶντες ἐπιεικείαις.

ΚΕΦ. 35, στίχ. 1-2. «Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα, ἀγαλ-
 λιάσθω ἔρημος καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. Ἐξανθήσει καὶ
 ἀγαλλιάσεται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἡ δόξα τοῦ
 30 Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου, καὶ ὁ
 λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν Κυρίου, καὶ τὸ ὕψος τοῦ
 Θεοῦ ἡμῶν».

τὸ Πνεῦμα του τὰ συγκέντρωσε καὶ πρόσταξε «νὰ διδάξουν ὅλα τὰ ἔθνη καὶ νὰ τὰ βαπτίζουν στὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁶⁰. «Θὰ τοὺς προσφέρει κλήρους καὶ μὲ τὸ χέρι του τοὺς μοίρασε νὰ τοὺς νέμονται στὸν αἰῶνα». Ἀπονεμήθηκαν στοὺς ἁγίους ἀποστόλους σὰν κάποιοι κληροὶ στοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ κηρύξει καθένας. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Πέτρος ὀρίσθηκε νὰ κηρύξει στοὺς περιτμημένους. Ἐπίσης χρησιμοδότησε τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ εἶπε· «Ξεχωρίστε μου τὸν Βαρνάβα καὶ τὸν Σαῦλο γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἔχουν προσκληθεῖ»⁶¹, καὶ ἔγιναν ἀποστολοὶ τῶν ἐθνῶν». «Μοίρασε λοιπὸν τὸ χέρι του κλήρους, ὥστε νὰ τοὺς νέμονται στὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀνέφερε τὰ ἐλάφια, ἔβαλε κατ' ἀνάγκη τὸ «νέμονται», γιὰτὶ κατὰ κάποιο τρόπο καταβόσκησαν τὶς χῶρες γεμᾶτοι ἀπὸ χαρὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ καλοῦνταν μέσω τῆς πίστεως στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ κληρὸς τους. Καὶ πράγματι ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἀπευθυνόμενος πρὸς ἐκείνους ποὺ σώθηκαν μέσω αὐτοῦ, ἔλεγε· «Χαρὰ καὶ στεφάνι μου»⁶². Ὅτι βέβαια ἡ καύχησή τους γι' αὐτὸ θὰ διατηρηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ αἰῶνια, τὸ διευκρινίζει λέγοντας «Θ' ἀναπαιθοῦν σ' αὐτήν». Σ' αὐτήν σὲ ποιά; Προφανῶς στὴν κληρονομία ποὺ τοὺς παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μνημονεύσομε καὶ τὸν μακάριο Δαβὶδ ποὺ ψάλλει γι' αὐτούς «Ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ποὺ διαπλάθει ἐλάφια καὶ ἀπογυμνώνει δάση»⁶³. Καὶ πράγματι δάση γιὰ τὰ νοητὰ ἐλάφια ἀναδείχθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ τ' ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα μοιράσθηκαν αὐτοὶ νοητὰ, χαίροντας γιὰ τὶς προόδους τῶν πιστῶν.

ΚΕΦ. 35, στίχ. 1-2. «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἡ διψασμένη ἔρημος, ἃς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἢ ἔρημος καὶ ἃς ἀνθίσει σὰν τὸ κρίνο. Θὰ γεμίσει ἀπὸ ἄνθη καὶ θ' ἀναγαλλιάσουν τὰ ἔρημα μέρη τοῦ Ἰορδάνη. Ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου δόθηκε σ' αὐτήν καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου, καὶ ὁ λαὸς μου θὰ δεῖ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ μας».

60. Ματθ. 28, 19.

61. Πράξ. 13, 2.

62. Φιλ. 4, 1.

63. Ψαλμ. 28, 9.

Ἐρημον καὶ στείραν ἀποκαλεῖν ἔθος τῆ θεοπνεύστῃ
 Γραφῇ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ἣ ποτὲ μὲν ἐν τούτοις ἦν,
 οὔτε τὸν ἐξ οὐρανοῦ νοητὸν ἔχουσα νυμφίον, φημί δὴ Χρι-
 στὸν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνδείᾳ τυγχάνουσα παντὸς ἀγαθοῦ καὶ
 5 οἶον ἀκάνθης οὔσα τροφὸς δίψης τε καὶ ἄνυδρος, ἐπειδὴ
 δὲ γέγονεν ἐν αὐτῇ Χριστὸς (προσελήφθη γὰρ διὰ τῆς πί-
 στεως καὶ τὸ θεῖον παρ' αὐτοῦ πεπλούτηκε νόμα· πηγὴ γάρ
 ἐστὶ ζωῆς καὶ χειμάρρους τρυφῆς, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ λέγων δι'
 ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς
 10 ὡς ποταμὸς εἰρήνης καὶ ὡς χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν
 ἐθνῶν»), στείρα μὲν οὐκέτι καὶ ἔρημος, πολύταις δὲ μᾶλλον
 καὶ ὑπὸ νυμφίῳ καὶ εὐανθῆς νοητῶς Ἡ πάλαι τοίνυν δι-
 ψῶσι κατευφραινέσθω, φησίν, ἔξανθείτω δὲ καὶ ὡς κρῖνον
 ὄμοῦ καὶ τὸ ἀνθηρὸν καὶ τὸ εὐώδες, ἔχουσα Χριστοῦ γὰρ
 15 γέγονεν ὄσμη, καὶ πιστώσεται γράφων ὁ Παῦλος, ὅτι «Χρι-
 στοῦ εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ». Τὰ δὲ γὰρ «ἔρημα τοῦ Ἰορδά-
 νου», τὴν περὶ αὐτὸν ἔρημόν φησιν. Ὑπὸ γὰρ τοῖς ἀπειθήσα-
 σιν ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν, ἣ καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν
 πιστεύουσι, τὸ τοῦ Ἰορδάνου δέδοται νόμα, καὶ παρ' ἡμῖν
 20 ἐστὶ· βαπτίζόμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, καὶ ἡμῶν, ὡς ἔφην, γέγονεν
 ἡ ἁγία πηγὴ. Ταύτη τοίνυν ἐν τῇ ἐρήμῳ, φησί, τῆ ποτὲ μὲν
 διψώσῃ, λαχούσῃ δὲ νῦν τὸν διαβόητον Ἰορδάνην, ἣ δόξα
 δέδοται τοῦ Λιδάνου καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου. Λίβανος
 δὲ καὶ Κάρμηλος εἴρηται πλειστάκις ἢ Ἱερουσαλήμ καὶ αὐ-
 25 τὸς ὁ θεῖος νεώς. Ἄλλ' ἡ πάλαι πρόπουσα δόξα τῆ τε ἁγία
 πόλει καὶ τῷ θείῳ ναῷ, δέδοται τῇ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίᾳ, καὶ
 ἐν αὐτῇ τεθεάμεθα τὴν δόξαν Κυρίου καὶ τὸ ὕψος τοῦ Θε-
 οῦ. Ἰουδαῖοι μὲν ὡς ἀνθρώπων ψιλῷ καὶ οὐδὲν ἔχοντι παρὰ
 τοὺς ἄλλους τὸ πλεόν προσεφέροντο τῷ Κυρίῳ, ἡμεῖς δὲ τὸ
 30 ὕψος τῆς δόξης αὐτοῦ τεθεάμεθα. Θεὸν γὰρ ἴσμεν αὐτόν,
 οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς ἐνηνθρωπηκότα, καὶ οὕτως Θεόν.

Εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς ν' ἀποκαλεῖ ἔρημο καὶ στείρα τὴν Ἐκκλησία πού προῆλθε ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς, ἡ ὁποία κάποτε συνοδευόταν ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ δὲν εἶχε οὔτε τὸν νοητὸ οὐράνιο νυμφίον, ἐννοῶ τὸν Χριστό, ἀλλ' ἦταν καὶ φτωχὴ ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ ἔτρεφε ἀγκάθια, ἀλλὰ καὶ διψοῦσε χωρὶς νὰ ἔχει νερό. "Ὅταν ὅμως ἦρθε σ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς (γιατὶ τὸν ἔλαβε μέσω τῆς πίστεως καὶ δέχθηκε ἀπὸ αὐτὸν πλούσιον τὸ θεῖον νόμα, γιατί εἶναι πηγὴ ζωῆς καὶ χεῖμαρρος τρυφῆς, καὶ αὐτὸς ἦταν πού ἔλεγε μέσω ἑνὸς προφήτη· «Νά, ἐγὼ στρέφομαι πρὸς αὐτοὺς σὰν ποταμὸς εἰρήνης, καὶ σὰν χεῖμαρρος ἀπολαύσεων καταπλημμυρισμένος ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἔθνῶν»⁶⁴), ἔπαυσε νὰ εἶναι πιά στείρα καὶ ἔρημος, ἀλλ' ἔγινε μᾶλλον μητέρα μὲ πολλὰ παιδιά καὶ σύζυγος τοῦ νυμφίου καὶ γεματὴ ἀπὸ πνευματικὰ ἀνθη. Ἡ παλαιὰ λοιπὸν διψασμένη ἔρημος ἃς γεμίσει, λέγει, ἀπὸ εὐφροσύνη, καὶ ἃς ἀνθίσει σὰν τὸ κρίνον ἀνθος ὠραῖο καὶ εὐωδιαστό. Γιατὶ ἔγινε εὐωδία τοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ τὸ βεβαιώσῃ γράφοντας ὁ Παῦλος· «Εἴμαστε εὐωδία τοῦ Χριστοῦ»⁶⁵. Λέγοντας πάλι «τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνη», ἐννοεῖ τὴ γῆν ἀπὸ αὐτὸν ἔρημη περιοχὴ. Δὲν δόθηκε λοιπὸν τὸ νόμα τοῦ Ἰορδάνη στοὺς ἀνυπάκουους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἀλλὰ σ' ἐμᾶς πού προερχόμαστε ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἡ καὶ σὲ ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς πίστεψαν, καὶ παραμένει σ' ἐμᾶς γιατί βαπτίζομαστε σὲ τὸ ὄνομά του καὶ ἔγινε, ὅπως εἶπα, δική μας ἡ ἀγία πηγὴ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει, «στὴν ἔρημον, πού προηγουμένως διψοῦσε» καὶ τώρα τῆς ἔλαχε ὁ περιδότης Ἰορδάνης, «δόθηκε ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμῆλου». Λίβανος πάλι καὶ Κάρμηλος ὀνομάσθηκαν πολλές φορές ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεῖος ναός. Ἀλλὰ ἡ δόξα πού ἔπρεπε παλαιὰ στὴν ἀγία πόλη δόθηκε στὴν Ἐκκλησία τῶν ἔθνῶν καὶ εἶδαμε σ' αὐτὴ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι βέβαια συμπεριφέρθηκαν πρὸς τὸν Κύριον σὰν πρὸς ἀπλὸ ἄνθρωπον καὶ πού δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐνῶ ἐμεῖς εἶδαμε τὸ ὕψος τῆς δόξας του. Γιατὶ τὸν ἀναγνωρίζομε Θεό, πού κατ' οἰκονομία ἔγινε γιὰ μᾶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἔτσι εἶναι Θεός.

Στίχ. 3-6. «*Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνεμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα. Παρακαλέσατε τοὺς ὀλιγοψύχους τῆ διανοίᾳ· ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε. Ἴδου ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει. Αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς.*
 5 *Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἀλείται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων».*

Πρέπουσα μυσταγωγία καὶ παράκλησις πνευματικῆ τοῖς ἐξ ἔθνῶν καλουμένοις εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ, τό,
 10 «*Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνεμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα*». Τοῖς μὲν γὰρ ἔτι πλανωμένοις αἱ χεῖρες ἀργαί, παραλελυμένα δὲ καὶ τὰ γόνατα. Καὶ οὐχὶ δὴ πάντως περὶ τῶν τοῦ σώματος μορίων τὰ τοιαῦτά φησιν, ἀρρώστοῦντας δὲ νοητῶς εὐρήσομεν τοὺς ἐν ἀπάταις καὶ πλάναις. Οὔτε γὰρ ἔρ-
 15 γον εὐσεβείας παρ' αὐτοῖς ἔστιν εὐρεῖν, οὔτε ἰσχὺν γονάτων, ἢ γουν διανοίας, τὴν εὐαγῆ τῆς δικαιοσύνης διαπορευομένοις ὁδόν. Ἄλλ' ἰσχύσατε, φησὶν, ἵνα καὶ δραμεῖν δύνωνται πρὸς Θεόν. Ὑμεῖς δὲ ὡς τεταγμένοι πρὸς ἱερουργίαν τοῦ θείου κηρύγματος παρακαλέσατε τοὺς ἡσθηνηκό-
 20 τας, λέγετε σαφῶς τοῖς ὀλιγοψύχοις «*Ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε*». Οὐ γὰρ εὐρωστος ὁ νοῦς τοῖς οὐκ εἰδόσι τὸν Θεόν δεδίασι γὰρ ὥσπερ τὰς τῶν παθῶν ἐφόδους καὶ τὸν πάλαι κατ' αὐτῶν τυραννήσαντα Σατανᾶν, καὶ πρὸς γε τούτῳ τὸν θάνατον. Ἄλλ' «*ἰδού*», φησὶν, «*ὁ Θεός*», τοῦτ' ἔστιν οὐ μα-
 25 κράν ὁ Σωτὴρ, «*ὃς ἀνταποδώσει κρίσιν*». Κατακρινεῖ γὰρ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἀπαλλάξει τῆς ὑπ' αὐτῷ δουλείας τοὺς θεβιασμένους.

Ἦξει γάρ, «*ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς*». Τί οὖν; Ἦξει τότε τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, «*ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν*». Οἱ
 30 γὰρ πάλαι τῆ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λατρεύοντες, αὐτὴν τὴν ποτε πλανήσασαν κτίσιν, χειραγωγὸν ὥσπερ τινὰ ποιῆσονται, καλῶς ἀποφέρουσαν πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ Δημι-

Στίχ. 3-6. «Ἀποκτῆστε δύναμη, χέρια ἀδύναμα καὶ γόνατα παραλυμένα. Ἐνθαρρύνετε τοὺς ὀλιγόψυχους· σταθεῖτε δυνατοί, μὴ φοβᾶστε. Νὰ, ὁ Θεός μας ἀνταποδίδει δικαιοσύνη καὶ θ' ἀνταποδώσει. Αὐτὸς θὰ ἔρθει καὶ θὰ μᾶς σώσει. Τότε θ' ἀνοίξουν τὰ μάτια τῶν τυφλῶν καὶ τὰ αὐτιά τῶν κουφῶν θ' ἀκούσουν. Τότε ὁ χωλὸς θὰ πηδήσει σὰν ἐλάφι καὶ ἡ γλῶσσα τῶν μουγγῶν θὰ μιλήσει εὐκρινέστατα».

Μυσταγωγία πρέπουσα καὶ παρηγοριὰ πνευματικὴ γιὰ τοὺς ἔθνικοὺς ποὺ καλοῦνται νὰ γνωρίσουν τὸν Χριστὸ εἶναι τὸ «Ἀποκτῆστε δύναμη, χέρια ἀδύναμα καὶ γόνατα παραλυμένα». Αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὴ πλάνη τὰ χέρια τους εἶναι ἀδρανῆ καὶ τὰ γόνατά τους παραλυμένα. Καὶ αὐτὰ βέβαια δὲν τὰ λέγει ὅπως δῆποτε γιὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἀλλὰ θὰ βροῦμε ὅτι εἶναι ἄρρωστοι πνευματικὰ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἀπατηθεῖ καὶ παραπλανηθεῖ. Γιατὶ οὔτε ἓνα ἔργο εὐσέβειας μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ σ' αὐτούς, οὔτε δύναμη στὰ γόνατα, δηλαδή στὴ διάνοια, γιὰ νὰ πορεύονται τὸν εὐσεβῆ δρόμο τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ, λέγει, «Ἀποκτῆστε δύναμη», γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τρέχουν πρὸς τὸν Θεό. Ἀλλὰ ἔσεῖς ποὺ ἔχετε ταχθεῖ στὴν ἱερουργία τοῦ θείου κηρύγματος, ἐνθαρρύνετε τοὺς ἀσθενεῖς, λέγετε μὲ σαφήνεια στοὺς ὀλιγόψυχους· «Σταθεῖτε δυνατοί, μὴ φοβᾶστε». Γιατὶ δὲν εἶναι εὐρωστος ὁ νοῦς αὐτῶν ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό. Καθόσον φοβοῦνται τὶς ἐπιθέσεις τῶν παθῶν ὅπως καὶ τὸν παλαιὸ τύραννό τους Σατανᾶ, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν καὶ τὸ θάνατο. Ἀλλὰ, «Νὰ», λέγει, «ὁ Θεός», δηλαδή ὁ Σωτήρας, δὲν εἶναι μακριά, «ποὺ θ' ἀνταποδώσει δικαιοσύνη». Γιατὶ θὰ καταδικάσει τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ θὰ ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ δουλεία τους σ' αὐτὸν ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ βία ὑποβλήθηκαν σ' αὐτήν.

Γιατὶ λέγει· «Θὰ ρθει, θὰ ρθει καὶ θὰ μᾶς σώσει». Τί θὰ συμβεῖ λοιπόν, Θὰ ρθει τότε στοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς «καὶ θ' ἀνοιχθοῦν τὰ μάτια τῶν τυφλῶν». Αὐτοὶ δηλαδή ποὺ παλαιὰ λάτρευαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη, αὐτὴ τὴν κτίση ποὺ τοὺς ὀδήγησε κάποτε στὴν πλάνη, θὰ τὴν κάνουν σὰν κάποιον χειραγωγό τους, ποὺ θὰ

ουργοῦ. «Ἀπό γὰρ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργός αὐτῶν θεωρεῖται», καί, ὡς φησιν ὁ Παῦλος, «Τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης».
 5 «Ἀνοιχθήσονται τοίνυν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πάλαι τυφλῶν, ἀκούσονται τὰ ὦτα τῶν κωφῶν». Οἱ γὰρ πάλαι τοὺς περὶ Θεοῦ λόγους ἀποσειόμενοι καὶ ἀπαράδεκτον ποιεῖσθαι σπουδάζοντες τὴν τῶν ἀγίων μυσταγωγίαν, ἀσμένως αὐτὴν παραδέχονται. «Ἀλεῖται δὲ καὶ ὡς ἔλαφος ὁ χωλός, καὶ
 10 τρανὴ ἔσται ἢ γλῶσσα μογιάλων». Οἱ γὰρ τοι πάλαι, φησὶν, ὀρθοποδεῖν οὐκ εἰδότες, ἀλλ' οἴονεὶ παρειμένον ἔχοντες τὸν νοῦν, ἐλάφων δίκτην ἀναπηδήσουσι, τοῦτ' ἔστιν εὐδρομοί τε καὶ εὐκλεεῖς ἔσονται, νοητῶς δηλονότι, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ὀφιοκτόνοι καὶ εἰδότες εὐστομεῖν. Λαλήσουσι
 15 γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, οὐκέτι λέγοντες τῷ ξύλῳ, «Πατὴρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με». Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ σωματικῶς ταῦτα πεπλήρωκεν ὁ Χριστὸς ταῖς ἀπορρήτοις θεοσημείαις καταπλήττων τὴν Ἰουδαίαν.

Στίχ 6-7. «Ὅτι ἐρῶράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ
 20 ἐν γῆ διψώση. Καὶ ἡ ἄνυδρος ἔσται εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος· ἐκεῖ ἔσται εὐφροσύνη ὀρνέων, ἔπαυλις καλάμου καὶ ἔλη».

Εὐφρανθῆναι προστέταχε τὴν διψῶσαν ἔρημον· εἶτα προσεπάγει τὴν τῆς εὐφροσύνης αἰτίαν εὐθύς «Ἐρῶράγη
 25 γὰρ ὕδωρ ἐν αὐτῇ», φησί. Καὶ τό, «ἐρῶράγη», καλῶς, ἵνα τὸ ἀμφιλαφές τῆς χορηγίας διὰ τούτου σημαίνεται. «Φάραγα» δέ φησιν, ἀντὶ τοῦ ποταμοῦ, οὗ δὴ γεγονότος ἡ ἄνυδρός ποτε στραφήσεται λοιπὸν εἰς ἔλη. Ἐξεῖ δὲ καὶ ὕδατος πηγὴν, ἢ τὸν ἅγιον Ἰορδάνην, ἣ γουν καὶ αὐτὸν τὸν τῶν
 30 ὄλων Σωτῆρα Χριστόν· πηγὴ γὰρ ἔστι ζωῆς καὶ φρέαρ

τούς ὁδηγεῖ ὀρθά στήν ἐπίγνωση τοῦ Δημιουργοῦ. Γιατί λέγει, «Ἀπό τὸ κάλλος τῶν δημιουργημάτων θεωρεῖται κατ' ἀναλογία ὁ δημιουργός τους»⁶⁶, καί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Οἱ ἀόρατες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆ θεμελίωση τοῦ κόσμου γίνονται ὁρατὲς σχετιζόμενες μὲ τὰ ἔργα του, καὶ ἡ αἰώνια δύναμη καὶ ἡ θεότητά του»⁶⁷. Θ' ἀνοιχθοῦν λοιπὸν τὰ μάτια ἐκείνων πού ἦταν παλαιὰ τυφλοὶ καὶ θ' ἀκούσουν τ' αὐτιά τῶν κουφῶν». Ἐκεῖνοι δηλαδή πού παλαιὰ ἀπέρριπταν τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ προσπαθοῦσαν νὰ κάνουν ἀπαράδεκτη τὴ μυσταγωγία τῶν ἁγίων, θὰ τὴν ἀποδεχθοῦν μὲ εὐχαρίστηση. «Θὰ πηδήξει καὶ ὁ χωλὸς ἀπὸ χαρὰ σὰν τὸ ἐλάφι καὶ θὰ εἶναι εὐκρινέστατη ἡ γλῶσσα τῶν μουγγῶν». Ἐκεῖνοι, λέγει, πού παλαιὰ δὲν γνώριζαν νὰ βαδίζουν ὀρθά, ἀλλ' εἶχαν κατὰ κάποιον τρόπο παραλυμένο τὸ νοῦ, θ' ἀναπηδήσουν σὰν ἐλάφια, δηλαδή θὰ βαδίσουν ὀρθά καὶ θὰ γίνουν ἔνδοξοι, πνευματικὰ βέβαια, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ θὰ εἶναι φονεῖς φιδιῶν καὶ γνῶστες τῆς ρητορείας. Γιατί θὰ μιλήσουν γιὰ τὰ σχετικά μὲ τὸν Θεό, καὶ δὲν θὰ λένε πιά στὸ ξύλο, «Ἐσὺ εἶσαι ὁ πατέρας μου, καὶ σὸν λίθο, Ἐσὺ μ' ἐγέννησες»⁶⁸. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ σωματικῶς ὁ Χριστὸς τὰ πραγματοποιοῦσε αὐτὰ καταπλήσσοντας μὲ τὰ ἀνέκφραστα θεαύματα τοῦ τὴν Ἰουδαία.

Στίχ. 6-7. «Γιατί ξεπήδησε νερὸ στήν ἔρημο καὶ φαράγγι γεμᾶτο νερὸ στὴ διψασμένη γῆ. Ἡ ξερὴ γῆ θὰ μεταβληθεῖ σὲ ἔλη καὶ στὴ διψασμένη γῆ θὰ ἀναβλύσει πηγὴ νεροῦ. Ἐκεῖ θὰ ὑπάρξει χαρὰ τῶν πουλιῶν, τόπος καλαμῶν καὶ ἔλη».

Πρόσταξε νὰ εὐφρανθεῖ ἡ διψασμένη ἔρημος· ἔπειτα προσθέτει ἀμέσως καὶ τὴν αἰτία τῆς εὐφροσύνης. Γιατί λέγει· «Ξεπήδησε νερὸ σ' αὐτὴν». Καὶ τὸ «ξεπήδησε» τὸ λέγει σωστά, γιὰ νὰ ὑποδηλωθεῖ μ' αὐτὸ ἡ ἀφθονία τῆς χορηγίας. Τὸ «Φάραγγα» πάλι τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ ποταμοῦ, πράγμα πού ὅταν γίνει, θὰ μετατραπεῖ ἡ ἄνυδρη κάποτε γῆ σὲ ἔλη. Θ' ἀποκτήσει ὅμως καὶ πηγὴ νεροῦ, ἐννοώντας ἡ τὸν ἅγιο Ἰορδάνη, ἡ τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό· γιὰ αὐτὸς εἶναι πηγὴ ζωῆς καὶ πηγὰδι

68. Ἱερ. 2, 27.

ὕδατος ζῶντος. Ἐπ' αὐτῶν γέγονεν ἡ τῶν ὀρνέων συνδρομή
 τε καὶ εὐφροσύνη. «Ὅρνεα» δέ φησιν ἐν τούτοις τοὺς τῶν
 ἐπιγείων ἀναπτάντας πραγμάτων καὶ ὑψοῦ γεγονότας διὰ
 τὴν ἀρετὴν, τὰ ἄνω τε φρονεῖν ἐλομένους· οὗτοι χαίρουσιν
 5 ὡς ἐπὶ πηγῇ τῷ Χριστῷ, τῷ ποιήσαντι τὴν ἔρημον ἔπαυλιν
 καλάμου καὶ ἔλη. Τὰ μὲν γὰρ εὐδενδρα τῶν χωρίων αἰεί πως
 τοῖς ἔλεσι στεφανοῦσθαι φιλεῖ, ἡ δὲ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία τὸ
 ἐξ οὐρανοῦ πλουτήσασα νόμα καὶ τοῖς θείοις καταρδομένη
 10 σα, τροφός ἐστιν ἐλῶν καὶ καλάμου, τοῦτ' ἔστι τῶν ἐν Χρι-
 στῷ τεθηλότων εἰς ζωὴν ἀμύρητον δι' ἁγιασμοῦ.

Στίχ. 8-10. «Ἐκεῖ ἔσται ὁδὸς καθαρὰ, καὶ ὁδὸς ἁγία
 κληθήσεται, καὶ οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκεῖ ἀκάθαρτος, οὐδὲ
 ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς ἀκάθαρτος. οἱ δὲ διεσπαρμένοι πορεύ-
 15 σονται ἐπ' αὐτῆς, καὶ οὐ μὴ πλανηθῶσι. Καὶ οὐκ ἔσται
 ἐκεῖ λέων, οὐδέ τι τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν οὐ μὴ ἀνα-
 βῆ ἐπ' αὐτήν, οὐδ' οὐ μὴ εὐρεθῆ ἐκεῖ, ἀλλὰ πορεύονται
 ἐν αὐτῇ λελυτρωμένοι διὰ Κύριον, καὶ συνηγμένοι ἀπο-
 στραφήσονται, καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών μετ' εὐφροσύνης,
 20 καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν. Ἐπὶ γὰρ
 τῆς κεφαλῆς αὐτῶν αἴνεσις καὶ ἀγαλλίαμα, καὶ εὐφρο-
 σύνη καταλήψεται αὐτούς, ἀπέδρα ὀδύνη καὶ στενα-
 γμὸς καὶ λύπη».

Ὅδον ὀνομάζει καθαρὰν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας
 25 τὴν δύναμιν, ἣ γοῦν καὶ ἑτέρως τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος κά-
 θαρσιν. Ἀποσμήχει γὰρ τὴν ἐντετηγμένην ταῖς τῶν ἀνθρώ-
 πων ψυχαῖς κηλῖδα, καὶ ἀπαλλάττει πλημμελημάτων, καὶ
 ῥύπου παντὸς ἀποφαίνει κρείττονας Ὅδὸς οὖν ἁγία καὶ
 30 καθαρὰ καὶ μᾶλλον ὀρθῶς ὠνόμασται, ἀνέμδατος δὲ τοῖς
 οὐπω κεκαθαυμένοις. Πολιτεύεται γὰρ οὐδεὶς εὐαγγελικῶς
 μὴ οὐχὶ πρότερον τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κατα-

νεροῦ ζωντανοῦ. Σ' αὐτὰ ἔγινε ἡ συνάθροιση τῶν πουλιῶν καὶ ἡ ἐκδήλωση τῆς μεγάλης χαρᾶς. «Ὁρνεα» λέγει μὲ τὰ λεγόμενα ἐδῶ ἐκείνους πού πέταξαν πάνω ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ ἀνέβηκαν στὰ ὑψη ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς τους, προσιμώντας νὰ σκέφονται τὰ οὐράνια. Αὐτοὶ χαίρονται μὲ τὸν Χριστὸ σὰ νὰ εἶναι πηγὴ, πού ἔκανε τὴν ἔρημο τόπο καλαμιοῦ καὶ ἔλη. Γιατὶ τὰ μέρη μὲ τὰ πολλὰ δένδρα συνήθως κοσμοῦνται μὲ τὰ ἔλη, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία ἡ ἀποτελούμενη ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἔχοντας δεχθεῖ ἄφθονο τὸ νάμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀρδευόμενη ἀπὸ τὰ θεῖα χαρίσματα καὶ ἐντρυφώνας πλούσια στίς διδασκαλίες τῶν ἁγίων, τρέφει τὰ ἔλη καὶ τὰ καλάμια, δηλαδή αὐτοὺς πού ἀκμάζουν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὸν ἁγιασμό τους ὁδηγοῦνται σὲ ζωὴ ἀτελείωτη.

Στίχ. 8-10. «Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχει ὁδὸς καθαρὴ, πού θὰ ὀνομασθεῖ ὁδὸς ἁγία, καὶ δὲν θὰ περάσει ἀκάθαρτος ἀπὸ ἐκεῖ, οὔτε θὰ ὑπάρχει ἐκεῖ ὁδὸς ἀκάθαρτη. Ἐκτὸς αὐτὴν θὰ περάσουν οἱ διασκορπισμένοι καὶ δὲν θὰ πλανηθοῦν. Ἐκεῖ δὲν θὰ ὑπάρχει λεοντάρη, οὔτε κάποιος ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία θ' ἀνεβεῖ σ' αὐτὴν, οὔτε θὰ βρεθεῖ ἐκεῖ. Ἐκεῖ θὰ πορευθοῦν οἱ λυτρωμένοι χάρις στὸν Κύριο, καὶ θὰ ἐπιστρέψουν οἱ συγκεντρωμένοι καὶ θὰ φθάσουν στὴ Σιών μὲ χαρὰ, καὶ αἰώνια εὐφροσύνη θὰ ὑπάρχει πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους. Γιατὶ ἐπάνω στὸ κεφάλι τους θὰ ὑπάρχει ὕμνος καὶ ἀγαλλίαση, καὶ εὐφροσύνη θὰ τοὺς πλημμυρίσει, ἀφοῦ ἔφυγε μακριὰ ἡ ὁδὴν καὶ ὁ στεναγμὸς καὶ ἡ λύπη».

Ἡ ὁδὸς καθαρὴ ὀνομάζει τὴ δύναμη τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, ἢ καὶ μὲ ἄλλη ἔννοια τὴν κάθαρση μέσω τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ καθαρίζει τὴ σταλαγμένη μέσα στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων κηλίδα, τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰ πλημμελήματα, καὶ τοὺς παρουσιάζει καθαρούς ἀπὸ κάθε ρύπο. Ὀνομάσθηκε λοιπὸν, καὶ πολὺ ὀρθά, ὁδὸς ἁγία καὶ καθαρὴ, καὶ εἶναι ἀδιάβατη ἀπὸ ἐκείνους πού δὲν εἶναι ἀκόμα καθαροί. Γιατὶ κανένας δὲν πολιτεῦεται σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο ἂν προηγουμένως δὲν καθαρθεῖ τελείως μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα· ἐπομένως οὔτε κανένας ἄπιστος θὰ

πλουτήσας κάθαρσιν· οὐδείς οὖν ἄρα τῶν ἀπίστων. Οὗτοι γὰρ οἱ ἀκάθαρτοι βαδιοῦνται, φησὶν, ἐν αὐτῇ. Πορεύονται δὲ μᾶλλον οἱ διεσπαρμένοι, τοῦτ' ἔστιν οὗς ἐσκόρπισεν ὁ Σατανᾶς, δημοῖ δὲ τὰ ἔθνη, καὶ οὐ μὴ πλανηθῶσι. Πάλαι μὲν
 5 γὰρ πεπλάνηνται ξύλοις τε καὶ λίθοις λελατρευκότες, καὶ σκολιὰς ἰόντες ὁδοὺς. Νῦν δὲ μαθήσονται τὴν εὐθειᾶν καὶ καθαρὰν τὴν πρὸς ἀγίαν ζωὴν ἀποφέρουσαν τρίβον.

Ὅτι δὲ καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας ἐλεύθεροι γεγονότες τὸν οὕτως εὐκλεᾶ διαζήσονται βίον, διαλευκαίνει
 10 λέγων, ὡς «Οὔτε λέων, οὔτε μὴν ἕτερόν τι τῶν πονηρῶν θηριῶν ἐκεῖ ἔσται», τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ὁδῷ τῇ καθαρᾷ. Πάλαι μὲν γὰρ οἷά τις ἄγριος θῆρ ὁμοῦ τοῖς ἀνοσίοις πνεύμασιν ἐπεπήδα τοῖς, ἐπὶ γῆς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής, ἀλλ' ἠσθένησεν ἐν Χριστῷ, ἀπελήλαται δὲ τῆς τῶν πιστευσάντων ἀγέλης, καὶ
 15 τῆς κατ' αὐτῶν πλεονεξίας ἐξεσοδήθη παρὰ Χριστοῦ. Ἐν ταύτῃ συναγοῦν τῇ ὁδῷ τῇ καθαρᾷ οἱ διὰ Χριστοῦ λελυτρωμένοι καὶ συναχθέντες διὰ τῆς πίστεως εἰς ὁμοψυχίαν βαδιοῦνται, καὶ τὴν πάλαι τρίβον ἀφέντες ἀποστραφήσονται, καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών, τοῦτ' ἔστιν τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν δὲ ἐπὶ
 20 γῆς καὶ ἐν οὐρανοῖς εὐφροσύνην ἔχοντες τὴν ἀμύρητον. Δοξολογήσουσι γὰρ τὸν διασώσαντα Θεόν. Ἀγαλλίαμα δὲ καὶ εὐφροσύνη καὶ πᾶν εἶδος τῆς ἐν Χριστῷ θυμηδίας καταλήψεται αὐτούς, καὶ ἄγευστοι παντελῶς λύπης ἔσονται καὶ στεναγμοῦ. Οἱ γὰρ ἐπ' ἐλπίσι ταῖς οὕτω λαμπραῖς κεκλημέ-
 25 νοι, οἱ τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς ἐσόμενοι κληρονόμοι, καὶ δόξης τῆς ἄνωθεν καταπλουτεῖν μέλλοντες τὰ ἀυχήματα, καὶ αὐτῷ δὲ προσδοκῶντες συμβασιλεῦσαι Χριστῷ, ποίας ἔσονται λύπης μέτοχοι; ἢ ποῖον εἰσδέξονται στεναγμόν; Τὸν τῶν ὅλων Θεὸν τὰ πονηρὰ τῶν θηριῶν κατανεμηθήσονται καὶ κατα-
 30 λύσουσιν. Ἡσθήσονται γὰρ μᾶλλον ὡς ἐν παντὶ πάντῃ τε καὶ πάντως ἐσόμενοι καλῶ.

βαδίσει αὐτὸ τὸ δρόμο. Δὲν θὰ βαδίσουν λοιπὸν οἱ ἀκάθαρτοι σ' αὐτόν, ἀλλὰ θὰ βαδίσουν οἱ διασκορπισμένοι, δηλαδή ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους διασκόρπισε ὁ Σατανᾶς, δηλαδή τὰ ἔθνη, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ πλανηθοῦν. Γιατὶ πλανήθηκαν στὸ παρελθόν, ἀφοῦ λάτρευσαν τὰ ξύλα καὶ τὶς πέτρες, καὶ βάδισαν δύσκολους δρόμους. Τώρα ὅμως θὰ μάθουν τὴν εὐθεῖα καὶ καθαρὴ ὁδὸ, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἁγία ζωὴ.

“Ὅτι βέβαια ἀφοῦ ἀπελευθερωθοῦν καὶ ἀπὸ τὴν κυριαχία τοῦ διαβόλου θὰ ζήσουν τὸν τόσο ἔνδοξο βίο τὸ διευκρινίζει λέγοντας: «Οὔτε λεοντάρη οὔτε ἄλλο ἄγριο θηρίο θὰ ὑπάρχει ἐκεῖ», δηλαδή στὸν καθαρὸ δρόμο. Γιατὶ παλαιὰ σὰν ἓνα ἄγριο θηρίο μαζί μὲ τὰ ἀνόσια πνεύματα ὁρμοῦσε στοὺς ἀνθρώπους ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μὲ τὸν Χριστὸ ἔχασε τὴ δύναμή του, ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὸ ποίμνιο αὐτῶν ποὺ πίστεψαν καὶ ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἔξουσία ποὺ ἀσκοῦσε ἐπάνω τους. Σ' αὐτὴ λοιπὸν τὴ καθαρὴ ὁδὸ θὰ βαδίσουν ὅσοι λυτρώθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀφοῦ ὁδηγήθηκαν μέσω τῆς πίστεως σὲ ὁμοψυχία, καὶ ἀφήνοντας τὸν παλαιὸ δρόμο, θὰ ἐπιστρέψουν καὶ θὰ μεταβοῦν στὴ Σιών, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, ἔχοντας χωρὶς τέλος τὴν εὐφροσύνη καὶ ἐπάνω στὴ γῆ καὶ στοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ θὰ δοξολογήσουν τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς ἔσωσε. Ἐγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη καὶ κάθε εἶδος τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ χαρᾶς θὰ τοὺς πλημμυρίσει, καὶ θὰ μείνουν τελείως ἄγευστοι ἀπὸ λύπη καὶ στεναγμό. Γιατὶ αὐτοῦ ποὺ ἔχουν κληθεῖ σὲ τόσο λαμπρῆς ἐλπίδες, αὐτοὶ ποὺ θὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς αἰώνιας δόξας καὶ ποὺ προσδοκοῦν νὰ συμβασιλεύσουν μαζί μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ποιᾶς λύπης μέτοχοι θὰ γίνουν, ἢ ποιὸ στεναγμὸ θὰ δοκιμάσουν; Θὰ καταβοσκήσουν τὰ πονηρὰ θηρία τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν κοντὰ του. Θὰ καταπλημμυρίσουν μᾶλλον ἀπὸ εὐφροσύνη ἐπειδὴ θὰ καταστοῦν ὀπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα μέτοχοι κάθε καλοῦ.

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦ. 36, στίχ. 1-2. «Καὶ ἐγένετο τοῦ τεσσαρεσκαιδεκά-
του ἔτους βασιλεύοντος Ἐζεχίου, ἀνέβη Σεναχηρείμ βα-
σιλεὺς Ἀσσυρίων ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας τὰς ὀχυ-
5 ράς, καὶ ἔλαβεν αὐτάς. Καὶ ἀπέστειλε βασιλεὺς Ἀσσυρί-
ων Ῥαψάκην ἐκ Λαχῆς εἰς Ἱερουσαλήμ πρὸς τὸν βασι-
λέα Ἐζεχίαν, μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ ἔστη ἐν τῷ
ὑδραγωγῷ τῆς κολυμβήθρας τῆς ἄνω, ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ
ἀγροῦ τοῦ γναφέως».

10 Ἐναογῆς μὲν ἅπασι τοῖς φιλιμαθεστέροις τῆς ἱστορίας
ὁ λόγος, ἐρῶ δ' οὖν ὅμως βραχυλογήσας ὡς ἔνι. Βασιλεύον-
τος τοῦ Ἰαχαζ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, εἶτα Φακεὶ τοῦ Ῥωμε-
λίου, καὶ τοῦ Ῥαασῶν τοῦ βασιλέως Συρίας ἐκπολιορκούν-
των τὴν Ἰουδαίαν, καὶ αὐτοῖς δὲ τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπαφεῖ-
15 ναι τὴν χεῖρα βουλευσαμένων, ἀτονήσας πρὸς ἀντίστασιν ὁ
μνημονευθεῖς, πρεσβεῖαν ἐστέλλετο, καὶ δὴ καὶ ἐκάλει πρὸς
ἐπικουρίαν τὸν Θεγλαφਾਲασάρ Ἀσσυρίων βασιλέα, καὶ
δώροις αὐτὸν ἀναπεῖθει πολλοῖς ἐπαμύναί τε οἱ, καὶ τὰς τῶν
ἐπ' αὐτὸν συμπεφωνηκότων βασιλέων, τοῦ τε τῆς Σαμαρεί-
20 ας φημὶ καὶ τοῦ τῆς Συρίας ἀνακόψαι πλεονεξίας. Οὗ δὴ γε-
γονότος, διολώλασι μὲν οἱ πολεμοῦντες αὐτῷ. Εἶλε γὰρ τὴν
τε Δαμασκὸν καὶ τὴν Συρίαν ὁ Ἀσσύριος, γέγονε δὲ ὑπὸ
χεῖρα τὴν αὐτοῦ καὶ ὑπὸ δασμὸν καὶ τέλη λοιπὸν ὁ Ἰαχαζ.
Ἦν δὲ τῶν ὅτι μάλιστα φανλοτάτων. Εἰδωλολάτρης τε γὰρ
25 καὶ θεομισῆς καὶ τοὺς ἄλλους τάχα πονετικῶς ἅπαντας
ταῖς κατὰ τοῦ Θεοῦ δυστροπίαις. Καταλύσαντος δὲ τὸν ἀν-
θρώπινον βίον τοῦ Ἰαχαζ, δεβασίλευκεν ἀντ' αὐτοῦ Ἐζεχί-

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΚΕΦ. 36, στίχ. 1-2. «Τὸ δέκατο τέταρτο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἐζεκία ἀνέβηκε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων Σεναχηρείμ στίς ὄχυρές πόλεις τῆς Ἰουδαίας καὶ τις κατέλαβε. Ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων ἔστειλε τότε τὸν Ραψάκη ἀπὸ τῆς Λαχεΐς στὴν Ἱερουσαλήμ πρὸς τὸν βασιλιά Ἐζεκία μὲ μεγάλη δύναμη, καὶ αὐτὸς στρατοπέδευσε στὸ ὑδραγωγεῖο τῆς ἄνω δεξαμενῆς, στὸ δρόμο πρὸς τὸν ἀγρὸ τοῦ γναφέα»¹.

Τὸ ἱστορικὸ περιστατικὸ εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους ποὺ διακατέχονται ἀπὸ περισσότερη φιλομάθεια, θὰ τὸ ἐκθέσω ὅμως κι ἐγὼ ὅσο γίνεται μὲ συντομία. Ὅταν βασίλευε στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Ἄχαζ, ὁ Φακεέ, υἱὸς τοῦ Ρωμελίου, μαζὶ μὲ τὸν βασιλιά τῆς Συρίας Ραασσῶν πολιορκοῦσαν τὴν Ἰουδαία καὶ σκέφθηκαν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ στὰ ἴδια τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐπειδὴ ὁ Ἄχαζ ποὺ μνημονεύσαμε δὲν εἶχε τὴ δύναμη ν' ἀντισταθεῖ, ἔστειλε πρεσβεΐα καὶ κάλεσε τὸν Θεγλαφαλλασάρ, τὸν βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων, νὰ βοηθήσει, καὶ μὲ πολλὰ δῶρα τὸν ἔπεισε νὰ ὑπερασπίσει τὸν ἴδιο καὶ νὰ σταματήσει τὴν ἀρπακτικότητα τῶν βασιλέων ποὺ συμμάχησαν ἐναντίον του, ἐννοῶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Σαμάρειας καὶ τῆς Συρίας, πράγμα ποὺ ἀφοῦ ἔγινε συνετέλεσε στὴν καταστροφή τῶν ἐχθρῶν του. Γιατὶ ὁ Ἀσσύριος κυρίευσε καὶ τὴ Δαμασκὸ καὶ τὴ Συρία, ἐνῶ ὁ Ἄχαζ ἔγινε στὴ συνέχεια ὑποχείριός του καὶ φόρου ὑποτελής, καὶ ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ φαύλους. Γιατὶ ἦταν εἰδωλόλατρης κι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ξεπέρασε ὅλους τοὺς ἄλλους στὴν κακοήθεια κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁ Ἄχαζ τελείωσε τὸν ἀνθρώπινο βίό του, τὸν διαδέχθηκε στὴ βασιλεία ὁ Ἐζεκίας, ποὺ ἦταν υἱὸς

69. Δ' Βασ. 16, 5-9.

ας, υἱὸς μὲν ὢν αὐτοῦ, πλὴν ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ τῆς ἀνωτάτω
δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας ἀνημμένος τὰ αὐχήματα. Οὗτος
ἠθέτησεν, φησί, ἐν τῷ βασιλεῖ Ἀσσυρίων. Οὐ γὰρ ἠνέσχετο
τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν ὑπὸ δασμοὺς ἑᾶσαι γενέσθαι, καθά-
5 περ ἀμέλει καὶ Ἄχαζ. Ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ὁ Σεναχη-
ρεΐμ, ὁ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς, ὡς ὀφείλων ἔχειν ὑπὸ δα-
σμοὺς τὴν τε Ἰουδαίαν ἅπασαν, καὶ αὐτὴν τε τὴν παρ' αὐ-
τοῖς βασιλείαν, ἀνεκαίετο μὲν εἰς ὄργας, καταδηώσας δὲ τὴν
Σαμάρειαν καὶ ταῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίαν πόλεσιν ἐπηφίει τὴν
10 στρατιάν, ἐλὼν δὲ πολλὰς, ἐπ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ Ἱεροσόλυμα
πέμπει τὸν Ῥαψάκην, οὐχ ὄπλα τέως κινήσοντα πολέμου νό-
μῳ, ἀπειλαῖς δὲ μᾶλλον καὶ ὑποσχέσεσι ταῖς εἰς ἡμερότητα
δελεάσοντα τὸ δημοτικόν.

Στίχ. 3-6. «Καὶ ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν Ἐλιακείμ ὁ τοῦ Χελ-
15 κίου ὁ οἰκονόμος, καὶ Σαρῖνᾶς ὁ γραμματεὺς, καὶ Ἰωάχ ὁ
τοῦ Ἀσάφ ὁ ὑπομνηματογράφος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ῥα-
ψάκης· Εἶπατε Ἐξεχία· Τάδε λέγει ὁ βασιλεὺς, ὁ μέγας
βασιλεὺς Ἀσσυρίων· Μὴ ἐν βουλῇ ἢ λόγοις χειλέων πα-
ράταξις γίνεται; Καὶ νῦν ἐπὶ τίνι πέποιθας, ὅτι ἀπειθεῖς
20 μοι; Ἴδου πεποιθὼς εἶ ἐπὶ τὴν ῥάβδον τὴν καλαμίνην,
τὴν κεκλασμένην ταύτην, ἐπ' Αἴγυπτον, ὅς ἂν ἐπ' αὐτὴν
ἐπιστηριχθῇ, εἰσελεύσεται εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Οὗτός
ἐστι Φαραώ, βασιλεὺς Αἰγύπτου, καὶ πάντες οἱ πεποι-
θότες ἐπ' αὐτῷ».

25 Κεκλεισμένων δηλονότι τῶν πυλῶν, καὶ τοῖς τείχεσιν
ἐφεστηκότος δήμου πάντως πῦρος τοῦ μαχμωτάτου, τὴν τῶν
πρεσβειῶν ἀποτελοῦντος χρεῖαν, ἐξήεσαν πρὸς Ῥαψάκην
οἱ ἀπόλεκτοι τοῦ βασιλέως καὶ προὔχοντες ἐν ἱερουργοῖς.
Ὁ δὲ Περσικῆς ὠμότητος ὢν, ἔχων δὲ στόμα λαλοῦν μεγά-
30 λα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης κατεθρασύ-
νετο. Καὶ ψιλῇ μὲν κλήσει τὸν Ἐξεχίαν ὀνομάζει, οὐ προσ-

του, ἀλλ' ἦταν ἄνθρωπος μὲ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἦταν στολι-
 σμένος μὲ τίς ἀρετές τῆς οὐράνιας δικαιοσύνης καὶ εὐσέβειας.
 Αὐτός, λέγει, ἀθέτησε τὴ συμφωνία μὲ τὸ βασιλιὰ τῆς Ἀσσυρίας.
 Γιατί δὲν ἀνεχόταν νὰ ἀφήσει τὴ βασιλικὴ ἐξουσία νὰ εἶναι φόρου
 ὑποτελής, ὅπως ἦταν βέβαια ὁ Ἀχαζ⁷⁰. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Σεναχη-
 ρεῖμ, ὁ βασιλιὰς τῶν Ἀσσυρίων, σὰ νὰ εἶχε χρέος νὰ κρατεῖ φόρου
 ὑποτελῆ ὅλη τὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴ βασιλεία της,
 ἀναψε ἀπὸ μεγάλο θυμὸ καὶ ἀφοῦ λεηλάτησε τὴ Σαμάρεια, ὁδήγη-
 σε τὸ στρατό του ἐναντίον τῶν πόλεων τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀφοῦ
 κυρίευσε πολλές ἀπὸ αὐτές, στὴ συνέχεια ἔστειλε ἐναντίον τῆς
 Ἱερουσαλήμ τὸν ἴδιο τὸν Ραψάκη, ὅχι γιὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ
 ὄπλα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ πολέμου, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ἀπειλές
 καὶ ὑποσχέσεις νὰ δελεάσῃ τοὺς πολίτες νὰ ἐπιδείξουν ἠπιότητα.

Στίχ. 3-6. «Βγῆκαν τότε νὰ τὸν συναντήσουν ὁ Ἐλιακείμ, ὁ οἰ-
 κονόμος τοῦ Χελκία, ὁ Σομνάς ὁ γραμματέας, καὶ ὁ Ἰωάχ,
 υἱὸς τοῦ Ἀσάφ, ὁ ὑπομνηματογράφος. Καὶ ὁ Ραψάκης τοὺς
 εἶπε· Πέστε στὸν Ἐζεκία· Ὁ βασιλιὰς ὁ μέγας τῶν Ἀσ-
 συρίων σοῦ λέγει τὰ ἐξῆς· Μήπως ὁ πόλεμος γίνεται μὲ σκέ-
 ψεις καὶ μὲ λόγια; Ποῦ στηρίζεις λοιπὸν τίς πεποιθήσεις σου
 καὶ δὲν δέχεσαι τὴν ἐξουσία μου; Νά, στηρίζεις τὴν ἐλπίδα
 σου στὸ καλαμένιο ραβδί, πὺν ἔχει τσακισθεῖ, τὴν Αἴγυπτο,
 καὶ ὅποιος στηριχθεῖ σ' αὐτήν, θὰ μπεῖ σὰν ἀγκίδα μέσα στὸ
 χέρι του. Αὐτὸς εἶναι ὁ Φαραώ, ὁ βασιλιὰς τῆς Αἰγύπτου, καὶ
 ὅλοι ὅσοι στηρίζονται σ' αὐτόν».

Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ πύλες ἦταν κλειστὲς καὶ τὸ πιὸ μάχιμο ὄπασ-
 δήποτε μέρος τοῦ λαοῦ στεκόταν στὰ τείχη, ἱκανοποιώντας τὴν
 ἀπαιτήση τῶν ἀπεσταλμένων, βγῆκαν πρὸς τὸν Ραψάκη οἱ ἐκλε-
 κτοὶ τοῦ βασιλιᾶ καὶ οἱ ἐξέχοντες ἱερεῖς. Ἀλλ' ὁ Ραψάκης, γεμᾶτος
 ἀπὸ Περσικὴ ὠμότητα καὶ μὲ «τὸ στόμα τῶν ἀλαζονικῶν λό-
 γων»⁷¹, σύμφωνα μὲ τίς Γραφές, συμπεριφερόταν μὲ θρασύτητα
 ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ὀνόμασε τὸν Ἐζεκία μόνο μὲ τὸ

71. Δαν. 7, 8.

τεθεικῶς βασιλέα, οὐχ ἕτερόν τι τῶν ὅσα ἐστὶ τῶν ἐν τοιαύ-
 ταις ὑπεροχαῖς προεπωδέσιτα. Τὸν δέ γε τῶν Ἀσσυρίων
 βασιλέα, οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ δὴ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ καὶ μέγαν
 ἀποκαλεῖ. Φησὶ δὲ ὅτι, «Μὴ ἐν βουλήῃ ἢ λόγοις χειλέων πα-
 5 ράταξις γίνεται;». Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαῖοι τὸν διὰ Μωσέως
 νόμον ἔχοντες σοφώτεροι τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐνομίζοντο,
 καὶ γοῦν ἔφασκον, «Μακάριοί ἐσμεν, Ἰσραήλ, ὅτι τὰ ἀρε-
 στα Κυρίῳ γνωστά ἡμῖν ἐστι», καταφέρει πρὸς τὸ μηδὲν ὁ
 Ῥαψάκης τὸ ἐπὶ τούτῳ καύχημα πολέμου, καὶ μάχης ἐνε-
 10 στηκότων ἀνόνητον παντελῶς ἔσεσθαι λέγων εἰς ἐπικουρί-
 αν αὐτοῖς, καὶ τὸ ἐν εἰδήσει νόμων καὶ τὸ συνετὸν καὶ μό-
 ναις βουλαῖς, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ἐν λόγοις οἴονεὶ πως ἐντριβές.
 Ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν δεβασιλευκότων τῆς Ἰουδαίας εἰς ἐπι-
 κουρίαν κεκλήκασιν τῶν Αἰγυπτίων τὴν χειρᾶ, καίτοι τοῦτο
 15 δρῶντες ἐκτόπως, ᾤθη καὶ νῦν ὁ Ἀσσύριος, οὐκ ἐπὶ Θεῷ
 μᾶλλον πεποϊθέναι τὸν Ἐζεχίαν, ἀλλ' ἐτέροις τισί, μᾶλλον
 δὲ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἔχουσι τὴν γῆν. Ταύτη τοι «καλαμί-
 νην» αὐτὴν ὀνομάζει «ῥάβδον». Σαθρὰ γὰρ πως, φησὶ, καὶ
 εὐδιάκλαστος αἰεὶ ἢ ἐπ' ἐκείνοις ἐλπίς, καὶ ἀδικουῖσα μᾶλ-
 20 λον, ἢ ὠφελεῖν ἰσχύουσα τοὺς κεχρημένους αὐτῇ· καθάπερ
 ἀμέλει καὶ καλαμίνη ῥάβδος, ἢ εἴπερ τις ἐπαναπαύσεται
 συνθραύσει μὲν πάντως αὐτήν, ἢ δὲ ἀδικήσει τὸν ἐπ' αὐτῆς
 θαρσῆσαντα.

Στίχ 7-9. «Εἰ δὲ λέγετε· Ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν πε-
 25 ποίθαμεν, νῦν μίχθητε τῷ κυρίῳ μου τῷ βασιλεῖ Ἀσσυ-
 ρίων, καὶ δώσω ὑμῖν δισχιλίαν ἵππον, εἰ δυνήσεσθε δοῦ-
 ναι ἀναβάτας ἐπ' αὐτούς. Καὶ πῶς δύνασθε ἀποστρέψαι
 εἰς πρόσωπον τοπάρχου ἐνός;».

Ἄθυροστομεῖ πάλιν, καὶ τὸ κέρας εἰς ὕψος ἐπαίρει καὶ
 30 ἀδικίαν λαλεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ δὴ, φησὶν, ἐπ' αὐτῷ
 πεποίθατε, μίχθητε τῷ Κυρίῳ μου, τοῦτ' ἐστὶν ἐξοπλίσασθε

ὄνομά του, χωρίς νὰ προσθέσει τὸ ἄξιωμα, βασιλιάς, οὔτε τίποτα ἄλλο ἀπὸ ὅσα πρέπειν σὲ τέτοια ὑψηλὰ πρόσωπα. Ἐνῶ στὸ βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων δὲν ἀποδίδει αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ τὸν ἀποκαλεῖ καὶ μεγάλο, καὶ λέγει· «Μήπως μὲ σκέψεις ἢ μὲ λόγια γίνεται ὁ πόλεμος;». Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Ἰουδαῖοι, ποὺ εἶχαν τὸ Μωσαϊκὸ νόμο, θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς πιὸ σοφοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγαν, «Εἴμαστε μακάριοι, Ἰσραηλιῖτες, ἐπειδὴ γνωρίζομε ποιά εἶναι τὰ ἀρεστὰ στὸν Θεό», γι' αὐτὸ ὁ Ραψάκης ἐκμηδενίζει τὴ σχετικὴ μὲ τὸν πόλεμο καύχησή τους, λέγοντας ὅτι, ὅταν παραταχθοῦν γιὰ τὴ μάχη θὰ εἶναι τελείως ἄχρηστη βοήθεια καὶ ἡ γνώση τῶν νόμων καὶ ἡ σοφία τους καὶ ἡ κατὰ κάποιον τρόπο ἐμπειρία τους στὶς σκέψεις μόνο καὶ στὰ λόγια. Κι ἐπειδὴ κάποιον ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰουδαίας κάλεσαν γιὰ βοήθειά τους τὴ στρατιωτικὴ δύναμη τῶν Αἰγυπτίων, μολονότι αὐτὸ ἦταν ἄτοπο, νόμισε καὶ τώρα ὁ Ἀσσύριος, ὅτι ὁ Ἐζεκίας δὲν εἶχε τὴν πεποίθησή του στηριγμένη στὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ κάποιους ἄλλους καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὴν Αἰγυπτιακὴ γῆ. Γι' αὐτὸ ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον «καλαμένιο ραβδί». Γιατὶ ἡ ἐλπίδα σ' αὐτοὺς ἦταν σαθρὴ καὶ εὐκόλο νὰ συντριβεῖ, καὶ ποὺ ζημίωνε μᾶλλον, παρὰ μποροῦσε νὰ ὠφελήσει ἐκείνους ποὺ τὴν χρησιμοποιοῦσαν, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ τὸ καλαμένιο ραβδί, στὸ ὁποῖο ἂν στηριχθεῖ κανεὶς, θὰ συντριβεῖ ὅπωςδήποτε μαζί του καὶ αὐτό, τὸ ὁποῖο θὰ βλάψει αὐτὸν ποὺ θὰ στηριχθεῖ πάνω σ' αὐτό.

Στίχ. 7-9. «Ἄν ὅμως λέτε, Ἐμεῖς στηρίζομε τὴν πεποίθησή μας στὸν Κύριον καὶ Θεόν μας, συγκροουθεῖτε τώρα μὲ τὸν κύριόν μου, τὸ βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων, καὶ θὰ σᾶς δώσω δυὸ χιλιάδες ἄλογα, ἂν μπορεῖτε νὰ ἀνεβάσετε σ' αὐτὰ δυὸ χιλιάδες ἵππεῖς. Καὶ πῶς μπορεῖτε νὰ δείξετε περιφρόνηση στὸ πρόσωπον ἑνὸς τοπικοῦ ἄρχοντά του;».

Χρησιμοποιεῖ πάλι τὸ γεμᾶτο αὐθάδεια στόμα του, ἀνεβάζει τὴν ἀλαζονεία του στὰ ὑψηλὰ, καὶ ἀπευθύνει ἄδικους λόγους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ἄν, λέγει, στηρίζετε τὴν πεποίθησή σας σ' αὐτόν,

καὶ στήτε πρὸς μάχην. Ἐγὼ δὲ προσθήσω καὶ ἵππους ὑμῖν
 δισχιλίας, καὶ ἀρκέσει τοῦτο, φησί, πρὸς πίστιν, ὅτι περιγε-
 νήσεσθε τῆς Ἀσσυρίων χειρὸς ἐὰν εὔρητε τοὺς ἀναδησο-
 μένους ἢ καὶ εἰδότας ὅπως ἵππεύειν ἐν μάχαις. Εἶτα πῶς
 5 οὐδὲ τοῦτο πληροῦν δυνάμενοι περιγενήσεσθε τοπάρχου
 ἑνός; Καταδιήρηται γὰρ ἡ τῶν Ἀσσυρίων ἀρχή, καὶ βασι-
 λέας ὑποβεβηκότας ἔχει τοῦ πάντων μείζονος, οἳ καὶ ὠνο-
 μάζοντο τοπάρχαι.

Στίχ. 9-10. «Οἰκέται εἰσὶν οἱ πεποισθότες ἐπ' Αἰγυπτίοις,
 10 εἰς ἵππον καὶ ἀναβάτην. Καὶ νῦν μὴ ἄνευ Κυρίου ἀνέβη-
 μεν ἐπὶ τὴν χώραν ταύτην πολεμῆσαι αὐτήν; Κύριος εἶ-
 πε πρὸς με· Ἀνάβηθι ἐπὶ τὴν γῆν ταύτην καὶ ἄνελαι αὐ-
 τήν».

Ἀποκείρει παντελῶς τὴν ἐπ' Αἰγυπτίοις ἐλπίδα, μονο-
 15 νουχὶ καὶ ἐν οἰκέταις ἤδη τετάχθαι λέγων τοὺς ἐπ' αὐτῇ πε-
 ποιθότας. Ἀλώσονται γὰρ, φησί, ἐγκόλως ἵππων τε καὶ
 ἀναβάτη τεθαῤῥηκότες. Εἶτα πικρόν τι καὶ ὡς ἀπὸ γε τῆς
 ἐνούσης αὐτῷ δυστροπίας ἀποφθέγγεται, οὐκ ἄνευ Κυρί-
 ου διαβεβαιούμενος τὴν κατὰ τῆς Ἰουδαίας αἴρεσθαι μά-
 20 χην. Εἰ γὰρ δὴ, φησί, καθάπερ αὐτοὶ φατε, μέγας τε καὶ ἀλ-
 κμιώτατος ὁ παρ' ὑμῖν ἐστι Θεὸς καὶ ὑπεραθλεῖ τῆς χώρας,
 πῶς ἀνέβημεν ἐπ' αὐτήν; Εἰ μὲν γὰρ πεπλεονεκτήκαμεν τὴν
 τοῦ ἐπαμύναντος ἰσχύν, οὐ μέγας ἐστί, μᾶλλον δὲ βραχύς τε
 καὶ ἀναλκίς. Εἰ δὲ μέγας καὶ δυνατός, οὐ κεκωλύμεθα κα-
 25 ταδησοῦν θέλοντες τὴν Ἰουδαίαν· οὐκ ἀνέβημεν ἐπ' αὐτήν
 ἄνευ Κυρίου.

Στίχ. 11-12. «Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐλιακίμ καὶ ὁ Σο-
 30 μνάς ὁ γραμματεὺς καὶ Ἰωάχ Λάλησον πρὸς τοὺς παῖ-
 δάς σου Συριστί, ἀκούομεν γὰρ ἡμεῖς, καὶ μὴ λάλει πρὸς
 ἡμᾶς Ἰουδαϊστί. Καὶ ἵνα τί λαλεῖς εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀνθρώ-

ἀναμιχθεῖτε μὲ τὸν κύριό μου, δηλαδή ἐξοπλισθεῖτε καὶ παραταχθεῖτε γιὰ μάχη, κι ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω καὶ δυὸ χιλιάδες ἵππους, κι αὐτὸ θὰ εἶναι ἄρκετό, λέγει, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι θὰ νικήσετε τοὺς Ἀσσυρίους, ἂν βρεῖτε τοὺς ἀνάλογους ἀναβάτες, ἢ ἔστω αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κάποια γνώση νὰ μάχονται ἔφιπποι. Κι ἀφοῦ οὔτε σ' αὐτὸ μπορεῖτε ν' ανταποκριθεῖτε, πῶς θὰ νικήσετε ἓναν τοπάρχη; Γιατὶ εἶχε διαιρεθεῖ τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων καὶ εἶχε βασιλεῖς κατώτερους ἀπὸ τὸν ἀνώτατο ὄλων, οἱ ὁποῖοι καὶ ὀνομάζονταν τοπάρχες.

Στίχ. 9-10. «Εἶναι δοῦλοι ὅσοι στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στοὺς Αἰγυπτίους, στοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἱππεῖς. Καὶ τώρα μήπως ἀνεθήκαμε σ' αὐτὴ τὴ χώρα χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ τὴν πολεμήσουμε; Ὁ Κύριος μοῦ εἶπε: Ἀνέβα σ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ κατὰστρεψέ την».

Ἀποκόβει τελείως τὴν ἐλπίδα τους πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, λέγοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι τάχθηκαν ἤδη στὴ θέση δούλων ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτούς. Γιατὶ λέγει, θὰ κυριευθοῦν εὐκολὰ ὅσοι στήριξαν τὸ θάρρος τους σὲ ἵππους καὶ ἀναβάτες. Ἐπειτα ἐκστομίζει κάτι φοβερὸ προερχόμενο ἀπὸ τὴν κακία ποῦ ὑπῆρχε μέσα του, διαβεβαιώνοντας ὅτι δὲν προκάλεσε τὸν πόλεμό κατὰ τῆς Ἰουδαίας χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Γιατὶ λέγει: ἂν δηλαδή ὅπως ὑποστηρίζετε οἱ ἴδιοι εἶναι μεγάλος καὶ πανίσχυρος ὁ Θεός σας καὶ ὑπερασπίζεται τὴ χώρα σας, πῶς ἐμεῖς ἀνεθήκαμε σ' αὐτήν; Γιατί, ἂν παρουσιασθήκαμε ἀνώτεροι ἀπὸ τὴ δύναμή τοῦ ὑπερασπιστῆ σας, δὲν εἶναι μεγάλος, ἀλλὰ μικρὸς μᾶλλον κι ἀνίσχυρος. Ἄν ὅμως εἶναι μεγάλος καὶ δυνατὸς καὶ δὲν ἔχομε ἐμποδισθεῖ θέλοντας νὰ λεηλατήσουμε τὴν Ἰουδαία, τότε δὲν ἀνεθήκαμε ἐναντίον της χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 11-12. «Εἶπε τότε ὁ Ἐλιακεὶμ καὶ ὁ Σομνάς, ὁ γραμματέας, καὶ ὁ Ἰωάχ· Μίλησε σ' ἐμᾶς τοὺς δούλους σου στὰ συριακά, γιὰ τὸ νὰ καταλαβαίνομε, καὶ μὴ μιλᾶς σ' ἐμᾶς στὰ Ἰουδαϊκά. Καὶ γιὰ τὸ μιλᾶς νὰ σὲ ἀκούσουν ἄνθρωποι ποὺ βρί-

πων ἐπὶ τῷ τείχει· Καὶ εἶπε Ῥαψάκης πρὸς αὐτούς· Μὴ
 πρὸς τὸν Κύριον ὑμῶν, ἢ πρὸς ὑμᾶς ἀπέσταλκέ με ὁ κύ-
 ριός μου λαλῆσαι τοὺς λόγους τούτους· Οὐχὶ πρὸς τοὺς
 ἀνθρώπους τοὺς καθημένους ἐπὶ τῷ τείχει, ἵνα φάγωσι
 5 κόπρον καὶ πῖωσιν οὕρον μεθ' ὑμῶν ἅμα;».

Εὐκαταπτόητον αἰεί πῶς ἐστὶ τὸ δημοτικόν, καὶ πολὺ λί-
 αν ἔτομον εἰς ὀλιγωρίαν ἐνεστηκότος μάλιστα πολέμου, καὶ
 σφαγῆς ἔσεσθαι προσδοκωμένης, ἐμπρησμῶν τε τῶν ἀνά
 τὴν πόλιν. Ταύτη τοι, καὶ μάλα ἐμφρόνως, οἱ τῷ Ῥαψάκη
 10 προσδιαλεγόμενοί φασι, μὴ δεῖν χρῆναι λαλεῖν αὐτὸν Ἰου-
 δαῖστί, κεχρηῆσθαι δὲ μᾶλλον τῇ Σύρων φωνῇ. Οὐ γὰρ ἤθε-
 λον βαρβαρικῆς ἀπονοίας γέμοντας λόγους ἐνίσθαι παρ'
 αὐτοῦ ταῖς τῶν δημοτῶν ἀκοαῖς, καίτοι παροτρύνοντος αὐ-
 τοὺς εἰς ἀλκὴν τοῦ βασιλέως Ἐξεχίου καὶ φάσκοντος ἐναρ-
 15 γῶς, ὅτι Κύριος μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι τοῖς μὲν ἐπὶ Θεῷ πεποι-
 θόσιν ἀκράδαντος ἐλπίς, εὐκατάσειστα δὲ τὰ ἀνθρώπινα,
 καὶ οὐδὲν ὅλως ὡς πρὸς γέ φημι τὴν τούτου δύναμιν. Ἀλλὰ
 συνήσιν ὁ Ῥαψάκης καὶ τὴν αἰτίαν οὐκ ἀγνοεῖ τοῦ κεκωλύ-
 σθαι λαλεῖν Ἰουδαῖστί. Ταύτη τοί φησιν ὡς οὐ πρὸς αὐτούς,
 20 οὔτε μὴν πρὸς τὸν βασιλέα σκοπὸς αὐτῷ γέγονε τῆς ὁδοῦ,
 ἀλλ' ἵνα μᾶλλον τοῖς ἐν τῷ τείχει προσδιαλέγηται. Ὑβρίζει
 δὲ πάλιν καὶ τοὺς ἐξ ἀκαθάρτου καρδίας ἐρεύγεται λόγους,
 φάσκων, ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἐπικάθηνται τῷ τείχει
 τηροῦντες τὴν πόλιν, ἵνα λιμώττοντες, ἐν ἐνδείᾳ τε γεγονότες
 25 ἄρτου τε καὶ ὕδατος, εἰς τοῦτο κατενεχθεῖεν ἀνάγκης, ὡς τὰ
 εἰσάπαν ἀπηχθῆμένα καὶ αὐτοῖς τάχα πού κυσὶ τροφήν ποι-
 ῆσασθαι καὶ πότον.

Στίχ 13-17. «Καὶ ἔστη Ῥαψάκης καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγά-
 λῃ Ἰουδαῖστί καὶ εἶπεν· Ἀκούσατε τοὺς λόγους τοῦ βα-
 30 σιλέως τοῦ μεγάλου, βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων. Τάδε λέ-
 γει ὁ βασιλεὺς· Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐξεχίας λόγοις, οἱ οὐ
 δυνήσονται ῥύσασθαι ὑμᾶς· καὶ μὴ λεγέτω ὑμῖν Ἐξεχί-

σκονται στο τεῖχος; Καὶ ὁ Ραψάκης ἀπάντησε σ' αὐτούς· Μήπως ὁ κύριός μου μ' ἔστειλε νὰ πῶ τὰ λόγια ποὺ εἶπα στὸν Κύριό σας, καὶ ὄχι σ' ἐσᾶς; "Ὁχι σ' αὐτούς ποὺ κάθονται στὸ τεῖχος, γιὰ νὰ φᾶνε κοπριά καὶ νὰ πιοῦν οὖρα μαζί σας ἂν δὲν ὑπακούσουν;».

Πάντοτε ὁ λαὸς κυριεύεται εὐκόλα ἀπὸ φόβο καὶ εἶναι πολὺ πρόθυμος πρὸς ὀλιγωρία, ὅταν μάλιστα ἐπίκειται πόλεμος καὶ ἀπειλεῖται σφαγή καὶ ἐμπρησμοὶ μέσα στὴν πόλη. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ συνετά, οἱ συνομητῆς τοῦ Ραψάκη τοῦ λένε ὅτι δὲν χρειάζεται νὰ μιᾶ στὰ Ἰουδαϊκὰ, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ μᾶλλον τὴ Συριακὴ γλῶσσα. Γιατὶ δὲν ἤθελαν ν' ἀπευθύνει στ' αὐτιά τοῦ λαοῦ λόγια γεμάτα ἀπὸ βαρβαρικὴ ἀλαζονεία, τὴν ὥρα ποὺ ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας τοὺς παρότρυνε νὰ δείξουν ἀνδρεία καὶ τοὺς βεβαίωνε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μαζί τους καὶ ὅτι ἡ ἐλπίδα ὅσων στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους στὸν Θεὸ εἶναι ἀκράδαντη, ἐνῶ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι εὐκολοκλόνητα, καὶ εἶναι ἀπολύτως τίποτε, σὲ σύγκριση ἐννοῶ πρὸς τὴ δύναμη ἐκείνου. Ἄλλ' ὁ Ραψάκης κατάλαβε καὶ δὲν τοῦ διέφυγε ἡ αἰτία γιατί τὴν ὁποία τὸν ἐμπόδιζαν νὰ μιᾶ στὰ Ἰουδαϊκὰ. Γι' αὐτὸ τοὺς λέγει, σκοπὸς αὐτῆς τῆς πορείας του δὲν ἦταν νὰ συνομιλήσει μ' αὐτούς καὶ τὸ βασιλιά, ἀλλὰ μᾶλλον μ' αὐτούς ποὺ βρίσκονται πάνω στὸ τεῖχος. Καὶ ὑβρίζει πάλι καὶ ἐκστομεῖ τοὺς λόγους τῆς ἀκάθαρτης καρδιάς του, λέγοντας ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία κάθονται ἐπάνω στὸ τεῖχος φυλάγοντας τὴν πόλη, ὥστε, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν πείνα καὶ στερούμενοι τὸ ψωμὶ καὶ τὸ νερό, νὰ φτάσουν στὴν ἀνάγκη νὰ κάνουν τροφή τους καὶ ποτό τους ἀκόμα κι αὐτὰ ποὺ ἀπεχθάνονται τελείως καὶ τὰ σκυλιά.

Στίχ. 13-17. «Στάθηκε τότε ὁ Ραψάκης καὶ φώναξε μὲ δυνατὴ φωνὴ στὰ Ἰουδαϊκὰ καὶ εἶπε· Ἀκοῦστε τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων. Αὐτὰ λέγει ὁ βασιλιάς· Νὰ μὴ σᾶς ἔξαπατᾷ ὁ Ἐζεκίας μὲ λόγια ποὺ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ σᾶς σώσουν, καὶ νὰ μὴ σᾶς λέγει ὁ Ἐζεκίας, ὅτι

ας, ὅτι ῥύσεται ὑμᾶς ὁ Θεός, καὶ οὐ μὴ παραδοθῆ ἡ πόλις αὕτη εἰς χειράς βασιλέως Ἀσσυρίων. Μὴ ἀκούετε Ἐξεχίου. Τάδε λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων· Εἰ βούλεσθε εὐλογηθῆναι, ἐκπορεύεσθε πρὸς με, καὶ φάγεσθε ἕκαστος τὴν ἄμπελον αὐτοῦ καὶ τὰς συνκάς αὐτοῦ, καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν ἕως ἂν ἔλθω καὶ λάβω ὑμᾶς εἰς γῆν, ὡς ἡ γῆ ὑμῶν, σίτου καὶ οἴνου καὶ ἄρτων καὶ ἄμπελώνων».

Μεθίστησι τοὺς λόγους ἐπ' αὐτοὺς ἤδη τοὺς ταῖς ἐπάλληξιν ἐνιζήσαντας, καὶ τοῖς ἐθέλουσιν ἐκπολιορκεῖν ἀντιφέρεισθαι προτεθυμημένους, ἄνω τε καὶ κάτω βασιλέα μέγαν ἀποκαλεῖ τὸν Ἀσσύριον, καὶ κατασμικρύνει μὲν ἐλπίδα τὴν ἐπὶ Θεῷ, ψεύστην δὲ ἀποκαλεῖ τὸν Ἐξεχίαν καὶ ἀπατεῶνα, λέγοντα χρῆναι μᾶλλον ἐπανακεῖσθαι Θεῷ, δεδιέναι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ἐπαμύνοντος αὐτοῦ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐφόδους. Εἶτα ἐπαγγέλλεται τοῖς αὐτομολοῦσιν ἐπ' αὐτόν, ὡς ἔσονται μὲν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μέχρι καιροῦ (τοῦτο γὰρ τό, «Ἔως ἔλθω, καὶ λάβω ὑμᾶς»), ἀπολαύσουσι δὲ τῶν ἰδίων ἀγρῶν, καὶ καταλειαίνει ὥσπερ τῆς αἰχμαλωσίας τὸ δεῖμα, καὶ τὸ τραχὺ τοῦ πράγματος ἀπατηλοῖς κατακρύπτει λόγοις, προστιθεὶς τό, «Ἔως ἔλθω καὶ λάβω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν ὡς ἡ γῆ ὑμῶν». Παρεικάζει γὰρ τὴν Ἀσσυρίων τῇ τῶν Ἰουδαίων γῇ, μονονουχὶ λέγων· Καὶ τὴν Ἰουδαίαν ἀφέντες κἂν γένησθε παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἧττον τὴν ἑαυτῶν εὐρήσετε. Γῆ γάρ ἐστι σίτου καὶ οἴνου καὶ ἄρτων καὶ ἄμπελώνων ἡ Περσῶν τε καὶ Ἀσσυρίων.

Στίχ. 18-21. «Μὴ ὑμᾶς ἀπατάτω Ἐξεχίας, λέγων· Ὁ Θεὸς ῥύσεται ὑμᾶς. Μὴ ἐρῶσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτῶν χώραν ἐκ χειρὸς βασιλέως Ἀσσυρίων; Πουῦ ἐστὶν ὁ θεὸς Ἐμὰθ καὶ Ἀρφάθ; καὶ πουῦ ἐστὶν ὁ θε-

θά σᾶς σώσει ὁ Θεὸς καὶ δὲν θὰ παραδοθεῖ αὐτὴ ἡ πόλη στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων. Μὴν ἀκοῦτε τὸν Ἐζεκία. Αὐτὰ λέγει ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων· Ἐάν θέλετε νὰ ζήσετε εὐτυχησμένοι, βγεῖτε κι ἐλᾶτε σ' ἐμένα, καὶ θὰ φῶτε καθένας σας τοὺς καρπούς τοῦ ἀμπελιοῦ του καὶ τῶν συκιῶν του, καὶ θὰ πιεῖτε νερὸ ἀπ' τὸ πηγᾶδι σας, μέχρι πού νὰ ρθῶ καὶ νὰ σᾶς μεταφέρω σὲ γῆ, ὅπως ἡ δική σας γῆ, μὲ σιτάρια καὶ κρασιά, μὲ ἄρτους καὶ ἀμπέλια».

Μεταφέρει τώρα τοὺς λόγους σ' ἐκείνους πού κάθονταν σὶς ἐπάλξεις μὲ τὴ θέληση καὶ τὴν προθυμία ν' ἀντισταθοῦν σ' αὐτοὺς πού ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὴν πόλη τους, καὶ σὲ κάθε λόγο καὶ φράση του ἀποκαλεῖ τὸν Ἀσσύριο μέγα βασιλιά, καταμειώνοντας τὴν ἐλπίδα τους πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἀποκαλώντας ψεύτη καὶ ἀπατεῶνα τὸν Ἐζεκία, πού τοὺς λέγει ὅτι πρέπει μᾶλλον νὰ ἀναθέτουν τὸν ἑαυτό τους στὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται μὲ κανένα τρόπο τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἀνθρώπων, ὅταν τοὺς ὑπερασπίζεται ἐκεῖνος. Ἐπειτα ὑπόσχεται σὲ ὅσους αὐτομολήσουν σ' αὐτὸν ὅτι θὰ μείνουν στὴ χώρα τους γιὰ ἓνα κάποιο χρονικὸ διάστημα (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ὁ λόγος, «Μέχρι πού νὰ ρθῶ καὶ νὰ σᾶς παραλάβω»), καὶ θ' ἀπολαύσουν τὰ χωράφια τους, καὶ παράλληλα ἀπαλύνει τὸ φόβο τῆς αἰχμαλωσίας καὶ καλύπτει τὴν ἀγριότητα αὐτῆς τῆς κατάστασης μὲ ἀπατηλοὺς λόγους, προσθέτοντας ἐκεῖνο· «Μέχρι πού νὰ ρθῶ καὶ νὰ σᾶς μεταφέρω σὲ μιὰ χώρα, ὅπως ἡ χώρα ἡ δική σας». Παρομοιάζει δηλαδή τὴ χώρα τῶν Ἀσσυρίων μὲ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, λέγοντάς τους κατὰ κάποιο τρόπο· Κι ὅταν ἀφήσετε τὴν Ἰουδαία καὶ ρθεῖτε κοντά μας, δὲν θὰ βρεῖτε τίποτα λιγότερο ἀπὸ τὴ δική σας χώρα. Γιατὶ ἡ γῆ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀσσυρίων εἶναι γῆ μὲ σιτάρι καὶ κρασί, μὲ ψωμί καὶ ἀμπέλια.

Στίχ. 18-21. «Μὴ σᾶς ἀξεπατᾶ ὁ Ἐζεκίας λέγοντάς σας· Ὁ Θεὸς θὰ σᾶς σώσει. Μήπως ἀπὸ τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν ἔσωσε κανεὶς τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων; Ποῦ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Ἐμάθ καὶ τῆς Ἀρφάθ; Καὶ ποῦ εἶναι ὁ

ὅς τῆς πόλεως Σεπφαρουίμ; Μὴ ἠδύναντο ῥύσασθαι
 Σαμάρειαν ἐκ τῆς χειρός μου; Τίς τῶν θεῶν πάντων τῶν
 ἔθνῶν τούτων ἐρῥύσατο τὴν γῆν αὐτοῦ ἐκ χειρός μου,
 ὅτι ῥύσεται ὁ Θεὸς Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρός μου; Καὶ ἐσι-
 5 ὤπησαν, καὶ οὐδεὶς ἀπεκρίθη αὐτῷ λόγον, διὰ τὸ προσ-
 τάξαι τὸν βασιλέα μηδὲν ἀποκριθῆναι».

Βαρβαρίζει πάλιν τῇ γνώμῃ Ῥαψάκης καὶ τοῖς κατὰ
 Θεοῦ λόγοις ἐμπαρύνεται, καὶ μέγα πεφρόνηκε Ἀσσυρίων
 πλείστας μὲν ὄσας ἐλόντος πόλεις τῶν ἔθνῶν, σεσωσμένης
 10 δὲ οὐδεμιᾶς ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ψευδωνύμων θεῶν, ἀλλ'
 ἠγνόησεν ὅτι ξύλα μὲν ἦσαν ἐκεῖνοι, καὶ λίθοι καὶ ἀνθρω-
 πείας χειρὸς φιλοτέχνημα, καὶ ἕτερον οὐδέν. Ὁ δέ γε τῆς
 Ἰουδαίας Θεός, μᾶλλον δὲ ὁ τοῦ κόσμου παντός, ἔστι Θεὸς
 ζῶν καὶ ἀληθινός, οὐ πρόσφατος πεποιημένος, ποιητῆς δὲ
 15 μᾶλλον καὶ αὐτῶν αἰῶνων καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ
 τῶν δυνάμεων Κύριος. Οἶεται δὴ οὖν ὁ Ῥαψάκης ἐναργε-
 στάτην ἀπόδειξιν τοῖς Ἰουδαίοις ἔσεσθαι, τοῦ ὅτι πάντῃ τε
 καὶ πάντως ἀλώσονται, κἂν ἐπικουρήσῃ αὐτοῖς Θεὸς ὁ μέ-
 γας, τὸ μηδένα τῶν παρ' Ἑλλήσι θεῶν ἀνασῶσαι δύνα-
 20 σθαι πόλιν, ἥτοι χώραν ἐν ἧ καὶ ἐτετίμητο. Διὰ τοῦτό φησι
 «Ποῦ ὁ Θεὸς Ἐμᾶθ καὶ Ἀρφάθ;». Προσεπάγει δὲ τό, ὅτι
 «Μὴ ἠδύναντο ῥύσασθαι Σαμάρειαν ἐκ τῆς χειρός μου;».
 Ἀλλ', ὦ τρισάθλιε, φαίην ἄν, δαμάλεσι καὶ αὐτοὶ προσκε-
 κνήκασι ταῖς χρυσαῖς, ἦλω τε ἡ χώρα Θεοῦ συστέλλοντος
 25 τὴν ἐπικουρίαν. Καί, ὡς ἔφην φθάσας, εἰ μηδεὶς τῶν παρ'
 Ἑλλήσι θεῶν σέσωκε τὴν ἑαυτοῦ, τοῦτο πρὸς Θεὸν οὐδὲν
 τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει καὶ μέγαν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκ τέχνης ἀν-
 θρωπίνης διέλαχον, τὸ κἂν γοῦν ὁρᾶσθαι μόνον, ὁ δὲ κα-
 τεξουσιάζει τῶν ὄλων, καὶ ἄμαχον ἔχει τὴν χεῖρα, τῶν δυ-
 30 νάμεων ὑπάρχων Κύριος. Ἀποκρίνεται δὲ οὐδεὶς τῷ Ῥα-
 ψάκῃ, σιωπᾶν ἐπιτάττοντος τοῦ βασιλέως, καὶ μάλα ἐμ-
 φρόνως Ἀπαιδεύτοις δὲ λόγοις καὶ φρονήματι βαρβαρι-

Θεὸς τῆς πόλης Σεπφαιρουΐμ; Μήπως μπόρεσαν νὰ σώσουν τὴ Σαμάρεια ἀπὸ τὰ χέρια μου; Ποιὸς ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὄλων αὐτῶν τῶν ἔθνῶν ἔσωσε τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια μου, καὶ θὰ σώσει ἀπὸ τὰ χέρια μου ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ; Σώπασαν τότε καὶ δὲν τοῦ εἶπαν κανένας τίποτε, ἐπειδὴ εἶχε προστάξει ὁ Ἐζεκίας νὰ μὴν τοῦ ἀπαντήσουν τίποτε».

Δείχνει πάλι τὴ βαρβαρική γνώμη τοῦ Ὁ Ραψάκης καὶ καυχιέται μὲ τοὺς λόγους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ μεγαλοφρονεῖ γιὰ τὸ ὅτι οἱ Ἀσύριοι κατέλαβαν πάρα πολλές πόλεις καὶ καμμιὰ δὲν σώθηκε ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς τῆς. Ἀλλὰ τοῦ διέφυγε ὅτι αὐτοὶ ἦταν ξύλα καὶ πέτρες καὶ φιλοτεχνήματα ἀνθρώπινου χεριοῦ καὶ τίποτε παραπάνω. Ὁ Θεὸς ὅμως τῆς Ἰουδαίας, ἢ μᾶλλον ὅλου τοῦ κόσμου, εἶναι Θεὸς ζωντανὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ὄχι πρόσφατα φιλοτεχνημένος, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ποιητῆς καὶ τῶν ἰδίων τῶν αἰώνων, δημιουργὸς τῶν ὄλων, καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων. Νομίζει λοιπὸν ὁ Ραψάκης ὅτι θὰ εἶναι ὀλοφάνερη ἀπόδειξη γιὰ τοὺς Ἰουδαίους τοῦ ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ ὑποδουλωθοῦν, ἀκόμα κι ἂν τοὺς βοηθήσει ὁ μέγας Θεός, τὸ ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων δὲν μπορεῖ νὰ σώσει πόλη ἢ χώρα στὴν ὁποία καὶ τιμᾶται. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ποῦ εἶναι ὁ θεὸς τῆς Ἐμάθ καὶ τῆς Ἀρφάθ;» Καὶ προσθέτει· «Μήπως μπόρεσαν νὰ σώσουν τὴ Σαμάρεια ἀπὸ τὰ χέρια μου;». Ἀλλὰ, ὦ τρισάθλιε, θὰ μπορούσα νὰ τοῦ πῶ, κι αὐτοὶ δαμάλια χρυσὰ προσκυνούσαν, καὶ ἡ χώρα κυριεύθηκε ὅταν ὁ Θεὸς ἀπέσυρε τὴ βοήθειά του. Καί, ὅπως προηγουμένως εἶπα, ἂν κανένας ἀπὸ τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔσωσε τὴ χώρα ποὺ τὸν λάτρευε, αὐτὸ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ μέγας Θεὸ. Γιατὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ ἀνθρώπινη τέχνη ἔλαχε τὸ νὰ βλέπονται μόνο, ἐνῶ αὐτὸς κατεξουσιάζει τὰ πάντα, καὶ εἶναι ἀκαταμάχητη ἡ δύναμή του, ὄντας Κύριος τῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ κανένας δὲν ἀπαντᾷ στὸν Ραψάκη, ἐπειδὴ ὁ βασιλιάς πρόσταξε νὰ σιωπήσουν, καὶ πολὺ φρόνιμα. Γιατὶ πρέπει προστὰ σέ λόγια ἀγροίκων καὶ φρόνημα

κῶ καὶ ταῖς κατὰ Θεοῦ γλωσσαλγίαις ἐπιδακρῦειν μᾶλλον, ἢ ἀντεξάγειν ἐχρῆν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, διδάσκει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «*Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστήναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν*».

ΚΕΦ. 36, 22- ΚΕΦ. 37, στίχ 1. «*Καὶ εἰσῆλθεν Ἐλιακεῖμ ὁ τοῦ Χελκίου οἰκονόμος, καὶ Σομνάς ὁ γραμματεὺς τῆς δυνάμεως καὶ Ἰωᾶχ ὁ ὑπομνηματογράφος πρὸς Ἐξεχίαν ἐσχισμένοι τοὺς χιτῶνας, καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ τοὺς λόγους Ῥαψάκου. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἀκοῦσαι τὸν βασιλέως. Ἐξεχίαν ἔσχισε τὰ ἱμάτια καὶ σάκκον περιεβάλετο, καὶ ἀνέβη εἰς τὸν οἶκον Κυρίου*».

Ἐπὶ ταῖς Ῥαψάκου μεγαληγορίαις καὶ ταῖς ἀχαλίνοις περὶ τοῦ Θεοῦ γλωσσαλγίαις περιορῶγγννται τοὺς χιτῶνας οἱ πρὸς αὐτὸν ἐσταλμένοι καὶ ἀπαγγέλλουσι μὲν τῷ βασιλεῖ τὰ ἐκ τῆς Περσικῆς ἀπονοίας ἐκείπως ἀνηγορευμένα, ὁ δὲ κατερῶγγνν τὴν ἐσθῆτα καὶ μετημφιέσατο σάκκον, τοῦτ' ἔστιν ἱμάτιον πενθικόν, καὶ ἀνέβη, φησὶν, εἰς τὸν οἶκον Κυρίου. Καὶ ποία τις ἡ πρόφασις τοῦ περιορῶγγννσθαι τὰ ἄμφια; Ἔθος ἦν Ἰουδαίοις ἐπὶ ταῖς κατὰ Θεοῦ δυσφημίαις τοῦτο δοῦν. Καὶ γοῦν παραδέδοται μὲν ὁ Σωτὴρ τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς, καὶ ὁ τοῦ κόσμου κριτὴς ἐκρίνετο παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐσιώπα, ταῖς τῶν ψευδηγορούντων φωναῖς οὐκ ἀποκρινόμενος. Εἰτά φησι πρὸς αὐτὸν ὁ ἀρχιερεὺς «*Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Σὺ εἶπας Πλὴν λέγω ὑμῖν, Ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρῶγγξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων Ἐβλασφήμησεν*». Ἐφη δὲ καὶ δι' ἐνός τῶν προφητῶν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοῖς ἐξ αἰ-

βαρβάρων καὶ σὲ φλυαρίες κατὰ τοῦ Θεοῦ νὰ κλαίει μᾶλλον κα-
νεῖς, παρὰ νὰ ἀντικρούει αὐτά. Κι αὐτὸ νομίζω διδάσκει ὁ μακά-
ριος Δαβὶδ λέγοντας «Ὅταν στάθηκε μπροστὰ μου ὁ ἁμαρτωλὸς
ἔβαλα στὸ στόμα μου χαλινό, ἔγινα κουφός, ταπεινώθηκα, καὶ σιώ-
πησα ἀκόμα καὶ μπροστὰ σὲ ἐνάρετους ἀνθρώπους»⁷².

ΚΕΦ. 36, στίχ. 22 - ΚΕΦ. 37 στίχ. 1. «Μπῆκαν τότε μέσα στὸν
Ἐζεκία ὁ Ἐλιακείμ, ὁ υἱὸς τοῦ Χελκία, ὁ οἰκονόμος, καὶ ὁ
Σομνᾶς, ὁ γραμματέας τοῦ στρατοῦ, κι ὁ Ἰωάχ ὁ ὑπομνηματο-
γράφος, μὲ σχισμένα τὰ ροῦχα τους καὶ τοῦ ἀνήγγειλαν τὰ
λόγια τοῦ Ραψάκη. Ὅταν ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας τ' ἄκουσε,
ἔσχισε τὰ ροῦχα του, ντύθηκε σάκκο πένθιμο καὶ ἀνέβηκε στὸ
ναὸ τοῦ Κυρίου».

Ἐξαιτίας τῶν κομψαστικῶν λόγων τοῦ Ραψάκη καὶ τῶν
ἀχαλίνωτων φλυαριῶν του κατὰ τοῦ Θεοῦ σχίζουν τὰ ροῦχα
τους οἱ ἀπεσταλμένοι σ' αὐτὸν καὶ ἀναγγέλλουν στὸ βασιλιά τὰ
ἄτοπα πού εἶπε ὁ γεμᾶτος ἀφροσύνη Πέρσης. Ὁ βασιλιάς τότε
ἔσχισε τὰ ροῦχα του καὶ ντύθηκε σάκκο, δηλαδή ἔνδυμα πένθι-
μο, «καὶ ἀνέβηκε», λέγει, «στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου». Καὶ ποιὸς ὁ
λόγος τοῦ νὰ σχίσει τὰ ροῦχα του; Ἦταν συνήθεια τῶν Ἰου-
δαίων νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ὅταν ἐκδηλωνόταν ἀσέβεια πρὸς τὸν
Θεό. Γι' αὐτὸ ὅταν παραδόθηκε ὁ Σωτῆρας στοὺς καθοδηγητὲς
τῶν Ἰουδαίων καὶ κρινόταν ἀπὸ αὐτοὺς ὁ κριτὴς τοῦ κόσμου,
Αὐτὸς σιωποῦσε καὶ δὲν ἀποκρινόταν στὶς ψευδολογίες τῶν
κατηγόρων του. Καὶ τότε τοῦ λέγει ὁ ἀρχιερέας· «Σὲ ἐξορκίζω
στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πού ζεῖ, νὰ μοῦ πεῖς, ἂν ἐσὺ εἶσαι ὁ Χριστός,
ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπάντησε· Ἐσὺ τὸ εἶπες.
Ἄλλ' ὅμως σᾶς λέγω Ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ δεῖτε τὸν Υἱὸ τοῦ
ἀνθρώπου νὰ κάθεται στὰ δεξιὰ τῆς Δύναμης καὶ νὰ ἔρχεται
ἐπάνω στὰ σύννεφα τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερέας ἔσχισε τὰ
ροῦχα του φωνάζοντας· Βλασφήμησε»⁷³. Εἶπε ὅμως καὶ ὁ Θεὸς
τῶν ὅλων στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες καὶ μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς

73. Ματθ. 26, 63-65.

ματος Ἰσραήλ, ὅτι «Διαρρήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ μὴ τὰ ἴματια ὑμῶν». ῥοντο γὰρ ἴσως εὐσεβεῖν καὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς κατευφραίνειν Θεὸν ἐπὶ ταῖς κατ' αὐτοῦ δυσφημίαις τοὺς χιτῶνας κατασχίζοντες, κἂν εἰ μηδένα ποιοῖντο λόγον τῶν διὰ Μωσέως τεθεσπισμένων. Σάκκον μὲν γε, ἦτοι περίβλημα πενθικόν, περιτέθειται μὲν Ἐζεχίας, ἄνεισι δὲ καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλα εἰκότως. Πενθεῖν γὰρ ἀκόλουθον, κλαίειν δὲ καὶ κατατρώχεσθαι τοὺς ἐν ἀκμαῖς ὄντας κακῶν, καὶ σωτηρίας ἐλπίδα ποιεῖσθαι Θεόν, αὐτῷ τε προσκαθῆσθαι καὶ θαμίζειν ἐν ἀγίοις τόποις, ἔνθα μάλιστα προεπωδέστερον τὰς πρὸς αὐτὸν ἰκετείας ποιοῖτ' ἄν τις.

Στίχ. 2-4. «Καὶ ἀπέστειλεν Ἐλιακίμ τὸν οἰκονόμον καὶ Σομναῖν τὸν γραμματέα καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ἱερέων περιδεβλημένους σάκκον, πρὸς Ἡσαΐαν υἱὸν Ἀμῶς τὸν προφήτην, καὶ εἶπαν αὐτῷ· Τάδε λέγει Ἐζεχίας· Ἡμέρα θλίψεως καὶ ὄνειδισμοῦ καὶ ἐλεγμοῦ καὶ ὀργῆς ἡ σήμερον ἡμέρα, ὅτι ἦκει ἡ ὠδὴν τῇ τικτούσῃ, ἰσχὺν δὲ οὐκ ἔχει τοῦ τεκεῖν. Εἴ πως εἰσακούσαι Κύριος ὁ Θεός σου τοὺς λόγους Ῥαψάκου, οὓς ἀπέστειλε βασιλεὺς Ἀσσυρίων ὄνειδίζειν Θεὸν ζῶντα καὶ ὄνειδίζειν λόγους οὓς ἤκουσε Κύριος ὁ Θεός σου, καὶ δεηθήσῃ πρὸς Κύριον τὸν Θεόν σου περὶ τῶν καταλελειμμένων τούτων;».

Τοὺς προὔχοντας ἐν ἱερωσύνῃ καὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς ἐκ νόμου κατεστεμμένους ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις, οὐκ ἐν ἐσθήμασιν ὄντας ἱεροῖς καὶ τοῖς τῇ λειτουργίᾳ προεπωδεδεστέροις, ἐν σάκκοις δὲ μᾶλλον, ἦτοι πενθικοῖς περιβλήμασι, κατημφιεσμένους ἰέναι προστέταχε πρὸς τὸν μακάριον προφήτην Ἡσαΐαν, ἀπαγγεῖλαί τε ὅτι θλίψεως αὐτοῖς ἐπιπέπτωκεν ἡμέρα καὶ ὄνειδισμοῦ. Μονονουχὶ γάρ, φησί, κατονειδίζει Θεὸς τοὺς τὴν ἀγίαν οἰκοῦντας πόλιν, ὡς τῆς κατὰ νόμον ἐπιεικειᾶς ἡμεληκότας, ἐλέγχει δὲ πεπλημμε-

προφήτες· «Ξεσχίστε τὶς καρδιές σας καὶ ὄχι τὰ ἐνδύματά σας»^{7α}. Γιατὶ νόμιζαν ἴσως ὅτι ἔδειχναν εὐσέβεια καὶ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεὸ μὲ τὶς ἀνώτατες τιμὲς ξεσχίζοντας τὰ ἐνδύματά τους ὅταν τὸν ἔβριζαν, κι ἂν ἀκόμα ἀδιαφοροῦσαν τελείως γιὰ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσῆ. Φόρεσε λοιπὸν ὁ Ἐζεκίας σάκκο, ἦτοι ἔνδυμα πένθιμο, καὶ πολὺ εὐλόγα ἀνέβηκε στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἦταν ἐπακόλουθο νὰ πενθοῦν καὶ νὰ κλαῖνε καὶ νὰ κυριεύονται ἀπὸ ὑπερβολικῆ θλίψη ὅσοι βρισκόνταν στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, νὰ κάνουν τὸν Θεὸ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τους, νὰ προσφεύγουν σ' αὐτόν, καὶ νὰ συχνάζουν σὲ ἱερούς τόπους, ὅπου θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀπευθύνει κατὰ τὸν πλέον πρέποντα τρόπο τὶς ἱκεσίες του πρὸς αὐτόν.

Στίχ. 2-4. «Ἐστειλε τότε τὸν Ἐλιακείμ τὸν οἰκονόμο, τὸν Σομνᾶ τὸν γραμματέα, καὶ τοὺς γεροντότερους ἱερεῖς, ντυμένους μὲ σάκκους, στὸν προφήτη Ἡσαΐα, τὸ υἱὸ τοῦ Ἀμώς, καὶ τοῦ εἶπαν· Αὐτὰ λέγει ὁ Ἐζεκίας· Ἡ σημερινὴ ἡμέρα εἶναι ἡμέρα θλίψης καὶ ὄνειδισμοῦ καὶ ἐλέγχου καὶ ὀργῆς· γιατί ἦρθαν οἱ πόνοι τῆς γέννας στὴ γυναῖκα καὶ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ γεννήσει. Εἶθε ὁ Κύριος ὁ Θεός σου ν' ἀκούσει τοὺς λόγους τοῦ Ραψάκη τοὺς ὁποίους ἔστειλε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων γιὰ νὰ ἀτιμάσει τὸν Θεὸ πού ζεῖ καὶ νὰ τὸν χλευάσει μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, τοὺς ὁποίους ὅπωςδήποτε ἄκουσε ὁ Θεὸς καὶ Κύριός σου. Παρακάλεσε λοιπὸν τὸν Κύριο καὶ Θεό σου γι' αὐτοὺς πού ἔχουν ἐγκαταλειφθεῖ ἐδῶ».

Προστάζει λοιπὸν τοὺς προϊσταμένους τῆς ἱερωσύνης καὶ στεφανωμένους ἀπὸ τὸ νόμο μὲ τὶς ἀνώτατες τιμὲς, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ντυμένοι ὄχι μὲ ἱερὰ ἐνδύματα καὶ πρέποντᾶ στὴν ὑπηρεσία τους, ἀλλὰ μὲ σάκκους μᾶλλον πένθιμους, νὰ μεταβοῦν στὸν μακάριο προφήτη Ἡσαΐα καὶ νὰ τοῦ ἀναγγείλουν ὅτι τοὺς ἦρθε ἡμέρα θλίψης καὶ ἐμπαιγμοῦ. Γιατὶ κατηγορεῖ, λέγει, κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θεὸς τοὺς κατοίκους τῆς ἁγίας πόλης, ἐπειδὴ ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴν ἐπιείκεια τοῦ νόμου, τοὺς ἐλέγχει γιὰ τὰ πλημ-

ληκότας, ἐπάγει τε οὕτω τὰ ἐξ ὀργῆς Ἦκειν τε εἰς τοῦτο ὑπὸ τὰ πράγματα αὐτοῖς διαβεβαιοῦντο σαφῶς ὡς εἰκέναι τὸν Ἰσραὴλ γυναικὶ μὲν τικτούση, γενομένη δὲ λοιπὸν ἐν ἐσχάτοις διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τεκεῖν. Βούλεται δὲ καὶ διὰ 5 τῆς τοῦ προφήτου μεσιτείας ἐπακοῦσαι τῶν λόγων Ῥαψάκου τὸν τῶν ὄλων Θεόν, οὓς ἀκήκοε δι' ἑαυτοῦ. Λανθάνει γὰρ αὐτὸν τῶν ὄντων οὐδέν, ὡς δὲ ἤδη πολλῶν ἐν ἐτέραις πόλεσιν ἀνηρημένων, ἐμπερησμένων τε οἴκων. Δεήθητι, φησί, περὶ τῶν καταλελειμμένων τούτων. Εὐσεβῆς ἄγαν ὁ 10 Ἐξεχίας, συλλήπτορα παρακαλῶν γενέσθαι τὸν παρὰ τῷ Θεῷ τίμιον δηλονότι τὸν προφήτην. Ἐπωφελὲς οὖν ἄρα τὸ προσπίπτειν Θεῷ προεστηκότων ἀγίων. Κατανεύει γὰρ δι' αὐτούς καὶ ἐποικτεῖρει πολλάκις καὶ τῶν ῥαθυμεῖν εἰωθῶτων τὸ δάκρυον.

15 Στίχ. 5-7. «Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ἡσαΐας· Οὕτως ἐρεῖτε πρὸς τὸν κύριον ὑμῶν· Τάδε λέγει Κύριος· Μὴ φοβηθῆς ἀπὸ τῶν λόγων ὧν ἤκουσας, οὓς ὠνείδισάν με οἱ πρέσβεις βασιλέως Ἀσσυρίων. Ἴδου ἐγὼ ἐμβάλλω εἰς αὐτὸν πνεῦμα, καὶ ἀκούσας ἀγγελίαν ἀποστραφήσεται εἰς τὴν 20 χώραν αὐτοῦ, καὶ πεσεῖται μαχαίρᾳ ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ».

Παραθαροσύνει Θεός, καὶ οὐκ εἰς μακράν, ἀλλ' εὐθὺ καὶ παραχρῆμα τὸν ἐπ' αὐτῷ πεποιηθότα καὶ ὀνησιφόρον αὐτῷ δέδειχε τὴν ἐλπίδα, καὶ οὐκ ἄμισθον τὸ δραμεῖν εἰς οἶκον Κυρίου, καὶ ὁμοῦ ταῖς λιταῖς τὸ ἐκ πόνου καθεῖναι 25 δάκρυον. Ἐκμειλίσσεται οὕτω φιλόανθρωπος ὢν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ῥαψάκης ἀποκείρων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τοῦ σωθῆναι τὴν ἐλπίδα, κὰν εἰ ἔλοιτο διασώζειν αὐτούς ὁ πάντα ἰσχύων Θεός, ἀνοσίως ἔφασκε, «Μὴ ἀπατάτω ὑμᾶς Ἐξεχίας, ὅτι ῥύσεται ὁ Θεός Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρὸς μου. Μὴ ἐρῥύσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν τούτων ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ χειρὸς μου;», ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, ἀπαλλάττει δειμάτων καὶ ψυχροῖς καὶ γραῶδεσι λό-

μελήματά τους, και καταφέρει ἔτσι τὰ πλήγματα τῆς ὀργῆς του. Βεβαίωσαν λοιπὸν μὲ σαφήνεια ὅτι τὰ πράγματα εἶχαν φτάσει γι' αὐτοὺς στὸ σημεῖο νὰ μοιάζει ὁ Ἰσραὴλ μὲ γυναίκα ποὺ γεννᾷ καὶ ἔφτασε στὰ ἔσχατα, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσει, καὶ θέλει καὶ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ προφήτη νὰ φτάσουν στὴν ἀκοή τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων οἱ λόγοι τοῦ Ραψάκη, τοὺς ὁποίους εἶχε ἀκούσει ὁ ἴδιος. Γιατὶ δὲν τοῦ διαφεύγει τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται, ὅτι δηλαδή πολλοὶ ἔχουν σκοτωθεῖ σὲ ἄλλες πόλεις καὶ πολλὰ σπίτια ἔχουν πυρποληθεῖ. Παρακάλεσε, λέγει, γι' αὐτοὺς ἐδῶ ποὺ ἔχουν ἀπομείνει. "Ὄντας πάρα πολὺ εὐσεβῆς ὁ Ἐζεκίας παρακαλοῦσε νὰ γίνει βοηθὸς ὁ προφήτης ποὺ ἦταν τιμημένος ἀπὸ τὸν Θεό. " Ἄρα εἶναι ὠφέλιμο νὰ παρακαλεῖ κανεὶς τὸν Θεὸ μὲ τὴν παρουσία ἁγίων. Γιατὶ συναινεῖ γιὰ χάρη τους καὶ δείχνει οἶκτο πολλὰς φορὲς γιὰ τὰ δάκρυα καὶ αὐτῶν ποὺ δείχνουν ραθυμία.

Στίχ. 5-7. «Καὶ ὁ Ἡσαΐας εἶπε σ' αὐτοὺς: Νὰ πεῖτε στὸν κύριό σας τὰ ἑξῆς: Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Νὰ μὴ φοβηθεῖς ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ ἀκουσες, μὲ τὰ ὁποῖα μὲ ἐξυβρίζουν οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων. Γιατὶ νὰ ἐγὼ βάζω τώρα μέσα του πνεῦμα κακὸ, ὥστε ἀκούγοντας μιὰ εἶδηση νὰ ἐπιστρέψει στὴ χώρα του, καὶ θὰ πέσει στὴ γῆ του χτυπημένος ἀπὸ μαχαίρι».

Ἐνθαρρύνει ὁ Θεός, χωρὶς ν' ἀργοπορήσει, ἀλλὰ εὐθύς ἀμέσως, αὐτὸν ποὺ στηρίζει τὴν πεποίθησή του σ' αὐτὸν καὶ τοῦ δείχνει ὠφέλιμη τὴν ἐλπίδα καὶ δὲν ἀφήνει χωρὶς ἀνταμοιβὴ τὸ ὅτι ἔτρεξε στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου καὶ μαζὶ μὲ τὶς προσευχὰς του ἔχυσε καὶ δάκρυα πόνου. "Ἐτσι ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ὄντας φιλόανθρωπος, καταπραΰνει. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ραψάκης, κόβοντας ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλιῆτες κάθε ἐλπίδα σωτηρίας, καὶ ἂν ἀκόμα ἤθελε ὁ παντοδύναμος Θεὸς νὰ τοὺς σώσει, ἔλεγε μὲ ἀσέβεια μεγάλη, «Νὰ μὴ σᾶς ἀπατᾷ ὁ Ἐζεκίας, ὅτι τάχα ὁ Θεὸς θὰ σώσει τὴν Ἱερουσαλήμ. Μήπως οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἔσωσαν καθένας τους τὴ χώρα τους ἀπὸ τὰ χέρια μου;», γι' αὐτὸ, καὶ πολὺ εὐλογοῦν τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς φόβους καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ν' ἀπελπισθεῖ ἀπὸ τὰ

γοις, καὶ βαρβαρικαῖς ἀθυροστομίαις ἐπιστυγνάξειν οὐκ
 ἔα, μᾶλλον δὲ ἀναρρώωννυσιν εἰς πολύευκτον ἐλπίδα, καὶ
 οὐχ ἔκοντα λέγων τὸν ἀλαζόνα τύραννον ἀνακομισθήσε-
 σθαι εἰς τὴν ἑαυτοῦ πονηροῦ καταπτοοῦντος πνεύματος,
 5 καὶ εἰς δειλίας αὐτὸν τὰς ὑπὲρ γε τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας οὐ
 φορητῶς συνελάννοντος, πεσειῖσθαι δὲ καὶ μαχαίρα, κινδυνεύσαντα μὲν οὐδαμῶς ἐν ἀλλοδαπῇ, οὔτε μὲν ἐπαυχήσαντα
 ταῖς κατὰ τῶν πολεμίων σφαγαῖς καὶ τῆς κατ' ἐχθρῶν
 εὐανδρίας λαμπρὰ πλουτοῦντα γέρα, ἀλλ' ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ
 10 ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς, πέπτωκεν ἐκεῖ ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ
 παρ' ἐλπίδα τοῦτο, καὶ ἀδοκῆτως συμβεβηκός. Ἐνθα γὰρ
 οἶεσθαι δειμάτων ἀπηλλαγμένον ποιεῖσθαι τὰς διατριβάς
 πέπτωκεν ἐκεῖ, καὶ παρ' ὧν ἦν εἰκὸς σώζεσθαι, κινδυνεύοντα.
 Τίνες δὲ οὗτοι διὰ τῶν ἐφεξῆς εἰσόμεθα.

15 Στίχ. 8-13. «Καὶ ἀπέστρεψε Ῥαψάκης καὶ κατέλαβε πολιορκοῦντα τὸν βασιλέα Λαμνά, καὶ ἤκουσε βασιλεὺς Ἀσσυρίων ὅτι ἐξῆλθε Θαραθὰ βασιλεὺς Αἰθιοπίων πολιορκῆσαι αὐτόν, καὶ ἀκούσας ἀπέστρεψε, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸς Ἐζεχίαν, λέγων· Οὕτως ἐρεῖτε Ἐζεχία, βασιλεῖ τῆς Ἰουδαίας· Μὴ σε ἀπατάτω ὁ Θεός σου ἐφ' ᾧ πέποιθας ἐπ' αὐτῷ, λέγων· Οὐ μὴ παραδοθῆ Ἱερουσαλήμ εἰς χεῖρας βασιλέως Ἀσσυρίων. Ἡ οὐκ ἤκουσας ἃ ἐποίησαν βασιλεῖς Ἀσσυρίων, πᾶσαν τὴν γῆν ἀπώλεσαν; μὴ
 20 ἐρρώσαντο αὐτοὺς οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, οὓς οἱ πατέρες μου ἀπώλεσαν, τὴν τε Γάζαν καὶ Χαρῶν καὶ Ῥαφεῖς, αἵ εἰσιν ἐν χώρᾳ Θαιμάν; Ποῦ εἰσιν οἱ βασιλεῖς Αἰμάθ καὶ Ἀρφάθ, καὶ πόλεως Σεπφαρουεῖμ, Ἀνά καὶ Αὐά;».

Κατειλημμένης τάχα πού τῆς Λάχης καὶ ὑπὸ χεῖρα γε-
 30 γεννημένης τὴν βαρβαρικήν, ἐπολιορκεῖτο μετ' ἐκείνην ἡ Λαμνά· ἐκεῖ Ῥαψάκης κατειληφέναι λέγεται τὸν Ἀσσύριον, ὁ δ' ἔτεθορύθητο λίαν. Κατεστράτευσε γὰρ αὐτοῦ Θα-

74. Τὸ κείμενο τῶν Ὁ ἔχει Ἐνάγ καὶ Οὐγαυά».

ψυχρά και γριαδίστικα λόγια και τις βαρβαρικές άθυροστομίες, αλλά μάλλον τόν ένδυναμώνει στην πολυπόθητη έλπίδα του, λέγοντας ότι ό άλαζόνας τύραννος θα έπιστρέψει στη χώρα του χωρίς να θέλει καταπτοημένος από πονηρό πνεῦμα και ώθούμενος με άνυπόφορη δύναμη από αυτό σε φόβο για τή βασιλεία του, και ότι θα πέσει από μάχαιρα, χωρίς να κινδύνευσε καθόλου σε ξένη χώρα, ούτε βέβαια να καυχήθηκε για τις σφαγές κατά τῶν έχθρῶν του, ούτε και να έλαβε πλούσια βραβεΐα για τις άνδρεΐες πράξεις του έναντίον τῶν άντιπάλων του, αλλά παραμένοντας στη χώρα του, έπεσε εκεί στη γῆ του, πράγμα πού συνέδη ανέλπιστα και άπροσδόκητα. Γιατι έπεσε εκεί όπου νόμιζε ότι θα ζήσει άπαλλαγμένος από φόβους, και κινδύνευσε από εκείνους πού φυσικό ἦταν να σωθεΐ. Ποιοι βέβαια ἦταν αυτοι θα τὸ μάθομε από τὰ παρακάτω.

Στίχ. 8-13. «Έπέστρεψε ό Ραψάκης και βρῆκε τόν βασιλιά του να πολιορκεί τόν βασιλιά τῆς Λαμνά. "Ακουσε τότε ό βασιλιάς τῶν 'Ασσυρίων ότι έξεστράτευσε ό Θαραθά, ό βασιλιάς τῶν Αΐθιόπων, για να τόν πολιορκήσει, κι όταν τὸ άκουσε γύρισε πίσω και απέστειλε άγγελιοφόρους στον 'Εζεκία λέγοντας Αυτά να πείτε στον 'Εζεκία, τὸ βασιλιά τῆς 'Ιουδαίας: Να μη σῆς έξαπατᾶ ό Θεός σου, στον όποιο στηρίζεις τήν πεποίθησή σου, λέγοντας: Δεν θα παραδοθεΐ ἡ 'Ιερουσαλήμ στα χέρια του βασιλιά τῶν 'Ασσυρίων. "Η δέν άκουσες τὰ όσα έκαναν οί βασιλεΐς τῶν 'Ασσυρίων πού κατέστρεψαν όλη τή γῆ; Μήπως τούς έσωσαν οί θεοι τῶν έθνῶν, τούς όποιους κατέστρεψαν οί πρόγονοί μου, τῆ Γάζα και τῆ Χαρράν και τῆ Ραφεΐς, πού βρίσκονται στη χώρα Θαιμάν; Ποῦ εΐναι οί βασιλεΐς τῆς Αΐμάθ και 'Αρφάθ και τῆς πόλης Σεπφαρουείμ, τῆς 'Ανά και Αὐά⁷⁴;».

'Αφοῦ κυριεύθηκε ἡ Λαχεΐς και έπεσε στα χέρια τῶν βαρβάρων, άρχισε στη συνέχεια ἡ πολιορκία τῆς Λαμνά: εκεί λέγεται ότι συνάντησε ό Ραψάκης τόν 'Ασσύριο, ό όποιος ταράχθηκε πολύ. Γιατι έξεστράτευσε έναντίον του ό Θαραθά, βασιλιάς τῶν

ραθά, Αἰθιοπῶν βασιλεύς. Εἶτα δεδιῶς μὴ καταληφθείσης αὐτῷ τῆς χώρας ἔξω γένοιτο θώκων τῶν περιφανεστάτων, ἀφίησι μὲν τὴν Ἰουδαίαν, σπεύδει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἑαυτοῦ· πλὴν οὐ καθυφῆκε τῆς ἐνούσης ὠμότητος αὐτῷ. Πρὸς 5 ἀκράτους δὲ ὥσπερ ὀργᾶς ἀνακεκαυμένος, διὰ τοι τάχα που τὸ μὴ θελήσαι τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ἦτοι τοὺς τὴν ἁγίαν οἰκοῦντας πόλιν, τοῖς τοῦ Ῥαψάκου λόγοις ἀναπεπεισμένους αὐτομολῆσαι παρ' αὐτόν, ἀθυροστομεῖ δὴ πάλιν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ὁ δεῖλαιος, καὶ τισι τῶν οἰκειῶν ἐντέλ-
10 λεται δρομαίως ἰέναι πρὸς Ἐζεχίαν ἀπαγγεῖλαι τέ οἱ τὰ παρ' αὐτοῦ Ταῦτα δὲ ἦσαν δυσφημίαι κατὰ Θεοῦ λέγοντος σαφῶς ἐπειδὴ τῶν ἐτέρων χωρῶν, ἦτοι ἐθνῶν, οἱ θεοὶ τοῖς προσκυνουῖσιν αὐτοὺς συνδιολώλασι, μηδ' ἂν αὐτόν ἰσχύσαι τὸν τῶν Ἑβραίων Θεὸν ἐξελέσθαι τε αὐτοὺς καὶ
15 τῆς Ἀσσυρίων ἐξαρπάσαι χειρός. Εἶτα πόλεις ἀπαριθμεῖται πεπορθημένας, ἃς καὶ ἦν εἰκὸς δύνασθαι πολλά, ἐξ ὧν ἕτεροι πεπόνθασι. Διὰ τούτων αὐτῶν καταπτοῶν, ὡς τεθνηξομένους καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεπορθότας τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ.

20 Στίχ. 14-17. «Καὶ ἔλαβεν Ἐζεχίας τὸ βιβλίον παρὰ τῶν ἀγγέλων καὶ ἤνοιξεν αὐτὸ ἔναντι Κυρίου καὶ προσήυξατο Ἐζεχίας πρὸς Κύριον λέγων· Κύριε Σαβαῶθ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ, σὺ μόνος Θεὸς εἶ πάσης βασιλείας τῆς οἰκουμένης. Σὺ ἐποίησας τὸν
25 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Εἰσάκουσον, Κύριε, εἰσβλεψον, Κύριε, καὶ ἴδε τοὺς λόγους, οὓς ἀπέστειλε Συναχηρεὶμ ὄνειδίζειν Θεὸν ζῶντα».

Ἐκ πολλῆς ἄγαν τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἀπλοῖ τὸ βιβλίον, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντι Θεῷ τῆς τοῦ Συναχηρεὶμ ἀλαζο-
30 νείας τὸ μέγεθος, κατακεκραγῶς δὲ μᾶλλον τῆς βαρβαρικής ἀπονοίας καὶ οἶονεὶ μάρτυρα τῆς ἐκείνου θραυστομίας ποιούμενος αὐτόν τὸν τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντα Θεόν.

Αιθιοπών. Τότε, ἀπὸ φόβο μήπως καταληφθεῖ ἡ χώρα του καὶ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τοὺς περιφανέστατους θρόνους, ἄφησε τὴν Ἰουδαία καὶ ἔσπευσε στὴ χώρα του. Ἄλλ' ὅμως δὲν περιορίσε καθόλου τὴν ὠμότητα ποὺ ὑπῆρχε μέσα του. Καθὼς λοιπὸν κατακαιγόταν ἀπὸ θυμὸ ἀκράτητο, ἐπειδὴ τάχα δὲν θέλησαν οἱ Ἰσραηλιῖτες, δηλαδή ὅσοι κατοικοῦσαν στὴν ἁγία πόλη, πεπισμένοι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ραψάκη ν' αὐτομολήσουν σ' αὐτόν, ἀρχίζει πάλι ὁ ἄθλιος τὶς ἀθυροστομίες του ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, καὶ προστᾶζει κάποιους δικούς του νὰ σπεύσουν γρήγορα στὸν Ἐζεκία καὶ νὰ τὸν ἀναφέρουν αὐτὰ ποὺ ἤθελε. Κι αὐτὰ ἦταν κατηγορίες ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τοῦ ἔλεγε ρητά: Ἐπειδὴ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἤτοι τῶν ἐθνῶν, οἱ θεοὶ χάθηκαν μαζί μὲ τοὺς προσκυνητὲς τους, οὔτε ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων ὁ ἴδιος θὰ ἔχει τὴ δύναμη νὰ τοὺς θγάλει ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ νὰ τοὺς ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἀσσυρίων. Ἐπειτα ἀπαριθμεῖ τὶς κυριευμένες πόλεις, οἱ ὁποῖες κατὰ εὐλόγο λόγο μποροῦσαν νὰ κατορθώσουν πολλά, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἄλλοι εἶχαν κακοποιηθεῖ, θέλοντας μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς τρομάξει, ὅτι τάχα θὰ πεθάνουν κι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν στηριγμένοι τὴν πεποίθησή τους στὸν Θεό, τὸν Κύριο τῶν ὅλων.

Στίχ. 14-17. «Ἐλαβε ὁ Ἐζεκίας τὸ γράμμα ἀπὸ τοὺς ἀγγελιοφόρους του καὶ τὸ ἀνοίξε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Προσευχήθηκε τότε ὁ Ἐζεκίας στὸν Κύριο λέγοντας Κύριε τῶν δυνάμεων, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ κάθесαι ἐπάνω στὰ Χερουβίμ, ἐσὺ εἶσαι ὁ μόνος Θεός, βασιλιάς ὅλων τῶν βασιλειῶν τῆς οἰκουμένης. Ἐσὺ δημιούργησες τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Εἰσάκουσέ με, Κύριε, πρόσεξε, Κύριε, καὶ δὲς τοὺς λόγους ποὺ ἔστειλε ὁ Σεναχηρείμ, μὲ τοὺς ὁποῖους ὑβρίζει τὸν Θεὸ ποὺ ζεῖ».

Μὲ μεγάλη εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεὸ ἀνοίγει διάπλατα τὸ γράμμα, ὄχι γιατί ἀγνοοῦσε ὁ Θεὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀλαζονείας τοῦ Σεναχηρείμ, ἀλλὰ διαλαλώντας μᾶλλον τὴν βαρβαρική παραφροσύνη καὶ κάμνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μάρτυρα τῆς θραυστομίας ἐκείνου τὸν ἴδιο τὸν ἐξουσιαστὴ τῶν ὅλων Θεό. Ἄλλὰ πρόσε-

Ἄθρει δὲ ὅπως τοῖς τοῦ Συναχηρεῖμ ἀναφέρεται λόγοις ἀνατείνων τὴν ἱκετηρίαν. Ὁ μὲν γάρ, τό γε ἤκον ἐπ' αὐτῶ, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν κατακερτομῶν, «Μὴ σε ἀπατάτω», φησὶν, «ὁ Θεός σου, ἐφ' ᾧ σὺ πέποιθας ἐπ' αὐτῶ, λέγων· Οὐ μὴ παραδοθῆ Ἱερουσαλήμ εἰς χεῖρας βασιλέως Ἀσσυρίων», ὁ δὲ τῆς ἐξουσίας ὁμολογεῖ τὸ μέγεθος, «Κύριον Σαβαὼθ» ὀνομάζων αὐτὸν καὶ «Θεὸν Ἰσραὴλ» καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν τὴν ἄνω τε καὶ λογικὴν. «Σὺ γὰρ εἶ», φησὶν, «ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ». Προσομολογεῖ δὲ ὅτι, κἂν 10 εἰ λέγοιντό τινες ἐπὶ γῆς βασιλεῖς, ἀλλ' οὐκ ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς βασιλεὺς καὶ πάντα ὑπὸ πόδας ἔχων, αὐτὸς ἂν εἶη καὶ μόνος ὁ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ δημιουργὸς καὶ ὑποστήσας νεύματι τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. Εἰσακουῖσαι δὲ παρακαλεῖ καὶ εἰσβλέψαι, τοῦτ' ἔστι μὴ παραβλέψαι καὶ παρελθεῖν 15 τὰς οὕτω πικρὰς δυσφημίας, ἀλλ' ἐν δίκῃ κολάσαι τὸν ἀλιτήριον. Ὠνειδίσει γὰρ Θεὸν ζῶντα, φησί, τοῦτ' ἔστι κατ' οὐδὲν εἰκότα τοῖς τῶν ἐθνῶν, οἷς ἐκεῖνος παρεικάζων αὐτὸν ἀνοσίως κατεθρασύνετο.

Στίχ. 18-20. «Ἐπ' ἀληθείας γὰρ ἠρήμωσαν βασιλεῖς Ἀσσυρίων τὴν οἰκουμένην ὅλην καὶ τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἀνέβαλον τὰ εἰδῶλα αὐτῶν εἰς τὸ πῦρ. Οὐ γὰρ θεοὶ ἦσαν, ἀλλ' ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, ξύλα καὶ λίθος, καὶ ἀπώλεσαν αὐτούς. Σὺ δέ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σῶσον ἡμᾶς ἐκ χειρῶν αὐτῶν, ἵνα γνῶ πᾶσα βασιλεία τῆς γῆς, 25 ὅτι σὺ εἶ ὁ Θεὸς μόνος».

Ἀκήκοα, φησί, τοῦ βαρβάρου λέγοντος «Μὴ ἐρῶσαντο οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἐκ χειρός μου;». Κἂν εἰ τοῦτο λέγοι τις, ἐπαινῶ καὶ πείθομαι. Κεκρατήκασι γὰρ ἀπάσης τῆς γῆς, καὶ τὰς πόλεις ἐνέπρησαν, οὐδὲν ἀπόνασθαι δυναμένης τῶν ψευδωνύμων θεῶν· σεσώκασι γὰρ οὐδένα. Πῶς γάρ, ἢ πόθεν, ξύλου τε καὶ λίθου πε-

χε πῶς, ἀπευθύνοντας τὴν ἰκεσία του, ἀναφέρεται στὰ λόγια τοῦ Σεναχηρείμ. Γιατὶ αὐτός, περιγελώντας ὅσο μπορούσε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε, «Νὰ μὴ σὲ ἐξαπατᾷ ὁ Θεός, στὸν ὅποιο ἐσὺ στηρίζεις τὴν πεποίθησή σου, λέγοντας Δὲν θὰ παραδοθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ στὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων», ἐνῶ ὁ Ἐζεκίας ὁμολογεῖ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας ὀνομάζοντας τον «Κύριο τῶν δυνάμεων, καὶ Θεὸ τοῦ Ἰσραὴλ» καὶ Κύριο ὅλης τῆς δημιουργίας τῆς οὐράνιας καὶ τῆς λογικῆς. Γιατὶ λέγει, «Σὺ εἶσαι ποὺ κάθεται ἐπάνω στὰ Χερουβίμ». Ὁμολογεῖ ἐπὶ πλέον ὅτι, ἂν καὶ λέγονται κάποιοι ἐπάνω στὴ γῆ βασιλεῖς, ἀλλ' ὅμως ὁ ἀπὸ τὴ φύση του κι ἀληθινὸς βασιλιάς καὶ ποὺ ἔχει τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του, αὐτὸς καὶ μόνος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ περὶ μὲ τὸ νεῦμα του ἔδωσε ὑπόσταση σὲ ὅσα κάποτε δὲν ὑπῆρχαν. Παρακαλεῖ λοιπὸν νὰ εἰσακούσει τὴ δέησή του καὶ νὰ ρίξει τὸ βλέμμα του, δηλαδή νὰ μὴν προσπεράσει χωρὶς νὰ δεῖ αὐτὰ τὰ τόσο σκληρὰ ὑβριστικὰ λόγια, ἀλλὰ νὰ τιμωρήσει δίκαια τὸν βλάσφημο. Γιατὶ λέγει, «Ἐξύβρισε τὸν Θεὸ ποὺ ζεῖ», τὸν Θεὸ δηλαδή ποὺ δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, μὲ τοὺς ὁποίους αὐτὸς μὲ θρασύτητα καὶ ἀσεβῆ τρόπο τὸν παρομοιάζει.

Στίχ. 18-20. «Γιατὶ ἀληθινὰ οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρίων ἐρήμωσαν ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ τὴ γῆ τῶν κατοίκων καὶ ἔρριξαν στὴ φωτιὰ τὰ εἰδωλά τους. Γιατὶ δὲν ἦταν θεοί, ἀλλὰ ἔργα ἀνθρώπων χειρῶν, ξύλα καὶ πέτρες, καὶ τοὺς ἐξαφάνισαν. Ἐσὺ ὅμως, Κύριε ὁ Θεός μας, σῶσε μας ἀπὸ τὰ χέρια τους, γιὰ νὰ γνωρίσει κάθε βασιλεῖο τῆς γῆς, ὅτι ἐσὺ μόνος εἶσαι ὁ Θεός».

Ἄκουσα, λέγει, τὸν βάρβαρο νὰ λέγει· «Μήπως οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν ἔσωσε καθένας τὴ χώρα του ἀπὸ τὰ χέρια μου;». Ἄν τὸ λέγει αὐτὸ κάποιος, ἐγὼ τὸν ἐπαινῶ καὶ τὸ ἀποδέχομαι. Γιατὶ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς γῆς, ἔκαιψαν τὶς πόλεις, καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ὠφεληθεῖ καθόλου ἀπὸ τοὺς ψευδῶνυμους θεοὺς· γιὰτὶ δὲν ἔσωσαν κανένα. Πῶς δηλαδή καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, καμωμένα ἀπὸ

ποιημένα καὶ τέχνης ἔργα λιθουργικῆς καὶ τεκτόνων ὄντες φιλοτεχνήματα; Ταύτη τοι καὶ τοῖς ἰδίῃς προσκνηταιῖς ὁμοῦ διολώλασιν. Ἄλλὰ «σύ, σῶσον ἡμᾶς», ὦ Δέσποτα. Τεκμήριον γὰρ καὶ τοῦτο, καὶ ἀναπείθει πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρα-
 5 νόν, εἷς γε τὸ χρῆναι διακεῖσθαι καὶ ἀραρότως ὅτι σὺ μόνος εἶ Θεός. Ὡσπερ γὰρ τὸ ἀλῶναι τὰς ἐθνῶν χώρας κατεμαρ-
 τύρησε τῶν ψευδωνύμων θεῶν, τὸ μηδὲν εἶναι παντελῶς, οὕτω καὶ τὸ διαφυγεῖν τῆς ἐκείνου χειρὸς ἔξω γενέσθαι τὴν
 Ἱερουσαλήμ τὴν ὑπὸ σοί τε καὶ σὴν, μονονουχὶ καὶ διαμαρ-
 10 τύρεται, καὶ σαφῆ ποιήσεται τοῖς ἀπανταχοῦ τὴν ἀνάρρη-
 σιν τῆς σῆς εὐσθενείας καὶ ἀκηράτου δόξης, καὶ ὅτι μόνος εἶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔν τε οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς

Στίχ. 21. «Καὶ ἀπεστάλη Ἡσαΐας, υἱὸς Ἀμώς, πρὸς Ἐζε-
 χίαν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ·
 15 Ἦκουσα ἃ προσηύξω πρὸς με περὶ Σεναχηρεῖμ, βασιλέ-
 ως Ἀσσυρίων».

Οὐ μακρὰν ὁ σώζων, ἀλλ' ἐγγὺς καὶ οἶονεὶ κατὰ πόδας
 τῆς προσευχῆς τῶν αἰτηθέντων τὸ πέρας. Ἀποστέλλεται
 μὲν γὰρ ὁ προφήτης, σεσιγηκῶς δὲ τέως τὰ ἐπὶ τῷ βαρβά-
 20 ρῳ, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ψῆφον οὐκ ἀπαγγεῖλας·
 «Τάδε λέγει Κύριος», φησὶν, «ὁ Θεὸς Ἰσραήλ». Ἐπιρῶόν-
 νυσι τὸν πεπιστευκότα, καὶ οὐχ ἓνα τινὰ τῶν ψευδωνύμων
 θεῶν ἀποφαίνει τὸν ἀποστείλαντα, εὐθαρσῆ δὲ μᾶλλον
 ἀποτελῶν «Κύριον» ὀνομάζει «καὶ Θεὸν Ἰσραήλ». Ἐπαι-
 25 νεῖ δὲ ὡσπερ καὶ ἀποδέχεται λέγων· «Ἦκουσα ἃ προσηύ-
 ξω πρὸς με περὶ Σεναχηρεῖμ βασιλέως Ἀσσυρίων». Μονο-
 νουχὶ γάρ, φησὶν, ἀποδέχομαι τὸν ζῆλον, οἶδα τὴν φιλοθεϊ-
 αν, ἀφόρητον ἐποίησω τὴν κατ' ἐμοῦ δυσφημίαν· προσῆλ-
 θες δεδακρυμένος, καὶ οἶον ἀλγήσας ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ σὴν
 30 ἐποίησω λύπην τοὺς εἰς ἐμὲ γεγονότας ὄνειδισμούς. Ἀξιε-
 παινετώτατος τοίνυν τῶν ἀγίων ὁ ζῆλος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ

ξύλο και πέτρα και ὄντας ἔργα λιθουργικῆς τέχνης και φιλοτεχνήματα ξυλουργῶν; Γι' αὐτὸ χάθηκαν μαζί με τοὺς προσκυνητές τους. Ἄλλὰ «Ἐσύ, Κύριε, σῶσε μας». Γιατί και αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη και πείθει ὅλη τὴν οἰκουμένη νὰ πιστεύει ἀκράδαντα, ὅτι ἐσύ μόνος εἶσαι ὁ Θεός. Γιατί, ὅπως ἡ κατάληψη τῶν χωρῶν ἐθνῶν ἐπιβεβαίωσε για τοὺς ψευδώνυμους θεούς, ὅτι δὲν ἦταν ἀπολύτως τίποτε, ἔτσι και τὸ νὰ διαφύγει και νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ χέρια του ἡ Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποία ἐξουσιάζεις και εἶναι δική σου, θὰ ἐπιβεβαιώσει κατὰ κάποιον τρόπο και θὰ κάνει σαφῆ σ' ὅλο τὸν κόσμον τὴν ἀνακήρυξη τῆς δικῆς σου δύνამης και τῆς ἀθάνατης δόξας σου, και ὅτι σὺ μόνος εἶσαι ὁ Θεός τόσο στὸν οὐρανὸ ὅσο και στὴ γῆ.

Στίχ. 21. «Ἐστειλε ὁ Θεός τὸν Ἡσαΐα, τὸν υἱὸ τοῦ Ἀμώς, στὸν Ἐζεκία και τοῦ εἶπε· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ· Ἄκουσα αὐτὰ πού μου εἶπες κατὰ τὴν προσευχή σου σ' ἐμένα για τὸν Σεναχηρείμ, τὸν βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων».

Αὐτὸς πού σώζει δὲν εἶναι μακριὰ, ἀλλὰ κοντὰ και κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἐκπλήρωση τῆς αἴτησης ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας τὴν προσευχή. Γιατί στέλνεται ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶχε σωπάσει ὡς τώρα για τὰ σχετικά με τὸν βάρβαρο και δὲν ἀνήγγειλε τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ γι' αὐτόν, τώρα λέγει· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ». Ἐμψυχώνει αὐτόν πού πίστεψε και δὲν δείχνει αὐτόν πού τὸν ἔστειλε ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, ἀλλὰ ἐνθαρύνοντάς τον τὸν ὀνομάζει «Κύριο και Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ», και σὰν νὰ τὸν ἐπαινεῖ και τὸν ἀποδέχεται, λέγει· «Ἄκουσα αὐτὰ πού μου εἶπες κατὰ τὴν προσευχή σου σ' ἐμένα για τὸν Σεναχηρείμ, τὸν βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων». Σὰν νὰ τοῦ λέγει δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο· Ἀποδέχομαι τὸν ζῆλο σου, γνωρίζω τὴ φιλοθεΐα σου, δὲν μπόρεσες νὰ ὑποφέρεις τὴν ἐναντίον μου βλασφημία. Ἦρθες σ' ἐμένα με δάκρυα και κατὰ κάποιον τρόπο πονώντας για χάρη μου, κι ἔκανες δική σου λύπη τοὺς ὑβριστικούς λόγους ἐναντίον μου. Εἶναι λοιπὸν πάρα πολὺ ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος

δόξης δυσφημουμένης, όταν ἀλγήσωσιν αὐτοί, Θεὸς κατευφραίνεται.

Στίχ. 22-23. «Οὗτος ὁ λόγος ὃν ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ ὁ Θεός· Ἐφαύλισέ σε καὶ ἐμυκτήρισέ σε παρθένος, θυγάτηρ Σιών· ἐπὶ σοὶ κεφαλὴν ἐκίνησε θυγάτηρ Ἱερουσαλήμ. Τίνα ὠνείδισας καὶ παρώξυνας; ἢ πρὸς τίνα ὕψωσας τὴν φωνὴν σου; Καὶ οὐκ ἦρας εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμούς σου εἰς τὸν Ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι δι' ἀγγέλων ὠνείδισας Κύριον».

10 Ἐμφανῆ λοιπὸν τὴν ἐπὶ τῷ βαρβάρῳ καθίστησι ψῆφον καὶ φησιν, ὅτι μυκτηρισμὸν ἐπ' αὐτῷ ποιήσεται, καὶ καταδο- νήσει τὴν κεφαλὴν παρθένος, θυγάτηρ Σιών, ἥτοι ἡ Ἱερουσαλήμ. Φαμὲν δὲ ὅτι παρθένον καὶ θυγατέρα τὴν Σιών, ἥτοι τὴν Ἱερουσαλήμ, ὀνομάζει· καὶ παρθένον μὲν ὡς ἀμόλυντον
15 καὶ τὸν τῆς βδελυρᾶς εἰδωλολατρίας οὐκ ἔχουσαν μῶμον, θυγατέρα δέ, ὅτι τὴν παρὰ πατρὸς ὀφειλομένην διάθεσιν τοῖς ἐξ αὐτοῦ τέκνοις ὑπονενέμηκεν αὐτῇ. Ἐφαύλισε δὲ τὸν Ἀσσύριον, ἥτοι κεφαλὴν ἐπ' αὐτῷ κεκίνηκέ τινα τρόπον ἐπεμειδίασε γὰρ ἠττωμένῳ, καὶ οἶον ᾠδὴν καὶ μέλος ἑναρ-
20 μόνιον τὰς αὐτοῦ πεποιήται συμφορᾶς. Εἶτα πρὸς αὐτόν φησι· «Τίνα ὠνείδισας καὶ παρώξυνας; ἢ πρὸς τίνα ὕψωσας τὴν φωνὴν σου;». Ἔρα γὰρ ἓνα τῶν ψευδωνύμων θεῶν ταῖς οὕτω θερμαῖς ἐλύπεις φωναῖς; Καίτοι πῶς οὐκ ἔδει, φησί, τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν εἰς ὕψος ἐπάραι, ἐννοῆσαί τε
25 ἄρα, τίς δὴ καὶ πόσος ἐστὶν ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ; Ἔδει καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς τῶν κτισμάτων θεᾶς τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεως τὸ μέγεθος ἀναλόγως ἰδεῖν. Ἔδει τῆς δόξης καταθρῆσαι τὸ ὕψος, καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῷ λογίσασθαι τῶν χθαμαλωτέρων. Ἀλλ' οὐδενὸς τῶν τοιούτων διαμνημονεύσας, φη-
30 σὶν, ὠνείδισας τὸν Κύριον.

Στίχ. 24-25. «Σὺ γὰρ εἶπας Τῷ πλήθει τῶν ἀρμάτων ἀνέδην εἰς ὕψος ὀρέων, καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ Λιβάνου, καὶ

τῶν ἁγίων καὶ ὅταν δυσφημεῖται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ συμβαίνει αὐτοὶ νὰ πονέσουν, ὁ Θεὸς κατευφραίνεται.

Στίχ. 22-23. «Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού εἶπε ὁ Θεὸς γι' αὐτόν· Σὲ περιφρόνησε καὶ σὲ περιγέλασε ἡ παρθένος καὶ θυγατέρα μου Σιών, κίνησε ἐναντίον σου τὸ κεφάλι τῆς ἡ κόρη μου Ἱερουσαλήμ. Ποιὸν ἐξύβρισες καὶ ἐξόργισες; Ἡ σὲ ποιὸν ὑψώσες τῆ φωνή σου; Καὶ δὲν ὑψώσες σὺ τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν οὐρανὸ, πρὸς τὸν Ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ ἐξύβρισες μὲ ἀπεσταλμένους σου τὸν Κύριο».

Κάνει λοιπὸν φανερὴ τὴν ἀπόφασή του γιὰ τὸν βάρβαρο, καὶ λέγει, ὅτι θὰ τὸν περιγέλασει καὶ θὰ κουνήσει τὸ κεφάλι τῆς ἡ παρθένος, ἡ θυγατέρα Σιών, ἥτοι ἡ Ἱερουσαλήμ. Παρθένο καὶ θυγατέρα λέμε ὅτι ὀνομάζει τὴν Σιών, ἥτοι τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ παρθένο βέβαια τὴν ὀνομάζει ἐπειδὴ εἶναι ἀμόλυντη καὶ δὲν ἔχει τὸ στίγμα τῆς βδελυρῆς εἰδωλολατρίας, ἐνῶ θυγατέρα ἐπειδὴ τῆς ἀπένειμε τὴ στοργὴ πού ὀφείλει ὁ πατέρας στὰ παιδιά του. Καὶ ἐξευτέλισε τὸν Ἀσσύριο, δηλαδή κούνησε κατὰ κάποιον τρόπο τὸ κεφάλι τῆς ἐναντίον του. Χαμογέλασε γιὰ τὴν ἡττὰ του καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔκανε τραγούδι καὶ μελωδία ἐναρμόνια τις συμφορῆς του. Ἐπειτα λέγει σ' αὐτόν «Ποιὸν ἐξύβρισες καὶ ἐξόργισες; Ἡ σὲ ποιὸν ὑψώσες τῆ φωνή σου;». Ἄραγε μὲ τίς τόσο θερμῆς φωνῆς σου προξενούσες λύπη σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς; Καὶ πῶς δὲν ἔπρεπε, λέγει, νὰ ὑψώσεις τοὺς νοερούς ὀφθαλμούς σου πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ κατ' ἀκολουθία νὰ ἐννοήσεις, ποιὸς καὶ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ; Ἐπρεπε καὶ μὲ τὰ ἀντίκρουσμα μόνον τῶν κτισμάτων νὰ δεῖς κατ' ἀναλογία τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπρεπε νὰ παρατηρήσεις τὸ ὕψος τῆς δόξας του καὶ νὰ μὴ βάλεις στὸ νοῦ σου τίποτε τὸ ταπεινό. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ φέρεις στὸ νοῦ σου, λέγει, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἐξύβρισες τὸν Θεό.

Στίχ. 24-25. «Γιατὶ σὺ εἶπες· Μὲ τὰ ἀμέτρητα ἄρματα μου ἀνέβηκα στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὰ πιὸ ἀπόμακρα τοῦ Λιβάνου,

ἔκοψα τὸ ὕψος τῆς κέδρου αὐτοῦ καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς, καὶ εἰσῆλθον εἰς ὕψος μέρους τοῦ δρυμοῦ καὶ ἔθηκα γέφυραν, καὶ ἠρήμωσα ὕδατα καὶ πᾶσαν συναγωγὴν ὕδατος».

Τῆς Περσικῆς ἀλαξονείας ἐξηγεῖται τὸν ὄγκον καὶ τὸ
 5 ἀσύνετον φύσημα καὶ τῆς μεγαληγορίας τὸ μέγεθος. Λιβάνω
 γὰρ παρεικάζει, καθὰ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, τὴν τε τῶν Ἰ-
 ουδαίων χώραν, καὶ αὐτὴν τάχα πού τῶν Σαμαρειτῶν, ἣν
 κατωκήκασιν αἱ δέκα φυλαί. Ὁ μὲν γὰρ Λίβανος ὄρος ἐστὶν
 ἐν Φοινίκῃ κέδροις τῶν ξύλων ὑψοῦ δὴ λίαν ἠρμένοις εὐθα-
 10 λές καὶ κατάκομον. Νοεῖται δέ πως τοιαύτη τῶν Ἰουδαίων ἡ
 χώρα, ὑψηλὴ μὲν, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ ἐπαμύνων αὐτῇ, δασεῖά γε
 μὴν, ὅτι ἀριθμοῦ κρείττονας ὄρασθαι τοὺς ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' εἶ-
 λον μὲν τὴν Σαμάρειαν οἱ Ἀσσύριοι τύραννοι, συγκατεδήω-
 σε δὲ αὐτῇ καὶ τῆς Ἰουδαίας οὐκ εὐαριθμήτους πόλεις. Σὺ
 15 τοίνυν, φησὶν, ὦ Ἀσσύριε, γαῦρον ἔχων τὸ φρόνημα καὶ τῶν
 γεγονότων τὴν ἐκδασιν ταῖς αὐτοῦ δυνάμεσιν ἀνατιθείς, εἶ-
 πας ὅτι «Τῷ πλήθει τῶν ἀρμάτων ἀνέβην εἰς ὕψος ὀρέων,
 καὶ εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ Λιβάνου», τοῦτ' ἐστίν, ἐπ' αὐτὴν τὴν
 βασιλείαν τὴν παρά γε τοῖς ἑξ' Ἰσραήλ

20 «Ἐκοψα τὸ ὕψος τοῦ κέδρου αὐτοῦ». Αὐτοῦ· τίνος;
 Τοῦ Λιβάνου, δηλονότι τῆς Ἰουδαίας. Ὑψος δὲ κέδρου τὴν
 παρ' αὐτοῖς βασιλείαν φησί. «Καὶ εἰσῆλθεν εἰς ὕψος μέρους
 τοῦ δρυμοῦ». Ὡς γὰρ ἔφην, τῇ τῶν Σαμαρειτῶν συνδιολώ-
 λασι πολλαὶ τῆς Ἰουδαίας πόλεις. Ἐφης δὲ ὅτι «Ἐθηκα γέ-
 25 φυραν, καὶ ἠρήμωσα ὕδατα καὶ πᾶσαν συναγωγὴν ὕδα-
 τος». Πέρσαι γὰρ καὶ Ἀσσύριοι ταῖς ἑαυτῶν δυνάμεσι τὸ
 πάντα δύνασθαι κατορθοῦν ἀπονέμοντες, ἐν τῷ καταθεῖν
 τῶν χωρῶν, τοὺς μὲν τῶν ποταμῶν ἐγεφύρουν, ἔφερον δὲ
 πλειστάκις ὡς ὄντες τοσοῦτοι τὸν ἀριθμὸν, ὡς δαπανᾶν δύ-
 30 νασθαι πηγὰς, καὶ ὕδάτων συναγωγὰς, καὶ μηδὲ αὐτοὺς
 ἔσθ' ὅτε ποταμοὺς ἀρκέσαι δεδιψηκόσιν ὁμοῦ καὶ ἀνδράσι
 καὶ ἵπποις. Οἱ δέ γε τῶν Ἑλλήνων λογάδες, ὅσοι τῶν Περ-
 σικῶν ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς ἔθεντο μνήμην, φασὶν αὐτοὺς

ἔκοψα τὰ ψηλὰ καὶ πανέμορφα κέδρα του καὶ μπῆκα στὰ πιὸ ψηλὰ μέρη τοῦ δάσους, ὅπου ἔστησα γεφύρι, ἀχρήστεψα τὰ νερὰ καὶ κάθε συγκέντρωση νεροῦ».

Ἐξηγεῖ τῆς Περσικῆς ἀλαζονείας τὴν ἔπαρση καὶ τὴν ἀπερίσκεπτη ὑπερηφάνεια καὶ τὸ μέγεθος τῆς κομπορημοσύνης. Γιατὶ παρομοιάζει μὲ τὸν Λίβανο, ὅπως προηγουμένως εἶπαμε, τόσο τῆ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ὅσο καὶ τῶν Σαμαρειτῶν, στὴν ὁποία κατοίκησαν οἱ δέκα φυλές. Ὁ Λίβανος εἶναι ὄρος στὴ Φοινίκη μὲ κέδρα καὶ ἄλλα δένδρα πολὺ ψηλὰ, καταπράσινο καὶ πυκνοφυτεμένο. Κάπως τέτοια λοιπὸν θεωρεῖται ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ὑψηλὴ βέβαια ἐπειδὴ τὴν ὑπερασπιζόταν ὁ Θεός, ἐνῶ πυκνοφυτεμένη ἐπειδὴ οἱ κάτοικοί της εἶναι ἀμέτρητοι. Ἀλλὰ οἱ Ἀσσύριοι τύραννοι κατέλαβαν τὴ Σαμάρεια καὶ μαζί μ' αὐτὴ καταληλάτησαν καὶ πολλὲς πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Ἐσὺ λοιπὸν, λέγει, ὦ Ἀσσύριε, ἔχοντας ἀλαζονικὸ τὸ φρόνημά σου καὶ ἐξαορώντας τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων ἀπὸ τὶς δυνάμεις σου, εἶπες: Μὲ τὰ ἀμέτρητα ἄρματα μου ἀνέβηκα στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στὰ πιὸ ἀπόμακρα μέρη τοῦ Λιβάνου, δηλαδή σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ βασίλειο τῶν Ἰσραηλιτῶν.

«Ἐκοψα τὰ ψηλὰ κέδρα αὐτοῦ». «Αὐτοῦ» ποιανοῦ; Τοῦ Λιβάνου, δηλαδή τῆς Ἰουδαίας. Ὑψος βέβαια κέδρου ὀνομάζει τὴ βασιλεία αὐτῶν. «Καὶ μπῆκε στὰ ψηλὰ μέρη τοῦ δάσους». Γιατί, ὅπως εἶπα, μαζί μὲ τὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν χάθηκαν καὶ πολλὲς πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Εἶπες ἀκόμα: «Ἐστησα γεφύρι καὶ ἀχρήστεψα τὰ νερὰ καὶ κάθε συγκέντρωση νεροῦ». Οἱ Πέρσες δηλαδή καὶ οἱ Ἀσσύριοι, θεωρώντας ὅτι οἱ δυνάμεις τους μποροῦσαν νὰ κατορθώσουν τὰ πάντα κατὰ τὶς ἐπιδρομὲς τους στὶς διάφορες χῶρες, ἔκαναν στὰ ποτάμια γεφύρια, καὶ πολλὲς φορές, ἐπειδὴ ἦταν τόσοι πολλοὶ στὸν ἀριθμὸ, μποροῦσαν νὰ ἐξαντλήσουν τὶς πηγὲς καὶ τὶς δεξαμενὲς νεροῦ, καὶ κάποιες φορές οὔτε τὰ ποτάμια ἔφταναν γιὰ τοὺς διψασμένους ἄνδρες καὶ τοὺς ἵππους. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἐξάλλου, ὅσοι στὰ συγγράμματά τους ἀναφέρονται στοὺς πολέμους

καὶ αὐτὸν γεφυρῶσαι τὸν Ἑλλήσποντον· κὰν εἰ ποταμός, φασίν, εὔρηται διὰ μέσου περιόντων αὐτῶν ἢ χώραν ἢ πόλιν, προσέταπτεν ὁ τύραννος λέγων· «Δαπανάσθω πινόμενος». Διαμέμνηται τοίνυν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῆς Περσῶν
 5 ἀλαζονείας, καὶ φιλοκομπεῖν εἰωθότας ἐλέγχει. Εἶτα μετὰ τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι μὴ μᾶλλον αὐτοὶ δεδύνηνται κατορθοῦν, ἐφ' οἷς πεφρονήκασιν τὰ οὕτως ὑπέρογκα, ψῆφος δὲ μᾶλλον ἢ παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν πλημμελούντων ἐνηνεγμένη τὴν τοῦ δύνασθαι δόξαν ἐνεποίησεν αὐτοῖς.

10 Στίχ. 26-27. «Οὐ ταῦτα ἤκουσας πάλαι ἃ ἐγὼ ἐποίησα; Ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν συνέταξα, νῦν δὲ ἐπέταξα ἐξερημῶσαι ἔθνη ἐν ὄχυροῖς καὶ ἐνοικοῦντας ἐν πόλεσιν ὄχυραῖς. Ἀνῆκα τὰς χεῖρας, καὶ ἐξηράνθησαν, καὶ ἐγένοντο ὡς ἄνθος ξηρὸν ἐπὶ δωμάτων καὶ ὡς ἄγρωσις».

15 Ταυτὶ μὲν οὖν ἅπαντα, φησίν, ἅπερ αὐτὸς οἶει κατορθωκένοι, ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ἀνατιθείς, οὐκ ἐρυθριάς; Ἀλλ', ὡ ματαίαν ἔχων ἐπ' οὐδενὶ τὴν ὄφρυν, «οὐ ταῦτα ἤκουσας πάλαι, ἃ ἐγὼ ἐποίησα;». Εἰ γὰρ δὴ βούλοιο, φησί, τοὺς τῶν ἐμῶν προφητῶν πολυπραγμονῆσαι λόγους, ἔφην
 20 ἤδη φθάσας, ὅτι ταῦτα γενήσεται. Ἐγὼ γὰρ ἐξ ἀρχαίων ἡμερῶν συνέταξα, τοῦτ' ἔστιν ὥρισα καὶ κατένευσα, ἀπέδειξα δὲ νῦν καιροῦ καλοῦντος εἰς πέρας τὰ προηγγελμένα, ὥστε ἐξερημῶσαι ἔθνη ἐν πόλεσιν ὄχυραῖς, τοῦτ' ἔστιν οὐκ ἄσθενῆ καὶ εὐάλωτα. Ἐγὼ «τὰς χεῖρας ἀνῆκα, καὶ
 25 ἐξηράνθησαν». Ὁ γὰρ πάλαι ταῖς ἀνεξικακίαις ἔτι συνέχων αὐτὰ πρὸς τὸ εἶναι καὶ συνεστάναι τὴν ἐπαμύνουσαν ἀπέστησα χεῖρα, καὶ ἐν ἴσῳ πῶας κατεξηράνθησαν, καὶ χόρτου δίκην κατεμαράνθησαν, καὶ οἷά τις ἄγρωσις ξηρὰ πυρὶ δέδοται τροφή. Τοῦτό τοι καὶ ἐτέρωθί φησι πρὸς
 30 αὐτόν· ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀρισθέντα γενέσθαι παρὰ Θεοῦ διαπεράνας ὁ δυσσεβής, ἐφ' ἑαυτῷ πεφρόνηκε μέγα, πάλιν ἤκουε Θεοῦ λέγοντος· «Μὴ δοξασθήσεται ἀξίνη ἄνευ τοῦ

τῶν Περσῶν, λένε ὅτι γεφύρωσαν ἀκόμα καὶ τὸν Ἑλλήσποντο. Κι ἂν βρισκόταν, λένε, στὸ πέρασμά τους ἀπὸ μιὰ χώρα ἢ πόλη κάποιος ποταμὸς ἔδινε ὁ τύραννος διαταγή· «Πιεῖτε καὶ ἔξαντλήστε τον». Μνημονεύει λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων τὴν ἀλαζονεῖα τῶν Περσῶν καὶ τοὺς ἐλέγχει γιὰ τὴ συνήθειά τους νὰ κομπάζουν. Ἔπειτα μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τοὺς δείχνει ὅτι δὲν ὀφείλονται σ' αὐτοὺς τὰ ὑπερβολικὰ κατορθώματά τους, γιὰ τὰ ὁποῖα τόσο περηφανεύονται, ἀλλὰ ἡ ἀπόφασή του ποὺ ἔλαβε εἰς βάρος ἐκείνων ποὺ ἀμάρτησαν προκάλεσε σ' αὐτοὺς τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι δυνατοί.

Στίχ. 26-27. «Δὲν ἄκουσες αὐτὰ ποὺ κάποτε ἔκανα; Ἐπιπαιούσους καιροὺς ὄρισα καὶ τώρα διέταξα νὰ ἐρημωθοῦν τὰ ἰσχυρὰ ἔθνη ποὺ κατοικοῦν σὲ ἀπόρθητες πόλεις. Σήκωσα τὰ χέρια μου ἀπὸ αὐτὰ καὶ ξεράθηκαν κι ἔγιναν ὅπως τὸ ξεραμένο ἄνθος σὲ ταράτσες καὶ ὅπως ἡ ἀγριὰδα».

Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα, λέγει, ποὺ νομίζεις ὅτι τὰ κατόρθωσες ὁ ἴδιος, δὲν ντρέπεσαι νὰ τ' ἀποδίδεις στίς δικές σου δυνάμεις; Ἀλλά, ὦ ἐσύ ποὺ ὑπερηφανεύεσαι μάταια γιὰ μηδενικὸ πρῶγμα, «δὲν ἄκουσες τί ἔκανα ἐγὼ παλαιά;» Ἄν ἤθελες, λέγει, νὰ ἐξετάσεις μὲ προσοχὴ μὲ τοὺς λόγους τῶν προφητῶν μου, εἶπα ἀπὸ πρὶν ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν. Γιατὶ ἐγὼ ἀπὸ παλιούς καιροὺς ἀποφάσισα, δηλαδή ὄρισα καὶ συγκατατέθηκα, καὶ πραγματοποιήθηκε τώρα ποὺ τὸ καλεῖ ὁ καιρὸς ὅσα προαγγέλθηκαν, ὥστε νὰ ἐρημωθοῦν λαοὶ μὲ ὀχυρὲς πόλεις, δηλαδή ἔθνη ὄχι ἀδύναμα κι εὐάλωτα. Ἐγὼ «ἀπέσυρα τὰ χέρια μου καὶ ἀφανίσθηκαν». Γιατὶ ἐγὼ ποὺ μὲ τὴν ἀνεξικακία μου τὰ διατηροῦσα ἀκόμα στὴ ζωὴ καὶ στὴν ὑπαρξή, ἀπέσυρα τὸ προστατευτικὸ μου χέρι, καὶ ὅμοια μὲ χλόη καταξεράθηκαν καὶ σὰν χόρτα μαράθηκαν καὶ σὰν ξεραμένη ἀγριὰδα ρίχτηκαν τροφὴ στὴ φωτιά. Αὐτὸ τὸ λέγει σ' αὐτὸν καὶ κάποιου ἄλλου. Ὅταν δηλαδή ἔφερε σὲ πέρασ ὁ ἀσεβὴς ὅσα εἶχε ὀρίσει ὁ Θεὸς νὰ γίνουν καὶ μεγαλοφρόνησε γιὰ τὴ δυνάμη του, ἄκουσε πάλι ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ τοῦ λέγει· «Μήπως θὰ δοξαθεῖ ἡ ἀξίνα χωρὶς ἐκείνον ποὺ τὴν παίρνει καὶ κόβει, ἢ θὰ

κόπτοντος ἐν αὐτῇ, ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἔλκοντος αὐτόν;». Ὡσπερ γὰρ τὰ τοιάδε τῶν ὀργάνων οὐχ ἑαυτὰ κινεῖ πρὸς ἔργα τυχόν, περιμένει δὲ μᾶλλον τὴν τοῦ σαλεύοντος χεῖρα, οὕτω καὶ σύ, φησί, γέγονας ὄργανον τῆς θείας ὀργῆς, οὐ μὴν αὐτὸς εἰργάσω ταῖς δυνάμεσι ταῖς σαῖς, ἀλλ' ἦσθα μᾶλλον οἷον ἀξίνη καὶ πρίων τοῖς τοῦ κινουῦντος θελήμασιν ὑπηρετεῖν τεταγμένος

10 Στίχ 28-29. «Νῦν δὲ τὴν ἀνάπαυσίν σου καὶ τὴν ἔξοδόν σου ἐγὼ ἐπίσταμαι, ὃ δὲ θυμός σου, ὃν ἐθυμώθης, καὶ ἡ πικρία σου ἀνέβη πρὸς με».

Καταλαξονεύῃ μὲν οὖν, φησί, τῶν θείων κριμάτων γεγονῶς ὑπουργός, οἷει δὲ ἴσως κατὰ σαυτόν, καὶ μόνος κατευμεγεθῆσαι τοσούτων ἔθνῶν καὶ χωρῶν, ὡς κατεμπροῆσαι τε καὶ ἐλεῖν αὐτάς Ἄλλ' ἐγὼ «τὴν σὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἔξο-
15 δον» καὶ τὴν εἴσοδον ἐπίσταμαι. «Ἀνάπαυσιν» δέ, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸν θάνατον ὀνομάζει, «ἔξοδόν» τε καὶ «εἴσοδον» τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν πρακτέων ὁδόν. Λανθάνει γὰρ ὅλως οὐδὲν τὸν πάντα εἰδότα νοῦν. Προστιθεὶς δέ, ὅτι «Ὁ θυμός σου, ὃν ἐθυμώθης, καὶ ἡ πικρία σου ἀνέβη πρὸς με», μονο-
20 νουχί φησι. Οὐ δίχα ποιηῆς δεδυσφημηκῶς ἔση. Παρόψομαι γὰρ οὐδαμῶς τῶν σῶν ἀνοσίων ἐνθυμημάτων τὸ κακόηθες καὶ πικρόν, ἀλλ' οἷον εἰς λύπην ἠρεθισμένος τοῖς σοῖς ἐπιθήσω θυμοῖς τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν δίχην

25 Στίχ 29. «Καὶ ἐμβαλῶ φιδὸν εἰς τὴν ῥῖνά σου καὶ χαλινὸν εἰς τὰ χεῖλη σου, καὶ ἀποστρέψω σε τῇ ὁδῷ ἣ ἤρχου ἐν αὐτῇ».

Ἐπειδήπερ ὁ Ἀσσύριος, κτηνοπρεπεστάτην ἔχων τὴν ἀλογίαν, κατεκερτόμει Θεόν, καὶ οἷον ἀνασκιρτήσας εἰς ἀχάλινον ἀγριότητα, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης παλιμφήμους
30 ἠφίει φωνάς, ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως, ὡς ἐπὶ κτήνους

συρθεῖ τὸ πριόνι χωρὶς αὐτὸν ποὺ τὸ κινεῖ;»⁷⁵. Γιατί, ὅπως αὐτὰ τὰ ἐργαλεῖα δὲν κινουῦνται ἀπὸ μόνα τους στὸ ἔργο ποὺ τυχὸν κάνουν, ἀλλὰ περιμένουν τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ θὰ τὰ κινήσει, ἔτσι κι ἐσύ, λέγει, ἔγινες ὄργανο τῆς θείας ὀργῆς, γιατί δὲν τὰ πραγματοποίησες ὁ ἴδιος μὲ τις δικές σου δυνάμεις, ἀλλ' ἦσαν μᾶλλον ὅπως ἡ ἀξίνα καὶ τὸ πριόνι ποὺ ἔχουν ταχθεῖ νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου ποὺ τὰ κινεῖ.

Στίχ. 28-29. «Τώρα ὅμως ἐγὼ γνωρίζω καλὰ τὴν ἀνάπαυσή σου καὶ τὴν ἔξοδό σου, καὶ ὁ θυμὸς σου ποὺ σὲ τάραξε καὶ ἡ πίκρα σου ἀνέβηκαν ἕως ἐδῶ σ' ἐμένα».

Καταλαζονεύεσαι λοιπόν, λέγει, ἐπειδὴ ἔγινες ὑπηρέτης τῶν θείων ἀποφάσεων καὶ νομίζεις ἴσως ὅτι μὲ τις δυνάμεις σου ὁ ἴδιος καὶ ἀπὸ μόνος σου κατανίκησες τόσα ἔθνη καὶ τόσες χῶρες, ὥστε νὰ τις πυρπολήσεις καὶ νὰ τις κυριεύσεις. Ἄλλ' ἐγὼ «γνωρίζω καλὰ τὴν ἀνάπαυσή σου καὶ τὴν ἔξοδο» καὶ τὴν εἴσοδό σου. «Ἀνάπαυση» κατὰ τὴ γνώμη μου ὀνομάζει τὸ θάνατο, ἐνῶ «ἔξοδο» καὶ «εἴσοδο» τὸ δρόμο πρὸς ὅτιδήποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰπραχθοῦν. Γιατί δὲν διαφεύγει ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ τὸ νοῦ ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα. Προσθέτοντας πάλι τό, «Ὁ θυμὸς σου ποὺ σὲ τάραξε καὶ ἡ πίκρα σου ἀνέβηκαν ἕως ἐδῶ σ' ἐμένα», εἶναι σὰ νὰ λέγει κατὰ κάποιον τρόπο· Δὲν θὰ μείνεις χωρὶς τιμωρία ἔχοντας προβεῖ σὲ ὑβριστικὲς ἐνέργειες· γιατί δὲν θὰ παραβλέψω καθόλου τὴν κακοήθεια καὶ τὴν ἐχθρότητα τῶν ἀσεβῶν σκέψεών σου, ἀλλὰ ἐρεθισμένος καὶ ἀγανακτισμένος θὰ ἐπιβάλω στοὺς θυμούς σου τὴν τιμωρία ποὺ τοὺς πρέπει.

Στίχ. 29. «Καὶ θὰ βάλω φίμωτρο στὴ μύτη σου καὶ χαλινάρι στὸ στόμα σου, καὶ θὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ ἐπιστρέψεις καὶ νὰ πορευθεῖς τὸ δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἦρθες».

Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Ἀσσύριος, ἔχοντας ἀφροσύνη ποὺ πρέπει στὰ κτήνη, περιγελοῦσε τὸν Θεὸ καὶ ὀρμώντας σὲ ξέφρενη ἀγριότητα ἐκτόξευε ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ λόγια ἀντιλεγόμενα, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, καὶ πολὺ εὐλογα, σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ

φησίν, ὅτι «Φιμὸν ἐμβαλῶ εἰς τὴν ῥινά σου καὶ χαλινὸν εἰς τὰ χεῖλη σου», μονονουχὶ ταῖς τῶν πληγῶν ἐπαγωγαῖς ἀνασειράζων αὐτὸν καὶ τῷ μεγέθει τῶν συμφορῶν οἷά τινα χαλινῶ τῶν οὕτως ἐκτόπων ἀνακόπτων ἐγχειρημάτων. Ὑ-
 5 πονοστήσειν γε μὴν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ τὸν Ἀσσύριον φησιν. Ὑπέστρεψε γὰρ ἀκούσας ὅτι Θαραθᾶ βασιλεὺς Αἰθιοπῶν ἐξῆλθε κατ' αὐτοῦ. Καίτοι, Τί δὴ ποτε, φαίη τις ἄν, πεσοῦσης αὐτῷ τῆς στρατιᾶς ἀπάσης, οὐ σέσωται μόνον αὐτός, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπενόστησεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ; Ἔδει γάρ,
 10 ἔδει γυμνὸν γεγονότα τῆς ὑπὸ χεῖρα πληθύος, οἰκονομικῶς τὴν τοῦ δαπανῶντος ἀγγέλου χεῖρα φυγεῖν αὐτόν, ἵν' ὀλοφύρηται τὴν ἑαυτοῦ συμφορὰν καὶ εἰς τίνα δεδυσφήμηκε γνῶ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀπαγγεῖλη τὸ παράδοξον.

Στίχ 30-32. «Τοῦτο δέ σοι τὸ σημεῖον. Φάγε τοῦτον τὸν
 15 ἐνιαυτόν, ᾧ ἔσπαρκας, τῷ δὲ ἐνιαυτῷ δευτέρῳ τὸ κατάλειμμα, τῷ δὲ τρίτῳ σπείραντες ἀμήσατε, καὶ φυτεύσατε ἀμπελῶνας καὶ φάγεσθε τὸν καρπὸν. Καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ εἰς διάφευξιν, φυήσουσι ῥίζαν κάτω, καὶ ποιήσουσι σπέρμα ἄνω. Ὅτι ἐξ Ἱερου-
 20 σαλήμ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι, καὶ οἱ σωζόμενοι ἐξ ὄρους Σιών. Ὁ ζῆλος Κυρίου Σαβαὼθ ποιήσει ταῦτα».

Ἀποστραφήσεσθαι λέγων τὸν Ἀσσύριον εἰς τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς Ἰουδαίων ἀποφοιτήσιν χώρας, ὀρίζει τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔσται τοῦτο, καὶ φησι: «Φάγε τοῦτον τὸν ἐνιαυ-
 25 τὸν ᾧ ἔσπαρκας», καὶ τὰ τούτοις ἐφεξῆς Οὕτω γε μὴν ἅπασιν ἐναργές πότερον ποτε τῷ Συναχηρεῖμ δέδοται τὸ σημεῖον, ἤγουν Ἐζεχία καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτόν. Πλὴν ἐρουῦμεν τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν, εἶτα τοῦτον ἐφαρμοστέον ἐκείνοις, ἢ τούτοις. Εἰ μὲν Ἐζεχία δεδόσθαι φαμὲν τὸ σημεῖον, συνίεμεν
 30 οὕτω Ἐπεπολιόρητο μὲν Ἱερουσαλήμ, πλείστης δὲ ὄσης τῆς Ἀσσυρίων στρατιᾶς κατεμπροῆσαί τε καὶ ἐλεῖν ἐπιχει-

κτῆνος λέγει· «Θὰ βάλω φίμωτρο στή μύτη σου καὶ χαλινάρι στοὺ στόμα σου», συγκρατώντας τον κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὰ καταβαλλόμενα χτυπήματα καὶ μὲ τὸ μέγεθος τῶν συμφορῶν σὰν μὲ χαλινάρι ἀνακῶπτοντας τὶς τόσο παρὰνομες ἐνέργειες. Λέγει ἀκόμα ὅτι ὁ Ἀσσύριος θὰ ἐπιστρέψει στὴ χώρα του. Καὶ πράγματι ἐπέστρεψε ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ βασιλιάς τῶν Αἰθιοπῶν Θαραθὰ ἐξεστράτευσε ἐναντίον του. Ἐάν καὶ βέβαια θὰ ἔλεγε κάποιος, Γιατί, ἀφοῦ ἔπεσε ὅλη ἡ στρατιά του, ὅχι μόνο σώθηκε αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἐπέστρεψε στὴ χώρα του; Γιατί ἔπρεπε, ναὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐξουσιαζομένων του, νὰ διαφύγει κατ' οἰκονομία τὸ χέρι τοῦ ἐξολοθρευτεῖ ἀγγέλου, γιὰ νὰ θρηνεῖ τὴ συμφορὰ καὶ νὰ μάθει ποιὸν ἐξύβρισε, καὶ νὰ ἀναγγεῖλει σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τὸ θαυμαστὸ πάθημα.

Στίχ. 30-32. «Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο γιὰ σένα· Αὐτὸν τὸν χρόνο φύγε αὐτὰ πού ἔσπειρες, καὶ ὅσα ἀπομείνουν τὸ δεύτερο χρόνο, ἐνῶ τὸν τρίτο χρόνο σπείρατε καὶ θερίσατε, φυτέψατε ἀμπέλια καὶ φᾶτε τὸν καρπὸ τους. Ὅσοι ἀπομείνουν διαφεύγοντας θὰ βγάλουν ρίζες βαθειές καὶ καρπούς στὰ κλαδιὰ τους. Γιατί ὅσοι θὰ ἀπομείνουν θὰ εἶναι ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅσοι σωθοῦν ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς Σιών. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων εἶναι αὐτὸ πού θὰ τὰ κάνει αὐτά».

Λέγοντας ὅτι θὰ ἐπιστρέψει ὁ Ἀσσύριος στὴ χώρα του καὶ θὰ φύγει ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ὀρίζει τὸ χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ αὐτὸ καὶ λέγει· «Φύγε αὐτὸ τὸ χρόνο ὅσα ἔσπειρες» καὶ τὰ στὴ συνέχεια λεγόμενα. Δὲν εἶναι βέβαια φανερό σ' ὅλους σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς δύο δόθηκε τὸ σημεῖο, στὸν Σεναχηρείμ ἢ στὸν Ἐζεκία καὶ τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτόν. Θὰ ἐκθέσω ὅμως τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν, καὶ ἔπειτα θὰ τὸ ἐφαρμόσομε σ' ἐκείνους ἢ σ' αὐτούς. Ἐάν δεχθοῦμε ὅτι τὸ σημεῖο δόθηκε στὸν Ἐζεκία, θὰ σκεφθοῦμε ὡς ἑξῆς· Εἶχε πολιορκηθεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ πάρα πολὺς στρατὸς τῶν Ἀσσυρίων ἐπιχειροῦσε νὰ τὴν κατακαύσει καὶ νὰ τὴν κυριεύσει, καὶ ὑπῆρχε μεγάλη συγκομιδὴ τροφίμων καὶ ἀποθηκευμένοι

ρούσης αὐτήν, πλείστη τις ὄση τῶν ἐδωδύμων συγκομιδῆ, καρποὶ τε ἐναποκειμένοι καὶ τὰ δι' ὧν ἂν γένηται διαζῆν δύνασθαι τοὺς ἐν Ἱερουσαλήμ σωζομένους. Σὺ τοιγαροῦν ὁ Ἐξελτίας, φησί, καὶ ἅπας ὁ μετὰ σοῦ λεώς, «φάγε τοῦτον τὸν 5 ἐνιαυτὸν ἃ ἔσπαρκας, τῷ δὲ δευτέρῳ τὸ κατάλειμμα, τῷ δὲ τρίτῳ σπεύραντες ἀμήσατε, καὶ φυτεύσατε ἀμπελῶνας». Δυσὶ γὰρ ἔτεσιν ὅλοις ἐνιζήσας τῇ Σαμαρειτῶν καὶ καταδηώσας ὅλην ὁ Ἀσσύριος, τρίτου μόλις ἐνοστάντος ἄρχετο φυγᾶς, ἀπολωλότων μάλιστα τῶν μετὰ Ῥαψάκου κύκλῳ τῆς Ἱερου- 10 σαλήμ καὶ πολιορκούντων αὐτήν. Οὐκοῦν ἐν τρίτῳ, φησὶν, ἔτει λοιπὸν ἀνείσθω, καὶ γηπόνοις τὸ ἀρκοῦν καὶ τοῖς ἀμπέλων μελεδωνοῖς τό, εἴπερ ἔλοιντο φυτεύειν αὐτάς· εἰρήνης δηλονότι βραβευούσης αὐτήν καὶ τὴν ἀσφάλειαν.

“Οτι δὲ ἐν βεβαίῳ κείσονται τῆς εὐθυμίας οἱ ἐκ τοῦ πο- 15 λέμου σεσωσμένοι καὶ περιλελειμμένοι, καταμηνύει λέγων, ὡς ἐπὶ φυτῶν, ὅτι καὶ ῥίζαν κατατενοῦσι κάτω, καὶ ἄνω σπέρμα βαλοῦσι. Καὶ τὸ μὲν ὅτι κατοικήσουσιν ἀσφαλῶς καὶ ἐρηροισμένως καὶ παντὸς ἔξω δείματος, δίδωσι νοεῖν τὸ ῥίζαν ἔχειν εἰς βάθος, ὅτι δὲ καὶ εἰς πέρας αὐτοῖς ἐκταθήσε- 20 ται τῆς εὐημερίας τὸ χρῆμα, νοεῖν ἐφήσει τὸ ἄνω σπέρμα ποιεῖν. Προσεπάγει δέ, ὅτι «ὁ ζῆλος Κυρίου Σαβαῶθ ποιήσει ταῦτα». Ἐπειδὴ γὰρ δεδυσφήμηκεν ὁ Ἀσσύριος καὶ τοῖς ψευδωνύμοις αὐτὸν παρεικᾶζων θεοῖς τετόλμηκεν εἰπεῖν, «Οὐ μὴ ῥύσεται ὁ Θεὸς Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρός μου», 25 Ταῦτα πάντα γενήσεται, φησί, κεκινημένου εἰς ζῆλον τοῦ πάντα ἰσχύοντος. Εἰ δὲ δὴ φέρει κατὰ τοῦ Συναχηρεῖμ τό, «Φάγε τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, ἃ ἔσπαρκας, τῷ δὲ δευτέρῳ τὸ κατάλειμμα», φαμὲν ὅτι οἱ καταστρατεύειν εἰωθότες ἢ χωρῶν ἢ πόλεων, βραδυνούσης ἐσθ' ὅτε τῆς πολιορκίας καὶ 30 τῆς μάχης αὐτοῖς εἰς χρόνους ἐκτεινομένης, ἄπτονται καὶ γηπονίας, ἵν' ἔχοιεν τροφᾶς. Καὶ κατὰ τοῦτον αὐτὸν ἀρμόσει τὸν τρόπον, τὸ καὶ ἐπ' αὐτοῦ νοεῖσθαι τὸ εἰρημένον.

καρποί και ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐπιβίωσή τους ὅσοι θὰ μπορούσαν νὰ σωθοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐσὺ λοιπὸν ὁ Ἐζεκίας, λέγει, καὶ ὅλος ὁ μαζί σου λαός, «φάγε αὐτὸ τὸ χρόνο ὅσα ἔσπειρες, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὸν δεύτερο χρόνο. Τὸν τρίτο χρόνο σπείρατε καὶ θερίσατε καὶ φυτέψατε ἀμπέλια». Γιατὶ δύο ὁλόκληρα χρόνια ἔμεινε ὁ Ἀσσύριος στὴ χώρα τῶν Σαμαρειτῶν, καὶ ἀφοῦ τὴν καταλεηλάτησε ὅλη, μόλις μπῆκε ὁ τρίτος ἔφυγε βιαστικά, ἀφοῦ εἶχαν ἐξοντωθεῖ μαζί μὲ τὸν Ραψάκη ὅσοι εἶχαν περικυκλωμένη τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν πολιορκοῦσαν. Τὸ τρίτο ἔτος λοιπὸν, λέγει, θὰ ὑπάρξει κάποια ἀνεση καὶ στοὺς γεωργούς, ὥστε νὰ ἔχουν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ στοὺς ἀμπελουργοὺς ἂν θελήσουν νὰ φυτέψουν ἀμπέλια, γιατί ἡ εἰρήνη θὰ τοὺς παρέχει καὶ τὴν ἀσφάλεια.

Ὅτι ὅμως θὰ εἶναι σίγουρη ἡ εὐθυμία ἐκείνων πού θὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ θὰ ἀπομείνουν, τὸ δηλώνει λέγοντας, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ φυτὰ, ὅτι καὶ ρίζες θὰ ρίξουν βαθιὰ στὴ γῆ, καὶ στὰ κλαδιὰ τους θὰ βγάλουν καρπούς. Τὸ ὅτι βέβαια θὰ κατοικήσουν μὲ ἀσφάλεια καὶ ἀταραξία καὶ χωρὶς κανένα φόβο, ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ ἔχουν βαθειῆς ρίζες, ὅτι ὅμως θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ εὐημερία τους, ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ βγάλουν καρπούς στὰ κλαδιὰ τους. Προσθέτει ἐπίσης ὅτι «Αὐτὰ θὰ τὰ κάνει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κυρίου». Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ Ἀσσύριος εἶχε ἐξυβρίσει τὸν Θεὸ καὶ παρομοιάζοντάς τον μὲ τοὺς ψευδόνυμους θεοὺς τόλμησε νὰ πεῖ, «Δὲν θὰ γλυτώσει ὁ Θεὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὰ χέρια μου». Ὅλα αὐτὰ, λέγει, θὰ γίνουν ἐκδηλώνοντας τὸ ἐνδιαφέρον του ἐκεῖνος πού μπορεῖ τὰ πάντα. Ἄν ὅμως ἀναφέρεται στὸν Σεναχηρείμ τό, «Φάγε αὐτὸν τὸν χρόνο αὐτὰ πού ἔσπειρες, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὸν δεύτερο», λέμε ὅτι αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ ἐκστρατεύουν ἐναντίον χωρῶν ἢ πόλεων, καθὼς παρατείνεται συχνὰ ἡ πολιορκία καὶ προχωρεῖ σὲ μᾶκρος χρόνων ὁ πόλεμος, ἐπιδίδονται καὶ στὴ γεωργία γιὰ νὰ ἔχουν τροφές. Καὶ κατ' αὐτὸν ἀκριδῶς τὸν τρόπο μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ νὰ νοηθεῖ ὁ λόγος αὐτὸς καὶ γι' αὐτόν.

Στίχ. 33-34. «Διὰ τοῦτο οὕτως λέγει Κύριος ἐπὶ βασιλέα Ἀσσυρίων· Οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην, οὐδ' οὐ μὴ θάλλῃ ἐπ' αὐτὴν θέλος, οὐδ' οὐ μὴ θάλλῃ ἐπ' αὐτὴν θυρεόν, οὐδ' οὐ μὴ κυκλώσῃ ἐπ' αὐτὴν χάρακα, ἀλλὰ τῇ
5 ὁδῷ ἣ ἦλθεν, ἐν αὐτῇ ἀποστραφήσεται».

Ἀνακεφαλαιοῦται τρόπον τινὰ τῶν εἰρημένων τὸν νοῦν καὶ τὴν τοῦ πράγματος εἰς πέρας διεκδρομὴν, ὡς ἐν ὀλίγοις ἐπιτεμών, καθίστησιν ἐναργῆ. Οὐ γὰρ ἄψεται πολέμου, φησὶν, ἀλλὰ πρὸ μάχης, πρὶν ὄπλα σαλευῖσαι, πρὶν
10 ἐκτεῖναι καὶ ἐπαφεῖναι θέλος, πρὶν ἀνατιθέναι θυρεόν, πρὶν ἐπ' αὐτὴν κυκλώσαι χάρακα, τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑπονοστήσει, καὶ οἴκοι δραμεῖται, φησὶν. Ἰστέον δὲ ὅτι χάρακά φησιν ἐν τούτοις τὴν ἐν ταῖς τάφροις καταπηγνυμένην τῶν ξύλων πληθύν, εἰς ὃξὺ κατηκονημένων, ἵνα δὴ σώζοιτο τῶν
15 πεσόντων μηδεὶς

Στίχ. 34-35. «Τὰδε λέγει Κύριος Ὑπερασπιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ σῶσαι αὐτὴν δι' ἐμέ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου».

Ἀποκείρει τὴν ὄφρυν τῶν ἐν ἐλέει Θεοῦ σεσωσμένων, 20 καὶ ὑπέρογκα φρονεῖν οὐκ ἔα τοὺς τὴν ἀγίαν οἰκοῦντας πόλιν. Ἦν γὰρ δὴ, καὶ μάλα εἰκός, οἴεσθαί τε καὶ λέγειν αὐτούς, ὅτι τετίμηνται παρὰ Θεοῦ διὰ τὸ ἐπιεικὲς τοῦ τρόπου καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς δικαιοσύνης τὴν νοητὴν εὐκοσμίαν. Οὐκοῦν διασώζει μὲν ὡς Θεός, ὠφελεῖ δὲ σεσωσμέ-
25 νους, τοῖς τῆς ἀλαζονείας κύμασιν οὐκ ἐφιεῖς ἐναλίσκεσθαι. Ὑπερασπιεῖν γὰρ ἔφη τῆς πόλεως, δηλονότι τῆς ἀγίας, οὐ διὰ γε τοὺς ἐνοικοῦντάς ποθεν, ἀλλ' οὐδετέρῳ τινὶ τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ζώντων ἔτι τὸ χρῆμα δωρούμενος, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν καὶ Δαβὶδ, ὃν καὶ παῖδα ἴδιον ὀνομάζει,
30 καὶ δι' ἑαυτὸν μὲν, ὅτι χρηστός τέ ἐστι καὶ φιλοικτίρμων καὶ χρῆν δὴ που τοῖς τὴν θεῖαν αὐτοῦ κατακερτομοῦσι δόξαν τὴν αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρόπευσαν δίκην ἐπενεγκεῖν,

Στίχ. 33-34. «Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέγει τὰ ἐξῆς γιὰ τὸν βασιλιὰ τῶν Ἀσσυρίων· Δὲν θὰ μπεῖ σ' αὐτὴ τὴν πόλη, οὔτε θὰ ρίξει ἐναντίον της βέλος, οὔτε θὰ προβάλει σ' αὐτὴν ἀσπίδα, οὔτε θὰ τὴν περιφράξει μὲ χαράκωμα, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἦρθε».

Ἄνακεφαλαιώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ νόημα ὅσων εἰπώθηκαν, κι ἀφοῦ ἔκανε σύντομη περίληψη, δείχνει φανερά τὴν πορεία καὶ τὴν ἐκβίαση τοῦ θέματος. Γιατὶ λέγει, δὲν θὰ ἀρχίσει πόλεμος, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη, προτοῦ κινήσει τὰ ὄπλα, προτοῦ τεντώσει τὸ τόξο καὶ ρίξει βέλος, προτοῦ προβάλει ἀσπίδα, προτοῦ τὴν περικυκλώσει μὲ χαράκωμα, θὰ γυρίσει πίσω ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο, λέγει, καὶ θὰ τρέξει στὴ χώρα του. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι χαράκωμα ὀνομάζει ἐδῶ τὸ πλῆθος τῶν πασσάλων ποὺ μπήγονται μέσα στὶς τάφρους καὶ ποὺ πελεκοῦνται γιὰ νὰ γίνουν μυτεροί, ὥστε νὰ μὴ γλυτώσει κανένας ἀπὸ ὅσους πέσουν σ' αὐτούς.

Στίχ. 34-35. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Θὰ ὑπερασπισθῶ αὐτὴν τὴν πόλη καὶ θὰ τὴ σώσω γιὰ νὰ φανεῖ ἡ δύναμή μου καὶ γιὰ χάρη τοῦ Δαβὶδ τοῦ δούλου μου».

Ἐξαλείφει τὴν ἀλαζονεῖα ἐκείνων ποὺ ἔσωσε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀφήνει νὰ μεγαλοφρονοῦν αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν τὴν ἁγία πόλη. Γιατὶ μποροῦσαν, καὶ πολὺ εὐλογα, νὰ νομίζουν καὶ νὰ λένε αὐτοὶ ὅτι τιμήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐξαιτίας τῆς ἄριστης συμπεριφορᾶς τους καὶ τῆς νοητῆς εὐταξίας τῆς δικαιοσύνης τους. Τοὺς διασώζει λοιπὸν ὁ Θεός, καὶ ἀφοῦ σώθηκαν τοὺς ὠφελεῖ, μὴν ἀφήνοντάς τους νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἀλαζονείας. Γιατὶ εἶπε ὅτι θὰ προστατεύσει τὴν πόλη, δηλαδή τὴν ἁγία πόλη, ὄχι βέβαια γιὰ χάρη τῶν κατοίκων της, οὔτε γιὰ κανέναν ἄλλο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν ἀκόμα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ θὰ ἔκανε αὐτὴ τὴ χάρη, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ χάρη τοῦ Δαβὶδ, τὸν ὁποῖο ὀνομάζει καὶ υἱό του· καὶ ἐξαιτίας βέβαια τοῦ ἑαυτοῦ του ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλεύσπλαχνος καὶ πρέπει σ' αὐτούς ποὺ περιυβρίζουν τὴ θεία του δόξα νὰ ἐπιβάλλει τὴν τιμω-

διὰ Δαβίδ πάλιν, ὅτι ταῖς τῶν ἁγίων μνήμαις χαρίζεται
πολλάκις τὸ ἀμνησίκακον, ἐφ' οἷς ἔσθ' ὅτε πλημμελοῖεν οἱ
ἐξ αὐτῶν.

5 Στίχ 36-38. «Καὶ ἐξῆλθεν ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἀνεῖλεν
ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκον-
τα καὶ πέντε χιλιάδας, καὶ ἀναστάντες τὸ πρωί, εὗρον
πάντα τὰ σώματα νεκρά. Καὶ ἀποστραφεὶς ἀπῆλθε Σε-
ναχηρεὶμ βασιλεὺς Ἀσσυρίων, καὶ ᾤκησεν ἐν Νινευῆ,
καὶ ἐν τῷ αὐτὸν προσκυνεῖν ἐν τῷ οἴκῳ Ἀσαράκ τὸν πά-
10 τραρχον αὐτοῦ, Ἀδραμέλεχ καὶ Σαρασάρ, οἱ υἱοὶ αὐτοῦ,
ἐπάταξαν αὐτὸν μαχαίραις, αὐτοὶ δὲ διεσώθησαν εἰς
Ἀρμενίαν, καὶ ἐβασίλευσεν Ἀχορδάν, υἱὸς αὐτοῦ, ἀντ'
αὐτοῦ».

Προσεπήνεκται χρησίμως τοῖς ἐπηγγελμένοις τῶν
15 προσδοκηθέντων τὸ πέρας, ἵνα μὴ φαίνοιτο ψευδοεπιῆς ὁ
τῶν ὄλων Θεός. Δεδαπάνηται γὰρ ἡ τῶν Ἀσσυρίων πλη-
θύς, οὐ ταῖς Ἰουδαίων ἀλουσα χερσίν, οὐ τόξον αὐτοῖς
ἐπανατείναντός τινος, οὐ δόρυ πρὸς μάχην ἤρηκότος, ἢ ξί-
φος ἀπογυμνώσαντος, οὐχ ἵππων κραταιῶν, ἀρξαμένου
20 τὴν μάχην ἀγγέλου γε μὴν ἀρρήτῳ δυνάμει καταστορέσαν-
τος, καὶ πληθὺν ἀποφαίνοντος νεκρῶν τὴν ἀριθμοῦ κρείτ-
τονα. Καταπλήττεται τοίνυν τῷ θαύματι, καίτοι θρασὺς ὢν
ἄγαν ὁ στρατηγός, ἤγουν ὁ Σенаχηρεὶμ, οἵκαδέ τε ἀνεκομί-
σθη μόλις, καὶ γυμνὸς εἰσάπαν ἧς ἐπεσύρετο στρατιᾶς ὑπο-
25 νοστήσας, ἐλεεινῶς κατώκησε, φησίν, ἐν Νινευῆ. Εἴ τὸ λει-
πον [ἴσως, εἶτα λοιπὸν] ταῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομέναις
ὑποσχέσεσιν εἰς πέρας ἐνήνεκται. Πέπτωκε γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ
αὐτοῦ πάτραρχόν τινα προσκυνῶν, ἕνα δηλονότι τῶν κατὰ
σάρκα πατέρων ἢ πάππων αὐτοῦ. Τοῖς γὰρ ἅπαξ πεπλανη-
30 μένοις ἔθος, οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, ἀλ-
λά γὰρ καὶ ὅσοις ἂν ἔλαιντο νεκροῖς τὸ χροῖμα προσνέμειν.
Ἐκπεπτωκότες γὰρ ἅπαξ τῆς εὐθείας ὁδοῦ πρὸς ὀτιοῦν

ρία πού πρέπει σ' αὐτούς, γιά χάρη πάλι τοῦ Δαβίδ, γιατί στή μνήμη τῶν ἁγίων χαρίζει πολλές φορές ἀμνησικακία γιά τὰ πλημμελήματα πού διαπράττουν οἱ ἀπόγονοί τους.

Στίχ. 36-38. «Βγῆκε τότε ἄγγελος Κυρίου καὶ σκότωσε ἀπὸ τὸ στρατεύμα τῶν Ἀσσυρίων ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες, καὶ ὅταν σηκώθηκαν τὸ πρωί, βρῆκαν νεκροὺς ὅλους τοὺς ἄνδρες. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἀναχώρησε ὁ Σεναχηρείμ, ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἐγκαταστάθηκε στή Νινευῆ, καὶ ἐνῶ μιὰ μέρα προσκυνοῦσε στὸ σπίτι του τὸν Ἀσαράκ, οἰκογενειακὸ θεὸ καὶ προστάτη του, τὰ παιδιά του ὁ Ἀδραμέλεχ καὶ ὁ Σαρασάρ τὸν σκότωσαν χτυπώντας τον μὲ μαχαίρια, ἐνῶ αὐτοὶ διασώθηκαν στήν Ἀρμενία καὶ βασιλιάς ἔγινε στή θέση ἐκείνου ὁ υἱὸς του Ἀχορδάν».

Προστέθηκε χρήσιμα σὲ ὅσα εἶχε ὑποσχεθεῖ τὸ τέλος ὅσων περίμεναν, γιά νὰ μὴ φανεῖ ψευδολόγος ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Γιατὶ ἐξοντώθηκε τὸ πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων, πέφτοντας ὄχι ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ἰουδαίων, οὔτε τεντώνοντας κάποιος ἐναντίον τους τόξο, οὔτε πιάνοντας δόρυ γιά μάχη, οὔτε γυμνώνοντας ξίφος, οὔτε ἀπὸ τὴ δύναμη ρωμαλέων ἀλόγων, ἀλλὰ τὴ μάχη τὴν ἄρχισε ἄγγελος καὶ μὲ ἄρρητη δύναμη τοὺς ἔστρωσε στή γῆ καὶ παρουσίασε ἀμέτρητο πλῆθος νεκρῶν. Κυριεύεται λοιπὸν ἀπὸ κατάπληξη ἔξαιτίας τοῦ θαύματος, μολονότι ἦταν πολὺ θρασύς ὁ στρατηγὸς, δηλαδή ὁ Σεναχηρείμ, καὶ μόλις μὲ δυσκολία ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του, καὶ ἀφοῦ γύρισε πίσω γυμνὸς τελείως ἀπὸ τὸ στρατὸ πού εἶχε μαζί του καὶ σὲ ἄθλια κατάσταση, κατοίκησε, λέγει, στή Νινευῆ, ὅπου στή συνέχεια πραγματοποιήθηκε τὸ ὑπόλοιπο ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἔπεσε μέσα στὸ σπίτι του προσκυνώντας κάποιον οἰκογενειακὸ θεὸ, ἓνα θεὸ δηλαδή ἀπὸ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρες ἢ πάππους του. Γιατὶ σ' αὐτούς πού πλανήθηκαν μιὰ φορὰ ὑπάρχει συνήθεια νὰ μὴν ἀποδίδουν τὴν ιδιότητα τοῦ θεοῦ μόνο στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅσους νεκροὺς ἠθελαν. Γιατί, ἀφοῦ μιὰ φορὰ ξέκλι-

τῶν δοκούντων αὐτοῖς ἀδασάνιστον ποιοῦνται τὴν ἀποδρομὴν. Υἱοὺς δὲ εἶναί φησι τοὺς ἀπεκτονότας αὐτὸν ψήφου γὰρ θείας ἐπενηνεγμένης τισί, κατακινδυνεύσειαν πάντη τε καὶ πάντως οἱ τοῦτο παθόντες, καὶ ὡς τοῖς ἄγαν
 5 ἐχθροῖς περιτεύξονται τοῖς ἰδίοις. Οὐ τὴν ἐξ αἵματος οἰκειότητα τῆς ἀσφαλείας ἐνέχυρον ἔχοντες, οὐ διάθεσιν καὶ σπουδὴν τὴν ὀφειλομένην πατράσιν ἐκ τέκνων, ἀλλὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς σώζεσθαι κινδυνεύοντας, διὰ τούτων αὐτῶν τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνιεμένους βάθροις. Καὶ ταυτὶ μὲν
 10 τό γε ἦκον εἰς τὸ τῆς ἱστορίας ἐξωφανὲς οὐκ ἀκόμψως εἰρηῆσθαι δοκῶ.

Δεῖν δὲ οἶμαι καί τι τῶν ἐσωτάτω θεωρημάτων εἰπεῖν εἰς παράκλησιν τοῖς πνευματικοῖς. Ἡ μὲν γὰρ ἁγία πόλις, τοῦτ' ἔστιν ἡ Σιών, ἦγον Ἱερουσαλήμ, τύπος ἂν εἶη τῆς Ἐκκ-
 15 λησίας Χριστοῦ, τῆς ἀληθεστέρης Σιών· ταύτην ἔσθ' ὅτε, μᾶλλον δὲ ὡς ἐπίπαν οἱ τῆς ἀληθείας πολιορκουῖσιν ἐχθροί, τοῦτ' ἔστιν οἱ τῶν ἀνοσιῶν αἰρέσεων εὐρεταί· καὶ πολιορκουῖσιν οὐ μόνον, καταμισθούμενοι δὲ τρόπον τινὰ καὶ τὰς ἐν κόσμῳ δυναστείας, ἐμπνέοντος πρὸς τοῦτο τοῦ νοητοῦ Σε-
 20 ναχηρεῖμ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Σατανᾶ, καὶ οἶον ἐπαφιέντος τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ τοὺς ὑπηρετεῖν εἰωθότας τὰς δυστροπίας αὐτοῦ, οἳ, ἐπειδὴν ἦκωσι τοῖς τῆς ἀληθείας προεστηκόσι διαμαχόμενοι, τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταφλυαροῦντες, πολλὰ τεύξονται μὲν τὸ σύμπαν λόγου οὐδενός. Σιωπήσουσι γὰρ οἱ
 25 πολιορκούμενοι, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, ὁ μακάριος Παῦλος διδάξει λέγων· «Μὴ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ»· καὶ πάλιν, «Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος». Τοῖς γὰρ ἅπαξ ὀλοτρόπως ἀπονενευκόσι πρὸς ἀπάτην καὶ φενακι-
 30 σμὸν καὶ κεκρατημένοις τῷ ψεύδει, περιττός που τάχα καὶ

76. Β' Τιμ. 2, 14.

77. Τιτ. 3, 10-11.

ναν ἀπὸ τὸν ὀρθὸ δρόμο, καταφεύγουν ἀνεξέταστα σὲ ὅτιδήποτε κρίνουν ὀρθό. Λέγει ἐπίσης ὅτι αὐτοὶ ποὺ τὸν σκότωσαν ἦταν υἱοὶ του. "Ὅταν δηλαδή βγεῖ ἡ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ εἰς βάρος κάποιων, θὰ διακινδυνεύσουν ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα αὐτοὶ ποὺ τὸ ἔπαθαν αὐτό, καὶ σὰν ἀπὸ τοὺς θανάσιμους ἐχθροὺς τους θὰ τὸ πάθουν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς δικούς τους, μὴ ἔχοντας ἐγγύηση τῆς ἀσφάλειας τῆ συγγένεια ἐξ αἵματος, οὔτε τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ φροντίδα ποὺ ὀφείλεται στοὺς πατέρες ἀπὸ τὰ παιδιά τους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦταν φυσικὸ νὰ σωθοῦν σὲ περίπτωση κινδύνου, ἀπὸ αὐτοὺς ἀκριβῶς ρίχνονται στὰ βάραιθρα τῆς καταστροφῆς. Καὶ αὐτὰ βέβαια ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπιφανειακὸ μέρος τῆς ἱστορίας ἔχουν λεχθεῖ νομίζω ὄχι ἀδόκιμα.

Πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ ἐκθέσωμε καὶ κάτι ἀπὸ τὰ ἐσώτατα νοήματα πρὸς παρηγορία τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἁγία λοιπὸν πόλις, δηλαδή ἡ Σιών, ἦτοι ἡ Ἱερουσαλήμ, εἶναι τύπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀληθέστερης Σιών. Αὐτὴν πολλές φορές, ἢ μᾶλλον τίς περισσότερες φορές, πολιορκοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας, δηλαδή οἱ ἐφευρέτες τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεων. Καὶ τὴν πολιορκοῦν ὄχι μόνοι τους, ἀλλὰ προσλαμβάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ μισθὸ καὶ τοὺς δυνατοὺς τοῦ κόσμου, ἐμπνέοντάς τους σ' αὐτὸ ὁ νοητὸς Συναχηρεῖμ, δηλαδή ὁ Σατανᾶς, καὶ ἐξαπολύοντας κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ὑποχείριούς του καὶ τοὺς συνηθισμένους νὰ ὑπηρετοῦν τίς δυστροπίες του, οἱ ὅποιοι ὅταν φτάσουν νὰ ρθοῦν σὲ διαμάχη μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς ἀλήθειας, ἐκτοξεύοντας φλυαρίες κατὰ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπιτύχουν βέβαια πολλά, τελείως ὅμως ἀνάξια λόγου. Γιατὶ θὰ σιωπήσουν οἱ πολιορκημένοι, καὶ γιὰ ποιά αἰτία θὰ μᾶς τὸ πει ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας: «Νὰ μὴ λογομαχεῖτε γιὰ κανένα ἀνώφελο πρᾶγμα»⁷⁶. Καὶ πάλι λέγει: «Τὸν αἵρετικὸ ἄνθρωπο ἔπειτα ἀπὸ πρώτη καὶ δεύτερη συμβουλή νὰ τὸ παραταῖς, γνωρίζοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει διαστραφεῖ»⁷⁷. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ μὰ φορὰ ἀπέκλιναν τελείως στὴν πανουργία καὶ τὴν ἀπάτη καὶ εἶναι αἰχμάλωτοι τοῦ ψεύδους, εἶναι ἴσως περιττὸς ὁ λόγος ἀκόμα καὶ ἐκείνων ποὺ συνή-

τῶν ὠφελειν εἰωθότων ὁ λόγος Γέγραπται γάρ· «Εἰς ὧτα ἀκούοντων λάλει». Ὅταν τοίνυν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ ἢ τιμᾶς καὶ ἀναπαύσεις ἐπαγγέλλονται, καθάπερ Ῥαψάκης ὁ ἀλιτήριος, ἤγουν ἀπειλοῦσι κινδύνους καὶ μάχας, Θεῷ προσέρχεσθαι χρῆ καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας μεταποιεῖσθαι μόνης. Ἀρκέσει γὰρ ἡ ἄνω τε καὶ παναλκῆς δεξιὰ, καὶ πρὸς γε τὸ σῶσαι τοὺς ὀρθοποδεῖν εἰωθότας καὶ πρὸς ὄλεθρον τῶν ἀνθεστηκότων. Ἀποσοθήσει γὰρ αὐτοὺς ἀπορῥήτοις τισὶν εὐσθενείαις χρώμενος, καὶ ἀπαλλάξει πολέμου τὴν Σιών τὴν ἁγίαν οὕτω καὶ ἁμαμον, τοῦτ' ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν. «Πύλαι γὰρ ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

ΚΕΦ. 38, στίχ. 1-3. «Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐμαλακίσθη Ἐξεχίας ἕως θανάτου. Καὶ ἦλθε πρὸς αὐτὸν Ἡραΐας, υἱὸς Ἀμώς, ὁ προφήτης, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τάδε λέγει Κύριος Τάξαι περὶ τοῦ οἴκου σου, ἀποθνήσκεις γὰρ σὺ, καὶ οὐ ζήσῃ. Καὶ ἀπέστρεψεν Ἐξεχίας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὸν τοῖχον, καὶ προσηύξατο πρὸς Κύριον, λέγων· Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐπορεύθην ἐνώπιόν σου μετὰ ἀληθείας, ἐν καρδίᾳ ἀληθινῇ, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιόν σου ἐποίησα. Καὶ ἔκλαυσεν Ἐξεχίας κλαυθμῷ μεγάλῳ».

Γέγονε μὲν Ἐξεχίας τῶν ὅτι μάλιστα διαφανεστάτων εἰς φιλοθειᾶν καὶ διαδόητον ἐσχηκότων ἐπὶ τούτῳ τὴν δόξαν. Κατέσπασε γὰρ θωμούς, τεμένη καθεῖλεν, ἐνέπρησε δὴ τὰ ἐν σηκοῖς, ἐξέκοψεν ἄλση, καὶ θυσίαις ταῖς κατὰ νόμον θεραπεύων Θεὸν οὐ κατέληξέ ποτε. Κεκράτηκε δὲ τῶν προσοίκων τῇ Ἰουδαίᾳ βαρβάρων, ὡς καὶ ὑπὸ δασμούς καὶ τέλη ποιῆσαι πολλούς. Ἀνεδείματο δὲ καὶ πόλεις, καὶ ἀπαξ-απλῶς εὐκλείαις ἐπίμεστος ταῖς ἀνωτάτω γεγονώς, εἰκότως ἐθανμάζετο. Ἀλλ', ὡς Ἑβραίων παῖδές φασι, παρεκομίσθη βραχὺ τοῦ πρέποντος, καὶ πεφρόνηκεν ἐφ' ἑαυτῷ μέγала, καὶ τοῖς τῆς ἀλαζονείας περιπέπτωκε βρόχοις. Ταύτης ἔνε-

θως ὠφελούν. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Νὰ μιλάς στ' αὐτιά ἐκείνων πού ἀκοῦν»⁷⁸. "Όταν λοιπόν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας ἢ ὑπόσχονται τιμές καὶ ἀνοηταῖες, ὅπως ὁ ἀσεβὴς Ραψάκης, ἢ ἀπειλοῦν μὲ κινδύνους καὶ μάχες, τότε πρέπει νὰ προσερχόμαστε στὸν Θεό, καὶ μόνο τὴν οὐράνια βοήθεια νὰ ἐπικαλούμαστε. Γιατί θὰ εἶναι ἀρκετὴ ἢ οὐράνια καὶ πανίσχυρη δεξιὰ τόσο γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν πού βαδίζουν ὀρθά, ὅσο καὶ γιὰ τὸν ὄλεθρο ὅσων ἀνπιστέκονται. Γιατί θὰ τοὺς ἐκδιώξει χρησιμοποιοῦντας κάποιες ἀπόρητες δυνάμεις καὶ θ' ἀπαλλάξει ἀπὸ τὸν πόλεμο τὴν τόσο ἁγία καὶ ἀμεμπτη Σιών, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία: γιατί λέγει: «Οἱ πύλες τοῦ ἁδὴ δὲν θὰ τὴ νικήσουν»⁷⁹.

ΚΕΦ. 38. στίχ. 1-3. «Ἐκεῖνο τὸ διάστημα ἀρρώστησε βαριά ὁ Ἐζεκίας μέχρι θανάτου. Τὸν ἐπισκέφθηκε τότε ὁ προφῆτης Ἡσαΐας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμώς, καὶ τοῦ εἶπε: Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Τακτοποίησε τίς ὑποθέσεις τῆς οἰκογένειάς σου: γιατί πεθαίνεις καὶ δὲν θὰ ζήσεις." Ἐστρεψε τότε ὁ Ἐζεκίας τὸ πρόσωπό του πρὸς τὸν τοῖχο καὶ προσευχήθηκε στὸ Κύριο ὡς ἐξῆς: Θυμήσου, Κύριε, ὅτι πορεύθηκα ἐνώπιόν σου σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ καρδιὰ ἄδολη, καὶ ἔπραξα τὰ ἀρεστὰ σ' ἐσένα. Καὶ ὁ Ἐζεκίας ἔκλαιψε μὲ δάκρυα ἀσταμάτητα».

Ὁ Ἐζεκίας βέβαια ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ διακεκριμένους ὡς πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ πού ἀπέκτησαν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ περιδόσητη φήμη. Γιατί κατέστρεψε τοὺς βωμούς, γκρέμισε τὰ ἱερά, ἔκαψε τ' ἀγάλματα τῶν ναῶν, κατέκοψε τὰ ἱερά ἄλση, καὶ ποτὲ δὲν ἔπαψε νὰ λατρεύει τὸν Θεὸ μὲ τίς σύμφωνα μὲ τὸν νόμο θυσίες. Ἐπίσης κατανίκησε τοὺς γειτονικοὺς τῆς Ἰουδαίας βαρβάρους, ὥστε πολλοὺς νὰ τοὺς κάνει φόρου ὑποτελεῖς, ἀνοικοδόμησε καὶ πόλεις, καὶ γενικά, ἀφοῦ περιβλήθηκε ἀπὸ τίς πιὸ μεγάλες δόξες, εὐλόγα θαυμαζόταν. Ἀλλά, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι οἱ Ἑβραῖοι, ἐξέκλινε κάπως ἀπὸ τὸ πρέπον, ἀφοῦ μεγαλοφρόνησε γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ περιέλεσε στὰ βρόχια τῆς ἀλαζονείας. Γι'

78. Πρὸβλ. Σοφ. Σειρ. 25, 9.

79. Ματθ. 16, 18.

κα τῆς αἰτίας τὴν ἐξ ἀγάπης αὐτῷ ῥάβδον ἐπανέτεινε Θεός· «Ὁν γὰρ ἀγαπᾷ», φησί, «Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ υἱὸν ὃν παραδέχεται». Πλήττει γὰρ ὡς φιλόπαις πατήρ, μεθιστὰς εἰς τὰ βελτίω, καὶ τῶν αἰσχίωνων ἀποφέρων τοὺς
 5 ἐναλόντας αὐτοῖς. Ὡσπερ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν ὅτι μάλιστα δομεῖς καὶ εὐτεχνέστατοι τὰ σεσηπότα τῶν σωμάτων ἢ πυρὶ κατατήκουσιν, ἢ σιδήρῳ τέμνουσιν, οὐκ ἀπεχθεῖα τῇ πρὸς τὸν κάμνοντα τοῦτο δρᾶν εἰωθότες, φειδοῖ δὲ μᾶλλον τῇ περὶ αὐτὸν ἠττώμενοι, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον ὃ
 10 τῶν ὅλων Θεὸς τῶν ἐν ἡμῖν νοσημάτων ἀποκείρει τὰ βλάβη συμμέτροις ἀγανακτήσεσιν, ἵνα μὴ «σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Ἀρρώστια τοίνυν περιπέπτωκεν ὁ βασιλεὺς Ἐζεχίας, καὶ δὴ εἰς λῆξιν τοῦ παντὸς ἤκοντι κακοῦ· κενιδύνευκε
 15 γὰρ ἐσχάτως διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς ὅτι τεθνήξεται, λέγει, καὶ ὅτι προσήκει διατυποῦν αὐτὸν τὸν οἶκον αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἦν οὐκ ἠγνοηκότος μὲν ὅτι ζήσεται, καὶ τὸ τῆς ἀρρώστιας διαφεύξεται δεινὸν ἐλέω τῷ παρ' αὐτοῦ, καλοῦντος δὲ καὶ παραθήγοντος εἰς προσευχὴν, ἵνα αἰτήσας κομίσθαι παρ' αὐτοῦ τὸν ἔλεον. Κατοικτεῖρει γὰρ τοὺς ἀγαπωμένους, καὶ τοῖς γνησίοις χαρίζεται τῶν ποθουμένων τὴν εὐρεσιν καὶ τοὺς τῶν ἰκετιῶν προσίεται λόγους Ὁ δὴ καὶ πέπρακται. Προσηύξατο γὰρ Ἐζεχίας, λέγων· «Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐπορεύθην ἐνώπιόν σου μετὰ ἀληθείας, ἐν
 25 καρδίᾳ ἀληθινῇ, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Καλὴ τῶν δικαίων ἡ παρῶρησία· μονονουχὶ γὰρ τῶν πεποιημένων ἀντέκτισιν καὶ τοὺς τῆς γνησιότητος αἰτοῦσι καρπούς. Ἐπιγάννυται δὲ τοῖς ἐννόμως βεδιωκόσιν ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ τοῖς τὸν ἐξαίρετον διασώζουσι βίον κατανεύει ῥαδί-

80. Παροιμ. 3, 12. καὶ Ἐβρ. 12, 6.

81. Α' Κορ. 11, 32.

82. Δ' Βασ. 20, 3.

αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Θεὸς σήκωσε ἐπάνω του τὴν ἀπὸ τὴν ἀγάπη του ράβδο του. Γιατὶ λέγει· «Ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ καὶ μαστιγώνει ὅποιον ἀποδέχεται ὡς υἱὸ του»⁸⁰. Σὰν στοργικὸς δηλαδὴ πατέρας καταφέρει πλήγματα στὰ παιδιά του, μεταθέτοντάς τα πρὸς τὸ καλύτερο καὶ ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὰ αἰσχροῦ ἐκείνους πού κυριεύθηκαν ἀπὸ αὐτά. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς γιατροὺς οἱ πιὸ αὐστηροὶ καὶ ἔμπειροι τὰ σάπια μέρη τοῦ σώματος ἢ τὰ καυτηριάζουν μὲ τὴ φωτιά ἢ τὰ κόβουν μὲ τὸ νυστέρι, συνηθίζοντας νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ὄχι ἀπὸ ἀπέχθεια πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ διακατέχονται ἀπὸ φροντίδα πρὸς αὐτόν, μὲ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἀφαιρεῖ τὶς βλάβες τῶν ἀσθενειῶν πού ὑπάρχουν μέσα μας μὲ ἀνάλογη αὐστηρότητα, ὥστε, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, «νὰ μὴ κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»⁸¹.

Περιέπεσε λοιπὸν σὲ ἀρρώστια ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας καὶ μάλιστα ἔφτασε στὸ ἀποκορύφωμα κάθε κακοῦ· γιατί ἀντιμετώπισε τὸν ἔσχατο κίνδυνο ἕξαιτίας τῶν λόγων τοῦ προφήτη, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε ὅτι θὰ πεθάνει καὶ πρέπει νὰ τακτοποιήσει τὰ τοῦ σπιτιοῦ του. Αὐτὸ βέβαια δὲν σήμαινε ὅτι ἀγνοοῦσε πῶς θὰ ζήσει καὶ ὅτι θὰ διαφύγει τὸ κακὸ τῆς ἀρρώστιας μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἤθελε μ' αὐτὸ νὰ τὸν καλέσει καὶ νὰ τὸν προτρέψει νὰ προσευχηθεῖ, ὥστε, ἀφοῦ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ κακὸ, νὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτόν τὸ ἔλεός του. Γιατὶ δείχνει τὴν εὐσπλαγχνία του πρὸς ἐκείνους πού ἀγαπᾷ καὶ χαρίζει στὰ γνήσια τέκνα του τὴ δύναμη νὰ βροῦν αὐτὸ πού ποθοῦν καὶ ἀποδέχεται τοὺς ἱκετευτικούς λόγους των. Πράγμα βέβαια πού καὶ ἔγινε. Γιατὶ προσευχήθηκε ὁ Ἐζεκίας λέγοντας «Θυμήσου, Κύριε, ὅτι πορεύθηκα ἐνώπιόν σου σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ καρδιὰ ἄδολη, καὶ ἔπραξα τὰ ἀρεστὰ σ' ἐσένα»⁸². Εἶναι καλὴ ἡ παρηγορία τῶν δικαίων γιατί ζητοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀνταμοιβὴν γιὰ ὅσα ἔπραξαν καὶ τοὺς καρποὺς τῆς γνήσιας ἀγάπης τους, καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων χαίρεται μὲ ἐκείνους πού ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο του, καὶ σὲ ἐκείνους πού ἀκολουθοῦν τὸν ἐξαίρετο τρόπο τῆς ζωῆς δίνει εὐκολα τὴ συγκα-

ως, ὅταν ἴδῃ δεδακρυμένους, καὶ πόνον τῆ προσευχῆ συμπλέκοντας.

Στίχ. 4-8. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἡσαΐαν λέγων Πορεύθητι καὶ εἶπὲ Ἐξεχία· Τάδε λέγει ὁ Θεὸς Δαβὶδ τοῦ πατρός σου· Ἦκουσα τῆς φωνῆς τῆς προσευχῆς σου καὶ εἶδον τὰ δάκρυά σου· ἰδοὺ προστίθημι πρὸς τὸν χρόνον σου ἔτη δεκά πεντε, καὶ ἐκ χειρὸς βασιλέως Ἀσσυρίων σώσω σε, καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης ὑπερασπιῶ. Τοῦτο δέ σοι τὸ σημεῖον παρὰ Κυρίου, ὅτι ὁ Θεὸς ποιήσει τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὃ ἐλάλησεν. Ἴδου στρέφω τὴν σκιὰν τῶν ἀναβαθμῶν οὓς κατέβη ὁ ἥλιος, τοὺς δέκα ἀναβαθμούς. Καὶ ἀνέβη ὁ ἥλιος τοὺς δέκα ἀναβαθμούς οὓς κατέβη ἢ σκιά».

Οὐ μακρὸς μεταξὺ γέγονε χρόνος, ἀλλ' εὐθύς κατα-
 15 νεύει Θεός, καὶ δέχεται τοῦ δικαίου τὰς λιτάς. Ὡς γὰρ ἐν ταῖς Βασιλείαις γέγραπται, πρὶν τὸν μακάριον προφήτην ἔξω γενέσθαι. τῆς τοῦ βασιλέως αὐλῆς, γέγονε πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Ὑπονοστήσας δὴ οὖν παραχρῆμα, τοὺς παρ' αὐτοῦ λόγους καθίστησιν ἐναργεῖς. Ἀκηκοέναι
 20 γὰρ ἔφη τῆς φωνῆς αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι προσδέξασθαι τὴν εὐχὴν καὶ ἐποπτεῦσαι τὸ δάκρυον· νέμει τε αὐτῷ παραχρῆμα τὸ διατηρῆσαι δύνασθαι τοῦ θανάτου τὸ δεῖμα, καὶ τῆς προστεθείσης ζωῆς κατασημαίνει τὸ μέτρον, ἵνα πρὸς τὸ τέλος ἀφορῶν, καὶ ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως τε-
 25 θνήξεται διακείμενος, ἀπαράδεκτον εἰς νοῦν τὸ τῆς ὑπεροψίας ποιοῖτο νόσημα. Ὑπισχνεῖται δὲ ὅτι, καθάπερ ἐπήγγελται φθάσας, κρείττονα τῆς Ἀσσυρίων χειρὸς ἀποφαίνει μὲν αὐτόν, ὑπερασπιεῖ δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἔδρα τε ταῦτα, πάντα τρόπον δυσθυμίας ἐκ μέσου τιθεῖς, καὶ
 30 πολὺ λίαν ἀγλήσαντα τοῖς ἐξ ἡμερότητος ἀγαθοῖς ἀνακτώμενος. Ὁ γὰρ πλήξας μοτώσει ἡμᾶς. Χρηστός γὰρ ἔστι

τάθεσή του σ' αὐτὸ πού ζητοῦν, ὅταν τοὺς δεῖ δακρυσμένους καὶ νὰ συμπλέκουν τὸν πόνο μὲ τὴν προσευχή.

Στίχ. 48. «Μίλησε τότε ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἡσαΐα καὶ τοῦ εἶπε· Πήγαινε καὶ πὲς στὸν Ἐζεκία· Αὐτὰ λέγει ὁ Θεὸς τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατέρα σου· Ἔκουσα τὰ λόγια τῆς προσευχῆς σου καὶ εἶδα τὰ δάκρυά σου· νά, προσθέτω στὰ χρόνια τῆς ζωῆς σου δεκαπέντε χρόνια, καὶ θὰ σὲ σώσω ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ θὰ γίνω ὑπερασπιστὴς τῆς πόλης αὐτῆς. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόδειξις ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ πού σοῦ εἶπε. Νά, θὰ γυρίσω πίσω τὴ σκιά τῶν σκαλοπατιῶν πού κατέβηκε ὁ ἥλιος κατὰ δέκα σκαλοπάτια. Καὶ ἀνέβηκε ὁ ἥλιος κατὰ δέκα σκαλοπάτια, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχε κατεβεῖ ἡ σκιά του»

Δὲν μεσολάβησε πολὺς χρόνος, ἀλλὰ ἀμέσως ὁ Θεὸς συγκατάνευσε καὶ δέχθηκε τὶς προσευχῆς τοῦ δικαίου. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν, προτοῦ ἀκόμα βγεῖ ὁ προφήτης ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ βασιλιᾶ, μίλησε ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν⁸³. Ἐφοῦ λοιπὸν ἐπέστρεψε ἀμέσως, τοῦ ἀνήγγειλε τοὺς λόγους του. Τοῦ εἶπε δηλαδή ὅτι ἄκουσε τοὺς λόγους του, δηλαδή ἀποδέχθηκε τὴν προσευχή του καὶ παρακολούθησε τὸ δάκρυ του, καὶ τοῦ δίνει ἀμέσως τὴ δύναμη νὰ ξεπεράσῃ τὸ φόβο τοῦ θανάτου, ἀποκαλύπτοντάς του τὰ χρόνια τῆς ζωῆς πού τοῦ προστέθηκαν, ὥστε, ἔχοντας τὸν νοῦ του πρὸς τὸ τέλος καὶ συναισθανόμενος ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ πεθάνει, ν' ἀποδιώξῃ ἀπὸ τὸ νοῦ του τὸ νόσημα τῆς ὑπεροψίας. Τοῦ ὑπόσχεται ἐπίσης, ὅπως προηγουμένως εἶπαμε, ὅτι τὸν καθιστᾶ ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὅτι θὰ ὑπερασπισθεῖ τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔκανε, γιὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ μέσα του κάθε τρόπο στενοχώριας, καὶ ἐπειδὴ εἶχε πονέσει πάρα πολὺ νὰ τὸν ἐμψυχώσῃ μὲ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀγαθότητάς του. Γιατί αὐτὸς πού μᾶς κατάφερε τὸ πλήγμα, αὐτὸς θὰ βάλῃ καὶ τὸ κατάπλασμα στὴν πληγή μας. Γιατί εἶναι ἀγαθὸς καὶ γεμᾶτος ἀπὸ εὐπλαγ-

καὶ φιλοικτίρων ὁ τῶν ὄλων Θεός. Ἐμπεδοῖ δὲ πρὸς πί-
 στιν, ὅτι πρὸς πέρας ἐκθήσεται τὰ ἐπηγγελμένα σημεία
 τῷ κατὰ τὸν ἥλιον, κατὰ τὴν γενομένην τότε ἐπιστροφὴν
 τῆς σκιάς ἐν τοῖς δέκα ἀναβαθμοῖς. Φασὶ δὲ ὅτι Ἄχαζ, ὁ
 5 Ἐζεχίου πατήρ, ὡς ἐκ μηχανῆς τινος καὶ τέχνης ἐν τῷ ἰδίῳ
 οἴκῳ ἀναβαθμούς τινας γενέσθαι παρεσκεύασεν, οἷον ὥρο-
 λογοῦντας καὶ τὸν ἡλίου δρόμον ἐκμετρεῖν εἰωθότας τῇ κα-
 ταδρομῇ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γενομένης σκιάς. Ὅτι τοίνυν ἔμελ-
 λεν ὁ Ἐζεχίας ὑπονοστήσειν εἰς ζωὴν, φανερόν ἐποίει Θεός
 10 ἀνόπιν ἰούσης τῆς ἡλίου σκιάς, καὶ ἐκτεινομένης ἡμέρας
 εἰς ὥρῶν ἀσύνηθες μέτρον. Δυσήνυτον δὲ παντελῶς οὐ-
 δὲν τῷ τῶν ὄλων Δεσπότη, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο, κατορθοῖ
 κατανεύσας μόνον.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΖΕΧΙΟΥ

15 ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΙΟΥΔΑΙΑΣ

Ἦνίκα ἐμαλακίσθη, καὶ ἀνέστη ἐκ τῆς μαλακίας αὐτοῦ.

Στίχ. 10-13. «Ἐγὼ εἶπα, ἐν τῷ ὕψει τῶν ἡμερῶν μου πο-
 ρεύσομαι ἐν πύλαις ἄδου, καταλείψω τὰ ἔτη τὰ ἐπίλοιπα.
 Εἶπα· Οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς
 20 γῆς, οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω ἄνθρωπον ἐκ τῆς συγγενείας μου.
 Κατέλιπον τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου, ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν
 ἀπ' ἐμοῦ, ὥσπερ ὁ καταλύων σκηνὴν πήξας, τὸ πνεῦμά
 μου παρ' ἐμοὶ ἐγένετο, ὡς ἰστός ἐρίθου ἐγγιζούσης
 ἐκτεμεῖν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ παρεδόθην, ἕως πρωὶ ὡς λέ-
 25 οντι, οὕτω τὰ ὄστα μου συνέτριψεν ἀπὸ γὰρ τῆς ἡμέρας
 ἕως τῆς νυκτὸς παρεδόθην αὐτῷ».

Ἄναγκαῖον ἐκεῖνο καὶ πρό γε τῶν ἄλλων εἰπεῖν οἱ μὲν
 γὰρ Ἐβδομήκοντα τεθείκασιν ἐν τούτοις τὸ «ἐν τῷ ὕψει τῶν

χνία ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. Στερεώνει λοιπὸν τὴν πίστη του, ὅτι θὰ πραγματοποιηθοῦν τὰ ὅσα ὑποσχέθηκε, μὲ τὸ θαῦμα τὸ σχετικὸ μὲ τὸν ἥλιο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐπέστρεψε ἡ σκιά κατὰ δέκα σκαλοπάτια. Λένε ὅτι ὁ Ἰσραὴλ, πατέρας τοῦ Ἰεζεκιὰ, μὲ κάποιον μηχανικὸ τρόπο καὶ τέχνη κατασκεύασε στὸ σπίτι του κάποιον σκαλοπάτια, γιὰ νὰ δείχνουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ὥρα καὶ νὰ μετροῦν τὴν πορεία τοῦ ἡλίου μὲ τὸ κατέβασμα σ' αὐτὰ τῆς σκιάς. Ὅτι λοιπὸν ἐπρόκειτο ὁ Ἰεζεκιὰς νὰ ἐπιστρέψει στὴ ζωὴ τοῦ τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς φανερὸ μὲ τὴν ἐπιστροφή τῆς σκιάς τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἐπιμήκυνση τῆς ἡμέρας σὲ ἀσυνήθιστο χρόνο διάρκειας. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο στὸν Κύριον τῶν ὄλων, ἀλλ' αὐτὸ πού συμβαίνει νὰ θελήσει, τὸ κατορθώνει μὲ ἀπλὸ καὶ μόνο νεῦμα του.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΕΖΕΚΙΑ ΒΑΣΙΛΙΑΤΗΣ ΙΟΥΔΑΙΑΣ

“Ὅταν ἀρρώστησε καὶ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του.

Στίχ. 10-13. «Ἐγὼ εἶπα· Στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας μου θὰ πορευθῶ καὶ θὰ διαβῶ τις πύλες τοῦ ἁδὴ καὶ θ' ἀφήσω ἀβίωτα τὰ ὑπόλοιπα χρόνια μου. Εἶπα· Δὲν θὰ δῶ τὴ σωτηρία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω στὴ γῆ, δὲν θὰ δῶ ἀνθρωπο ἀπὸ τὴ συγγενεῖά μου πού νὰ ἔχει σωθεῖ. Ἄφησα τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς μου, ἦρθε κι ἔφυγε αὐτὴ ὅπως αὐτὸς πού ἔστησε καὶ διέλυσε τὴν σκηνή, τὸ πνεῦμα μου διέμεινε μέσα μου ὅπως τὸ ὑφάσμα πού ὑφαίνεται καὶ πλησιάζει νὰ τὸ κόψει ἢ ὑφάντρα. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα παραδόθηκα στὴν ἀρρώστια μου ὥσπου νὰ ξημερώσει σὰν σὲ λεοντάρι, καὶ τόσο πολὺ αὐτὴ κατατσάκισε τὰ ὀστά μου. Ἀπὸ τὸ ξημέρωμα τῆς ἡμέρας μέχρι τὸν ἔρχομό τῆς νύχτας εἶχα παραδοθεῖ σ' αὐτή».

Εἶναι ἀνάγκη πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα νὰ ποῦμε ἐκεῖνο· ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἑβδομήκοντα ἐρμήνευσαν ἐδῶ μὲ τὴ φράση, «στὴν ἀκμὴ τῆς

ἡμερῶν μου», ὡς γε μὴν ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν τὸ «ἐν ἡμίσει
 τῶν ἡμερῶν» ἐκδεδώκασιν. Οἶμαι δὲ ἔγωγε, καὶ σφόδρα ἐμ-
 φρόνως τὰς τῶν Ἑβδομήκοντα τεθεῖσθαι φωνάς. Πεπολιόρ-
 κητο μὲν γὰρ ἡ ἁγία πόλις, Ῥαψάκου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κύ-
 5 κλω περιστησάντων τὴν τῶν Ἀσσυρίων ἀριθμοῦ κρείττονα
 πληθύν. Ἄλλ' ἐπηγγέλλετο Θεὸς διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς, ὅτι
 ποιήσῃ παράδοξα καὶ διασώσῃ τοὺς κινδυνεύοντας καὶ
 ἀποστήσῃ τῆς Ἰουδαίας τὸν τύραννον, καὶ ὅτι τεθνήξεται
 τὰ οἴκοι καταλαβόν. Τούτων δὴ οὖν ἀπάντων εἰς πέρας ἐκ-
 10 θεθηκότων, καθ' ὃν ἔφη καιρὸν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἔμελλε τῆς
 Ἐξεχίου βασιλείας αἰρεσθαι εἰς ὕψος τὰ ἀνχήματα. Ἐγὼ
 τοίνυν εἶπον ἐν ἑμαυτῷ, φησὶν, ὅτι ἐν καιρῷ τῆς εὐκλείας, ἤ-
 γουν ἐν αὐτῷ τῷ ὑψοῦσθαι τὰς ἡμέρας μου, ἔσομαι μὲν ἐν
 πύλαις ῥόδου, καταλείψω δὲ τὰ ἔτη τὰ ἐπίλοιπα. Εἶτα τούτοις
 15 προσεπάγει τὰ δι' ὧν τοῖς ἐσχάτοις δεῖμασι συμβαίνει προσ-
 ομιλεῖν τοὺς ἀρρώστους κατελημμένους, καὶ οὐ μακρὰν ὁρῶ-
 ντας τὸν θάνατον. Ταῦτα δὲ ἐστὶν τό, «Οὐκέτι οὐ μὴ ἴδω σω-
 τηρίαν τὴν παρὰ Θεοῦ, οὔτε μὴν ἴδω ἄνθρωπον ἐκ τῆς συγ-
 γενείας τῆς ἐμῆς ἀφήκα τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς μου, ἀπῆλθεν
 20 ἀπ' ἐμοῦ· γέγονα δὲ ὡσπερ λυομένη σκηπὴ καὶ ὡς ἰστός γυ-
 ναικὸς ἐρίθου», τοῦτ' ἐστὶν ἐργαζομένης, ἤγουν ὑφαινού-
 σης, «καὶ λοιπὸν ἐγγιζούσης ἐκτεμεῖν». Εἶτά φησιν, ὅτι «Ἐν
 ὄλῃ νυκτὶ καὶ ἡμέρα καθάπερ τινὶ λέοντι παρεδόθη τὰ ὀσῆ
 μου συντριβόντι». Καὶ τίς ὁ λέων; Ἡ τῆς ἀρρώστιας τὸ
 25 ἄχθος, καὶ μονονουχὶ καταβρυχόμενος ὡς ἐν εἴδει θηρίου ὁ
 θάνατος καὶ τὴν ἔφοδον ἀπειλῶν, ἤγουν τὸ ἐκ τοῦ τεθνάναι
 προσδοκᾶν ἀνεμιμένον δεῖμα. Συντριβεῖ γὰρ φόβος τε ὁμοῦ
 καὶ δυσθυμία ψυχὴν καὶ πᾶσαν αὐτῆς συνθρίπτει δύναμιν.

Στίχ 14-17. «Ὡς χελιδών, οὕτως φωνήσω, καὶ ὡς περι-
 30 στερά, οὕτως μελετήσω. Ἐξέλιπον γὰρ μου οἱ ὀφθαλμοὶ
 τοῦ βλέπειν εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ πρὸς Κύριον, ὃς
 ἐξείλετό με καὶ ἀφείλετό μου τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς Κύ-
 ριε, καὶ περὶ αὐτῆς ἀνηγγέλη σοι, καὶ ἐξήγειράς μου τὴν

ἡλικίας μου», ἐνῶ ἄλλοι ἐρμηνευτὲς ἔγραψαν, «στὸ μέσον τῆς ζωῆς μου». Ἐγὼ νομίζω ὅτι πολὺ συνετὰ ἀποδόθηκε τὸ κείμενο μὲ τὰ λόγια τῶν Ἑβδομήκοντα. Γιατὶ βρισκόταν σὲ πολιορκία ἡ ἁγία πόλη, ἀφοῦ ὁ Ραψάκης καὶ οἱ συνεργάτες του εἶχαν παρατάξει κυκλικά τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν Ἀσσυρίων. Ἀλλ' εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Ἡσαΐα, ὅτι θὰ κάνει θαυμαστὰ πράγματα, ὅτι θὰ σώσει ἐκείνους πού κινδύνευαν, καὶ ὅτι θ' ἀπομακρύνει τὸν τύραννο ἀπὸ τὴν Ἰουδαία καὶ θὰ πεθάνει ὅταν φτάσει στὸ σπίτι του. Ὅταν λοιπὸν πραγματοποιήθηκαν ὅλα αὐτὰ τὸν καιρὸ πού εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἔμελλε νὰ φτάσει στὸ ψηλότερο σημεῖο ἡ δόξα τῆς βασιλείας τοῦ Ἐζεκία. Ἐγὼ λοιπὸν εἶπα μέσα μου, λέγει, ὅτι στὸν καιρὸ τῆς δόξας μου, ἦτοι στὸ κορύφωμα τῆς ζωῆς μου, θὰ βρεθῶ σὲ πύλες τοῦ ἄδη καὶ θ' ἀφήσω ἀβίωτα τὰ ὑπόλοιπα χρόνια. Στὴ συνέχεια προσθέτει ὁ αὐτὰ ὅσα κατὰ τοὺς ἔσχατους φόβους συμβαίνει νὰ ἀπασχολοῦν ἐκείνους πού εἶναι ἀρρωστοὶ καὶ δέ: ἐλπίζουν μακριὰ τὸ θάνατό τους. Κι αὐτὰ εἶναι τὸ, «Δὲν θὰ δῶ τὴ σωτηρία ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε θὰ δῶ κάποιον ἄνθρωπο ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μου· ἐγκατέλειψα τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς ζωῆς μου», ἔφυγε ἀπὸ μένα ἡ ζωὴ, κατάντησα σὰ σκηνὴ πού διαλύεται καὶ σὰν τὸ ὕφασμα πού ὑφαίνεται ἀπὸ τὴν ἔριθο γυναῖκα», δηλαδή τὴν ἐργάτρια, ἦτοι τὴν ὑφάτρια, «στού εἶναι ἔτοιμη νὰ τὸ κόψει». Ἐπειτα λέγει: «Ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα παραδόθηκαν τὰ ὀστέα μου σὰν σὲ λιοντάρι πού μὲ συντρίβει». Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ λιοντάρι; Ἡ τὸ βάρος τῆς ἀρρώστιας καὶ ὁ θάνατος πού σὰν θηρίο βρυχᾶται κατὰ κάποιον τρόπο κι ἀπειλεῖ μὲ τὴν ἔφοδό του, ἢ ὁ φόβος πού γεννιέται ἀπὸ τὸν ἀναμενόμενο θάνατο. Γιατὶ ὁ φόβος καὶ ἡ λύπη μαζὶ συντρίβουν τὴν ψυχὴ καὶ θρυμματίζουν ὅλη τὴ δύναμή της.

Στίχ. 14-17. «Θὰ βγάλω φωνὲς σὰν τὸ χελιδόνι καὶ σὰν τὸ περιστερί· ἔτσι θὰ γουργουρίσω. Κουράσθηκαν τὰ μάτια μου νὰ βλέπουν πρὸς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς τὸν Κύριο πού μὲ ἔσωσε καὶ μοῦ ἀφαίρεσε τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς μου. Κύριε, καὶ γι' αὐτὴν τὴν ὀδύνη μου ἄκουσες τὶς φωνές μου καὶ ἀναζωο-

πνοήν, καὶ παρακληθεὶς ἔζησα. Εἴλου γάρ μου τὴν ψυχήν, ἵνα μὴ ἀπόληται, καὶ ἀπέρριψας ὀπίσω μου πάσας τὰς ἁμαρτίας μου».

Τὰς χαριστηρίους ἀνατεινῶν ὠδῶν, τὰ τῶν στρουθίων
 5 εὐστομεῖν εἰωθότα μιμεῖσθαι κατεπαγγέλλεται καὶ ἀκαταλήκτους ποιεῖσθαι τὰς ὑμνωδίας. Φησὶ δὲ ὅτι τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς ἀνατείνας πρὸς Θεόν, σέσωσται καὶ διαπέφυγε καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ὀδύνην καὶ αὐτὸν δὲ τὸν θάνατον. «Ἐξήγειρας» γάρ, φησὶ, «τὴν ζωὴν, ἔζησά τε καὶ περιε-
 10 ποιήσω τὴν ἐμήν, ἵνα μὴ ἀπόληται, καὶ ἀπέρριψας ὀπίσω μου πάσας τὰς ἁμαρτίας μου». Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι νοσοῦντος τὴν ἀλαζονείαν, ἀλλ' ἐπεγνωκότος ἤδη τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ εἰδότος ἀκριδῶς ὅτι πολλαῖς ἔνοχοι πάντες ἐσμὲν ἁμαρτίαις, καὶ εἰ μὴ θούλοιο σῶζειν ἐλέω Θεός, οὐδεὶς «καυχή-
 15 σεται ἀγνήν ἔχειν τὴν καρδίαν, ἀλλ' οὐδ' ἂν παρῶρησιάσῃται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας». Οὐκοῦν ἐν ταῖς εὐπαθείαις, αἵπερ ἂν ἡμῖν γένοιτο παρὰ Θεοῦ, δοξολογείσθω πρὸς ἡμῶν ὡς ἀμνημονήσας τῶν ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς ὀσίως κολάζεσθαι. «Σοφοί», γάρ, φησὶν, «οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες».

20 Στίχ. 18-20. «Οὐ γὰρ οἱ ἐν ἄδου αἰνέσουσί σε, οὐδὲ οἱ ἀποθανόντες εὐλογήσουσί σε, οὐδὲ ἐλπιούσιν οἱ ἐν ἄδου τὴν ἐλεημοσύνην σου. Οἱ ζῶντες εὐλογήσουσί σε, ὃν τρόπον καὶ γώ. Ἀπὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω, ἃ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε τῆς σωτηρί-
 25 ας μου, καὶ οὐ παύσομαι εὐλογῶν σε μετὰ ψαλτηρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου».

Τὴν ἴσην ἂν ἔχοι τοῖς προκειμένοις διάνοιαν τὰ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς εἰρημένα· «Τίς ἢ ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν; Μὴ ἐξομολογή-
 30 σεταιί σοι χουῖς ἢ ἀναγγελεῖ τὰ θαυμάσιά σου;». Οἱ γὰρ ἅπαξ τεθνεῶτες καὶ ταῖς ἄδου πύλαις γεγονότες κάτοχοι, ἀποπε-

γόνησες τὴν ψυχὴ μου, κι ἄφοῦ βρῆκα παρηγοριὰ ἐκ μέρους σου ἔζησα. Γιατὶ ἄρπαξες τὴν ψυχὴ μου γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ κι ἔρριξες πίσω μου (συγχώρησες) ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου».

Ἀναπέμποντας τὶς εὐχαριστήριες ὠδές, κηρύττει ὅτι μιμῆται τὰ πουλιὰ ἐκεῖνα ποὺ συνήθως κελαιδοῦν ὠραῖα, καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ εἶναι ἀκατάπαιστες οἱ δοξολογίες του. Ὑψώνοντας, λέγει, τὰ νοερὰ μάτια του πρὸς τὸν Θεό, σώθηκε καὶ διέφυγε καὶ τὴν ὁδύνη τῆς ψυχῆς του, καὶ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο. Γιατὶ λέγει: «Ἀναζωογόνησες τὴ ζωὴ μου, καὶ ἔζησα, γιατί φρόντισες τὴν ψυχὴ μου γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ καὶ συγχώρησες ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου». Αὐτὸ δὲν δείχνει ἄνθρωπο ποὺ πάσχει ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ἀλαζονείας, ἀλλὰ ποὺ συνειδητοποίησε ἤδη τὴν φύση του καὶ γνώρισε μὲ ἀκριβεία ὅτι ὅλοι εἴμαστε ἔνοχοι γιὰ πολλές ἁμαρτίες, κι ἂν δὲν θελήσει νὰ μᾶς σώσει ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἔλεός του, κανένας «δὲν θὰ μπορέσει νὰ καυχηθεῖ ὅτι ἔχει ἀγνή τὴν καρδιὰ του, οὔτε θὰ τολμήσει νὰ πεῖ μὲ θάρρος ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτία»^{83α}. Γιὰ τὶς εὐεργεσίες λοιπὸν ποὺ συμβαίνει νὰ λαμβάνομε ἀπὸ τὸν Θεό, πρέπει νὰ δοξολογεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, ἐπειδὴ λησιμόνησε αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα εὐλογο ἦταν νὰ τιμωρηθοῦμε δίκαια. Γιατὶ λέγει, «Σοφοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν τὸν ἑαυτό τους»⁸⁴.

Στίχ. 18-20. «Δὲν θὰ σὲ ὑμνήσουν αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὸν ἄδη, οὔτε θὰ σὲ δοξολογήσουν οἱ νεκροί, οὔτε αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὸν ἄδη θὰ ἐλπίσουν τὴν ἐλεημοσύνη σου. Οἱ ζωντανοὶ θὰ σὲ δοξολογήσουν, ὅπως καὶ ἐγώ. Γιατὶ ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἡμέρα θὰ ἀποκτήσω παιδιὰ ποὺ θὰ κηρύξουν τὴ δικαιοσύνη σου, Κύριε τῆς σωτηρίας μου, καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ σὲ δοξολογῶ μὲ τὸ ψαλτήρι ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μου».

Ἰδιο νόημα μὲ τὰ προηγούμενα ἔχουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Ψαλμωδὸ: «Ποιὰ εἶναι ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὸ αἷμα μου, ἐὰν ἐγὼ ὀδηγηθῶ στὴ φθορά; Μήπως θὰ σὲ δοξολογήσει τὸ χῶμα ἢ θὰ κηρύξει τὰ θαυμαστά ἔργα σου;»⁸⁵. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ πέθαναν πιά καὶ κατέχονται ἀπὸ τὶς πύλες τοῦ ἄδη, θὰ σταματήσουν ἀμέ-

παύσονται τάχα που καὶ τοῦ δοξολογεῖν. Προστεθεῖεν δ' ἂν οἷς εἰργάσαντο παντελῶς οὐδέν, μενοῦσι δὲ μᾶλλον ἐν οἷς κατελείφθησαν καὶ τὸν τῆς καθόλου κρίσεως ἐκδέξονται καιρόν. Οὐκοῦν οἱ ζῶντες, φησὶν, καὶ τοῦτο δοῶν ὅτι τὸ ἀγα-
 5 θὸν ἔχοντες ἐξουσίαν, ἐπειδὴν εὐπάθειεν, εὐλογήσουσί σε ὄν τρόπον καὶ γὰρ. Ὑπισχνεῖται δὲ παιδία ποιεῖν, ἃ ἀναγγελοῦσι τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην. Καὶ οἱ μὲν φασιν ὅτι χοροστασί-
 αν ἀπαγγέλλεται καὶ ψαλτωδοὺς τοὺς ἐν γε τῷ θείῳ ναῶ κα-
 ταστήσει τοὺς εὐφωνοτάτους, ἕτεροι δὲ καὶ τοῖς ἀπορρήτο-
 10 τέροις ἔτι τὸν νοῦν ἐνιέντες λέγουσιν, ὅτιπερ ὑψηλὰ φρονή-
 σασ ὁ Ἐζεχίας, ᾤθη τάχα που καὶ ἀτελεύτητον ἔχειν τὴν βασιλείαν καὶ αὐτὴν ἀκατάληκτον ζωὴν, διατεθεὶς ὅτι τὰ ἐπὶ Χριστῷ γεγραμμένα, ὡς ἐφ' υἱῷ τοῦ Δαβὶδ, εἰς ἑαυτὸν εἴ-
 ρηταί τε καὶ βλέπει. Ὅθεν φασί, καίτοι τεσσαρεσκαιδέκατον
 15 ἔτος ἐν τῷ βασιλεύειν ἔχων, οὐχ ὁράται πεφροντικῶς τοῦ χοῦναι παιδοποιεῖν, μεμαθηκῶς τοιγαροῦν τὸ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς πέρασ, τῶν διαδεξομένων αὐτὸν ποιεῖται φροντίδα, καὶ ὅτι παιδία φησί, καὶ προστίθησιν ὅτι «Ἀναγγελοῦσι τὴν τοῦ Κυρίου δικαιοσύνην», καὶ τῆς μὲν ἀληθείας διημάρτη-
 20 κεν ὁ λόγος αὐτῷ, γέγονε γὰρ ὁ Μανασσῆς δυσσεβῆς τε καὶ ἀλιτήριος, πλὴν τό γε ἦκον εἰς τὴν τοῦ φύσαντος γνώμην, ἦν καὶ αὐτὸς εὐσεβῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀπαγγελεύς

Στίχ. 21-22. «Καὶ εἶπεν Ἡσαΐας πρὸς Ἐζεχίαν· Λάβε παλάθην ἐκ σύκων, καὶ τρίψον καὶ κατάπλασαι καὶ ὑγι-
 25 ῆς ἔσῃ. Καὶ εἶπεν Ἐζεχίας· Τοῦτο δὴ τὸ σημεῖον, ὅτι ἀναθήσομαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ».

Ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν γέγραπται, ὅτι πρόφα-
 σις τῆς ἀρρώστιας τῷ Ἐζεχίᾳ γέγονεν ἔλκος πονηρὸν καὶ
 δυσμεταχειρίστον, ὡς καὶ αὐτὰς ἀπειπεῖν τὰς τῶν ἰατρῶν
 30 εὐτεχνίας. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ κατένευσε Θεὸς τῷ δικαίῳ τὴν
 ζωὴν καὶ τὸ ἀποτρίψασθαι τὴν νόσον προστέταχε, δι' ὧν

σως και να δοξολογοῦν. Σὲ ὅσα ἔπραξαν δὲν θὰ προστεθεῖ τίποτε ἀπολυτως, ἀλλὰ θὰ μείνουν μᾶλλον σ' αὐτὰ στὰ ὅποια βρέθηκαν τότε καὶ θὰ περιμένουν τὸν καιρὸ τῆς καθολικῆς κρίσης. Οἱ ζωντανοὶ λοιπὸν, λέγει, ποὺ ἔχουν τὴν ἐλευθερία νὰ πράξουν τὸ καλὸ, ὅταν εὐεργετηθοῦν, θὰ σὲ δοξολογήσουν ὅπως καὶ ἐγώ. Ὑπόσχεται ἀκόμα ὅτι θ' ἀποκτήσει παιδιά, ποὺ θὰ κηρύξουν τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἄλλοι βέβαια λένε ὅτι ὑπόσχεται νὰ ἐγκαταστήσει στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ χορωδίες καὶ τοὺς πιὸ καλλίφωνους ψαλμωδοὺς, ἐνῶ ἄλλοι, ἀφήνοντας τὸ νοῦ τους νὰ εἰσχωρήσει στὰ ἀπόρητα νοήματα, λένε ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ἐζεκίας φαντάσθηκε μεγάλα πράγματα γιὰ τὸν ἑαυτό του, νόμισε ἴσως ὅτι θὰ ἔχει αἰῶνια τὴ βασιλεία καὶ χωρὶς τέλος ζωὴ, πιστεύοντας ὅτι ὅσα ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὸν Χριστὸ σὰν υἱὸ τοῦ Δαβὶδ, εἰπώθηκαν καὶ ἀναφέρονται σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ λένε, μολονότι εἶχε στὴ βασιλεία δεκατέσσερα χρόνια, δὲν φαίνεται νὰ ἐνδιαφέρθηκε ὅπως ἔπρεπε νὰ κάνει παιδιά, ὅταν ἔμαθε λοιπὸν τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, τότε φρόντισε γιὰ τὴν ἀνάδειξη διαδόχων καὶ ὅτι θὰ ἀποκτήσει παιδιά, καὶ προσθέτει: «Θὰ κηρύξουν τὴ δικαιοσύνη τοῦ Κυρίου» Καὶ ὁ λόγος του βέβαια αὐτὸς ἀστόχησε στὴν ἀλήθεια, γιατί ὁ Μανασσῆς ἔγινε ἀσεβῆς καὶ ἀλιθῆριος, ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ πατέρα του ἦταν κι αὐτὸς εὐσεβῆς καὶ κήρυκας τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 21-22. «Εἶπε τότε ὁ Ἡσαΐας στὸν Ἐζεκία: Πάρε μὰ ἀρμάθα ἀπὸ σύκα, τρίψε τα, καὶ βάλε τα ὡς κατάπολασμα καὶ θὰ γίνεις καλά. Καὶ εἶπε ὁ Ἐζεκίας: Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ὅτι θ' ἀνεβῶ στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ».

Στὴν τέταρτη Βασιλειῶν ἔχει γραφεῖ ὅτι ἀφορμὴ τῆς ἀσθένειας τοῦ Ἐζεκία ὑπῆρξε κάποιον κακὸ καὶ δυσκολοθεράπευτο ἔλκος⁸⁶, ὥστε νὰ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ κάθε δυνατότητα ἢ ἐπιστήμη τῶν γιατρῶν. Ἐπειδὴ ὅμως συναίνεσε ὁ Θεὸς στὴν παράταση τῆς ζωῆς τοῦ δικαίου καὶ πρόσταξε νὰ θεραπευθεῖ ἡ ἀσθένεια,

86. Δ' Βασ. 20, 7.

ἦν εἰκός, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναμφιδόλως ἔχον, ὅτι πρὸς ἐπίδο-
 σιν ἀλγημάτων κατανεύσει τὸ τραῦμα, διὰ τούτων ἀπαλ-
 λάττεσθαι. Παραδοξοποιός γὰρ αἰεὶ τοῦ πάντα ἰσχύοντος ἡ
 χεῖρ, καὶ διὰ τῶν ἀδοκῆτων ἔρχεται τῆς ἐπικουρίας ὁ τρό-
 5 πος, δῆλον δὲ ὅτι τῆς παρ' αὐτοῦ. «Τρίψον» τοίνυν, φησίν,
 «ἐκ σύκων παλάθην, κατάπλασαι, καὶ ὑγιῆς ἔση». Καὶ ἦν
 ἐντεῦθεν, ὡς ἔφην, ἀδικηθήσεσθαι προσδοκᾶν, ἤγουν ἀπό-
 νασθαί τι τὸ τραῦμα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεὸς προστάτων ἦν, εἰς
 σημείου δύναμιν τὸ χρῆμα ποιεῖται πανσύνετος ὢν Ἐξεχί-
 10 ας, καὶ φησιν, ὅτι Εἰ καὶ διὰ σύκων παλάθης ὑγιασθήσο-
 μαι, «σημεῖον ἔσται τοῦτό» μοι θέβαιόν τε καὶ ἀληθές «ὅτι
 ἀναθήσομαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ», θύσων τε αὐτῷ δηλο-
 νότι καὶ προσευξόμενος καταληγούσης τῆς ἀρρώστιας καὶ
 παντὸς ἀλγήματος οἶονεὶ κατευνασθέντος ἐν ἐμοί.

15 ΚΕΦ. 39, στίχ 1-2. «Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀπέστειλε Με-
 ωδάχ, υἱὸς τοῦ Λαδάν, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας,
 ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις καὶ δῶρα Ἐξεχία· ἤκουσε γὰρ
 ὅτι ἐμαλακίσθη ἕως θανάτου καὶ ἀνέστη. Καὶ ἐχάρη ἐπ'
 αὐτοῖς Ἐξεχίας χαρὰν μεγάλην, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὸν
 20 οἶκον τοῦ νεχοθά καὶ τῆς στακτῆς καὶ τῶν θυμιαμάτων
 καὶ τοῦ μύρου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ χρυσίου, καὶ
 πάντα τοὺς οἴκους τῶν σκευῶν τῆς γάζης, καὶ πάντα
 ὅσα ἦν ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦν οὐδὲν ὃ οὐκ
 ἔδειξεν Ἐξεχίας ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ».

25 Τεθνεῶτος τοῦ Σεναχηρεῖμ ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων, βε-
 βασιλευκέναι, φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, Νεχορδᾶν τὸν υἱὸν
 αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ὡς ἔοικεν, ἐκείνου γεγονότος ἐκ μέ-
 σου, τοὺς τῆς βασιλείας κεκληρονόμηκε θῶκους Μεωδάχ ὁ
 τοῦ Λααδάν. Οὗτος πεπομφέναι λέγεται πρὸς Ἐξεχίαν δῶ-
 30 ρά τε ὁμοῦ καὶ ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις, καὶ ποία τίς ἐστὶν ἡ

μέ ὅποια φάρμακα ἦταν εὐλόγο, καὶ μᾶλλον καὶ ἀναφίμβολο, ὅτι θὰ ἐπιδεινώνονταν οἱ πόνοι τοῦ ἔλκους, μέ αὐτὰ καὶ νὰ ἀπαλλασσόταν. Γιατὶ τὸ χέρι ἐκείνου πού μπορεῖ τὰ πάντα εἶναι πάντοτε παραδοξοποιό, καὶ μέ τὰ ἀπροσδόκητα ἔρχεται ὁ τρόπος τῆς βοήθειας, τῆς βοήθειας δηλαδή ἀπ' αὐτόν. «Τρίψε» λοιπόν, λέγει, «μὰ ἀρμάθα ἀπὸ σύκα, βάλε τα σὰν κατάπλασμα καὶ θὰ βρεῖς τὴν ὑγεία σου». Ἀπὸ αὐτὸ βέβαια θὰ μπορούσε, ὅπως εἶπα, νὰ περιμένει ὅτι θὰ ἐπιδεινωόταν τὸ ἔλκος, παρὰ ὅτι θὰ βελτιωνόταν κατὰτι. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς πού πρόσταξε ἦταν ὁ Θεός, ὁ Ἐζεκίας, ὄντας πανέξυπνος, κάνει τὸ πράγμα σημεῖο τῆς δυνάμεις του, καὶ λέγει: "Αν μέ πολτὸ ἀπὸ σύκα θὰ γίνω καλά, «αὐτὸ θὰ μοῦ γίνει σημεῖο» βέβαιο καὶ ἀληθινὸ «ὅτι θ' ἀνεβῶ στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ», γιὰ νὰ θυσιάσω δηλαδή σ' αὐτόν καὶ νὰ προσευχηθῶ ὅταν περάσει ἡ ἀσθένεια καὶ κατευνάσει κατὰ κάποιον τρόπο κάθε πόνος τοῦ τραύματός μου.

ΚΕΦ. 39, στίχ. 1-2. «Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Μερωδάχ, ὁ υἱὸς τοῦ Λααδάν⁸⁷, βασιλιάς τῆς Βαβυλωνίας, ἔστειλε ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις καὶ δῶρα στὸν Ἐζεκία, γιὰτὶ εἶχε ἀκούσει ὅτι ἀρρώστησε μέχρι θανάτου καὶ ἔγινε καλά. Ἐνοιωσε μεγάλη χαρὰ ὁ Ἐζεκίας γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ τοὺς ἔδειξε τὸν οἶκο τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων, τῆς στακτῆς καὶ τῶν θυμιαμάτων καὶ τοῦ μύρου καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ, καθὼς καὶ ὅλους τοὺς οἴκους τῶν δοχείων τῆς γάζας καὶ ὅσα ὑπῆρχαν στὸ θησαυροφυλάκιό του, καὶ δὲν ὑπῆρξε τίποτα στὸ σπίτι του πού δὲν τὸ ἔδειξε ὁ Ἐζεκίας».

Ὄταν δολοφονήθηκε ὁ Σεναχηρείμ ἀπὸ τοὺς υἱούς του, τὸν διαδέχθηκε στὴ βασιλεία, λέγει ἡ ἁγία Γραφή, ὁ υἱὸς του ὁ Νεχορδάν. Ἀλλά, ὅπως φαίνεται, ἀφοῦ τὸν ἔβγαλαν αὐτόν ἀπὸ τὴ μέση, τὸν βασιλικὸ θρόνον τὸν κληρονόμησε ὁ Μερωδάχ, ὁ υἱὸς τοῦ Λααδάν. Αὐτός, λένε, ἔστειλε στὸν Ἐζεκία δῶρα μαζί κι ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις. Πρέπει ὅμως νὰ ποῦμε ποιά ἦταν ἡ ἀφορμὴ

87. Τὸ κείμενο τῶν Ο' ἔχει: Μερωδάχ ὁ υἱὸς τοῦ Βαλαδάν.

τοῦδε πρόφασις, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. «Ἦκουσε» γάρ, φησὶν,
 «ὅτι ἐμαλακίσθη ἕως θανάτου καὶ ἀνέστη»· ἀλλ' οὐχὶ τοῦτο
 μόνον τὸ μαλακισθῆναι μὲν, φημί, τὸν Ἐξεχίαν, ῥέψαι δὲ
 αὐθις εἰς εὐρωστίαν ἀναδραμεῖν, κατέπληξε τὸν Βαβυλώνι-
 5 ον, ἀλλ' ἐκεῖνο πάντως τὸ μέγα καὶ ἐξαισίον ἀληθῶς σημεί-
 ον· ἀρρήτω τε καὶ θεοπρεπεῖ νεύματι παλινδρομεῖν ὁ ἥλιος
 προσετάττετο καὶ ὀπίσω βαδίζειν, ὥστε καὶ ἀνελθεῖν τὴν
 σκιάν τοὺς δέκα ἀναβαθμούς. Βαβυλωνίων δὲ καὶ Χαλδαί-
 ων οἱ ἐπὶ κλην σοφοί, ἰσχυροὶ λίαν ὑπάρχοντες, εἰ καὶ αὐτοὺς
 10 εἶναι φάσκοντες περὶ τοῦ ἡλίου δρόμον καὶ ἀστέρων
 ἐπανατολὰς καὶ δύσεις, οὐκ ἠγνοήκασι κατὰ τὸ εἶκος τὴν
 ἀνόπιν ὑποστροφὴν καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸ ἀσύνηθες
 μῆκος ἦν δὲ δὴ, καὶ μάλα εἶκος, ἐκτεθρυλῆσθαι τοῖς ἀνά
 πᾶσαν τὴν γῆν τοῦ σημείου τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι δέδοται
 15 πρὸς δεδαίωσιν τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ· ἧς ἐπὶ γε, φημί,
 τῷ Ἐξεχίᾳ γενομένης. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον τε θαυμα-
 κέναι φασκόμεν τὸν Μεωδάχ τὸ παραδόξως συμβεβηκὸς τοῖς
 μετὰ Ῥαψάκου πολιορκήσασιν τὴν Ἱερουσαλήμ, οὓς ἐν μιᾷ
 νυκτὶ δεδαπάνηκεν ἀγγέλου καταπταίουσα χεῖρ, ὡς εὐρε-
 20 θῆναι πάντα πρὸ τὰ σώματα νεκρά.

Οὐκοῦν ἦκον μὲν οἱ πρέσβεις ἐπ' αὐταῖς δὴ ταύταις
 ταῖς πέρα λόγου θεοσημίαις καταθανυμάσαντος τοῦ Μεω-
 δάχ τὴν Ἐξεχίου δικαιοσύνην. Ὁ δέ, καίτοι δέον τοῖς ἐκ
 Βαβυλῶνος ἀφιγμένοις λαμπρᾶν ποιεῖσθαι διήγησιν τὰς
 25 κατὰ καιροὺς ἐπικουρίας τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ καὶ
 τῶν παραδόξων τὴν μεγαλουργίαν, ἵνα, καὶ ἔτι μειζόνως
 τὴν θεῖαν ὑπεροχὴν θαυμάζοντες καὶ τὴν ἄμαχον ἐξουσίαν
 τοῦ πάντων Δεσπότη, διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ μυσταγωγηθέν-
 των λόγων ὑπονοστήσειαν εἰς τὴν ἑαυτῶν, τὴν περὶ Θεοῦ
 30 γνῶσιν καταπλουτήσαντες (ἦν γὰρ οὕτω δύνασθαι καὶ ἐτέ-
 ρους ὠφελεῖν ἐπαγγέλλοντας ἃ μεμαθήκασι), τοῦτο μὲν
 οὐκ ἔδρα, παρεκομίσθη δὲ μάλλον εἰς ἀνθρωπίνην φιλοκομ-
 πίαν, καὶ οὐκ ἀφ' ὧν τετίμηται παρὰ Θεοῦ τὴν ἑαυτοῦ δό-

πού τὸ ἔκανε. «Ἐκουσε» λοιπόν, λέγει, «ὅτι ἀρρώστησε μέχρι θανάτου, ἀλλὰ ἔγινε καλά». Δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ μόνο, λέγω, τὸ ὅτι δηλαδή ἀρρώστησε ὁ Ἐζεκίας καὶ ἀπέκτησε πάλι τὴν ὑγεία του, πού κατέπληξε τὸν Βαβυλώνιο, ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐκεῖνο τὸ μεγάλο καὶ θαυμαστὸ ἀληθινὰ σημεῖο· τὸ ὅτι μὲ ἀπερίγραπτο καὶ θεϊκὸ νεῦμα προστάχθηκε ὁ ἥλιος νὰ παλινδρομήσει καὶ νὰ βαδίσει πίσω, ὥστε ν' ἀνεβεῖ ἢ σκιὰ τὰ δέκα σκαλοπάτια. Οἱ ὀνομαστοὶ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ Χαλδαίους πού ἦταν πολὺ λεπτολόγοι, πού καὶ αὐτοὶ λένε ὅτι παρακολουθοῦσαν τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἀνατολὴ τῶν ἀστρῶν καὶ τὴ δύση, δὲν τοὺς διέφυγε, ὅπως ἦταν φυσικό, αὐτὴ ἡ παλινδρομὴση καὶ τὸ ἀσυνήθιστο μῆκος ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Ἦταν λοιπόν πάρα πολὺ εὐλογο νὰ διαθρυνθεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ τὸ μεγάλο αὐτὸ καὶ καταπληκτικὸ γεγονὸς, καὶ ὅτι συνέβη αὐτὸ πρὸς ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Θεοῦ πού δόθηκε στὸν Ἐζεκία. Καὶ μὲ ἄλλο τρόπο λέμε ὅτι ὁ Μεωδάχ θαύμασε τὸ παράδοξο γεγονὸς πού εἶχε συμβεῖ σὲ ἐκείνους πού μαζὶ μὲ τὸ Ραψάκη εἶχαν πολιορκήσει τὴν Ἱερουσαλήμ, τοὺς ὁποίους μέσα σὲ μιὰ νύχτα ἐξολόθρευσε τὸ χέρι τοῦ ἀγγέλου χτυπώντας τους, ὥστε νὰ βρεθοῦν τὸ πρωὶ ὅλα τὰ σώματα νεκρά.

Ἦρθαν λοιπόν οἱ πρέσβεις μὲ ἀφορμὴ τὸν θαυμασμὸ τοῦ Μεωδάχ γι' αὐτὰ τὰ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο θαύματα ἐξαιτίας τῆς δικαιοσύνης τοῦ Ἐζεκία. Αὐτὸς ὅμως, ἐνῶ ἔπρεπε σ' αὐτοὺς πού ἦρθαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα νὰ κάνει μιὰ λαμπρὴ διήγηση γιὰ τὶς κατὰ καιροὺς βοήθειες τοῦ πανίσχυρου Θεοῦ καὶ τὴ μεγαλουργία τῶν παραδόξων, ὥστε, θαυμάζοντας ἀκόμα περισσότερο τὴ θεία ὑπεροχὴ καὶ τὴν ἀκαταμάχητη ἐξουσία τοῦ Κυρίου ὅλων, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα τους καταπλουτίζοντας μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν λόγων πού ὁ ἴδιος δίδαξε (γιατὶ μπορούσαν ἔτσι καὶ ἄλλους νὰ ὠφελήσουν ἀναγγέλλοντας τὰ ὅσα εἶχαν μάθει), αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκανε, ἀλλὰ παρασύρθηκε σὲ ἀνθρώπινους κομπαισμούς, καὶ δὲν δημιουργεῖ τὴ δόξα του ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν

ξαν οἰκονομεῖ, ἀλλ' ἐκ πλούτου τοῦ κατὰ τὴν βασιλείαν, καὶ μέχρι τούτων ὀρίζει τῆς ἐνούσης εὐκλείας ἐαυτῶ τὴν δύναμιν. «Ἐδειξε» γάρ, φησὶν, «αὐτοῖς τὸν οἶκον τοῦ Νεχοθα», διερμηνεύεται δὲ τὸ «Νεχοθα» «τῶν ἀρωμάτων καὶ τῆς στακτῆς καὶ τοῦ μύρου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ χρυσίου, καὶ πάντα τοὺς οἴκους τῶν σκευῶν τῆς γάζης», τοῦτ' ἔστι τῆς περιουσίας. «Γάζα» γὰρ λέξις μὲν εἶναι λέγεται Περσικῆ, δηλοῖ δὲ τὸν πλοῦτον, ἦτοι τὴν περιουσίαν.

Στίχ 3-7. «Καὶ ἦλθε Ἡσαΐας ὁ προφήτης πρὸς τὸν βασιλέα Ἐζεχίαν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τί λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, καὶ πόθεν ἤκασι πρὸς σέ; Καὶ εἶπεν Ἐζεχίας· Ἐκ γῆς πόρρωθεν ἤκασι πρὸς με, ἐκ Βαβυλῶνος. Καὶ εἶπεν Ἡσαΐας· Τί εἶδοσαν ἐν τῷ οἴκῳ σου; Καὶ εἶπεν Ἐζεχίας· Πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ μου εἶδοσαν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ οἴκῳ μου ὃ οὐκ εἶδοσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς θησαυροῖς μου εἶδοσαν. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἡσαΐας· Ἄκουσον τὸν λόγον Κυρίου Σαβαώθ· Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, καὶ λήψονται πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ σου καὶ ὅσα συνήγαγον οἱ πατέρες σου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, εἰς Βαβυλῶνα ἦξει, καὶ οὐδὲν οὐ μὴ καταλείψωσιν· εἶπε δὲ ὁ Θεός· ὅτι Καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων σου ὧν ἐγέννησάς γε λήψονται, καὶ ποιήσουσι σπᾶδονας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων».

Ἀπέσταλται μὲν ὁ προφήτης παρὰ Θεοῦ, πλὴν ἐν ἀρχαῖς Ἐζεχία συντετυχηκῶς ὡς ἀπὸ γνώμης οἰκειίας ἀφιγμένος προσποιεῖται λαλεῖν. Ταύτη τοί φησι· «Τί λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι;» Ἐν ἧθει δὲ πολλῶ γέγονεν ὁ λόγος αὐτῷ. Ἀφίκοντο μὲν γὰρ οἱ Βαβυλώνιοι, τάχα πού τὴν αἰτίαν, ὡς ἔφην, ἀναμθεῖν σπουδάζοντες τῆς ἀνόπιν ὑποστροφῆς τοῦ ἡλίου, καὶ ἐφ' ὅτῳ γέγονε τὸ διαβόητον οὕτω σημεῖον. Ὁ δέ, καίτοι μᾶλλον, ὡς ἔφην, ἀφηγεῖσθαι δέον αὐτοῖς τὴν θείαν ὑπεροχὴν, καὶ ὅτι τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν ἢ κτίσις παραχωρεῖ τὸν οἶκον ἔδειξε τῶν θυμιαμάτων, καὶ τῆς γάζης

τίμησε ὁ Θεός, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τοῦ βασιλείου, καὶ περιορίζει σ' αὐτὰ μόνο τὴ δύναμη τῆς δόξας του. Γιατὶ λέγει, «ἔδειξε σ' αὐτοὺς τὸν οἶκο τοῦ Νεχοθᾶ», πὺ ἐρμηνευόμενο τὸ «Νεχθᾶ» σημαίνει «τὸν οἶκο τῶν ἀρωμάτων καὶ τῆς στακτῆς καὶ τοῦ μύρου καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ὅλους τοὺς οἴκους τῶν σικευῶν τῆς γάζας», δηλαδὴ τῆς περιουσίας. Γιατὶ ἡ λέξις «γάζα» λέγεται ὅτι εἶναι Περσικὴ καὶ δηλώνει τὸν πλοῦτο, δηλαδὴ τὴν περιουσία.

Στίχ. 3-7. «Πῆγε τότε ὁ προφήτης Ἡσαΐας στὸν βασιλιᾶ Ἐζεκία καὶ τοῦ εἶπε· Τί λένε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦρθαν σ' ἐσένα; Ὁ Ἐζεκίας ἀπάντησε· Ἦρθαν σ' ἐμένα ἀπὸ χώρα μακρινή, ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα. Καὶ ὁ Ἡσαΐας εἶπε· Τί εἶδαν στὸν οἶκο σου; Ὁ Ἐζεκίας ἀπάντησε· Εἶδαν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸν οἶκο μου, καὶ δὲν ἔμεινε τίποτα πὺ νὰ μὴν τὸ εἶδαν· εἶδαν μάλιστα καὶ τὰ τοῦ θησαυροφυλακίου μου. Καὶ ὁ Ἡσαΐας τοῦ εἶπε· Ἄκουσε τὸ λόγο τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων. Νά, ἔρχονται ἡμέρες καὶ θὰ σοῦ πάρουν ὅλα ὅσα ἔχεις στὸν οἶκο σου καὶ ὅσα συγκέντρωσαν μέχρι σήμερα οἱ πρόγονοί σου θὰ μεταφερθοῦν στὴ Βαβυλώνα, καὶ δὲν θὰ σοῦ ἀφήσουν τίποτε. Εἶπε ἐπίσης ὁ Θεός· Καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά πὺ γέννησες θὰ πάρουν καὶ θὰ κάνουν εὐνούχους στὸν οἶκο τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βαβυλωνίων».

Ὁ προφήτης εἶχε σταλεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ τῆς συνάντησής του μὲ τὸν Ἐζεκία προσποιήθηκε ὅτι πῆγε καὶ τοῦ μιλοῦσε μὲ τὴ δική του γνώμη. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ λέγει· «Τί λένε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;». Ὁ λόγος αὐτὸς γίνεται κατὰ τὸν συνήθη τρόπο. Γιατὶ εἶχαν μεταβεῖ ἐκεῖ οἱ Βαβυλώνιοι, ὅπως εἶπα, θέλοντας νὰ μάθουν τὴν παλιन्द्रόμηση τοῦ ἡλίου, καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ἔγινε αὐτὸ τὸ περιδόητο θαῦμα. Κι αὐτός, μολονότι ἔπρεπε, ὅπως εἶπα, νὰ τοὺς μιλήσει γιὰ τὴ θεία ἀνωτερότητα καὶ ὅτι ἡ κτιση ὑποχωρεῖ στὰ θελήματά του, τοὺς ἔδειξε τὸν οἶκο τῶν θυμαμάτων καὶ τοῦ θησαυροφυλακίου του. Γι' αὐτὸ τὸν ἐρωτᾷ ὁ προφή-

Διαπνυθάνεται τοιγαροῦν ὁ προφήτης ἐφ' ὅτω τε ἤκουσι, καὶ τίς ὁ λόγος αὐτοῖς. Ὁ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν ἔφη παντελῶς οὐδέν. Ὅτι δὲ ἐκ Βαβυλῶνος ἤκουσι καὶ ἐκ γῆς μακρόθεν, αὐτὸ δὴ τουτὶ καὶ μόνον φησί· τάχα που καὶ μέγα πεφρο-
5 νηκῶς, ὡς καὶ τῶν ἄγαν καὶ μακροῖς διαστήμασι τοῖς μετα-
ξὺ κε μένοις ἀφεστηκότων, τῆς πρὸς αὐτὸν μεταποιεῖσθαι
φιλίας οὐ μετρίως διεσπουδακότων.

Ἐρομένου δὴ οὖν τοῦ προφήτου, τί ἄρα τεθέανται, τοῦ
γε μὴν βασιλέως οὐδὲν ἀπομεῖναι λέγοντος ἀποπτον αὐτοῖς,
10 ἡμέρας ἤξειν φησί, καθ' ἃς ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐ-
τοῦ, καὶ διὰ σπουδῆς καὶ διὰ φροντίδος τῶν πρὸ αὐτοῦ
συναγηγερμένα, μετοιχήσονται πρὸς Βαβυλωνίους· προσε-
τίθει δὲ τούτοις, ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἐσομένων αὐτῶ κατὰ καιροὺς
παίδων, ὡς ἐν μακροτέραις δὲ τοῦ γένους διαδοχαῖς σπάδο-
15 νας, τοῦτ' ἔστιν, εὐνούχους, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βα-
βυλωνίων ποιήσουσιν οἱ ταῦτα δηλονότι τεχνῖται. Συμβεβη-
κέναι δὲ τὰ τοιαῦτά φησι, μᾶλλον δὲ ἢ τῶν Βασιλειῶν δια-
μαρτύρεται βίβλος, ἐν ἡμέραις Ἰεχονίου, ὅτε κατὰ κράτος ἄ-
πασαν τὴν Ἰουδαίαν ἔλῶν ὁ Ναβουχοδονόσορ, κατεμπρή-
20 σας δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ προσέτι τὸν θεῖον νεών, ἀπεκόμι-
σε τὸν Ἰσραὴλ αἰχμάλωτον, ἐν οἷς ἦσαν οἱ τῶν ἀμφὶ τὸν θε-
σπέσιον Δανιὴλ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων,
οὓς φασὶ γενέσθαι σπάδονας, τοῦτ' ἔστιν εὐνούχους. Ποία
τις οὖν ἄρα καὶ ἐφ' ὅτω χρησίμῳ γέγονε τῆς τοιαῦδε προα-
25 παγγελίας τὸ χρῆμα; Δείκνυσι γὰρ διὰ τούτου Θεός, ἢ ὅτι
τοῖς ἐκ Βαβυλῶνος ἤκουσιν ἄμεινον ἦν δήπου, καὶ σοφὸν
ἀναγκαίαν ποιήσασθαι διήγησιν τὰ παραδόξως γεγενημέ-
να διὰ τῆς θείας ὑπεροχῆς καὶ μεγαλουργίας, ἧγουν καὶ μο-
νονουχί καὶ κατερεθίσαι τὸν Βαβυλωνίων ὄφθαλμόν, διὰ
30 τοῦ παραδειῖξαι τὰ κεκρυμμένα ἐν θησαυροῖς.

Στίχ. 8. «Καὶ εἶπεν Ἐζεχίας πρὸς Ἡσαΐαν· Ἀγαθὸς ὁ
λόγος Κυρίου ὃν ἐλάλησε· γενέσθω δὲ εἰρήνη καὶ δικαιο-
σύνη ἐν ταῖς ἡμέραις μου».

της γιατί ἤρθαν καὶ γιὰ ποιὸ λόγο. Ὁ Ἐζεκίας ὅμως σ' αὐτὸ δὲν ἔδωσε καμμιά ἀπολύτως ἀπάντηση, ἀλλ' εἶπε μόνο ὅτι ἤρθαν ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα καὶ ἀπὸ τῆ μακρινῆ αὐτῆ χώρα, ἴσως καὶ μὲ μεγάλη περηφάνεια, ἐπειδὴ ἄνθρωποι, πού ἀπειῖχαν τόσο πολὺ καὶ μεσολαβοῦσαν μεταξύ τους μεγάλες ἀποστάσεις, ἐπιδίωκαν ὄχι καὶ λίγο ν' ἀποκτήσουν τὴ φιλία του.

Ὅταν λοιπὸν ρώτησε ὁ προφήτης, τί ἄραγε εἶδαν, καὶ ὁ βασιλιάς εἶπε, ὅτι δὲν ἔμεινε τίποτα πού δὲν τὸ εἶδαν, αὐτὸς τοῦ εἶπε, ὅτι θὰ ρθοῦν ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὰ θησαυροφυλάκιά του καὶ πού μὲ ζῆλο καὶ φροντίδα ἔχουν συγκεντρωθεῖ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους του, θὰ μεταφερθοῦν στοὺς Βαβυλωνίους. Σ' αὐτὰ πρόσθεσε ἐπίσης, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού κατὰ καιροὺς θ' ἀποκτοῦσε ἐξαιτίας τῆς μακροῦτερης διαδοχῆς τῆς γενιᾶς του, θὰ τὰ κάνουν «σπάδονες», δηλαδή εὐνούχους, οἱ εἰδικοί σ' αὐτά, στὸν οἶκο τοῦ βασιλιᾶ. Κι αὐτὰ θὰ συμβοῦν ἔλεγε, ἢ μᾶλλον βεβαιώνει τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, ὅτι συνέβησαν στὶς ἡμέρες τοῦ Ἰεχονία, ὅταν, κυριεύοντας κατὰ κράτος ὅλη τὴν Ἰουδαία ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ἀφοῦ πυρπόλησε ὅλη τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἀκόμα καὶ τὸν ἱερὸ ναό, μετέφερε αἰχμαλώτους τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ οἱ γύρω ἀπὸ τὸν θεσπέσιο Δανιήλ, στὸν οἶκο τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βαβυλωνίων, τοὺς ὁποίους, λένε, ἔκαναν «σπάδονες», δηλαδή εὐνούχους. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι καὶ σὲ τί χρησιμεύει ἡ προαγγελία αὐτή; Μὲ αὐτὴ δείχνει ὁ Θεὸς ὅτι ἦταν ὅπωςδήποτε καλύτερο καὶ σοφὸ νὰ μιλῆσει κατ' ἀνάγκη καὶ νὰ διηγηθεῖ σὲ ἐκείνους πού ἤρθαν ἀπὸ τῆ Βαβυλώνα ὅσα παράδοξα ἔγιναν ἀπὸ τῆ θεία ὑπεροχὴ καὶ τὶς μεγαλουργίες αὐτῆς, παρὰ νὰ ἐρεθίσαι τὰ μάτια τῶν Βαβυλωνίων μὲ τὸ νὰ τοὺς δείξει ὅσα ἦταν κρυμμένα στὰ θησαυροφυλάκια.

Στίχ. 8. Εἶπε τότε ὁ Ἐζεκίας στὸν Ἡσαΐα: Εἶναι καλὸς ὁ λόγος πού εἶπε ὁ Κύριος. Ἄς ἐπικρατήσῃ στὶς ἡμέρες μου εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη».

Ἦπόρησε πρὸς ἀπολογία, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πταιμασι
 τὸν ἐπικουροῦντα λόγον οὐκ ἔχων, ἀγαθὸν εἶναί φησι τὸν
 τοῦ Θεοῦ λόγον, καίτοι προαπηγγελκότα τὰ ἐφ' οἷς ἦν εἰ-
 κὸς ἄσχετον ἐξ ὀμμάτων καταχειῖσθαι δάκρυον. Εἶτα τὴν ἐν
 5 ταῖς ἰδίαις ἡμέραις εἰρήνην ζητεῖ, μονονουχὶ καὶ φράσας
 ἐρῶσθαι τοῖς μετ' αὐτὸν ἔσομένοις, καὶ ἀφειδήσας παντε-
 λῶς χώρας τε ὁμοῦ τῆς ἰδίας πόλεώς τε καὶ γένους Ἄλλ'
 ἦν ἄμεινον αὐτῷ κατολοφύρεσθαι μὲν ἐπὶ γε τοῖς προηγο-
 ρευμένοις, ἐξαιτῆσαι δὲ παρὰ Θεοῦ τὸν ἔλεον καὶ ἐπὶ τοῖς
 10 μετ' αὐτὸν οὐ πρόσκαιρον καὶ συνεσταλμένην εὐημερίαν
 αἰτεῖν. Ἀλλὰ γὰρ ἀσθενὴς ἄγαν ὁ ἀνθρώπου νοῦς καὶ πολ-
 λὰ πταίμεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀγχίνους δὲ καὶ σοφὸς
 οὐδεὶς ἂν γένοιτο τῶν καθ' ἡμᾶς εἰσάπαν, διεκπίπτει δὲ
 πολλάκις εἰς τὸ μὴ ἔχον ὀρθῶς, καὶ καρδία θεοφιλῆς καὶ
 15 νοῦς ὁ τεθνασμασμένος.

ΚΕΦ. 40, στίχ. 1-2. «Παρακαλεῖτε, παρακαλεῖτε τὸν λα-
 ὄν μου, λέγει ὁ Θεός ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν
 Ἱερουσαλήμ, παρακαλέσατε αὐτήν, ὅτι ἐπλήσθη ἡ τα-
 πείνωσις αὐτῆς· λέλυται αὐτῆς ἡ ἁμαρτία, ὅτι ἐδέξατο
 20 ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς».

Μεταπεφοίτηκεν ὁ λόγος ἐπὶ τὰ ἐν Χριστῷ, καὶ τῆς δι'
 αὐτοῦ χάριτος ποιεῖται λοιπὸν ἐναργῆ τὴν ἀνάρῳησιν· πλὴν
 οὐκ ἔξω τοῦ εἰκότος ὁράται κεχωρηκῶς, οὔτε μὴν εἰσκεκομι-
 σμένος ἐν οὐ καιρῷ τῷ καθήκοντι. Φαῖεν γὰρ ἂν ἴσως τινὲς
 25 τῶν οὐ λίαν ἠκριθηκότων τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ· Τίνα δὴ τρό-
 πον τοῖς Ἐξεχίου λόγοις ὁ προφήτης ἐν τούτοις ἡμῖν ποιεῖ-
 ται γείτονα τὴν ἐπὶ Χριστῷ προαγόρευσιν; Ἀπολογησόμε-
 θα δὲ πρὸς τοῦτο ἡμεῖς ἐκεῖνο λέγοντες ὅτι διαμνημονεύσας
 ὁ λόγος τῆς τελευταίας ἀλώσεως τῆς Ἰουδαίων γῆς καὶ αὐ-
 30 τῶν δὲ τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἐν καιρῷ καὶ χρειᾷ λοιπόν, τὴν
 μετὰ τοῦτο γενομένην παρὰ Θεοῦ παράκλησιν εἰσκεκόμικεν

Μὴ ξέροντας πῶς ν' ἀπολογηθεῖ καὶ μὴ διαθέτοντας τὸ λόγο πού θὰ βοηθοῦσε στὴ δικαιολογία τῶν λαθῶν του, λέγει ὅτι καλὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, μολονότι εἶχε προαναγγεῖλει αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα φυσικὸ ἦταν νὰ τρέξουν ἀπὸ τὰ μάτια ἀσταμάτητα δάκρυα. Ἐπειτα ζητεῖ τὴν εἰρήνη κατὰ τὶς δικές του ἡμέρες, μὴ δίνοντας καμμιά σχεδὸν σημασία γιὰ τοὺς ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἀδιαφορώντας τελείως τόσο γιὰ τὴν πόλη του ὅσο καὶ γιὰ τὴ γεννιά του. Ἄλλ' ἦταν καλύτερο γι' αὐτόν νὰ θρηνεῖ γιὰ ὅσα εἰπώθηκαν προηγουμένως, νὰ ζητήσῃ ἔλεος ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ ζητήσῃ μιὰ πρόσκαιρη καὶ περιορισμένη εὐημερία γιὰ τοὺς μετὰ ἀπ' αὐτόν. Γιατὶ ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων εἶναι πολὺ ἀδύναμος καί, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ, διαπρόπτομε πολλὰ πταίσματα⁸⁸, καὶ κανένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ ἀπολύτως φρόνιμος καὶ σοφός, ἀλλὰ πολλὲς φορές ὀλισθαίνει σ' αὐτὸ πού δὲν εἶναι ὀρθὸ ἀκόμα καὶ καρδιὰ θεοφιλῆς καὶ νοῦς θαυμαστός.

ΚΕΦ. 40, στίχ. 1-2. «Παρηγορεῖτε, παρηγορεῖτε τὸν λαό μου, λέγει ὁ Θεός· ἱερεῖς, μιλήστε στὴν καρδιὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, παρηγορεῖστε τὴν, γιατί ἡ ταπείνωσή της ὀλοκληρώθηκε. Σβήσθηκε ἡ ἁμαρτία της, ἐπειδὴ δέχθηκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Κυρίου διπλὴ τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματά της».

Μεταφέρθηκε ὁ λόγος στὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό, καὶ προχωρεῖ στὴ συνέχεια στὴν ὀλοφάνερη ἀνακήρυξη τῆς χάριτος αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ἔχει προχωρήσει ἔξω ἀπὸ τὸ εὐλόγο, οὔτε καὶ εἰπώθηκε σὲ καιρὸ πού δὲν ἔπρεπε. Θὰ μπορούσαν ἴσως κάποιοι πού δὲν μελέτησαν μὲ ἀκριβεία τὰ γραφόμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς Μὲ ποιὸ τρόπο ὁ προφήτης μ' αὐτὰ πού λέγει πλησιάζει τὴν προφητεία γιὰ τὸν Χριστό πού διατυπώνεται στὰ λόγια τοῦ Ἐζεκία; Θ' ἀπαντήσομε ἡμεῖς σ' αὐτὸ λέγοντας ἐκεῖνο· Ἀφοῦ ἀνέφερε ὁ λόγος τὴ τελευταία κατάληψη τῆς γῆς τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἰδίων τῶν Ἱεροσολήμων, ἐπικαιρὰ καὶ πολὺ ὠφέλιμα εἰσήγαγε κατ' ἀνάγκη τὴν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ παρη-

88. Ἰακ. 3, 2.

ἀναγκαίως. Ἐρῶ δὲ διὰ βραχέων τὴν διασάφησιν ἀκριβῆ
 τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων. Πλεῖστοι μὲν γὰρ γεγόνασι κα-
 τὰ τῶν Ἱεροσολύμων ἔφοδοι καὶ πεπόρθηται πολλάκις ἢ
 τῶν Ἰουδαίων χώρα, τοῦτο μὲν ὑπὸ χειρὸς Ἀσσυρίων, τοῦτο
 5 δὲ καὶ ἐξ ὁμόρων Βαβυλίων, καὶ μὴν καὶ ἑτέρων τινῶν κα-
 ταδηούντων αὐτήν. Εἶτα τελευταία γέγονεν ἄλωσις ἢ διὰ γε
 τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐν καιροῖς τῆς Ἰεχονίου βασιλείας,
 ὅτε καὶ αἰχμάλωτος ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὴν τῶν ἡρηκότων ἀπεκο-
 μίσθη χώραν. Καὶ ἐν καιροῖς τῆς βασιλείας Κύρου τῆς αἰ-
 10 χμαλωσίας ἀνέθη καὶ ὑπενόστησεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀνεδεί-
 ματό τε τὸν νεῶν, καὶ κατωκήκασιν, οὐ μεμερισμένως, μέχρι
 τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας.

Ἐπειδὴ τοίνυν τῆς ἐσχάτης αἰχμαλωσίας πεποιήται μνή-
 μην, ὅτε πάντα τὰ ἐν θησαυροῖς τῶν βασιλέων τῆς Ἰουδαίας
 15 ἔχοντες οἱ Βαβυλώνιοι ὑπενόστησαν εἰς τὴν ἑαυτῶν, ἀ-
 ναγκαίως καὶ τῆς μετὰ τοῦτο γεγεννημένης παρακλήσεως,
 δῆλον δὲ ὅτι τῆς διὰ Χριστοῦ, ποιεῖται τὴν προαγόρευσιν,
 τοῖς τὸ θεῖον ἱερουργοῦσιν Εὐαγγέλιον ἐπιτάττων καὶ λέ-
 γων «Παρακαλεῖτε, παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου, λέγει ὁ Θε-
 20 ὅς». Παράκλησις γὰρ πρὸς σωτηρίαν πρῶτοις μάλιστα τοῖς
 ἐξ Ἰσραὴλ ἢ Χριστοῦ γέγονε παρουσία καὶ τὰ δι' αὐτοῦ θε-
 σπίσματα λέγοντος ἐναργῶς· «Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ
 ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ». Ὡς τοίνυν, φησὶν, ἱε-
 25 ρεῖς, ὧς λειτουργοὶ τῶν νεῶν καὶ διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων,
 λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἔστιν εὐπαρά-
 δεκτον τοῖς ἀκρωμένοις τὸν τῆς παρακλήσεως ποιήσασθε
 λόγον. Φορτικὸς μὲν γὰρ ὁ νόμος ἦν ἅπασι, καὶ σκιάς διδά-
 σκων καὶ τύπους, οὐκ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὴν περὶ τῶν
 ἀναγκαίων ἐνιείς παίδευσιν τοῖς ἀκρωμένοις, ἀλλ' οἷον
 30 ἐξωφανῆ τινα γινῶσιν τὴν ὡς ἐν γράμμασι μόνοις ἐνετίθει
 μόλις. Τὸ δὲ γε σωτήριον καὶ εὐαγγελικὸν λαλεῖται κήρυ-
 γμα, δεικνύοντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆς ἐκάστου διανοί-

γορία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Θὰ ἀναφέρω μὲ συντομία ὅσα εἶπαμε προηγουμένως πρὸς ἀκριβῆ διασάφηση τοῦ θέματος. Πάρα πολλές ἐπιθέσεις εἶχαν γίνει ἐναντίον τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ καταλήφθηκε πολλές φορές ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἄλλοτε ἀπὸ τὸν στρατὸ τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς γείτονες βαρβάρους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάποιους ἄλλους πού τὴν καταλήστευαν. Τελευταία κατάληψή της ἔγινε ἀπὸ τὸ Ναβουχοδονόσορ στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰεχονία, ὅταν καὶ αἰχμάλωτοι οἱ Ἰσραηλιῖτες μεταφέρθηκαν στὴ χώρα τῶν κατακτητῶν τους. Στὰ χρόνια ὅμως τῆς βασιλείας τοῦ Κύρου ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἰουδαία, ὅποτε καὶ ἀνοικοδόμησε τὸ ναὸ καὶ κατοίκησαν ὄχι πιά διαχωρισμένοι μέχρι τὴν παρουσία τοῦ Σωτῆρα μας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν μνημόνευσε τὴν τελευταία αἰχμαλωσία, ὅταν οἱ Βαβυλώνιοι παίρνοντας ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν βασιλέων τῆς Ἰουδαίας ἐπέστρεψαν στὴν πατρίδα τους, κατ' ἀνάγκη προαναγγέλλει καὶ τὴν ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὸ παρηγορία, αὐτὴν δηλαδὴ πού ἔγινε μέσω τοῦ Χριστοῦ, δίνοντας ἐντολὴ καὶ λέγοντας σ' αὐτοὺς πού ὑπηρετοῦν τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο· «Παρηγορεῖτε καὶ ἐνθαρρύνετε τὸν λαό μου, λέγει ὁ Θεός». Πράγματι παρηγοριὰ πρὸς σωτηρία ἔγινε στοὺς Ἰσραηλιῖτες πρώτους ἢ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ θεσπίσματά του πού λένε μὲ σαφήνεια· «Δὲν ἔχω σταλεῖ γιὰ ἄλλους, παρὰ γιὰ τὰ χαμένα πρόβατα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ»⁸⁹. Λέγει λοιπόν· ὦ ἱερεῖς, ὦ λειτουργοὶ τῶν ναῶν, καὶ μὲ τοῦ Χριστοῦ τὰ παραγγέλματα μιλήστε στὴν καρδιὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ κάνετε εὐκόλα ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς ἀκροατῆς σας τὸ λόγο τῆς παρηγοριᾶς. Γιατὶ ὁ νόμος ἦταν βαρὺς γιὰ ὅλους, διδάσκοντας σκιές καὶ τύπους, καὶ δὲν ἐνστάλαζε μέσα στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ τῶν ἀκροατῶν τὴν παιδεία γιὰ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ μόλις μὲ δυσκολία παρεῖχε μιὰ ἐπιφανειακὴ κατὰ κάποιον τρόπο γνώση περιορισμένη στὸ γράμμα μόνον. Ἀντίθετα τὸ σωτήριο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα γίνεται ἀνοίγοντας τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸ βάθος τῆς διάνοιας καθενὸς καὶ ἐμβάλ-

ας τὸ βάθος, καὶ πνευματικὰς θεωρίας εἰσπέμποντος, καὶ τοὺς τῶν ἁγίων ἐμπηγνύντος λόγους, καὶ τοῖς ἐσωτάτοις τῆς διανοίας μυχοῖς οἴονεῖ πως ἐγκατακαίοντος. Τοιοῦτός τις ἦν ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλον τε καὶ λέγων· «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου 5 ἔκρουσα τὰ λόγια σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι». Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις προσπεφώνηκεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι «Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν λόγον», δῆλον δὲ ὅτι τὸν παρ' αὐτοῦ καὶ σωτήριον.

Ἔτι δὲ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν λαλεῖται τὸ εὐαγγελικὸν 10 κήρυγμα παρὰ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν, συνεργαζομένου πρὸς τοῦτο, μᾶλλον δὲ κατορθοῦντος τὸ πᾶν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμᾶτων ἔποιτο ἂν ἡ πίστις. Ἔφη γάρ που Θεὸς δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Ἴδου ἡμέραι 15 ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἀνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν 20 διαθήσομαι αὐτοῖς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέγει Κύριος· διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Γράφει δὲ τισι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος «Ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, γινωσκομένη τε καὶ ἐπιγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, φανερούμενοι 25 ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίνοις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνοις». Δοκεῖ δὲ τισιν, ἀντὶ τῶν τοῦ θεοῦ κηρύγματος ἱερουργῶν, ἱερεῖς ἐν τούτοις ὠνομάσθαι τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἁγίους, οἷς δὴ μάλι- 30 στα πρόεποι ἂν καὶ τὸ ἐν καρδίαις δύνασθαι λαλεῖν.

«Παρακαλέσατε» τοίνυν «αὐτήν». Τί δὴ ἄρα λέγοντες; Ἔτι κατέληξε τῆς ὀργῆς τῆς ἐπ' αὐτοῖς γενομένης ὁ τῶν

λοντας σ' αὐτὴ πνευματικὲς θεωρίες, ἀλλὰ καὶ ἐμπηγνύοντας μέσα σ' αὐτὴ τοὺς λόγους τῶν ἁγίων καὶ κατοικῶντας κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στους ἐσώτατους μυχοὺς τῆς διάνοιας. Ἐνας τέτοιος ἦταν ὁ μακάριος Δαβὶδ ποὺ ψάλλει λέγοντας: «Ἐκρυψα στήν καρδιά μου τὰ λόγια σου, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσω σ' ἐσένα»⁹⁰. Ἀλλὰ καὶ στους ἁγίους ἀποστόλους διακήρυξε ὁ Σωτῆρας καὶ εἶπε: «Βάλετε σεῖς μέσα στίς καρδιές σας λόγο»⁹¹, δηλαδή τὸν λόγο τὸν δικό του καὶ σωτήριο.

Ὅτι ὅμως τὸ Εὐαγγελικὸ κήρυγμα ἀπευθύνεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους διδασκάλους στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, μὲ τὴ συνεργασία πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, ἢ μᾶλλον κατορθώνοντας τὸ πᾶν τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μπορούμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. Γιατὶ εἶπε ὁ Θεὸς μέσω κάποιου ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες: «Νά, πλησιάζουν οἱ ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ συνάψω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα νέα συμφωνία, ὅχι ὅπως ἡ συμφωνία ποὺ ἔκανα μὲ τοὺς πατέρες τους τὴν ἡμέρα ἐκείνη ποὺ κράτησα τὸ χέρι τους γιὰ νὰ τοὺς θγάλω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν τήρησαν τὴ συμφωνία μας, καὶ ἐγὼ τοὺς παραμέλησα, λέγει ὁ Κύριος: γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ διαθήκη ποὺ θὰ κάνω μαζί τους τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος: θὰ βάλω τοὺς νόμους μου μέσα στὸ νοῦ τους καὶ θὰ τοὺς γράψω ἐπάνω στήν καρδιά τους»⁹². Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφει σὲ κάποιους: «Ἡ ἐπιστολή μας εἶστε ἐσεῖς, ποὺ τὴ διαβάζουν καὶ τὴν κατανοοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι: καὶ εἶστε φανερὰ ἐπιστολή Χριστοῦ, ποὺ εἶναι καρπὸς τῆς δικῆς μας διακονίας, καὶ εἶναι γραμμένη, ὅχι μὲ μελάνι, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποὺ ζεῖ, καὶ ὅχι σὲ πλάκες λίθινες, ἀλλὰ στίς σάρκινες πλάκες τῆς καρδιάς»⁹³. Κάποιοι βέβαια νομίζουν ὅτι ἀντὶ γιὰ τοὺς ἱερουργοὺς τοῦ θείου κηρύγματος, ἱερεῖς ἐδῶ ὀνόμασε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴ ταιριάζει τὸ νὰ μπορούν νὰ μιλοῦν στίς καρδιές.

«Παρηγορηθετὴν» λοιπόν. Καὶ τί νὰ τῆς ποῦμε; Ὅτι ἔπαυσε τὴν ὀργή του ἐναντίον τους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Γιατὶ «Ἡ ταπει-

92. Ἱερ. 38, 31-33.

93. Β' Κορ. 3, 2-3,

ὄλων Θεός. «Ἐπλήσθη ἡ ταπεινώσις αὐτῆς». Ἀποχρώντως
 γάρ, φησί, τεταπεινῶται καὶ λέλνται αὐτῆς ἡ ἁμαρτία. «Ὅ-
 τι ἐδέξατο ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς».

Ἔρ' οὐχὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐκόλαζε Θεός, καὶ οὐκ ἰσορῶ-
 5 ῥόπους τοῖς ἐγκλήμασιν ἐπετίθει τὰς δίκας, ἀλλ' ὑπὲρ ταύ-
 τας πολὺ, καὶ οἷον ἐν διπλῶ. Εἶτα πῶς οὐκ ἀπίθανον τὸ
 χρῆμα ἐστι; Πῶς δὲ ἀληθεύσει, λέγων, Οὐκ ἐκδικήσει Κύ-
 ριος δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει; Πῶς οὖν ἄρα συνιέναι χρῆ
 τὸ εἰρημένον; οἶονεὶ γάρ τις φιλόπαις πατῆρ καὶ πλείστην

10 ἔχων τὴν εὐσπλαγχνίαν πλημμελοῦντά τινα τὸν υἱὸν (τῶν
 υἱῶν) ολίγα λελυπηκῶς, οἶεται τάχα πού καὶ παρὰ τοῦ μέ-
 τρου τὸ ἐπ' αὐτῷ πεποιῆσθαι κίνημα· αἴτιον δὲ τούτου φι-
 λοστοργία καὶ ἡ παισὶν ἐκ πατρὸς ὀφειλομένη διάθεσις·
 οὕτω δεδέχθαι φησὶν ἐκ χειρὸς Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτή-
 15 ματα αὐτῆς, τὴν παρακαλουμένην Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ πολὺ
 μὲν ἄγαν κατεγνωσμένην, δεινοῖς τε καὶ ἀφορήτοις πρά-
 γμασι, μετρίως γε μὴν, καὶ οὐκ ἰσορῶρῶπως τοῖς παρ' αὐτοῦ
 γινομένοις κεκολασμένην. «Καὶ γάρ ἐστιν ἀληθῶς οἰκτίρ-
 μων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ
 20 ἀληθινός, καὶ οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν,
 οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν».

Στίχ 3-5. «Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν
 ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. Πᾶσα
 φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπει-
 25 νωθήσεται, καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθειαν, καὶ ἡ
 τραχεῖα εἰς πεδιάδα, καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου, καὶ
 ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, ὅτι Κύριος
 ἐλάλησε».

Λελυτρῶσθαι λέγων τὸν Ἰσραήλ, ἀπηλλάχθαι δὲ καὶ
 30 τῶν ἰδίων πταισμάτων τὴν Ἱερουσαλήμ παρακληθῆναί τε
 προστεταχῶς αὐτήν, μονονουχὶ κατὰ πόδας τῶν εἰρημένων

νωσή της ολοκληρώθηκε». Ἀρκετά, λέγει, ταπεινώθηκε, καὶ ἡ ἁμαρτία της σβήσθηκε. «Γιατὶ δέχθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο διπλῆ τιμωρία γιὰ τὰ ἁμαρτήματά της». Ἔρα δὲν τιμωροῦσε ὁ Θεὸς πέρα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε καὶ δὲν ἐπέβαλλε ποινὲς ἰσοδύναμες μὲ τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ πολὺ πάνω ἀπὸ αὐτὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διπλάσιες. Καὶ πῶς δὲν εἶναι τὸ πρῶγμα ἀπίστευτο; Πῶς θὰ ἀληθεύσει ὅταν λέγει, «Δὲν θὰ τιμωρήσει ὁ Κύριος δύο φορές τὸ ἴδιο ἁμάρτημα ποὺ θὰ τὸν λυπήσει»⁹⁴; Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ ἐννοήσομε αὐτὸν τὸν λόγο; Σὰν ἕνας πατέρας δηλαδὴ ποὺ ἀγαπᾷ τὰ παιδιά του καὶ δείχνει μεγάλη στοργὴ πρὸς κάποιον ἀπὸ τὰ παιδιά του ποὺ ἔσφαλε, καὶ ἐνῶ τὸ τιμωρεῖ ἑλαφρὰ, νομίζει πῶς ἴσως τὸ τιμώρησε ὑπερβολικὰ, καὶ αἰτία εἶναι ἡ φιλοστοργία καὶ ἡ καλὴ διάθεση ποὺ ὀφείλεται ἀπὸ τὸν Πατέρα σὰν παιδιά του, ἔτσι λέγει τιμωρήθηκε διπλὰ γιὰ τὰ ἁμαρτήματά της ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἢ Ἱερουσαλήμ ποὺ δέχεται τώρα τὴν παρηγοριά, ποὺ εἶχε βέβαια καταδικασθεῖ ὑπερβολικὰ γιὰ φοβερὰ καὶ βαριὰ πράγματα, ἀλλ' ὅμως ἔχει τιμωρηθεῖ μέτρια καὶ ὄχι ἀνάλογα μὲ αὐτὰ ποὺ εἶχε πράξει «Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ εὐσπλαγχνός καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλαιος καὶ ἀληθινός, καὶ δὲν φέρεται ἐναντίον μας σύμφωνα μὲ τὶς ἀνομίες μας, οὔτε μᾶς τιμωρεῖ ἀνάλογα μὲ τὶς ἁμαρτίες μας»⁹⁵.

Στίχ. 3-5. «Ἀκούγεται ἡ φωνὴ κάποιου ποὺ φωνάζει στὴν ἔρημο· Ἐτοιμάστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, κάνετε ἴσους τοὺς δρόμους τῆς πορείας του. Κάθε φαράγγι θὰ ἐπιχωματωθεῖ καὶ κάθε ὄρος καὶ βουνὸ θὰ χαμηλώσει. Ὅλα τὰ στραβὰ θὰ ἰσιώσουν, ἡ τραχεῖα γῆ θὰ γίνῃ πεδιάδα, καὶ θὰ φανεῖ ἡ δόξα τοῦ Κυρίου, καὶ κάθε ἄνθρωπος θὰ δεῖ τὴ σωτηρία ποὺ θὰ στείλει ὁ Θεός. Γιατὶ ὁ Κύριος τὰ εἶπε αὐτά».

Ἄφοῦ εἶπε ὅτι οἱ Ἰσραηλίτες λυτρώθηκαν καὶ ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες της, καὶ ἄφοῦ πρόσταξε νὰ παρηγορηθεῖ, ἀκολουθώντας κατὰ πόδας τὰ ὅσα εἰπώθηκαν

95. Ψαλμ. 102, 8, 9.

ἰόντα τε καὶ τρέχοντα τὸν τῆς παρακλήσεως ὑποφαίνει και-
 ρόν· ἔστι δὲ οὗτος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, οὗ καὶ
 πρόδρομος εἰσδέθηκεν ὁ θεσπέσιος Βαπτιστῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ
 τῆς Ἰουδαίας, διακεκραγώς τε καὶ λέγων· «Ἐτοιμάσατε τὴν
 5 ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».
 Τοῦτό τοι προεγνωκώς ἐν Πνεύματι καὶ ὁ μακάριος Ζαχα-
 ρίας, ὁ αὐτοῦ γεγονώς Ἰωάννου πατήρ, προεφήτευσε, λέ-
 γων· «Καὶ σύ, παιδίον, προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ· προ-
 πορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοιμάσαι τὰς ὁδοὺς
 10 αὐτοῦ». Καὶ περὶ αὐτοῦ πρὸς αὐτοὺς ἔφασκεν ὁ Σωτῆρ· «Ἐ-
 κεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων. Ὑμεῖς δὲ ἠθελή-
 σατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ». Ἥλιος
 μὲν γὰρ δικαιοσύνης καὶ φῶς τὸ ἀληθινόν ἐστὶν ὁ Χριστός
 Λύχνῳ δὲ παρεικάζει τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν τὸν μακάριον Βα-
 15 πτιστῆν. Ὡς γὰρ πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ ἀρρήτον φῶς, πρὸς
 τὴν ἀφραστόν τε καὶ ὑπερμεγέθη λαμπρότητα, παρεικάζοι-
 το ἂν εἰκὸς τῷ λύχνῳ τῷ βραχεῖ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας
 μέτρον, καὶ εἰ πληρὲς γένοιτο φωτὸς καὶ σοφίας.

Τί τοίνυν ἐστὶ τό, «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου», καὶ
 20 τό γε δὴ δεῖν «εὐθείας ποιῆσθαι τὰς τρίβους αὐτοῦ», σα-
 φηνίζει προστιθείς· «Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ
 πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται πάντα τὰ
 σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ ἡ τραχεῖα εἰς πεδιάδα». Εἰσὶ μὲν
 γὰρ λεωφόροι τινές, ἥτοι τρίβοι θάσιμοι μὲν ἤκιστά γε,
 25 τραχεῖαι δὲ αὐταὶ καὶ δυσπόρευτοι, ὡς πῆ μὲν ἀνίστασθαι
 πρὸς ὄρη τε καὶ βουνούς, πῆ δὲ αὐτὰς καταφέρεσθαι καὶ
 εἰς κρημνοὺς ἀποκρεμᾶσθαι βαθεῖς. Εἰ δὲ δὴ γένοιτό πως
 ὑφιζῆσαι μὲν τὰ ὑψοῦ καὶ ἀνάντη, ἀναπίμπλασθαι δὲ τὰ ἐν
 κοίλῳ καὶ βάθει, τότε δὴ, τότε πάντη τε καὶ πάντως εἰς εὐ-
 30 θεῖαν ἔσται τὰ σκολιὰ καὶ εἰς ψιλὰ πεδία καὶ οἶον ὑπτίον
 ἔχοντα τὴν ὁδὸν τὰ τραχεῖα τε καὶ φαραγγῶδη. Πότε τοῦτο;
 Τοῦτο γέγονε νοητῶς διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχύος.

καὶ τρέχοντας ὑποδεικνύει τὸν καιρὸ τῆς παρηγοριᾶς. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα μας, τοῦ ὁποῖου καὶ πρόδρομός του ἔγινε ὁ θεσπέσιος Βαπτιστῆς στὴν ἔρημο τῆς Ἰουδαίας, ποὺ φώναζε καὶ ἔλεγε «Ἐτοιμάστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, κάνετε ἴσιους τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ μας»⁹⁶. Αὐτὸ γνωρίζοντάς τον ἀπὸ πρὶν μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ὁ μακάριος Ζαχαρίας, ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη, προφήτευσε καὶ εἶπε· «Καὶ σύ, παιδί μου, θὰ ὀνομασθεῖς προφήτης τοῦ Ὑψίστου· γιατί θὰ πορευθεῖς πρὶν ἀπὸ τὸν Κύριο γιὰ νὰ ἐτοιμάσεις τοὺς δρόμους του»⁹⁷. Καὶ ὁ Σωτήρας ἔλεγε σ' ἐκείνους γι' αὐτόν· «Ἐκεῖνος ἦταν τὸ λυχνάρι ποὺ ἔκαιε καὶ ἔφεγγε, καὶ σεῖς θελήσατε νὰ βρεῖτε προσωρινὴ ἀγαλλίση στὸ φῶς του»⁹⁸. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινό. Μὲ λύχνο βέβαια παρομοιάζει ἡ ἁγία Γραφὴ τὸν μακάριο Βαπτιστῆ. Γιατὶ σὲ σύγκριση πρὸς τὸ θεῖο καὶ ἄρητο φῶς, τὴν ἀφραστὴ καὶ ὑπερμεγέθη λαμπρότητα, θὰ μπορούσε νὰ παρομοιασθεῖ μὲ τὸ μικρὸ λυχνάρι τὸ μέτρο τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, κι ἂν ἀκόμα ἦταν γεμάτο ἀπὸ φῶς καὶ σοφία.

Τί σημαίνει ὁμως ἡ προσταγή, «Ἐτοιμάστε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου», καὶ τὸ ὅτι πρέπει βέβαια «νὰ κάνουν ἴσιους τοὺς δρόμους αὐτοῦ», τὸ διααφηνίζει προσθέτοντας «Κάθε φαράγγι θὰ ἐπιχωματωθεῖ, κάθε ὄρος καὶ κάθε βουνὸ θὰ χαμηλώσει, καὶ ὅλα τὰ στραβὰ θὰ ἰσιώσουν καὶ ἡ τραχεῖα γῆ θὰ γίνει πεδιάδα»⁹⁹. Ὑπάρχουν φυσικὰ κάποιοι λεωφόροι, ἢ δρόμοι βατοὶ βέβαια ἐλάχιστα, ἀντίθετα τραχεῖς καὶ δυσκολοβάδιστοι, ὥστε ἄλλοῦ νὰ ὑψώνονται πρὸς τὸ ὄρος καὶ τὰ βουνά, κι ἄλλοῦ νὰ χαμηλώνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν σὲ βαθεῖς γκρεμούς. Ἀλλὰ ἂν συμβεῖ νὰ χαμηλώσουν κάπως τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀνηφορικὰ καὶ νὰ ἐπιχωματωθοῦν οἱ κοιλότητες καὶ τὰ βαθιὰ μέρη, τότε πιά ὀπωσθήποτε τὰ στραβὰ θὰ ἰσιώσουν καὶ θὰ γίνουν πεδιάδες ἐπίπεδες, καὶ τὰ τραχιὰ μέρη τὰ γεμάτα φαράγγια θὰ ἔχουν κατὰ κάποιο ρόπο ἀπλωτὸ τὸ δρόμο. Πότε ἔγινε αὐτό; Αὐτὸ ἔγινε νοητὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Σωτήρα μας. Γιατὶ παλαιὰ σὲ ὅλους, ποὺ λέγει ὁ λόγος,

98. Ἰω. 5, 35.

99. Ἡσ. 40, 4 καὶ Λουκᾶ 3, 5.

Πάλαι μὲν γὰρ ἅπασιν, ὡς ἔπος εἶπειν, ἀνθρώποις δυσπόμενος ἦν ἢ ἐξαίρετος ζωὴ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἢ τρίβος ἀνεπιτήδευτος, διὰ τοι τὸ κεκρατῆσθαι τὸν τῶν ἀπάντων νοῦν κοσμικαῖς καὶ γεώδεσιν ἐπιθυμίαις καὶ τοῖς 5 τῆς σαρκὸς ἐκτόποις κινήμασιν ὑποφέρεσθαι, ἐπειδὴ δὲ γεγονῶς ἄνθρωπος, ἦτοι σὰρξ, κατὰ τὰς Γραφάς, κατήργηκε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, καθεῖλε δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τούτου, λείαν ἡμῖν καὶ εὐδρομωτάτην ἀπέφηνε τὴν εἰς εὐσέβειαν ὁδὸν οὐδὲν 10 ἔχουσαν τὸ ἄναντες, ἢ καὶ ἠρμένον ὑψοῦ, οὐδὲν τὸ κοῦλον τὸ κάτω, ἀλλ' εἰς πεδία μᾶλλον ἐψιλωμένην. Πάντα τὰ σκολιά γεγόνασιν εἰς εὐθειᾶν.

Καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ γὰρ «καὶ ὀφθήσεται, φησὶν, ἡ δόξα Κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, 15 οὔ, ὅτι Κύριος ἐλάλησε». «Δόξαν» δὲ φησὶν ὀφθήσεσθαι. Πῶς ἢ τίνα τρόπον; Ἦν μὲν γὰρ, καὶ ἔστιν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἅτε δὴ καὶ Θεὸς ὑπάρχων καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀπορρήτως γεγεννημένος ἐν ταῖς τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, θρόνων τε καὶ κυριοτήτων καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ αὐτὸς ἔστιν ὁ τῆς δόξης Κύριος, ἐγνώκαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν δόξαν αὐτοῦ, καίτοι πάλαι μὴ εἰδότες, ὅτε καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος οἰκονομικῶς ἔδειξεν ἑαυτὸν ἰσοσθενῆ καὶ ἰσουργὸν καὶ ἰσοκλεᾶ 25 τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ κατορθῶν εὐκόλως τὰς θεοσημίας, ἐπιτιμῶν τῇ κτίσει, νεκροὺς ἀνιστάς, καὶ τὰ ἕτερα δὲ τῶν θαυμάτων ἀμογητὶ κατορθῶν.

Ἐφθη τοίνυν ἡ δόξα Κυρίου· τεθέαται δὲ καὶ πᾶσα 30 σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Πατρὸς Σωτῆρα γὰρ ἡμῖν καὶ Λυτρωτὴν πέπομφεν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Υἱόν. Τελειοῦντος γὰρ οὐδὲν τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐν τύποις θυσιῶν οὐκ ἔχουσῶν τὸ δύνασθαι διασμήχειν ἁμαρτίας, ἐν

τούς ανθρώπους ἦταν δυσκολοβάδιση ἢ ἑξαίρετη ζωὴ καὶ ἡ ὁδὸς τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀπλησιάστη, ἐπειδὴ ὁ νοῦς ὅλων ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὶς κοσμικὲς καὶ γήινες ἐπιθυμίαις καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὶς παράλογες ὁρμὲς τῆς σάρκα, ὅταν ὁμοῦς ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Σωτῆρας, δηλαδὴ σάρκα, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, κατάργησε τὴν ἁμαρτία τῆς σάρκα, ἀλλὰ καὶ καθαίρεσε τὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ἐξουσίαις καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ¹, κατέστησε ὁμαλὴ καὶ πολὺ ἄνετη τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν εὐσέβεια, μὴ ἔχοντας τίποτε τὸ δύσκολο, οὔτε καὶ κανένα ὑψωμα ἢ καὶ λάκκο, ἀλλ' εἶναι ἑξομαλισμένη σὲ πεδιάδα. Ὅλες οἱ λοξότητες ἔγιναν εὐθεῖα.

Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ «θα φανεῖ», λέγει, ἡ δόξα τοῦ Κυρίου καὶ κάθε σάρκα θα ἀντικρούσει τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸ εἶπε ὁ Κύριος». «Θὰ φανεῖ», λέγει «ἡ δόξα». Πῶς ἢ μὲ ποιὸ τρόπο; Ἦταν βέβαια καὶ εἶναι ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶναι καὶ Θεὸς καὶ γεννημένος μὲ τρόπο ἀπόρητο ἀπὸ τὸν Θεὸν Πατέρα μὲ τὶς ὑπεροχὲς τῆς θεότητος ποὺ βρίσκονται πάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ἀπὸ θρόνους καὶ κυριότητες καὶ κάθε ὄνομα ποὺ ὀνομάζεται, ὄχι μόνο στὸν κόσμον αὐτό, ἀλλὰ καὶ στὸν μελλοντικό²· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος τῆς δόξας καὶ γνωρίσαμε καὶ ἡμεῖς τὴν δόξα του, μολονότι δὲν τὴν γνωρίζαμε παλαιά, ὅταν ἔγινε ὁμοῖος μ' ἡμᾶς ἄνθρωπος κατὰ οἰκονομία καὶ μᾶς ἔδειξε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἴδια δύναμη καὶ τὴν ἴδια δράση καὶ τὴν ἴδια δόξα μὲ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ποὺ κυβερνᾷ τὰ πάντα μὲ τὸ λόγο τῆς δυνάμεώς του καὶ κατορθώνει εὐκόλα τὰ θαυμαστὰ ἔργα, ποὺ ἐπιτιμᾷ τὴν κτίση καὶ ἀνασταίνει νεκρούς, καὶ πραγματοποιεῖ χωρὶς κόπο τὰ ὑπόλοιπα θαύματα.

Φάνηκε λοιπὸν ἡ δόξα τοῦ Κυρίου, καὶ εἶδε κάθε σάρκα τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ Πατέρα. Γιὰ τὸ μᾶς ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸν Υἱὸν του, Σωτῆρα μας καὶ Λυτρωτῆ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ νόμος δὲν παρεῖχε καμμία τελείωση καὶ οἱ θυσίαι τῶν τύπων δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ ξεπλύνουν ἁμαρτίαις, πετυχαίνομε

1. Ἐφ. 6, 12.

2. Ἐφ. 1, 21.

Χριστῷ τελειούμεθα, καὶ ἀπάσης κηλίδος ἀπηλλαγμένοι, τῷ τῆς νίοθεσίας τετιμήμεθα Πνεύματι. Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ τούτῳ χάρις, τό γε ἦκον εἰς τὸν τοῦ διασώζοντος σκοπόν, ἐπὶ πᾶσαν ἂν ἴοι σάρκα, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους.
 5 Σάρκα γὰρ ἐν τούτοις τὸν ἄνθρωπον νοητέον. Εἰ δὲ δὴ φαίνονται τινες τῆς σωτηρίας ἡμοιορηκότες, ἀψευδῆς ἂν εἶη καὶ οὕτως ὁ τοῦ προφήτου λόγος. Ὁ γὰρ σκοπὸς τοῦ τιμήσαντος καὶ διασῶσαι θελήσαντος, καὶ οὐχὶ τῶν κεκλημένων τὸ ῥάθυμον ἐξετάζεται. Προσεπάγει δὲ ἀναγκαίως
 10 ὡς «Ὅτι Κύριος ἐλάλησε», ἵνα μὴ τις οἴηται ψευδηγορεῖν αὐτόν, ἢ καὶ ἀπὸ καρδίας, ἢ καὶ τὸ δοκοῦν ἐρεύνεσθαι τυχόν. Ἄλλ' ὅτι τὸ τῷ Θεῷ δόξαν, καὶ τὸ πάντῃ τε καὶ πάντως ἐσόμενον προμεμήνυκε.

Στίχ. 6-8. «Φωνὴ λέγοντος· Βόησον. Καὶ εἶπα· Τί βοήσω; Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε· τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Ὅτι μὴ ἑτέρως ἔξεστιν ἰδεῖν τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀληθῶς ἐρῶντας αὐτοῦ, καὶ τυχεῖν αὐτοῦ γλιχομένους, πλὴν ὅτι μόνου τοῦ ἐλέσθαι φρονεῖν τε καὶ δοῶν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καὶ φίλα, καθίστησιν ἐναργές. Δεῖ γάρ, οἶμαι, τοὺς ἐθέλοντας ἀγιοπρεπῶς πολιτεύεσθαι καὶ τὴν εὐαγγῆ καὶ ἐξαίρετον ἐπανελέσθαι ζωὴν καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας οἷά τινα στέφανον ἀναδήσασθαι τὰ αὐχήματα,
 25 παρ' οὐδὲν μὲν ποιεῖσθαι τὸν ἐν τῷδε τῷ βίῳ περισπασμόν, δόξαν δὲ τὴν ἐν ἀνθρώποις καὶ πρόσκαιρον, ὡς ἀπωτάτω ῥίπτειν, ἠγεῖσθαι τε κατὰ ἀλήθειαν χόρτῳ καὶ πόαις ὡμοιωσθαι τὰ ἀνθρώπινα, ἔχειν τε εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὸ τοῦ Θεοῦ ῥῆμα, τοῦτ' ἔστι τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Λόγον. Κα-
 30 τοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως, καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ Πνεῦμα καταπλουτήσαντες, αὐτὸν ἔχομεν ἐν

τὴν τελείωσή μας μὲ τὸν Χριστό, καὶ ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε κηλίδα, ἀπολαμβάνομε μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος τὴν τιμὴ τῆς υἱοθεσίας. Καὶ αὕτη βέβαια ἢ δωρεά, ὅσον ἀφορᾷ στὸ σκοπὸ τοῦ Σωτήρα, θὰ χορηγηθεῖ σὲ κάθε σάρκα, δηλαδή σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Σάρκα βέβαια ἐδῶ πρέπει νὰ νοήσομε τὸν ἄνθρωπο. Ἐὰν ὅμως φαίνονται κάποιοι νὰ ἔχουν στερηθεῖ τὴ σωτηρία, κι ἔτσι εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος τοῦ προφήτη. Γιατὶ ἐξετάζεται ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ποὺ μᾶς τίμησε καὶ θέλησε νὰ μᾶς σώσει, καὶ ὄχι ἡ ραθυμία ἐκείνων ποὺ ἔχουν κληθεῖ. Προσθέτει ὅμως κατ' ἀνάγκη, «γιατὶ ὁ Κύριος τὰ εἶπε αὐτό», γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι αὐτὸς λέγει ψέματα ἢ ὅτι μιλάει μὲ τὴν καρδιά του, ἢ ὅτι λέγει αὐτὸ ποὺ τυχὸν νομίζει, ἀλλ' ὅτι προανήγγειλε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ κι αὐτὸ ποὺ ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα θὰ γίνῃ.

Στίχ. 6-8. «Ἀκούσθηκε μὰ φωνὴ ποὺ ἔλεγε· Φώναξε δυνατά. Καὶ εἶπα· Τί νὰ φωνάξω; Ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι χόρτο καὶ ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου. Ξεράθηκε τὸ χόρτο καὶ τὸ ἄνθος ἔπεσε, ὁ λόγος ὅμως τοῦ Θεοῦ παραμένει στὸν αἰῶνα».

Ἐδῶ κάνει φανερό ὅτι ὅσοι ἀγαποῦν ἀληθινὰ τὸν Θεὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δοῦν ἀλλιῶς τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχουν αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμοῦν, παρὰ μόνο ἂν θελήσουν νὰ φρονοῦν καὶ νὰ πράττουν αὐτὰ ποὺ θέλει καὶ ἀγαπᾷ αὐτός. Γιατὶ πρέπει, νομίζω, ὅσοι θέλουν νὰ πολιτεύονται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ταιριάζει στοὺς ἁγίους καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἁγία καὶ τέλεια ζωὴ καὶ νὰ φορέσουν σὰν κάποιο στεφάνι τὰ καυχήματα τῆς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πολιτείας, νὰ θεωροῦν μηδὲν τὸν περισπασμὸ αὐτῆς τῆς ζωῆς, καὶ τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων, ποὺ εἶναι καὶ πρόσκαιρη, νὰ τὴν ἀπορρίπτουν ὅσο γίνεται πιὸ μακριά, καὶ θεωρώντας τὰ ἀνθρώπινα ὅμοια μὲ χόρτα καὶ χλόη, νὰ ἔχουν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὸν Λόγο ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ κατοικεῖ μέσα σὲς καρδιές μας μέσω τῆς πίστεως³, καὶ ἀποκτώντας μέσα μας τὸ σὰν πλοῦτο θεῖο

ἑαυτοῖς. Ἀξιόκτητον γὰρ τὸ χρῆμά ἐστι καὶ τῆς εἰς αἰῶνα
 πρόξενον ζωῆς. Διαμένων γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζῶν ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, διατηρεῖ καὶ ζωοποιεῖ. Εἰ δὲ δὴ θούλοιτό τις
 τὸ τοῦ Θεοῦ ῥῆμα νοεῖν τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, φημὲν ὅτι καὶ
 5 τοῦτό ἐστιν οὐ μετρίως ὀνησιφόρον. Διατηρεῖ γὰρ καὶ αὐ-
 τὸ τοὺς κατορθοῦντας αὐτὸ πρὸς μακροαίωνα βίον, κατὰ γε
 τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω
 ὑμῖν, εἴαν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς
 τὸν αἰῶνα.

- 10 **Στίχ 9-11.** «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμε-
 νος Σιών, ὑψώσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν σου, ὁ εὐαγγελιζό-
 μενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβεῖσθε· εἰπὸν ταῖς πό-
 λεσιν Ἰούδα· Ἴδου ὁ Θεὸς ὑμῶν, ἰδου Κύριος μετὰ ἰσχύος
 ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίον μετὰ κυρίας. Ἴδου ὁ μισθὸς αὐτοῦ
 15 μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ Ὡς ποιμὴν ποι-
 μανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει
 ἄρνας καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει».

Τοῖς τὸ θεῖον καὶ σωτήριον ἱερουργοῦσι κήρυγμα, φημί
 δὴ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ εὐαγγελισταῖς, ἧ καὶ ἀπαξ-
 20 ἀπλῶς τοῖς κατὰ καιροὺς τῶν λογικῶν ποιμνίων προεστη-
 κόσι καὶ μυσταγωγικὸν ἔχουσι τὸ ἐπιτήδευμα, τίνα δὴ τρό-
 πον εἶεν φιλόθεοί τε καὶ διαβόητοι καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης
 ἐπίμεστοι διαδείκνυσιν ἐν τούτοις. Οὐ γὰρ τοι προσήκει,
 φησὶν, εὐαγγελιζόμενον τοῖς ἀπανταχοῦ τὴν δόξαν καὶ τὸ
 25 σωτήριον τοῦ Θεοῦ περιδεῶς καὶ ὑπεσταλμένως καὶ λανθά-
 νειν σπουδάζοντα τοῦτο δοῦν, ἀλλ' οἷον ὑψοῦ γεγονότας
 καὶ ἅπασιν ὀρωμένους καὶ ἐν πολλῇ παρῴησίᾳ καθάπερ ἐν
 ὄρει πηδήσαντας διαπρυσίᾳ τρόπον τινὰ κεχρηῆσθαι φωνῇ
 καὶ δείματος ἐλευθέρᾳ. Ὁ δὲ καὶ ὑπάρξαι σφίσι, αὐτοὶ οἱ
 30 θεσπέσιοι μαθηταὶ λιπαροῦντες ἔφασκον πρὸς τὸν τῶν
 ὄλων κρατοῦντα Θεόν· «Καὶ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπει-

Πνεῦμα αὐτοῦ, ἔχομε μέσα μας αὐτὸν τὸν ἴδιο. Ἄξιζει λοιπὸν νὰ κάνομε κτῆμα μας αὐτὸ τὸ πράγμα πὺ εἶναι καὶ πρόξενο τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατὶ παραμένοντας στὸν αἰῶνα καὶ ὄντας ζωὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, μᾶς διατηρεῖ καὶ μᾶς ζωοποιεῖ. Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ νοεῖ ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὴν ἐντολή του, λέμε ὅτι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ λίγο ὠφέλιμο. Γιατὶ διατηρεῖ καὶ αὐτὸ αὐτοὺς πὺ τὸ κατορθώνουν σὲ μακροχρόνια ζωὴ, σύμφωνα μ' αὐτὸ πὺ ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα: «Σᾶς διαβεβαιώνω, ἂν τηρήσει κάποιος τὸ λόγο μου, δὲν θὰ γνωρίσει θάνατο στὸν αἰῶνα»⁴.

Στίχ. 9-11. «Ἀνέβα πάνω σὲ βουνὸ ψηλὸ, ἐσὺ πὺ φέρνεις τὸ καλὸ μήνυμα στὴ Σιών, δυνάμωσε τὴ φωνή σου ἐσὺ ὁ ἀγγελιοφόρος τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὑψῶστε τὴ φωνή σας, μὴ φοβᾶστε. Πεῖτε στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα: Νὰ ὁ Θεὸς σας, νὰ ὁ Κύριος ἔρχεται μ' ὅλη τὴ δύναμή του καὶ τὸ χέρι του μὲ ἐξουσία. Νᾶ, μαζί του φέρνει τὴν ἀμοιβή του καὶ τὸ ἔργο του βρῖσκεται ἐνώπιόν του. Σᾶν ποιμένας θὰ ποιμάνει τὸ ποίμνιό του καὶ μὲ τὸν βραχίονά του θὰ μαζέψει τὰ ἄρνια καὶ θὰ παρηγορήσει τὶς ἔγγυες».

Μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς δείχνει σ' αὐτοὺς πὺ ὑπηρετοῦν τὸ θεῖο κήρυγμα, ἐννοῶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστῆς, ἢ καὶ γενικὰ στοὺς κατὰ καιροὺς προϊσταμένους τῶν λογικῶν προβάτων καὶ πὺ ἔχουν τὴ διδακτικὴ διακονία, μὲ ποιὸν τρόπο θὰ μπορέσουν νὰ εἶναι φιλόθεοι καὶ ξακουστοὶ καὶ νὰ στεφανωθοῦν μὲ τὴν οὐράνια δόξα. Γιατὶ δὲν πρέπει, λέγει, αὐτὸς πὺ εὐαγγελίζεται στοὺς ἀνθρώπους ὅλου τοῦ κόσμου τὴ δόξα καὶ τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ φόβο καὶ δειλία καὶ φροντίζοντας νὰ μένει ἀπαρατήρητος, ἀλλὰ σᾶ νὰ ἔχουν ἀνεβεῖ σὲ ψηλὸ μέρος καὶ ὄρατὸ ἀπὸ ὅλους, μὲ πολὺ θάρρος, σᾶ νὰ ἔχουν ἀνεβεῖ πάνω σὲ βουνό, νὰ βγάλουν φωνὴ διαπρύσια καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ φόβο. Αὐτὸ λοιπὸν θέλοντας οἱ θεσπέσιοι μαθητῆς νὰ συμβεῖ σ' αὐτοὺς παρακαλώντας θερμὰ ἔλεγαν στὸν Κύριο τῶν ὅλων Θεό: «Καὶ τώρα, Κύριε, πρόσεξε τὶς ἀπειλὲς τους», δηλαδή τὶς ἀπειλὲς τῶν Ἰου-

4. Ἰω. 8, 51.

λάς αὐτῶν», δῆλον δὲ ὅτι τῶν Ἰουδαίων, «καὶ δὸς τοῖς δού-
 λοις σου μετὰ παρῶρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου». Ὑψώσατε
 τοῖνυν, μὴ φοβεῖσθε, φησὶν. Ἀπαγγέλλετε ταῖς πόλεσιν Ἰ-
 ούδα, «Ὁ Θεὸς ὑμῶν, ἰδοὺ Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται,
 5 καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας». Τὸ δὲ «Ἰδοὺ» προστιθείς, οὐκ
 εἰς μῆκος ἔῃ τῆς ἀφίξεως ἀνατείνεσθαι τὴν ἐλπίδα, ἀλλ'
 ὅσον οὐδέπω καὶ μετὰ βραχὺ παρεσόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ
 ἀγχίθυρον ἤδη πως γεγονότα τὸν Λυτρωτὴν διαδείκνυσι.
 Χεῖρα γὰρ ὥσπερ προτείνειν αὐτοὺς προστέταχε, καὶ δα-
 10 κτύλῳ φανεροῦν τὸν προηγγελμένον.

Ὅτι δὲ οὐ καθ' ἓνα τῶν ἁγίων προφήτων, οὔτε μὴν ἐν
 μέτροις ἔσται τοῖς ἰκέταις, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ δεσποτικῇ καὶ ἐν
 δυνάμει τε καὶ κυριότητι τῇ θεοπρεπεστάτῃ, διεσάφησεν εἰ-
 πῶν, «Μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ βραχίων μετὰ κυρίας». Οἱ
 15 μὲν γὰρ θεσπέσιοι προφήται γενέσθαι τινὰ παρὰ Θεοῦ, καὶ
 μὴν καὶ ὑπάρξαι τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς παρεκάλουν, ὁ δὲ γε
 τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, οὐ προσευχὴν ἀνατείνων, οὔτε
 μὴν ἐξ αἰτήσεώς τι δεχόμενος καὶ διδούς, ἀλλ' ὡς Υἱὸς ἀλη-
 θῶς, τὰ ἐκ Πατρὸς ἀγαθὰ μετὰ τῆς ἐλευθέρῳ πρεπούσης
 20 ἀξίας διανεμένηκε τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, εἰργάζετο δὲ
 πάντα δυνάμει τε ἰδίᾳ χρώμενος, καὶ μέντοι καὶ ἐξουσίᾳ. Ὅ-
 τι δὲ τῆς οἰκονομίας τὸ μυστήριον οὐκ ἄκαρπον ἔσται τῷ
 καθ' ἡμᾶς γενομένῳ καὶ σταυρὸν ὑπομείναντι καὶ τὸν ἐν αὐ-
 τῷ θάνατον, διαδείκνυσι λέγων «Ἰδοὺ ὁ μισθὸς μετ' αὐτοῦ,
 25 καὶ τὸ ἔργον ἐναντίον αὐτοῦ», καὶ μισθὸν ὀνομάζει τὸν ἐκ
 τοῦ κατὰ σάρκα τεθνάναι καρπὸν. Ἐφη γάρ, ὅτι «Ἀμὴν λέ-
 γω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀπο-
 θάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλείονα
 φύει». Καὶ πάλιν «Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς
 30 ἑμαυτόν». Ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν «ὑπέμεινε σταυρὸν αἰ-
 σχυνῆς καταφρονήσας Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν

δαίων, καὶ δῶσε στοὺς δούλους σου τὴ δύναμη νὰ κηρύττουν μὲ παρηρησία τὸν λόγο σου»⁵. Ὑψῶστε λοιπόν, τὴ φωνή σας, μὴ φοβᾶστε. Κηρύττετε στὶς πόλεις τοῦ Ἰούδα: «Νὰ ὁ Θεός σας, νὰ ὁ Κύριος ἔρχεται μὲ ὅλη τὴ δύναμή του καὶ τὸ χέρι του μὲ ἐξουσία». Προσθέτοντας τὸ «Νά», δὲν ἀφήνει τὴν ἐλπίδα τῆς ἀφιξῆς του νὰ παραταθεῖ σὲ μᾶκρος, ἀλλὰ ὅπου νᾶναι καὶ πολὺ σύντομα θὰ ἔρθει, καὶ μᾶλλον δείχνει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Λυτρωτὴ νὰ βρίσκεται ἤδη μπροστὰ στὴ θύρα. Γιατὶ τοὺς πρόσταξε νὰ προτείνουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ χέρι καὶ μὲ τὸ δάκτυλό τους νὰ φανερώσουν (νὰ δείχνουν) ἐκεῖνον ποὺ εἶχε προαγγελθεῖ.

Ἔτσι ὅμως δὲν θὰ εἶναι σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφήτες, οὔτε στὰ μέτρα τῶν ἱκετῶν, ἀλλὰ μὲ ἐξουσία δεσποτική, τὸ διασάφησε λέγοντας: «Ἐρχεται μὲ δύναμη καὶ ὁ βραχίονάς του μὲ ἐξουσία». Οἱ θεσπέσιοι δηλαδὴ προφῆτες παρακαλοῦσαν νὰ γίνουν κάποιον πράγματα ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοθοῦν στὸ λαὸ ποὺ ἐξουσίαζαν, ὁ Σωτὴρας τῶν ὅλων ὅμως καὶ Κύριος, χωρὶς νὰ ἀπευθύνει προσευχὴ οὔτε νὰ δέχεται κάτι μετὰ ἀπὸ αἴτηση καὶ νὰ τὸ δίνει, ἀλλὰ σὰν Υἱὸς διένεμε σ' ἐκείνους ποὺ πίστεψαν σ' αὐτὸν τὰ ἀγαθὰ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ τὴν ἀξία ποὺ πρέπει σὲ ἐλεύθερο, καὶ ἔκαμνε τὰ πάντα χρησιμοποιώντας τὴ δύναμή του καὶ βέβαια καὶ τὴν ἐξουσία του. Ἔτσι πάλι τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας δὲν θὰ εἶναι ἄκαρπο γι' αὐτὸν ποὺ ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ ὑπέμεινε τὸν σταυρὸ καὶ τὸν θάνατον πάνω σ' αὐτόν, τὸ δείχνει λέγοντας: «Νά, φέρει μαζί του τὴν ἀμοιβή του καὶ τὸ ἔργο του βρίσκεται ἐνώπιόν του», ὀνομάζοντας «ἀμοιβή» τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸν θάνατον ὡς πρὸς τὴν σάρκα του. Γιατὶ εἶπε: «Σᾶς διαβεβαιώνω, ἐὰν ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ δὲν πέσει στὸ χῶμα καὶ δὲν πεθάνει, αὐτὸς παραμένει μόνος, ἂν ὅμως πεθάνει δίνει περισσότερον καρπὸν»⁶. Καὶ πάλι: «Ὅταν θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ θὰ τοὺς προσελκύσω ὅλους κοντά μου»⁷. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος «ὑπέμεινε σταυρὸν περιφρονώντας τὴν ντροπή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀνέβασε στὰ ὕψη καὶ τοῦ χάρισε τὸ ὄνομα

7. Ἰω. 12, 33.

καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς». Τοῦτο καὶ
5 ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ προεγνωκῶς ἐν Πνεύματι ψάλλει καὶ φησι πρὸς αὐτόν· «Πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας ἤξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε».

Οὐκοῦν οὐκ ἄμισθος οὐδὲ ἄκαρπος ἡ οἰκονομία. Ἐκοιλούθησε δὲ καὶ γέγονεν ὥσπερ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ποι-
10 μαίνοντος τὰ ἑαυτοῦ ποιμνία, καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι τῇ ἰσχύϊ, συλλέγοντος ἄρνας. Οἱ γὰρ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν ὡς ἀρτιγενῆ καὶ νεογνὰ πρόβατα πρὸς καινότητα ζωῆς ἀνεκτίσθησαν, λαχόντα δηλονότι τὴν ἄνωθεν καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Τοιγάρτοι τὸ λογικὸν ἐπιπο-
15 θοῦσι γάλα τρεφόμενα μὲν νηπιοπρεπῶς ἐν ἀρχαῖς, ἀναβαίοντα δὲ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Οὐκοῦν ἐποιμάνθησαν μὲν οἱ ἄρνες, παρακέκληνται δὲ καὶ κνοφοροῦσαί τινες, ἧτοι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι. Ἄρνες μὲν γὰρ ὥσπερ ἀρτιφανεῖς καὶ ἀρτιτόκοι νοοῖντ'
20 ἂν εἰκότως οἱ ἐξ ἔθνῶν, ἐχούσας γε μὴν ἐν γαστρὶ φαίη τις ἂν τοὺς ἤδη τὸν ἐπ' αὐτῷ λόγον ὠδίνοντας, ὡς ἀπὸ γε τῶν νομικῶν διδαγμάτων, προφητικῶν κηρυγμάτων. Σέσωκε γὰρ ὁ Χριστός, οὐχὶ δὴ μόνους τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, πρὸς οὓς δὴ μάλιστα καὶ ἀπε-
25 στάλθαι φησίν, οἱ καὶ παρακέκληνται δεδαιούντες τῇ πίστει τὴν προσδραμοῦσαν ἐν αὐτοῖς τοῦ μυστηρίου γνῶσιν ἀκριβῆ.

Στίχ. 12-14. «Τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί; Τίς ἔστησε τὰ ὄρη σταθμῶ καὶ τὰς νάπας ζυγῶ; Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, καὶ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο, ὃς συμβιδάσει αὐτόν;

πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα, ὥστε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ νὰ λυγίσει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα νὰ ὁμολογήσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα»⁸. Αὐτὸ ἔχοντας γνωρίζει ἀπὸ πρὶν καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος, ψάλλει καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Ὅλα τὰ ἔθνη πού ἔκανες θὰ ἔρθουν καὶ θὰ προσκυνήσουν ἐνώπιόν σου, Κύριε»⁹.

Δὲν εἶναι συνεπῶς ἡ οἰκονομία χωρὶς ἀμοιβὴ οὔτε χωρὶς καρπὸ. Ἀκολούθησε λοιπὸν καὶ ἦρθε σὰν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ ποιμένα πού ἔβασκε τὸ ποίμνιό του καὶ μὲ τὸν βραχίονά του, δηλαδή μὲ τὴ δύναμή του, συγκέντρωνε τὰ πρόβατα. Γιατὶ ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτόν σὰν πρόβατα πού πρόσφατα γεννήθηκαν καὶ σὰν νεογέννητα ἀρνιά κτίσθηκαν ἐκ νέου γιὰ μιὰ καινούργια ζωὴ, δηλαδή ἔλαχαν τὴν οὐράνια καὶ μέσω τοῦ Πνεύματος ἀναγέννηση. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ποθοῦν τὸ λογικὸ γάλα, πού τρέφονται βέβαια στὴν ἀρχὴ μὲ τροφή πού πρέπει στὰ νήπια, προχωρώντας ὁμως καὶ ἀνεβαίνοντας φτάνουν στὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τῆς τελειότητας τοῦ Χριστοῦ. Ποιμάνθηκαν λοιπὸν τὰ πρόβατα, παρηγορήθηκαν καὶ κυοφοροῦν κάποια, δηλαδή εἶναι ἔγκυα. Γιατὶ πρόβατα πρόσφατα καὶ νεογεννημένα θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν εὐλόγα οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη πιστοί, πού ἐγκυμονοῦν, θὰ ἔλεγε κανεὶς, αὐτοὺς πού νοιώθουν ἤδη τὸν πόνο γιὰ τὸν λόγο του, ὅπως ἐκεῖνοι πού προέρχονται ἀπὸ τὰ νομικὰ διδάγματα, ἀπὸ τὰ προφητικὰ κηρύγματα. Γιατὶ ὁ Χριστὸς ἔσωσε ὄχι μόνο τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ τοὺς προερχόμενους ἀπὸ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιτες, πρὸς τοὺς ὁποίους, λέγει, μάλιστα ἔχει σταλεῖ, οἱ ὁποῖοι καὶ παρηγορήθηκαν, βεβαιώνοντας μὲ τὴν πίστη τὴν ἀκριβῆ γνώση τοῦ μυστηρίου πού ἀπέκτησαν.

Στίχ. 12-14. «Ποιὸς μέτρησε μὲ τὸ χέρι του τὸ νερό, τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν σπιθαμὴ του καὶ ὅλη τὴ γῆ (τὸ χῶμα) μὲ τὴ χούφτα του; Ποιὸς σήκωσε καὶ ζύγισε τὰ ὄρη μὲ σταθμὰ καὶ τὶς δασώδεις κοιλάδες μὲ τὴ ζυγαριά; Ποιὸς κατανόησε τὸν νοῦ τοῦ Κυρίου καὶ ποιὸς ἔγινε σύμβουλος αὐτοῦ ὥστε νὰ τοῦ δώσει

Ἡ πρὸς τίνα συνεβουλεύσατο καὶ συνεδίδασεν αὐτόν;
Ἡ τίς ἔδειξεν αὐτῷ κρίσιν, ἢ ὁδὸν συνέσεως τίς ἔδειξεν
αὐτῷ;».

Διὰ τῶν ἀνεφίκτων τε καὶ ἀμηχάνων ἅπασιν ἀνθρώ-
5 ποις, μᾶλλον δὲ τάχα πού καὶ ταῖς ἄνω καὶ ἐν οὐρανῷ δυ-
νάμεσι, πειρᾶται δεικνύειν τῆς ἐν Θεῷ σοφίας τὸ ὑπερτενές
τε καὶ ἀκατάληπτον. Τεθαύμασται γὰρ τὸ μυστήριον τοῦ
Χριστοῦ καὶ ἐν ἀπορρήτοις ὁρᾶται λόγοις τῆς οἰκονομίας
ὁ λόγος. Καί μοι ὁκοεῖ ταῖς τοῦ Παύλου φωναῖς ἐπὶ καιροῦ
10 κεχρημένον εἰπεῖν· «Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ
γνώσεως Θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀ-
νεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου;».
Ἡ οὐκ ἀδελφὰ τοῖς προκειμένοις ταυτί, φαίη τις ἄν, καὶ
μάλα εἰκότως; Βαθὺ γὰρ βάθος καὶ ἀκατάληπτον τὸ ἐν
15 τοῖς θείοις σκέμμασι διαφαίνεται. Καὶ ὥσπερ ἐστὶν ἀνεπι-
τήδευτον παντελῶς καὶ ἀμήχανον ἀνθρωπεῖα χειρὶ σύμπαν
μετρεῖσθαι τὸ ὕδωρ καὶ σπιθαμῇ τὸν οὐρανόν, καὶ ἅπασαν
δὲ τὴν γῆν δρακί καὶ σταθμῷ καὶ ζυγῷ τὴν τῶν ὁρῶν ὀλ-
κὴν ὅση τίς ἐστι γενέσθαι καταφανῆ, κατὰ τὸν ἴσον τουτο-
20 νὶ τρόπον οὐκ ἄν τις καταλάβῃ τὸν νοῦν Κυρίου. Καὶ πι-
στώσεται λέγων αὐτὸς δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Οὐ
γὰρ εἰσιν αἱ ὁδοί μου ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν, ἀλλ' ὡς ἀπέχει ὁ
οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, οὕτως ἀπέχουσι αἱ ὁδοί μου ἀπὸ
τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας
25 μου». Ποίου γάρ, φησὶν, ἐδεήθη ποτὲ τοῦ συμβουλευόν-
τος ἢ συμβιδάξοντος ἢ δεικνύοντος αὐτῷ κρίσιν, τοῦτ'
ἐστὶν τὴν δικαιοσύνην, ἢτοι δικαιοκρισίαν, ἢ συνέσεως ὁ-
δόν; Εἰ γὰρ αὐτόχρομα σοφία τυγχάνει, καὶ αὐτὸς σοφοῖ
πάντα νοῦν, καὶ φωτὸς ἐστὶ τοῦ κατὰ σύνεσιν τῇ λογικῇ
30 κτίσει χορηγός, πῶς ἄν ἑτέρου δέοιτ' ἄν, ἢ κατὰ τίνα τρό-
πον ὅπερ ἄν βουλευσάιτο, διαμωμήσαιτ' ἄν τις;

Ἐπιτελευτήσεται ὁ φελοσ μέγα τοῖς ἀκρωμένοις ὁ προ-

συμβουλή; Ἡ μὲ ποιὸν συσκέφθηκε καὶ δέχθηκε ἀπὸ αὐτὸν συμβουλή; Ἡ ποιὸς τοῦ ὑπέδειξε τὴν ὀρθὴ κρίση, ἢ καὶ ποιὸς ὑπέδειξε σ' αὐτὸν τὴν ὁδὸ τῆς σύνεσης;».

Μὲ πράγματα ἀκατόρθωτα καὶ πού ὀδηγοῦν σὲ ἀμηχανία ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἴσως καὶ τὶς ἄνω καὶ οὐράνιες δυνάμεις, προσπαθεῖ νὰ δείξει τὸ ὑπέρτατο καὶ ἀκατανόητο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶναι θαυμαστὸ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας γίνεται ὄρατὸς μὲ ἀπόρητους λόγους. Νομίζω λοιπόν, χρησιμοποιοῦντας ἐπίκαιρα τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, νὰ πῶ· «Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ ἀποφάσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι του. Ποιὸς κατανόησε τὸν νοῦ τοῦ Κυρίου;»¹⁰. Καὶ πῶς, θὰ μπορούσε, καὶ πολὺ εὐλόγα, νὰ πεῖ κανεὶς, δὲν εἶναι αὐτὰ ὅμοια μὲ τὰ προηγούμενα; Γιατὶ φαίνεται νὰ εἶναι βάθος ἀμέτρητο καὶ ἀκατανόητο οἱ θεῖες σκέψεις, καὶ ὅπως εἶναι τελείως ἀκατόρθωτο καὶ ἀδύνατο νὰ μετρηθεῖ μὲ τὸ ἀνθρώπινο χέρι ὄλο τὸ νερὸ καὶ μὲ τὴ σπιθαμὴ ὁ οὐρανός, καὶ ὅλη ἡ γῆ (τὸ χῶμα) μὲ τὴ χούφτα καὶ μὲ τὰ σταθμὰ καὶ τὴ ζυγαριὰ νὰ διαπιστωθεῖ πόσο εἶναι τὸ βάρος τῶν βουνῶν, κατὰ τὸν ἴδιον αὐτὸ τρόπο δὲν θὰ μορέσει νὰ κατανοήσει κάποιος τὸν νοῦ τοῦ Κυρίου. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτὸς λέγοντας μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες· «Γιατὶ οἱ δρόμοι μου δὲν εἶναι ὅπως οἱ δικοὶ σας δρόμοι, ἀλλὰ ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ, τόσο ἀπέχουν οἱ δρόμοι μου ἀπὸ τοὺς δικούς σας δρόμους καὶ οἱ σκέψεις σας ἀπὸ τὶς δικές μου σκέψεις»¹¹. Γιατὶ λέγει· Ποιὸν χρειάσθηκε ποτέ γιὰ νὰ τὸν συμβουλευεῖ ἢ νὰ τὸν διδάσκῃ ἢ νὰ τοῦ ὑποδεικνύῃ κρίση, δηλαδὴ τὴ δικαιοσύνη, ἢτοι τὴ δικαιοκρισία ἢ τὴν ὁδὸ τῆς σύνεσης; Γιατὶ, ἂν εἶναι πραγματικὰ σοφία καὶ αὐτὸς δίνει τὴ σοφία σὲ κάθε νοῦ καὶ χορηγεῖ στὴ λογικὴ κτίση τὸ φῶς τῆς γνώσης καὶ σύνεσης, πῶς θὰ χρειαζόταν κάποιον ἄλλο, ἢ μὲ ποιὸν τρόπο αὐτὸ πού θὰ σκεφτόταν θὰ μπορούσε κάποιος νὰ τὸ μεμφθεῖ;

Ἐκ τῶν λεγόμενα βέβαια ἐδῶ ὁ προφήτης παρέχει μεγάλη ὠφέλεια στοὺς ἀκροατὰς. Γιατὶ ἤδη κάποιον ἀπὸ τοὺς ἄπιστους

φήτης ἐνεργάζεται. Ἦδη γάρ τινες τῶν ἀπίστων ἔτι κατα-
 τολμῶσι λέγειν· Τί γάρ ἔδει καθ' ἡμᾶς γενέσθαι τὸν τοῦ Θε-
 οῦ Λόγον, καὶ σαρκὸς ἀνέχεσθαι, καὶ ῥύπον τὸν ἐξ αὐτῆς,
 διασωῶσαι θελήσαντα τοὺς ἐπὶ γῆς, καίτοι κατανεῦσαί φησι
 5 χαλεπὸν οὐδὲν ὡς Θεὸς κατορθῶσαί τε τὸ δοκοῦν; Εἶτα
 πῶς οὐκ εἰκῆ γέγονεν ἄνθρωπος; Καὶ δι' ἐκτόπων ἐννοιῶν
 περιστάντες ἀνοσίως εἰς τὸ ἀκαλλὲς τὴν οἰκονομίαν, τῇ τοῦ
 μυστηρίου μάχονται δόξη. Ἀνακόπτει τοίνυν αὐτῶν τὰς
 ἀσυνέτους κενοβουλίας ὁ προφήτης ἐν τούτοις, καὶ ἀκατά-
 10 ληπτον εἶναί φησι τὴν ἐν Θεῷ σοφίαν καὶ τὸν ἐν αὐτῷ
 νοῦν, εἰ καὶ ἔστιν αὐτόχρημα σοφία καὶ νοῦς ὁ ὑπερτάτω τε
 καὶ ἀκραιφνέστατος, ἵνα λοιπὸν καὶ ἀπαράδεκτος ἦν, μάλ-
 λον δ' ἂν γελῶτο δικαίως τῶν ἀπίστων ὁ λόγος, ἐπιτιμᾶν,
 οὐκ οἶδ' ὅπως, τῇ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίᾳ τοῦ Μονογενοῦς
 15 οὐκ εὖ γενομένη τετολμηκότων. Δοκεῖ δέ τισι, «Τίς ἐμέτρη-
 σε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ», καὶ τὰ ἐξῆς,
 ἐφαρμόττειν τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, ὡς δυναμένῳ καὶ
 ὕδωρ ἐκμετρεῖν, οὐρανόν τε καὶ γῆν, ὄρη τε καὶ νάπας, καὶ
 πάντων ἀπαξαπλῶς ἔχοντι γνῶσιν, καὶ τῶν ἀνεφίκτων, κα-
 20 ταδραττομένῳ τε παντός τοῦ γεγονότος, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχον-
 τι τὰ ἐν μεγέθει τε καὶ ὄγκῳ τοσοῦτῳ τῶν κτισμάτων καὶ τὰ
 ἐν ἀμετρήτῳ πληθυῖ νοούμενα. Τό γε δὴ χρῆναι νοεῖν οὐ-
 τως, εἴ γέ τις ἔλοιτο, τυχὸν ἀδικήσειεν ἂν οὐδέν.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

25 Στίχ. 15-21. «Εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγῶν ἀπὸ κάδου,
 καὶ ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, καὶ ὡς σίελος λογισθή-
 σεται, ὁ δὲ Λίβανος οὐχ ἱκανὸς εἰς καῦσιν, καὶ πάντα τὰ
 τετράποδα οὐχ ἱκανὰ εἰς ὀλοκάρπωσιν, καὶ πάντα τὰ
 ἔθνη εἰς οὐδὲν εἰσι καὶ ὡς οὐδὲν ἐλογίσθησαν, τίνι ὡμοι-
 30 ὡσατε Κύριον, καὶ τίνι ὡμοιώματι ὡμοιώσατε αὐτόν;

ἀκόμα τολμοῦν νὰ λένε· Τί χρειαζόταν νὰ γίνει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς καὶ νὰ δεχθεῖ νὰ λάβει τὴ σάρκα καὶ τὸν ρύπο πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὴν θέλοντας νὰ σώσει τοὺς ἀνθρώπους, μολονότι, λέγει, ὡς Θεὸς δὲν τοῦ ἦταν καθόλου δύσκολο μὲ τὸ νεῦμα του καὶ μόνο νὰ κατορθώσει αὐτὸ πού ἤθελε; Καὶ πῶς δὲν ἔγινε μάταια ἄνθρωπος; Ἔτσι μὲ ἀνάρμοστες σκέψεις περιβάλλοντας κατὰ τρόπο ἀσεβῆ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας μὲ ἀσχημοσύνες, μάχονται τὴ δόξα τοῦ μυστηρίου. Ἀνακόπτει λοιπὸν ὁ προφήτης μὲ αὐτὰ τὶς ἀπερίσκεπτες ματαιολογίες αὐτῶν, καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἀκατανόητη ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ νοῦς του, ἂν καὶ εἶναι πραγματικὰ σοφία καὶ νοῦς ὁ ὑπέρτατος καὶ καθαρότατος, ὥστε λοιπὸν καὶ ἀπαιράδεκτος νὰ εἶναι, ἢ μᾶλλον καὶ νὰ γελοιοποιηθεῖ δίκαια ὁ λόγος τῶν ἀπίστων, οἱ ὅποιοι τολμοῦν νὰ ἐπιτιμοῦν, δὲν ξέρω πῶς, τὸ μυστήριον τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς, λέγοντας ὅτι δὲν ἔγινε ὀρθά. Νομίζουν κάποιοι ὅτι τό, «Ποιὸς μέτρησε μὲ τὸ χέρι του τὸ νερὸ καὶ μὲ τὴ σπιθαμὴ του τὸν οὐρανόν», καὶ τὰ ἑξῆς, ἐφαρμόζει στὸν παντοκράτορα Θεό, ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ μετρᾷ καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ ὄρη καὶ τὶς δασύδεις κοιλάδες, καὶ γενικὰ νὰ ἔχει γνώση ὅλων, καὶ τῶν ἀκατόρθωτων, καὶ νὰ συλλαμβάνει μέσα στὴ χούφτα του κάθετι πού ἔχει γίνει, καὶ νὰ θεωρεῖ μηδαμινὰ ὅσα ἀπὸ τὰ κτίσματα θεωροῦνται μεγάλα καὶ ὀγκώδη καὶ ἀμέτρητα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος. Τὸ νὰ θέλει λοιπὸν νὰ νοεῖ κάποιος ἔτσι τὰ λεγόμενα αὐτὰ δὲν θὰ βλάψει καθόλου αὐτὴ ἡ σκέψη.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Στίχ. 15-21. «Ἄν ὅλα τὰ ἔθνη θεωρήθηκαν σὰν μιὰ σταγόνα ἀπὸ ἓνα κάδο καὶ σὰν μιὰ ἀσήμαντη κλίση τῆς ζυγαριᾶς, καὶ θεωρηθοῦνται σὰν ἓνα φύμα ἀπὸ σάλιο, καὶ ὅν ὁ Λίβανος δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴ φωτιὰ τῆς θυσίας στὸ βωμὸ καὶ τὰ τετράποδα ὅλα δὲν φτάνουν γιὰ τὴ θυσία ὀλοκάρπωσης καὶ ὅλα τὰ ἔθνη δὲν εἶναι τίποτα καὶ θεωρήθηκαν μηδέν, μὲ τί παρομοιά-

Μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτόν; Ξύλον γὰρ ἄσηπτον ἐκλέγεται τέκτων, καὶ σοφῶς ζητεῖ πῶς στήσει αὐτοῦ εἰκόνα, ἵνα μὴ σαλεύηται. Οὐ γνώσεσθε, οὐκ ἀκούετε, οὐκ
 5 ἀνηγγέλη ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν, οὐκ ἔγνωτε τὰ θεμέλια τῆς γῆς;».

Τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς ὁ προφητικὸς ἡμῖν διαμνημονεύσας λόγος καὶ ἀποχρῶντως καταθανμάσας τὴν ἀπόρρητον σοφίαν, δι' ἧς καὶ σεσώσμεθα
 10 καὶ τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Δεσπότην ἐπεγνωκότες, τῆς παρ' αὐτοῦ χάριτος ἠξιώμεθα, συναγηγερομένοι μὲν ὡς ἄρνες τῷ βραχίονι αὐτοῦ, γεγονότες δὲ καὶ ὑπ' αὐτῷ καθάπερ ὑπὸ ποιμένι τῷ λίαν ἀγαθῷ (τέθεικε γὰρ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ προβάτων), καὶ μὴν καὶ ἀνέφικτον ἀποφήνας
 15 τοῦ δύνασθαι κατ' ἰδεῖν, ἤγουν ἀναμετροῦσαι τυχὸν τὸν νοῦν, σοφίαν τε τὴν ἀνωτάτω, καὶ πάντων ἐπέκεινα διωμολογηκῶς αὐτόν, εἰσκεκόμικεν ἀναγκαίως τὸν πρὸς γε τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ἤγουν ἔτι προσκυνοῦντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ποιούμενον λόγους, καὶ ἀποκομίζοντα μὲν τῆς ἀρ-
 20 χαίας καὶ προγονικῆς καὶ πατροπαραδότου πλάνης, μεθίστάντα δὲ πρὸς τὰ βελτίω καὶ πρὸς γνῶσιν ἀνακομίζοντα τὴν ἀνθρωποπρεπῆ. Καταδείκνυσι τοίνυν τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ τὴν ἀμέτρον ὑπεροχὴν καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ μεγαλοπρεπείας τὸ ὑπερφερὲς ἀξίωμα, καὶ ὅτι
 25 πάντα αὐτῷ μικρὰ καὶ ἐν ἴσῳ τοῦ μηδενὸς καταλογισθεῖεν ἂν ὡς πρὸς γε, φημί, τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεώς τε καὶ δόξης τὸ ὑπερτενές

Ταύτη τοί φησιν «Εἰ πάντα τὰ ἔθνη ὡς σταγῶν ἀπὸ κάδου, καὶ ὡς ῥοπὴ ζυγοῦ ἐλογίσθησαν, καὶ ὡς σιέλος λογισθήσονται» μικρὰ δὲ ταυτί καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξια παντελῶς. Τί γὰρ μία καταφερομένη σταγῶν ἀπὸ κάδου; Τί δ' ἂν εἶη καὶ ζυγοῦ ῥοπὴ πρὸς ἰσότητα φέρουσα τὸ ἠττηῖσθαι

σατε τὸν Κύριο, καὶ μὲ ποιά εἰκόνα τὸν θεωρήσατε ὅμοιο; Μήπως δὲν κατασκεύασε εἰκόνα ὁ τεχνίτης ἢ ὁ χρυσοχόος καὶ ἔβαλε στὸ χωνευτήρι χρυσὸ καὶ τὴν περιχρύσωσε κι ἔτσι τὴν ἔκανε θεό; Γιατὶ διαλέγει ὁ ξυλουργὸς κάποιον ξύλον ποὺ δὲν σαπίζει καὶ προσπαθεῖ μὲ σοφία πῶς νὰ στήσει τὴν εἰκόνα του γιὰ νὰ μὴν ταλαντεύεται. Δὲν θὰ μάθετε τὴν ἀλήθεια, δὲν ἀκοῦτε τί λέγεται, δὲν σᾶς ἔχει ἀπαγγελθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή, δὲν ἔχετε μάθει τὰ σχετικά μὲ τὰ θεμέλια τῆς γῆς».

Ἄφοῦ ὁ προφητικὸς λόγος μᾶς μίλησε γιὰ τὴν ἔνσαρκη οἰκονομία τοῦ Μονογενοῦς καὶ καταθαύμασε δίκαια τὴν ἀπόρρητη σοφία, χάρη στὴν ὁποία καὶ σωθήκαμε καὶ ἔχομε γνωρίσει τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Δεσπότη καὶ ἀξιωθήκαμε τὴ χάρη του ἀφοῦ μαζευθήκαμε σὰν τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ χέρι του καὶ μπήκαμε κάτω ἀπὸ τὴν διαποίμανσή του σὰν ἓνα ποιμένα πολὺ ἀγαθὸ (γιατὶ θυσιάσε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων του), ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἔδειξε ἀκατόρθωτο τὸ νὰ μπορέσουμε νὰ δοῦμε ἢ νὰ μετρήσουμε τυχόν τὸ νοῦ καὶ τὴν ὑπέριστα σοφία του, καὶ ἀφοῦ ὁμολόγησε ὅτι βρῖσκεται πέρα ἀπὸ ὅλα, εἰσήγαγε ἀναγκαστικὰ αὐτὸν ποὺ ἀπηύθυνε τοὺς λόγους πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς (πρὸς αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ προσκυνοῦν ἀκόμα τὴν κτίση κι ὄχι τὸν κτίστη) καὶ τοὺς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἀρχαία προγονικὴ καὶ πατροπαράδοτη πλάνη, μεταφέροντάς τους πρὸς τὰ ὀρθὰ καὶ ὀδηγώντας τους στὴ γνώση ποὺ ἀξίζει σὲ ἀνθρώπους, δείχνει στὴ συνέχεια τὴν ἀμέτρητη ὑπεροχὴ τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ καὶ τὴν ἀνωτερότητα τῆς μεγαλοπρέπειάς του, καὶ ὅτι ὅλα μπροστὰ του εἶναι μικρὰ καὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἴσα μὲ τὸ μηδέν, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὴ δύναμη καὶ τὸ ὕψος τῆς δόξας του.

Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἄν ὅλα τὰ ἔθνη θεωρήθηκαν σὰν σταγόνα ἀπὸ κάδο καὶ σὰν ἔλαφριά κλίση ζυγαριᾶς, καὶ ὑπολογίζονται σὰν φτύμα σάλιου». Αὐτὰ εἶναι τελείως μικρὰ καὶ ἴσα μὲ τὸ μηδέν. Πράγματι τί εἶναι μιὰ σταγόνα ποὺ πέφτει ἀπὸ τὸν κάδο; Καὶ τί μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ μιὰ μικρὴ κλίση ζυγαριᾶς ὡς πρὸς τὴν

δοκοῦν; Τί δὲ καὶ σίελος, τοῦτ' ἔστι πτύσμα τὸ ἀνθρώπινον; Ἄλλ' «οὐδὲν ἀρκέσειεν αὐτῶ», φησὶν, «ὁ Λίβανος εἰς καῦσιν, ἢ εἰς ὀλοκάρπωσιν πάντα τὰ τετράποδα». Εὐκαταφρόνητα δὲ τὰ τοιάδε παντελῶς· κἂν εἰ πάντα προσκομίζοιτο
5 πρὸς ὀλοκάρπωσιν αὐτῶ, καὶ αὐτὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἐρρίφθω κατόπιν. Καὶ εἰ πάντα τὰ ἔθνη, φησὶν, ὡς οὐδὲν εἰσιν καὶ ὡς οὐδὲν ἐλογίσθησαν, τίνι ὁμοιώματι ὁμοιώσατε αὐτόν; Τί γὰρ ἔσται τὸ εἶκός αὐτῶ καὶ ἰσοστατοῦν, ἢ εἰς φύσιν ἢ εἰς ὀλκὴν ἢ καὶ εἰς εὐκλείας λόγον; Ἐπεὶ γὰρ μὴ τέ-
10 κτονος τέχναις καὶ ξυλουροῦ ἐμπειρίαις, ἄρα χρυσοχόων, ἢ καὶ ὡς ἐν εἰκόνι μεμόρφωται πρὸς ὀτιοῦν τῶν κτισμάτων, ἤγουν ἐποιήθη, φησὶν, ἀνδροειδὲς ἄγαλμα; Οὐμενοῦν. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτό τι τὸ ἴσον αὐτῶ. Θεὸς γὰρ ὑπάρχων φύσει, καὶ κατ' αὐτόν οὐκ ὄντος ἑτέρου, πάντα πᾶν πάντως καὶ
15 ὑπερκεῖσεται. Ἀποφήνας δὴ οὖν παντὸς ἐπέκεινα τοῦ πεποιημένου καὶ κεκλημένου πρὸς γένεσιν, διαγελαῖ μετὰ τοῦτο τὴν εἰδώλων ποιήσιν, καὶ φησιν, ὅτι «Ξύλον ἄσηπτον ἐκλέγεται τέκτων, καὶ σοφῶς ζητεῖ, πῶς στήσει αὐτοῦ εἰκόνα, ἵνα μὴ σαλεύηται». Ὡστε τῆς τοῦ τέκτονος ἐμπειρίας
20 εἶη ἂν, τὸ τοῖς πλανωμένοις, κατὰ γε τὸ μέτρον τῆς ἐνούσης συνέσεως αὐτῶ, κατασκευάσαι θεὸν κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν καὶ διὰ πλείστης ἀσφαλείας ἐπικουρούμενον, ἵνα μὴ σαλεύηται καὶ συνθραύηται πεσόν. Ἦσαν οὖν ἄρα θεῶν ἐν σπάνει οἱ τῶν εἰδώλων προσκνηταί, τεκτονικῆς ἐμπειρίας
25 οὐκ οὔσης ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' οὐδ' ἂν ἐσώζοντο τὰ γεγονότα χειροποίητα, εἰ μὴ σοφῶς ἐζήτησεν ὁ τεχνουργὸς τὰ δι' ὧν ἂν ἐστάναι δύναιντο καὶ ἀκλόνητον ἔχειν τὴν ἕδραν. Φαίη δ' ἂν, οἶμαι, τις, καὶ σφόδρα εἰκότως, τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χει-
30 ρῶν ἀνθρώπων». Προσεπάγει δὲ τούτοις· «Ὅμοιοι αὐτῶν

ἰσότητα αὐτοῦ πού λείπει; Τί εἶναι ἐπίσης καί τὸ σάλιο, δηλαδή τὸ φτύμα τοῦ ἀνθρώπου; Ἄλλὰ λέγει, «δὲν θὰ τοῦ εἶναι ἀρκετὸς ὁ Λίβανος γιὰ τὴ φωτιά τοῦ βωμοῦ ἢ ὅλα τὰ τετράποδα πρὸς θυσία ὀλοκαύτωσης». Ὅλα αὐτὰ εἶναι τελείως ἄξια περιφρόνησης, πού, κι ἂν ἀκόμα προσκομίζονταν ὅλα γιὰ θυσία ὀλοκαύτωσης πρὸς αὐτόν, κι αὐτὰ θὰ ἔμεναν πίσω ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Κι ἂν «ὅλα τὰ ἔθνη», λέγει, «εἶναι ὅπως τὸ μηδὲν καὶ θεωρήθηκαν σὰν μηδὲν, μὲ ποιὰ εἰκόνα τὸν παρομοιάσατε;». Ποιὸ δηλαδή εἶναι τὸ παρόμοιο μ' αὐτόν καὶ τὸ ἰσοβάθμιο ἢ ὡς πρὸς τὴ φύση ἢ ὡς πρὸς τὸ βάρος ἢ ὡς πρὸς τὸν λόγο δόξας; Μήπως ἄραγε τὰ ἔργα τῆς τέχνης τοῦ οἰκοδόμου καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ξυλουργοῦ, ἢ μήπως καὶ τῶν χρυσοχόων ἢ καὶ ὁποιοδήποτε κτίσμα πού διαμορφώθηκε σὲ εἰκόνα, πού ἔγινε δηλαδή, λέγει, ἄγαλμα ἀνθρωπόμορφο; Ὅχι βέβαια· καθότι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἴσο μ' αὐτόν. Γιατί, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ὅμοιός του, θὰ τὰ ὑπερβαίνει ὅπωςδήποτε ὅλα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδειξε ὅτι βρῖσκεται πέρα ἀπὸ κάθε τι πού κατασκευάσθηκε καὶ ἤρθε στὴν ὑπαρξή, περιγελαῖ ἔπειτα τὴν κατασκευὴ τῶν εἰδώλων καὶ λέγει ὅτι «Ὁ ξυλουργὸς διαλέγει ξύλο πού δὲν σαπίζει καὶ ἐπιζητεῖ μὲ σοφία πῶς νὰ στήσει τὴν εἰκόνα του γιὰ νὰ μὴν ταλαντεύεται. Ὡστε ὀφείλεται στὴν ἐμπειρία τοῦ ξυλουργοῦ τὸ νὰ κατασκευάσει γι' αὐτοὺς πού βρῖσκονται στὴν πλάνη τὸν θεὸ πού θέλουν καὶ σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τῆς γνώσης τους, συνοδευόμενον καὶ ἀπὸ πολλὴ ἀσφάλεια γιὰ νὰ μὴν ταλαντεύεται καὶ πέσει καὶ κομματιασθεῖ. Ὅσοι λοιπὸν προσκυνοῦσαν τὰ εἴδωλα εἶχαν ἔλλειψη ἀπὸ θεούς, ὅταν δὲν ὑπῆρχε ἐμπειρία κατασκευῆς τους ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ μπορούσαν νὰ διασωθοῦν τὰ χειροποίητα, ἂν δὲν ἀναζητοῦσε ὁ τεχνίτης τους μὲ σοφία νὰ βρεῖ τὸν τρόπο, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ σταθοῦν καὶ νὰ ἔχουν τὴ βάση τους ἀκλόνητη. Θὰ μπορούσε ὅμως, νομίζω, νὰ πεῖ κάποιος, καὶ πολὺ εὐλόγα, αὐτὸ πού λέχθηκε ἀπὸ τὸν Δαβίδ· «Τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνικῶν εἶναι ἄργυρος καὶ χρυσός, ἔργα τῶν χειρῶν τῶν ἀνθρώπων». Καὶ προσθέτει σ' αὐτὰ· «Ὅμοιοι μ' αὐτὰ θὰ γίνουν ὅλοι

γένονιντο πάντες οἱ ποιούντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιοῦ-
τες ἐπ' αὐτοῖς».

Διαγελάσας τοίνυν τὴν εἰδώλων κατασκευὴν, μεθίστη-
σι τὸν λόγον ὡς ἐντροπὴν τε καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν πεπλα-
5 νημένων, καὶ ἀπροφάσιστον αὐτοῖς τὸ ἐπὶ τούτῳ πλημμε-
λὲς ἀποφαίνει λέγων· «Οὐ γνώσεσθε, οὐκ ἀκούσεσθε;»,
ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἔγνωτε; οὐκ ἤκούσατε; «οὐκ ἀνηγγέλη ἐξ ἀρ-
χῆς ὑμῖν; οὐκ ἔγνωτε τὰ θεμέλια τῆς γῆς;». Θεμέλια δὲ τῆς
γῆς τελευταῖά τε καὶ ἄκρα φησὶν αὐτῆς. Ἔγνωτε δὴ οὖν,
10 φησὶν, οἱ ἐκ περάτων εἰς πέρατα. Ἰκούσατε καὶ ἀνηγγέλη
ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς. Ἀνηγγέλη δὲ τί; Ὅτι Θεὸς μὲν ὁ φύσει καὶ
ἀληθῶς, εἷς γέ ἐστι καὶ μόνος, ξύλα δὲ καὶ λίθοι, καὶ ἕτερον
οὐδὲν τὰ δι' ἀνθρώπων ἡμῖν εἰς θεοὺς τεχνουργούμενα. Οὐ
γὰρ σεσίγηκεν ἡ θεόπνευστος Γραφή, ἄνωθεν δὲ μᾶλλον ἢ
15 τῆς ἀληθείας κεκήρυκται γνῶσις διὰ πατριαρχῶν, διὰ νό-
μου καὶ προφητῶν. Οὐ γὰρ ὅτε καθ' ἡμᾶς γενόμενος ὁ τοῦ
Θεοῦ μονογενῆς Λόγος ἀνθρώπος ἐπέλαμψε τοῖς ἐπὶ τῆς
γῆς, τότε καὶ πρῶτον ἐν ταῖς ἐσχάταις διαβολαῖς τοῦ πλά-
νασθαι γέγονεν, ἀλλ' ἦν ἀρχαῖον, ὡς ἔφην, τῆς εἰδωλολα-
20 τρίας τὸ κατηγορημα. Οὐ γὰρ διαλέλοιπεν ὁ τῶν ἁγίων χο-
ρὸς κακύνων αὐτὴν καὶ βδελυρὰν ἀποφαίνων, καὶ τὸν τῶν
ὄλων Δημιουργὸν καὶ Κύριον ἐναργῆ καθιστάς.

Στίχ. 22. «Ὁ κατέχων τὸν γύρον τῆς γῆς καὶ οἱ κατοι-
κοῦντες ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδες. Ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν
25 οὐρανὸν καὶ διαπήξας ὡς σκηνὴν τοῦ κατοικεῖν».

Ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς
αὐτῶν θεωρεῖται, παρὰ γε τοῖς οὖσιν ἐν καλῷ φρενός. Ἐ-
νεστι γὰρ δὴ τοῖς σοφοῖς τὸ κατιδεῖν δύνασθαι, καὶ μάλα
ῥαδίως, τίς δὴ ἄρα καὶ πόσος ἐστὶν ὁ τοῦδε τοῦ παντός
30 ποιητῆς καὶ τεχνίτης, ὡς ἀπὸ γε τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἀ-

ὅσοι τὰ κατασκευάζουν αὐτὰ καὶ ὅλοι ὅσοι στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτά»¹².

Ἐφοῦ λοιπὸν περιγέλασε τὴν κατασκευὴ τῶν εἰδώλων, μεταφέρει τὸ λόγο γιὰ νὰ προκαλέσει ντροπὴ καὶ νὰ ἐπανορθώσει ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ, καὶ δείχνει ἀδικαιολόγητο τὸ πλημμέλημά τους, λέγοντας: « Δὲν θὰ μάθετε, δὲν θὰ ἀκούσετε;». Ἄντι νὰ πεῖ: « Δὲν μάθατε; Δὲν ἀκούσατε;» «δὲν σᾶς ἔχει ἀναγγελεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή, δὲν ἔχετε μάθει τὰ σχετικά μὲ τὰ θεμέλια τῆς γῆς». «Θεμέλια τῆς γῆς» ὀνομάζει τὰ τελευταῖα ὅρια καὶ τὶς ἄκρες αὐτῆς. Τὰ γνωρίσατε λοιπὸν, λέγει, ὅσοι κατοικεῖτε ἀπὸ τὰ πέρατα ὡς τὰ πέρατά της. Τὸ ἀκούσατε καὶ σᾶς ἀναγγέλθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ τί ἀναγγέλθηκε; «Ὅτι ὁ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι ἕνας καὶ μόνος, ἐνῶ ὅσα κατασκευάζει ἢ τέχνη τῶν ἀνθρώπων ὡς θεοὺς εἶναι ξύλα καὶ πέτρες καὶ τίποτ' ἄλλο. Γιατὶ δὲν σώπασε ἢ θεόπνευστη Γραφή, ἀλλὰ ἀπὸ παλαιὰ ἔχει κηρυχθεῖ ἢ γνώση τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τοὺς πατριάρχες, τὸ νόμο καὶ τοὺς προφῆτες. Δὲν δέχθηκε δηλαδὴ ἢ ἀνθρώπινη φύση τὶς ἔσχατες κατηγορίες γιὰ πλάνη γιὰ πρώτη φορὰ ὅταν ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος ὅμοιος νὲ μᾶς καὶ ἔλαμψε στὴ γῆ, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, ἢ κατηγορία αὐτῆ τῆς εἰδωλολατρίας εἶναι παλαιὰ. Γιατὶ δὲν ἔπαψε ὁ χορὸς τῶν ἀγίων νὰ τὴν κατηγορεῖ καὶ νὰ τὴν κηρύττει βδελυρῆ καὶ νὰ φανερώνει τὸ Δημιουργὸ καὶ Κύριο τῶν ὅλων.

Στίχ. 22. «Αὐτός (ὁ Θεὸς) εἶναι ποὺ κατέχει τὴ σφαῖρα τῆς γῆς, ἐνῶ ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτὴν εἶναι σὰν ἀκρίδες. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔστησε ὡς καμᾶρα τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν στερέωσε σὰν σκηνὴ γιὰ κατοικία».

Ἄπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν δημιουργημάτων κατ' ἀναλογία γίνεται ὁρατὸς ὁ δημιουργὸς τους ἀπὸ ἐκείνους βέβαια ποὺ ἔχουν ὑγιῆ τὰ μυαλά τους. Γιατὶ ὑπάρχει στοὺς σοφοὺς ἢ δυνατότητα νὰ βλέπουν καθαρὰ καὶ πολὺ εὐκόλα ποιὸς εἶναι καὶ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ ποιητὴς καὶ τεχνίτης τοῦ σύμπαντος αὐτοῦ, ἀπὸ

ῥήτου καὶ θεοπρεποῦς οἰκονομίας, καθ' ἣν ἡ κτίσις οὐκ οὖ-
 σα γέγονε, καὶ γενομένη σώζεται τῇ τοῦ πεποιηκότος ἰσχύϊ
 πρὸς τὸ εὖ εἶναι καὶ συνεστάναι συνεχομένη. Τίνι γὰρ ἂν
 ὁμοιωθεῖ; φησὶν ὁ Κύριος. Πῶς δὲ οὐχ ὑπὲρ πάντα νοῦν ὁ
 5 μόνος τῇ χειρὶ δραττόμενος ἀπάσης τῆς γῆς καὶ συνέχων
 αὐτὴν πρὸς τὸ ἔρηρεῖσθαι καλῶς καὶ οἷά τινα καμάραν
 ἐπανορθώσας αὐτῇ τὸν οὐρανὸν καὶ ἐν τρόπῳ σκηνηῆς δια-
 τείνας, ὥστε κατοικεῖν ἐν αὐτῇ τοὺς δι' οὓς δηλονότι καὶ
 γέγονεν; Ὡς γὰρ αὐτός πού φησιν ὁ προφήτης· «Οὐκ εἰς
 10 κενὸν ἐποίησεν αὐτήν, ἀλλὰ κατοικεῖσθαι». Ἔρ' οὖν πολὺ
 πρὸς Θεόν, φησί, καίτοι ἀμέτρητος οὖσα τῶν ἐν γῆ κατοι-
 κούντων ἢ πληθὺς; Οὐδαμῶς. Ὡς γὰρ τοι πρὸς τὴν τοῦ Θε-
 οῦ μεγαλειότητα καὶ ὑπεροχὴν εἶεν ἂν ὡς ἀκρίδες ἢ καὶ
 καθ' ἕτερον τρόπον. Κατέχει γὰρ τὸν γύρον τῆς γῆς, τοῦτ'
 15 ἔστιν ἅπαντα τὸν κύκλον αὐτῆς, καὶ οὐδὲν πρὸς αὐτὸν οἱ
 κατοικοῦντες αὐτήν, καίτοι δίκην ἀκριδῶν ἀγεληδὸν ἐν
 αὐτῇ καταδοσκόμενοι καὶ ἀριθμοῦ παντὸς ἰόντες ἐπέκεινα.
 Θαυμαστὸν δὲ καὶ τοῦτο, καὶ μέγα πρὸς εὐφημίαν τοῦ πάν-
 τα ἰσχύοντος Θεοῦ.

20 Στίχ 23-24. «Ὁ διδοὺς ἄρχοντας εἰς οὐδὲν ἄρχειν, τὴν
 δὲ γῆν ὡς οὐδὲν ἐποίησεν. Οὐ γὰρ μὴ σπεύρωσιν, οὐδ'
 οὐ μὴ φυτεύσωσιν, οὐδ' οὐ μὴ ῥίζωθῆ εἰς τὴν γῆν ἢ ῥίζα
 αὐτῶν. Ἐπνευσεν ἐπ' αὐτοὺς ἄνεμος καὶ ἐξηράνθησαν
 καὶ καταγιγίς ὡς φρύγανα ἀναλήψεται αὐτούς».

25 Ἔθος τοῖς πεπλανημένοις, καὶ οὐκ εἰδόσι Θεὸν τὸν φύ-
 σει καὶ ἀληθῶς, οὐχὶ δὴ μόναίς ταῖς τῶν δαιμόνων ἀγέλαις
 προσκυνεῖν καὶ «τῷ ξύλῳ λέγειν· Θεός μου εἶ σὺ, καὶ τῷ λί-
 θῳ, Σὺ ἐγέννησάς με», ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνθρώπους ἐπισήμους
 γεγονότας ἐπὶ τῆς γῆς ἀβουλότατα θεοποιεῖν. Καὶ γοῦν ὁ
 30 Σεναχηρείμ, ὑπονοστήσας ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ,

τὴν ὑπεροχὴ δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνέκφραστη θεοπρεπῆ οἰκονομία, κατὰ τὴν ὁποία ἡ κτίσις χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἤρθε στὴν ὑπαρξὴ καὶ ἀφοῦ ἔγινε διατηρεῖται μὲ τὴ δύναμη τοῦ δημιουργοῦ της, ὥστε νὰ λειτουργεῖ καλὰ καὶ συντηρούμενη νὰ ὑπάρχει. Μὲ τί λοιπὸν μπορεῖ νὰ παρομοιασθεῖ; λέγει ὁ Κύριος. Καὶ πῶς δὲν εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ αὐτὸς ποὺ μόνος κρατᾷ στὸ χερί του ὅλη τὴ γῆ καὶ τὴ συγκρατεῖ στὸ νὰ εἶναι στερεωμένη καλὰ καὶ σὰν καμάρια κατὰ κάποιον τρόπο ἔχει ὑψώσει πάνω ἀπὸ αὐτὴν τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔχει τεντώσει σὰν μία σκηνή, ὥστε νὰ κατοικοῦν σ' αὐτὴν αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγινε; Γιατί, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ προφήτης λέγει κάπου «Δὲν τὴ δημιούργησε χωρὶς σκοπὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατοικεῖται»¹³. Ἄρα λοιπὸν εἶναι πολὺ δύσκολο γιὰ τὸν Θεό, λέγει, μολονότι εἶναι ἀμέτρητο τὸ πλῆθος αὐτῶν ποὺ κατοικοῦν στὴ γῆ; Καθόλου. Γιατὶ μπροστὰ στὴ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴ του θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἀκρίδες. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Κατέχει ὁ Θεὸς ὅλο τὸ γύρο τῆς γῆς, δηλαδὴ ὅλο τὸν κύκλο αὐτῆς, καὶ δὲν τοῦ προκαλοῦν κανένα πρόβλημα ὅσοι τὴν κατοικοῦν, μολονότι σὰν ἀκρίδες καὶ σὰν κοπάδια καταβόσκουν μέσα σ' αὐτὴν καὶ τὸ πλῆθος της ἐκτείνονται πέρα ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ. Καὶ εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ αὐτὸ καὶ μέγας ἔπαινος γιὰ τὸν παντοδύναμο Θεό.

Στίχ. 23-24. «Αὐτὸς ποὺ δίνει ἐξουσία στοὺς ἄρχοντες ἀπὸ τὸ τίποτε, καὶ ποὺ δημιούργησε τὴ γῆ σὰν ἓνα τίποτε. Γιατὶ δὲν θὰ σπεύρουν οὔτε θὰ φυτέψουν οὔτε θὰ εἰσχωρήσει ἡ ρίζα τους μέσα στὴ γῆ. Ἐπνευσε ἐναντίον τους ἄνεμος καὶ ξεράθηκαν καὶ ἡ καταιγίδα θὰ τοὺς πάρει μαζί της σὰν φρύγανα».

Εἶναι συνήθεια αὐτῶν ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ δὲν γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, νὰ προσκυνοῦν ὄχι μόνο τὰ κοπάδια τῶν δαιμόνων καὶ νὰ λένε στὸ ξύλο, «Εἶσαι ὁ Θεός μου, καὶ στὴν πέτρα, Ἐσὺ μὲ γέννησες»¹⁴, ἀλλὰ καὶ νὰ θεοποιοῦν τελείως ἀπερίσκεπτα ἀνθρώπους ποὺ ὑπῆρξαν ἐπιφανεῖς πάνω στὴ γῆ. Πράγματι ὁ Σεναχηρείμ ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν

προσκυνεῖν ἐλέγετο τὸν πάτραρχον αὐτοῦ. Προσεκόμενον γὰρ καὶ τοῖς τεθνεῶσι θυσίας, ἤρωάς τε καλοῦντες αὐτοὺς ἀπεγράφοντο θεοὺς. Ἔδει τοίνυν διαβεβλημένης ἐναργῶς τῆς τῶν εἰδώλων πληθύος καὶ ἐπ' αὐτὸν δὴ τοῦτον χωρη-
 5 σαι τὸν λόγον, ἀναπειῖσαι τοὺς πεπλανημένους οὐδὲν παντελῶς ἠγεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ γὰρ κἂν εἴ τινες τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λαμπροί τε καὶ ἀξιάγαστοι γεγόνασιν κατὰ καιροὺς ἢ θῶκοις ἐμπρέποντες τοῖς ἀνωτάτω καὶ βασιλικοῖς, ἤγουν ἐτέρας ὑπεροχῆς ἠξιωμένοι κατὰ καιροῦς, κατὰ μη-
 10 δένα τρόπον οἶεσθαι θεοὺς ὑπάρχειν αὐτούς, ἐννοεῖν δὲ μᾶλλον ὅτι, καὶ τὸ δύνασθαι καὶ τὸ ἄρχειν τισὶν εἴη ἂν οὐκ ἐτέρωθεν πλὴν ὅτι παρὰ Θεοῦ δοτόν.

Καὶ ὅτι τὸ χρεῖμα δυσχερείας ἀπάσης ἀπηλλαγμένον ἐστὶ παρὰ γε τῷ πάντα ἰσχύοντι Θεῷ, διαδείκνυσιν ἐναρ-
 15 γῶς, οὐδὲν τοὺς ἄρχοντας εἰς τὸ ἄρχειν δίδοσθαι λέγων παρ' αὐτοῦ. Ἀνάγει δὲ καὶ ἐπὶ τὸ μείζον ἔτι καὶ φησι, «Τὴν γῆν ὡς οὐδὲν ἐποίησεν». Ὅτι δὲ ἐν ἐξουσίᾳ κεῖται τῇ παρὰ Θεοῦ τὸ καὶ σώζεσθαι τινὰ μνήμην, ἢ μή, τῶν γεγονότων ἐν γῆ λαμπρῶν τε καὶ ἐπισήμων, ἀποφαίνει λέγων. «Οὐ
 20 γὰρ μὴ σπεύρωσιν, οὐδ' οὐ μὴ φυτεύσωσιν». Εἰ μὴ γὰρ βούλοιο, δηλονότι Θεός, οὐδένα, φησὶν, ἔξουσιν ἐν γῆ καρπὸν, ἀλλ' οὐδὲ ῥίζαν ἢ μνήμην, ἀλλ' οἷον ἀνέμου κατενεχθέντος ἐπ' αὐτοὺς βαδιούνται πρὸς τὸ μηδὲν, φρυγάνοις ἐν ἴσῳ. Πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπινα μικρὰ καὶ εὐδιαρῥόπιστα
 25 καὶ εὐανάτρεπτα παντελῶς, καὶ πόαις ἐν ἴσῳ καταμαραίνονται. Προσκυνητέον οὖν ἄρα Θεῷ δὴ μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, καὶ λόγος ἔστω μηδεὶς τῶν ἐξ ἐπιστήμης τεκτόνων ἐξευρημένων, μήτε μὴν ἀνθρώπων οἷς ἐπεγράφη πρὸς τινῶν τὸ θεῶν ὄνομα. Νεκρολατρεία γὰρ τοῦτο, καὶ
 30 ἕτερον οὐδέν.

Στίχ. 25-26 «Νῦν οὖν τίνι με ὁμοιώσατε; Καὶ εἶπεν, Ὑψωθήσομαι, ὁ Ἅγιος. Ἀναβλέψατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλ-

Ἰουδαία στή χώρα του λέγεται ὅτι προσκύνησε τὸν γενάρχη του. Πρόσφεραν ἀκόμα θυσίες καὶ στοὺς νεκρούς, τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦσαν ἥρωες καὶ τοὺς θεωροῦσαν θεούς. "Ἐπρεπε λοιπόν, ἀφοῦ εἶχε διασυρθεῖ φανερά τὸ πλῆθος τῶν εἰδώλων, νὰ κάνει λόγο καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα, νὰ πείσει ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ νὰ μὴ θεωροῦν ἀπολύτως τίποτε τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ κι ἂν κάποι-οι πάνω στὴ γῆ ἔγιναν κατὰ καιροὺς λαμπροὶ κι ἀξιοθαύμαστοι, ἢ διαπρέπουν στοὺς ἀνώτατους καὶ βασιλικούς θρόνους, ἢ ἀξιώθη-καν κατὰ καιροὺς κάποια ἄλλη διάκριση, νὰ μὴ νομίζουν μὲ κανέ-να τρόπο ὅτι αὐτὰ εἶναι θεοί, ἀλλὰ νὰ βάζουν μᾶλλον στὸ νοῦ τους ὅτι καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐξουσία σὲ κάποιους δὲν δίνεται ἀπὸ που-θενὰ ἄλλοῦ, παρὰ ἀπὸ τὸν Θεό.

"Ὅτι βέβαια τὸ πρᾶγμα εἶναι γιὰ τὸν παντοδύναμο Θεὸ ἀπαλ-λαγμένο ἀπὸ κάθε δυσκολία, τὸ δείχνει φανερά λέγοντας, ὅτι «δίνεται ἀπὸ αὐτὸν ἐξουσία στοὺς ἄρχοντες ἀπὸ τὸ τίποτε». Προ-χωρεῖ ὅμως καὶ στὸ ἀκόμα μεγαλύτερο καὶ λέγει: «Ἐκανε τὴ γῆ σὰν ἓνα τίποτε». "Ὅτι πάλι εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ διατηρεῖται κάποια μνήμη ἢ ὄχι ἐκείνων ποὺ ἔγιναν λαμπροὶ κι ἐπίσημοι στὴ γῆ, τὸ διακηρύττει λέγοντας «Γιατὶ δὲν θὰ σπείρουν οὔτε θὰ φυτέψουν». "Ἄν δηλαδή δὲν θέλει, ὁ Θεὸς δηλαδή, δὲν θὰ ἔχουν κανένα καρπὸ στὴ γῆ, οὔτε καὶ ρίζα ἢ μνήμη, ἀλλὰ σὰ νὰ ἔπεσε ἐπάνω τους ἄνεμος καυστικός θὰ βαδίσουν στὸ μηδὲν παρό-μοια μὲ φρύγανα. Γιατὶ ὅλα τ' ἀνθρώπινα πράγματα εἶναι μικρά, ποὺ εὐκόλα διασκορπίζονται ἀπὸ τὸν ἄνεμο καὶ ἀνατρέπονται τελείως στὴ στιγμή, καὶ μαραίνονται παρόμοια μὲ τὴ χλόη. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσκυνεῖται ὁ μόνος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ νὰ μὴ γίνεται κανένας λόγος γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐφευρεθεῖ ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν ξυλουργῶν, οὔτε βέβαια γιὰ τοὺς ἀνθρώπους στοὺς ὁποίους δόθηκε ἀπὸ κάποιους τὸ ὄνομα τῶν θεῶν. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι νεκρολατρεία καὶ τίποτε ἄλλο.

Στίχ. 25-26. «Τώρα λοιπὸν μὲ ποιὸν μὲ παρομοιάσατε; Καὶ εἶπε ὁ Ἅγιος Θὰ ὑψωθῶ. Σηκῶστε ψηλὰ τὰ μάτια σας καὶ

μους ὑμῶν καὶ ἴδετε τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα· ὁ ἐκφέ-
ρων κατὰ ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ, πάντας ἐπ' ὀνόματι
καλέσει ἀπὸ πολλῆς δόξης, καὶ ἐν κράτει ἰσχύος οὐδέν σε
ἔλαθεν».

5 Ὁ πάνσοφος Παῦλος κατακέκραγεν εἰκότως τῆς τῶν
πλανωμένων ἀμαθίας καὶ τῆς τῶν εἰδωλολατρούντων πλη-
θύος δικαιοτάτην ποιεῖται τὴν καταβολήν. Ἐξὸν γὰρ αὐ-
τοῖς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κτίσεως τὸν τῶν ὄλων εἰδέναι γενεσι-
ουργὸν καὶ τεχνίτην, ἀπεκομίσθησαν εἰς ψευδολατρείαν
10 καὶ προσκεκνήκασιν τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς Ἐφη δὲ οὕτω πε-
ρὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ
ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἧ
τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ εὐδοκίας, εἰς τὸ εἶναι ἀναπολο-
γήτους. Διότι γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ
15 εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἔματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς
αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά· καὶ φά-
σκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ ἠλλαξαν τὴν δόξαν
τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαροῦ καὶ πε-
τεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν». Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ,
20 φησί, κατέχω τὸν γύρον τῆς γῆς καὶ οἶά τινα σκηνην ἐκτέ-
τακα τὸν οὐρανόν, δίδωμί τε ἄρχοντας εἰς οὐδὲν ἄρχειν,
καὶ οἶον ἀκρίσι παρεικάζω τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς «Τίνι με ὁμοι-
ώσατε;». Ἀντὶ τοῦ, Τίνι με παρεικάζοντες οὐκ ἂν ἔξω γένη-
σθε τοῦ εἰκότος, οὐδ' ἂν ἀμάρτητε τ' ἀληθοῦς; Ἄρά με τὸν
25 οὐρανὸν εἰπόντες, ἢ καὶ ἐνὶ τῶν στοιχείων ἐξομοιοῦν ἐθέ-
λοντες, ὑψοῦν μὲν νομίζετε; Ἀλλ' οὐδὲν τῶν κτισμάτων ἐοι-
κὸς ἐμοὶ καὶ τὸ κατὰ πᾶν ὅτιοῦν ἀπαράλλάκτως ἔχον. Ἴσο-
στατήσῃε γὰρ ἂν οὐδεὶς εἰς οὐσίας λόγον τῷ καλοῦντι πρὸς
ὑπαρξίν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ.

30 Ὅτι γὰρ οὐ κατὰ γε τοὺς παρ' ὑμῖν εἰμι θεοῦς, τοὺς ἐκ
τέχνης ἀνθρωπίνης λαχόντας τὴν γένεσιν, ἐξ αὐτῶν θεωρή-

δειτε ποιός τὰ ἔφερε ὅλα αὐτὰ στήν ὑπαρξη· αὐτός πού μετράει τὸν κόσμο σημεῖο πρὸς σημεῖο, θὰ καλέσει ὅλους μὲ τὸ ὄνομά τους· ἔξαιτίας τῆς μεγάλης δόξας σου καὶ τῆς πανίσχυρης δύνாமίς σου δὲν σοῦ διαφεύγει τίποτε».

Ὁ πάνσοφος Παῦλος εὐλόγα καταφέρθηκε ἐναντίον τῆς ἀμάθειας ἐκείνων πού βρίσκονται σὲ πλάνη καὶ ἐπιτέθηκε πολὺ δίκαια ἐναντίον τοῦ πλήθους ἐκείνων πού λάτρευαν τὰ εἴδωλα. Γιατί, ἐνῶ μπορούσαν κι ἀπὸ τὴ ἴδια τὴ δημιουργία νὰ γνωρίσουν τὸν δημιουργὸ τῶν ὄλων καὶ τεχνίτη, κατέφυγαν σὲ ψευδολατρεία καὶ προσκύνησαν ἐκείνους πού δὲν ἦταν θεοί. Γιατὶ εἶπε τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν παντοκράτορα Θεό· «Γιατὶ οἱ ἀόρατες ἰδιότητες του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου γίνονται ὄρατες μὲ τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ δημιουργήματά του, καὶ ἡ αἰώνια δυνάμη του καὶ ἡ θεϊκότητά του, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν καμμιά δικαιολογία. Γιατί, ἐνῶ γνώρισαν τὸν Θεό, δὲν τὸν δοξολόγησαν οὔτε τὸν εὐχαρίστησαν ὡς Θεό, ἀλλὰ παραδόθηκαν σὲ μάταιους συλλογισμοὺς καὶ τὴν ἀνόνητη καρδιά τους τὴν κάλυψε σκοτάδι. Κι ἐνῶ ἰσχυρίζονταν ὅτι εἶναι σοφοί, ἀποδείχθηκαν ἀνόητοι, καὶ ἀντάλλαξαν τὴν δόξα τοῦ ἀφθαρτου Θεοῦ μὲ τὸ ὁμοίωμα εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν»¹⁵. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, κατέχω τὸν γύρο (κύκλο) τῆς γῆς καὶ τέντωσα σὰν μιὰ σκηνὴ τὸν οὐρανὸ καὶ κάνω ἄρχοντες νὰ μὴν ἔξοσιάζουν τίποτε καὶ παρομοιάζω μὲ ἰκρίδες τοὺς ἀνθρώπους, μὲ ποιὸν μὲ παρομοιάσατε; Ἀντὶ νὰ πεῖ· Μὲ ποιὸν ἂν μὲ παρομοιάσετε δὲν θὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὸ πρέπον καὶ δὲν θ' ἀστοχήσετε στήν ἀλήθεια; Ἀραγε ἂν μὲ πεῖτε οὐρανὸ ἢ καὶ θελήσετε νὰ μὲ ἔξομοιώσετε μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, νομίζετε ὅτι μ' ἐξυψώνετε; Ἀλλὰ κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δὲν εἶναι ὅμοιο μὲ μένα, ἀκόμα κι αὐτὸ πού θὰ ἦταν ἀπαράλλακτο μ' ἐμένα σὲ ὅλα. Γιατὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία κανένα δὲν θὰ ἰσοσταθμῆσει μὲ αὐτὸν πού καλεῖ στήν ὑπαρξη αὐτὰ πού κάποτε δὲν ὑπῆρχαν.

Ὅτι βέβαια δὲν εἶμαι ὅπως οἱ δικοὶ σας θεοί, πού δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη τέχνη, διαπιστώστε το ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ

σατε τῶν κτισμάτων. Ἄρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμούς, ἴδετε τὸ στερέωμα, τὸν τῶν ἀστέρων χορόν, ἐννοήσατε τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα, τίς ὁ ἐκφέρων κατὰ ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ οὐρανοῦ. Κόσμον δὲ τοῦ οὐρανοῦ
 5 τοὺς ἀστέρας ἀποκαλεῖ, οὓς εἰδέναι φησὶν ἐν ἑαυτῷ, οὐχὶ δὴ μόνον κατὰ πληθὺν ὁρωμένους, ἀλλὰ γὰρ καὶ καθ' ἕναστον, καὶ οἷον ὀνομασί. Θεοπρεπὲς δὲ τοῦτο καὶ ἐξαιρέτον· καὶ γοῦν ὁ προφήτης ἐν πολλῷ ποιεῖται τὸ χρῆμα τῷ θαύματι, καὶ φησι πρὸς αὐτόν· Ἀπὸ πολλῆς δόξης καὶ ἐν κράτει ἰσχύ-
 10 ος οὐδὲν σε ἔλαθεν. Ὡς γὰρ φησὶν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, «Ἀριθμηταί εἰσι παρ' αὐτοῦ σταγόνες ὑέτου». Λάθοι γὰρ ἂν παντελῶς οὐδὲν τὴν ἀπόρρητον σοφίαν, τὸν πάντα εἰδότα νοῦν.

Στίχ 27. «Μὴ γὰρ εἴπησ, Ἰακώβ, καὶ τί ἐλάλησεν Ἰσρα-
 ἡλ; Ἀπεκρούθη ἡ ὁδός μου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Θεός
 15 μου τὴν κρίσιν μου ἀφείλε καὶ ἀπέστη».

Ἵτι κεκλήσονται κατὰ καιροὺς οἱ πλανώμενοι καὶ τὸ τῆς ἀληθείας εἰς νοῦν καὶ καρδίαν καταπλουτήσαντες φῶς, ἐπιγνώσκονται μὲν τὸν τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ τεχνίτην, εὐ μάλα διειρηκῶς, ἔσονται δὲ ὅτι σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι καὶ
 20 ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων θεωρήσουσιν ἀναλόγως τὸν τόδε τὸ σύμπαν ἀρρήτῳ δυνάμει προενεγκόντα πρὸς ὑπαρξιν, καὶ ἀποχρῶσαν αὐτοῖς ἐξυφήνας τὴν μυσταγωγίαν διὰ τῶν ἤδη προειρημένων, μεθίστησι τὸν λόγον ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰακώβ, ἥτοι τὸν Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ γὰρ προσέκοψαν τῷ λίθῳ
 25 τοῦ προσκόμματος καὶ τὸν τῆς σωτηρίας χορηγὸν οὐ παραδεξάμενοι, τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος γεγόνασί που μακράν, οὐκέτι παραδεχθείσης τῆς κατὰ νόμον σκιᾶς, οὐκ εἰσσκεκομισμένης δὲ μᾶλλον τῆς ἐν πνεύματί τε καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας, τοῦτ' ἔστι τῆς εὐαγγελικῆς δι-
 30 εγόγγυζον λέγοντες· «Ἀπεκρούθη ἡ ὁδός μου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ», τοῦτ' ἔστι τὴν νομικὴν οὐκ ἐπισκέπτεται πολιτείαν.

δημιουργήματα. Σηκώστε ψηλά τὰ μάτια σας, δεῖτε τὸ στερέωμα, τὸν χορὸ τῶν ἄστρον, σκεφθεῖτε ποιὸς τὰ δημιούργησε ὅλα αὐτὰ καὶ ποιὸς μετρά μετρητὰ ἀριθμοὺς τὸν κόσμον αὐτοῦ, δηλαδή τοῦ οὐρανοῦ. «Κόσμος» βέβαια ἀποκαλεῖ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, πού γνωρίζει, λέγει, ὅτι ὑπάρχουν σ' αὐτόν, ὅχι μόνο ὅπως φαίνονται ὡς πρὸς τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθένα χωριστὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μετὰ τὸ ὄνομά του. Καὶ αὐτὸ ἀρμόζει στὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἐξαιρέτο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης ἀναφέρει τὸ πρᾶγμα μετὰ πολὺ θαυμασμὸ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν Ἐξαιρέτος ὁ Θεός σου ἀπὸ τῆν πολλήν δόξαν καὶ τὴν πανίσχυρη δύναμίν σου τίποτε δὲν διαφεύγει. Γιατί, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «Καὶ οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς εἶναι δυνατόν νὰ μετρηθοῦν ἀπὸ αὐτόν»¹⁶. Γιατί ἀπολύτως τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὴν ἀπόρρητη σοφία, τὸ νοῦ πού γνωρίζει τὰ πάντα.

Στίχ. 27. «Μὴ πεις, Ἰακώβ, καὶ τί εἶπε ὁ Ἰσραήλ; Κρύφθηκε ὁ δρόμος μου ἀπὸ τὸ Θεοῦ, καὶ ὁ Θεὸς μου στέρησε τὴν δίκαιαν κρίσιν μου καὶ ἔφυγε».

Ἄφοῦ ἐξήγησε πολὺ καλὰ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ κληθοῦν τὸν καιρὸ πού ἔπρεπε ὅσοι βρισκόνταν στὴν πλάνη καὶ νὰ δεχθοῦν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους πλούσιο τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, καὶ ὅτι θὰ γνωρίσουν τὸν δημιουργὸ καὶ τεχνίτη τῶν ὅλων καὶ θὰ γεννοῦν σοφοὶ καὶ βαθυστόχαστοι καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων θὰ διαπιστώσουν κατ' ἀναλογία ἐκεῖνον πού ἔφερε στὴν ὑπαρξιν μετὰ τὴν ἀνείπωτη δύναμίν του αὐτὸ τὸ σύμπαν, καὶ ἄφοῦ μετὰ ὅσα προειπώθηκαν συγκρότησε ἱκανοποιητικὴ γι' αὐτοὺς διδασκαλία, μεταφέρει τὸ λόγο στοὺς ἐξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, δηλαδή τοὺς Ἰσραηλιῖτες. Ἐπειδὴ δηλαδή σκόνταψαν στὸ λίθον τοῦ προσκόμματος καὶ δὲν δέχθηκαν τὸν χορηγὸ τῆς σωτηρίας, ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς αὐτόν, ἄφοῦ δὲν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ σκιά τοῦ νόμου καὶ δὲν ἔλαβε τὴν θέσιν τῆς ἡ πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς προσκύνησης καὶ λατρείας, δηλαδή ἡ εὐαγγελικῆς, γόγγυζαν λέγοντας «Κρύφθηκε ὁ δρόμος

16. Ἰωβ 36, 27.

Ζῶντας γὰρ οὕτω, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως προστέταχεν ἐντολή, τῆς παρ' ἑαυτοῦ λοιπὸν ἐποπτίας οὐκ ἀξιοῖ. «Ἀφεῖλε δέ μου τὴν κρίσιν καὶ ἀπέστη», τοῦτ' ἔστιν ἔπαυσε τὸν νόμον. «Κρίσιν» δέ φασι τὸν νόμον, 5 καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεόν. «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας»· τοῦτ' ἔστι, Σὺ τὸν δι' ἀγγέλων, ἤγουν διὰ τῆς Μωσέως μεσιτείας ὠρίσω νόμον. Ἔφη δὲ καὶ Μωσῆς περὶ τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι «Ἐκεῖ ἔδωκεν αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίσεις». 10 «Ἀφεῖλέ μου» τοίνυν «τὴν κρίσιν», τοῦτ' ἔστι τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἀποβεβληκῶς μονονουχί καὶ ἀφεῖλεν αὐτὴν ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀπέστη. Κήδεται γὰρ οὐκέτι τῶν ἐξειλεγμένων, καὶ ὁ πρωτότοκος Ἰσραήλ οἴχεται πρὸς τὸ μηδέν.

Στίχ. 28. «Καὶ νῦν οὐκ ἔγνωσ, εἰ μὴ ἤκουσας; Θεὸς αἰώνιος, Θεὸς κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιᾷσει, οὐδέ ἐστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ».

Πάλαι μὲν γάρ, ὧ Ἰσραήλ, ἐπαιδεύθης διὰ νόμον, ἔγνωσ διὰ προφητῶν τῆς μετὰ τὸν νόμον ἔσομένης οἰκονομίας τὸν τρόπον. Κεχρησμάθηται μὲν γὰρ ὁ νόμος, σκιαῶν ἔχων καὶ τύπους τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν ὡς ἐν ὠδίσι ἔχων τῷ γράμματι· πολυτρόπως γὰρ διὰ τῆς κατὰ νόμον ἐντολῆς προανεμορφοῦτο Χριστός, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον αἰνιγματοδῶς κατεγράφετο· καὶ πιστώσεται λέγων αὐτὸς τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένοις ἐξ Ἰσραήλ. «Εἰ πιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν». Ἐπειδὴ δέ, φησὶν, αἰτιᾶται λέγων, Οὐκ ἐπισκέπτεταιί μου τὰς κατὰ νόμον ὁδοὺς (τοῦτο γὰρ ἐστι τό, «Ἀπεκρύβη ἡ ὁδός μου 25 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἀφεῖλεν ἡμῶν τὴν κρίσιν», ἦτοι τὸν

17. Ψαλμ. 98. 4.

19. Ἔξ. 4, 22.

18. Ἔξ. 15, 25

20. Ἰω. 5, 46.

μου ἀπὸ τὸν Θεό, δηλαδή δὲν ἐπισκέπτεται τὴν πολιτεία τῆ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο. Γιατί, ζώντας ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ πρόσταξε ἡ ἐντολὴ τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, δὲν τοὺς κρίνει πιά ἄξιους τῆς ἐποπτείας του. «Μοῦ ἀφαίρεσε τὴ δίκαια κρίση μου καὶ ἔφυγε», δηλαδή διέκοψε τὴν ἰσχὺ τοῦ νόμου. «Κρίση» πάλι λένε τὸ νόμο, καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ Δαβίδ λέγοντας πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων «Κρίση καὶ δικαιοσύνη ἐσὺ ὅρισες μέσα στὸν Ἰσραήλ»¹⁷. δηλαδή, Ἐσὺ μὲ ἀγγελιοφόρους, ἦτοι μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μωυσῆ, ὅρισες τὸ νόμο. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπε γιὰ τὸν Ἰσραήλ: «Ἐκεῖ τοῦ ἔδωσε ἐντολὰς καὶ κρίσεις»¹⁸. «Μοῦ ἀφαίρεσε» λοιπὸν «τὴν κρίση», δηλαδή στερώντας μας τὴν σύμφωνη μὲ τὸ νόμο λατρεία, τὴν ἀφαίρεσε κατὰ κάποιον ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ἔφυγε. Γιατί δὲν φροντίζει πιά ἐκείνους πού εἶχε διαλέξει, καὶ ὁ πρωτότοκος Ἰσραήλ προχωρεῖ πρὸς τὸ μηδὲν (τὴν ἔξαφάνισή του)¹⁹.

Στίχ. 28. «Καὶ τώρα δὲν ἔμαθες, δὲν ἄκουσες, ὅτι εἶναι Θεὸς αἰώνιος ὁ Θεὸς πού κατασκεύασε τὴ γῆ μέχρι τὰ πέρατά της, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ πεινάσει, οὔτε θὰ κοπιᾶσει, οὔτε θὰ βρεθεῖ τὸ βάθος τῆς σοφίας του».

Στὸ παρελθόν, Ἰσραηλίτες, παιδαγωγηθήκατε μὲ τὸ νόμο, μάθατε ἀπὸ τοὺς προφήτες τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας πού ἐπρόκειτο νὰ γίνε μετὰ τὸ νόμο. Χρησιμοδότησε δηλαδή ὁ νόμος, πού περιεῖχε σκιές καὶ τύπους τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, καὶ τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν Χριστό, κοιλοπονώντας αὐτὸ μέσα ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ γράμματος. Γιατί μὲ πολλοὺς τρόπους προτυπωνόταν ὁ Χριστὸς μέσω τῆς ἐντολῆς τοῦ νόμου καὶ καταγραφόταν τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ μορφή αἰνιγμάτων, πρῶγμα πού θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ ἴδιος λέγοντας στοὺς Ἰσραηλίτες πού προτίμησαν τὴν ἀνυπακοή: «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα, γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»²⁰. Ἐπειδὴ ὅμως, λέγει, κατηγορεῖ λέγοντας, Δὲν ἐπισκέπτεται τοὺς σύμφωνους μὲ τὸ νόμο δρόμους μου (γιατί αὐτὸ σημαίνει τό, «Κρύφθηκε ὁ δρόμος μου ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς ἀφαίρεσε τὴν

νόμον, «καὶ ἀπέστη»), ὡς ἠγνοηκῶς δέ που πάντως τὸν ἐν τῷ Θεῷ σκέποντα, τοιάδε φησί: Ἔστω, φησί, καὶν γοῦν νῦν οὐκ ἔγνωσ, εἰ μὴ ἤκουσας τοῦτ' ἔστιν, εἰ μὴ ἀκούσειας. Ὁμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι: Δέχομαι τὴν προσποίησησιν οἰκονομικῶς. Οὐκ ἔγνωσ, εἰ μὴ μάθοις, ἤτοι μὴ ἀκούσας. Ἄκουε τοίνυν, «Θεὸς αἰώνιος, Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιήσει». Προσεκόμιζες δέ, φησί, τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, πρόβατα καὶ βοῦς ἀντίθεις, ἀποπεραίνων εὐχάς· λιβανωτοῖς ἐτίμας καὶ καπνοῖς, τρυγόσι καὶ περιστεραῖς· ἀλλ' ἴσθι τοι, καὶ μὴ ἀγνοήσης, ὅτι τὰ ἄκρα κατεσκευάσε ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος. «Ἄκρα δὲ τῆς γῆς» τὰ πέρατά φησιν, ἵνα διὰ τούτου νοῆται πᾶσα

«Οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιήσει». Ὁμοιον εἶναι τοῦτό φημι τῷ πρὸς αὐτοὺς εἰρημένῳ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωτὸς φωνῆς «Μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίνωμαι;». Πῶς γάρ μοι, φησί, προσκομίζετε τὰς θυσίας; ἄρ' ὡς πεινῶντι καὶ ὑπὸ λιμοῦ κοπιᾶν εἰώθότι; Ἄπαγε τῆς δυσβουλίας. Ὁ γὰρ αἰώνιος Θεὸς ὁ φθείρεσθαι μὴ εἰδώσ, οὔτε πεινάσει, οὔτε κοπιήσει, οὐδὲ γὰρ αὐτοῦ τι τῶν ἀνθρωπίνων ἄψεται. Ἀλλ' «οὐδ' ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ». Αἰτία μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε, φησί, λέγων· Εἰ νῦν ἀπαράδεκτον ἐποιήσω τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν, ἣτοι τὴν ἐν νόμῳ σκιάν, τί καὶ ὄλως ἐνομοθέτεις ἐν ἀρχαῖς; Εἰ κρείττονα τῶν ἀρχαίων τὰ νέα, τοῦτ' ἔστι τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, διατί ταῦτα καὶ πρὸς αὐτοῦ τέθειται τοῦ νόμου; Ἀλλὰ μὴ εἴπης τοῦτο, φησίν. Οὐ γὰρ εὐρεῖν δύνασαι τὴν ἀκατάληπτον φρόνησιν, ἣτοι σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Δέδοται μὲν γὰρ ἢ διὰ Μωσέως ἐντολή, καὶ ἐπὶ τίσιν ἄρα καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Παῦλος διδάξει, λέγων, ὅτι «Νόμος παρεισῆλθε, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα». Καὶ πάλιν· «Συνέκλεισε γὰρ ἡ Γραφή τὰ

21. Ψαλμ. 49, 13.

22. Ρωμ. 5, 20.

κρίση», ἦτοι τὸ νόμο, «καὶ ἔφυγε), σὰν νὰ ἀγνοεῖ ὅπωςδὴποτε αὐτὸν ποὺ τὸν προστατεύει μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ λέγει τὰ ἑξῆς: "Ἐστω, λέγει, ὅτι μέχρι τώρα δὲν τὸ ἔμαθες, ἀφοῦ δὲν τὸ ἄκουσες, δηλαδή δὲν τὸ ἔχεις ἀκούσει. "Ὁμοιο αὐτὸ εἶναι σὰ νὰ λέγει: Δέχομαι τὴν προσποίησή σου κατ' οἰκονομία. Δὲν τὸ κατανόησες, ἐφόσον δὲν τὸ ἔμαθες, δηλαδή δὲν τὸ ἄκουσες. "Ἀκου λοιπόν, «Εἶναι Θεὸς αἰώνιος ὁ Θεὸς ποὺ κατασκεύασε τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ δὲν θὰ πεινάσει, οὔτε θὰ κοπιᾶσει». Πρόσφερες, λέγει, τὶς αἱματηρῆς θυσίαις, θυσιάζοντας πρόβατα καὶ μόσχους καὶ κατακλύζοντας αὐτὲς μὲ προσευχῆς τὸν τιμοῦσες μὲ λιβάνια (θυμιάματα) καὶ καπνοῦς, μὲ τρυγόνια καὶ περιστέρια. Ἄλλὰ νὰ γνωρίζεις, καὶ νὰ μὴ λησμονήσεις, ὅτι τὰ πέρατα τῆς γῆς τὰ κατασκεύασε ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος. «Ἐκτρα τῆς γῆς» ὀνομάζει τὰ πέρατα, ὥστε μ' αὐτὸ νὰ νοεῖται ὅλη τὴ γῆ.

«Δὲν θὰ πεινάσει, οὔτε καὶ θὰ κοπιᾶσει». Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ: «Μήπως θὰ φάγω κρέατα ταύρων ἢ θὰ πιῶ αἷμα τράγων;»²¹. Πῶς δηλαδή, λέγει, μοῦ προσφέρετε τὶς θυσίαις; "Ἀραγε σὰν πρὸς κάποιον ποὺ πεινᾷ καὶ ὑποφέρει ἀπὸ τὴ συνηθισμένη πείνα; Μακριὰ αὐτὴ ἢ ἀφροσύνη. Γιατὶ ὁ αἰώνιος Θεός, ποὺ δὲν γνωρίζει τὴ φθορά, οὔτε θὰ πεινάσει οὔτε θὰ κοπιᾶσει, οὔτε θὰ τὸν ἐνοχλήσει κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Ἄλλ' «οὔτε καὶ θὰ βρεθεῖ τὸ βάθος τῆς σκέψης του». Ὑπάρχει βέβαια, λέγει, αἰτία ποὺ τὰ λέγω αὐτὰ: "Ἄν τώρα ἔκανες ἀπαράδεκτη τὴν ἐντολὴ ποὺ δόθηκε μὲσω τοῦ Μωυσῆ, ἦτοι τὴ σκιὰ τοῦ νόμου, γιατί τότε τὴ νομοθέτησες ἀπὸ τὴν ἀρχή; "Ἄν εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὰ παλαιὰ τὰ νέα, δηλαδή τὰ εὐαγγελικὰ θεπίσματα, γιατί αὐτὰ δὲν τέθηκαν σ' αὐτὸν τὸ νόμο; Ἄλλὰ μὴν τὸ πεῖς αὐτό, λέγει: γιατί δὲν μπορεῖς νὰ συλλάβεις μὲ τὸ νοῦ σου τὴν ἀκατανόητη φρόνηση, ἦτοι τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ. Δόθηκε βέβαια ἡ ἐντολὴ μὲσω τοῦ Μωυσῆ, γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως καὶ γιὰ ποιά αἰτία, θὰ μᾶς τὸ πεῖ ὁ Παῦλος λέγοντας «Ὁ νόμος μπῆκε στὴ ζωὴ μας γιὰ νὰ πολλαπλασιασθουν οἱ παραβάσεις»²². Καὶ ἄλλου·

πάντα ὑπὸ ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ». Ὁρίσθη
 τοίνυν ὁ τῆς ἁμαρτίας παραδεικτικὸς καὶ οἶονεὶ τῆς ἀπάν-
 των ἀσθενείας ἔλεγχος, ἵνα, ἐπεὶ οὐκ οἶδε δικαιοῦν τοὺς
 ἡμαρτηκότας, κατακρίνει δὲ μᾶλλον αὐτούς, λοιπὸν ἀναγ-
 5 καίως εἰσφέρεται τῆς διὰ Χριστοῦ φιλοτιμίας ἢ χάρις,
 δικαιοῦσα τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάττουσα τῶν πλημμελημά-
 των τοὺς ἐνισχημένους αὐτοῖς. Οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις
 τῆς φρονήσεως τοῦ πάντα σοφῶς οἰκονομοῦντος Θεοῦ, καὶ
 προαναδείξαντος μὲν τὸν νόμον εἰς ἔλεγχον ἁμαρτίας, πέμ-
 10 ψαντος δὲ τὸν Υἱὸν ἐξ οὐρανῶν, ἵνα δικαιώσῃ τῇ πίστει
 τοὺς ἐν ἁμαρτίαις

Στίχ 29-31. «Διδούς τοῖς πεινῶσιν ἰσχὺν καὶ τοῖς μὴ ὀδυ-
 νομένοις λύπην. Πεινάσουσι γὰρ νεώτεροι καὶ κοπιά-
 σουσι νεανίσκοι, καὶ ἐκλεκτοὶ ἀνίσχυρες ἔσονται. Οἱ δὲ
 15 ὑπομένοντες Θεόν, ἀλλάξουσιν ἰσχύν, περοφυήσουσιν
 ὡς ἀετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιάσουσι, ὅς·διοῦνται
 καὶ οὐ πεινάσουσι».

Νόει δὴ μοι κατὰ κοινού, τό, ὅτι «Θεὸς ὁ αἰώνιος, Θεὸς
 ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς», «αὐτός ἐστιν ὁ διδούς
 20 τοῖς πεινῶσιν ἰσχύν». Οὐ γάρ τοι τροφῆς ἐν ἐνδείᾳ γέγονε
 ποτε Θεὸς ὢν καὶ αἰώνιος Δίδωσι δὲ τοῖς πεινῶσι μᾶλλον
 αὐτὸς τὴν δικαιοσύνην, πνευματικὴν εὐανδρίαν· «δίδωσι
 δὲ ὁμοίως καὶ τοῖς μὴ ὀδυνομένοις λύπην». Καὶ τοῦτο νοή-
 σεις διχῆ. Καὶ γάρ τοι ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀναισθησίας καὶ ἐκ
 25 τοῦ μὴ ἐγνωκέναι τὸ ἀρέσκον Θεῷ, μήτε μὴν εἰδόσιν ὅτι
 προσκρούοντες αὐτῷ δειναῖς καὶ ἀφύκτοις περιπεσοῦνται
 δίκαις, δίδωσιν εἰς ἐπικουρίαν τὸ λυπεῖσθαι λοιπὸν ἐφ' οἷς
 ἂν πταίωσιν. «Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτη-
 ρίαν ἀμεταμέλητόν τε κατεργάζεται», ἤγουν τοῖς σταυρώ-
 30 σασιν τὸν Ἰησοῦν, καὶ τάχα που καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τούτῳ (διε-

«Περιέκλεισε τὰ πάντα ἡ Γραφή (ὁ Θεός) στήν ἀνυπακοή, γιά νά ἐλεήσει τοὺς πάντες»²². Ὁρίσθηκε λοιπὸν ἡ ἀπόδειξη τῆς ἁμαρτίας καὶ ὁ ἔλεγχος κατὰ κάποιον τρόπο τῆς ἀδυναμίας ὄλων, μὲ σκοπὸ, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει νά δικαιώνει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσῃ, ἀλλὰ μᾶλλον κατακρίνει αὐτούς, εἰσάγεται στὴ συνέχεια ἀναγκαστικά ἡ χάρις τῆς γενναιοδωρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀπαλλάσει ἀπὸ τὰ πλημμελήματα ἐκείνους ποὺ περιέπεσαν σ' αὐτά. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν δυνατότητα κατανόησης τοῦ βάθους τῆς φρόνησης τοῦ Θεοῦ ποὺ οἰκονομεῖ τὰ πάντα μὲ σοφία, ποὺ ὅρισε βέβαια στήν ἀρχὴ τὸ νόμο γιά νά ἐλεγχθεῖ ἡ ἁμαρτία, ἔστειλε ὅμως τὸν Υἱό του ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, γιά νά δικαιώσει μὲ τὴν πίστη αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ὑποπέσει στὴν ἁμαρτία.

Στίχ. 29-31. «Αὐτὸς δίνει σ' ὅσους πεινοῦν δύναμη καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ὑποφέρουν λύπη. Γιατὶ θὰ πεινάσουν οἱ νέοι καὶ θὰ κοιτάσουν τὰ νεαρὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ θὰ βρεθοῦν χωρὶς δύναμη. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ὑπομένουν τὸν Θεὸ θ' ἀλλάξουν καὶ θὰ γίνουν ἰσχυροί, θὰ θγάλουν φτερὰ σὰν ἀετοί, θὰ τρέξουν καὶ δὲν θὰ κουρασθοῦν, θὰ βαδίσουν καὶ δὲν θὰ πεινάσουν».

Σκέψου σὲ παρακαλῶ ἀπὸ κοινοῦ αὐτὸ τὸ, «ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, εἶναι ὁ Θεὸς ποὺ κατασκεύασε τὰ πέρατα τῆς γῆς», καὶ τὸ αὐτὸς εἶναι «ποὺ δίνει δύναμη στοὺς πεινασμένους». Γιατὶ δὲν χρειάστηκε ποτὲ τροφή, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς καὶ αἰώνιος. Ἀντίθετα αὐτὸς μᾶλλον δίνει σ' αὐτοὺς ποὺ πεινοῦν τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀριστη πνευματικὴ ἀνδρεία: «δίνει» ἐπίσης «λύπη καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν πονοῦν». Καὶ αὐτὸ νά τὸ νοήσεις μὲ διπλῆ ἔννοια. Ἀπὸ πάρα πολλὴ δηλαδή ἀναισθησία καὶ ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεὸ, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν γνώριζαν ὅτι προσκρούοντας στὸ θέλημα του θὰ ἔπεφταν σὲ φοβερὲς καὶ ἀναπόφευκτες τιμωρίες, τοὺς δίνει ὡς βοήθεια τὸ νά λυποῦνται στὸ ἔξῃς γιά τὰ πταίσματά τους. «Γιατὶ ἡ λύπη ποὺ εἶναι ἀρεστὴ στὸν Θεὸ γίνεται πρόξενος μετανοίας ποὺ ὁδηγεῖ σὲ σωτηρία ἀμεταμέλητη»²³, δηλαδή σ' ἐκείνους ποὺ σταύρωσαν τὸν Χριστὸ καὶ ποὺ χαίρονταν ἴσως γι' αὐτὸ (γιατὶ

τέθησαν γὰρ οὕτως οἷ τε τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ καὶ ὅσοι τετολμήκασιν εἰπεῖν «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»), διδοὺς λύπην, συμφοραῖς αὐτοὺς καὶ πολέμου κακοῖς ὁμιλῆσαι παρασκευάσας· καὶ ὅτι τῆς πρὸς
 5 αὐτὸν οἰκειότητος ἀπωλισθήκασιν, ἔρημοι γεγόνασιν ἀπάσης ἰσχύος καὶ τροφῆς πνευματικῆς. Ταύτη τοι μονονουχί καὶ διερμηνεύων τὸ εἰρημένον ἐπιφέρει, λέγων· «Πεινάσουσι γὰρ νεώτεροι, καὶ κοπιάσουσι νεανίσκοι, καὶ ἐκλεκτοὶ ἀνίσχυες ἔσονται». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὸ ἐκλελυθῆναι τὰ ἔθνη, ἡσθηθηκέναι τε οὕτως καὶ ὑπὸ πόδας ἐρῶν
 10 φθαι διαβολικούς, καὶ πράττειν ἀμελητὶ τὸ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι δοκοῦν, ἀνδρεῖοί τινες ἦσαν καὶ νεώτεροι νοητῶς δὲ δηλονότι καὶ πνευματικῶς, πείνη καὶ κόπῳ κατείχοντο. Οἱ δὲ διὰ τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας εἰδότες ἀγα
 15 θουργεῖν καὶ τὴν δοθεῖσαν ἅπαξ ἀποπεραινόντες ἐντολήν, ἀλλ' οὗτοι, φησί, πεινάσουσι καὶ κοπιάσουσι, τοῦτ' ἔστιν ἀνίσχυες ἔσονται πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν. Ὁ γὰρ τοι λιμὸς τῶν θείων λόγων εἰ συμβαίνοι τισίν, ἀποφαίνει δὴ πάντως αὐτοὺς ἡσθηθηκότας καὶ παρεμμένους καὶ κατα
 20 θλεῖν εἰδότας τῶν ἀγαθῶν οὐδέν.

Ὅτι δὲ λιμῷ κατεφθάρη τὸ ἔθνος τὸ ἐξ Ἰσραήλ, ἐξηρημένων τοῦ κακοῦ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, προαναφωνεῖ Θεός, καὶ πάλαι λέγων δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν· «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος,
 25 καὶ ἐπάξω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι τὸν λόγον Κυρίου, καὶ ἀπ' ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν περιδραμοῦνται ζητοῦντες τὸν λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὔρωσι». Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον ἀνίσχυες ἔσεσθαι καὶ κοπιᾶν, καταφθειρεσθαί τε λιμῷ νοητῷ,
 30 δῆλον ὅτι Χριστὸν οὐ παραδεξάμενοι, καίτοι λέγοντα σαφῶς, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς

ἀπὸ αὐτὸ τὸ συναίσθημα διακατέχονταν καὶ οἱ καθηγητῆς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅσοι τόλμησαν νὰ ποῦν, «τὸ αἷμα αὐτοῦ ὡς πέσει ἐπάνω σὲ μᾶς καὶ ἐπάνω στὰ παιδιά μας»²⁴). γιὰ τοὺς δίνει λύπες, ἀφοῦ γίνεται αἰτία νὰ τοὺς βροῦν συμφορὲς καὶ δεινὰ πολέμου, καὶ ἐπειδὴ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους πρὸς αὐτὸν ἔχασαν κάθε δύναμη καὶ τροφή πνευματική. Γι' αὐτὸ καὶ ἐρμηνεύοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ λόγο αὐτὸ προσθέτει καὶ λέγει· «Γιὰ θὰ πεινάσουν οἱ νέοι καὶ θὰ κοπιᾶσουν τὰ νεαρὰ παιδιά καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ, θὰ χάσουν τὴ δύναμή τους». Ὅσον ἀφορᾷ βέβαια στὴν ἐξαχρείωση τῶν ἐθνῶν ἀποδυναμώθηκαν τόσο πολὺ, ὥστε καὶ ἔπρᾶτταν χωρὶς ἀργοπορία τὸ θέλημα τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, κάποιον ποὺ ἦταν ἀνδρεῖοι καὶ μὲ δυνάμεις νεανικῆς (νοητὰ δηλαδὴ καὶ πνευματικά), καὶ καταπονοῦνταν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὸν κόπο. Ἐκεῖνοι πάλι ποὺ γνώριζαν μὲ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου νὰ πράττουν τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἐντολὴ ποὺ τοὺς δόθηκε παλαιότερα, αὐτοί, λέγει, θὰ πεινάσουν καὶ θὰ κοπιᾶσουν, δηλαδὴ θὰ καταστοῦν ἀνίσχυροι νὰ πράξουν κάθε ἀγαθό. Γιὰ τὴν πείνα τῶν θείων λόγων ποὺ τυχαίνει νὰ συμβεῖ σὲ κάποιους, τοὺς καθιστᾷ ἐξασθενημένους καὶ παραλυμένους, καὶ νὰ μὴν μποροῦν νὰ ἐπιτύχουν κανένα καλό.

Ὅτι βέβαια καταφθάρθηκε ἀπὸ πείνα τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραήλ, μὲ ἐξαίρεση ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ἐκείνων ποὺ πίστεψαν στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸ προλέγει ὁ Θεὸς ἀπὸ παλαιὰ μὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς προφήτες ποὺ λέγει· «Νά, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριός, καὶ θὰ στείλω στὴ γῆ πείνα ὄχι ἀπὸ ἔλλειψη ψωμοῦ, καὶ δίψα ὄχι ἀπὸ ἔλλειψη νεροῦ, ἀλλὰ πείνα ἀπὸ ἔλλειψη τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ μέχρι τὴ δύση ἀναζητῶντας τὸ λόγο τοῦ Κυρίου καὶ δὲν θὰ τὸν βροῦν»²⁵. Πῶς δηλαδὴ ἦταν δυνατόν νὰ μὴ γίνουν ἀδύναμοι καὶ νὰ μὴν κοπιᾶζουν καὶ νὰ μὴν καταφθαροῦν ἀπὸ πείνα πνευματική, ἀφοῦ ὁμολογουμένως δὲν ἀποδέχθηκαν τὸν Χριστό, μολονότι ἔλεγε μὲ σαφήνεια, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ ζωντανός, ποὺ κατέβηκα ἀπὸ

καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ· ἐάν τις τὸν ἄρτον τοῦτον φάγη, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»; Ἐπειδὴ δὲ διὰ πολλὴν ἀβουλίαν, καίτοι μεταλαχεῖν ἔξόν, οὐ κατεδηδόκασι τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, λιμῶ κατατῆκονται, τρυφώντων τῶν ἔθνῶν. Ἀληθές 5 γὰρ ὅτι, καθά φησιν ὁ Σολομών, «Οὐ λιμοκτονήσει Κύριος ψυχὴν δικαίαν, ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει». Ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἰουδαίους συνέβη παθεῖν. Δεδυσσεβήκασι γὰρ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς Οἷ γε μὴν ὑπομένοντες τὸν Θεόν, τοῦτ' ἔστιν οἱ Χριστῷ δουλεύοντες καὶ τὰ αὐτοῦ φρονοῦντες καὶ 10 κατορθοῦν σπουδάζοντες, ἀλλάξουσιν ἰσχύν. Οὐ γὰρ ἐν ἐκείναις μεμενήκασι ταῖς ἀσθενείαις ἐν αἷς ἧσάν ποτε πλανώμενοι καὶ ὑπεξενγμένοι τῷ Σατανᾷ καὶ ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς, ἀλλ' ἐτέραν ἔξουσι, τοῦ Χριστοῦ δηλονότι χορηγοῦντος αὐτοῖς τὸ δύνασθαι κατευμεγεθεῖν βδελυρᾶς ἀπά- 15 σης ἡδονῆς καὶ τῶν τῆς ἀμαρτίας ἔξω φέρεσθαι βρόχων. Γέγραπται γάρ· «Ἰσχύς μου καὶ ἕμνησίς μου ὁ Κύριος». Ἀνακαινισθήσονται δὲ οὕτω, φησὶν, ὡσανεὶ καὶ ἄετοί. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἄετοῦ ἡ νεότης σου».

20 «Δραμοῦνται δέ, καὶ οὐ κοπιᾶσουσι». Πρόθυμοι γὰρ καὶ νεανικοὶ τὰς τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας διοδοῦσουσι τρίβους, διδόντος αὐτοῖς τὰ ζωαρκῆ καὶ κοπιᾶν οὐκ ἔωντος Χριστοῦ. Ἐμπλήρησι γὰρ τὰς καρδίας τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν τῆς ἀνωθεν εὐσθενείας, ὥστε, καὶ εἰ γένοιτο πειρα- 25 σμοῖς καὶ κόποις περιπεσεῖν, κατορθοῦντας τὴν ἀρετὴν, κρείττους γενέσθαι τοῦ καμῆν, εὖ εἰδότας ὅτι πολύευκτον ἢ ὑπομονή, καὶ εἰ ἐνυπάρχουσι τισίν, ἀποφαίνει δὴ πανδοκιμωτάτους. «Κατεργάζεται γὰρ ἡ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει τοὺς οὕτω ζῆν εἰ- 30 ωθότας». Παραθήγει πρὸς εὐανδρίαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἐφ'

26. Ἰω. 6, 51.

28. Ψαλμ. 117, 14.

27. Παροιμ. 10, 3.

29. Ψαλμ. 102, 5.

30. Ρωμ. 5, 3-5.

τὸν οὐρανὸ καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμο. "Ἄν κάποιος φάγει αὐτὸν τὸν ἄρτο θὰ ζήσει αἰώνια»²⁶ Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ μεγάλη ἀμέλεια, μολονότι μποροῦσαν νὰ μεταλάβουν αὐτόν, δὲν ἔφαγαν τὸν ἄρτο τῆς ζωῆς, λειώνουν ἀπὸ τὴν πείνα, ἐνῶ τὰ ἔθνη ἀπολαμβάνουν αὐτόν. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια ὅπως λέγει ὁ Σολομών, «Δὲν θ' ἀφήσει ὁ Κύριος νὰ ὑποφέρει ἀπὸ πείνα ψυχὴ δίκαια, θὰ ἐπιφέρει ὅμως ἀνατροπὴ στὴ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν»²⁷. Ἄλλ' αὐτὰ βέβαια συνέβη νὰ τὰ πάθουν οἱ Ἰουδαῖοι. Γιατὶ φέρθηκαν μὲ μεγάλη ἀσέβεια πρὸς τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Ὅποιοι ὅμως ὑπομένουν τὸν Θεὸ, δηλαδή ὅποιοι εἶναι δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ καὶ πιστεύουν τὰ διδάγματα του καὶ φροντίζουν νὰ τὰ κατορθώσουν, θ' ἀλλάξουν καὶ θὰ λάβουν δύναμη. Γιατὶ δὲν ἔμειναν στὶς ἀδυναμίες ἐκεῖνες μὲ τὶς ὁποῖες ζοῦσαν πλανημένοι καὶ κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ Σατανᾶ καὶ δέσμοι τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ θὰ λάβουν ἄλλη δύναμη, δηλαδή ὁ Χριστὸς θὰ τοὺς χορηγεῖ τὴ δύναμη νὰ νικοῦν κάθε βδελυρὴ ἡδονὴ καὶ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ βρόχια τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Δύναμή μου καὶ ἔπαινός μου εἶναι ὁ Κύριος»²⁸. Καὶ θ' ἀναγκαιωθοῦν, λέγει, ἔτσι ὅπως καὶ οἱ ἀετοί. Κι αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας: «Θ' ἀνανεωθεῖ ἡ νεότητά σου ὅπως τοῦ ἀετοῦ»²⁹.

«Θὰ τρέξουν καὶ δὲν θὰ κοπιᾶσουν». Μὲ προθυμία δηλαδή καὶ νεανικὴ δύναμη θὰ βαδίσουν τοὺς δρόμους τῆς εὐσέβειας πού ὀδηγοῦν στὸν Θεὸ, δίνοντάς τους ὁ Χριστὸς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ μὴ ἀφήνοντάς τους νὰ νοιώσουν κόπο. Γιατὶ γεμίζει τὶς καρδιές ἐκείνων πού τὸν ἀγαποῦν μὲ δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ὥστε, κι ἂν ἀκόμα συμβεῖ νὰ περιπέσουν σὲ πειρασμούς καὶ κόπους στὴν προσπάθειά τους νὰ κατορθώσουν τὴν ἀρετὴ, νὰ ὑπηρετήσουν τὸν κόπο, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ἡ ὑπομονὴ εἶναι κάτι πού ὅλοι εὔχονται νὰ ἔχουν, κι ἂν συμβεῖ νὰ ὑπάρχει σὲ κάποιους, τοὺς ἀναδεικνύει ἀξιολογότατους. «Γιατὶ ἡ ὑπομονὴ κατεργάζεται δοκιμασμένους χαρακτῆρες, οἱ δοκιμασμένοι χαρακτῆρες ὀπλίζονται μὲ ἐλπίδα, καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει αὐτοὺς πού συνηθίζουν ν' ἀκολουθοῦν αὐτὸν τὸν τρόπο ζωῆς»³⁰. Παροτρύνει

ἅπασιν ἀγαθοῖς, ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων· «Ἀνδριζέσθε καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον».

ΚΕΦ. 41, στίχ. 1. «Ἐγκαινίξεσθε πρὸς με, νῆσοι. Οἱ γὰρ
5 ἄρχοντες ἀλλάξουσιν ἰσχύν· ἐγγισάτωσαν καὶ λαλησά-
τωσαν ἅμα, τό τε κρίσιν εὐαγγελιάτωσαν».

Κατὰ διαφόρους τρόπους αἱ νῆσοι νοοῦνται. Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ ἐν θαλάσσαις πολλαί, λέγονται δὲ οὕτω καὶ πόλεις ἔσθ' ὅτε, καὶ κῶμαι πλατεῖαν ἔχουσαι κύκλω γῆν ἀνήροτον
10 καὶ κεχερσωμένην· τοιαύτας εἶναί φασι τὰς τῶν Ἰδουμαίων καὶ Μωαβιτῶν, ὡς ἐν ἐρήμῳ κειμένας. Ἦσαν δὲ οὗτοι δυσσεβεῖς καὶ εἰδωλολάτραι καὶ τῆς Ἰουδαίων χώρας οὐ μακράν. Φαμέν τοίνυν, ὅτι τὴν τῶν ἐθνῶν πρόσληψιν κατασημεῖναι θέλων, καὶ ὡς ἐκ μέσου ἐπὶ τὸ πᾶν τὴν τοῦ πρά-
15 γματος δύναμιν ἀποφέρων, ταῖς τῶν πλανωμένων πόλεσι προσφωνεῖ, λέγων· «Ἐγκαινίξεσθε πρὸς με, νῆσοι», τοῦτ' ἔστι τὴν ἐκ τοῦ πλανᾶσθαι καὶ πλημμελεῖν παλαίωσιν, καὶ σαθρότητα τῶν ἰδίων ἀποπεμψάμενοι καρδιῶν, ἀνακαινίσθητε διὰ μεταγνώσεως· Βουλευσασθε τὰ ἀμείνω, παραδέ-
20 ξασθε τὴν εἰς καινότητα ζωῆς ἀνακαινίζουσαν χάριν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν διὰ Χριστοῦ. Εἰκὸς δὲ δὴ καὶ ἑτέρως νήσους ἐνθάδε κατωνομάσθαι τὰς Ἐκκλησίας, αἱ μονονουχὶ μεταξὺ περιστάσεων κοσμικῶν τέθεινται, καὶ τοῖς τῶν ἐπανισταμένων αὐταῖς περικλύζονται κύμασι, πλὴν ἰδρυσιν
25 ἔχουσιν ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον διαμένουσι. Τεθεμελίωνται γὰρ ἐπὶ πέτραν καὶ ἔστιν ἐν αὐτῇ Χριστός. Αὐταὶ τοίνυν αἱ ὡς νῆσοι κατωνομασμένα, τοῦτ' ἔστιν αἱ Ἐκκλησίαι. Σημαίνεται δὲ δι' αὐτῶν ἢ τῶν διὰ πίστεως κεκλημένη πληθὺς, ἢ φιλαμαρτήμων ποτέ, ἢ βδελυρὰ καὶ ἀκάθαρος,
30 σαθρὰ δὲ καὶ ἐρῶντιδωμένη, μετεφοίτησε διὰ Χριστοῦ

πρὸς ἀνδρεία, προφανῶς πρὸς ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας· «Νὰ ἀγωνίζεσθε μὲ ἀνδρεία καὶ ἡ καρδιά σας νὰ εἶναι δυνατή, ὅλοι ὅσοι στηρίζετε τὴν ἐλπίδα σας στὸν Κύριο»⁵⁰.

ΚΕΦ. 41. Στίχ. 1. «⁵ Ω νησιά, ἐλάτε κοντά μου καὶ ἀνανεωθείτε, γιατί οἱ ἄρχοντές σας θὰ ἀλλάξουν καὶ θ' ἀποκτήσουν δύναμη. Ἄς πλησιάσουν καὶ συγχρόνως ἄς μιλήσουν, καὶ ἄς κηρύξουν τὴ δικαιοσύνη».

Τὰ νησιά ἐννοοῦναι κατὰ διάφορους τρόπους. Γιατὶ ὑπάρχουν πολλὰ καὶ στὶς θάλασσες, λέγονται ὅμως ἔτσι πολλές φορές καὶ πόλεις καὶ χωριά ποὺ ἔχουν τριγύρω τους ἐκτεταμένη γῆ, ἀκαλλιέργητη καὶ χέρσα. Τέτοιες εἶναι, λένε, τῶν Ἰδουμαίων καὶ τῶν Μωαβιτῶν, ποὺ εἶναι σὰ νὰ βρίσκονται στὴν ἔρημο. Αὐτοὶ ἦταν δυσσεβεῖς καὶ εἰδωλολάτρες καὶ ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων. Λέμε λοιπὸν, ὅτι θέλοντας νὰ ἐπισημάνει τὴν πρόσληψη τῶν ἐθνῶν καὶ μεταφέροντας κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὸ μερικὸ στὸ σύνολο τὴν ἐπίδραση τοῦ πράγματος, ἀπευθύνεται στὶς πόλεις ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ λέγει. «Ἐλάτε πρὸς ἐμένα, σεῖς τὰ νησιά, καὶ ἀνανεωθείτε» δηλαδή πετώντας ἀπὸ πάνω σας τὴν παλαίωση καὶ τὴ σαθρότητα τὴν προερχόμενη ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὰ πλημμελήματά σας, ἀνανεωθείτε μὲ τὴ μετάνοια. Σκεφθεῖτε τὰ ἀνώτερα, ἀποδεχθεῖτε τὴ χάρις ποὺ ἀναγεννᾷ καὶ ὁδηγεῖ στὴ νέα ζωὴ, δηλαδή τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴ. Κατ' ἄλλο ὅμως τρόπο εὐλογο εἶναι νησιά νὰ κατονομάζει ἐδῶ τὶς Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν τεθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνάμεσα στὶς κοσμικὲς περιστάσεις καὶ κατακλύζονται ἀπὸ τὰ κύματα ποὺ ὀρμοῦν ἐναντίον τους, ἀλλ' ὅμως ἔχουν ἴδρωση ἀσφαλῆ καὶ παραμένουν ἀκλόνητες. Γιατὶ ἔχουν θεμελιωθεῖ ἐπάνω στὴν πέτρα, καὶ ὑπάρχει σ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς (ἡ πέτρα)⁵¹. Αὐτὲς λοιπὸν εἶναι ποὺ ὀνομάζονταν ὡς νησιά, δηλαδή οἱ Ἐκκλησίες. Ὑποδηλώνεται ὅμως μὲ αὐτὲς τὸ πλῆθος ποὺ ἔχει κληθεῖ μέσω τῆς πίστεως, ποὺ ἀγαποῦσε κάποτε τὴν ἁμαρτία, τὸ βδελυρὸ καὶ ἀκάθαρτο, τὸ σαθρὸ καὶ ρυτιδιασμένο, ποὺ μετατέθη-

πρὸς καινότητα ζωῆς, γέγονε παρθένος ἀγνή, μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἀγία δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμος. Οὐκοῦν «ἐγκαινίζεσθε πρὸς με», φησὶν. Ἀλλάξαι γε μὴν τοὺς ἄρχοντας ἰσχὺν εὖ μάλα διίσχυρίζεται.

5 Ἄρχοντας ἐνταῦθα τοὺς τῆς ἀληθείας ὀνομάζει κήρυκας, ἑτέρους ἀνθ' ἑτέρων μετὰ τὴν κλήσιν γεγενημένους. Καὶ δηλοῦσι Πέτρος καὶ Παῦλος, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν ἀποστόλων κατάλογος, εἰς οὓς προσφυέστερον ἐκλαδέσθαι καὶ τό, «Πτεροφυήσουσιν ὡς ἀετοί. Δραμοῦνται, καὶ οὐ κοπιήσουσι, βα-
10 διοῦνται, καὶ οὐ πεινάσουσι». Τοιαῦτα γὰρ αἱ κατ' αὐτοὺς Πράξεις ἐμφαίνουσι θαύματα. Οὐ γὰρ τοι κατὰ τοὺς πρώτους, τοῦτ' ἔστι τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἱ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γεγονάσι μαθηταί, ἀλλ' ὡς ἐν ἐτέρᾳ δυνάμει, πνευματικῇ δῆλον δὲ ὅτι, πολλῶ ἦσαν ἀμείνους καὶ ἀσυγκρίτως
15 ὑπερκείμενοι τοῖς κατὰ ἀρετὴν ἀνθρώποις. Οὗτοι τοίνυν οἱ ἄρχοντες «ἐγγισάτωσαν καὶ λαλήσουσιν ἅμα». Τὸ δέ, «ἐγγισάτωσαν», κατὰ χρόνον νοήσεις. Εἰ γὰρ ἀναδείξειεν αὐτοὺς ὁ καιρὸς, ἅμα λαλήσουσιν. Ὁμοιον ὡς εἰ λέγοι· Πάντες τὸ αὐτὸ τοῖς μυσταγωγουμένοις ἐροῦσιν. Ὡς γὰρ ἐξ ἑνὸς λα-
20 λοῦντες πνεύματος οὐ τοῖς ἀλλήλων διαμαχοῦνται λόγοις, συμφώνως δὲ μᾶλλον τὸ περὶ τῶν θείων δογμάτων ποιήσονται κήρυγμα, καὶ καταγγελοῦσι κεκοιμένως τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἔστι τό, «Τότε κρίσιν ἀναγγελάτωσαν». Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ κρίσιν ὀνόμαζον τὸν
25 διὰ Μωσέως νόμον, ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, ἀντεξάγων αὐτῶ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, κρίσιν αὐτὸ διὰ τούτων ἀποκαλεῖ. Ἡ γὰρ ἀληθῶς δικαιοκρισία καὶ τῆς ἀρεσκούσης Θεῶ νομοθεσίας ἡ δύναμις, οὐκ ἐν γε μᾶλλον τῇ κατὰ νόμον σκιᾷ διαφαίνεται, ἀλλ' ἐν τῷ κηρύγματι τῶν ἁγίων
30 μυσταγωγῶν, τῶν νέων ἀρχόντων, οἱ, καὶ μαθόντες παρὰ Χριστοῦ τὴν κρίσιν, ἤτοι τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ταύτην καὶ ἡμῖν ταυτοεποῦντες ἀπηγγέλκασιν.

κε ὅμως μέσω τοῦ Χριστοῦ στήν καινούργια ζωή, ἔγινε παρθένος ἀγνή, χωρίς νά ἔχει σπίλο ἢ ρυτίδα³³, ἀλλά μάλλον εἶναι ἀγία καί ἀμεμπτη. Πολύ σωστά ἐπίσης ἰσχυρίζεται ὅτι θ' ἀλλάξουν οἱ ἄρχοντες καί θά λάβουν δύναμη.

Ἄρχοντες ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς κήρυκες τῆς ἀλήθειας, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν κλήση τους ἔγιναν διαφορετικοὶ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πρῶτα. Καί τὸ δηλώνουν ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος καί ὁ ὑπόλοιπος ὄμιλος τῶν ἀποστόλων, στοὺς ὁποίους εἶναι καί καταλληλότερο ν' ἀποδθεῖ καὶ τό, «Θά βγάλουν φτερὰ σάν τοὺς ἀετούς, θά τρέξουν καί δέν θά κοπιᾶσουν, θά βαδίσουν καί δέν θά πεινάσουν»³⁴. Γιατί τέτοια θαυμαστά ἔργα παρουσιάζουν οἱ Πράξεις πού ἱστοροῦν τὰ σχετικά μ' αὐτοὺς. Γιατί οἱ μαθητὲς τοῦ Σωτήρα μας δέν ὑπῆρξαν ὅμοιοι μὲ τοὺς πρῶτους, δηλαδή τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἄλλη δύναμη, ἐννοῶ τὴν πνευματική, ὑπῆρξαν πολὺ πιὸ ἀνώτεροι καί τοὺς ξεπέρασαν ἀσύγκριτα ὡς πρὸς τὰ καυχήματα τῆς ἀρετῆς. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἄρχοντες «ἄς πλησιάσουν καί συνάμα ἄς μιλήσουν». Τὸ «ἄς πλησιάσου» νά τὸ ἐννοήσεις ὡς πρὸς τὸ χρόνο. Ὅταν / δηλαδή τοὺς ἀναδείξει ὁ καιρὸς, τότε ἄς μιλήσουν. Εἶναι ὅμοιο σὰ νά λέγει Ὅλοι θά ποῦν τὸ ἴδιο στοὺς διδασκόμενους. Ἐπειδὴ δηλαδή μιλοῦν ὅλοι τους ἀπὸ ἓνα Πνεῦμα, δέν θά μάχονται οἱ μὲν τοὺς λόγους τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μάλλον θά κάνουν ὁμόφωνο κήρυγμα γιὰ τὰ θεῖα διδάγματα καί θά κηρύξουν μὲ ὀρθὴ κρίση τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Τότε ἄς ἀναγγείλουν κρίση». Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Ἰσραηλιῖτες κρίση ὀνόμαζαν τὸν Μωσαϊκὸ νόμο, γι' αὐτό, καί πολὺ εὐλόγα, ἀντιπαραθέτοντας σ' αὐτὸν τὸ εὐαγγελικὸ καί σωτήριον κήρυγμα, τὸ ἀποκαλεῖ μὲ αὐτὰ ἐδῶ κρίση. Γιατί ἡ ἀληθινὴ δίκαια κρίση καί τὸ νόημα τῆς νομοθεσίας τῆς ἀρεστῆς στοῦ Θεοῦ, δέν διαφαίνεται στὴ σκιά τοῦ νόμου, ἀλλὰ στοῦ κήρυγμα μάλλον τῶν ἀγίων διδασκάλων, τῶν νέων ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἔμαθαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὴν κρίση, ἤτοι τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, αὐτὴν τὴν κήρυξαν καί σ' ἐμᾶς μὲ τὰ ἴδια λόγια.

Στίχ 2. «Τίς ἐξήγειρεν ἀπὸ ἀνατολῶν δικαιοσύνην, ἐκάλεσεν αὐτήν κατὰ πόδας αὐτοῦ, καὶ πορεύσεται;».

Οὐκ ἀπό γε ψιλῆς καὶ μόνης τῆς ἐν τοῖς ποιήμασι μεγαλουργίας καταθαυμάζεσθαι πρέπει τὸν τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντα Θεόν, ἀλλὰ γὰρ καὶ δι' ὧν εὐεργετεῖ, τῆς ἐνούσης αὐτῷ γαληνότητος ποιεῖται τὴν ἔνδειξιν. Σέσωκε γὰρ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπολωλὸς εἰσάπαν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἐξείλετο καὶ τῆς τοῦ διὰ βόλου πλεονεξίας. Κατήργηκε γὰρ αὐτόν, ὁμοῦ ταῖς δυνάμεσι ταῖς σὺν αὐτῷ, δεδικαίωκε δὲ διὰ πίστεως τὴν τυραννήσαν καθ' ἡμῶν ἀποσοθήσας ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ ταῦτι δὴ πάντα κατωρθώθη διὰ Χριστοῦ. «Γέγονε γὰρ ἡμῖν παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωσις καὶ ἁγιασμός». Καὶ πεφωτίσαμεθα δὲ δι' αὐτοῦ, μετεσχῆκαμεν δὲ φειδοῦς καὶ ἀγάπης, καὶ ἀπαξαιπλῶς παντὸς τοῦ σώζειν εἰδότος. Καὶ τοῦτο ἡμῖν δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν προανεφώνει λέγων «Καὶ ἀνατελεῖ ὑμῖν τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου, ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἴασις ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ». Τίς τοίνυν, φησί, καθάπερ ἥλιον ἐξ ἀνατολῶν ἀνασχεῖν παρεσκεύασε τὴν δικαιοσύνην, τοῦτ' ἔστι Χριστόν; Τίς ἐκάλεσεν αὐτήν, τοῦτ' ἔστιν ἀφικέσθαι παρεσκεύασε καὶ ἐμφανισθῆναι δὲ οὕτως, ὡς καὶ πορεύεσθαι κατὰ πόδας τοῦ κεκληκότος, ἀντὶ τοῦ μονονουχί κατ' ἶχνος ἰέναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς; Ἀνεστράφη γὰρ οὕτως ἐν γῆ Κύριος, τὰ τοῦ Πατρὸς ἔργα πληρῶν καὶ αὐτόν ἡμῖν ἐν ἰδίᾳ φύσει καταδεικνύς. Ἦν γὰρ καὶ ἔστιν ἰσοσθενῆς αὐτῷ, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πεπληροφόρηκε τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἰσομέτρως ἔχει τῷ γεγεννηκότι. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἐναργῶς «Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύητέ μοι. Εἰ δὲ ποιῶ, κἄν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε». Ἐπόμενος δὴ πανταχοῦ τῇ θε-

Στίχ. 2. «Ποιὸς ἔκανε νὰ ἀνατείλει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ἡ δικαιοσύνη, τὴν κάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθεῖ βαδίζοντας κατὰ πόδας;».

Δὲν πρέπει ὁ Θεὸς ποὺ κατεξουσιάζει τὰ πάντα νὰ καταθαιμάζεται ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ μόνη μεγαλουργία τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς εὐεργεσίες ποὺ παρέχει ἀποδεικνύει τὴν πραότητα ποὺ ὑπάρχει μέσα του. Γιατὶ ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐνῶ ἦταν χαμένο τελείως τὸ ἀνθρώπινο γένος, τὸ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο καὶ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαδόλου. Γιατὶ τὸν κατάργησε μαζί μὲ τὶς δυνάμεις του, καὶ μὲ τὴν πίστη μᾶς χάρισε τὴ δικαίωση, ἐκδιώκοντας ἀπὸ μᾶς τὴν ἁμαρτία ποὺ μᾶς εἶχε κατατυραννήσει. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ κατορθώθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό. «Γιατὶ ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ μᾶς δικαιοσύνη καὶ ἀπολύτρωση καὶ ἁγιασμός»³⁵. Ἐλάβαμε ἐπίσης ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν φωτισμό, καὶ γίναμε κοινωνοὶ τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς ἀγάπης του, καὶ γενικὰ ὅλα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα αὐτὸς γνωρίζει νὰ σώζει. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ προέλεγε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες λέγοντας· «Καὶ θ' ἀνατείλει σ' ἐσᾶς, ποὺ φοβᾶστε τὸ ὄνομά μου, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ στὶς σὰν φτερὰ ἀκτῖνες του θὰ φέρει τὴ θεραπεία»³⁵. Ποιὸς λοιπὸν, λέγει, ἔκανε ν' ἀνατείλει ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ σὰν τὸν ἥλιο ἡ δικαιοσύνη, δηλαδὴ τὸν Χριστό; Ποιὸς τὴν κάλεσε, δηλαδὴ προετοίμασε νὰ ρθεῖ καὶ νὰ ἐμφανισθεῖ ἔτσι, ὥστε νὰ βαδίζει κατὰ πόδας αὐτὸν ποὺ τὴν κάλεσε, ἀντὶ νὰ πεῖ νὰ βαδίζει κατὰ κάποιον τρόπο στὰ ἴχνη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα; Ἐξῆσε λοιπὸν ἔτσι ὁ Κύριος στὴ γῆ, πραγματοποιώντας τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα του καὶ δείχνοντάς τον σ' ἐμᾶς μέσω τῆς δικῆς του φύσεως. Γιατὶ ἦταν καὶ εἶναι ἴσος στὴ δύναμη μ' αὐτόν, καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πληροφόρησε τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὡς πρὸς κάθετι εἶναι ἴσος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸ γέννησε. Καὶ πράγματι ἔλεγε ρητὰ· «Ἄν δὲν κάνω τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα μου, μὴ μὲ πιστεύετε, ἂν ὅμως τὰ κάνω, κι ἂν ἀκόμα δὲν πιστεύετε σ' ἐμένα, πιστεύετε στὰ ἔργα μου»³⁷. Ἀκολουθώντας

37. Ἰω. 10, 37-38.

λήσει τοῦ Πατρὸς, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὢν ἢ θέλησις τοῦ Πατρὸς, τοῖς Ἰουδαίων δήμοις προσεφώνει λέγων· «Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. Καὶ εἴαν κρίνω δὲ ἐγώ, ἢ κρίσις ἢ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με». Ὁρᾷς οὖν ὅπως οἴονεὶ κατὰ πόδας πορεύεται τοῦ Πατρὸς; Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι», καί, «Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου».

Στίχ. 2-4. «Δώσει ἐναντίον ἐθνῶν, καὶ βασιλεῖς ἐκοθήσει.

10 Καὶ δώσει εἰς γῆν τὰς μαχαίρας αὐτῶν, καὶ ὡς φρούγανα ἐξωσμένα τὰ τόξα αὐτῶν. Καὶ διώξεται αὐτούς, καὶ διελεύσεται ἐν εἰρήνῃ ἢ ὁδὸς τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Τίς ἐνήργησε καὶ ἐποίησε ταῦτα; Ἐκάλεσεν αὐτήν, ὁ καλῶν αὐτὴν ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων».

15 Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, κτηνῶν ἀλόγων διενεγκόντες οὐδὲν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀμαθία πολλῇ συζῶντες ἐφαίνοντο, κεκράτηντο δὲ καὶ ἀγνωσία καὶ σκότῳ, καὶ δεδουλεύκασιν τοῖς κοσμοκράτοσι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τοῖς τοῦ διαδόλου θελήμασι τὸν τῆς ἐαν-
20 τῶν διανοίας ὑπενεγκόντες αὐχένα, ταῖς εἰς φαυλότητα τροχιαῖς κατεφέροντο πρὸς ἀπώλειαν. Ἄλλ' ἐπέλαμψεν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς (αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν), καὶ τῶν πάλαι πλεονεκτούντων ἀπαλλάξας ἐλευθέρους ἀπέφηνε καὶ υἱοὺς Θεοῦ, πάντα ῥύπον τὸν ἐν αὐτοῖς δια-
25 σμήξας· δεδικαίωκε γὰρ διὰ πίστεως, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χύσει λαμπροὺς ἀπέφηνε καὶ πεφωτισμένους. Τὴν τοίνυν δικαιοσύνην τὴν ἐν ἡλίῳ τάξει μονονουχὶ καὶ ἐγηγερομένην ἐξ ἀνατολῶν δέδωκε τοῖς ἔθνεσιν, ἐξωσθέντος δηλονότι τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν εἰς αὐτὸν δυσσέβειαν. Οὗ δὲ
30 γεγονότος καὶ πληθύος ἀνασεσωσμένης τῆς οὕτω πολλῆς

38. Ἰω. 8, 15-16.

39. Ἰω. 14, 11.

40. Ἰω. 14, 9.

παντοῦ τῆ θέληση τοῦ Πατέρα, ἢ μᾶλλον ὄντας ὁ ἴδιος ἡ θέληση τοῦ Πατέρα, ἀπευθυνόμενος στους Ἰουδαίους ἔλεγε· «Ἔσεῖς κρίνετε σύμφωνα μὲ τὴ σάρκα· ἐγὼ δὲν κρίνω κανένα. Ἀλλὰ κι ἂν ἐγὼ κρίνω, ἡ κρίση μου εἶναι δίκαια, γιατί δὲν ἐπιδιώκω τὸ θέλημα τὸ δικό μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ μ' ἔστειλε»³⁸. Βλέπεις λοιπὸν πῶς βαδίζει κατὰ κάποιο τρόπο κατὰ πόδας τοῦ Πατέρα του; Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἐγὼ βρίσκομαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας ὑπάρχει μέσα σὲ μένα»³⁹, καί, «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα μου»⁴⁰.

Στίχ. 2-4. «Αὐτὸν θὰ τὸν δώσω νὰ πολεμήσει τὰ ἔθνη καὶ θὰ ἐκδιώξει βασιλεῖς ἀπὸ τὸ θρόνο τους, γιατί θὰ ρίξει κάτω στὴ γῆ σπασμένα τὰ ξίφη τους καὶ σὰν πεταμένα φρύγανα τὰ τόξα τους, καὶ θὰ τοὺς διώξει, καὶ τὸ πέρασμά του ἔπειτα θὰ εἶναι εἰρηνικό. Ποιὸς τὰ ἔκανε αὐτὰ καὶ τὰ πραγματοποιίησε; Αὐτὴν τὴν κάλεσε αὐτὸς ποὺ τὴν καλεῖ ἀπὸ γενιὲς παλαιές».

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία τοῦ Σωτήρα μας, μὴ διαφέροντας οἱ ἄνθρωποι καθόλου ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα, φαίνονταν νὰ ζοῦν μέσα σὲ μεγάλη ἀμάθεια, ἐξωσιάζονταν καὶ ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ ἀπὸ τὸ σκότος, ἦταν δοῦλοι στοὺς κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ σκύβοντας τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς τους στὰ θελήματα τοῦ διαβόλου καὶ βαδίζοντας τοὺς δρόμους τῆς φαυλότητος ὀδηγοῦνταν στὴν ἀπώλεια. Ἀλλ' ἔλαμψε σ' αὐτοὺς ὡς φῶς ὁ Χριστὸς (γιατί αὐτὸς εἶναι ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν), κι ἀφοῦ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τοὺς παλαιούς τυράννους τους, τοὺς κατέστησε ἐλεύθερους καὶ υἱούς τοῦ Θεοῦ, καθαρίζοντας ἀπὸ αὐτοὺς κάθε ρύπο· γιατί τοὺς δικαίωσε μὲ τὴν πίστη καὶ διαχέοντας ἐπάνω τους τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τοὺς παρουσίασε λαμπροὺς καὶ φωτισμένους. Ἔδωσε λοιπὸν στὰ ἔθνη τὴ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία ἀνέτειλε κατὰ κάποιο τρόπο σὰν τὸν ἥλιο ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ἀφοῦ βέβαια ἀπομακρύνθηκε ὁ Ἰσραὴλ ἕξαιτίας τῆς μεγάλης ἀσέβειάς του πρὸς αὐτόν. Ὅταν ὅμως ἔγινε αὐτὸ κι ἀφοῦ σώθηκε τόσο μεγάλο πλῆθος, ξεσηκώθηκαν οἱ βασιλεῖς. Περιέπεσαν δηλαδή κατὰ κάποιο τρόπο σὲ ἐκπληξη οἱ

ἐξανέστησαν οἱ βασιλεῖς. Ἐκοτασις γάρ ὡσπερ ἐπιπέπτω-
 κε τοῖς κοσμοκράτορσι τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ πεφόβηνται
 τὸ θεῖον καὶ ἀφόρητον κρίμα, τὸ ἐπὶ γε, φημί, τοῖς ἔθνεσι
 γεγονός. Οἱ δὲ πάλαι δεινοί τε καὶ εὐσθενεῖς καὶ τῇ θείᾳ
 5 δόξῃ μαχόμενοι, καὶ οἷον ὄπλα κινεῖν κατ' αὐτῆς εἰωθότες
 καὶ μαχαίρας ἀπογυμνοῦν καὶ τὸ τῆς ἀπονοίας ἐντείνειν
 τόξον, πεπτώκασιν εἰς γῆν, καὶ τὰ τοῦ πολέμου σκεύη μεθέν-
 τες, φρουγάνοις ἐν ἴσῳ γεγόνασι. Πεποίηται δὲ πάλιν ὁ ἐπὶ
 τούτοις λόγος ὡς ἐξ ὁμοιότητος τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἥττηνται
 10 γὰρ αἱ πονηραὶ δυνάμεις καὶ ἅπας αὐτῶν κακουργίας
 ἠσθήνησε τρόπος, Χριστοῦ διαρπάζοντος τὰ σκεύη αὐτῶν.
 «Οὐ γὰρ ὠφελήσει», φησὶν, «ὁ ἐχθρὸς ἐν αὐτῷ, καὶ υἱὸς
 ἀνομίας οὐ προσθήσει τοῦ κακῶσαι αὐτόν».

Ἔδει γάρ, ἔδει, προσηρημένων τῶν κακῶν καὶ πονη-
 15 ρῶν δυνάμεων καὶ κατενεχθέντος εἰς γῆν τοῦ πάντων
 ἐχθροῦ, τότε δὴ, τότε, καὶ λίαν καιροῦ, τῶν ἐθνῶν γενέσθαι
 τὴν λύτρωσιν. Κατεδίωξε γὰρ αὐτοὺς ὁ Χριστός, τοῦτ' ἔστιν
 ἔτρεψε πρὸς φυγὴν (οὐ γὰρ ἦν ἀντανίστασθαι τῷ Θεῷ), καὶ
 τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν τυραννίδα συνελάνοντος εἰς πέρας, μὴ
 20 οὐχὶ πάντα τε καὶ πάντως ἐκεῖνα παθεῖν, ἅπερ ἦν ἀκόλου-
 θον ἐπενεχθῆναι παρ' αὐτοῦ τοῖς ἀπολέσασαι τὴν γῆν. Δεδι-
 ωγμένων τοιγαροῦν τῶν ἐχθρῶν. «Ἡ ὁδὸς» γάρ, φησί, «τῶν
 ποδῶν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ διελεύσεται»· οὐδὲν γὰρ γέγονεν
 ἐμποδῶν οἰκονομοῦντι τὰ καθ' ἡμᾶς τῷ πάντων ἡμῶν Σω-
 25 τῆρι Χριστῷ, ἀλλ' οἷον διὰ ψιλῆς καὶ ὑπτίας ὁδοῦ βαδίζων,
 τὴν πάντων ἡμῶν κατῶρθωκε σωτηρίαν, οὐδενὸς ἐχθροῦ
 παραλύοντος ἢ ἀνθισταμένου. Πεπτώκασιν γάρ. Τίς οὖν
 ἄρα ἐνήργησε ταῦτα πάντα, ἢ τίς ἐκάλεσε τὴν δικαιοσύνην;
 Οὐκ ἐγώ, φησὶν, ὁ νῦν μὲν καὶ ἐν καιρῷ τῷ ἐσχάτῳ καταδεί-
 30 ξας αὐτήν, κεκληκὼς δὲ αὐτήν ἀπὸ γενεῶν ἀρχαίων; Οὐ
 γὰρ πρόσφατόν ἐστι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, προώριστο δὲ
 μᾶλλον πρὸ καταβολῆς κόσμου, προεγνωκός Θεοῦ τὸ

κοσμοκράτορες τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ κυριεύθηκαν ἀπὸ φόβο ἔξαιτίας τῆς θείας αὐτῆς καὶ ἀβάστακτης ἀπόφασης, αὐτῆς, ἐννοῶ, πού ἐλήφθη γιὰ τὰ ἔθνη. Οἱ φοβεροὶ τότε παλαιοὶ καὶ δυνατοὶ καὶ πού μάχονταν τῇ θείᾳ δόξᾳ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχαν συνηθίσει νὰ στρέφουν ὄπλα ἐναντίον της, νὰ σέρνουν τὰ σπαθιά τους καὶ νὰ τεντώνουν τὸ τόξο τῆς ἀνοησίας, ἔπεσαν κάτω στὴ γῆ, καὶ πετώντας τὰ πολεμικὰ ἐργαλεῖα, ἔγιναν ἴδιοι μὲ φρούγανα. Ἔγινε πάλι ὁ λόγος γι' αὐτοὺς ἔξαιτίας τῆς ὁμοιότητάς τους πρὸς ἡμᾶς. Γιατὶ νικήθηκαν οἱ πονηρὲς δυνάμεις καὶ ἔξασθένησε κάθε μέθοδος τῆς κακουργίας τους ὅταν ὁ Χριστὸς τοὺς ἄρπαξε τὰ σύνεργά τους. Γιατὶ λέγει: «Δὲν θὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ αὐτὸν ὁ ἐχθρὸς του, καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς παρανομίας δὲν θὰ μπορέσει νὰ τὸν βλάψει»⁴¹.

Ἔπρεπε λοιπὸν, ἔπρεπε, ἀφοῦ οἱ κακὲς καὶ πονηρὲς δυνάμεις εἶχαν ἐξολοθρευθεῖ καὶ πετάχθηκε κάτω στὴ γῆ ὁ ἐχθρὸς ὄλων, τότε ἀκριδῶς, τότε στὸν πλέον κατάλληλο καιρὸ νὰ γίνῃ ἡ λύτρωση τῶν ἐθνῶν. Τοὺς κυνήγησε λοιπὸν ὁ Χριστὸς, δηλαδή τοὺς ἔτρεψε σὲ φυγὴ (γιατὶ δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀντισταθοῦν στὸν Θεό), καὶ ἀφοῦ τερμάτισε τὴν παλαιὰ ἐκείνη τυραννικὴ ἐξουσία τους, δὲν ἔπρεπε νὰ πάθουν ὅπωςδήποτε ἐκεῖνα πού ἦταν ἐπακόλουθο νὰ καταφερθοῦν ἀπὸ αὐτὸν σ' ἐκείνους πού κατέστρεψαν τὴ γῆ; Νὰ ἐκδιωχθοῦν δηλαδή οἱ ἐχθροί. Γιατὶ λέγει, «Τὸ πέρασμά του θὰ γίνῃ εἰρηνικά». Καὶ πράγματι δὲν προβλήθηκε κανένα ἐμπόδιο στὸν Σωτῆρα ὄλων μας Χριστὸ ὅταν φρόντιζε νὰ ρυθμίσει τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς, ἀλλὰ βαδίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἕναν ὁμαλὸ καὶ ἴσιο δρόμο, κατόρθωσε τὴ σωτηρία ὄλων μας, χωρὶς κανέναν ἐχθρὸς νὰ τὸν ἀποποδυναμώνει ἢ νὰ τὸν ἐμποδίζει. Γιατὶ ἔπεσαν κάτω. «Ποιὸς λοιπὸν ἔπραξε ὅλα αὐτά, ἢ ποιὸς κάλεσε τὴ δικαιοσύνη;». Ὁχι ἐγώ, λέγει, ἐγὼ πού τώρα καὶ κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τὴν φανέρωσα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔχω καλέσει ἀπὸ γενιὲς παλαιές, Γιατὶ δὲν εἶναι πρόσφατο τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἶχε προορισθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν θεμελίωση τοῦ κόσμου, μὲ πρόγνωση τοῦ

41. Ψαλμ. 88, 23.

ἐσόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ πέπτωκεν ὁ Ἀδάμ, μᾶλλον δὲ πρὶν εἰς τοῦτο κατολισθεῖν αὐτόν, προενόησεν ὁ Δημιουργὸς καὶ τῆς ἐσομένης αὐτῷ κατὰ καιροὺς θεραπείας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς διὰ Χριστοῦ. Προωρίσατο τὸν τρόπον, καὶ μή τι θαυμάσης, ὅτι καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ πίστεως τῆς εἰς αὐτὸν δεδουλευμένους προαναθροίσας εὐρίσκεται. Οὕς γὰρ ἔγνω, φησί, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλεσεν. Ὅτε τοίνυν ἡμεῖς προωρίσμεθα κατὰ πρόγνωσιν, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτὸς ὁ δι' οὗ σεσώμεθα καὶ κεκλήμεθα;

Στίχ. 4-6. «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγὼ εἶμι. Εἶδοσαν ἔθνη καὶ ἐφοβήθησαν, τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἤγγισαν καὶ ἦλθον ἅμα, κρίνων· ἕκαστος τῷ πλησίον καὶ τῷ ἀδελφῷ βοηθῆσαι».

15 Πρῶτον εἶναι ἑαυτὸν Θεὸν φησιν, οὐχ ὡς γεγονότος μετ' αὐτὸν δευτέρου. Πῶς γὰρ ἢ πόθεν; Εἰς γὰρ ἐστὶ καὶ τῶν ὄλων Θεός, οὐκ ἀρχὴν ἔχων οὐ εἶναι, κεκληκῶς δὲ μᾶλλον εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. Αὐτὸς οὖν πρῶτος καὶ μόνος καὶ ἀναρχος Θεός, ὁ τῶν ὄλων δημιουργός, καὶ εἰς ἀπεραν-
20 τούς αἰῶνας τοὺς ἐφεξῆς οὐ καθ' ἕτερον ἔσται τρόπον, αὐτὸς γὰρ ἐστὶ καὶ μόνος Ἐπειδὴ δὲ τεθέανται τὰ ἔθνη Χριστὸν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην ἡμῖν δικαιοσύνην, τεθέανται δὲ πάντες τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι τὴν δόξαν αὐτοῦ, πεφόβηνται, φησίν, οἱ ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς ἕως ἄκρων,
25 τοῦτ' ἐστὶν οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ συνήχθησαν καὶ ἤγγισαν, οὐκέτι μένοντες μακράν, καὶ ὡς ἀλλοτριούμενοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' οἷον ἐγγὺς γεγονότες διὰ τὴν οἰκειότητα τὴν πνευματικὴν καὶ εἰς μίαν πίστιν καὶ ὁμοψυχίαν συνενηγμένοι. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, δηλοῦν τό, ὅτι «Ἐγγισαν καὶ ἦλθον ἅμα». Γενεσάμενοι δὲ τοῦ Κυρίου καὶ συνέντες ὅτι χρηστός ἐστὶ, καὶ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καταθαν-

Θεοῦ γι' αὐτὸ πού ἔμελλε νὰ συμβεῖ. Γιατὶ ἀμέσως μὲ τὴν πώση τοῦ Ἀδάμ, ἢ μᾶλλον πρὶν ὃ Ἀδάμ πέσει στὴν ἁμαρτία, προνόησε ὁ Δημιουργὸς γιὰ τὴν σὲ κάποιο καιρὸ θεραπεία, δηλαδή τὴ θεραπεία μέσω τοῦ Χριστοῦ. Προόρισε τὸν τρόπο, καὶ μὴ θαυμάσεις καθόλου, γιατί κι ἐμᾶς τοὺς ἴδιους, πού δικαιοθήκαμε ἀπὸ τὴν πίστη μας σ' αὐτόν, φαίνεται ὅτι ἔχει προβλέψει τὸ γεγονός. Γιατὶ λέγει: «Ἐκείνους πού προγνώρισε καὶ προόρισε νὰ γίνουν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, αὐτοὺς καὶ κάλεσε»⁴². Ὅταν λοιπὸν ἐμεῖς προορισθήκαμε σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωσή του, πῶς δὲν θὰ προοριζόταν πολὺ περισσότερο αὐτὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο σωθήκαμε καὶ ἐλάβουμε τὴν κλήση;

Στίχ. 4-6. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ὁ πρῶτος, καὶ θὰ εἶμαι καὶ στοὺς ἐπερχόμενους καιροὺς. Εἶδαν τὰ ἔθνη καὶ φοβήθηκαν, καὶ τὰ ἄκρα τῆς γῆς μαζεύθηκαν καὶ βρέθηκαν μαζί, κι ἀποφάσισαν καθένας νὰ βοηθήσει τὸν πλησίον του καὶ τὸν ἀδελφὸ του».

Λέγει ὅτι αὐτὸς εἶναι πρῶτος Θεός, ὄχι γιατί ὑπάρχει δεύτερος ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν. Πῶς δηλαδή καὶ ἀπὸ ποῦ; Γιατὶ ἓνας εἶναι καὶ Θεὸς τῶν ὅλων, πού δὲν ἔχει ἀρχὴ ἢ ὑπαρξή του, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχει καλέσει τὰ πάντα στὴν ὑπαρξή. Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος καὶ χωρὶς ἀρχὴ Θεός, ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων, καὶ κατὰ τοὺς ἀπέραντους μελλοντικούς αἰῶνες δὲν θὰ ὑπάρχει μὲ ἄλλο τρόπο, γιατί αὐτὸς εἶναι καὶ μόνος. Ὅταν ὅμως τὰ ἔθνη εἶδαν τὸν Χριστὸ καὶ τὴ δικαιοσύνη πού μᾶς ἔφερε, καὶ ὅλοι εἶδαν μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τους τὴ δόξα του, κυριεύθηκαν, λέγει, ἀπὸ φόβο ὅλοι ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τῆς γῆς ὡς τὸ ἄλλο, δηλαδή ὅλη ἢ οἰκουμένη, καὶ μαζεύθηκαν καὶ πλησίασαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ δὲν ἔμειναν πιά μακριὰ καὶ σὰν ἀποξενωμένοι ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ πλησίασαν κατὰ κάποιο τρόπο ὁ ἓνας τὸν ἄλλο χάρη στὴν πνευματικὴ τους οἰκειότητα, συγκεντρωμένοι σὲ μιὰ πίστη καὶ ὁμοψυχία. Γιατὶ αὐτὸ, νομίζω, δηλώνει τὸ «πλησίασαν καὶ βρέθηκαν μαζί». Κι ἀφοῦ γεύθηκαν τὸν Κύριο καὶ κατάλαβαν ὅτι εἶναι ἀγαθὸς⁴³, καὶ καταθαύμασαν τὸ κάλλος τῆς ἀλήθει-

μάσαντες, οὐχ ἑαυτοῖς μόνον τετηρήκασι τὸ δῶρον, ἀλλὰ γὰρ εὖ ποιούντες, καὶ ἐπιεικῶς κεκρίκασιν ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ καὶ τῷ φίλῳ βοηθῆσαι, φησίν.

Στίχ. 7. «Καὶ ἔρεϊ Ἰσχυσεν ἀνήρ τεκτων, καὶ χαλκεὺς
5 τύπτων σφύρα ἅμα ἐλαύνων. Ποτὲ μὲν ἔρεϊ Σύμβλημα καλόν ἐστιν. Ἰσχύρωσαν αὐτὰ ἐν ἥλοις, θήσονται αὐτὰ καὶ οὐ κινήθονται».

Τῆς ἐπικουρίας τὸν τρόπον καθίστησιν ἐναργῆ. Ἐκαστος γὰρ τῶν κεκρικότων τῷ πλησίον καὶ τῷ ἀδελφῷ βοη-
10 θῆσαι μυσταγωγηθεῖς, φησί, καὶ ἐγνωκῶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἑτέρους νουθετήσῃ λέγων· «Ἰσχυσεν ἀνήρ τεκτων καὶ χαλκεὺς τύπτων σφύρα ἅμα ἐλαύνων». Ἰσχυσε δὲ τίνα τρόπον; Συνθεῖς γὰρ εἰδῶλα καὶ διαγλύψας εἰς θεὸν ὁ τεκτονικὴν ἔχων τὴν ἐμπειρίαν, καὶ μὴν καὶ χαλκεὺς τύπτων σφυ-
15 ρήλατον ἄγαλμα πεποιηκῶς, ἀπεκόμισε τοῖς ἠπατημένοις εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ τῶν ἑαυτοῦ πόνων, ἤγουν εὕρημάτων, ἀπέφηνε προσκνητὰς τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότας. Εἶτα διαγελαῖ τῶν εἰδώλων τὴν ποιήσιν καὶ οἷον ἀπομιμεῖται τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ τοὺς λόγους ἐπιφωνούν-
20 των ἀλλήλοις, ὅτι «Σύμβλημα καλόν ἐστιν». Οἱ γὰρ τῶν εἰδώλων δημιουργοὶ χεῖρα τυχὸν ἢ πόδα, ἢ καὶ ἕτερόν τι τῶν τοῦ σώματος μορίων ἀπεργασάμενοι, ἀποτελοῦσι αὐτὰ διὰ συμβλημάτων, καὶ μέλη μέλεσιν ἐναρμόζοντες καὶ ἰσχυρὰ ποιούντες αὐτὰ ἐν ἥλοις, εἶτα τιθέντες καὶ ἀσφαλιζόμενοι
25 πρὸς τὸ ἐστάναι καὶ μὴ σαλεύεσθαι. Γέλως δὲ ταῦτά ἐστι καὶ ἕτερον οὐδέν, καὶ τῆς τῶν προσκνηνούντων αὐτὰ ματαιότητος καὶ τῆς εἰς ἄκρον εὐηθείας ἀποδεικτικά. Τὸ γὰρ εἰδέναι μὲν ὅτι καὶ ἐκ μορίων λεπτῶν καὶ συμβλημάτων τῶν κατὰ μέρος ἀπετελέσθη τὸ εἶδωλον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ γενέ-
30 σθαι καὶ μὴν καὶ ἐστάναι διαμονὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐν ἥλοις

ας, δὲν φύλαξαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους μόνο τὸ δῶρο, ἀλλὰ ἐνεργῶντα πολὺ σωστὰ καὶ μὲ καλοσύνη, ἀποφάσισαν, λέγει, νὰ βοηθήσει καθένας τὸν ἀδελφὸ του καὶ τὸν φίλο του.

Στίχ. 7. «Καὶ θὰ πεῖ Ἦταν ἱκανὸς ὁ ξυλουργὸς καὶ ὁ σιδηρουργὸς νὰ χτυπᾶ καὶ νὰ σφυρηλατεῖ. Ἦ ἄλλοτε πάλι θὰ πεῖ Ὡραῖο εἶναι αὐτὸ τὸ συγκόλλημα. Τὰ στερέωσαν μὲ καρφιά καὶ θὰ τὰ βάλουν στὴ θέση τους καὶ δὲν θὰ κινηθοῦν».

Κάνει φανερὸ τὸν τρόπο τῆς βοήθειας. Καθένας πού ἀποφάσισε νὰ βοηθήσει τὸν γείτονά του καὶ τὸν ἀδελφὸ του, ἀφοῦ διδάχθηκε, λέγει, καὶ ἔμαθε τὴν ἀλήθεια, θὰ συμβουλεύσει καὶ ἄλλους λέγοντας «Εἶχε τὴ δύναμη ὁ ξυλουργὸς καὶ ὁ σιδηρουργὸς χτυπώντας μὲ τὴ σφύρα καὶ μαζὶ φτιάχνοντας». Μὲ ποιὸ τρόπο εἶχε τὴ δύναμη; Συνθέτοντας εἰδῶλα καὶ σκαλίζοντας τὸ μάρμαρο καὶ κόνοντάς το θεὸ ὅποιος εἶχε τὴν ἐμπειρία τοῦ τεχνίτη, ἀλλὰ καὶ ὁ σιδηρουργὸς χτυπώντας καὶ κόνοντας σφυρήλατο ἄγαλμα, παρᾶσσε ἐκείνους πού εἶχαν ἀπατηθεῖ σὲ ἀδόκιμο νοῦ, καὶ καθιστοῦσε προσκυνητὲς τῶν κόπων του, ἦτοι τῶν τεχνουργημάτων του, ἐκείνους πού πλάσθηκαν κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἔπειτα περιγελᾶ τὴν κατασκευὴ τῶν εἰδώλων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπομιμείται τὶς κουδέντες τῶν κατασκευαστῶν αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων πού φωνάζουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο· «Εἶναι καλὸ τὸ συγκόλλημα». Γιατί οἱ κατασκευαστὲς τῶν εἰδώλων ὅταν φτιάξουν ἓνα χέρι ἢ ἓνα πόδι ἢ καὶ κάποιον ἄλλο μέλος τοῦ σώματος, τὰ ὀλοκληρώνουν μὲ συγκόλληση, καὶ ἀφοῦ συναρμόσσουν τὰ μέλη μὲ τὰ ἄλλα μέλη καὶ τὰ στερεώσουν μὲ καρφιά, ἔπειτα τὰ τοποθετοῦν στὴ θέση τους, ἐξασφαλίζοντας τὴ σταθερότητά τους ὥστε νὰ μὴν ταλαντεύονται. Αὐτὰ ὅλα εἶναι γελοιοποίηση, καὶ τίποτα ἄλλο, καὶ ἀπόδειξη τῆς ματαιοφροσύνης καὶ ἀκραΐας ἀνοησίας ἐκείνων πού τὰ προσκυνοῦν. Γιατί, τὸ νὰ γνωρίζουν ὅτι τὸ εἶδωλο ἀποτελέσθηκε ἀπὸ μικρὰ κομμάτια καὶ συγκολλήματα τῶν ἐπιμέρους, καὶ ὅτι τὴ δημιουργία καὶ τὴν παφισιμονή του καὶ τὴ σταθερότητα καὶ τὴν ἀσφάλειά του τὴν ὀφείλει πρὸς καρφιά, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὰ προσκυνοῦν καὶ

ἔχειν, εἶτα προσκυνεῖν αὐτὰ καὶ θεοὺς ὀνομάζειν, πῶς οὐχ ἀπάσης μωρίας ἐπίμεστον ἀληθῶς;

Στίχ. 8-10. «Σὺ δέ, Ἰσραήλ, παῖς μου Ἰακώβ, ὃν ἐξελεξάμην, σπέρμα Ἀβραάμ, ὃν ἠγάπησα, οὗ ἄντελαβόμην ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς καὶ ἐκ τῶν σκοπιῶν αὐτῆς ἐκάλεσά σε, καὶ εἶπά σοι· Παῖς μου εἶ, ἐξελεξάμην σε, καὶ οὐκ ἐγκατέλιπόν σε. Μὴ φοβοῦ. Μετὰ σοῦ γάρ εἰμι. Μὴ πλανῶ. Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ Θεός σου ὁ ἐνισχύσας σε, καὶ ἐβοήθησά σοι καὶ ἠσφαλισάμην σε τῇ δεξιᾷ τῇ δικαίᾳ μου».

10 Μυσταγωγῆσας εὖ μάλα τοὺς ἐξ ἔθνῶν καὶ εἰδέναι παρασκευάσας, ὅτι καὶ Θεός ἐστι καὶ τῶν ὅλων δημιουργός, αὐτῶ τε ὑπεῖκει τὰ πάντα καὶ τοῖς θείοις αὐτοῦ νεύμασι, καὶ γεγόνασιν ἐν ἀρχαῖς, καὶ πρὸς τὸ εἶναι παρενηνεγμένα πέπηγεν ἐν καλῶ καὶ ἀκλόνητον ἔχει διαμονήν, παραθαροσύνει
15 λοιπὸν ἀναγκαίως τοὺς τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων ἱεροουργούς, δι' ὧν ἔμελλον τὸν τῆς κατηγήσεως ποιεῖσθαι λόγον τοῖς ἐξ ἔθνῶν. Ἀποφαίνει δὲ αὐτοὺς σοφοὺς καὶ εὐτολμοτάτους, καὶ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων ἀρετῆς ἀποφέρει πρὸς ἀνάμνησιν, καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς γενομένην ἀγάπην εἰ-
20 δέναι θούλεται. Ταύτη τοί φησι· «Σὺ δέ, Ἰσραήλ, παῖς μου, Ἰακώβ, ὃν ἐξελεξάμην, σπέρμα Ἀβραάμ, ὃν ἠγάπησα». Ἰακώβ δὲ καὶ Ἰσραήλ καὶ σπέρμα τὸ Ἀβραάμ τοῦ ἠγαπημένου, εἶεν ἂν οὐχ ἕτεροι παρά γε τοὺς ἐξ Ἰσραήλ πιστεύσαντας εἰς Χριστόν, ὧν οἶονεῖ τινες ἀπαρχὴν γεγόνασιν οἱ θεσπέ-
25 σιοι μαθηταί. Ἀπολέκτους δὲ γενέσθαι καὶ ἠγαπηθῆσθαι φησι τοὺς πατέρας, μονονουχὶ λέγων· Οἱ ἐκ ῥίζης εὐγενοῦς καὶ τῆς οὕτω τετμημένης καὶ ἠγαπημένης παρ' ἐμοῦ, οἱ ἐξ αἵματος Ἀβραάμ, τῆς πατρῴας ἀρετῆς ζηλοῦτε τὴν εὐφημίαν καὶ τῆς ἐκείνων φιλοθείας γένεσθε μιμηταί. Ἀντιλαβέσθαι
30 γε μὴν τοῦ Ἀβραάμ, φησί, καλέσαι τε ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς αὐτόν, ἥτοι ἐκ τῶν σκοπιῶν αὐτῆς, διὰ τοι τὸ πόρρωθεν καὶ ἐκ γῆς Χαλδαίων μετακεκλήσθαι πρὸς τὴν Ἰουδαίαν. Ἀκήκοε

νά τὰ ὀνομάζουν θεούς, πῶς δὲν εἶναι ἀληθινὰ αὐτὸ γεμᾶτο ἀπὸ κάθε ἀνοησία;

Στίχ. 8-10. «Ἐσὺ ὄμως, Ἰσραήλ, παιδί μου Ἰακώβ, πού σε ξεχώρισα, ἀπόγονε τοῦ Ἀβραάμ, πού σε ἀγάπησα καὶ σε παρέλαβα ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ σε κάλεσα ἀπὸ τις κορυφές τῶν βουνῶν καὶ σοῦ εἶπα: Ἐσὺ εἶσαι δούλος μου, σε ξεχώρισα καὶ δὲν σε ἐγκατέλειψα. Μὴ φοβᾶσαι, γιατί εἶμαι μαζί σου. Μὴν πέσεις σὲ πλάνη, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου, πού σε ἐνίσχυσα καὶ σε βοήθησα καὶ σε ἐξασφάλισα μὲ τὴ δίκαια δεξιὰ μου».

Ἄφου δίδαξε κατ' ἄριστο τρόπο τοὺς ἔθνικοὺς καὶ τοὺς ἔκανε νὰ γνωρίσουν, ὅτι καὶ Θεὸς εἶναι καὶ δημιουργὸς τῶν ὄλων, καὶ ὅτι τὰ πάντα ὑπακούουν σ' αὐτὸν καὶ στὰ θεῖα νεύματα, κι ἔχουν παραχθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ ἀφου ἦρθαν στὴν ὑπαρξη, σταθεροποιήθηκαν στὸ καλὸ κι ἔχουν ἀκλόνητη τὴν παραμονή τους, ἐνθαρρύνει κατ' ἀνάγκη τοὺς ἱερουργοὺς τῶν θείων θεσπισμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κατηχήσουν τοὺς ἔθνικοὺς, καὶ τοὺς καθιστᾶ σοφοὺς καὶ πάρα πολὺ τολμηροὺς, ὑπενθυμίζοντάς τους τὴν ἀρετὴ τῶν ἀγίων πατέρων καὶ θέλοντας νὰ μάθουν τὴν ἀγάπη πού τοὺς ἔδειξε. Γι' αὐτὸ λέγει: «Ἐσὺ ὄμως, Ἰσραήλ, παιδί μου Ἰακώβ, πού σε ξεχώρισα, ἀπόγονε τοῦ Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖο ἀγάπησα». Ἰακώβ βέβαια καὶ Ἰσραήλ καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ τοῦ ἀγαπημένου, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες πού πίστεψαν στὸν Χριστό, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἀπαρχὴ κατὰ κάποιον τρόπο ὑπῆρξαν οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Ξεχωρισμένοι, λέγει, καὶ ἀγαπημένοι ὑπῆρξαν οἱ πατέρες σας, πού εἶναι σὰ νὰ τοὺς λέγει: Ἐσεῖς πού προέρχεσθε ἀπὸ εὐγενικὴ ρίζα, τὴν τόσο τιμημένη καὶ ἀγαπημένη ἀπὸ ἐμένα, οἱ ἐξ αἵματος ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἐπιδιώξτε μὲ ζῆλο τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς τῶν πατέρων σας καὶ γίνετε μιμητὲς τῆς φιλοθείας ἐκείνων. Παρέλαβε, λέγει, τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν κάλεσε ἀπὸ τὰ ἄκρα τῆς γῆς, ἤτοι ἀπὸ τὰ πιὸ ψηλά καὶ ἀπόμακρα μέρη αὐτῆς, ἐπειδὴ ἀπὸ μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων εἶχε μετα-

γὰρ Θεοῦ λέγοντος· «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω». Εἰτά φησιν ὡς περὶ παντὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι «Εἰπά σοι· Παῖς μου εἶ». Πρωτότοκος γὰρ ὠνόμασται. Γέγονε δὲ καὶ ἀπόλεκτος, ὡς ἔφην, καὶ οὐκ ἐγκατελείφθη παρὰ Θεοῦ. Ἦκουσε· «Μὴ φοβοῦ», καὶ προσέτι τό, «Μὴ πλανῶ. Ἐγὼ γὰρ εἰμι ὁ Θεός σου ὁ ἐνισχύσας σε». Ἐδιδάσκετο γὰρ διὰ τοῦ νόμου, ὅτι Θεὸς εἷς ἐστι καὶ Κύριος εἷς, καὶ αὐτῷ χρὴ μόνον λατρεύειν, καὶ ὅτι θεβοήθηται παρ' αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς, ὅς ἐστι δημιουργὸς αὐτοῦ δύνამις, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Υἱός. Καὶ ἀσφαλῆς αὐτοῦ γέγονε, καὶ κρείττων πάσης ἐπιβουλῆς. Νενίκηκε γὰρ ἔθνη καὶ κληρονόμηκε τὴν γῆν αὐτῶν ἐκείνων.

Στίχ. 11-14. «Ἴδου ἐντραπήσονται καὶ αἰσχυνθήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοί σοι. Ἔσονται γὰρ ὡς οὐκ ὄντες, καὶ ἀπολοῦνται πάντες οἱ ἀντίδικοί σου. Ζητήσεις αὐτούς, καὶ οὐχ εὐρήσεις τοὺς ἀνθρώπους, οἳ παροινήσουσιν εἰς σέ. Ἔσονται γὰρ ὡς οὐκ ὄντες, καὶ οὐκ ἔσονται οἱ ἀντιπολεμοῦντές σοι, ὅτι ἐγὼ ὁ Θεός σου ὁ κρατῶν τῆς δεξιᾶς σου, ὁ λέγων σοι· Μὴ φοβοῦ, σκώληξ Ἰακώβ, ὀλιγοστός Ἰσραήλ. Ἐγὼ ἐβοήθησά σοι, λέγει ὁ Θεός, ὁ λυτρούμενός σε ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, καὶ αἰνετός εἰς τοὺς αἰῶνας».

Ἀπόδοσις καὶ ταῦτα τοῖς ἀνωτέρω. «Σὺ γὰρ, Ἰσραήλ, παῖς μου», φησί, «καὶ Ἰακώβ, ὃν ἐξελεξάμην, σπέρμα Ἀβραάμ, ὃν ἠγάπησα». «Ἴδου αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοί σου». Πλεῖστοι μὲν γὰρ γεγονάσι κατὰ καιροῦς, οἳ τοῖς ἀγίοις μυσταγωγοῖς ἀνοσίως ἐπιβουλεύσαντες καὶ τοῖς σωτηρίοις κηρύγμασι τὰ ἐκ τῆς αὐτῶν δυστροπίας ἀντεξαγαγεῖν ἐπιχειρήσαντες. Ἀλλά γε γόνασιν ὡς οὐδὲν καὶ ἀπολώλασιν οἳ τῆς εὐσεβείας ἀντίδι-

κληθεῖ στήν Ἰουδαία. Γιατί ἄκουσε τὸν Θεὸ πού τοῦ ἔλεγε· «Φύγε ἀπὸ τῆ χώρα σου καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ἀπὸ τῆ γενιὰ τοῦ πατέρα σου, καὶ πήγαινε στὴ γῆ πού θὰ σοῦ δείξω»⁴⁴. Ἔπειτα λέγει σὰ νὰ ἀναφέρεται σ' ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες· «Σοῦ εἶπα· Εἶσαι παιδί μου». Γιατί ὀνομάσθηκε πρωτότοκος. Ἐγινε καὶ ἐκλεκτός, ὅπως εἶπα, καὶ δὲν τὸν ἐγκατέλειψε ὁ Θεός. Ἄκουσε νὰ τοῦ λέ-γει· «Μὴ φοβᾶσαι», καὶ ἀκόμα, «Μὴν παραδίνεσαι στήν πλάνη. Γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου πού σέ ἐνίσχυσε». Γιατί ὁ νόμος δίδασκε ὅτι ἓνας Θεός ὑπάρχει καὶ ἓνας Κύριος, κι αὐτὸν μόνο πρέπει νὰ λατρεύουν, καὶ ὅτι βοηθήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆ δεξιὰ του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ δημιουργικὴ δύναμή του, δηλαδή ὁ Υἱός. Καὶ ἕξαιτίας του κατέστη ἐκεῖ ἀσφαλῆς καὶ νικητὴς κάθε ἐπιβουλῆς. Γιατί νίκησε τοὺς ἐθνικούς καὶ κληρονόμησε τὴ χώρα ἐκείνων.

Στίχ. 11-14. «Νὰ, θὰ ντροπιαστοῦν καὶ θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ αἰσχύνη ὅλοι οἱ ἀντίπαλοί σου. Γιατί θὰ γίνουν σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν, καὶ ὅλοι οἱ ἀντίθετοί σου θὰ ἀφανισθοῦν. Θὰ τοὺς ἀναζητήσεις καὶ δὲν θὰ βρεῖς τοὺς ἀνθρώπους πού θὰ σοῦ φερθοῦν ἀνόητα. Θὰ γίνουν σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν καὶ δὲν θὰ ὑπάρξουν οἱ ἀντίμαχοί σου, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου πού σέ κρατῶ ἀπὸ τὸ χέρι, πού σοῦ λέγω· Μὴ φοβᾶσαι, σκουλήκι Ἰακώβ, ὀλιγοάνθρωπε Ἰσραήλ. Ἐγὼ σέ βοήθησα, λέγει ὁ Θεός, ἐγὼ πού σέ λύτρωσα, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, πού πρέπει νὰ ὑμνεῖται στοὺς αἰῶνες».

Καὶ αὐτὰ εἶναι ἀπόδοση στὰ προηγούμενα. Γιατί λέγει· Σὺ, Ἰσραήλ, παιδί μου Ἰακώβ, πού σέ ξεχώρισα, ἀπόγονε τοῦ Ἀβραάμ, τὸν ὁποῖο ἀγάπησα». «Νὰ, θὰ ντροπιασθοῦν καὶ θὰ κυριευθοῦν ἀπὸ αἰσχύνη ὅλοι οἱ ἀντίπαλοί σου». Γιατί πάρα πολλοὶ ὑπῆρξαν κατὰ καιροὺς ἐκεῖνοι πού ἐπιβουλεύθηκαν κατὰ τρόπο ἀσεβῆ τοὺς ἁγίους διδασκάλους καὶ ἐπιχείρησαν ν' ἀντιπαραθέσουν στὸ σωτήριο κήρυγμα τὰ πλάσματα τῆς κακοτροπίας τους. Ἀλλὰ κατήντησαν σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν καὶ ἕξαφανίσθηκαν οἱ

κοι. Τὸ γὰρ ἀντιπράττειν τοῖς ἱεροουργοῖς τοῦ θεοῦ κηρύγματος εἶη ἂν ἕτερον οὐδέν, πλὴν ὅτι τὸ μάχεσθαι τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασιν. Οὐκ ἔσονται τοίνυν, φησὶν, ἀλλὰ «ζητήσεις αὐτούς, καὶ οὐ μὴ εὗρης τοὺς εἰς σέ πεπαρωνηκότας
5 Ἔσονται γὰρ ὡς οὐκ ὄντες». Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ διὰ φωνῆς τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ὑμνούμενον· «Εἶδον ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν· καὶ ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὗρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ». Κατεπαίρονται μὲν γὰρ πολλοὶ
10 τῶν τὰ ὑψηλὰ φρονεῖν εἰωθότων τῆς τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἡλικίας Ἄλλ' «ὀλόρριζοι ἐκ γῆς ὀλοῦνται», καθὰ φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, καὶ οἱ φρονουῦντες τὰ ὑψηλὰ δεινὴν καὶ ἀδόκητον ὑπομενοῦσι τριβὴν. Γέγραπται γάρ· «Ὅς ὑψηλὸν ποιεῖ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον, ζητεῖ συντριβὴν».

15 Οὐκοῦν «οὐκ ἔσονται», φησὶν, «οἱ ἀντιπολεμοῦντές σε»· καὶ οὐ δὴ πού φησιν, ὅτι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἀντιστήσεται μὲν οὐδεὶς. Ὑπάρξει δὲ πάντως τὸ λαμπρᾶς ἰέναι γαλήνης. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀληθές. Μυριοὶ γὰρ ὅσοι πεπολεμήκασιν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐδὲ εὗρεθεῖεν ὡς ὑπάρχοντες, ταπεινούμενοι δηλονότι καὶ τοῖς τῆς θείας ὀργῆς κινήμασιν ὑποπίπτοντες. Ταύτητοι πρὸς εὐανδρίαν ἀνακομίζει αὐτοὺς λέγων· «Ἐγὼ ὁ Θεός σου ὁ κρατῶν τῆς δεξιᾶς σου», τοῦτ' ἐστὶν ὁ ἀντιλαμβανόμενός σου καὶ ἀποφαίνων κρείττονα παντὸς πειρασμοῦ. Ἐγὼ «ὁ λέγων σοι, Μὴ φοβοῦ, Ἰακώβ,
25 ὀλιγοστός Ἰσραὴλ». Ὅσον μὲν γὰρ πρὸς γε τὴν τῶν πολεμούντων πληθύν, ἤτοι τὰς δυναστείας, ὀλιγοστός ἦν παντελῶς ὁ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ σύμπαν φημὶ τὸ ἔθνος, ἀλλὰ τοὺς πρὸς αὐτοῦ ληφθέντας εἰς ἀποστολήν. Ἄλλ' ἦν ὁ σώζων αὐτοὺς μέγας, ἰσχυρὸς καὶ κραταιὸς εἰς ἐπικουρίαν, ἄμα-
30 χον ἔχων τὴν χεῖρα. Λυτρομένου γὰρ Θεοῦ τίς ὁ κακῶσαι δυνάμενος;

ἀντίμαχοι τῆς εὐσέβειας. Γιατί τὸ νὰ ἀντιπράττουν στοὺς ἱερουργοὺς τοῦ θεοῦ κηρύγματος δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι μάχονται τὸ κήρυγμα τῆς εὐσέβειας. Δὲν θὰ ὑπάρξουν λοιπὸν, λέγει, ἀλλὰ «Θὰ τοὺς ἀναζητήσεις καὶ δὲν θὰ βρεῖς ἐκείνους ποὺ σοῦ φέρθηκαν μὲ ἀφροσύνη. Γιατί θὰ εἶναι σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διακηρύσσεται μὲ τὴ φωνὴ τοῦ μακάριου Δαβίδ· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ ὕψη καὶ νὰ ἐπαίρεται σὰν τὰ κέδρα τοῦ Λιβάνου· πέρασα ὅμως ξανὰ, καὶ νὰ, δὲν ὑπῆρχε· τὸν ἀναζήτησα, καὶ ὁ τόπος του δὲν βρέθηκε»⁴⁵. Πολλοὶ δηλαδή ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συνήθως φρονοῦν τὰ ὑψηλὰ ἐπαίρονται κατὰ τῆς ἀξίας τῶν ἀγίων διδασκάλων. Ἀλλὰ θὰ ἐξαφανισθοῦν ὁλόρριζα ἀπὸ τὴ γῆ⁴⁶, ὅπως λέγει ἡ ἀγία Γραφή, καὶ ὅσοι φρονοῦν τὰ ὑψηλὰ θὰ ὑποστοῦν φοβερὴ καὶ ἀπροσδόκητη συντριβή. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ὅποιος κτίζει ψηλὸ τὸ σπίτι του, ζητεῖ τὴ συντριβὴ του»⁴⁷.

«Δὲν θὰ ὑπάρξουν» λοιπὸν, λέγει, ὅσοι σοῦ ἀντιπαρατάσσονται»· πουθενὰ βέβαια δὲν λέγει ὅτι κανένας δὲν θ' ἀντισταθεῖ στοὺς ἀγίους ἀποστόλους, καὶ ὅτι θ' ἀπολαύσουν λαμπρὴ καὶ γαλήνια ζωὴ· γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Γιατί μύριοι ὅσοι τοὺς ἔχουν πολεμήσει, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ βρεθοῦν ὡς νὰ ὑπάρχουν, ταπεινωμένοι δηλαδή καὶ δεχόμενοι τὰ ξεσπάσματα τῆς θείας ὀργῆς. Γι' αὐτὸ τοὺς ὀδηγεῖ σὲ γενναῖο φρόνημα λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ σὲ κρατῶ ἀπὸ τὸ χέρι», δηλαδή αὐτὸς ποὺ σὲ βοηθῶ καὶ σὲ ἀναδεικνύω νικητὴ σὲ κάθε πειρασμό. Ἐγὼ «ποὺ λέγω, Μὴ φοβᾶσαι, Ἰακώβ, λιγοστὲ Ἰσραήλ». Γιατί σὲ σύγκριση πρὸς τοὺς παμπληθεῖς ἐχθρούς τους ἢ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς, οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν τελείως λιγοστοί· καὶ δὲν λέγω βέβαια ὅλο τὸ ἔθνος, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ παρελήφθησαν ἀπὸ αὐτὸν γιὰ κάποια ἀποστολή. Ἀλλ' αὐτὸς ποὺ τοὺς ἔσωζε ἦταν μεγάλος, ἰσχυρὸς καὶ δυνατὸς βοηθός, ποὺ εἶχε ἀκταμάχητο τὸ χέρι του (τὴ δύναμή του). Γιατί ὅταν σὲ σώζει ὁ Θεός, ποῖος μπορεῖ νὰ σοῦ κάνει κακό;

47. Παροιμ. 17, 16.

Στίχ. 15-16. «Ίδου ἐποίησά σε ὡς τροχούς ἀμάξης, ἀλοῦντας, καινούς, πρηστηροειδεῖς. Καὶ ἀλόησεις ὄρη καὶ λεπτυνεῖς βουνούς, καὶ ὡς χοῦν θήσεις καὶ λικμήσεις, καὶ ἄνεμος λήψεται αὐτούς καὶ καταγιγίς διασπερεῖ αὐτούς».

Αἰγυπτίων μὲν παιῖδες συνενεγκόντες ἐξ ἀγρῶν ἐπὶ τὴν ἄλωνα δράγματα, εἶτα βούς ἐπαφιέντες αὐτοῖς καὶ ἐν κύκλῳ περικομίζοντες, καταλεπτύνουσι ταῖς χηλαῖς τοὺς ἀστάχους, διακρίνουσι δὲ καὶ διωστῶσι τῶν ἀχύρων σῖτον· οἱ γε 10 μὴν ἐν ἑτέραις πόλεσι καὶ χώραις ἀμάξαις χρώμενοι καὶ τροχοῖς πρηστηροειδέσιν. Αὐτὸ δὴ τουτὶ μεμελετήκασι κατορθοῦν. Ίδου τοίνυν, φησὶν, ὦ Ἰσραήλ, πεποίηκά σε ὡς τροχούς ἀμάξης ἀλοῦντας, καινούς, πρηστηροειδεῖς. Καὶ τί τὸ ἀλοῶμενον; Ἄσταχυς ἄρα καὶ σῖτος καὶ τὰ ἐξ ἀγρῶν 15 εἰς ἄλλω συμπεφυρμένα; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ὄρη καὶ βουνοί. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ τοιοῖδε πάλιν; Πρῶτον μὲν αἱ πονηραῖ τε καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις. Δέδωκε γὰρ ἡμῖν ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. Εἶτα παρεικάζειν ἔοικεν ὄρεσι 20 καὶ βουνοῖς τοὺς ὑψηλὰ φρονεῖν εἰωθότας, καὶ ὑπέρογκον ἔχοντας φρόνημα, ὑψοῦ τε ἠρμένους καὶ ἐν δυναστείαις ὄντας κοσμικαῖς, καὶ τοῖς ἀγίοις μυσταγωγοῖς κατέξανιστάντες ἑαυτοὺς καὶ δίκην ὄρων ἢ βουνῶν ὑπαντᾶν εἰωθότας, ὡς δυσχερεστάτην αὐτοῖς ἀποφαίνειν τὴν ὁδόν, τὴν 25 ἐπὶ γε, φημί, τῷ χρόνῳ πληροῦν τῆς ἀποστολῆς τὸν δρόμον. Ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτως ὄντας, φησί, λεπτυνεῖς, ἀχύρων δίκην ἀναπτῆναι παρασκευάσεις ταῖς τῶν ἀνέμων αὔραις διασκιδναμένους καὶ οἶον καταγιγίδα διδούς, ὥστε διασπείρειν αὐτούς. Βαδιοῦνται γὰρ οὕτω πρὸς τὸ μηδέν.

30 Στίχ. 16-17. «Σὺ δὲ εὐφρανθήσῃ ἐπὶ τοῖς ἀγίοις, Ἰσραήλ. Καὶ ἀγαλλιάσονται οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἐνδεεῖς. Ζητήσουσι

Στίχ. 15-16. «Νά, σὲ ἔκανα σὰν τοὺς τροχοὺς ἄλωνιστικῆς μηχανῆς, καινούργιους, πριονωτούς, καὶ θ' ἄλωνίσεις τὰ ὄρη, θὰ τρίψεις σὰν ἄχυρα τὰ βουνὰ καὶ θὰ τὰ κάνεις σκόνη καὶ θὰ τὰ λιχνίσεις, καὶ θὰ τὰ πάρει ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θύελλα θὰ τὰ σκορπίσει».

Οἱ Αἰγύπτιοι ἀφοῦ συγκεντρώσουν τὰ δεμάτια ἀπὸ τὰ χωράφια στὰ ἄλώνια, ἀφήνουν ἔπειτα πάνω σ' αὐτὰ βόδια, τὰ ὁποῖα γυρίζοντας κυκλικά κατατρίβουν τὰ στάχυα μὲ τὰ πέλματά τους⁶², καὶ στὴ συνέχεια ξεχωρίζουν καὶ ἀφαιροῦν τὸ σιτάρι ἀπὸ τὰ ἄχυρα. Σὲ ἄλλες πάλι πόλεις καὶ χῶρες χρησιμοποιοῦν ἀμάξια μὲ τροχοὺς πριονωτούς, καὶ ἐπιδιώκουν αὐτὸ τὸ ἴδιο νὰ ἐπιτύχουν. Νὰ λοιπόν, λέγει, ὦ Ἰσραήλ, σὲ ἔκανα σὰν τοὺς τροχοὺς τοῦ ἀμαξιτοῦ ποὺ ἄλωνίζουν, καινούργιους, πριονωτούς. Καὶ τί εἶναι αὐτὸ ποὺ ἄλωνίζουν; Στάχυα ἄραγε καὶ σιτάρι καὶ ὅσα ἀπὸ τὰ χωράφια ρίχνονται στὸ ἄλώνι ἀνακατεμένα; Καθόλου, ἀλλὰ ὄρη καὶ βουνά. Κι αὐτὰ πάλι τί εἶναι. Πρῶτον βέβαια οἱ πονηρὲς καὶ ἀντικείμενες δυνάμεις. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ πατοῦμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ⁴⁸. Ἐπειτα φαίνεται νὰ παρομοιάζει μὲ ὄρη καὶ βουνὰ ἐκείνους ποὺ συνήθως μεγαλοφρονοῦν καὶ ἔχουν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ποὺ εἶναι ἀνεβασμένοι ψηλὰ καὶ κατέχουν κοσμικὴ ἐξουσία, καὶ ἀντιπαραθέτουν τὸν ἑαυτὸ τους στοὺς ἁγίους διδασκάλους, καὶ οἱ ὁποῖοι συνήθως τοὺς ἀντιμετωπίζουν σὰν ὄρη ἢ βουνά, γιατί τοὺς καθιστοῦν πάρα πολὺ δύσκολο τὸ δρόμο, τὸ νὰ ἐκπληρῶνουν, ἐννοῶ, ἐγκαίρως τὴν πορεία τῆς ἀποστολῆς τους. Ἀλλὰ κι αὐτούς, λέγει, ποὺ εἶναι τέτοιοι, θὰ τοὺς τρίψεις καὶ θὰ τοὺς κάνεις σὰν τὰ ἄχυρα νὰ τοὺς πάρουν οἱ πνοὲς τῶν ἀνέμων καὶ νὰ τοὺς σκορπίσουν, στέλνοντας τοὺς κατὰ κάποιον τρόπο θύελλα, ὥστε νὰ τοὺς διασκορπίσει. Γιατὶ ἔτσι θὰ βαδίσουν πρὸς τὸ μηδέν.

Στίχ. 16-17. «Ἐσὺ ὅμως, Ἰσραήλ, θὰ εὐφρανθεῖς ἕξαιτίας τῶν ἁγίων. Θὰ νιώσουν ἐπίσης ἀγαλλίαση οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ στερημένοι. Γιατὶ θὰ ζητήσουν νερὸ καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει, καὶ ἡ γλώσ-

γὰρ ὕδωρ, καὶ οὐκ ἔσται, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἀπὸ τῆς δίψης ἐξηράνθη. Ἐγὼ εἶμι Κύριος ὁ Θεός, ἐγὼ ἐπακούσομαι ὁ Θεός Ἰσραήλ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω αὐτούς».

Οἱ μὲν οὖν ἐχθροὶ τοῦ θείου κηρύγματος καὶ τὴν σὴν
5 διακόπτοντες τρίβον, ὧ Ἰσραήλ, φησὶν, οἰχήσονται πρὸς ἀπώλειαν. «Εὐφρανθήσῃ δὲ σὺ ἐν τοῖς ἁγίοις, Ἰσραήλ», τοῦτ' ἔστιν ἐντροφήσεις ὅταν ἴδῃς πολλοὺς γεγονότας ἁγίους καὶ ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ τεταγμένους. «Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάν-
10 τες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα». Ὅτι δὲ χαίρειν ἦν ἔθος καὶ ἐπιγάννησθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐπὶ τοῖς εἰωθόσιν εὐδοκιμεῖν, διὰ πίστεως δηλονότι τῆς εἰς Χριστόν, σαφηνεῖ καὶ ὁ Παῦλος ἐπιστέλλων αὐτοῖς καὶ λέγων· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου». Καὶ ἕκαστον
15 δὲ τῶν ἁγίων μαθητῶν τὸν αὐτὸν διακεῖσθαι τρόπον φαίην ἂν ἔγωγε, καὶ μάλα εἰκότως. Θυμηδίας γὰρ τῆς ἀνωτάτω πρόφασις ἦν αὐτοῖς ἢ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφή καὶ τῶν οὐκ εἰδότην τὴν ἀλήθειαν ἢ πρὸς τὸ ἄμεινον ἀνακομιδή.

«Εὐφρανθήσῃ» τοίνυν «ἐν τοῖς ἁγίοις, Ἰσραήλ». Τίνες
20 δὲ οὗτοι διαδείκνυσι, λέγων· «Ἀγαλλιάσονται οἱ πτωχοὶ καὶ ἐνδεεῖς», τοῦτ' ἔστι τὰ ἔθνη. Ἦσαν γὰρ ἐν ἐνδείᾳ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἀμέτοχοι παντελῶς τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων. Τοὺς γὰρ ὄλως ἀγνοοῦντας αὐτὸν ἀμοιρεῖν ἀνάγκη τῶν εἰς ἀρετὴν ἀνχημάτων. «Οἱ πτωχοὶ» τοιγαροῦν
25 «καὶ οἱ ἐνδεεῖς ἀγαλλιάσονται». Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; «Ζητήσουσι γὰρ ὕδωρ, καὶ οὐκ ἔσται», φησί, «καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἀπὸ τῆς δίψης ἐξηράνθη». Τὸ δέ, «ζητήσουσιν», ἐν τούτοις, ἀντὶ τοῦ, ἐζήτησαν, φησὶν. Ἐπειδὴ δὲ οὐχ εὐρήκασιν, «ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑπὸ δίψης ἐξηράνθη». Γεγόνασι
30 μὲν γὰρ καὶ παρ' Ἑλλησι πολλοὶ φιλολόγοι τε καὶ φιλοζητηταί, καὶ τῆς ἀληθείας ἐρευνηταί, ἀλλ' οὐκ ἦν παρ' αὐτοῖς

σα τους θά στεγνώσει ἀπὸ τῆ δίψα. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός, ἐγὼ, ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ, θά ἀκούσω τῆ δέησή τους καὶ δὲν θά τοὺς ἐγκαταλείψω».

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ θείου κηρύγματος, λέγει, καὶ πού διακόπτουν τὸ δρόμο σου, ὦ Ἰσραήλ, θά ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια. «Ἐσὺ ὅμως θά εὐφρανθεῖς ἐξαιτίας τῶν ἁγίων, Ἰσραήλ», δηλαδή θά γεμίσεις ἀπὸ εὐφροσύνη ὅταν δεῖς πολλοὺς νὰ ἔχουν γίνει ἅγιοι καὶ νὰ εἶναι καταταγμένοι στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ. Γιατὶ λέγει: «Δὲν εἶναι Ἰσραηλιῖτες ὅλοι ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραήλ, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, εἶναι ὅλοι τέκνα αὐτοῦ, ἀλλὰ ὡς ἀπόγονοι θεωροῦνται τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας»⁴⁹. Ὅτι βέβαια ἦταν συνήθεια νὰ χαίρονται καὶ νὰ εὐφραίνονται οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἐξαιτίας ἐκείνων πού εὐδοκίμοῦσαν, στὴν πίστη τους δηλαδή πρὸς τὸν Χριστό, τὸ διασαφηνίζει καὶ ὁ Παῦλος στέλλοντας ἐπιστολὴ πρὸς αὐτοὺς καὶ λέγοντας: «Χαρὰ καὶ στέφανος μου»⁵⁰. Καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους μαθητὲς θά ἔλεγα ἐγὼ ὅτι εἶχαν τὴν ἴδια διάθεση, καὶ πολὺ εὐλογοῦσα. Γιατὶ ἦταν ἀφορμὴ ὑπέριστατης χαρᾶς ἢ ἐπιστροφῆς ἐκείνων πού βρισκόνταν στὴν πλάνη καὶ ἢ ἐπαναφορὰ στὸ σωστὸ ἐκείνων πού δὲν γνώριζαν τὴν ἀλήθεια.

«Θά εὐφρανθεῖς» λοιπὸν «ἐξαιτίας τῶν ἁγίων, Ἰσραήλ». Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ τὸ δείχνει λέγοντας: «Θά νοιώσουν ἀγαλλίαση οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ στερημένοι», δηλαδή τὰ ἔθνη. Γιατὶ ἦταν στερημένοι ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ τελείως ἀμέτοχοι τῶν χαρισμάτων ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὅσοι τὸν ἀγνοοῦν τελείως εἶναι ἀνάγκη νὰ μένουν ἀμέτοχοι τῶν τιμῶν τῆς ἀρετῆς. «Οἱ φτωχοὶ» λοιπὸν «καὶ οἱ στερημένοι θά νοιώσουν ἀγαλλίαση». Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; «Θά ζητήσουν νερὸ καὶ δὲν θά ὑπάρχει», λέγει, «καὶ ἡ γλῶσσα τους στεγνώσει ἀπὸ τῆ δίψα». Τὸ «θά ζητήσουν» ἐδῶ λέγεται ἀντὶ τοῦ «ζήτησαν». Κι ἐπειδὴ δὲν βρῆκαν, «ἡ γλῶσσα τους στεγνώσει ἀπὸ τῆ δίψα». Ὑπῆρξαν κι ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες πολλοὶ φίλοι τῶν λόγων καὶ τῆς ἀναζήτησης καὶ ἐρευνητὲς τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ δὲν

ὁ ταῦτα διδάσκειν εἰδώς. Οὐκ ἦν ὕδωρ τὸ ζωοποιόν. Οὐκ ἦν ὁ κατακορέσαι δυνάμενος τοῖς εἰς ἀλήθειαν δόγμασι τοὺς ἐρωῶντας αὐτῆς. «Ἐξηράνθη τοίνυν ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑπὸ δίψης». Ἀλλ' «ἐγὼ ὑπακούσομαι αὐτῶν», φησὶν, «ὁ 5 Θεὸς Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω αὐτούς». Κατηλέησε γὰρ τὴν τῶν πλανωμένων πληθύν, καὶ οὐκ ἀφήκεν αὐτὴν ἐν ἐνδείᾳ τῶν ἄνωθεν χαρισμάτων, ἐνέπλησε δὲ μᾶλλον, καὶ τίνα δὴ τρόπον, διὰ τῶν ἐφεξῆς εὐμάλα διατρανοῖ

Στίχ. 18-20. «Ἀλλ' ἀνοίξω ἐπὶ τῶν ὀρέων ποταμούς, καὶ 10 ἐν μέσῳ τῶν πεδίων πηγὰς· ποιήσω τὴν ἔρημον εἰς ἔλη, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς. Θήσω εἰς τὴν ἄνυδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκην, ἵνα ἴδωσι καὶ γνῶσι καὶ ἐννοηθῶσι καὶ ἐπιστῶνται ἅμα, ὅτι χεὶρ Κυρίου ἐποίησε ταῦτα πάντα 15 καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ κατέδειξε».

Ἐρημόν τε καὶ ἄνυδρον εἶναί φησι τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν. Ἐρημον μὲν διὰ τοι τὸ ἐπιλωθῆναι τρόπον τινὰ καὶ φυτῶν ἐρήμην εἶναι τῶν εὐθαλεστάτων, νοητῶν δὲ δηλονότι, ἀκάνθης δὲ μόνης ὀρεᾶσθαι τροφὸν καὶ ξύλων ἀγρίων 20 μητέρα, καὶ ὅσα πυρὶ πρὸς τὸ δαπανᾶσθαι χρήσιμον. Ταῦτα τὰ ἔθνη ποτὲ ἐκαρποφόρει, ἀλλὰ τοῖς πάλαι δεδιψηκόσι φησὶν· «Ἀνοίξω μὲν ἐπὶ τῶν ὀρέων ποταμούς», ἄνδρας ἀγίους δηλονότι τοὺς τὸν θεῖον καὶ ἄνωθεν καταπλουτήσαντας λόγον, καὶ ποταμίων ναμάτων δίκην τοῖς διψῶσιν 25 ἐκχέοντας καὶ οἶον ἀναπηγάζοντας. Ὡστε καὶ τὴν ἔρημον ποτὲ μεταβαλοῦσαν τὴν ὄψιν ἔλη φαίνεσθαι, καὶ δρυμούς, «καὶ γῆν τὴν διψῶσαν ἐν ὑδραγωγοῖς». Ὑδραγωγοὶ δὲ πάλιν εἶεν ἢ οἱ κατὰ καιροὺς καὶ ἐν ἐκάστη χώρᾳ τε καὶ πόλει γεγονότες μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν Ἐκκλη- 30 σιῶν, οἱ καθάπερ ἐκ πηγῶν τε καὶ ποταμῶν τῶν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικισάμενοι

ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους ἐκεῖνος πού γνώριζε νὰ διδάξει αὐτά. Δέν ὑπῆρχε τὸ ζωοποιὸ νερό. Δέν ὑπῆρχε αὐτὸς πού μποροῦσε νὰ ἱκανοποιήσῃ πλήρως μὲ τὴ διδασκαλία τῆς ἀλήθειας τοὺς ἐραστὲς αὐτῆς. «Στέγνωσε» λοιπὸν «ἡ γλῶσσα τους ἀπὸ τὴ δίψα». Ἄλλὰ «Ἐγώ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, θ' ἀκούσω», λέγει, «τὴ δέησή τους καὶ δέν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψω». Πράγματι ἔδειξε τὸ ἔλεός του πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πλανημένων καὶ δέν τοὺς ἄφησε στερημένους ἀπὸ τὰ οὐράνια χαρίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς γέμισε ἀπὸ αὐτά, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, τὸ διευκρινίζει ἄριστα μὲ τὰ ἐπόμενα.

Στίχ. 18-20. «Ἄλλὰ θ' ἀνοίξω ἐπάνω στὰ βουνὰ ποταμοὺς καὶ μέσα στὶς πεδιάδες πηγές. Θὰ μεταβάλω τὴν ἔρημο σὲ ἔλη καὶ τὴ διψασμένη γῆ θὰ τὴ γεμίσω μὲ ἀγωγοὺς νεροῦ. Θὰ κάνω νὰ βλαστήσουν στὴν ἀνυδρῆ γῆ κέδρα καὶ πυξάρια καὶ μυρσίνη καὶ κυπαρίσσια καὶ λεύκες, γιὰ νὰ δοῦν καὶ νὰ μάθουν καὶ νὰ καταλάβουν καὶ μαζὶ νὰ διαπιστώσουν, ὅτι τὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἔκανε ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ φανέρωσε ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ».

Ἡ ἔρημο καὶ ἀνυδρῆ γῆ λέγει ὅτι εἶναι ἡ χώρα τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ἔρημος βέβαια ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχε ἀπογυμνωθεῖ καὶ ἦταν ἔρημη ἀπὸ τὰ θαλερότερα φυτὰ, δηλαδὴ τὰ νοητὰ, καὶ ἔβλεπε κανεὶς νὰ εἶναι μόνον τροφὸς ἀγκαθιῶν καὶ μητέρα ἄγριων δένδρων καὶ ὅσων χρησιμεύουν πρὸς καύση στὴ φωτιά. Αὐτὰ τὰ καρποφοροῦσαν κάποτε τὰ ἔθνη, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς πού παλαιὰ διψοῦσαν λέγει: «Θ' ἀνοίξω στὰ βουνὰ ποταμοῦς», δηλαδὴ ἄνδρες ἁγίους πού θὰ ἔχουν πλούσιο τὸν θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο καὶ σὰν νόματα τῶν ποταμῶν θὰ τὸν ἀφήνουν νὰ ξεχυθεῖ στοὺς διψασμένους καὶ θὰ τὸν ἀναβλύζουν κατὰ κάποιον τρόπο. Ὡστε καὶ ἐκείνη πού ἦταν ἔρημος κάποτε, μεταβάλλοντας τὴν ὄψη, νὰ φαίνεται σὰν ἔλη καὶ δρυμοί: «καὶ τὴ διψασμένη γῆ θὰ τὴ γεμίσω ἀπὸ ἀγωγοὺς νεροῦ». Ἀγωγοὶ νεροῦ πάλι μπορεῖ νὰ εἶναι ὅσοι κατὰ καιροὺς καὶ σὲ κάθε χώρα καὶ πόλη ἔγιναν μυσταγωγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ σὰν ἀπὸ πηγές καὶ ποταμοὺς τῆς θεόπνευστης Γραφῆς διοχετεύσουν τὸ λόγο στὸ νοῦ καὶ τὴν

λόγον, καὶ εἰς ἑτέρους αὐτὸν μεθιστᾶσιν, οἷά τινες ὑδραγωγοὶ κήπους κατάρδοντες τοὺς εὐθαλεστάτους

Τίνα δὲ τρόπον ἡ ἔρημος εἰς ἔλη μεταστήσεται, καὶ ποίων ἔσται ξύλων τροφός, διδάσκει λέγων· «Θήσω εἰς τὴν
5 ἄνυδρον γῆν κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκη». Ταῦτα δὲ πάντα ἔστιν εὐώδη καὶ ἄσηπτα ξύλα. Πρόσεσι δὲ τοῖς ἁγίοις καὶ τὸ εὐοσμον, νοητῶς δὲ διὰ πολιτείας εὐαγοῦς, καὶ τό γε μὴ καταφθείρεσθαι καθιεμένους ἐκλύτους εἰς ἐπιθυμίας κοσμικᾶς, ἔσταναι δὲ καὶ
10 ἐρηρυσμένους, ῥιζοῦντος Θεοῦ καὶ ἀνέχοντος ταῖς ἐπικουρίαις. Ὑποστηρίζει γὰρ τοὺς δικαίους ὁ Κύριος, καθὰ γέγραπται. Ἔσονται δέ, φησί, ποταμοὶ καὶ πηγαὶ καὶ ὑδραγωγοὶ καὶ ἐν ὄρεσι καὶ πεδίοις, καὶ οἶον πανταχοῦ. Ἔσται δὲ καὶ ἔρημος εἰς ἔλη, ἵνα οἱ καλούμενοι διὰ πίστεως καὶ
15 αὐταῖς ὄψουσιν ἰδῶσιν, ἐπιγνῶσι δὲ καὶ δι' ἐννοιῶν ἀγαθῶν, καὶ δὴ καὶ μάθοιεν ἐκ τῆς τῶν γεγονότων μεγαλουργίας καὶ ἀδοκῆτου μεταβολῆς, ὅτι δὴ μὴ ἀπλῶς μηδὲ αὐτομάτως τὰ οὕτω μεγάλα καὶ διαδόητα κατορθοῦσθαι φιλεῖ. Κατέδειξε γὰρ μᾶλλον αὐτὰ χεῖρ Κυρίου, τοῦτ' ἔστι δύνα-
20 μίς τε καὶ ἐξουσία θεοπρεπῆς, ἥγουν ὁ Υἱός, «δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα γέγονέ» τε ἤδη καὶ τεθαυματούργηται παρὰ τοῦ Πατρός. Οὐ γὰρ ψευδῶνυμοι θεοί, οὔτε μὴν στοιχεῖα κοσμικά, ἀλλ' οὐδὲ ὁ νομισθεὶς εἶναι Θεὸς τοῦ αἰ-
25 ωνος τούτου, γέγονεν αὐτῷ ἐργάτης, ἀλλ' ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσ-

Στίχ 21. «Ἐγγίζει ἡ κρίσις ὑμῶν, λέγει ὁ Θεός· ἤγγισαν αἱ θουλαὶ ὑμῶν, λέγει ὁ βασιλεὺς Ἰακώβ».

Τὴν τῶν ἐθνῶν κλησιν ὡς ἔσται κατὰ καιροῦς εὖ μάλα διειρηκῶς, ὑποσχόμενός τε ποιήσιν τὴν ἔρημον εἰς ἔλη, καὶ
30 τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς, κέδροις τε καὶ πύξῳ καὶ

καρδιά τους, τὸν μεταβιδάζουν σὰν κάποιοι ὑδραγωγοὶ ἀρδεύον-
τας τοὺς πλέον θαλλερούς κήπους.

Μὲ ποιὸ τρόπο ὅμως ἡ ἔρημος θὰ μεταβληθεῖ σὲ ἔλη καὶ
ποιῶν δένδρων τροφὸς θὰ γίνεῖ, τὸ διδάσκει λέγοντας: «Θὰ
κάνω νὰ βλαστήσουν στὴν ἀνυδρῆ γῆ κέδρα καὶ πυξάρια καὶ
μυρσίνες καὶ κυπαρίσσια καὶ λεῦκες». Ὅλα αὐτὰ εἶναι εὐώδη
δένδρα καὶ ποὺ δὲν σαπίζουν. Ὑπάρχει καὶ στοὺς ἁγίους καὶ ἡ
εὐωδία, νοητὰ δηλαδή ἐκπεμπόμενη ἀπὸ τὴν ἁγία πολιτεία τους,
καὶ ἡ δυνατότητα νὰ μὴ καταφθείρονται παραδιδόμενοι στὸν
ἔκλυτο βίον τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ νὰ μένουν σταθεροὶ
καὶ στερεωμένοι, ἀπλώνοντας ὁ Θεὸς τὶς ρίζες τους καὶ συγκρα-
τώντάς τους μὲ τὴ βοήθειά του. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «ὁ
Κύριος ὑποστηρίζει τοὺς δίκαιους»^{50α}. Θὰ ὑπάρξουν, λέγει, ποτα-
μοὶ καὶ πηγές καὶ ἀγωγοὶ ὕδατος καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὶς πεδιά-
δες καὶ κατὰ κάποιο τρόπο παντοῦ. Ὁ ἀλλάξει καὶ ἡ ἔρημος καὶ
θὰ γίνεῖ ἔλη, ὥστε ὅσοι καλοῦνται μέσω τῆς πίστεως νὰ δοῦν μὲ τὰ
ἴδια τους τὰ μάτια καὶ νὰ κατανοήσουν καὶ μὲ ἀγαθὲς σκέψεις,
καὶ μάλιστα καὶ νὰ μάθουν ἀπὸ τὰ μεγαλουργήματα ποὺ θὰ συμ-
βοῦν καὶ τὴν ἀπρόσμενη μεταβολή, ὅτι τὰ τόσο μεγάλα καὶ περι-
βόητα ἔργα δὲν συνηθίζεται νὰ γίνονται ἔτσι ἀπλὰ οὔτε αὐτόμα-
τα. Γιατὶ τὰ κατόρθωσε καὶ τὰ παρουσίασε μᾶλλον τὸ χεῖρι τοῦ
Κυρίου, δηλαδή ὁ Υἱὸς, «μέσω τοῦ ὁποίου καὶ μὲ τὸν ὁποῖο ἔγι-
ναν ἤδη τὰ πάντα»^{50β} καὶ κατορθώθηκαν μὲ θαυματουργικὸ
τρόπο ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ἐργάτης ὄλων αὐτῶν δὲν εἶναι οὔτε
οἱ ψευδώνυμοι θεοί, οὔτε βέβαια τὰ κοσμικὰ στοιχεῖα, οὔτε ἐπί-
σης καὶ ἐκεῖνος ποὺ θεωρήθηκε θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ
κατόρθωσε ὁ Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ.

Στίχ. 21. «Ἡ κρίση σας πλησιάζει, λέγει ὁ Θεός. Πλησίασε ἡ
φανέρωση τῶν σκέψεων σας, λέγει ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰακώβ».

Ἐξήγησε πολὺ εὐστοχα τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν ποὺ θὰ
γίνεῖ στὸν καιρὸ της, καὶ ἀφοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ μεταβάλει τὴν
ἔρημο σὲ ἔλη καὶ τὴ διψασμένη γῆ σὲ ἀγωγούς ὑδάτων καὶ ὅτι

τοῖς ἑτέροις φυτοῖς κατάκομον ἀποφῆναι, καὶ τὴν ἑαυτοῦ
 χεῖρα θαυμασθήσεσθαι λέγων, ὡς τῶν οὕτω μεγάλων δημι-
 ουργόν, προσδιαλέγεται πάλιν τοῖς τῶν εἰδώλων ποιηταῖς
 καὶ τοῖς τὰ τοιάδε τεχνίταις, καὶ φησιν ἐγγὺς γενέσθαι τὴν
 5 κρίσιν αὐτῶν. «Κρίσιν» δέ φησιν ἢ τὴν ὀφειλομένην κόλα-
 σιν αὐτοῖς, ἢ γουν τὴν αἰσχύνην καὶ ἐντροπήν. Ὅσια γὰρ
 ψήφω Θεοῦ καὶ δικαίῳ κρίματι κολασθεῖεν ἂν ὡς ἡπατηκό-
 τες τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ βουλὰς οὐκ ἀληθεῖς εἰσκεκομικότες.
 Ἐδίδαξαν γὰρ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τῷ ξύλῳ λέγειν, «Πατήρ μου
 10 εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, Σὺ ἐγέννησάς με». Ταύτη τοι καὶ ἐγγίσει
 φησὶ τὰς βουλὰς αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν εἰς πέρας ἐλθεῖν, κα-
 τασείοντος τὴν πλάνην καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαθίας ἀχλὺν κατα-
 σκεδαννύντος Θεοῦ, καὶ οὐχ ἑνὸς τῶν παρ' αὐτῶν ὄντος,
 τῶν ψευδωνύμων δηλονότι φαιμέν, ἀλλὰ Κυρίου καὶ Θεοῦ
 15 κατὰ ἀλήθειαν καὶ τοῦ βασιλέως Ἰακώβ, τοῦτ' ἔστι τῶν ἐξ
 αἵματος Ἰσραήλ. Ἀποφέρει δὲ διὰ τούτων εἰς ἀνάμνησιν
 τῶν γεγονότων σημείων ἐπὶ τῇ λυτρώσει τῶν ἐξ Ἰσραήλ, δι'
 ὧν εὖ μάλα διαγινώσκεται τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοπρεποῦς
 ἐξουσίας ἢ ἀσυγκρίτου ὑπεροχῆς ἢ δύναμις.

20 Στίχ. 22-24. «Ἐγγισάτωσαν καὶ ἐπαγγειλάτωσαν ὑμῖν ἃ
 συμβήσεται, ἢ τὰ πρότερα τίνα ἦν εἶπατε, καὶ ἐπιστή-
 σομεν τὸν νοῦν, καὶ γνωσόμεθα, τί τὰ ἔσχατα καὶ τὰ
 ἐπερχόμενα. Εἶπατε ἡμῖν, ἀναγγείλατε τὰ ἐπερχόμενα
 ἐπ' ἐσχάτου, καὶ γνωσόμεθα, ὅτι θεοί ἐστε. Εὖ ποιήσατε
 25 καὶ κακώσατε, καὶ θαυμασόμεθα καὶ ὀψόμεθα ἅμα, ὅτι
 πόθεν ἐστὲ ὑμεῖς, καὶ πόθεν ἡ ἐργασία ὑμῶν· ἐκ γῆς βδέ-
 λυμα ἐξελέξαντο ὑμᾶς».

Τῆς θείας τε καὶ ἀπορρήτου δόξης ἰδιὸν τε καὶ ἐξαίρε-
 τον τὸ πάντα μὲν εἰδέναί, ἀγνοεῖν δὲ παντελῶς οὐδὲν οὔτε
 30 τῶν προγεγονότων, οὔτε τῶν ἐνεστηκότων, ἢ τῶν ἐσομέ-

θά τὴν καταφυτεύσει μὲ κέδρα καὶ πυξάρια καὶ τὰ ἄλλα φυτά, καὶ ὅτι θὰ θαυμασθεῖ, λέγει, τὸ χέρι τοῦ ποῦ δημιούργησε αὐτὰ τὰ τόσο μεγάλα, συνδιαλέγεται πάλι μὲ τοὺς κατασκευαστὲς τῶν εἰδώλων καὶ τοὺς τεχνίτες αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ λέγει ὅτι ἡ κρίση τοὺς βρίσκειται κοντά. «Κρίση» ὀνομάζει ἢ τὴν τιμωρία ποῦ τοὺς ὀφείλεται, ἢ τὴν αἰσχύνη καὶ τὴ ντροπή. Γιατὶ θὰ τιμωρηθοῦν μὲ ἅγια ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ δίκαια κρίση, γιατί ἐξαπάτησαν τὴν ὑφήλιο καὶ εἰσήγαγαν σκέψεις ὄχι ἀληθινές. Γιατὶ δίδαξαν τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε «στὸ ξύλο, «ἐσὺ εἶσαι ὁ Πατέρας μου, καὶ στήν πέτρα, Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁵¹. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει καὶ ὅτι πλησιάζουν οἱ βουλές τους, δηλαδή θὰ τερματισθοῦν, κατακλονίζοντας τὴν πλάνη καὶ διασκορπίζοντας ὁ Θεὸς τὴν ὁμίχλη ἀπὸ τὴν ἀμάθεια, καὶ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς δικούς τους, ἐννοοῦμε ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, ἀλλὰ ὁ ἀληθινὸς Κύριος καὶ Θεὸς καὶ βασιλιάς τοῦ Ἰακώβ, δηλαδή τῶν ἐξ αἵματος ἀπογόνων τοῦ Ἰσραήλ. Μὲ αὐτὰ βέβαια τοὺς μεταφέρει στήν ἀνάμνηση τῶν θαυματουργικῶν ἔργων ποῦ εἶχαν γίνεῖ κατὰ τὴ λύτρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολὺ καλὰ διακρίνεται ἡ θεϊκὴ ἐξουσία ποῦ ὑπάρχει σ' αὐτόν, ἢ ἡ δύναμη τῆς ἀσύγκριτης ὑπεροχῆς του.

Στίχ. 22-24. « Ἴσως ἔρθουν καὶ ἄς ἀναγγεῖλουν σὲ σᾶς αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν ἢ ποῖα ἦταν τὰ προηγούμενα· πεῖτε, καὶ θὰ συγκεντρώσομε τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ μας γιὰ νὰ μάθομε, ποῖα εἶναι τὰ ἔσχατα καὶ αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ συμβοῦν. Πεῖτε μας, ἀναγγεῖλατε αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον, καὶ θὰ καταλάβομε ὅτι εἴσατε θεοί. Εὐεργετήστε καὶ προξενήστε κακά, καὶ θὰ σᾶς θαυμάσομε καὶ συνάμα θὰ μάθομε ἀπὸ ποῦ προέρχεσθε ἐσεῖς καὶ ἀπὸ ποῖο ὑλικὸ εἴσατε καμωμένοι. Εἴσατε ἓνα βδέλυγμα καμωμένο ἀπὸ χῶμα ποῦ ἐπέλεξαν οἱ τεχνίτες σας».

Γνώρισμα ξεχωριστὸ καὶ ἐξαίρετο τῆς θείας καὶ ἀπόρρητης δόξας εἶναι τὸ ὅτι γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ δὲν ἀγνοεῖ ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔγιναν προηγουμένως, οὔτε ἀπὸ ὅσα γίνονται

νων. Καὶ γοῦν διὰ μὲν τοῦ πανσόφου Μωσέως τὰ πρὸ τῆς συμπλήξεως τοῦδε τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐν ἀρχαῖς ἐναργῆ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς καθίστησι λέγων· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου», καὶ τὴν παντὸς τοῦ κόσμου ποίησιν ἀκριδέστατα διεξέρχεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ πάλαι λαλήσας ἐκεῖνα διὰ Μωσέως, ἀπήγγειλεν ἡμῖν τὰ ἐν ἐσχάτοις· ὡς γὰρ ὁ αὐτοῦ φησι μαθητής· «Καινοὺς οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν 10 καὶ τὰ ἐπαγγέλματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν». Ἔστι δὲ ἀκοῦσαι λέγοντος ἐναργῶς· «Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθήσεται τι;». Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς «ζῶν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναργῆς καὶ τομώτερος μᾶλλον μαχαίρας διστόμου, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, 15 καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ Θεός, σώζει μὲν καὶ εὐεργετεῖ καὶ ἀπάσης ἐμπύμπλησι θυμηδίας, πνευματικῆς δηλονότι, τοὺς σεβομένους αὐτόν, κακοῖ δὲ καὶ ὑποφέρει ταῖς δίκαις τοὺς καταφρονεῖν εἰω- 20 θότας καὶ ἀγαθουργεῖν οὐκ ἀνεχομένους.

Ἀλλὰ τῶν οὐδὲν ἐν γε τοῖς ἐκ λίθων πεπονημένοις κατίδοι τις ἄν. Τί γὰρ οἶδεν ἄψυχος ὕλη; Ἡ πῶς ἂν εὖ ποιήσῃ ἂν τινα, ἢ καὶ κακῶσαι δύναιντο τὰ μήτε ἑαυτοῖς ἐπαμῦναι δυνάμενα, λαβόντα δὲ παρ' ἐτέρων καὶ τὸ ἐστάναι τε καὶ 25 ὀρᾶσθαι μόνον; Ἡκέτωσαν τοίνυν, φησὶν, οἱ νομισθέντες παρ' ὑμῖν εἶναι θεοί, ἀπαγγειλάτωσαν ἃ συμβήσεται, λεγέτωσαν τὰ πρότερα καὶ τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἐπερχόμενα. Γνωσόμεθα γὰρ τότε, φησὶν, ὅτι θεοί ἐστε. Ἀλλ' οὐ δύνασθε, φησὶν, ἀπαγγεῖλαι. Οὐκοῦν, κἂν «εὖ ποιήσατε καὶ κακώ- 30 σατε». Εἰ δὲ τούτων δύνασθε δρᾶν οὐδὲν, λοιπὸν ὀψόμεθα,

52. Γέν. 1, 1-2.

54. Πρβλ. Ἱερ. 23, 24.

53. Β' Πέτρ. 3, 13.

55. Ἐβρ. 4, 12-13.

τώρα ἢ πρόκειται νὰ γίνουν. Τὰ ὅσα βέβαια ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὴ συγκρότηση τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ ὅσα ἔγιναν στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τὰ παρουσιάζει μὲ σαφήνεια στοὺς ἀνθρώπους μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ λέγοντας, «Στὴν ἀρχὴ ὁ Θεὸς ἔκανε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Ἡ γῆ ἦταν ἀόρατη καὶ ἀδιαμόρφωτη καὶ σκοτάδι ἀπλωνόταν ἐπάνω στὴν ἀβυσσο»⁵², καὶ ἐκθέτει στὴ συνέχεια μὲ μεγάλη ἀκρίβεια τὴ δημιουργία ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, πού παλαιὰ μίλησε καὶ εἶπε αὐτὰ μέσω τοῦ Μωυσῆ, μᾶς ἀνήγγειλε ὅσα θὰ συμβοῦν στὰ ἔσχατα. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, «Ἀναμένομε μὲ ἀγωνία καινούργιους οὐρανούς καὶ καινούργια γῆ καὶ τὶς ὑποσχέσεις αὐτοῦ»⁵³. Μποροῦμε ἐπίσης νὰ τὸν ἀκοῦσομε νὰ λέγει ρητὰ: «Μήπως θὰ μείνει κάτι κρυφὸ ἀπὸ μένα;»⁵⁴. Καὶ πράγματι εἶναι ἀληθινὰ ζωντανὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δραστικὸς καὶ πιὸ κοφτερὸς ἀπὸ μαχαίρι δίκοπο καὶ προχωρεῖ μέχρι καὶ τὸν διαχωρισμὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῶν ἁρμῶν καὶ τῶν μυελῶν, καὶ δὲν ὑπάρχει δημιουργήμα ποῦ νὰ εἶναι κρυμμένο ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ὅλα εἶναι γυμνά καὶ ὀλοφάνερα στὰ μάτια του»⁵⁵. Ἐπειδὴ ὁμως εἶναι Θεός, σώζει βέβαια καὶ εὐεργετεῖ καὶ γεμίζει ἀπὸ κάθε χαρὰ, πνευματικὴ φυσικὰ, ἐκείνους πού τὸν τιμοῦν, προξενεῖ ὁμως κακὰ καὶ τιμωρεῖ αὐτούς πού συνηθίζουν νὰ τὸν περιφρονοῦν καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ κάνουν τὸ καλό.

Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ δεῖ κανεὶς στοὺς καμωμένους ἀπὸ πέτρα. Τί δηλαδή γνωρίζει ἡ ἀψυχη ὕλη; Ἡ πῶς θὰ μπορούσαν νὰ εὐεργετήσουν κάποιον ἢ καὶ νὰ βιάψουν, αὐτὰ πού δὲν μποροῦν οὔτε τὸν ἑαυτό τους νὰ ὑπερασπισθοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλους ἔχουν στηθεῖ καὶ φαίνονται μόνο; Ἄς ἔρθουν λοιπόν, λέγει, αὐτοὶ πού θεωρήθηκαν ἀπὸ σᾶς ὅτι εἶναι θεοί, ἅς μᾶς ἀνογγείλουν αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν, ἅς μᾶς ποῦν τὰ προηγούμενα καὶ τὰ τελευταῖα καὶ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν σὸ μέλλον. Γιατί τότε θὰ μάθομε, λέγει, ὅτι εἴσαστε θεοί. Ἀλλὰ δὲν μπορείτε, λέγει, νὰ μᾶς τὰ πεῖτε. Εὐεργετήστε τουλάχιστο καὶ προξενήστε βλάβη. Ἄν λοιπὸν δὲν μπορείτε νὰ κάνετε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, μὲ τὴ σειρά μας θὰ δοῦμε,

τουτ' ἔστιν εὐκόλον ἰδεῖν, πόθεν ἔστε ὑμεῖς καὶ πόθεν ἡ ἐργασία ὑμῶν· ἔστε γὰρ ἐκ γῆς βδέλυγμα πεποιημένον. Ἡ γὰρ ἐκ ξύλου φέρε εἰπεῖν τὸ εἶδωλον γένοιτ' ἂν, ἢ λίθου λαμπροῦ καὶ ἐξευλεγμένου, ἤγουν ἐξ ἑτέρας ὕλης ταῦτα δὲ πάντα ἔστιν ἐκ γῆς. Δεῖ δὲ οἶμαι καταθαυμάσαι τοὺς τῶν εἰδώλων προσκυνητάς, εἰ μηδὲ ἐκεῖνο ἐγνώκασιν παρ' αὐτῶν, τό, ὅποι ποτὲ καταλήξει τὰ πράγματα αὐτοῖς. Οὐ γὰρ ἔγνωσαν ἢ προειρηκασιν ὡς αὐτοῖς τεμένεσι κατεμπροσηθήσονται, κείσονται δὲ καὶ εἰς γέλωτα κατὰ καιροὺς καὶ αὐτοῖς
10 τοῖς πάλαι πεπλανημένοις.

Στίχ. 25. «Ἐγὼ δὲ ἤγειρα τὸν ἀπὸ βορρᾶ, καὶ τὸν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν· κεκλήσονται τῷ ὀνόματί μου».

Ὁ μὲν γὰρ τῶν ἀκαθάρτων εἰδώλων ἔσμός, ἐπεὶ περ ἦσαν ἕτερον οὐδέν, πλὴν ὅτι μόνον ξύλα τε καὶ λίθοι, πε-
15 πλανήκασιν τοὺς ἠπατημένους. Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς παντελῶς οὐδέν ἢ τῶν πρώτων ἢ τῶν ἐσχάτων, οὔτε μὴν εὖ πεποιήκασί τινας, ἤγουν κακῶσαι δεδύνηνται. Ἐγὼ δέ, φησὶν, ἐπεὶ περ ἀγαθός εἰμι Θεός, θεβούλημαι πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Σέσωκα
20 τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐν ἴσῳ τοῖς τεθνεῶσι κειμένους ἤγειρα πολλούς. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οὔτοι διδάσκει λέγων· «Τὸν ἀπὸ βορρᾶ, καὶ τὸν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν», τουτ' ἔστι τὸν λαὸν τὸν ἐξ ἔθνῶν. Ὡς γὰρ τοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν νοτιωτάτην οὔσαν βορειοτέρα μᾶλλον ἢ τῶν ἔθνῶν καὶ τὸν
25 πρὸς ἀκτῖνα λαχοῦσα τόπον. Οὐκοῦν ὁ ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν εἶη ἂν ὁ ἐξ ἔθνῶν λαός, οἱ κέκληνται τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Χριστιανοὶ γὰρ ὠνομάσαμεθα καὶ ἐσμέν. Κατεκτήσατο γὰρ αἵματι τῷ ἰδίῳ ἡμᾶς καὶ ἠγοράσαμεθα τιμῆς καὶ ἐσμέν οὐχ ἑαυτῶν. «Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων
30 ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ

δηλαδή είναι εύκολο νὰ διαπιστώσομε, ἀπὸ ποῦ προέρχεσθε ἐσεῖς καὶ ἀπὸ τί ὑλικὸ ἔχετε κατασκευασθεῖ· εἶστε δηλαδή ἓνα βδέλυγμα καμωμένο ἀπὸ χῶμα. Γιατὶ ἢ ἀπὸ ξύλου λόγου χάρη μπορεῖ τὸ εἶδωλο νὰ γίνει, ἢ ἀπὸ πέτρα λαμπερὴ καὶ ἐπιλεγμένη, ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλο ὑλικό. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ γῆ. Πρέπει ὁμως, νομίζω, νὰ καταθαυμάσομε τοὺς προσκυνητὲς τῶν εἰδώλων, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸ ἔμαθαν ἀπὸ αὐτά, τὸ ποῦ θὰ καταλήξουν τὰ πράγματα γι' αὐτούς. Γιατὶ δὲν ἔμαθαν οὔτε τοὺς προεῖπαν ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς ναοὺς τοὺς θὰ καοῦν κι αὐτά, καὶ πεσμένα καταγῆς θὰ προκαλοῦν στοὺς μετέπειτα καιροὺς τὸ γέλοιο καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ παλαιότερα εἶχαν περιπέσει στὴν πλάνη αὐτή.

Στίχ. 25. «Ἐγὼ ὁμως ξεσήκωσα τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸ βορρᾶ καὶ τὸν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, καὶ θὰ κληθοῦν νὰ ἔρθουν στὸ ὄνομά μου».

Τὸ πλῆθος βέβαια τῶν ἀκάθαρτων εἰδώλων, ἐπειδὴ δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο, παρὰ μονάχα ξύλα καὶ πέτρες, παραπλάνησαν ἐκείνους ποὺ ἔξαπατήθηκαν, γιατί δὲν τοὺς εἶπαν ἀπολύτως τίποτε οὔτε ἀπὸ τὰ πρῶτα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἔσχατα, ἀλλ' οὔτε εὐεργέτησαν κάποιους, οὔτε μποροῦν νὰ τοὺς κάνουν κακό. Ἐγὼ ὁμως, λέγει, ἐπειδὴ εἶμαι ἀγαθὸς Θεός, θέλω νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια⁶⁶. Ἔσωσα τὴν οἰκουμένη, πολλοὺς ἀνέστησα ποὺ κείτονταν νεκροί. Καὶ ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ τὸ διδάσκει λέγοντας· «Αὐτὸν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν βορρᾶ κι ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου», δηλαδή τὸν λαὸ τῶν ἐθνικῶν. Γιατὶ ὡς πρὸς τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ποὺ εἶναι πολὺ πρὸς τὰ νότια, βορειότερη εἶναι ἡ χώρα τῶν ἐθνικῶν καὶ ἡ χώρα πρὸς τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου. Ἐπομένως ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὸν βορρᾶ καὶ ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου θὰ εἶναι οἱ λαοὶ τῶν ἐθνικῶν, ποὺ κλήθηκαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ἔχομε ὀνομασθεῖ Χριστιανοὶ καὶ εἴμαστε. Καθόσον μᾶς κατέκτησε μὲ τὸ αἷμα του καὶ μᾶς ἀγόρασε μὲ τίμημα, καὶ δὲν ἀνήκομε πιά στὸν ἑαυτό μας⁶⁷. Γιατὶ λέγει· «Πέθανε ἓνας γιὰ

ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι». Τοιγάρτοι φαμέν
 ὡς πρὸς γε τὸν ἑαυτῶν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν· «Κύριε,
 ἐκτὸς σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν, τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν».
 Κεκλήμεθα τοίνυν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ
 5 εἰρημένον διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς· «Τοῖς δὲ δουλεύ-
 ουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ
 τῆς γῆς». Δοκεῖ δέ, φησί, τὸν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν Χριστὸν
 εἶναι λέγειν, διὰ τοι τὸ γεγράφθαι περὶ αὐτοῦ· «Ἴδου ἀνῆρ,
 Ἀνατολή ὄνομα αὐτῶ». Καὶ πάλιν, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 10 τρός περὶ αὐτοῦ λέγοντος· «Τίς ἐξήγειρεν ἀπὸ ἀνατολῶν
 δικαιοσύνην;». «Γέγονε γὰρ ἡμῖν δικαιοσύνη Χριστός, ἀγι-
 ασμός τε καὶ ἀπολύτρωσις» προσέτι.

Στίχ. 25-26. «Ἐρχέσθωσαν ἄρχοντες, καὶ ὡς πηλὸς κερα-
 μέως καὶ ὡς κεραμεὺς καταπατῶν πηλὸν καταπατηθή-
 15 σεσθε. Τίς γὰρ ἀναγγελεῖ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἵνα γνῶμεν καὶ τὰ
 ἔμπροσθεν, καὶ ἐροῦμεν, ὅτι ἀληθής ἐστιν; Οὐκ ἔστιν ὁ
 προλέγων, οὐδὲ ὁ ἀκούων τοὺς λόγους ὑμῶν».

Ἐμελλε γάρ, Θεοῦ κατανεύοντος, ἡ τῶν εἰδώλων πλη-
 θὺς καταπίμπρασθαι καὶ τοῖς τῶν πιστευσάντων ποσὶ πη-
 20 λουῦ παρερῥίφθαι δίκην. Πεπάτηνται γὰρ καὶ ὡς χοῦς ἢ καὶ
 ὡς πηλὸς κεραμέως, καὶ ἕτερον ὄντα παρὰ τοῦτον οὐδέν.
 Ἦν γὰρ ἐκ γῆς ἡ γέννησις αὐτοῖς. Ὅτι δὲ ἔμελλε ταῦτα σύμ-
 παντα πρὸς πέρας ἄγεσθαι κατὰ καιροὺς στρατηγούντων
 ἀγίων καὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ νεύμασιν ὑπηρετούντων νεανικῶς
 25 καταδείκνυσι λέγων τό, «Ἐρχέσθωσαν ἄρχοντες», τοῦτ'
 ἔστιν ἀναδεικνύσθωσαν οἱ τῶν λαῶν ἡγεμόνες, οἱ τοὺς εἰς
 ἐμὲ πιστεύοντας ἐπιθήγοντες τῇ πλάνῃ, ἐξοπλίζοντές τε κα-
 τὰ τῶν ἀψύχων θεῶν. Τίς γὰρ ἐν αὐτοῖς, φησὶν, ἀπαγγελεῖ
 τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἵνα γνῶμεν, ἢ καὶ τὰ ἔμπροσθεν, ἵνα, ἐκβεβη-

58. Β' Κορ. 5, 14-15.

61. Ζαχ. 6, 12.

59. Ἦσ. 26, 13.

62. Ἦσ. 41, 2.

60. Ἦσ. 65, 15-16.

63. Α' Κορ. 1, 30.

χάρη ὅλων, γιὰ νὰ μὴ ζοῦν πλέον γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους οἱ ζωντανοί, ἀλλὰ γι' αὐτὸν ποὺ πέθανε γιὰ χάρη τους καὶ ἀναστήθηκε»⁵⁸. Γι' αὐτὸ λέμε στὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ μας: «Κύριε, δὲν γνωρίζομε ἄλλον ἔκτὸς ἀπὸ ἐσένα, τὸ ὄνομά σου ἐπικαλοῦμαστε»⁵⁹. Ὁνομασθήκαμε λοιπὸν ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κι αὐτὸ ἐπομένως δηλώνεται μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ προφήτης. «Σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι δοῦλοι μου θὰ δοθεῖ ὄνομα νέο, ποὺ θὰ δοξασθεῖ ἐπάνω στὴ γῆ»⁶⁰. Φαίνεται ὅμως, λέγει, ὅτι αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ εἶναι ὁ Χριστὸς, γιατί ἔχει γραφεῖ γι' αὐτὸν: «Νὰ, ἓνας ἄνθρωπος, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου εἶναι Ἐνανατολή»⁶¹. Καὶ πάλι σὰ νὰ λέγει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας γι' αὐτὸν: «Ποιὸς σήκωσε καὶ ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἐνανατολή τὴ δικαιοσύνη»⁶². Γιατὶ λέγει: «Ἐγινε γιὰ μᾶς ὁ Χριστὸς δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἐπιπλέον καὶ ἀπολύτρωση»⁶³.

Στίχ. 25-26. «Ἄς ἔρθουν οἱ ἄρχοντες, καὶ ὅπως ὁ πηλὸς τοῦ κεραμοποιοῦ καὶ ὅπως ὁ κεραμοποιὸς ποὺ καταπατεῖ τὸν πηλό, ἔτσι θὰ καταπατηθεῖτε. Γιατὶ ποιὸς θ' ἀναγγεῖλει τὰ παλαιὰ, γιὰ νὰ μάθομε καὶ τὰ τωρινά, καὶ ἔτσι νὰ ποῦμε ὅτι λέγει τὴν ἀλήθεια; Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ προλέγει αὐτὰ, οὔτε κάποιος ποὺ νὰ ἀκούει αὐτὰ ποὺ λέτε».

Ἐμελλε δηλαδή μὲ τὴ συναίνεση τοῦ Θεοῦ νὰ πυρποληθεῖ τὸ πλῆθος τῶν εἰδώλων καὶ νὰ ριχθοῦν ὅμοια μὲ τὸν πηλό μπροστὰ στὰ πόδια αὐτῶν ποὺ πίστεψαν. Πράγματι καταπατήθηκαν σὰν χῶμα ἢ σὰν πηλὸς τοῦ κεραμοποιοῦ, καὶ δὲν ἦταν τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ ἡ γέννησή τους ἦταν ἀπὸ τὴ γῆ. Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο ὅλα αὐτὰ νὰ βροῦν τὸ τέλος τους στὸν καιρὸ τους μὲ στρατηγούς τοὺς ἁγίους ποὺ θὰ ὑπηρετοῦσαν μὲ νεανικὴ δύναμη τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, τὸ δείχνει λέγοντας: «Ἄς ἔρθουν οἱ ἄρχοντες», δηλαδή ἄς ἀναδειχθοῦν οἱ ἡγεμόνες τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξεγήρουν αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σέ μένα ἐναντίον τῆς πλάνης καὶ τοὺς ἐξοπλίζουν ἐναντίον τῶν ἄψυχων θεῶν. Ποιὸς ἀπὸ αὐτούς, λέγει, θὰ μᾶς ἀναγγεῖλει ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ μάθομε,

κόντων τῶν εἰρημένων εἰς πέρας, συννεύσωμεν ὅτι λελαλή-
 κασιν ἀληθῆ; Ἄλλ' «οὐκ ἦν», φησίν, ἐν τοῖς ψευδωνύμοις
 θεοῖς, ἤγουν ἐν τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, «ὁ προλέγων,
 ἀλλ' οὐδὲ ἐν ἀνθρώποις ὁ ἀκούων τοὺς λόγους ὑμῶν». Πά-
 5 λαι μὲν κατὰ τε χώρας καὶ πόλεις ἐν ταῖς τῶν εἰδώλων τεμέ-
 νεσι ψευδομανταίαι τε ἦσαν καὶ ψευδηγορίαι δαιμονίων,
 τρίποδες δὲ καὶ λέβητες καὶ πληθὺς ἀναρίθμητος τῶν ἀπα-
 τῶν εἰωθότων· ἐβάδιζον δὲ πολλοὶ χρησμοὺς ληψόμενοι
 παρ' αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐπέλαμψεν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος,
 10 πεπτῶκασι μὲν τὰ ἐν σηκοῖς εἶδωλα, σεσιγήκασι δὲ καὶ οἱ
 πλανῶντες δαίμονες, μᾶλλον δὲ καὶ κατεπέμφθησαν εἰς
 ἄδου καὶ τεταρτάρωνται, κέκληνται δὲ πρὸς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας οἱ πάλαι τοὺς παρ' αὐτῶν τιμῶντες λόγους, καὶ
 τοῦτο διδάσκει λέγων· «Οὔτε μὴν ὁ ἀκούων τοὺς λόγους
 15 ὑμῶν».

Στίχ 27-28. «Ἀρχὴν Σιών δώσω, καὶ Ἱερουσαλήμ παρα-
 καλέσω εἰς ὁδόν. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἐθνῶν ἰδοὺ οὐθεῖς, καὶ
 ἀπὸ τῶν εἰδώλων αὐτῶν οὐκ ἦν ὁ ἀναγγέλλων· καὶ ἐὰν
 ἐρωτήσω αὐτούς, Πόθεν ἐστέ; οὐ μὴ ἀποκριθῶσί μοι· εἰ-
 20 σὶ γὰρ οἱ ποιοῦντες ὑμᾶς καὶ μάτην οἱ πλανῶντες ὑμᾶς».

Ἐπισχνεῖται πάλιν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάδειξιν, δι' οὗ
 σέσωσται μὲν ἢ ὑπ' οὐρανόν, κέκληται δὲ πρὸς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας ἢ τῶν πλανωμένων πληθὺς ἵνα γὰρ ἔχωμεν τὸν
 καθηγητὴν, τὸν ἀποκομίζειν εἰδότα καὶ δυνάμενον εἰς τὴν
 25 τῆς σωτηρίας ὁδόν, γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ
 Θεοῦ Λόγος καὶ βασιλεὺς ὢν φύσει, καθὸ καὶ Θεὸς καὶ ἐκ
 Θεοῦ νοεῖται Πατρός, τοῦ δὴ πάντων κρατοῦντος καὶ ὑπὸ
 πόδας κεκλιμένην ἔχοντος τὴν κτίσιν, κεχειροτονῆσθαι λέγε-
 ται βασιλεὺς ἐφ' ἡμᾶς. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ· «Ἰδοὺ

ἢ καὶ τὰ προηγούμενα, ὥστε, ἀφοῦ πραγματοποιηθοῦν ὅσα εἶπαν, νὰ συμφωνήσομε ὅτι εἶπαν τὴν ἀλήθεια; Ἄλλὰ «δὲν ὑπῆρχε», λέγει, ἀνάμεσα στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, ἦτοι στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, κάποιος ποὺ νὰ τὰ προλέγει, ἀλλ' οὔτε «ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχει «κάποιος ποὺ νὰ ἀκούει τοὺς λόγους σας». Παλαιὰ σὲ διάφορες χῶρες καὶ πόλεις στοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων γίνονταν ψευδομαντεῖες καὶ ψευδολογίες δαιμονίων, καὶ ὑπῆρχαν τρίποδες καὶ λέβητες καὶ πλῆθος ἀμέτρητο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συνήθως ἐξαπατοῦν, καὶ πολλοὶ πήγαιναν νὰ λάβουν ἀπὸ αὐτοὺς χρησμούς. Ὅταν ὅμως ἔλαμψε σ' ἐμᾶς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴ μιά ἔπεσαν τὰ εἴδωλα ποὺ ὑπῆρχαν μέσα στοὺς ναοὺς καὶ σάπασαν οἱ δαίμονες ποὺ παραπλανοῦσαν, καὶ μᾶλλον παραπέμφθηκαν στὸν ἄδη καὶ κλείσθηκαν στὰ τάρταρα, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κλήθηκαν στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια ἐκεῖνοι ποὺ παλαιὰ τιμοῦσαν τοὺς λόγους τους· καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει λέγοντας «Οὔτε βέβαια ὑπάρχει κάποιος ποὺ νὰ ἀκούει τοὺς λόγους σας».

Στίχ. 27-28. «Θὰ δώσω τὴν ἐξουσία στὴ Σιών καὶ θὰ ἐνθαρρύνω τὴν Ἱερουσαλήμ ποὺ εἶναι ἡ εἴσοδος της. Γιατὶ ἀπὸ τὰ ἔθνη δὲν ὑπάρχει κανένας, καὶ ἀπὸ τὰ εἴδωλα τους δὲν ὑπάρχει κάποιος ποὺ νὰ φέρει τὴν ἀγγελία. Καὶ ἂν ρωτήσω αὐτούς, Ἄπὸ ποῦ εἶστε; δὲν θὰ μοῦ ἀπαντήσουν. Γιατὶ ὑπάρχουν αὐτοὶ ποὺ σᾶς ἔκαναν καὶ αὐτοὶ ποὺ μάταια σᾶς παραπλανοῦν».

Ὑπόσχεται πάλι τὴν ἀνάδειξη τοῦ Σωτήρα ἀπὸ τὸν ὁποῖο σώθηκε ἡ οἰκουμένη καὶ κλήθηκε τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ βρῖσκο- νταν στὴν πλάνη στὸ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια. Γιὰ νὰ ἔχομε δηλαδή τὸν καθηγητὴ, αὐτὸν ποὺ γνωρίζει καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας, γι' αὐτὸ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του βασιλιάς, καὶ ἐπειδὴ καὶ Θεὸς εἶναι καὶ νοεῖται προερχόμενος ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἐξουσιάζει τὰ πάντα καὶ ἔχει κείμενη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του τὴν κτίση, λέγεται ὅτι χειροτονήθηκε βασιλιάς σ' ἐμᾶς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γι' αὐτόν «Νὰ λοιπόν, θὰ βασιλεύσει σ'

δὴ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσι». Βεβασίλευκε γὰρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ Χριστός, καὶ τοῦτο ἡμῖν ἐναργὲς καθίστησι λέγων· «Ἐδόθη μοι ἐξουσία πᾶσα ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς». Καίτοι γὰρ τῶν
5 ὄλων κατεξουσιάζων ὡς Θεός, διὰ τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν ἐαυτῶ δεδόσθαι φησὶν, ἅπερ εἶχεν ὡς Θεός. Βασιλεύσας τοίνυν, ἄρχοντας ἐφ' ἡμᾶς κεχειροτόνηκε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ καὶ ἤρξαν ἡμῶν μετὰ κρίσεως, τοῦτ' ἔστι, μετὰ δικαιοσύνης.

10 «Δώσω» τοίνυν, φησί, «τῇ Σιών», τοῦτ' ἔστι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτοι τῇ τῶν πιστευόντων πληθύνει, τὴν σώζουσαν ἀρχὴν, τοῦτ' ἔστι Χριστόν. «Παρακαλέσω δὲ καὶ τὴν Ἰερουσαλήμ», ἣ ἔστι πάλιν τῆς Ἐκκλησίας εἴσοδος. Παρακεκλήμεθα γὰρ δυναμούμενοι διὰ Χριστοῦ καὶ τὴν εἰς ζωὴν ἀποφείρουσαν τὴν ἀμῆρτον δεδιδάγμεθα τρίβον. «Ἀπὸ γὰρ τῶν
15 ἐθνῶν», φησὶν, «ιδού οὐθεὶς καὶ ἀπὸ τῶν εἰδώλων αὐτῶν οὐκ ἦν ὁ ἀπαγγέλλων». Πλεῖστοι μὲν γὰρ ὅσοι γεγόνασι παρ' Ἑλλησι σοφοὶ καὶ λογάδες, ἀλλ' οὐδεὶς ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ διδάξαι δυνάμενος τὴν εἰς εὐσέβειαν ὁδόν. Εἰδώλων δὲ
20 πλήρεις οἱ παρ' αὐτοῖς ὄντες ἦσαν νέοι, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τοῖς εἰδώλοις, ἦγουν ἐν τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς, ἦν ὁ τὴν τοῦ συμφέροντος θήραν ἀγγεῖλαι δυνάμενος, ἦγουν εἰς ὁδὸν ἀπευθῆναι δικαιοσύνης Μᾶλλον δέ τι τοῦτό φημι· Οὐδ' ἂν εἰ ἐρωτηθεῖεν, φησί, «Πόθεν ἐστέ;» δύναιντ' ἂν ἀποκρίνασθαι. Οἱ δὲ ἑαυτοῦς οὐκ εἰδότες (ὑλὴ γὰρ εἰσι κωφὴ καὶ
ἀναίσθητος), πῶς ἂν ἑτέροις γένοιτο καθηγηταί; ἢ πῶς ἂν τισι καταδείξειαν ὅλως τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν; Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν ὑμᾶς μὲν ποιῶντες τοὺς ψευδωνύμους πλάττοντες θεοὺς, ὑμᾶς δὲ πάλιν πλανῶντες τοὺς προσκυνουῦντάς γε αὐτούς.

30 ΚΕΦ. 42, στίχ. 1-4. «Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἢ ψυχὴ

ἔσ᾿ αἰς βασιλιᾶς δίκαιος, καὶ θὰ κυβερνήσουν ἄρχοντες μὲ δικαιοσύνη»⁶⁴. Καὶ πράγματι βασίλευσε στὴν οἰκουμένη ὁ Χριστός, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ κάνει φανερὸ λέγοντας: «Μοῦ δόθηκε ὅλη ἡ ἐξουσία στὸν οὐρανὸ καὶ πάνω στὴ γῆ»⁶⁵. Μολονότι δηλαδὴ ἐξουσιάζει τὰ πάντα ὡς Θεός, ἐξαιτίας τῆς ἔνσαρκης οἰκονομίας λέγει ὅτι τοῦ δόθηκαν σ' αὐτὸν αὐτὰ πού εἶχε ὁ Θεός. Ὅταν λοιπὸν βασίλευσε, χειροτόνησε σ' ἐμᾶς ὡς ἄρχοντες τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι καὶ κυβέρνησαν μὲ κρίση, δηλαδὴ μὲ δικαιοσύνη.

«Θὰ δώσω» λοιπὸν, λέγει, «στὴ Σιών», δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία, ἢτοι στὸ πλῆθος αὐτῶν πού πιστεύουν, τὴν ἀρχή (ἐξουσία) πού σώζει, δηλαδὴ τὸν Χριστό, «Καὶ θὰ παρηγορήσω τὴν Ἱερουσαλήμ», ἡ ὁποία πάλι εἶναι ἡ εἴσοδος τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ παρηγορηθήκαμε ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ διδαχθήκαμε τὴν ὁδὸ πού ὀδηγεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ. Γιατὶ λέγει: «Ἀπὸ τὰ ἔθνη δὲν ὑπάρχει κανένας, καὶ ἀπὸ τὰ εἰδωλά τους κανένα δὲν ὑπῆρχε πού νὰ φέρει τὴν ἀγγελία». Πάρα πολλοὶ δηλαδὴ σοφοὶ καὶ λόγιοι παρουσιάσθηκαν ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ κανένας δὲν ὑπῆρχε πού νὰ μπορούσε νὰ διδάξει τὴν ὁδὸ τῆς εὐσέβειας. Καὶ οἱ ναοὶ τους ἦταν γεμᾶτοι εἰδωλα, ἀλλ' οὔτε στὰ εἰδωλα, δηλαδὴ στοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, ὑπῆρχε ἐκεῖνος πού θὰ μπορούσε νὰ διδάξει τὴν κατόρθωση τοῦ συμφέροντος, δηλαδὴ νὰ τοὺς κατευθύνει στὴν ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης. Μᾶλλον ἐννοῶ κάτι τέτοιο: Οὔτε ἂν ἐρωτηθοῦν, λέγει, «ἀπὸ ποῦ εἴστε;», δὲν θὰ μπορέσουν ν' ἀποκριθοῦν. Αὐτοὶ λοιπὸν πού δὲν γνωρίζουν τὸν ἑαυτό τους (γιατὶ εἶναι ὕλη κουφή καὶ ἀναίσθητη), πῶς θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν καθηγητὲς σὲ ἄλλους; Ἡ πῶς θὰ μπορούσαν γενικὰ νὰ δείξουν σὲ κάποιους αὐτὸ πού συντελεῖ στὴν ὠφέλειά τους; Γιατὶ ὑπάρχουν, ναὶ ὑπάρχουν αὐτοὶ πού πλάθουν καὶ κατασκευάζουν ἔσ᾿ αἰς τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, καὶ ἐπίσης πού παραπλανοῦν ἔσ᾿ αἰς πού τοὺς λατρεύετε.

ΚΕΦ. 42. στίχ. 1-4. «Τὸν Ἰακώβ, τὸν υἱό μου, θὰ τὸν βοηθήσω, τὸν Ἰσραήλ, τὸν ἐκλεκτό μου, τὸν ἀποδέχθηκε ἡ ψυχὴ μου.

μου. Ἐδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. Κρίσιν τοῖς ἔθνε-
 σιν ἐξοίσει. Οὐ κεκράξεται, οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθή-
 σεται ἔξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ. Κάλαμον συντεθλασμένον οὐ
 συντριψίει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλή-
 5 θειαν ἐξοίσει κρίσιν. Ἀναλάμψει, καὶ οὐ θραυσθήσεται,
 ἕως ἂν θῆ ἐπὶ γῆς κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη
 καὶ λαοὶ ἐλπιούσιν».

Προεπήγγελται, λέγων, «Ἀρχὴν Σιών δώσω», καὶ ποία
 τις αὕτη, διαδείκνυσι σαφῶς. Κεχειροτόνηται γὰρ ἐπὶ τὴν
 10 νοητὴν Σιών, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀρχων καὶ
 καθηγητής, οὐκ εἰς ἀρχὴν τοῦ πράγματος ἀναβαίνων τότε,
 ὅτε καὶ εἰς τοῦτο παρενεχθῆναι λέγεται, ἦν γὰρ καὶ ἔστιν
 αἰεὶ βασιλεὺς καὶ τῶν ὄλων Κύριος ὁ ἐκ Παρθένου Λόγος.
 Ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος, ἴδιον ποιεῖται τὸ τῆς ἀνθρω-
 15 πότητος μέτρον. Οὕτω γὰρ ἦν ἀληθῶς καὶ ἀνευδοιάστως
 πιστεύεσθαι πρὸς ἡμῶν, ὅτι γέγονε καθ' ἡμᾶς. Οὐκοῦν,
 κἂν εἰ λέγοιτο λαβεῖν τὸ κατὰ πάντων κράτος, τῆς μετὰ
 σαρκὸς οἰκονομίας ἔσται τὸ λαβεῖν, οὐ τῆς ὑπεροχῆς αὐ-
 τοῦ, καθ' ἣν νοεῖται τῶν ὄλων Δεσπότης. «Ἰακώβ» δὲ αὐ-
 20 τὸν ἀποκαλεῖ καὶ «Ἰσραήλ», ὡς ἐξ αἵματος γεγονότα τὸ
 κατὰ σάρκα τὸν ἐξ Ἰακώβ, ὃς μετωνομάσθη καὶ Ἰσραήλ.
 Φησὶ δὲ, ὅτι «Ἀντιλήψομαι», καὶ ἀπόλεκτον ὀνομάζει. Συν-
 ειργάζετο γὰρ ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὡς δυνάμεως τῆς ἰδίας
 ἀπετέλει τὰς μεγαλουργίας. Ἔστι δὲ καὶ ἀπόλεκτος ἀλη-
 25 θῶς, ὅτι καὶ ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώ-
 πων, καὶ παραδεκτὸς ὡς ἠγαπημένος· ηὐδόκησε γὰρ ὁ Θε-
 ὸς καὶ Πατὴρ ἐν αὐτῷ. Ἔφη γοῦν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός
 μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα».

Ἵτι δὲ κέχρισται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ μετεσχηκέναι
 30 λέγεται τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καίτοι τὸ Πνεῦμα διδοὺς αὐ-
 τὸς καὶ ἀγιάζων τὴν κτίσιν, σαφηνιεῖ λέγων· «Ἐδωκα τὸ

“Εδωσα τὸ πνεῦμα μου σ’ αὐτόν, καί θὰ μεταφέρει τὴ δικαιοσύνη στὰ ἔθνη. Δὲν θὰ κραυγάσει, οὔτε θὰ σωπάσει, οὔτε θ’ ἀκουσθεῖ ἔξω ἢ φωνή του. Καλάμι τσακισμένο δὲν θὰ συντριψι και λινάρι πού καπνίζει δὲν θὰ τὸ σθῆσει, ἀλλὰ θὰ κηρύξει τὴν ἀλήθεια. Θὰ καταστεῖ λαμπρὸς και δὲν θὰ σπάσει μέχρι πού νὰ ἐγκαταστήσει τὴ δικαιοκρασία πάνω στὴ γῆ. Στὸ ὄνομά του θὰ ἐλπίσουν ἔθνη και λαοί».

Προανήγγειλε προηγουμένως και εἶπε· «Θὰ δώσω ἐξουσία στὴ Σιών», και δείχνει μὲ σαφήνεια ποιά εἶναι αὐτή. Ὁρίσθηκε δηλαδή στὴ νοτιὰ Σιών, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, ἄρχοντας και καθηγητής, χωρὶς ν’ ἀνέβηκε τότε στὴν ἐξουσία, ὅταν λέγεται ὅτι ὀρίσθηκε ὡς τέτοιος, γιατί ἦταν και εἶναι πάντοτε βασιλιάς και Κύριος τῶν ὅλων ὁ Λόγος πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο. Ὅταν ὅμως ἐγινε ἄνθρωπος ἀνέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατί ἔτσι ἦταν δυνατὸ νὰ πιστεύεται ἀληθινὰ και ἀνεπιφύλακτα ἀπὸ ἐμᾶς ὅτι ἐγινε ὁμοιος μὲ μᾶς. Ἐπομένως, κι ἂν ἀκόμα λέγεται ὅτι ἔλαβε τὴν κυριαρχία ἐπάνω σέ ὅλους, τὸ τὴν ἔλαβε ἀναφέρεται στὴν ἔνσαρκη οἰκονομία, ὄχι στὴ θεία ὑπεροχή του, κατὰ τὴν ὁποία νοεῖται Κύριος τῶν ὅλων. Ἰακώβ βέβαια και Ἰσραὴλ τὸν ἀποκαλεῖ, ἐπειδὴ προῆλθε κατὰ σὰρκα ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος μετονομάσθηκε και Ἰσραὴλ. Λέγει ἐπίσης, «θὰ τὸν βοηθήσω, και τὸν ὀνομάζει «ἐκλεκτό». Γιατί συνεργαζόταν ὁ Πατέρας μὲ τὸν Υἱὸ κι ἔκανε τὶς μεγαλουργίες μὲ αὐτόν πού ἦταν δύναμη δική του. Εἶναι ὅμως ἀληθινὰ και ἐκλεκτός, ἐπειδὴ ἦταν και ὠραῖος ὡς πρὸς τὴ φυσικὴ ὁμορφιὰ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, και παραδεκτός, ἀφοῦ ἦταν ἀγαπημένος· γιατί ὁ Θεὸς και Πατέρας εὐδόκησε μὲσω αὐτοῦ νὰ ἐπιτελέσει τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας. Πράγματι εἶπε· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, μὲ τὸν ὁποῖο εὐαρεστήθηκα»⁶⁶.

“Ὅτι πάλι ἔλαβε ὡς ἄνθρωπος τὸ χρίσμα και ἐγινε κοινωνὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μολονότι αὐτὸς δίνει τὸ Πνεῦμα και ἀγιάζει τὴν κτίση, τὸ διασαφηνίζει λέγοντας· «Ἐδωσα τὸ Πνεῦμα

Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν». Βαπτισθέντι γὰρ αὐτῷ τὸ Πνεῦμα, φησὶν, ἐπεφοίτηκεν ἐξ οὐρανῶν ἐν εἴδει περισσευῶς καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Εἰ δὲ ἐν καιρῷ τοῦ βαπτισθῆναι δέχεται τὸ Πνεῦμα, τῷ τῆς ἀνθρωπότητος μέτρῳ εἴη ἂν μετὰ τῶν ἄλλων 5 καὶ τοῦτο. Οὐ γάρ τοι καθ' ὃ Θεός ἐστιν, ἡγιαζέτο τὸ Πνεῦμα λαβὼν (αὐτὸς γάρ, ὡς ἔφην, ὁ ἀγιαζὼν ἐστίν), ἀλλὰ καθὸ πέφηεν ἀνθρώπος οἰκονομικῶς. Κέχρισται τοίνυν, ὥστε «κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοῖσαι». «Κρίσιν» δὲ τὴν δικαιοκρισίαν ἐν τούτοις φησὶ. Δεδικαίωκε γὰρ αὐτὰ κατακρίνας τὸν 10 πλεονεκτήσαντα Σατανᾶν. Καὶ τοῦτο ἡμᾶς αὐτὸς ἐδίδαξεν, εἰπὼν· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου. Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκδληθήσεται ἔξω. Καὶ γὰρ, εἰ ἂν ὑψωθῶ ἐκ γῆς, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Κατεψηφίσατο μὲν γὰρ τὸν ὄλεθρον τοῦ πλεονεκτήσαντος, ὡς ἔφην, τὴν ὑπ' οὐρα- 15 νόν, ὅσῳ δὲ κρίματι σέσωκε τοὺς ἠπατημένους. Ἄλλ' «οὐ κεκράξεται», φησὶν, «οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ». Ἐπεδήμησε γὰρ ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος ἐν ὑφέσει πολλῇ καὶ ἀφιλοκομπία, καὶ οἷον ἀψοφητὶ καὶ ἀδικῶν οὐδένα, ἀλλ' ἐν σιγῇ τε καὶ ἡρεμία, ὥστε καὶ 20 «συντεθλασμένον μὴ συντροῖψαι κάλαμον, μήτε μὴν λῖνον τυφόμενον σθέσειν», τοῦτ' ἐστὶ μήτε τοῖς ἄγαν εὐτελεστάτοις καὶ εὐτολμώτατα λίαν ὑπομένειν εἰωθόσι τὸ βλάβος ἐπαφεῖναι πόδα.

Τί οὖν ἐργάσεται, καὶ τί κατορθώσει τοῖς ἔθνεσιν; «Εἰς 25 ἀλήθειαν ἐξοῖσει κρίσιν». Ἐν τούτοις ἔοικε τὸν νόμον ἀποκαλεῖν. Γέγραπται γὰρ περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, ὅτι «ἐκεῖ ἔδωκεν αὐτῷ δικαιώματα καὶ κρίσιν» καὶ πάλιν, «Κρίσιν καὶ δικαιοσύνην ἐν Ἰακώβ σὺ ἐποίησας». Τὴν κρίσιν τοίνυν, ἦτοι τὸν νόμον τὸν ἐν σκιαῖς 30 ὄντα καὶ τύποις, εἰς ἀλήθειαν ἐξοῖσει τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, δι' ὧν τῆς ἀρεσκούσης αὐτῷ πολιτείας ἀνέδειξε

μου σ' αὐτόν». Πράγματι λέγει, ὅταν βαπτίσθηκε, τὸ Πνεῦμα κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ μορφή περιστεριοῦ καὶ ἔμεινε ἐπάνω του⁶⁷. Ἐὰν ὅμως στὸν καιρὸ τοῦ βαπτίσματος δέχεται τὸ Πνεῦμα, κι αὐτό, μαζί μὲ τὰ ἄλλα, ἀνήκει στὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσης του. Γιατὶ δὲν ἀγιαζόταν λαμβάνοντας τὸ Πνεῦμα ὡς Θεὸς (γιατὶ αὐτός, ὅπως εἶπα, εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀγιαρίζει), ἀλλὰ τὸ ἔλαβε ὡς ἄνθρωπος ποὺ ἔγινε κατ' οἰκονομία. Ἔλαβε λοιπὸν τὸ χρίσμα γιὰ νὰ «προσφέρει κρίση στὰ ἔθνη». «Κρίση» βέβαια ἐδῶ ὀνομάζει τὴ δικαιοκρισία. Γιατὶ δικαίωσε τὰ ἔθνη κατακρίνοντας τὸν Σατανᾶ ποὺ τὰ κατατυράννησε. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος λέγοντας· «Τώρα γίνεται δίκη τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω. Καὶ ἐγώ, ὅταν θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τῆ γῆ, θὰ τοὺς ἐλκύσω ὅλους σ' ἐμένα»⁶⁸. Καταδίκασε, ὅπως εἶπα, σὲ ὄλεθρο τὸν τύραννο τῆς οἰκουμένης, καὶ μὲ δίκαια κρίση ἔσωσε ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἔξαπατηθεῖ. Ἀλλά, λέγει, «Δὲν θὰ κραυγάσει, οὔτε θὰ φωνάξει, οὔτε θ' ἀκουσθεῖ ἔξω ἢ φωνή του». Καὶ πράγματι ἦρθε σ' ἐμᾶς ὁ Σωτήρας καὶ Κύριος τῶν ὄλων μὲ πολλὴ ταπείνωση καὶ χωρὶς κομπασμούς, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χωρὶς θόρυβο καὶ χωρὶς ν' ἀδικήσει κανένα, ἀλλὰ μὲ σιωπὴ καὶ ἡρεμία, ὥστε «οὔτε σπασμένο καλάμι νὰ συντρίψει, οὔτε λινάρι ποὺ καπνίζει νὰ σθῆσει»· δηλαδή οὔτε στοὺς πιὸ ἄσημους, ἀλλὰ ποὺ μὲ θάρρος συνήθισαν νὰ ὑπομένουν τὸ κακό, ν' ἀπλώσει τὸ πόδι του.

Τί θὰ κάνει λοιπὸν καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ θὰ κατορθώσει γιὰ τὰ ἔθνη; «Θὰ προσφέρει κρίση ἀληθινὴ (δικαιοκρισία)». Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὀνομάζει τὸ νόμο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὸν παντοκράτορα Θεό, ὅτι «ἐκεῖ ἔδωσε σ' αὐτόν δικαιώματα καὶ κρίση»⁶⁹ καὶ πάλι λέγει· «Σὺ πρόσφερες στὸν Ἰακώβ κρίση καὶ δικαιοσύνη»⁷⁰. Τὴν κρίση λοιπὸν, ἦτοι τὸ νόμο ποὺ ἦταν διατυπωμένος μὲ σκιές καὶ τύπους, θὰ τὸν προσφέρει μὲ τὴν ἀλήθεια τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔδει-

69. Παρβ. Ἰεζ. 20, 25.

70. Ψαλμ. 98, 4.

τὴν ὁδόν, καὶ τὴν ἐν γράμματι κατὰ νόμον λατρείαν μετέ-
 στησεν εἰς ἀλήθειαν. Καὶ πεπαρωνήκασιν μὲν εἰς αὐτὸν οἱ
 τάλανες Ἰουδαῖοι θανάτῳ τῷ τῆς σαρκὸς λυπηῆσαι τολμή-
 σαντες, πλὴν ἀνέλαμψεν ὡς φῶς, καὶ οὐ συνεθραύσθη,
 5 τοῦτ' ἔστιν οὐ νενίκηται τῇ φθορᾷ, οὐ κεκράτηκεν ἢ τῶν
 ἐπιβουλευθέντων ἀπόνοια. Λέλυται γὰρ ὁ θάνατος καὶ
 ἀνεβίω θεοπρεπῶς, καὶ πεπάτηκεν ἐχθρούς, καὶ γέγονε
 τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν σωτηρίας ἀφορμὴ τὸ πα-
 θεῖν αὐτόν. «Οὐ θραυσθήσεται τοίνυν, ἕως ἂν θῆ ἐπὶ τῆς
 10 γῆς κρίσιν». Καὶ μὴ ὑπολάβῃς ὅτι καιρὸν ὀρίζει τινὰ καθ'
 ὃν θραυσθήσεται, τοῦτ' ἔστι μετὰ τὸ θεῖναι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς
 τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον φησί, Περιγενήσεται τῶν
 ἀνθεστηκότων καὶ κρατήσῃ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐν πάσῃ
 τῇ γῇ θεῖναι τὴν κρίσιν. Κεκήρυκται γὰρ τὸ Εὐαγγέλιον ἐν
 15 πάσῃ τῇ γῇ καὶ οἷον πέπηγε τὰ αὐτοῦ θεοπύσματα. Γέγρα-
 πται γάρ, ὅτι «Δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ νόμος σου
 ἀλήθεια». Ἦλπισέ γε μὴν τὰ ἔθνη, φησὶν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι
 αὐτοῦ. Ἐπεγνωκότα γὰρ ὅτι Θεὸς κατὰ ἀλήθειάν ἐστι, καὶ
 εἰ πέφηνε σαρκί, αὐτὸν ἐλπίδα ποιήσονται, καὶ καθά φη-
 20 σιν ὁ Ψάλλων· «Ἐν τῷ ὀνόμασι αὐτοῦ ἀγαλλιᾶσονται ὅλην
 τὴν ἡμέραν». Κεκλήμεθα γὰρ Χριστιανοί, καὶ ἐπ' αὐτῷ πᾶ-
 σαν ἔχομεν ἐλπίδα.

Στίχ. 5-7. «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν
 καὶ πήξας αὐτόν, ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ,
 25 καὶ διδούς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς καὶ πνεῦμα τοῖς
 πατοῦσιν αὐτήν. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δι-
 καιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χειρὸς σου καὶ ἐνισχύσω σε.
 Καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖ-
 ξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμέ-

ξε τὴν ὁδὸ τῆς ἀρεστῆς σ' αὐτὸν πολιτείας καὶ τὴ λατρεία μὲ τοὺς τύπους τοῦ νόμου τὴν μετέβαλε σὲ ἀλήθεια. Καὶ φέρθηκαν βέβαια μὲ παραφροσύνη πρὸς αὐτὸν οἱ ἄθλιοι Ἰουδαῖοι, ἀφοῦ τόλμησαν νὰ τοῦ προκαλέσουν τὸν ὀδυνηρὸ σαρκικὸ θάνατο, ἀλλ' ὅμως ἀνέλαμψε σὰν φῶς, καὶ δὲν συντριβήθηκε, δηλαδή δὲν τὸν νίκησε ἢ φθορὰ, δὲν ὑπερίσχυσε ἢ παραφροσύνη ἐκείνων ποὺ τὸν ἐπιβουλεύθηκαν. Γιατὶ καταργήθηκε ὁ θάνατος καὶ ἐπανῆλθε κατὰ τρόπο ποὺ πρέπει στὸν Θεὸ στὴ ζωὴ, καταπάτησε τοὺς ἐχθρούς του, κι ἔγινε τὸ πάθος του γιὰ ὅλους κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀφορμὴ σωτηρίας. «Δὲν θὰ συντριβεῖ λοιπὸν μέχρι ποὺ νὰ ἐδραιώσῃ τὴ δικαιοσύνη στὴ γῆ». Καὶ μὴ νομίσεις ὅτι ὀρίζει κάποιον καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ συντριβεῖ, δηλαδή μετὰ τὴ δικαιοσύνη ποὺ θὰ προσφέρει στὴ γῆ, ἀλλὰ ἐκεῖνο μᾶλλον λέγει, "Ὅτι θὰ ὑπερίσχυσει τῶν ἀντιπάλων του, καὶ τόσο μεγάλη θὰ εἶναι ἡ νίκη του, ὥστε καὶ θὰ ἐπιβάλλῃ τὴ δικαιοσύνη σὲ ὅλη τὴ γῆ. Καὶ πράγματι τὸ Εὐαγγέλιο κηρύχθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐδραιώσε τὰ θεσπίσματά του. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ἡ δικαιοσύνη σου θὰ μείνῃ στὸν αἰῶνα καὶ ὁ λόγος σου εἶναι ἀλήθεια»⁷¹. Καὶ στήριξαν, λέγει, τὰ ἔθνη, τὴν ἐλπίδα τους στὸ ὄνομά του. "Ὅταν δηλαδή θὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινός, ἔστω κι ἂν ἔχει φανερωθεῖ μὲ σάρκα, αὐτὸν θὰ κάνουν ἐλπίδα τους, καὶ ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός: «Στὸ ὄνομά του θὰ νοιώθουν χαρὰ ὅλη τὴν ἡμέρα»⁷². Γιατὶ ὀνομαζόμαστε Χριστιανοὶ κι ἔχομε σ' αὐτὸν στηριγμένη ὅλη τὴν ἐλπίδα μας.

Στίχ. 5-7. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἐδραιώσε, ποὺ στερέωσε τὴ γῆ καὶ ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτὴν, καὶ ποὺ δίνει ζωὴ στὸν λαὸ ποὺ ζεῖ σ' αὐτὴν καὶ ἀναπνοή σ' ὅσους περπατοῦν σ' αὐτὴν. Ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου σὲ κάλεσα μὲ δικαιοσύνη, θὰ σὲ κρατήσω ἀπὸ τὸ χέρι καὶ θὰ σὲ ἐνισχύσω. Σὲ ἔδωσα ὡς διαθήκη νέα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φῶς γιὰ τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ ἀνοίξεις τὰ μάτια τῶν τυφλῶν, νὰ

72. Ψαλμ. 88, 17.

νους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει βα-
θεῖ».

Ψευδοπροφήται καὶ ψευδομάντις πλείστοι μὲν ὅσοι γε-
γόνασι κατὰ καιροὺς ἐν τῷ Ἰσραήλ. Συμβέβηκε δὲ ταύτης
5 ἔνεκα τῆς αἰτίας ἀπιστεῖσθαι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπεσταλμέ-
νους παρὰ Θεοῦ καὶ προφήτας ἀληθῶς καὶ ἐν Πνεύματι
ἁγίῳ λαλεῖν εἰωθότας. Καὶ τό γε παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτὸς
ἐλοιδορήθη Χριστός, ὡς οὔτε ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, οὔ-
τε μὴν ἀληθῶς ἅγιός τε ὑπάρχων καὶ ἐν ὑπεροχῇ θεότητος
10 ἀποτελῶν τὰ παράδοξα. Καὶ γοῦν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθη-
γηταί, καίτοι τερατουργοῦντα βλέποντες, ποτὲ μὲν ἔφασκον
αὐτὸν ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλειν τὰ
δαιμόνια, ποτὲ δὲ πάλιν ἀλλήλοις προσελάλουν· «Εἰ ἦν οὗ-
τος παρὰ Θεοῦ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ Σάββατον». Καὶ
15 πρὸς γε ταῦτα, Χριστὸς ἐπειρᾶτο πλειστάκις ἀπολογεῖσθαι
καὶ πληροφορεῖν ὅτι μὴ κατ' ἐκείνους ἐστὶ τοὺς ἐν ψιλῇ καὶ
μόνη γεγονότας δοκῆσει τοῦ ἀπεστάλθαι παρὰ Θεοῦ. Ἔφη
γοῦν· «Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ
ἀπολέσῃ. Ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ ἦλ-
20 θον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου».

Ἴνα τοίνυν καὶ αὐτὸν ἔχη μαρτυροῦντα τὸν ἐν τοῖς οὐ-
ρανοῖς Πατέρα, καὶ διὰ προφητῶν ἁγίων χρησίμως τε καὶ
ἀναγκαίως ἔφησεν, ὅτι «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ διαπήξας
τὸν οὐρανόν, ὁ τὴν γῆν ἐδραιοτάτην καὶ ἀκλόνητον ἀπο-
25 φήνας, ὁ ζῶν καὶ ζωοποιὸς καὶ πνοὴν ἅπασι διδούς Ἐγὼ
ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ Κύριος ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ».
Οὐ γὰρ αὐτόμολος, φησί, κατ' ἐκείνους γέγονε τοὺς ψευ-
δοπροφήτας, τοὺς ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦντας, καὶ οὐκ
ἀπὸ στόματος Κυρίου, ἀλλ' ἐγὼ σε κέκληκα, τοῦτ' ἐστι
30 κατ' εὐδοκίαν ἐμὴν ἐν δικαιοσύνῃ παρήγαγον. «Κρατήσω
τῆς χειρὸς σου καὶ ἐνισχύσω σε»· ἀντὶ τοῦ, Συνεργάσομαί

βγάλεις ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοὺς σιδηροδέσμιους, καὶ ἀπὸ τῆ φυλακῆ ἐκείνους ποὺ κάθονται μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι».

Πάρα πολλοὶ ψευδοπροφήτες καὶ ψευδομάντις ἐμφανίσθηκαν κατὰ καιροὺς ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ ἕξαιτίας αὐτοῦ τοῦ πράγματος συνέβη νὰ μὴν πιστεύουν τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀληθινούς προφήτες καὶ ποὺ μιλοῦσαν μὲ τὴ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸ παράδοξο βέβαια εἶναι, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς κατηγορήθηκε ὅτι οὔτε ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ ἦταν, οὔτε ἦταν ἀληθινὰ ἅγιος καὶ μὲ τὴν ὑπεροχὴ τῆς θεότητάς του ἐνεργοῦσε τὰ θαύματα. Καὶ πράγματι οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, μολονότι τὸν ἔβλεπαν νὰ κάνει θαύματα, ἄλλοτε ἔλεγαν ὅτι «στὸ ὄνομα τοῦ Βεελζεβούλ, τοῦ ἄρχοντα τῶν δαιμονίων, βγάζει τὰ δαιμόνια»⁷³, καὶ ἄλλοτε πάλι ἔλεγαν μεταξύ τους: «Ἐάν ἦταν ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ, δὲν θὰ κατέλυε τὸ Σάββατο»⁷⁴. Καὶ βέβαια ὁ Χριστὸς πολλές φορές ἐπιχειροῦσε ν' ἀπολογηθεῖ σ' αὐτὰ καὶ νὰ τοὺς πληροφορήσει ὅτι δὲν ἦταν ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ἀπλῶς καὶ μόνο θεωρηθεῖ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ. Καὶ πράγματι τοὺς ἔλεγε: «Ὁ κλέφτης δὲν ἔρχεται γιὰ ἄλλο λόγο, παρὰ γιὰ νὰ κλέψει, νὰ σφάξει καὶ νὰ καταστρέψει. Ἐγὼ ἦρθα γιὰ νὰ ἔχουν ζωὴ»⁷⁵. Καὶ πάλι: «Ἐγὼ ἦρθα στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα μου»⁷⁶.

Γιὰ νὰ ἔχει λοιπὸν μάρτυρα καὶ τὸν ἴδιο τὸν οὐράνιο Πατέρα του εἶπε καὶ μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν κατὰ τρόπο χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ποὺ στερέωσα τὸν οὐρανὸ ποὺ κατέστησα σταθερότατη καὶ ἀκλόνητη τὴ γῆ, αὐτὸς ποὺ ζεῖ καὶ ζωοποιεῖ καὶ δίνει πνοὴ σὲ ὅλους. Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τῶν ὅλων καὶ Κύριος καὶ σὲ κάλεσα μὲ δικαιοσύνη». Δὲν ἦρθε ἀπὸ μόνος του, λέγει, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ψευδοπροφήτες, ποὺ μιλοῦν μὲ τὸ μυαλὸ τους καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἐγὼ σὲ κάλεσα, δηλαδή μὲ τὴ θέλησή μου καὶ μὲ δικαιοσύνη σὲ ἔφερα στὸν κόσμον. «Θὰ σὲ κρατήσω ἀπὸ τὸ χέρι καὶ θὰ σὲ ἐνισχύσω». Ἀντὶ νὰ πεῖ:

75. Ἰω. 10, 10.

76. Ἰω. 5, 43.

σοι καὶ ἀποφανῶ πάντα ἰσχύοντα. Καὶ οὐτι πού φαμεν ὡς
 ἀσθενῆ καὶ ἀναλκῆ οἶδεν ὄντα τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, οὔτε
 μὴν ἐπικουρίας ἐνδεᾶ. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν δυνάμεων
 Κύριος καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ἀνίκητος δεξιὰ, δι' ἧς τὰ πάντα
 5 παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν. Ποιεῖται δὲ πάλιν τοὺς λόγους, ὡς
 πρὸς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς, καθ' ὃ πέφηнен ἄνθρωπος, καὶ
 δοκεῖ πως διὰ τὸ ἀνθρώπινον δυναμοῦσθαι παρὰ τοῦ Πα-
 τρός. Οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ ἀναστῆσαι λέγεται, δοῦναί τε
 δόξαν αὐτῷ, καὶ ἀποφῆναι κρείττονα τῆς τῶν φονευόντων
 10 ἐπιβουλῆς. Εἰ γὰρ τεταπείνωκεν ἑαυτὸν καὶ καθῆκεν ἐκὼν
 εἰς κένωσιν, δεῖ δὴ πάντως καὶ τὸ τῆς κενώσεως ὁραῖσθαι
 μέτρον, καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων νοεῖσθαι τὸ ταπει-
 νόν.

“Ορα δὲ ὡς περὶ ἀνθρώπου λέγων τό, «Κρατήσω τῆς
 15 χειρός σου καὶ ἐνισχύσω σε», εὐθύς διαδείκνυσι Θεὸν ὄντα
 φύσει καὶ Υἱὸν ἀληθῶς, καὶ φῶς ἐκ φωτός. «Δέδωκα γὰρ
 σε», φησὶν, «εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοιῖσαι
 ὀφθαλμοὺς τυφλῶν». Ἀφίκετο γὰρ ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ
 Λόγος εἰς τόνδε τὸν κόσμον μετὰ σαρκός, καὶ τοῖς ἐκ γέ-
 20 νους, τοῦτ' ἔστι ἐξ αἵματος Ἰσραήλ· ἐξ αὐτῶν γὰρ πέφηнен
 τὸ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐκ γυναικός, τὴν καινὴν δέδωκε
 διαθήκην, τὴν πάλαι προηγγελμένην διὰ φωνῆς προφη-
 τῶν. Γέγονε δὲ καὶ τοῖς ἔθνεσι φῶς. Θεοπρεπὲς δὲ καὶ τοῦ-
 το. Τὸ γὰρ τοι νομοθέτην καὶ ἄπρακτον ἀποφῆναι τὴν τοῦ
 25 πανσόφου Μωσέως σκιάν, προσεπιθεῖναι δὲ τοῖς ἀρχαίοις
 τὰ νέα θεοπρεπεστάτη ἐξουσία, τὸ δὲ δὴ καὶ φωτίζειν τοὺς
 ἐν σκότῳ δύνασθαι, καὶ τυφλῶν ἀνοίγειν ὀφθαλμοὺς (ἐνή-
 στραψε γὰρ τοῖς ἔθνεσι τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον φῶς), πῶς
 οὐκ ἂν ἔχοι σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν, τοῦ, καὶ ὅτι Θεός, καὶ ἐκ
 30 Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐστίν; “Οτι δὲ καὶ τοῖς ἐν ἄδου πνεύμασι
 πορευθεὶς ἐκήρυξε καὶ τοῖς καθειρογμένοις ἐν οἴκῳ φυλα-

Θὰ γίνω συνεργάτης σου καὶ θὰ σὲ ἀναδείξω ἰσχυρὸ σὲ ὅλα. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ὁ Πατέρας θεωροῦσε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀδύναμο καὶ ἀνίσχυρο, οὔτε ὅτι εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ τὸ ἀνίκητο χέρι τοῦ Πατέρα, μὲ τὸ ὅποιο ἔφερε τὰ πάντα στὴν ὑπαρξή. Μιλáει πάλι σὰ νὰ μιλάει γιὰ ἕναν ὅμοιο μας, καθόσον φανερώθηκε σὰν ἄνθρωπος καὶ θεωρεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα ἕξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης του. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο λέγεται καὶ ὅτι τὸν ἀνάστησε καὶ ὅτι τὸν δόξασε καὶ τὸν ἀνέδειξε νικητὴ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν φονευτῶν του. Ἄν δηλαδὴ ταπεινώσε τὸν ἑαυτοῦ καὶ κατέβηκε μὲ τὴ θέλησή του στὴν κένωση, πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ φαίνεται καὶ τὸ μέτρο τῆς κένωσης καὶ νὰ νοεῖται ἢ ταπεινώσή του ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Πρόσεχε ὅμως ὅτι τό, «Θὰ κρατήσω τὸ χέρι σου καὶ θὰ σὲ ἐνδυναμώσω», τὸ λέγει σὰ ν' ἀπευθύνεται σὲ ἄνθρωπο, καὶ ἀμέσως δείχνει φανερὰ ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱὸς ἀληθινὰ, καὶ φῶς ἀπὸ φῶς. Γιατὶ λέγει, «Σὲ ἔδωσα ὡς διαθήκη στὸ ἀνθρώπινο γένος, ὡς φῶς τῶν ἐθνῶν, γιὰ νὰ ἀνοίξεις τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν». Καὶ πράγματι ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἦρθε σ' αὐτὸν τὸν κόσμον μὲ σάρκα καὶ γιὰ τοὺς καταγόμενους ἀπὸ τὴ γενιά του, δηλαδὴ τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες· γιατί ἀπὸ αὐτοὺς φανερώθηκε μὲ σάρκα ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, καὶ ἔδωσε τὴν καινὴ διαθήκη, ἢ ὁποῖα παλαιὰ προαναγγέλθηκε μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν. Ἐγινε ἐπίσης καὶ φῶς γιὰ τὰ ἔθνη. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι πού πρέπει σὲ Θεό. Γιατὶ τὸ νὰ τὸν παρουσιάσει νομοθέτη καὶ ἄχρηστη τὴ σκιὰ τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, καὶ νὰ προσθέσει στὰ παλαιὰ τὰ νέα μὲ θεοπρεπέστατη ἔξουσία, καὶ τὸ νὰ μπορεῖ νὰ φωτίζει αὐτοὺς πού βρίσκονται στὸ σκοτάδι καὶ ν' ἀνοίγει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν (γιατὶ ἄστραψε στὰ ἔθνη τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο φῶς), πῶς δὲν εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη, ὅτι καὶ Θεὸς εἶναι, καὶ προέρχεται κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Θεό; Ὅτι πάλι πῆγε καὶ κήρυξε καὶ σὶς ψυχὰς πού βρίσκονταν στὸν ἄδη καὶ φάνηκε ὁ Χριστὸς στοὺς κλεισμένους στὴ φυλακὴ καὶ τοὺς

κῆς ἐπεφάνη Χριστὸς καὶ πάντα ἀνῆκε δεσμῶν καὶ ἀνάγκης καὶ ποινῆς καὶ δίκης, προαπέφηνεν εἰπὼν, «ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει».

5 Στίχ. 8-9. «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, τοῦτό μου ἐστὶν ὄνομα. Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς, Τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἰδοὺ ἤκασι, καὶ καινὰ ἃ ἐγὼ ἀναγγελάω. Καὶ πρὸ τοῦ ἀναγγεῖλαι, ἐδηλώθη ὑμῖν».

Κυρίως γὰρ καὶ ἀληθῶς καὶ μόνος Θεὸς ἂν εἶη καὶ λέ-
10 γοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῶν ὅλων Δημιουργός, καὶ καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Κἂν εἰ πολλοὶ τινες εἶεν θεοὶ καὶ κύριοι ἐν τε οὐρανῶ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς καὶ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ». Ἐ-
15 πειδὴ δὲ μεγάλων ἡμῖν καὶ τεθαυμασμένων πραγμάτων ἀποτελεστήν ἑαυτὸν εἰσκεκόμικεν, οὐ τοῖς ἀψύχοις εἰδώλοις, οὔτε μὴν ἐτέρῳ τινὶ τῶν κτισμάτων τὴν ἑαυτοῦ δόξαν χαριεῖσθαι φησιν, ἥτοι τὰς θεοπρεπεῖς ἀρετάς, ἀλλ' ἑαυτῶ τηρῆσαι μόνῳ. Καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον τὴν τῆς θεότητος
20 δόξαν οὐδενὶ τῶν ἄλλων καὶ παρ' αὐτῶν οὐσιωδῶς ἐτέρῳ ἐμπρέπειν, ἀλλ' αὐτῇ καὶ μόνῃ τῇ ἀρρήτῳ καὶ ὑπὲρ πάντα φύσει. Οὐδενὶ δὲ λέγων τὴν ἑαυτοῦ χαριεῖσθαι δόξαν, δέδωκεν αὐτὴν τῷ Υἱῶ· δεδόξασται γάρ, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Πατήρ, προσκυνούμενος ἐν τε οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς, Πῶς
25 οὖν ἄρα δέδωκεν ὡς οὐκ ὄντι παρ' αὐτῶν ἐτέρῳ, κατὰ γὰρ τὸν τῆς ὁμοουσιότητος λόγον, κἂν εἰς ὑπόστασιν ἰδικὴν ἑκάτερος ἀπετέμνετο; Μία γὰρ ἡ τῆς ἀνωτάτω θεότητος φύσις ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἰδικαῖς νοουμένη τε καὶ προσκυνουμένη παρὰ τῶν ὀρθὰ φρονεῖν εἰωθότων. Λέγων· «Τὰ
30 δὲ ἀπ' ἀρχῆς, ἰδοὺ ἤκασι, καὶ καινὰ ἃ ἐγὼ ἀναγγελάω, καὶ

ἐλευθέρωσε ὅλους ἀπὸ τὰ δεσμά τους καὶ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ποινὴ καὶ τὴ δίκη, τὸ προδήλωσε λέγοντας· «Γιὰ νὰ θγάλεις ἀπὸ τὰ δεσμά τοὺς σιδηροδέσμους, καὶ ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἐκείνους ποὺ κάθονται μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι».

Στίχ. 8-9. «Ἐγὼ εἶμαι Κύριος ὁ Θεός, αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομά μου. Δὲν θὰ δώσω σὲ ἄλλον τὴ δόξα μου, οὔτε τις ἀρετὲς μου στὰ γλυπτά. Νὰ, τὰ παλαιὰ ἔφτασαν στὸ τέλος τους, καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλω εἶναι καινούργια. Προτοῦ σᾶς τὰ ἀναγγεῖλω ἔχουν δηλωθεῖ αὐτὰ σ' ἐσᾶς (μέσω προφητῶν)».

Κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ καὶ μόνος Θεὸς μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχουν πολλοὶ θεοὶ καὶ κύριοι καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, σ' ἐμᾶς ὅμως ὑπάρχει ἓνας Θεὸς καὶ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἓνας Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μέσω τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα καὶ ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν»⁷⁷. Ἐπειδὴ ὅμως παρουσίασε τὸν ἑαυτό του ἐκτελεστὴ μεγάλων καὶ θαυμιστῶν σ' ἐμᾶς πραγμάτων, δὲν θὰ χαρίσει, λέγει, τὴ δόξα του ἢ τις θεοπρεπεῖς ἀρετὲς του στὰ ἄψυχα εἶδωλα, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ θὰ τὰ φυλάξει γιὰ τὸν ἑαυτό του μόνο. Γιατὶ ἦταν ἐπόμενο ἢ δόξα τῆς θεότητος νὰ μὴν ἀρμόζει οὐσιωδῶς σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ σ' αὐτὴν μόνο τὴν ἄρρητη καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα φύση. Ἐνῶ ὅμως λέγει ὅτι σὲ κανέναν ἄλλον δὲν θὰ χαρίσει τὴ δόξα του, τὴν ἔδωσε στὸν Υἱὸ του· γιατί δοξάσθηκε κι αὐτός, καὶ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Πατέρας προσκυνεῖται τόσο στὸν οὐρανὸ ὅσο καὶ στὴ γῆ. Πῶς ὅμως τὴν ἔδωσε, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ὡς πρὸς τὸν λόγο τῆς ὁμοουσιότητος, ἀκόμα κι ἂν χωριζόταν καθένας σὲ ἰδιαίτερη ὑπόσταση; Γιατὶ εἶναι μία ἡ φύση τῆς ὑπέριστατης θεότητος ποὺ νοεῖται καὶ προσκυνεῖται, ἀπὸ ὅσους σκέπτονται ὀρθά, σὲ τρεῖς χωριστὲς ὑποστάσεις. Λέγοντας, «Νὰ, τὰ παλαιὰ ἔφτασαν στὸ τέλος τους, καὶ εἶναι νέα ὅσα ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναγγεῖ-

πρὸ τοῦ ἀναγγεῖλαι, ἐδηλώθη ἡμῖν», οὐκ ἐφήσει πρὸς ἡ-
 μῶν τὸν τοῦ Σωτῆρος κατὰ τι γοῦν ὅλως ἀπιστεῖσθαι λό-
 γον. Ὡσπερ γάρ, φησὶν, εἰς πέρας ἤχθη τὰ ἀπ' ἀρχῆς εἰρη-
 μένα περὶ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ, οὕτως ἐκδήσεται πρὸς τὴν
 5 ἀλήθειαν, καὶ ἅπερ ἂν εἴπη καινά, πρὶν ἐμφανῆ γενέσθαι,
 δηλωθῆ. Ποῖα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἐπηγγείλατο γὰρ ἡμῖν ὁ
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τὴν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλον-
 τα ζωὴν, δηλονότι τὴν ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀγιασμῶ καὶ δι-
 καιοσύνῃ, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, τῶν πνευματικῶν
 10 ἀγαθῶν τὴν εὐκλεᾶ μέθεξιν, τοὺς τῆς ἐπιεικειᾶς καρπούς,
 τῆς εὐσεβείας τὰ γέρα, τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὸν στέφανον,
 ὧν καὶ ἡμᾶς γένοιτο τυχεῖν δι' αὐτοῦ χάριτος καὶ φιλαν-
 θρωπίας, δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ
 δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

15

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΛΟΓΟΣ Α΄.

Ἐπέφανεν ἐν ἡμῖν Θεὸς ὢν Κύριος, κατὰ τὰς Γραφάς,
 καὶ σεσαγήνενται δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν διὰ πίστεως χάριν ἢ
 τῶν πλανωμένων ἀγέλη. Προσδοκία γὰρ ἦν ἐθνῶν, καὶ
 20 τοὺς ἐν ὀμίχλῃ καὶ σκότῳ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἐκάλεσε
 φῶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν κατέστη-
 σεν ἐναργές διὰ τῶν ὀπίσω, βραχὺ λέγων· «Ἐγὼ Κύριος ὁ
 Θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χειρός
 σου καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους,
 25 εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοιῆσαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ
 δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν
 σκότῳ βαθεῖ». Τέθειται γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-

λω, και προτου τα αναγγείλω, δηλώθηκαν σε σās», δεν επιτρέπει να δείξομε την παραμικρή άπιστία στο λόγο του Σωτήρα. "Οπως δηλαδή, λέγει, πραγματοποιήθηκαν όλα όσα ειπώθηκαν από την αρχή για την έλευσή του, έτσι θα επαληθευθούν και αυτά, και όσα νέα αναγγείλει, προτου πραγματοποιηθούν, έχουν δηλωθει. Και ποια είναι αυτά; Μās υποσχέθηκε δηλαδή ο Κύριός μας Ίησοῦς Χριστός την αιώνια στο μέλλον ζωή, τη ζωή δηλαδή της άφθαρσίας, του άγιασμού και της δικαιοσύνης, τη βασιλεία των ουρανών, την ένδοξη μετοχή στα πνευματικά αγαθά, τους καρπούς της αγαθότητας, τα βραβεία της ευσέβειας, το στεφάνι της αγάπης προς αυτόν, τα όποια είθε κι εμείς να επιτύχομε με τη χάρη και τη φιλανθρωπία αυτού, μέσω του όποιου και μαζί με τον όποιο στον Θεό και Πατέρα και μαζί και στο άγιο Πνεῦμα ανήκει ή δόξα στους αιώνες. Αμήν.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Φανερώθηκε σ' εμάς ο Κύριος όντας Θεός, σύμφωνα με τις Γραφές, και σαγηνεύθηκε από αυτόν στη χάρη μέσω της πίστεως το πλήθος εκείνων που βρίσκονταν στην πλάνη. Γιατι ήταν ή προσδοκία των έθνών και ο Θεός και Πατέρας κάλεσε μέσω αυτού στο φως της αλήθειας εκείνους που βρίσκονταν μέσα στην όμίχλη και το σκοτάδι. Και αυτό μάς το κατέστησε βανερό με όσα ακολουθούν λέγοντας με συντομία: «Έγώ ο Κύριος και Θεός σου σε κάλεσα με δικαιοσύνη, θα σε κρατήσω από το χέρι και θα σε ένδυναμώσω. Σε έδωσα ως διαθήκη νέα για τους ανθρώπους και φως για τα έθνη, για να ανοίξεις τα μάτια των τυφλών, να βγάλεις από τα δεσμά τους σιδηροδέσμους, και από τη φυλακή εκείνους που κάθονται μέσα στο βαθύ σκοτάδι»⁷⁸. Δόθηκε ο Κύριός μας Ίησοῦς

στός παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός εἰς διαθήκην μὲν τοῦ κατὰ σάρκα γένους, φημί δὴ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, οἷς καὶ πάλαι Θεὸς ἐπηγγέλλετο δι' ἑνὸς προφήτου λέγων· «Ἴδού ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσρα-
 5 ἦλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν». Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος σκιαῶς καὶ τύπου διάκονος ἦν, ἐν μέτροις ὑπάρχων τοῖς ἱκετικοῖς, Χριστὸς γε μὴν ὡς Υἱὸς καὶ Κύριος διαθήκης καινῆς γέγονε βραβευτής. Καινῆς δέ φημι, τῆς
 10 εἰς καινότητα ζωῆς ἁγίας ἀναμορφούσης τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ πολιτείας εὐαγγελικῆς εὐδόκιμον καὶ ἀληθινὸν ἀποφαινούσης προσκνητήν· «Πνεῦμα» γὰς, φησὶν, «ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

15 Οὐκοῦν τέθειται εἰς διαθήκην γένους καὶ εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν καὶ ἐξεργαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους. Ὁ μὲν γὰρ ἀρχέκακος Σατανᾶς κατεσκότισε τῶν ἐθνῶν τὰς καρδίας· «Ἐματαιώθησαν γὰρ ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, καὶ
 20 ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν», τὸ δέ γε φῶς τὸ ἀληθινόν, τοῦτ' ἔστι Χριστός, ὡς νοητὸς ἡμῖν ἀνέτειλὲν ἕωςφόρος, καὶ ὡς τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, τὴν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀπλώσας ἀκτῖνα, τὸν ἐκ
 25 διαβολικῆς ἀπάτης ἐπισκήψαντα τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς κατεσκέδασε σκότον· ἠλευθέρωσεν ἐκ δεσμῶν τοὺς ταῖς τῶν οἰκείων πλημμελημάτων σειραῖς ἐν ἀφύκτοις εἰλημμένους. Ὅτι τοίνυν οἱ πάλαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λατρεύοντες, οἱ σκότον ἔχοντες εἰς νοῦν, οἱ τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν
 30 ἀναπεπεισμένοι προσκυνεῖν, οἱ μακρὰν ὄντες Θεοῦ, κεκλήσονται διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, ἐπιγνώσονται τε τὸν τῶν

Χριστός ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὡς διαθήκη γιὰ τὴν κατὰ σάρκα γενιά του, ἐννοῶ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, στοὺς ὁποίους καὶ παλαιὰ ἔδωσε ὑπόσχεση ὁ Θεὸς λέγοντας μέσω ἑνὸς προφήτη· «Νά, ἔρχονται οἱ ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, καὶ θὰ κάνω μὲ τὸν οἶκο τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν οἶκο τοῦ Ἰούδα διαθήκη νέα, ὅχι ὅπως ἐκείνη πού ἔδωσα στοὺς πατέρες τους»⁷⁹. Ὁ θεσπέσιος βέβαια Μωυσῆς ἦταν ὑπηρετῆς τῆς σκιᾶς καὶ τῶν τύπων, καὶ ἐπιτελοῦσε τὸ ἔργο του στὰ μέτρα τοῦ δούλου, ὁ Χριστὸς ὅμως, ὡς Υἱὸς καὶ Κύριος, ἔγινε χορηγὸς Νέας διαθήκης. Καὶ λέγω Νέας, γιὰτὶ ἀναμορφώνει τὸν ἄνθρωπο σὲ μιὰ κοινούργια ἅγια ζωὴ καὶ μὲ τὴν εὐαγγελικὴ πολιτεία τὸν ἀναδεικνύει εὐδόκιμο καὶ ἀληθινὸ προσκυνητὴ· γιὰτὶ λέγει· «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ πού τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»⁸⁰.

Δόθηκε λοιπὸν ὡς διαθήκη γενεᾶς καὶ ὡς φῶς ἐθνῶν, γιὰ ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τῶν τυφλῶν καὶ νὰ ἐλευθερώσει τοὺς σιδηροδέσμους ἀπὸ τὰ δεσμά τους. Ὁ ἀρχέκακος δηλαδὴ Σατανᾶς σκέπασε μὲ σκοτάδι τὶς καρδιές τῶν ἐθνῶν· γιὰτὶ λέγει· «οἱ λογισμοὶ τους παρασύρθηκαν σὲ μάταια πράγματα, καὶ ἐνῶ ἔλεγαν ὅτι εἶναι σοφοί, ἀποδείχθηκαν ἀνόητοι, καὶ ἀντάλλαξαν τὴ δόξα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ μὲ ὁμοιώματα εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πτηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν»⁸¹. Ἀντίθετα τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς, ἀνέτειλε σ' ἐμᾶς σὰν νοητὸ ἀστέρι τῆς αὐγῆς καὶ ὡς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀπλώνοντας τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, διασκορπίσε τὸ σκότος μὲ τὸ ὁποῖο σκέπασε τοὺς ἀνθρώπους ἢ διαβολικὴ ἀπάτη, καὶ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ δεσμά τους ἐκείνους πού εἶχαν πιασθεῖ σὲς ἀδιάσπαστες ἀλυσίδες τῶν πλημμελημάτων τους. Ὅτι λοιπὸν αὐτοὶ πού παλαιὰ λάτρευαν τὰ κτίσματα παρὰ τὸν δημιουργό, αὐτοὶ πού εἶχαν σκοτάδι στὸ νοῦ τους, αὐτοὶ πού εἶχαν πεισθεῖ νὰ λατρεύουν τὰ ἔργα τῶν ἰδίων τῶν χειρῶν τους καὶ πού βρισκόνταν μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ κληθοῦν μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ θὰ ἀναγνωρίσουν τὸν βασι-

81. Ρωμ. 1, 21-23.

ἀπάντων Βασιλέα καὶ Κύριον, διαδείκνυσιν εὖ μάλα τῆς προφητείας ὁ λόγος. Προστάττει γὰρ τοῖς ἠλεημένοις διὰ Θεοῦ δοξολογεῖν αὐτόν, οὕτω τέ φησιν·

Στίχ. 10. «Ἕμνήσατε τῷ Κυρίῳ ὕμνον καινόν, ἡ ἀρχὴ αὐ-
5 τοῦ, δοξάζετε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς· οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πλέοντες αὐτήν, αἱ νῆσοι καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτάς».

Καινὸς ὁ ὕμνος καὶ τῆ τῶν πραγμάτων καινότητι πρέ-
πων. «Εἴ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις», κατὰ τὸ γεγραμ-
10 μένον, «καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, γέγονε δὲ τὰ πάντα και-
νά». Λελύτρωνται μὲν γὰρ ἐκ τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας οἱ
ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, μεσιτεύοντος τὸ τηλικάδε τοῦ πανσό-
φου Μωσέως, καὶ πλινθείας ἐξήρηνται καὶ ἰδρώτων κενῶν
τῶν ἐπὶ γῆϊνοις σπουδάσμασιν ἔργον κηδεστῶν ἀγριότη-
15 τος καὶ τῆς τοῦ κρατοῦντος ἀπανθρωπίας· διεδιδάσθησαν
διὰ μέσης θαλάσσης, ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα, ἔπιον
ὔδωρ ἐκ πέτρας, ἀβρόχῳ ποδὶ διήλθον τὸν Ἰορδάνην, εἰσε-
κομίσθησαν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὰ δὲ ἐφ' ἡμῖν πάν-
τα καινὰ καὶ τῶν ἀρχαίων ἀσυγκροίτως ἐν ἀμείνοσιν. Οὐ
20 γὰρ σαρκικῆς, μᾶλλον δὲ πνευματικῆς δουλείας ἐξηρήμε-
θα, καὶ ἀντὶ τῶν περὶ γῆν σπουδασμάτων, τῶν ἐκ φιλοσαρ-
κίας ἀπηλλάγμεθα μολυσμῶν· οὐκ ἐργοδιώκτας ἐφύγομεν
Αἰγυπτίους, οὐδὲ τύραννον μὲν ἀσεβῆ καὶ ἀνήμερον, πλήν
ἄνθρωπον καθ' ἡμᾶς, τοὺς συνωθοῦντας δὲ μᾶλλον εἰς
25 ἁμαρτίαν πονηροὺς καὶ ἀκαθάρτους δαίμονας καὶ τὸν ταῖς
τούτων ἀγέλαις ἐφεστηκότα, τοῦτ' ἔστι Σατανᾶν. Διέβη-
μεν, καθάπερ τινὰ θάλατταν, τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύ-
δωνα καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τύρβην καὶ εἰκαίους ὄντως περισπα-
σμούς. Ἐφάγομεν τὸ μάννα τὸ νοητόν, τὸν ἄρτον τὸν ἐξ
30 οὐρανοῦ, τὸν ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ, ἐπίομεν ὔδωρ ἐκ πέ-
τρας, τοῖς Χριστοῦ νόμασιν ἐντροφήσαντες, νοητοῖς δὲ δη-

λιὰ καὶ Κύριο τῶν ὄλων, τὸ δείχνει πολὺ καλὰ ὁ λόγος τῆς προφητείας. Γιατὶ προστάζει αὐτοὺς ποὺ ἔλαβαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν δοξολογοῦν, λέγοντας τὰ ἑξῆς:

Στίχ. 10. «Ὑμνήστε τὸν Κύριο μὲ ὕμνο καινούργιο σεῖς ποὺ ἐξουσιάζεσθε ἀπ' αὐτόν, δοξολογήστε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τῆς γῆς μέχρι τὸ ἄλλο, ὅλοι ὅσοι κατεβαίνουν στὴ θάλασσα καὶ τὴ διαπλέουν, τὰ νησιὰ καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν».

Εἶναι καινούργιος ὁ ὕμνος καὶ κατάλληλος στὴν καινούργια κατάσταση τῶν πραγμάτων. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει Γραφεῖ, «Ἄν κάποιος ἀνήκει στὸν Χριστό, εἶναι καινούργια κτίση· τὰ παλαιὰ πέρασαν, ὅλα ἔγιναν καινούργια»⁸². Λυτρώθηκαν βέβαια οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων μὲ τὴ μεσολάβηση τότε τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ καὶ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῶν πλίνθων καὶ ἀπὸ ἀνώφελους ἰδρωῖτες γιὰ γήινες ἀπασχολήσεις ποὺ προέρχονταν ἀπὸ ἄγριους ἐπιστάτες, καὶ τὴν ἀπανθρωπιά τοῦ ἐξουσιαστῆ τους, πέρασαν περπατώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔφαγαν τὸ μάννα στὴν ἔρημο, ἤπιαν νερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα, πέρασαν χωρὶς νὰ βρέξουν τὰ πόδια τους τὸν Ἰορδάνη καὶ μπῆκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τὰ ὅσα ὅμως συνέβησαν σ' ἐμᾶς εἶναι ὅλα καινούργια καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τὰ παλαιὰ. Γιατὶ δὲν ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὴ σαρκική, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ μᾶλλον δουλεία, καὶ ἀντὶ ἀπὸ τὶς γήινες ἀπασχολήσεις, ἀπαλλάχθήκαμε ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ φιλοσαρκία. Δὲν ξεφύγαμε ἀπὸ Αἰγύπτους ἐργοδιῶκτες, οὔτε ἀπὸ τύραννο ἀσεβῆ βέβαια καὶ ἀνήμερο, ἄνθρωπο ὡστόσο σὰν κι ἐμᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τοὺς πονηροὺς κι ἀκάθαρτους δαίμονες ποὺ μᾶς ἐξωθοῦσαν στὴν ἁμαρτία, καὶ ἀπὸ τὸν προϊστάμενο σὺς ἀγγέλους αὐτῶν, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶ. Διασχίσαμε, σὰν κάποια θάλασσα, τὴν τρικυμία τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ τὴν τύρβη τῆς καὶ τοὺς μάταιους πραγματικὰ περισπασμούς. Φάγαμε τὸ νοητὸ μάννα, τὸν ἄρτο τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ποὺ δίνει ζωὴ στὸν κόσμον, ἤπιαμε νερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα, ἀπολαμβάνοντας τὰ νάματα τοῦ

λονότι. Διέβημεν τὸν Ἰορδάνην, ἀξιωθέντες τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, εἰσῆλθομεν εἰς τὴν τοῖς ἁγίοις ἐπηγγελμένην καὶ πρόπευσαν γῆν, ἧς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διαμνημονεύει, λέγων· «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

Οὐκοῦν ἐπὶ καινοῖς κατορθώμασι, καινὸν ἔδει γενέσθαι τὸν ὕμνον παρὰ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι παρὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ γεγονότων καὶ ἀρχομένων ὑπ' αὐτοῦ, γενέσθαι δὲ τὸν ὕμνον, ἦτοι τὴν αὐτῷ πρόπευσαν δοξολογίαν, οὐ κατὰ 10 γε μόνην τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν, ἀλλὰ γὰρ ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς εἰς ἄκρον δηλονότι, τοῦτ' ἔστιν ἅπασαν τὴν ὑπ' οὐρανόν. Πάλαι μὲν γὰρ ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γνωστός ὁ Θεὸς καὶ ἐν μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ· μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲ κηκλήμεθα διὰ Χριστοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, πλήρης 15 γέγονεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ πού καὶ ὁ Ψάλλων φησὶν, ὅτι· «Πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ». Τίνες οὖν οἱ δοξολογεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ προστάττοντες ἀπ' ἄκρου τῆς γῆς, οἱ τοὺς ὕδρους ἰστάντες αὐτῷ, καὶ χοροστατεῖν ἀναπειθόντες, καὶ εἰς θάλασσαν συγ- 20 καλοῦντες πνευματικόν, «οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν καὶ πλέοντες αὐτήν, αἱ νῆσοι καὶ οἱ κατοικοῦντες αὐτάς»; Διαμέμνηται δέ, καθάπερ ἐγῶμαι, τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Οὐ γάρ τοι κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν ἐκήρυττον τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν δι' αὐτοῦ χάριν, ἀλλὰ γὰρ καὶ θάλασσαν δια- 25 περαιούμενοι ταῖς τῶν ἐθνῶν εὐηγγελίζοντο χώραις. Ἀφίκοντο γοῦν καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῆ καὶ ἐπέκεινα, ὥστε καὶ τὰς ἐν τῇ θαλάσῃ νήσους μὴ ἀνηκόους ἀπομεῖναι τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων, μήτε μὴν τοὺς οἰκοῦντας αὐτάς

Καὶ ἱστορικῶς μὲν ὡδὶ τοῖς εἰρημένοις προσβαλεῖς. 30 Συνήσεις δέ, εἰ δοκεῖ, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τῆς προφητείας τοὺς λόγους Θαλάσση μὲν γὰρ ἡ θεόπνευστος Γραφή παρεικάξει πολλάκις τόνδε τὸν κόσμον, ἦτοι τὸν βίον τὸν

Χριστοῦ, τὰ νοητὰ βέβαια. Περάσαμε τὸν Ἰορδάνη, ἄφοῦ κατασταθήκαμε ἄξιοι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, μπήκαμε στὴ γῆ ποὺ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς καὶ ποὺ πρέπει στοὺς ἁγίους, τὴν ὁποία ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας λέγοντας «Μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»⁸³.

Γιὰ τὰ νέα λοιπὸν κατορθώματα ἔπρεπε νὰ γίνεи νέος ὁ ὕμνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ, δηλαδή ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιστασία αὐτοῦ καὶ ἐξουσιάζονται ἀπὸ αὐτόν, καὶ νὰ γίνεи ὁ ὕμνος, δηλαδή ἡ δοξολογία ποὺ πρέπει σ' αὐτόν, ὄχι μόνο στὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο δηλαδή μέχρι τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς γῆς, ἦτοι σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη. Γιατὶ παλαιὰ ἦταν ὁ Θεὸς γνωστὸς στὴν Ἰουδαία καὶ ἦταν μεγάλο τὸ ὄνομά του μόνο στοὺς Ἰσραηλίτες, ὅταν ὁμως κληθήκαμε μέσω τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, γέμισε ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἀπὸ τὴ δόξα του. Γιατὶ κάποιος τέτοιος λέγει καὶ ὁ Ψαλμωδὸς: «Ὅλη ἡ γῆ θὰ γεμίσει ἀπὸ τὴ δόξα του»⁸⁴. Ποιοὶ λοιπὸν εἶναι αὐτοὶ ποὺ προστάζουν νὰ δοξολογεῖται τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴ μία ἄκρη τῆς γῆς μέχρι τὴν ἄλλη, ποὺ στήνουν μπροστὰ του τοὺς ὕμνητὲς καὶ τοὺς πείθου, νὰ συμμετέχουν στὸ χορὸ καὶ τοὺς καλοῦν ὅλους σὲ χερσὶὰ πνευματική, «αὐτοὶ ποὺ κατεβαίνουν στὴ θάλασσα καὶ διαπλέουσι αὐτήν, τὰ νησιά καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν»; Ἀναφέρεται, ὅπως ἐγὼ νομίζω, στοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Γιατὶ δὲν κήρυτταν τὸν Ἰησοῦ καὶ τὴ χάρη ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν μόνο στὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ διασχίζοντας καὶ τὴ θάλασσα κήρυτταν τὸ Εὐαγγέλιο στὶς χώρες τῶν ἐθνικῶν. Πράγματι ἔφτασαν μέχρι τὸ Ἰλλυρικὸ καὶ πιὸ πέρα, ὥστε νὰ μὴν μείνουν χωρὶς ν' ἀκούσουν τὰ ἱερὰ κηρύγματα καὶ τὰ νησιά ποὺ βρίσκονται στὴ θάλασσα, οὔτε καὶ οἱ κάτοικοί τους.

Καὶ σύμφωνα βέβαια μὲ τὴν ἱστορία ἔτσι μπορεῖς νὰ προσεγγίσεις τὰ λεγόμενα. Μπορεῖς ὁμως, ἂν θέλεις, νὰ ἐννοήσεις καὶ μ' ἄλλο τρόπο τοὺς λόγους τῆς προφητείας. Γιατὶ πολλές φορές ἡ θεόπνευστη Γραφὴ παρομοιάζει μὲ θάλασσα τὸν κόσμον αὐτό, ἦτοι

83. Ματθ. 5, 5.

84. Ψαλμ. 71, 19.

ἀνθρώπινον, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος, ἐκεῖ ἔρπετά, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων». Ἐοικέναι δὲ θαλάσση τὸν καθ' ἡμᾶς ἰσχυρίζεται θίον, δι' αὐτὸ τάχα που
 5 τὸ ἀσπάθητον τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων, καὶ τὸ ἄνω τε καὶ τὸ κάτω καὶ τὸ ἐν συγχύσει πολλῇ. Διαπλέουσι δὲ τὴν τοιάνδε θάλασσαν οἱ μὴ βαπτιζόμενοι παρ' αὐτῆς, ἀνανηχόμενοι δὲ ὡσπερ καὶ περισπασμῶν ἑαυτοὺς ἀπαλλάττοντες κοσμικῶν. Οὗτοι τῆς παρὰ Θεοῦ τυχόντες ἐπικουρίας καὶ
 10 τῶν διὰ Χριστοῦ χαρισμάτων αἰεὶ μεμνημένοι δοξολογοῦσιν αὐτόν, αἷ τε νῆσοι, τοῦτ' ἔστιν αἱ Ἐκκλησίαι, μονονουχί τῇ νοητῇ διεσωσμένοι θαλάσση καὶ δεχόμενοι τοὺς χειμαζομένους ὑπὸ πνεύματος πονηροῦ, αὐταὶ δοξολογοῦσι Χριστόν, ἥγουν οἱ κατοικοῦντες αὐτάς Ἐκκλησίας γὰρ ὅ-
 15 τε φαμέν, ἥγουν ὀνομάζομεν, τοὺς ἐν αὐταῖς ὄντας ἀγίους προσκυνητὰς σημαίνομεν. Ἰστέον γε μὴν κάκεῖνο· Καλοῦνται γὰρ νῆσοι καὶ ὅσαιπὲρ εἰσι κωμῶν ἢ πόλεων ἐν μέσῳ κείμεναι πολλῆς τε καὶ εὐρείας γε μὴν ἐρήμου.

Στίχ. 11-12. «Εὐφράνθητι, ἔρημος, καὶ αἱ κῶμαι αὐτῆς,
 20 ἐπαύλεις καὶ οἱ κατοικοῦντες Κηδάρ. Εὐφρανθήσονται οἱ κατοικοῦντες Πέτραν, ἀπ' ἄκρων τῶν ὀρέων βοήσουσι. Δώσουσι τῷ Θεῷ δόξαν, τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἐν ταῖς νήσοις ἀναγγελοῦσιν».

Οἱ μακάριοι προφήται τοὺς περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
 25 ἐπιδημίας ἐξυφαίνοντες λόγους, τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως ποιοῦνται μνήμην πλεισταχοῦ. Καὶ γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, ἐθνῶν προσδοκία Χριστός. Ἐπαφιαῖσι δὲ τοὺς περὶ τῶν τοιούτων λόγους, οὐχ ἅπασιν ἀπλῶς τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔθνεσι καὶ λαοῖς (οὐ γὰρ ἦν εἰκὸς ἀναριθμήτου πληθύος
 30 ἀναπμπλάσης τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἰσχυροεπεῖν ἐλέσθαι τοσοῦτον, ὡς καὶ ἀπάντων ποιεῖσθαι μνήμην ὀνομασί τε καὶ κα-

τὸν ἀνθρώπινο βίον, σύμφωνα μὲ τὸ ὑμνούμενο ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς «Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη, στὴν ὁποία ὑπάρχουν ἀναρίθμητα ἔρπετά, ζῶα μικρὰ μαζὶ μὲ μεγάλα»⁸⁵. Ἰσχυρίζεται βέβαια ὅτι ὁ βίος μας μοιάζει μὲ θάλασσα, ἴσως γιὰ τὸν λόγο ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτὸν τὸ ἀστάθμητο τῶν πραγμάτων, καὶ γιὰ τὸ ὅτι ὅλα σ' αὐτὸν εἶναι ἄνω - κάτω καὶ ἐπικρατεῖ πολλὴ σύγχυση. Διαπλέουν ὅμως αὐτὴ τὴ θάλασσα ὅσοι δὲν βυθίζονται σ' αὐτήν, ἀλλὰ κολυμπώντας κατὰ κάποιον τρόπο σ' αὐτήν καὶ ἀπαλάσσουν τὸν ἑαυτοῦ τους ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς περισπασμούς. Αὐτοὶ ἔχοντας τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνθυμούμενοι πάντοτε τὰ χαρίσματα τοῦ Χριστοῦ, δοξολογοῦν αὐτόν, καὶ τὰ νησιά, δηλαδὴ οἱ Ἐκκλησίες, ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο διασωθεῖ ἀπὸ τὴ νοητὴ θάλασσα καὶ δεχόμενες αὐτοὺς ποὺ κατακαλαιπωροῦνται ἀπὸ τὸ πονηρὸ πνεῦμα, αὐτὲς δοξολογοῦν τὸν Χριστό, δηλαδὴ ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτὲς. Γιατὶ ὅταν λέμε Ἐκκλησίες, δηλαδὴ ὀνομάζουμε, ἐννοοῦμε τοὺς ἅγιους προσκυνητὲς ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὲς. Πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζουμε καὶ ἐκεῖνο· Ὅτι δηλαδὴ καλοῦνται νησιά καὶ ὄσες κῶμες καὶ πόλεις βρίσκονται ἀνάμεσα στὴ μεγάλη καὶ ἐκτεταμένη ἔρημο

Στίχ. 11-12. «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἡ ἔρημος καὶ οἱ κῶμες αὐτῆς, τὰ ἀγροτόσπιτα καὶ ὅσοι κατοικεῖτε στὴν Κηδᾶρ. Θὰ εὐφρανθοῦν οἱ κάτοικοι τῆς Πέτρας, καὶ ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν βουνῶν θὰ κραυγᾶσουν. Θὰ ἀναπέμψουν δόξα στὸν Θεό, θ' διακηρύξουν τὶς ἀρετές του στὰ νησιά».

Οἱ μακάριοι προφῆτες συνθέτοντας τοὺς προφητικoὺς λόγους γιὰ τὸν ἔρχομό τοῦ Σωτήρα μας, σὲ πολλὰ σημεῖα ἀναφέρουν τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, ὁ Χριστὸς ἦταν προσδοκία τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἀπευθύνουν τοὺς λόγους πρὸς αὐτὰ ὄχι βέβαια σὲ ὅλα γενικὰ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς ὅλης τῆς οἰκουμένης (γιατὶ δὲν ἦταν εὐλόγο, τὴ στιγμὴ ποὺ ἀναρίθμητο πλῆθος γεμίζει τὴν οἰκουμένη, νὰ φτάσουν νὰ μιλήσουν μὲ τόση λεπτότητα, ὥστε νὰ ἀναφέρουν ὅλα τὰ ἔθνη μὲ τὸ ὄνομά τους καὶ τὴ

τὰ γένος), δεχόμενοι δὲ πολλάκις τὰς ὁμόρους μὲν τῆ Ἰουδαία χώρας, εἰδωλολατρούσας δὲ σφόδρα, εἶτα ταύτας κληθήσεσθαι λέγοντες κατὰ καιρούς, ὡς ἐκ μέρους τὴν τοῦ παντός ἐποιοῦντο δήλωσιν. Ὁμόρου τοίνυν οὔσης τῆ τῶν Ἰουδαίων γῆ τῆς πλατείας ἐρήμου τῆς κατὰ νότου κειμένης, ἣν δὴ κατενέμοντο τὰ Σαρακηνῶν καὶ Ἀρράβων ἔθνη, τοὺς οἰκοῦντας ἐν αὐτῇ τεύξεσθαι φασὶ κατὰ καιρούς τῆς διὰ Χριστοῦ χάριτος καὶ σωτηρίας Ὀνόματα δὲ ταῖς κώμαις, ἦτοι ταῖς πολίχναις, ταῖς κατὰ γέ φημι τὴν ἔρημον, ἐπαύλεις
10 καὶ Κηδὰρ καὶ Πέτρα, κατὰ τὴν Ἀρράβων γῆν καὶ εἰς δεῦρο κειμένη, οὕτω τε ὠνομασμένη. Δεισιδαιμονέστατοι δέ, ὡς ἔφην, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος, ἦγουν οἱ τούτων οἰκήτορες, καὶ ὀλοτρόπως ἐκνενεύκασιν εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ. Λελατρεύκασιν γὰρ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν.

15 Ἐπειδὴ δὲ ἔμελλον, ὡς ἔφην, ἐν μεθέξει γενέσθαι κλησεώς τε καὶ σωτηρίας τῆς διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων καὶ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, ταύτη τοι, καὶ μάλᾳ εἰκότως, ὡς ὠραίους ἔχων τοὺς πόδας ὁ προφήτης ἐν τούτοις εὐαγγελίζεται γὰρ ἀγαθὰ, μονονουχὶ καὶ εἰς ὕψος αἶρει
20 τὴν βοήν, καὶ φησιν· «Εὐφρανθήτι, ἔρημος καὶ αἱ κῶμαι αὐτῆς, ἐπαύλεις καὶ οἱ κατοικοῦντες Κηδὰρ, εὐφρανθήσονται οἱ κατοικοῦντες Πέτραν». Ἐνδειξίς δὲ μεγάλη καὶ ἀξιόγαστος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν δυνάμεως καὶ ὑπεροχῆς τὸ χρῆμά ἐστι, τοῦ τὰς οὕτω σκληρὰς καὶ ἀνουθετήτους καρδίας εὐκόλως καταμαλάξαντος, καὶ ἀναπείσαντος μὲν τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀποφοιτᾶν, ἀνθελέσθαι δὲ τὰ ἀμείνω καὶ μεθαρμόζεσθαι πρὸς ἀλήθειαν. Καὶ τοῦτο ἡμῖν διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ προκαταμεμήνυκε λέγων, ὅτι «Ἐκσπάσω τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτῶν, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην», τοῦτ' ἐστὶ τρυφεράν, «τοῦ εἰδέναί αὐτοὺς ἐμέ, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος».

γενιά τους), ἀλλὰ δέχονται πολλές φορές τὶς γειτονικὲς μὲ τὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ ὑπερβολικὰ εἰδωλολατρικὲς χῶρες, κι ἔπειτα, λέγοντας ὅτι αὐτὲς θὰ κληθοῦν στὸν κατάλληλο καιρὸ, δὴλωναν ἀπὸ ἓνα μέρος τὸ σύνολο αὐτῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν γειτονικὴ τῆς Ἰουδαϊκῆς γῆς ἡ ἐπεκτεινόμενη ἔρημος πρὸς νότον, τὴν ὁποία νέμονταν οἱ λαοὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Ἀράβων, λένε ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς ἐρήμου θὰ τύχουν τὴν κατάλληλη ὥρα τῆ χάριτος καὶ τῆ σωτηρίας ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ. Τὰ ὀνόματα ποὺ δίνονται στὶς κῶμες, ἦτοι τὶς πολίχνες, ποὺ βρίσκονται ἐννοῶ στὴν ἔρημο, εἶναι οἱ ἐπαύλεις Καιδάρ καὶ Πέτρα ποὺ βρίσκεται στὴ χώρα τῶν Ἀράβων καὶ πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ ἔχει αὐτὸ τὸ ὄνομα. Εἶναι βέβαια πάρα πολὺ δεισιδαίμονες, ὅπως εἶπα, αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, δηλαδή οἱ κάτοικοι αὐτῶν τῶν πόλεων, καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀπομακρύνθηκαν σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λάτρευσαν τὰ ἀκάθαρα πνεύματα.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπρόκειτο, ὅπως εἶπα, νὰ καταστοῦν μέτοχοι τῆς κλήσης καὶ τῆς σωτηρίας μέσω τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων καὶ τῆς πίστεως στὸν Χριστό, γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλογα, ἔχοντας ὁ προφήτης ὡραῖα τὰ πόδια, γιατί μ' αὐτὰ εὐαγγελίζεται ἀγαθὰ⁸⁶, ὑψώνει κατὰ κάποιο τρόπο τὴ φωνή του καὶ λέγει: «Νοιῶσε εὐφροσύνη, σὺ ἡ ἔρημος καὶ οἱ κῶμες αὐτῆς, τὰ ἀγροτόσπιτα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Καιδάρ· θὰ εὐφρανθοῦν οἱ κάτοικοι τῆς Πέτρας»⁸⁴. Τὸ πράγμα βέβαια εἶναι μεγάλη καὶ ἀξιοθαύμαστη ἔνδειξη τῆς δυνάμεις τοῦ Σωτήρα μας καὶ τῆς ὑπεροχῆς του, ὁ ὁποῖος μαλάκωσε εὐκόλα τὶς τόσο σκληρὲς καὶ ἀκαλλιέργητες καρδιές, καὶ ἀπὸ τὴ μιὰ τὶς ἔπεισε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀρχαία ἀπάτη, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὶς ἔκανε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα καὶ νὰ μεταφερθοῦν στὴν ἀλήθεια. Κι αὐτὸ μᾶς τὸ προανήγγειλε μὲ τὴ φωνή τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγοντας: «Θ' ἀποσπάσω τὴν καρδιά τους τὴν πέτρινη ἀπὸ τὸ σῶμα τους καὶ θὰ δώσω σ' αὐτοὺς καρδιά σαρκινή», δηλαδή καρδιά τρυφερή, «γιὰ νὰ γνωρίσουν ἔμένα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος»⁸⁷.

87. Ἰεζ. 11, 19 καὶ 10.

Οὐκοῦν, ὅτι κεκλήσονται καὶ αὐτοί, κατεσήμαινε λέ-
 γων· «Εὐφράνθητι, ἔρημος», καὶ τὰ τούτοις ἐφεξῆς. Οἱ δέ
 γε ἀπ' ἄκρων τῶν ὄρέων βοῶντες, διδόντες τε τῷ Θεῷ δό-
 ξαν καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἀναγγέλλοντες τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τί-
 5 νες εἶεν ἂν, ἄξιον ἰδεῖν. Λυπεῖ τοιγαροῦν οὐδὲν καὶ αὐτοὺς
 νοεῖσθαι τοὺς κεκλημένους, οἱ Πέτρων οἰκοῦντες, ὑψηλὴν
 οὕτω καὶ ἠρμένην χώραν τε καὶ πόλιν, οὐκέτι μὲν ὕμνους
 καὶ ᾠδὰς ὑφαίνουσι τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς, δοξολογοῦσι
 δὲ μᾶλλον τὸν καταφωτίσαντα Θεὸν καὶ σαγηνεύσαντα
 10 πρὸς ἀλήθειαν. Ἦγουν οἱ ἀπ' ἄκρων τῶν ὄρέων βοῶντες
 λέγουντ' ἂν εἶναι, καὶ μάλα ὀρθῶς, οἱ θεσπέσιοι μαθηταί,
 οἷς καὶ ἐτέρωθί πού φησιν ὁ προφήτης· «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν
 ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὕψωσον τῇ ἰσχυί τὴν
 φωνήν σου, ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. Ὑψώσατε, μὴ
 15 φοβεῖσθε». Διεκήρυττον γὰρ ἐν παρῴησῖα πολλῇ, καὶ οὐδέ-
 να τῶν ὄντων λανθάνειν ἤθελον, ἀλλ' ἦσαν περίοπτοι τοῖς
 ἀπανταχοῦ, καθὰ πόλις ἐν ὄρει κειμένη, καὶ ὁ λόφος αὐ-
 τοῖς οὐκ ἐν παραβύστω καὶ λεληθότως ἦν, ἀλλ' ἐν πολλῇ
 παρῴησῖα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς καὶ
 20 αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐνετέλλετο λέγων· «Ὁ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκο-
 τία, εἶπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὁ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύξατε
 ἐπὶ τῶν δωματίων». Ἐδίδοσαν τοίνυν τῷ Θεῷ δόξαν, καὶ
 ἀπήγγελλον αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς ἐν ταῖς νήσοις. Ὁ γάρτοι
 τῶν ἀγίων ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν λόγος τῆς τοῦ
 25 Σωτῆρος δόξης ἐξαγγελεὺς ὁράται γεγεννημένος. Ποτὲ μὲν
 γὰρ τοὺς περὶ τῆς ἀρῴητου θεότητος αὐτοῦ ποιοῦνται λό-
 γους καὶ τὴν ὑπερκόσμιον ὕμνοῦσιν ἀρετὴν, οὐκ ἐν γεννη-
 τοῖς τιθέντες αὐτόν, ἀλλ' ἐπέκεινα παντός τοῦ κεκλημένου
 πρὸς ὑπαρξιν καὶ ἐν ταυτότητι φυσικῇ τῇ πρὸς Θεὸν καὶ
 30 Πατέρα, ποτὲ δὲ αὐτὸ διηγοῦνται τὰς ὑπὲρ θαῦμα καὶ λόγον
 αὐτοῦ θεοσημείας. Τὸ γὰρ ἐγείρειν ἐκ μνημάτων νεκροὺς
 καὶ τὸ ὡς ξηρᾷ κεχρηῆσθαι θαλάσση, βάσιμον αὐτὴν ἀπο-

“Οτι λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ κληθοῦν καὶ αὐτοί, τὸ δὴλωσε μὲ σαφήνεια λέγοντας· «Γέμισε ἀπὸ εὐφροσύνη, σὺ ἡ ἔρημος» καὶ τὰ λοιπά. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ φωνάζουν ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν βουνῶν καὶ δοξάζουν τὸν Θεὸ καὶ διακηρύττουν στὰ νησιά τὶς ἀρετές του, εἶναι ἄξιο νὰ δοῦμε ποιοὶ εἶναι. Δὲν ἐμποδίζει λοιπὸν καθόλου νὰ ἐννοοῦνται ὡς καλεσμένοι αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν τὴν Πέτρα, τὴν τόσο ὄρεινὴ καὶ ψηλὴ χώρα καὶ πόλη, οἱ ὅποιοι δὲν συνθέτουν πιά ὕμνους καὶ ὠδὲς πρὸς τοὺς ψευδώνυμους θεοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον δοξολογοῦν τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς καταφώτισε καὶ τοὺς ἀλίευσε στὴν ἀλήθεια. Ἡ θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ, καὶ πολὺ ὀρθά, ὅτι αὐτοὶ ποὺ φωνάζουν ἀπὸ τὶς κορυφές τῶν βουνῶν εἶναι οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς, γιὰ τοὺς ὁποίους καὶ κάπου ἄλλοῦ λέγει ὁ προφήτης· «Ἀνέβασε ὄρος ὑψηλό, ἐσὺ ποὺ κηρύττεις τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στὴ Σιών, ὕψωσε τὴ φωνή σου δυνατά, ἐσὺ ποὺ εὐαγγελίζεσαι στὴν Ἱερουσαλήμ. Ὑψῶστε τὴ φωνή σας, μὴ φοβᾶσθε»⁸⁸. Πράγματι ἔκαμαν τὸ κήρυγμά τους μὲ πολὺ θάρρος καὶ ἤθελαν νὰ μὴ μένουν ἄγνωστοι σὲ κανένα ἄνθρωπο, ἀλλ’ ἦταν ὄρατοὶ σὲ ὅλους, ὅπως ἡ πόλη ποὺ εἶναι χτισμένη σὲ ὄρος, καὶ ὁ λόγος τους δὲν λεγόταν στὰ κρυφὰ καὶ μὲ ἐπιφυλάξεις, ἀλλὰ μὲ πολλὴ παρρησία, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο. Αὕτὴ βέβαια τὴν ἐντολὴ τοὺς ἔδινε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Αὐτὸ ποὺ σᾶς λέγω στὸ σκοτάδι, διαλαλήστε το φανερά, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀκοῦτε στὸ αὐτί σας, κηρύξτε το πάνω ἀπὸ τὰ δώματα»⁸⁹. Δόξαζαν λοιπὸν τὸν Θεὸ καὶ διακήρυτταν τὶς ἀρετές του στὰ νησιά. Γιατὶ ὁ λόγος τῶν ἀγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν φαίνεται ὅτι ἔγινε κήρυκας τῆς δόξας τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ ἄλλοτε μιλοῦσαν γιὰ τὴν ἄρρητη θεότητά του καὶ ὕμνουσαν τὴν ὑπερκόσμη ἀρετὴ του, θέτοντας αὐτὸν ὄχι στὰ γεννητά, ἀλλὰ πέρα ἀπὸ κάθε τι ποὺ ἔχει κληθεῖ στὴν ὑπαρξὴ καὶ σὲ φυσικὴ ταυτότητα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ ἄλλοτε πάλι διηγοῦνταν τὰ πάνω ἀπὸ θαῦμα καὶ λόγο θαυμασιὰ ἔργα του. Γιατὶ τὸ νὰ ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὸ μνήμα τους καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ ὡς

88. Ἡσ. 40, 9.

89. Ματθ. 10, 27.

φαίνοντα τοῖς ἰδίοις ποσί, καὶ τὸ ἀνέμοις ἐπιτιμᾶν καὶ λό-
γω συντριβεῖν τὸν Σατανᾶν, θεοπρεπῆ τὴν δόξαν αὐτῶ
πραγματεύεται.

Στίχ. 13-14. «Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται
5 καὶ συντριβεῖ πόλεμον, ἐπεγερεῖ ζῆλον καὶ βοήσεται ἐπὶ
τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μετὰ ἰσχύος· Ἐσιώπησα· μὴ καὶ αἰ-
σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἡ τίκτου-
σα».

Πρόεισι καὶ νῦν ὁ λόγος ἐν τάξει πολλῇ, καὶ οὐκ ἀθαύ-
10 μαστον ἔχει τὴν οἰκονομίαν. Ἐμελλον γὰρ οἱ τῶν τοῦ Σω-
τῆρος ἡμῶν θεσπισμάτων ἱεροουγοὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ δια-
κηρύττειν τοῖς ἀπανταχοῦ καὶ ἐν παρῶσιν πολλῇ τοὺς πε-
ρί γε τούτων αὐτῶν ποιῆσθαι λόγους. Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον
ἐννοεῖν, ὅτι πάντα τε καὶ πάντως ἀναστήσονται ταῖς οὕτω
15 σεπταῖς αὐτῶν σπουδαῖς τε καὶ προθυμίαις οἱ τῆς ἀληθείας
ἐχθροί, καὶ τῆ τοῦ Σωτῆρος δόξῃ πολυτρόπως ἐπιβουλεύ-
οντες, ἄνδρες δηλονότι φθόροι τε καὶ δεισιδαίμονες καὶ δι-
αβολικῆς σκαιότητος ὄργανα καὶ τῆς ἐκείνου δυστροπίας
ὑπασπισταί, ἢ τάχα που σὺν αὐτοῖς καὶ αὐτὰ τῶν δαιμονί-
20 ων τὰ σίφη, ἅτε δὴ καὶ κατασειομένης αὐτῶν τῆς δόξης
καὶ τῆς ἐκ πλεονεξίας πεπορισμένης ἀρχῆς. Κεκρατήκασι
γὰρ ἐξ ἀπάτης τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ὅτι τοίνυν ἀνάλωτοι γε-
νήσονται τοῖς ἐχθροῖς, περιέσται δ' αὐτῶν οὐδεὶς Θεοῦ συν-
ασπίζοντος, διαδείκνυσιν ὁ προφήτης ἐν τούτοις, λέγων,
25 ὅτι «Κύριος τῶν δυνάμεων ἐξελεύσεται καὶ συντριβεῖ πό-
λεμον», καὶ τό, «ἐξελεύσεταιί» φησιν ὡς ἐπὶ τινος τῶν ἐπὶ
γῆς βασιλέων ταῖς τῶν πολεμίων φάλαγξιν ἀφορήτως ἐμ-
πίπτοντος ὁμοῦ ταῖς ὑπὸ σκῆπτρα στρατιαῖς.

Ἐπιπέσει δὲ περιέσται πάντως ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, ἐπέ-
30 φηνεν εἰπών, ὅτι «συντριβεῖ πόλεμον». Οὐ γὰρ εὐάντητός
τισιν ἢ παρὰ Θεοῦ δύναμις, μᾶλλον δὲ οὐδενὶ τῶν ὄντων
οἰοτὴ κατεξανισταμένη καὶ ἐμπίπτουσα, κἂν δυνάμεις ἐν-

ξηρὰ τὴ θέλασσα, κάνοντας αὐτὴν βατὴ γιὰ τὰ πόδια του, καὶ τὸ νὰ ἐπιτιμᾷ τοὺς ἀνέμους καὶ μὲ τὸ λόγο του νὰ συντρίψει τὸν Σατανᾶ, τοῦ καθιστᾷ πραγματικὰ θεοπρεπῆ τὴ δόξα του.

Στίχ. 13-14. «Θὰ ἐξέλθει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἐρχόμενος σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἐχθρὸ θὰ τὸν συντρίψει, καὶ ἀνάβοντας ὁ ζῆλος του θὰ κραυγᾷ μὲ δύναμη κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Σιώπησα γιὰ πολὺν καιρὸ· μήπως θὰ σιωπήσω γιὰ πάντα καὶ θὰ σᾶς ἀνεχθῶ; Ἐδειξα ὑπομονὴ ὅπως ἡ γυναῖκα ποὺ γεννᾷ».

Καὶ ἐδῶ ὁ λόγος προχωρεῖ μὲ πολλὴ τάξη καὶ εἶναι θαυμαστὴ ἡ οἰκονομία του. Ἐμελλαν δηλαδὴ οἱ κήρυκες τῶν θεοπισμάτων τοῦ Σωτήρα μας νὰ κηρύξουν τίς ἀρετές του σὲ ὅλο τὸν κόσμο καὶ μὲ πολλὴ παρησία νὰ τοὺς μιλῆσουν γι' αὐτές. Ἄλλ' ἦταν ἀνάγκη νὰ κατανοήσουν, ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα ἔξαιτίας τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας τους θὰ ξεσηκωθοῦν ἐναντίον τους οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀλήθειας καὶ θὰ ἐπιβουλευθοῦν μὲ πολλοὺς τρόπους τὴ δόξα τοῦ Σωτήρα, ἄνθρωποι δηλαδὴ διεφθαρμένοι καὶ δεικ. δαίμονες καὶ ὄργανα τῆς διαβολικῆς κακότητος καὶ ὑπερασπιστὲς τῆς πονηρίας ἐκείνου, καὶ ἐνδεχομένως θὰ ξεσηκωθοῦν μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ τὰ ἴδια τὰ πλήθη τῶν δαιμονίων, ἐπειδὴ κλονίζοταν ἡ δόξα τους καὶ ἡ ἐξουσία ποὺ ἀπέκτησαν μὲ τὴν πλεονεξία τους. Γιατὶ εἶχαν καταστῆ μὲ τὴν ἀπάτη κυρίαρχοι ὅλης τῆς οἰκουμένης. Ὅτι λοιπὸν θὰ γίνονταν ἀκατάβλητοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν θὰ τοὺς νικοῦσε κανένας, ἔχοντας ὑπερασπιστὴ τους τὸν Θεό, τὸ δείχνει ὁ προφήτης μὲ τὰ λεγόμενά του ἐδῶ· «Θὰ ἐξέλθει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἐρχόμενος σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἐχθρὸ θὰ τὸν συντρίψει»· τὸ «θὰ ἐξέλθει» τὸ λέγει σὰ νὰ ἐφορμᾷ ἀσυγκράτητα ἐναντίον κάποιου βασιλιᾶ τῆς γῆς μαζί μὲ τὰ στρατεύματα ποὺ ἔχει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του.

Ὅτι ὅμως θὰ νικήσει ὅπωςδήποτε ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων τὸ ἔδειξε λέγοντας, «θὰ συντρίψει τὸν ἐχθρὸ κατὰ τὸν πόλεμο». Γιατὶ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἀπὸ κάποιους ἢ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα κανένα ὄν δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀντέξει, ὅταν ἔξε-

νοῶμεν πονηρᾶς, κἄν αὐτὸν τὸν ἀποστάτην καὶ ἀλιτήριον
 Σατανᾶν, κἄν ἐπιγείους τινάς, οἷς ἀντ' ἐκείνων μέλοι· ἀλλ'
 οὖν ἔσονται ληπτοί, καὶ τοῦτο ἀπονητί γε μὴν καὶ ἀκονιτί.
 «Τὴν χεῖρα γὰρ τὴν ὑψηλὴν τίς ἀποστρέψει;», κατὰ τὸ γε-
 5 γραμμένον. Ὅτι τοίνυν τοῖς ἀνθισταμένοις τῷ χορῷ τῶν
 ἀγίων ἀποστόλων οὐ πρὸς μόνους ἀγίους ἀγγέλους ὁ πό-
 λεμος ἦν καὶ ἔστιν εἰς δεῦρο, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν
 τῶν δυνάμεων Κύριον, πεπληροφόρηκεν ὁ προφήτης αὐ-
 τὸν ἐξελεύσεσθαι λέγων, ἵνα «συντριψῆ πόλεμον». «Ἐγερεῖ
 10 ζῆλον», φησί, τοῦτ' ἔστι παροξυσμόν, ἢ τὸν παρ' ἑαυτοῦ
 κατ' ἐχθρῶν, κατὰ γε τὸ γεγραμμένον ἐν τοῖς τοῦ Ζαχαρί-
 ου λόγοις, «Ἐξήλωκα τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Σιών ζῆλον
 μέγαν», ἡγουν ἐκ τῶν ὑπεραθλούντων τῆς δόξης αὐτοῦ,
 δῆλον δὲ ὅτι τῶν σεβομένων αὐτόν, ὧν ἓνα γενέσθαι καὶ
 15 ἀπόλεκτον τὸν ἱερώτατον Παῦλόν φαμεν, ὅς δὴ καὶ φησιν·
 «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ
 στενοχωρία ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»·
 πάλιν, «Ἐμοί γὰρ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρ-
 δος». Οὕτω φαμέν γενέσθαι ζηλωτὰς καὶ τοὺς ἀγίους μάρ-
 20 τυρας, οἳ κρείττους γεγόνασι τοῦ Σατανᾶ καὶ πεπολεμήκα-
 σιν αὐτοῦ τῇ δυνάμει, τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἕνεκα. Τε-
 τηρήκασι γὰρ τὴν πίστιν καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὸ γνή-
 σιον.

«Ἐπεγερεῖ» τοιγαροῦν «ζῆλον», φησί, «καὶ βοήσεται
 25 ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μετὰ ἰσχύος»· τὸ «βοήσεται» τιθεῖς,
 ἀντὶ τοῦ, καταλαλάξει. Φωνὴ δὲ αὕτη τοῖς νικῶσι προεπω-
 δεστάτη, κατορχουμένην τρόπον τινὰ τῶν νενικημένων· Εἶ-
 τά φησιν· «Ἐσιώπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξο-
 30 μοι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἢ τίκτουσα». Ἐντεῦθεν εὖ μάλα κατί-
 δοι τις ἂν ὅτι κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἦν ἐν πλάνῃ
 τῶν ἐθνῶν ἢ πληθῦς, διαρπάζοντος αὐτοὺς τοῦ Σατανᾶ,

90. Ἦσ. 14, 27.

92. Ρωμ. 8, 35.

91. Ζαχ. 1, 14.

93. Φιλ. 1, 21

γείρεται και πέφτει με όρμη, είτε έννοοῦμε τις πονηρές δυνάμεις, είτε τόν ἴδιο τόν ἀποστάτη και ἀλιτήριο Σατανᾶ, είτε και κάποιους ἀνθρώπους, για τούς όποιους ένδιαφέρεται άντι εκείνων, ἀλλά θα συλληφθοῦν αἰχμάλωτοι, και μάλιστα χωρίς κόπο και ἰδρώτα. Γιατι σύμφωνα μ' αὐτό που ἔχει γραφεῖ, «Τό χέρι σου τό ὑψηλό ποιός θα τό ἀποτρέψει;»⁹⁰. "Ότι λοιπόν ό πόλεμος εκείνων που ἀντιστέκονταν στο χορό τῶν ἀγίων ἀποστόλων δέν στρεφόταν, και στρέφεται μέχρι τώρα, μόνο προς τούς ἀγίους ἀγγέλους, ἀλλά και προς τόν ἴδιο τόν Κύριο τῶν δυνάμεων, τό πληροφορήσε ό προφήτης λέγοντας, όπ «αὐτός θα ἐξέλθει για νά συντρίψει τόν ἐχθρό κατὰ τόν πόλεμο». «Θά ἐξεγείρει ζῆλο», λέγει, δηλαδή παροξυσμό, ἢ τόν δικό του ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, σύμφωνα μ' αὐτό που ἔχει γραφεῖ στους λόγους τοῦ Ζαχαρία, «Ζήλεψα τήν Ἱερουσαλήμ και ἔννοιωσα μεγάλη ζήλεια για τή Σιών»⁹¹, ἢ τόν ζῆλο εκείνων που ἀγωνίζονται ὑπέρ τῆς δόξας του, δηλαδή αὐτῶν που τόν σέβονται, ἕνας ἀπό τούς όποιους και ἐκλεκτός ὑπῆρξε ό ἱερώτατος Παῦλος, ό όποῖος βέβαια και λέγει· «Ποιός θα μάς χωρίσει ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Μήπως θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ πείνα ἢ γύμνια ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;»⁹². Και ἐπίσης· «Γιά μένα ζωῆ εἶναι ό Χριστός, ἀλλά και ό θάνατος εἶναι κέρδος»⁹³ Μὲ τήν έννοια αὐτή ζηλωτὲς λέμε ότι ὑπῆρξαν και οἱ ἅγιοι μάρτυρες, οἱ όποῖοι νίκησαν τόν Σατανά και πολέμησαν τή δύναμή του, ἔχοντας ὡς κίνητρο τήν πίστη στον Χριστό. Γιατι τήρησαν τήν πίστη και τή γνησιότητα τῆς ἀγάπης προς αὐτόν.

«Θά ἐγείρει» λοιπόν, λέγει, «ζῆλο, και θα κραυγάσει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του δυνατά»· τό «θα κραυγάσει» τό λέγει άντι τοῦ "θα ξεσπάσει σὲ ἀλαλαγμό". Ὁ ἀλαλαγμός εἶναι κραυγή που ταιριάζει στους νικητὲς και συνοδεύει τόν ἐπινίκιο κατὰ κάποιο τρόπο χορό κατὰ τῶν νικημένων. Ἐπειτα λέγει· «Σιώπησα, μήπως θα σιωπήσω για πάντα και θα σᾶς ἀνεχθῶ; Ἐκανα ὑπομονή ὅπως ἢ γυναίκα που γεννᾶ». Ἀπό ἐδῶ μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς πολὺ καλά ὅτι ἐκείνη τήν ἐποχή, κατὰ τήν ὁποία τὰ περισσότερα ἔθνη βρισκόνταν σὲ πλάνη, καθῶς τὰ λεηλατοῦσε ό Σατανᾶς και τὰ περιέβαλλε

καὶ τῷ τῆς ἁμαρτίας σκότῳ καταμελαίνοντος, ἀποφέρον-
 τός τε καὶ τοῦ μὴ εἰδέναι μόνον, τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς
 ἔστι τῶν ὄλων Θεός, ἐπαμῦναι μὲν αὐτοῖς ἤθελεν ὁ πάντων
 ἐπέκεινα Θεός, ἀνεδύετο δὲ τὸ χρῆμα, καὶ διεκαρτέρει σα-
 5 φῶς, τὸν πρόποντα ταῖς ἐπικουρίαις περιμένων καιρόν· ἦν
 δὲ οὗτος καθ' ὃν ἐσαρκώθη τε καὶ ἐνηνθρώπησεν ὁ μονο-
 γενῆς αὐτοῦ Λόγος. Τότε γάρ, τότε κατεστρατεύσατο τῶν
 ἡμᾶς νενικηκότων, καὶ ἐξείλετο μὲν τῆς ἐκείνων σκαιότη-
 τος, ἀντελάβετο δὲ καὶ σέσωκε καὶ τοῖς ἰδίοις ἡμᾶς ὑπήνεγ-
 10 κε ζυγοῖς. Οὐκοῦν κατὰ μὲν τὸν παρωχηκότα καιρόν διαρ-
 παζομένων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ λέοντος δίκην κατεσθίον-
 τος ἅπαντας τοῦ Σατανᾶ· «Σεσίγηκα», φησί· «μὴ καὶ αἰεὶ σι-
 ωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς τίκτουσα». Ἄ-
 θρει δὴ οὖν ὅσην ἐποιεῖτο φειδῶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τῶν
 15 ὄλων Θεός, καίτοι, καθά φησιν ὁ Ψαλμῳδός, οὐδενὸς ποι-
 οῦντος χρηστότητα· ἐκκεκλικότων δὲ ἅπάντων, καὶ ἕως
 ἐνός, καὶ εἰσάπαν ἠχρειωμένων μονονουχί. Καὶ ὠδίνας
 ἔχων τὰς ἐπὶ τούτῳ, καὶ εἴπερ ἠνείχετο καὶ λύπης αὐτὸν εἶ-
 ναι δεκτικόν, παθὼν ἄν, καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς καιρῶ τετήρη-
 20 κεν, ὡς ἔφην, τῷ πρόποντι τὰς ἐπικουρίας

Στίχ. 14-15. «Ἐκοτήσω καὶ ξηρανῶ ἅμα, καὶ θήσω
 ποταμοὺς εἰς νήσους, καὶ ἔλη ξηρανῶ».

Τί τὸ «Ἐκοτήσω» κατασημήνειεν ἂν ἐν τούτοις, πολυ-
 πραγμονεῖν ἀναγκαῖον. Ἡ γὰρ ἐκεῖνό φησιν, ὅτι Τοὺς νυνὶ
 25 κρατοῦντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἐκβαλῶ, ἔξω τε γενέσθαι πα-
 ρασκευάσω τῆς πεπορισμένης αὐτοῖς κατὰ πάντων ἀρχῆς,
 κατὰ γε τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ· «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κό-
 σμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω», ἢ τὸ «Ἐκοτήσω» συνή-
 σεις ἀντὶ τοῦ, Θαυμάσαι ποιήσω τοὺς ὁρῶντας τὰ κατωρ-

94. Ψαλμ. 13, 3.

95. Ἰω. 12, 31.

μέ τὸ μαῦρο σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας καὶ παρόλληλα τὰ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γνωρίζουν ποιὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸς Θεὸς τῶν ὄλων, ἤθελε βέβαια νὰ τοὺς ὑπερασπισθεῖ ὁ πέρα ἀπὸ ὅλα Θεός, ἀλλὰ ἀναβαλλόταν τὸ πρῶγμα, καὶ ἔκανε ὑπομονὴ προφανῶς, περιμένοντας τὸ κατάλληλο καιρὸ τῆς βοήθειας καὶ ὁ καιρὸς αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο ἔλαβε σάρκα καὶ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενῆς Λόγος αὐτοῦ. Γιατὶ τότε, τότε ἀσφαλῶς ἐξόρμησε ἐναντίον ἐκείνων πού μᾶς εἶχαν νικήσει, καὶ ἀπὸ τῆ μᾶ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κακοποίησι ἐκείνων, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μᾶς πρόσφερε τὴ βοήθειά του καὶ μᾶς ἔσωσε, βάζοντάς μας κάτω ἀπὸ τὸ δικό του ζυγό. Κατὰ τοὺς περασμένους λοιπὸν χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους λεηλατοῦνταν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁ Σατανᾶς σάν λεοντάρι κατέτρωγε ὄλους, λέγει, «Σιώπησα· μήπως ὁμως θὰ σωπῆσω γιὰ πάντα καὶ θὰ δείξω ἀνοχή; Ἔκανα ὑπομονὴ σάν τὴ γυναῖκα πού γεννᾷ». Πρόσεχε λοιπὸν πόση φροντίδα ἔδειχνε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, μολονότι, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, Δὲν ὑπῆρχε κανένας πού ν': ἔπραπτε τὸ ἀγαθό, ἀλλ' ὄλοι εἶχαν παρεκκλίνει, καὶ μέχρις ἑνὸς μάλιστα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶχαν ἐξαχρειωθεῖ τελείως⁹⁴. Καὶ μολονότι ὑπέφερε γι' αὐτὴ τὴν κατάστασι καὶ ἀνεχόταν ν': δοκιμάζει λύπη ἐξαιτίας αὐτῆς, μέ τὸ πάθος, πού ὑπέφερε γιὰ χάρις μας, φύλαξε, ὅπως εἶπα, νὰ προσφέρει τὴ βοήθειά του τὸν κατάλληλο καιρό.

Στίχ. 14-15. «Θὰ σᾶς ἀποσπάσω ἀπὸ τὴ γῆ σας καὶ συνάμα θὰ προκαλέσω ξηρασία, θὰ καταστήσω τὰ ποτάμια νησιᾶ, καὶ θ' ἀποξηράνω τὰ ἔλη».

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσομε μέ λεπτομέρεια τί μπορεῖ νὰ σημάνει ἐδῶ τὸ «ἐκστήσω». Ἡ δηλαδή λέγει ἐκεῖνο, Θὰ ἐκδιώξω ἀπὸ τὴ γῆ τοὺς αὐτοὺς πού τώρα ἔχουν τὴν ἐξουσία καὶ θὰ κάνω νὰ χάσουν τὴν ἐξουσία πού εἶχαν ἀποκτήσει ἐπάνω σὲ ὄλους, σύμφωνα βέβαια μ' αὐτὸ πού εἶπε ὁ Χριστός, «Τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ διωχθεῖ καὶ θὰ πεταχθεῖ ἔξω»⁹⁵, ἢ τὸ «ἐκστήσω» θὰ τὸ ἐννοήσεις ἀντὶ τοῦ, Θὰ κάνω αὐτοὺς πού βλέπουν

θωμένα καὶ τῆς ἐμῆς οἰκονομίας τοὺς τρόπους καὶ τῆς ἀφράστου δυνάμεως τὴν ὑπερβολήν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ προφήτης Ἀβδακούμ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις κατεπλήττετο λέγων· «Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην, 5 κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην». Ἦγουν, εἴ πέρ τω δοκεῖ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τὸ «Ἐκοτήσω» συνήσει. Τοὺς γὰρ νυνὶ πλανωμένους, τοὺς ἐν σκότῳ καὶ ὁμίχλῃ διαβολικῇ, μεταστήσω πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ πρὸς τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν καὶ οὐράνιον φῶς. Τοὺς νῦν μεμολυσμένους καὶ 10 βδελυρὸν καὶ ἀπερικάθαρον ἔχοντας νοῦν, πρὸς διάθεσιν μεταβαλῶ τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω, ὥστε τῶν μὲν ἀρχαίων ῥύπων ἀποφοιτᾶν, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὸ ἀγαθουργεῖν. Τὸ δέ γε «Ξηρανῶ ἅμα», σημαίνει τι πάλιν τοιοῦτον, ὃ δὴ σαφηνιεῖ τῶν ἐφεξῆς κεμένων ἢ δύνάμις. «Θήσω» γὰρ, φη- 15 σί, «ποταμοὺς εἰς νήσους καὶ ἔλη ξηρανῶ».

Τίνες ἂν εἶεν οἱ εἰς νήσους τιθέμενοι ποταμοὶ καὶ τὰ ξηραινόμενα τῶν ἐλῶν; Φαμέν οὖν ὅτι οἱ παρ' Ἑλλησιν ποιηταὶ καὶ λογάδες, οἱ γεγόνασι μὲν τῆς πολυθέου πλάνης κήρυκες (τεθεοποιήκασι γὰρ τὴν κτίσιν καὶ ἀναριθμήτους θε- 20 οὺς εἰσεκόμισαν τῷ θίῳ), ἦσαν δὲ ὥσπερ τινὲς ποταμοί, «ποτιζόντες μὲν ἀνατροπῇ θολερᾶ», καθὰ γέγραπται, τοὺς ἠπατημένους, καὶ λόγων ἐξησηχημένων νόμασι τὸν τῶν θαυμαζόντων αὐτοὺς ἐπικλύζοντες νοῦν, συνέχοντές τε διὰ τούτου πρὸς πλάνησιν καὶ οἰᾶ τινὰ τροφήν παρατιθέντες 25 αὐτοῖς τῆς ἑαυτῶν καλλιπερείας τὸ γλυκὺ καὶ ἐπίχαρι. Οὐκοῦν παρεικάζονται ἂν εἰκότως ποταμοῖς τε καὶ ἔλεσι, τοῦτ' ἔστι δρυμοῖς, ἦγουν ἄλσεσι, πλείστην τε ὄσσην καὶ εὐανθῇ λαχοῦσι τὴν πόαν. Τοὺς τοιούτους οὖν ποταμοὺς εἰς νήσους μεταβάλλειν ἐπαγγέλλεται ὁ Θεός, τοῦτ' ἔστι ξη- 30 ροὺς καὶ ἀνύδρους ἀποφῆναι, ἔλη δὲ ὥσπερ ἐργάσασθαι ξηρά, ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Ἀπρακτεῖ γὰρ λοιπὸν τῆς ἐκείνων

τὰ κατορθώματά μου νὰ τὰ θαυμάσουν, καθὼς καὶ τοὺς τρόπους τῆς οἰκονομίας μου καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἀνέκφραστης δύνاميς μου, ὅπως βέβαια καὶ ὁ προφήτης Ἰσβακὺμ ἔνοιωθε κατάπληξη γι' αὐτὰ τὰ κατορθώματα καὶ ἔλεγε· «Ἰσβασα, Κύριε, τὰ λεγόμενά σου καὶ φοβήθηκα, παρατήρησα μὲ πολλὴ προσοχὴ τὰ ἔργα σου καὶ ἔνοιωσα κατάπληξη»⁹⁶. Ἡ, ἂν θέλει κάποιος, μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ «ἐκσπῆσω» καὶ κατ' ἄλλο τρόπο. Αὐτοὶ δηλαδή πού τώρα βρίσκονται σὲ πλάνη, μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὴν ὀμίχλη τῆς διαβολικῆς, θὰ τοὺς ὀδηγήσω στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀληθείας καὶ στὸ θεῖο καὶ νοητὸ καὶ οὐράνιο φῶς. Αὐτοὺς πού τώρα εἶναι μολυσμένοι καὶ ἔχουν βδελυρὸ καὶ ἀκάθαρτο νοῦ, θὰ τοὺς μεταβάλω καὶ θὰ τοὺς κάνω ν' ἀποκτήσουν ἀσύγκριτα καλύτερη διάθεση, ὥστε ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ρύπους καὶ νὰ προτιμήσουν νὰ πράττουν τὸ ἀγαθόν. Τὸ «θὰ τοὺς ξηράνω συνάμα» σημαίνει πάλι κάτι τέτοιο, πού θὰ τὸ διασαφηνίσῃ τὸ νόημα αὐτῶν πού ἀκολουθοῦν. Γιατὶ λέγει· «Θὰ κάνω τοὺς ποταμοὺς νησιά καὶ θ' ἀποξηράνω τὰ ἔλη».

Ποιοὶ εἶναι οἱ ποταμοὶ πού θὰ κάνει σὰ νησιά καὶ τὰ ἔλη πού θὰ ἀποξηρανθοῦν; Λέμε λοιπὸν ὅτι οἱ ποιητὲς καὶ οἱ λόγιοι τῶν Ἑλλήνων, πού ἔγιναν κήρυκες τῆς πολυθέης πλάνης (γιατὶ θεοποίησαν τὴν κτίση καὶ ἔφεραν στὴ ζωὴ ἀναρίθμητους θεοὺς), ἦταν σὰν κάποιοι ποταμοί, πού, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «τότιζαν μὲ οἶνο πού θόλωνε τὸ νοῦ»⁹⁷ ἐκείνων πού ἐξαπατατοῦσαν, καὶ μὲ τὰ νάματα λόγων ἐντεχνῶν κατάκλυζαν τὸ νοῦ ἐκείνων πού τοὺς θαύμαζαν καὶ τοὺς κρατοῦσαν ἔτσι στὴν πλάνη, παραθέτοντάς τους σὰν κάποια τροφή τῆς γλυκύτητάς καὶ τῆς χάριτος τῆς καλλιλογίας τους. Εὐλόγα λοιπὸν θὰ μπορούσαν νὰ παρομοιασθοῦν μὲ ποταμοὺς καὶ ἔλη, δηλαδή μὲ δρυμούς, ἤτοι μὲ ἄλση, πού ἔχουν πλούσια καὶ γεμάτα ἀνθη φυτὰ. Αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ποταμοὺς ὑπόσχεται ὁ Θεὸς νὰ μεταβάλῃ σὲ νησιά, δηλαδή νὰ τοὺς κάνει ξηροὺς καὶ ἀνυδροὺς καὶ σὰν ἀποξηραμένα τέλματα, πράγμα βέβαια πού ἔγινε. Ἀχρηστεύεται λοιπὸν ἡ καλλιλογία τῆς εὐ-

97. Ἰσβακ. 2, 15.

εὐστομίας τὸ καλλιεπές, καὶ πρόσκειται μὲν αὐτοῖς παντε-
λῶς οὐδεὶς, διαλακτήσαντες δὲ ὥσπερ τὰ σαθρὰ καὶ βέβη-
λα καὶ γραοπρεπῆ τῶν πλανώντων μυθάρια, τὴν ἐν Χριστῷ
σοφίαν ἀρπάζουσιν οἱ ποτε πλανώμενοι. Γράφει γοῦν ὁ
5 Παῦλος «Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητῆς τοῦ
αἰῶνος τούτου; Οὐχὶ ἐμώραnen ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κό-
σμου;».

Οὐκοῦν ποταμοὺς εἶναί φαμεν τοὺς εἰς νήσους τεθειμέ-
νους, τοὺς εἰς ἀπάτην Ἑλληνικὴν συνέχοντας λόγους τῶν
10 παρ' Ἑλλησι σοφῶν. Ἦγουν καὶ ἐτέρως νήσους εἶναι δε-
δάκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὰς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, δε-
χομένας τοὺς ναυτιλλομένους, νοητῶς δηλονότι καὶ πνευ-
ματικῶς, καὶ ὀρηθηρίοις ὥσπερ τισὶν ἐμβάλλοντας ἀσφα-
λέσι τοῖς ἐν αὐταῖς διδασκάλοις, διαφεύγοντάς τε τὸ πνευ-
15 μα τὸ πονηρὸν τὸ καταχειμάζον αἰεὶ τοὺς καταβαίνοντας
εἰς τὴν θάλασσαν ἐν πλυσίαις, καὶ ποιοῦντας ἐργασίαν ἐν
ὑδασι πολλοῖς. Θαλάσση δὲ παρεικαστέον, ὡς ἔφην, τοῦ
καθ' ὑμᾶς θίου τὸν κλύδωνα καὶ τῶν ἐπιγείων πραγμάτων
τὴν τύρβην. Ξηραίνονται δὲ καὶ τὰ ἔλη, τοῦτ' ἔστιν αἱ νομαὶ
20 τῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ χεῖρα ποτὲ τὴν σατανικὴν, ἵνα
λοιπὸν ὑπ' αὐτῷ γένοιτο τῷ πάντων ἀρχιποιμένι, φημὶ δὴ
Χριστῷ. Ὅς οὐ κατ' ἐκείνους τοὺς ψευδοποιμένους εἰς
ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀποκομίζει τὰ ἴδια θρέμματα, ποι-
μαίνει δὲ μᾶλλον ἐν κρίνοις ὡς εὐοσμώτατα γὰρ νοητῶς τὰ
25 θεῖά τε καὶ ἱερὰ καὶ ἴδια αὐτοῦ θεσπίσματα.

30 **Στίχ 16.** «Καὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ἧ οὐκ ἔγνωσαν, καὶ
τριβόλους ἃς οὐκ ἤδεισαν πατήσαι ποιήσω αὐτούς. Ποιή-
σω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς, καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν.
Ταῦτα τὰ ῥήματα ποιήσω, καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω αὐ-
τούς, λέγει Κύριος ὁ Θεός.»

Ἐλθόντος γὰρ τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἵνα συντρί-

γλωπτίας ἐκείνων, καὶ δὲν μένει πιά κανέννας ἀπολύτως κοντά τους, ἀλλὰ σὰ νὰ κλώτσισαν τὰ σαθρὰ καὶ βέβηλα καὶ γριαδίσι-κα παραμύθια τῶν πλανευτῶν, ἀρπάζουν τὴν σοφία τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε βρῖσκονταν στὴν πλάνη. Γράφει λοιπὸν ὁ Παῦλος· «Ποῦ εἶναι ὁ σοφός; Ποῦ εἶναι ὁ γραμματέας; Ποῦ εἶναι ὁ συζητητῆς τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Δὲν κατέστησε ὁ Θεὸς μωρία τὴ σοφία τοῦ κόσμου;»⁹⁸.

Ποτάμια λοιπὸν, ποὺ μεταβλήθηκαν σὲ νησιά, λέμε τοὺς λόγους τῶν Ἑλλήνων σοφῶν ποὺ συγκρατοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἑλληνικὴ ἀπάτη. Ἡ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, νησιά θεωρήσαμε μὲ τὰ λεγόμενά μας προηγουμένως τὶς Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ, οἱ ὁποῖες δέχονται τοὺς ταξιδιωτὲς τῆς θάλασσας, νοητὰ καὶ πνευματικὰ βέβαια, καὶ τοὺς προσορμίζουν κατὰ ἕνα ἄποιο τρόπο σὰν σὲ ὀρμητήρια ἀσφαλῆ στους διδασκάλους ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτήν, καὶ διαφεύγοντας τὸ πονηρὸ πνεῦμα ποὺ ταιλαιπωρεῖ πάντοτε ἐκείνους ποὺ κατεβαίνουν μὲ τὰ πλοῖα τοὺς στὴ θάλασσα καὶ ἐκτελοῦν τὴν ἐργασία τους μέσα στὸ ἀπέραντο νερό. Μὲ θάλασσα βέβαια πρέπει νὰ παρομοιάσομε, ὅπως εἶπα, τὴν ταραχὴ τοῦ βίου καὶ τὴν ἀνεμοζάλη τῶν ἐπίγειων πραγμάτων. Ἀποξηραίνονται ἐπίσης καὶ τὰ ἔλη, δηλαδή οἱ βοσκοτόποι ἐκείνων ποὺ βρῖσκονταν κάποτε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆ σατανικῆ, ὥστε στὴ συνέχεια νὰ ὑποταχθοῦν στὸν ἀρχιποιμένα ὄλων, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος δὲν ὀδηγεῖ, ὅπως οἱ ψευδοποιμένες ἐκεῖνοι, αὐτὰ ποὺ ποιμαίνει σὲ ἀγκάθια καὶ τριβόλια, ἀλλὰ τὰ βόσκει μᾶλλον σὲ κρίνους· γιατί μοσχολοῦν νοητὰ τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ καὶ δικά του θεσπίσματα.

Στίχ. 16. «Καὶ θὰ ὀδηγήσω τυφλοὺς σὲ δρόμο ποὺ δὲν γνώρισαν καὶ θὰ τοὺς βάλω νὰ περπατήσουν σὲ μονοπάτια ποὺ δὲν ἤξεραν. Θὰ μεταβάλω τὸ σκοτάδι τους σὲ φῶς καὶ τὰ στραβά σὲ ἴσια. Αὐτὰ ποὺ λέγω θὰ τὰ πραγματοποιήσω, καὶ δὲν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψω, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός».

Ὅταν δηλαδή ἦρθε ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων γιὰ νὰ συνάψει

ψη πόλεμον, καὶ καθηρημένων τῶν ἐχθρῶν, τεθειμένων δὲ καὶ εἰς νήσους τῶν ποταμῶν καὶ ἀφανανθέντων τῶν ἑλῶν, κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν γενομένους τῆς θεωρίας λόγους, λελύτρωνται πάντως οἱ ἐν δορυκλήτων τάξει γεγονότες καὶ
 5 ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαῖς ὑπενηνεγμένοι, τυφλοὶ δὲ ὄντες· ἐτύφλωσε γὰρ τὰς καρδίας αὐτῶν ὁ ἀποστάτης ἄγονται λοιπὸν ὑπὸ Χριστοῦ, δηλονότι εἰς ὁδοῦς, αἷς οὐ πρότερον ἤδεισαν. Αὐταὶ δὲ εἰσι τὰ εὐαγγελικὰ πάντως θεσπίσματα καὶ ὁ κατὰ σύνεσίν τε καὶ ἀρετὴν βίος καὶ τῆς ἀγιο-
 10 πρεποῦς εὐζωΐας τὸ κάλλος. Προσπεφώνηκε γοῦν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς ἐξ ἔθνῶν· «⁷ Ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ».

Γέγονε τοίνυν αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς ἀντὶ τοῦ, μετακεχώρηκεν εἰς πᾶν τοῦναντίον τὰ πράγματα. Οἱ γὰρ ἀμα-
 15 θεῖς γεγόνασι σοφοί, οἳ ποτε πλανώμενοι, τὰς εὐθείας πάσης δικαιοσύνης ἐγνώκασιν ὁδοῦς, οἱ τῶν ἀγαθῶν εἰδότες οὐδέν, ἀρετῆς ἀπάσης ἀνεδείχθησαν ἐπιστήμονες καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν σπουδασμάτων ἐπιμεληταί. Γέγονεν αὐτοῖς τὰ σκολιὰ εἰς εὐθειαν, τοῦτ' ἔστι τὰ δυσχερῆ καὶ δυσήνυτα,
 20 θάσιμα καὶ ἱππήλατα, ὑπτία τε καὶ ἐψιλωμένα. Τοιοῦτόν τι καὶ ἐν τοῖς Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ κηρύγμασιν ὑπεμφαίνεται. «Πᾶσα γὰρ φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθειαν, καὶ ἡ τραχεῖα εἰς ὁδοῦς λείας». Βουνοὶ μὲν γὰρ καὶ κοι-
 25 λότητες τὸ ἀνωμάλως ἔχειν τὴν ὁδὸν ἀποφαίνουσιν. Ὁ χθου δὲ οὐκ ὄντος, οὔτε μὴν κοιλότητος εὐθειά που πάντως, καὶ εὐήλατός ἐστιν ἡ ὁδὸς καὶ δυσχερείας ἀπάσης ἀπηλλαγμένη. Τοῦτο καὶ ἐτέρωθί πού φησιν αὐτὸς ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας «Ὁδὸς» γὰρ, φησί, «εὐσεβῶν εὐ-
 30 θεῖα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν». Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἡ ὁδὸς

πόλεμο καὶ νὰ συντρίψει τὸν ἐχθρό, καὶ ἀφοῦ ἔξοντώθηκαν οἱ ἐχθροί, οἱ ποταμοὶ ἔγιναν νησιά καὶ τὰ ἔλη ἀποξηρᾶνθησαν, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα ποῦ ἐκθέσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο, ἐλευθερώθηκαν ὅπωςδὴποτε ἐκεῖνοι ποῦ εἶχαν περιέλθει στὴ θέση τῶν αἰχμαλώτων καὶ εἶχαν ὑποταχθεῖ στὶς κακοτροπίες τοῦ διαβόλου, καὶ ἐνῶ ἦταν τυφλοὶ (γιατὶ εἶχε τυφλώσει τὶς καρδιές τους ὁ ἀποστάτης), ὁδηγοῦνται στὸ ἔξῃς ἀπὸ τὸν Χριστὸ σὲ δρόμους ποῦ δὲν γνῶριζαν προηγουμένως. Αὐτοὶ βέβαια εἶναι ὅπωςδὴποτε τὰ εὐαγγελικὰ θεσπίσματα, ὁ συνετὸς καὶ ἐνάρετος τρόπος τῆς ζωῆς, καὶ τὸ κάλλος τῆς γεμάτης εὐπρέπεια ἀγίας ζωῆς. Τὸ διακήρυξε βέβαια καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος στοὺς ἐθνικοὺς λέγοντας: «Ἦσασταν κάποτε σκότος, τώρα ὅμως εἴσαστε μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου φῶς»⁹.

Ἔγινε λοιπὸν σ' αὐτοὺς τὸ σκοτάδι φῶς· ἀντὶ νὰ πεῖ, τὰ πράγματα μετατέθηκαν στὴν ἐντελῶς ἀντίθετη κατάσταση. Γιατὶ οἱ ἀμαθεῖς ἔγιναν σοφοί, ἐκεῖνοι ποῦ βρισκόνταν σὲ πλάνη γνῶρισαν τοὺς εὐθεῖς δρόμους κάθε δικαιοσύνης, ἐκεῖνοι ποῦ δὲν γνῶριζαν κανένα ἀγαθὸ, ἀναδείχθηκαν γνώστες ὅλης τῆς ἀρετῆς καὶ μελετητὲς τῶν ἔργων τῆς εὐσέβειας. Ἔγιναν γι' αὐτοὺς τὰ στραβά ἴσια, δηλαδή τὰ δύσκολα καὶ ἀκατόρθωτα ἔγιναν βατὰ καὶ πορευτὰ, ἀπλωτὰ καὶ χωρὶς ἐμπόδια. Κάτι τέτοιο ὑποδηλώνεται καὶ μὲ τὰ κηρύγματα τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ. Γιατὶ λέγει: «Κάθε φαράγγι θὰ γεμίσει, κάθε ὄρος καὶ βουνὸ θὰ ἰσοπεδωθεῖ, τὰ στραβά θὰ γίνουν ἴσια, καὶ τὰ ἀνώμαλα θὰ γίνουν δρόμοι λεῖοι»¹. Γιατὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ βαθουλώματα προκαλοῦν τὴν ἀνωμαλία τοῦ δρόμου, ἐνῶ ὅταν δὲν ὑπάρχει ὕψωμα οὔτε βαθούλωμα, ὁ δρόμος μας εἶναι ὅπωςδὴποτε ἴσιος καὶ εὐκολοβάδιστος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ὅποιαδὴποτε δυσκολία. Αὐτὸ τὸ λέγει καὶ κάπου ἄλλοῦ ὁ μακάριος προφήτης Ἡσαΐας· γιατί λέγει: «Ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν εἶναι εὐθύς, εἶναι καλὰ προετοιμασμένος ὁ δρόμος τῶν εὐσεβῶν»^{1α}. Καὶ πράγματι ὁ δρόμος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας δὲν εἶναι δύσβατος καὶ ἀνώματος, ἀλλὰ

οὐ τραχεῖα καὶ δύσβατος, ὁμαλὴ δὲ μάλλον καὶ οἶον ὑπτία τοῖς τὸν ἐξαίρετον ἀγαπῶσι βίον. Ἐπαγγέλλεται δὴ οὖν ταῦτα τὰ ῥήματα, ἦτοι τὰς ἐπαγγελίας, εἰς πέρας ἄγειν Θεός, καὶ μὴ ἐγκαταλιπεῖν αὐτούς, τοῦτ' ἔστι συνεῖναι διὰ παντός, κατὰ γε τό, «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας αἰῶνος».

Στίχ. 17. «Αὐτοὶ δὲ ἀποστραφήσονται εἰς τὰ ὀπίσω. Αἰσχύνθητε αἰσχύνην οἱ πεποιοθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς, οἱ λέγοντες τοῖς χωνευτοῖς, Ὑμεῖς ἔστε θεοὶ ἡμῶν».

10 Ἐπὶ καιροῦ δὴ λίαν μεθίστησι τοὺς λόγους ἐπὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, οἱ νόμον ἔχοντες τὸν διὰ Μωσέως χειραγωγοῦντα πρὸς θεογνωσίαν καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν ἀποπεραίνειν βούλεσθαί τε τὰ ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς εὐδοκιμῆσαι αὐτούς, κεχωρήκασι πρὸς ἀπόστασιν, καὶ τοῖς τῆς πολυθεΐας ἐμβε-
15 δηκότες τέλμασιν, εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας κατώχοντο βάραθρον προσκεκρούκασί τε διὰ τοῦτο, καὶ σφόδρα εἰκότως, τῷ πᾶσαν αὐτοῖς καὶ φειδῶ καὶ ἀγάπην νεύμαντι Θεῷ. Προκηρύξας δὴ οὖν ὁ λόγος, ὅτι κεκλήσονται τὰ ἔθνη κατὰ καιροὺς καὶ πατήσουσι μὲν ὁδοὺς ἃς οὐκ ἤδεισαν, ἔσται δὲ
20 τὸ σκότος εἰς φῶς, καὶ τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν, τὰς τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἀμαθίας ἐκκαλύπτει, λέγων· «Αὐτοὶ δὲ ἀπεστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω». Ἐμφαντικῶς ἐκληπτέον τό, «αὐτοί»· τοῦτ' ἔστιν οἱ νόμῳ θεῷ παιδαγωγούμενοι καὶ ὑπὸ χειρα γεγονότες τὴν ἐμὴν καὶ μεσίτην λαχόντες Μωσέα, οἱ
25 διαρρήδην ἀκούσαντες· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἔστι· καὶ οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Οὗτοι, τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος ἐν ἀγαθαῖς οὔσης ἐλπίσιν, ἀπεστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω, πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ μολυσμοὺς ἀνοσίως ὑπονοστήσαντες καὶ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης ἀναλα-
30 βόντες τὸν μῶμον, καὶ γέγονεν αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· «Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέρεμα, καὶ ὕψι λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου».

ὁμαλὸς μᾶλλον καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀπλωτὸς γιὰ ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὸν ἑξαίρετο βίον. Ὑπόσχεται λοιπὸν ὅτι αὐτὰ τὰ λόγια, ἢτοι τὶς ὑποσχέσεις, θὰ τὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Θεός, καὶ ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ, δηλαδή θὰ εἶναι μαζί τους παντοτινά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο του· «Νᾶ, ἐγὼ εἶμαι μαζί σας ὅλες τὶς ἡμέρες, μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ κόσμου»².

Στίχ. 17. «Αὐτοὶ θὰ γυρίσουν πρὸς τὰ πίσω. Νοιώστε ντροπὴ σεῖς πού στηρίζετε τὴν πεποίθησή σας στὰ λίθινα ἀγάλματα, ἔσεῖς πού λέτε στὰ χυτὰ ἀπὸ μέταλλο· Ἐσεῖς εἶστε οἱ θεοὶ μας».

Πολὺ ἐπίκαιρα μεταφέρει τοὺς λόγους στὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ εἶχαν τὸν Μωσαϊκὸ νόμον πού τοὺς χειραγωγοῦσε πρὸς τὴ θεογνωσίαν καὶ στὸ νὰ ἐπιδιώκουν νὰ φέρουν εἰς πέρας αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ἦταν εὐλόγον νὰ εὐδοκιμήσουν, προχώρησαν σὲ ἀποστασία, καὶ ἀφοῦ περιέπεσαν στὰ τέλματα τῆς πολυθεΐας, κατρακῦλησαν στὸ βάραθρον τῆς ἀπώλειας, καὶ γι' αὐτὸ προσέκρουσαν, καὶ πολὺ εὐλόγον, στὸν Θεὸ πού τοὺς πρόσφερε ὅλη τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπην του. Ἀφοῦ λοιπὸν προανήγγειλε ὁ λόγος ὅτι θὰ κληθοῦν τὰ ἔθνη στὸν κατάλληλον καιρὸ καὶ θὰ βαδίσουν στοὺς δρόμους πού δὲν γνώριζαν, καὶ ὅτι τὸ σκοτάδι θὰ γίνῃ φῶς καὶ τὰ στραβὰ ἴσια, ἀποκαλύπτει τὶς ἀγνοίες τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγοντας· «Αὐτοὶ ὅμως γύρισαν πίσω». Τό, «Αὐτοὶ» πρέπει νὰ ἐκληφθῇ μὲ ἔννοια ἐμφαντική· δηλαδή ἐκεῖνοι πού παιδαγωγοῦνταν μὲ τὸ νόμον καὶ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν προστασίαν μου καὶ πού ἔτυχαν μεσίτη τὸν Μωυσῆ, ἐκεῖνοι πού ἄκουσαν ρητά· «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, εἶναι ἓνας Κύριος, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχουν γιὰ σένα ἄλλοι θεοὶ ἐκτὸς ἀπὸ μένα»³. Αὐτοὶ, ἐνῶ γιὰ τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν ὑπῆρχαν ἐλπίδες ἀγαθές, γύρισαν πίσω, ἐπιστρέφοντας μὲ ἀσέβεια στοὺς μολυσμοὺς τῆς Αἰγύπτου, δέχθηκαν ἐπ' αὐτῶν τὴ μομφὴ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, καὶ ἐπαληθεύθηκε σ' αὐτοὺς ἡ ἀλήθεια τῆς παροιμίας· «Σκύλος πού γύρισε στὸν δικὸν του ἐμετό, καὶ χοῖρος πού κυλίσθηκε νὰ λουσθῇ στὸ βοῦρκο»⁴.

2. Ματθ. 28, 20.

3. Ἐξοδ. 20, 3.

4. Β' Πέτρο. 2, 22.

Ἔφη τι τοιοῦτον καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀσέβειαν παλινδρομοῦντα δεικνύων τὸν Ἰσραήλ. «Ὅταν» γάρ, φησὶν, «τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, πορεύεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν 5 ἀνάπαισιν, καὶ μὴ εὐρίσκον, ὑποστρέφει εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξῆλθεν. Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον. Τότε παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων». Λελατρεύκασι μὲν 10 γὰρ τοῖς Αἰγυπτίων θεοῖς, ἀλλ' ἐκδέβληται τὸ δαιμόνιον, κεκλημένων αὐτῶν πρὸς θεογνωσίαν, διὰ γέ φημι τοῦ νόμου ἠὲ ῥωσθήκασι δὲ τὴν ἐπὶ τῷ πεπλανῆσθαι διαβολήν, καὶ ἔτι χειρόνως, ὅτε τὸν φύσει Θεὸν εἰδότες, γεγόνασιν ἀποστάται, θεοὺς τιμήσαντες τοὺς οὐκ ὄντας θεοὺς. Αἰσχύνθητε δὴ οὖν 15 αἰσχύνῃν, φησὶ, οἱ πεποιθότες ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντα θεότητος τὸ σεπτὸν ὄνομα, τοῦτ' ἔστι τὴν δόξαν, τοῖς χειροτμήτοις καὶ χειροποιήτοις ἀνάπτοντες.

Στίχ. 18-20. «Οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ τυφλοί, ἀναβλέψατε ἰδεῖν. Καὶ τίς κωφός, ἀλλ' ἢ οἱ παῖδές μου, καὶ τυφλοί, ἀλλ' ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν; Καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ 20 δούλοι τοῦ Θεοῦ. Εἶδετε πλεονάκεις, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε ἠνεψυγμένα τὰ ὦτα, καὶ οὐκ ἠκούσατε».

Κωφοὺς καὶ τυφλοὺς τοὺς τοῖς εἰδώλοις λελατρευκότας εὖ μάλα φησὶν. Ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος: 25 «Ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ». Πρέποι δ' ἂν ἢ τοῦ λόγου δύναμις ὅτι μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, οἷς δὴ, καὶ μετὸν αὐτοῖς τὸ θεῖον εἰς νοῦν καταπλουτηῆσαι φῶς, ἐνιέντος αὐτοῖς τοῦ νόμου τῆς 30 θεογνωσίας τὴν ἔλλαμψιν, ἠγάπησαν ἀνοήτως τὸ ἐν σκότῳ περιπατεῖν καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης ἐγκαθιέσθαι βρόχοις. Τυ-

Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός παρουσιάζοντας τοὺς Ἰσραηλιῖτες νὰ ἐπιστρέφουν στὴν παλαιὰ ἀσέβεια. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα βγεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, μεταβαίνει στὶς ἄνυδρες ἐρημιές ζητώντας ἀνάπαυση, καὶ μὴ βρίσκοντας, γυρίζει πίσω στὸν τόπο ἀπὸ ὅπου βγήκε, καὶ γυρίζοντας ἐκεῖ τὸν βρίσκει ἄδειο καὶ σκουπισμένο. Τότε παίρνει μαζί του ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα πιο πονηρὰ ἀπὸ αὐτό, καὶ ἀφοῦ μποῦν μέσα κατοικοῦν ἐκεῖ, καὶ ἡ τελευταία κατάσταση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη»⁵. Γιατὶ λάτρευσαν τοὺς θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ βγήκε τὸ δαιμόνιο, ὅταν κλήθηκαν στὴ θεογνωσία, ἐννοῶ μέσω τοῦ νόμου. Κατηγορήθηκαν ὅμως ὅτι εἶχαν πλανηθεῖ, καὶ ἀκόμα χειρότερα, ὅταν, ἐνῶ γνώρισαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, ἔγιναν ἀποστάτες καὶ τίμησαν θεοὺς ποὺ δὲν ἦταν θεοί. «Νοιῶστε» λοιπόν, λέγει, «μεγάλη ντροπὴ ὅσοι στηρίζετε τὴν πεποίθησή σας στὰ λίθινα ἀγάλματα» καὶ ἀποδίδετε τὸ σεπτὸ ὄνομα, δηλαδή τὴ δόξα, τῆς θεότητος, σὲ ἀντικείμενα ποὺ ἔκοιψαν καὶ ἔφτιαξαν τὰ χέρια σας.

Στίχ. 18-20. «Οἱ κουφοὶ ἀκοῦστε καὶ οἱ τυφλοὶ σηκῶστε τὰ μάτια σας γιὰ νὰ δεῖτε. Καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ κουφοί, παρὰ οἱ δοῦλοι μου, καὶ ποιοὶ οἱ τυφλοί, παρὰ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν; Καὶ ὅμως τυφλώθηκαν οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. Πολλές φορές εἶδατε, καὶ δὲν φυλάξατε αὐτὰ ποὺ εἶδατε· ἦταν τὰ αὐτιά σας ἀνοιχτά, καὶ δὲν ἀκούσατε».

Πολὺ σωστὰ χαρακτηρίζει κουφοὺς καὶ τυφλοὺς ἐκείνους ποὺ λάτρευσαν τὰ εἰδῶλα. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Ὁ θεὸς τοῦ κόσμου αὐτοῦ τύφλωσε τὸ νοῦ τῶν ἀπίστων γιὰ νὰ μὴ λάμπει σ' αὐτοὺς ὁ φωτισμὸς τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ»⁶. Τὸ νόημα τοῦ λόγου αὐτοῦ ταιριάζει κατ' ἐξοχήν στοὺς Ἰσραηλιῖτες, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ μπορούσαν νὰ φωτίσουν τὸ νοῦ τους μὲ τὸν πλοῦτο τοῦ θείου φωτός, ἀφοῦ ἔρριξε μέσα τους ὁ νόμος τὴν ἔλλαμψη τῆς θεογνωσίας, ὅμως προτίμησαν ἀνόητα τὸ νὰ βαδίσουν στὸ σκοτάδι καὶ νὰ περιπέσουν στὰ βρόχια τῆς ἀπά-

φλοιὶ δὲ δὴ καὶ ἑτέρως Ἀπειρόγοντος γὰρ οὐδενὸς ἀπὸ καλλοῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὄραν τὸν τούτων Δημιουργὸν (ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, «Τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθορᾶται, 5 ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης»), εἰς τοῦτο κατώλισθον ἀμαθίας, ὥστε τοῖς χωνευτοῖς λέγειν· «Ἑμεῖς ἔστε οἱ θεοὶ ἡμῶν».

“Οτι γὰρ οὐ περὶ τῆς τῶν ἔθνῶν πληθύος ὁ λόγος ἐστὶ τῷ προφήτῃ νυνί, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, διέδει-
10 ξεν εἰπών· «Καὶ τίς τυφλός, ἀλλ’ ἢ οἱ παῖδές μου, καὶ κουφοί, ἀλλ’ ἢ οἱ κυριεύοντες αὐτῶν;». Τετύφλωται μὲν γὰρ ἢ ὑπὸ χεῖρα πληθὺς ταῖς τῶν ποδηγῶν ῥαθυμίαις εἰς τοῦτο πεσοῦσα. Αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τῆς ἀμαθίας αὐτοῖς παραίτιοι γεγονότες καὶ τοῦ πλανᾶσθαι καθηγηταί. Κουφοὶ δὲ ἦσαν
15 οἱ κυριεύοντες αὐτῶν, τοῦτ’ ἔστιν οἱ καθηγεῖσθαι λαχόντες· καίτοι γὰρ ὄρωντες τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν καὶ διὰ πείρας ἐλάσαντες μακρᾶς, ἐτράποντο πρὸς ἀπόστασιν. Οὐ γὰρ ἤθελον ὑπακούειν Θεῷ, λέγοντι σαφῶς· «Οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ». Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐμῶν θεσπισμάτων
20 ὄντες ἐπιστήμονες ὁμοῦ τοῖς ὑπεξενυγμένοις κατώχοντο πρὸς ἀπόστασιν, μονονουχὶ καταπλήττεται, λέγων· «Ἐτυφλώθησαν οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποία γέγονεν αὐτοῖς ἢ τῆς τυφλώσεως ἀφορμή; Ἐκόντες, φησί, παρηνέχθητε πρὸς τοῦτο. Ἐξὸν γὰρ πλειστάκις ἑωρακότας φυλάξασθαι,
25 καὶ ἀκούειν εἰδότας, ἦτοι συνιέντας, τὰ γεγραμμένα, οὐκ ἐφυλάξασθε παθεῖν τὴν ἀπόφασιν, οὔτε μὴν μελέτην ἐποιήσασθε τὴν εὐπάθειαν, κατευρύνοντες ὥσπερ τοῖς ἱεροῖς νόμοις τὴν ἀκοήν. Ἀπροφάσιστα δὴ οὖν τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐγκλήματα. Καίτοι γὰρ μετὸν εἰδέναί τὸ ἀληθές καὶ χειρα-
30 γωγὸν εἰς τοῦτο λαχόντας τὸν νόμον, ἐν ἴσῳ γεγόνασι τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα προκειμένα μάτην τῇ

της. Τυφλοί ὅμως εἶναι καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη. Γιατί, ἐνῶ δὲν τοὺς ἐμπόδιζε τίποτε ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν δημιουργημάτων νὰ βλέπουν κατ' ἀναλογία τὸν Δημιουργὸ αὐτῶν (γιατί, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ αἰώνια δύναμη καὶ θεότητά του, ἀπὸ τὴ θεμελίωση τοῦ κόσμου γίνονται νοητὰ ὁρατὰ μέσω τῶν δημιουργημάτων»⁷), περιέπεσαν σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀγνοίας, ὥστε νὰ λένε στὰ χυτὰ μέταλλα, «Ἐσεῖς εἶστε οἱ θεοὶ μας»⁸.

“Ὅτι βέβαια ὁ προφήτης δὲν κάνει ἐδῶ λόγος γιὰ τὸ πλῆθος τῶν θεῶν, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, τὸ ἔδειξε μὲ τὸ νὰ πεῖ· «Καὶ ποιοὶ εἶναι τυφλοὶ, παρὰ οἱ δοῦλοι μου, καὶ ποιοὶ οἱ κουφοὶ, παρὰ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν;». Γιατί τυφλώθηκαν οἱ εὐρισκόμενοι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν καθοδηγητῶν τους, πέφτοντας στὸ πάθημα αὐτὸ ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας αὐτῶν. Αὐτοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν αἵτιοι τῆς ἀμάθειάς τους καὶ καθοδηγητὲς τῆς πλάνης τους. Κουφοὶ ἦταν οἱ ἄρχοντές τους, δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαχε νὰ τοὺς καθοδηγοῦν· γιατί, μολονότι ἔβλεπαν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχαν μακρὰ ἐμπειρία σ' αὐτό, στράφηκαν στὴν ἀποστασία. Γιατί δὲν ἤθελαν νὰ ὑπακούουν στὸν Θεὸ ποὺ τοὺς ἔλεγε μὲ σαφήνεια· «Δὲν θὰ ὑπάρχουν γιὰ σένα ἄλλοι θεοὶ ἐκτὸς ἀπὸ μένα»⁹. Ἐπειδὴ ὅμως, ἐνῶ ἦταν καλοὶ γνῶστες τῶν ἐντολῶν μου, περιέπεσαν μαζί μὲ τοὺς ὑπηκόους τους στὴν ἀποστασία, κυριεύεται κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ κατὰπληξη καὶ λέγει· «Τυφλώθηκαν οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ». Καὶ ποιὰ ὑπῆρξε ἡ ἀφορμὴ τῆς τύφλωσής τους; Μὲ τὴ θέλησή σας, λέγει, ὁδηγηθήκατε σ' αὐτό. Γιατί, ἐνῶ μπορούσατε νὰ τηρήσετε αὐτὰ ποὺ πολλὰ φορὲς ἔχετε δεῖ καὶ ἀκούσει καὶ νὰ γνωρίσετε, ἦτοι νὰ κατανοήσετε, τὰ ὅσα εἶχαν γραφεῖ, δὲν προσπαθήσατε ν' ἀποφύγετε τὴν ἀρνηση, οὔτε βέβαια ἀναλογισθήκατε τὴν εὐεργεσία, ἀνοίγοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ αὐτιά σας στοὺς ἱεροὺς νόμους. Εἶναι λοιπὸν ἀδικαιολόγητα τὰ ἐγκλήματα τῶν Ἰουδαίων. Γιατί, ἂν καὶ γνώριζαν τὴν ἀλήθεια καὶ εἶχαν σ' αὐτὸ χειραγωγό τους τὸ νόμο, ἐξομοιώθηκαν μὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν μάτια καὶ ἔχουν ἀνώφελα τ' αὐτιά

κεφαλῇ, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τῶν ἱερῶν ἐπακροᾶσθαι νόμων.

Στίχ. 21. «Κύριος ὁ Θεὸς ἐβούλετο ἵνα δικαιωθῆ καὶ μεγαλύνῃ αἴνεσιν».

5 Ἐξειλόμην, φησί, τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας αὐτούς, ἠλευθέρωσα παρὰ τὸ εἶκός ἀλλοτρίοις θητεύοντας, ἐπαιδαγωγῆσα διὰ νόμου πρὸς θεογνωσίαν, εὐκοσμίας αὐτοῖς ἐπιστάτην δέδωκα Μωσέα. Σκοπὸς γὰρ ἦν ἔμοι τῷ Κυρίῳ τῶν ὅλων δικαιοσύνης ἐργάτην καὶ ἀρίστων ἔργων ἐπιμε-
10 λητὴν ἀποφῆναι τὸν Ἰσραήλ, ἵν', εἰς αἴσθησιν ἐνηνεγμένος τῶν δωρηθέντων αὐτῷ παρ' ἐμοῦ, μεγαλύνῃ αἴνεσιν, τοῦτ' ἔστιν ἀκαταλήκτως δοξολογήσειεν ἐμέ, δηλονότι τὸν ἀπάσης αὐτοῖς εὐημερίας πρῦτανιν καὶ ὧν πεπλουτήκασι χορηγὸν γεγονότα. Ἄλλ' οὐδενὸς τῶν τοιούτων εἰς αἴσθησιν
15 ἐνηνεγμένοι, πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἐκτετίκασι τῷ Δεσπότη, καὶ τῶν αὐτοῦ ζυγῶν ὑπεκλύσαντες τὸν ἀρχένα, δεδουλεύκασι τῷ Σατανᾷ, καὶ τοῖς τῆς πολυθέου πλάνης βορβόροις ἐγκαλινδούμενοι, βδελυροὶ γεγόνασι καὶ ἀπηχθημένοι παρὰ γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ. Τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς ὅπερ ἔφη
20 καὶ ἑτέρωθί που περὶ αὐτῶν ὡς περὶ ἀμπέλου· «Υπέμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας».

Στίχ. 22. «Καὶ εἶδον, καὶ ἐγένετο λαὸς πεπρονομευμένος καὶ διηρπασμένος. Ἡ γὰρ παγὶς ἐν τοῖς ταμείοις πανταχοῦ, καὶ ἐν οἴκοις ἅμα ὅπου ἔκρουψαν αὐτούς, ἐγένοντο
25 εἰς προνομήν, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος ἄρπαγμα, καὶ οὐκ ἦν ὁ λέγων· Ἀπόδος».

Εἰς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἀποφέρει τῶν τοῖς πατράσι συμβεθηκότων, διὰ τοι τὸ ἀλῶναι βρόχοις τοῖς τῆς ἐπαράτου πολυθειᾶς. Πέπραχε δὲ τοῦτο οὐ μάτην, ἀλλ' ἵν' ἀποφῆνη
30 σωφρονεστέρους τὰ ἴσα τοῖς πάλαι παθεῖν δεδιότας. Ἐπει-

πάνω στο κεφάλι, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν ν' ἀκοῦν μὲ προσοχὴ καὶ ζῆλο τοὺς ἱεροὺς νόμους.

Στίχ. 21. «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι δίκαιος καὶ νὰ κερδίσει μεγαλύτερη δοξολογία».

Τοὺς ἀπάλλαξα, λέγει, ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων, τοὺς ἐλευθέρωσα κατὰ τρόπο ἀφύσικο ἀπὸ δουλεία τους σὲ ἄλλοεθνεῖς, τοὺς παιδαγώγησα μὲ τὸ νόμο πρὸς τὴ θεογνωσία, τοὺς ἔδωσα ἐπιστάτη τῆς κοσμιότητος τὸν Μωυσῆ. Γιατὶ σκοπὸς ἐμοῦ τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων ἦταν νὰ ἀποδείξω ἐργάτες δικαιοσύνης καὶ ἐπιμελητὲς ἄριστων ἔργων τοὺς Ἰσραηλίτες, ὥστε, φτάνοντας στὴν ἀναγνώριση τῶν δωρεῶν μου, νὰ μοῦ ἀπευθύνουν μεγαλύτερη ὑμνολογία, δηλαδὴ νὰ δοξολογήσουν χωρὶς τέλος ἐμένα, ἐμένα δηλαδὴ τὸν δωρητὴ ὅλης τῆς εὐημερίας τους καὶ χορηγὸ ὅλου τοῦ πλούτου τους. Ἀλλὰ μὴ ἔχοντας ἀναγνωρίσει τίποτε ἀπὸ αὐτά, πλήρωσαν τὸν Κύριο μὲ πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ ἀφοῦ ἀπέσυραν τὸν αὐχένα τους ἀπὸ τὸ ζυγὸ ἐκείνου, ἔγιναν δοῦλοι τοῦ Σατανᾶ, καὶ κυλιόμενοι μέσα στὸν βόρβορο τῆς πολυθῆς πλάνης, ἔγιναν βδελυροὶ καὶ σιχαμεροὶ γιὰ τὸν Θεὸ τὸ φίλο τῆς ἀρετῆς. Αὐτὸ εἶναι ὀλοφάνερα ἐκεῖνο ποὺ εἶπε καὶ κάπου ἄλλοῦ γι' αὐτοὺς σὰν γιὰ ἀμπέλι: «Περίμενα νὰ κάνει σταφύλια, ἀλλ' αὐτὸ ἔκανε ἀγκάθια»¹⁰.

Στίχ. 22. «Καὶ εἶδα, καὶ νὰ ὁ λαὸς μου ἔγινε ἀντικείμενο λεηλασίας καὶ ἀρπαγῆς. Οἱ παγίδες ἔχουν στηθεῖ παντοῦ, στὰ σπίτια καὶ στὰ κρυφὰ δωμάτιά τους ὅπου ἔκρυψαν αὐτοὺς, παραδόθηκαν στὴ λαφυραγώγηση, καὶ δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς γλυτώσει ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ, δὲν ὑπῆρχε κάποιος ποὺ νὰ πεῖ: Δῶσε αὐτὸ ποὺ ἀρπαξες».

Τοὺς κάνει νὰ θυμηθοῦν ὅσα εἶχαν συμβεῖ στους πατέρες τους, ἐπειδὴ εἶχαν πιασθεῖ στὰ βρόχια τῆς καταραμένης πολυθεΐας. Αὐτὸ βεβαίως δὲν τὸ ἔκανε τυχαῖα, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς κάνει φρονιμότερους, φοβούμενοι μήπως πάθουν τὰ ἴδια μὲ τοὺς παλαιούς.

δὴ γάρ, φησί, γέγονασι τυφλοὶ καὶ κωφοί, παρωσάμενοι μὲν τὸ λατρεύειν Θεῶ, ξύλοις δὲ καὶ λίθοις τὸ σέβας ἀνῆπτον, εἶδον μὲν οὖν τοῦτο ἐγώ, γέγονε δὲ ὁ λαὸς πεπρονομευμένος καὶ διηρπασμένος. Ὅτε γὰρ ἐπισκέπτεται Θεὸς τὰ τῶν ἀφω-
 5 ρήτως δυσσεβούντων ἐγκλήματα, τότε καὶ δίκας ἐπάγει τὰς ἀναλόγως ἐχούσας τοῖς αἰτιάμασι. Διηρπάσθη τοίνυν ὁ λαὸς καὶ γέγονε τοῖς ἐχθροῖς προνομή. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; «Ἡ γὰρ παγίς ἐν τοῖς ταμείοις πανταχοῦ, καὶ ἐν οἴκοις ἅμα ἔκρουσαν αὐτούς». Τίνας δὲ αὐτούς; Χωνευτοὺς δηλονότι θε-
 10 ούς. Ὑποπλαττόμενοι γὰρ τὸ θεοσεβεῖν οἱ τῶν Ἰουδαίων καθηγηταὶ καὶ τοῖς νομίμοις θεσπίσμασι τό γε ἦκον εἰς τοῦμ-
 φανὲς ὑποτιθέντες τὸν αὐχένα, τῆς ἀποστασίας τὴν νόσον εἰς νοῦν ἔκρουπτον καὶ καρδίαν, προσκυνοῦντες τοῖς οὐκ οὐ-
 σι θεοῖς, καὶ τούτους ἐν τοῖς ταμείοις τῶν ἰδίων οἴκων ἐγκα-
 15 τακλείοντες, λαθραίας ἐποιοῦντο τὰς τῶν θυσιῶν προσαγω-
 γάς. Γέγραπται γοῦν ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· «Υἱὲ ἀνθρώπου, ὄρου-
 ξον. Καὶ ὄρουξα δὴ ἐν τῷ τοίχῳ. Καὶ εἶδον», φησί, «καὶ ἰδοὺ πᾶσα ὁμοίωσις ἐρπετοῦ καὶ κτήνους, καὶ πάντα τὰ εἶδωλα οἴκου Ἰσραὴλ διαγεγραμμένα ἐπ' αὐτοῦ κύκλῳ. Καὶ εἶπε
 20 πρὸς με· Ἐώρακας, υἱὲ ἀνθρώπου, μὴ μικρὰ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ ἃ ποιοῦσιν ἕκαστος ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτῶν τῷ κρυπτῷ;»

Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως ἕκαστος αὐτῶν, ἐν τῷ κοιτῶνι αὐ-
 τῶν τῷ κρυπτῷ τὴν γενομένην αὐτῷ παγίδα, τοῦτ' ἔστι τὴν
 εἰδωλολατρίαν, κειμένην ἔχων, ὑπεπλάττετο τὴν τῶν νόμων
 25 αἰδῶ. Ταύτη τοί φησιν· «Ἐγένοντο εἰς προνομήν, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος ἄρπαγμα, καὶ οὐκ ἦν ὁ λέγων, Ἀπό-
 δος». Θεοῦ γὰρ οὐκ ἐπαμύνοντος, τίς αὐτοὺς ἐξείλετο τῆς
 οὔτω βαρείας καὶ ἀνηκέστου συμφορᾶς; Οὐκ ἐπιπλήττον-
 τος δὲ τοῖς διαρπάζουσι, τίς ἂν αὐτοῖς ἔφη τό, «Ἀπόδος»;
 30 Οὐ γὰρ ἐζήτησε Θεὸς ὡς ἴδιον ἔτι κληῖρον, παρῆκε δὲ μᾶλ-
 λον ὡς ἀλλότριον γεγονότα αὐτοῦ διὰ τοῦ προσνεῦσαι τοῖς

Ἐπειδὴ δηλαδή, λέγει, ἔγιναν τυφλοὶ καὶ κουφοί, καὶ ἀπὸ τῆ μιᾶ περιφρόνησαν τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πρόσφεραν τὸ σεβασμὸν τοὺς σὲ ξύλα καὶ λιθάρια, ἐγὼ τὸ εἶδα τότε αὐτό, «ὅτι ὁ λαὸς μου ἔγινε ἀντικείμενο λεηλασίας καὶ ἄρπαγῆς». Γιατὶ ὅταν ὁ Θεὸς βλέπει τὰ ἐγκλήματα ἐκείνων ποὺ διαπράττουν βαρύντατα ἀσεδήματα, τότε ἐπιβάλλει καὶ τὶς ἀνάλογες πρὸς τὶς κατηγορίες τιμωρίες. Ληλατήθηκε λοιπὸν ὁ λαὸς καὶ ἔγινε λεία τῶν ἐχθρῶν. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο; «Γιατὶ ἡ παγίδα στήθηκε παντοῦ στὰ κρυφὰ μέρη, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλα τὰ σπίτια ὅπου ἔκρυψαν αὐτούς». Ποιοὺς αὐτούς; Τοὺς φιαχτοὺς δηλαδή χυτοὺς θεοὺς. Γιατὶ ὑποκρινόμενοι οἱ καθοδηγητὲς τῶν Ἰουδαίων θεοσέβεια καὶ σκύβοντας τὸν αὐχένα ἐπιφανειακὰ στὰ θεοπίσματα τοῦ νόμου, ἔκρυβαν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὴ νόσο τῆς ἀποστασίας, προσκυνώντας ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν θεοί, καὶ κλείνοντας αὐτοὺς στὰ κρυφὰ μέρη τῶν σπιτιῶν τους, πρόσφεραν κρυφὰ τὶς θυσίες τους. Πράγματι ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιήλ: «Σκάψε, υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου. Ἔσκαψα στὸν τοῖχο», λέγει, «καὶ νὰ ὅλα εἶναι ὁμοιώματα ἐρπετῶν καὶ ζώων, καὶ ὅλα τὰ εἶδωλα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ εἶναι ζωγραφισμένα ὀλόγυρα στὰ σπίτια αὐτῶν. Καὶ μοῦ εἶπε: Εἶδες, υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου, μήπως εἶναι ἀσήμαντα αὐτὰ ποὺ κάνει καθένας στὸν κρυφὸ κοιτῶνα του;»¹¹

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς καθένας τους, ἔχοντας κρυμμένη στὸν κρυφὸ κοιτῶνα του τὴν παγίδα του, δηλαδή τὴν εἰδωλολατρεία, ὑποκρινόταν τὸν σεβασμὸν στοὺς νόμους. Γι' αὐτὸ βέβαια λέγει: «Παραδόθηκαν σὲ λεηλασία καὶ δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς ποὺ θὰ τοὺς γλύτωνε ἀπὸ τὴν λεηλασία, δὲν ὑπῆρχε κάποιος ποὺ νὰ πεῖ, Δῶσε αὐτὸ ποὺ ἄρπαξες». Γιατὶ, ἐὰν δὲν τοὺς ὑπερασπιζόταν ὁ Θεός, ποῖος θὰ τοὺς ἔσωζε ἀπὸ τὴν τόσο βαρεῖα καὶ ἀθεράπευτη συμφορὰ; Κι ἂν δὲν ἐπέπληττε τοὺς ἄρπαγες, ποῖος θὰ τοὺς ἔλεγε, «Δῶσε αὐτὸ ποὺ ἄρπαξες»; Ὁ Θεὸς δὲν τοὺς διεκδικοῦσε πιά σὰν δικό του κληρο, ἀλλὰ τοὺς παραχώρησε μᾶλλον ἐπειδὴ εἶχαν γίνει ξένοι πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ νὰ στραφοῦν σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν

οὐκ οὕσι θεοῖς. Ἔοικε δὲ διὰ τούτων τὸν τῆς αἰχμαλωσίας ὑποφαίνειν καιρόν, ὃν διατετελέκασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ὑπὸ χειρα πεσόντες ἐχθρῶν. Μέχρι γὰρ ἔτους ἑβδομηκοστοῦ οὐκ ἦν ὁ ἐξαιρούμενος αὐτούς, οὔτε μὴν τοῖς διαρπάσασι
 5 λέγων, «Ἀπόδος». Οἰκονομικῶς δὲ σφόδρα μετὰ γε τὸ φάναι τῶν ἐθνῶν τὴν κλησιν, τὰ ἐφ' οἷς ἐκδέβληνται τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, εἴρηται σαφῶς, ἵνα δικαία ψήφῳ φαίνηται Θεὸς πανταχοῦ κεχρημένος. Ἔδει γάρ, ἔδει τοὺς τὴν εἰς Θεὸν ἀσέβειαν τιμήσαντας ἔξω γενέσθαι
 10 τῆς παρ' αὐτοῦ φειδοῦς καὶ ἀγάπης, τοὺς γε μὴν ἐξ ἀμαθίας τοῖς τῆς ἀμαρτίας δόθροις ἐνειλημμένους καὶ ὑπὸ χειρα πεσόντας διαβολικὴν, κατοικτειρηῆσαι παρὰ τοῦ πάντων Δημιουργοῦ, καλουμένους εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς.

15 Τοῦτο γάρ που καὶ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως εὗρίσκειται λέγων· «Αὐτοὶ παρεξήλωσάν με ἐπ' οὐ θεοῖς, παρώξυνάν με ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν. Καγὼ παραζηλώσω αὐτούς ἐπ' οὐκ ἔθνει· ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ αὐτούς». Ἔφη δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, ὅτι «Παρεπίκραναν αὐτὸν ἐν
 20 τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν παρεξήλωσαν αὐτόν· καὶ εἶδε Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὑπερεῖδε, καὶ ἐξουδένωσε σφόδρα τὸν Ἰσραὴλ». Εἰ δὲ χρὴ τινὰ καὶ θεωρίαν πνευματικὴν τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν, φυλαττόμεθα παγίδα διαβολικὴν εἰς νοῦν ἔχειν καὶ καρδίαν καὶ τὰ ἐν
 25 φαντασίαις λογισμῶν εἶδωλα πονηρὰ καλοῦντα πρὸς ἀσέλγειαν καὶ εἰς ἐκτόπους ἡδονάς, ἵνα μὴ γενώμεθα τῷ Σατανᾷ καὶ ἄρπαγμα δαμονίων. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφήῃς, ὅτι ἴαμα καταπαύσει ἀμαρτίας μεγάλας».

30 Στίχ 23. «Τίς ἐν ὑμῖν ἐνωτιεῖται ταῦτα; εἰσακούσατε εἰς τὰ ἐπερχόμενα».

12. Δευτ. 32, 21.

13. Ψαλμ. 77, 58-59.

14. Ἐκκλ. 10, 4.

θεοί. Μὲ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὑποδήλωνε τὸν καιρὸ τῆς αἰχμαλωσίας ποὺ ὑπέμειναν οἱ Ἰσραηλίτες ὅταν ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν τους. Πράγματι ἐπὶ ἑβδομήντα χρόνια δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖνος ποὺ θὰ τοὺς ἐλευθέρωνε, οὔτε καὶ ποὺ θὰ ἔλεγε στοὺς ἄρπαγες, «Δῶσε αὐτὸ ποὺ ἄρπαξες». Ἀλλὰ κατὰ μεγάλη οἰκονομία ἔπειτα ἀπὸ τὴν κλήση τῶν ἐθνικῶν λέχθησαν μὲ σαφήνεια οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἀπομακρύνθηκαν οἱ Ἰσραηλιῖτες ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, γιὰ νὰ γίνει φανερὸ ὅτι ὁ Θεὸς λαμβάνει δίκαιες ἀποφάσεις σ' ὅλες τίς περιπτώσεις. Γιατὶ ἔπρεπε, ἔπρεπε ἐκεῖνοι ποὺ τίμησαν τὴν ἀσέβεια πρὸς τὸν Θεὸ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ πρὸς αὐτούς, ἐνῶ αὐτοὶ ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ ἀμάθεια στοὺς βόθρους τῆς ἁμαρτίας καὶ περιῆλθαν στὰ χέρια τοῦ διαδόλου, νὰ δεχθοῦν τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Δημιουργοῦ ὅλων, καλούμενοι στὴν ἐπίγνωση αὐτοῦ καὶ στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας.

Αὐτὸ βέβαια παρουσιάζεται νὰ λέγει καὶ μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ· «Αὐτοὶ μὲ ἐρέθισαν μὲ ψεύτικους θεοὺς, μὲ ἐξόργισαν μὲ τὰ εἰδωλά τους. Καὶ ἐγὼ θὰ ἀνάψω τὴ ζήλεια τους ἐναντίον ἔθνους ποὺ δὲν εἶναι ἔθνος, θὰ τοὺς κάνω νὰ ὀργισθοῦν ἐναντίον ἔθνους ποὺ δὲν ἔχει σύνεση»¹². Εἶπε κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός «Τὸν πίκραναν πολὺ μὲ τὰ γλυπτὰ τους καὶ τὸν ἐξόργισαν μὲ τίς πράξεις τους καὶ τὰ εἶδε αὐτὰ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ αὐτοὺς τὸ βλέμμα του καὶ παρέδωσε τοὺς Ἰσραηλιῖτες σὲ ὑπερβολικὴ περιφρόνηση»¹³. Ἄν πρέπει ὅμως νὰ δώσομε σ' αὐτὰ ποὺ λέχθησαν καὶ κάποια πνευματικὴ ἐξήγηση, πρέπει νὰ προφυλάσσομε τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μας ἀπὸ τίς διαβολικὲς παγίδες καὶ τὰ πονηρὰ εἰδωλα τῶν φαντασιώσεων ποὺ καλοῦν σὲ ἀσέλγεια καὶ ἄνομες ἡδονές, γιὰ νὰ μὴ γίνομε λεία τοῦ Σατανᾶ καὶ ἄρπαγμα τῶν δαιμονίων. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἄν ἡ ὀργὴ τοῦ ἄρχοντᾶ σου ξεσπάσει ἐναντίον σου, μὴ χάσεις τὴν ἡρεμία σου, γιατί ἡ πραότητα θὰ ἐμποδίσει ἁμαρτίες μεγάλες»¹⁴.

Στίχ. 23. «Ποιὸς ἀπὸ σᾶς θὰ τὰ ἀκούσει αὐτὰ μὲ προσοχή;
Στρέψτε τὴν ἀκοή σας σ' αὐτὰ ποὺ ἔρχονται».

Ἔθος τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ τὸ «ἀκουτίσασθαι» λέγειν, ἐπὶ τοῦ μὴ παρέργως ἢ ἀτημελῶς τὸν ἐπὶ γε τοῖς ἀναγκαί- οῖς πράγμασι δέχεσθαι λόγον, νηφαλέως δὲ μᾶλλον, ὥστε καὶ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἀπόθετον ἔχειν τὸ διηγγελμένον, 5 ὁποῖόν ἐστι τὸ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς εἰρημένον. «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρουσα τὰ λόγιά σου, ὅπως ἂν μὴ ἁμάρτω σοι». Γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τεσσαροκοστῷ καὶ ὀ- γδόῳ ψαλμῷ. «Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσα- σθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Τὸ μὲν γὰρ 10 «ἀκοῦσαι» κοινὸν ἅπασιν τοῖς ἅπαξ εἰς οὓς λαβοῦσι φωνήν, ἢ καὶ ἕτερόν τινα κτύπον, τὸ δὲ μὴν «ἐνωτίσασθαι», τὸ εἰς νοῦν, ὡς ἔφην, εἰσοικίσασθαί τι τῶν τεθεσπισμένων. Ἔοικε τοίνυν ὁ προφητικὸς ἐν τουτοισὶ λόγος τοὺς ἐπιεικέστερον, ἤγουν ἐμφρονέστερον, ἀκροασασμένους ἐπιζητεῖν, ὥστε καὶ 15 εἰς τὴν τῶν μελλόντων ἀσφάλειαν τὰ τοῖς πάλαι συμβεδη- κότα λαλεῖν. Ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι. «Τὰ τοιάδε τῶν πραγμάτων τυπικῶς συνέβαινε ἐκείνοις. Ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντηκε». Δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐ μάτην τοῖς περὶ αὐτὸν ἐντυγχάνειν διηγή- 20 μασιν, ἀλλ' εἰς ὄνησιν ταῦτα δέχεσθαι ψυχῆς, παραιτεῖσθαι σφόδρα τὸ τοῖς ἴσοις ἀλῶναι πταιίσμασιν, ἵνα μὴ ταῖς ἐκεί- νων περιπίπτοιμεν συμφοραῖς

Στίχ. 24-25. «Τίς δέδωκεν εἰς διαρπαγὴν Ἰακώβ καὶ Ἰσ- 25 ραὴλ τοῖς προνομεύσασιν αὐτόν; Οὐχὶ ὁ Θεὸς ᾧ ἡμάρ- τοσαν αὐτῷ καὶ οὐκ ἠθούλοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ πο- ρεύεσθαι, οὐδὲ εἰσακούειν τοῦ νόμου αὐτοῦ; Καὶ ἐπήγα- γεν ἐπ' αὐτούς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ κατίσχυσεν ἐπ' αὐτούς πόλεμος καὶ οἱ συμπλέγοντες αὐτούς κύκλω, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕκαστος αὐτῶν, οὐδὲ ἔθεντο ἐπὶ ψυχὴν».

30 Ἐμφαντικώτατα λίαν τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραὴλ

15. Ψαλμ. 118, 11.

16. Ψαλμ. 48, 1.

17. Α' Κορ. 10, 11.

Εἶναι συνήθεια τῆς θεόπνευστης Γραφῆς νὰ λέγει τὸ «ἀκούστε μὲ προσοχή» στὶς περιπτώσεις πού πρέπει ὁ λόγος νὰ γίνεται δεκτὸς ὄχι μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀπερισκεψία γιὰ πράγματα ἀναγκαῖα, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ἐγρήγορη, ὥστε αὐτὸ πού λέγεται νὰ ἀποθέεται στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, ὅπως εἶναι αὐτὸ πού εἰπώθηκε ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Μέσα στὴν καρδιά μου ἔκρουσα τὰ λόγια σου, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσω σὲ σένα»¹⁵. Ἐχει γραφεῖ δέβδαια καὶ στὸν τεσσαρακοστὸ ὄγδοο ψαλμὸ· «Ἀκούστε τὰ λόγια αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη, ἀκούστε τα μὲ προσοχή ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης»¹⁶. Γιατί τὸ νὰ “ἀκούσει” κανεῖς εἶναι κοινὸ σὲ ὅλους πού δέχονται στὸ αὐτί τους φωνὴ ἢ κάποιον ἄλλο ἤχο, ἐνῶ τὸ “ἀκούστε μὲ προσοχή” σημαίνει τὸ νὰ μπεῖ, ὅπως εἶπα, καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ μέσα στὸ νοῦ κάτι ἀπὸ τὰ θεσπισμένα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ παραπάνω προφητικὸς λόγος ἐπιζητεῖ αὐτοὺς πού θὰ ἀκούσουν προσεκτικότερα, δηλαδή μὲ περισσότερη φρόνηση, ὥστε νὰ ἐκθέσει ὅσα ἔγιναν στοὺς παλαιούς πρὸς ἀσφάλεια τῶν μελλοντικῶν. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Αὐτὰ τὰ πράγματα συνέβαιναν σ’ ἐκείνους μὲ τύπους, ἔχουν ὅμως γραφεῖ γιὰ νὰ νοθετισθοῦμε ἐμεῖς στοὺς ὁποίους κατήντησε τὸ τέλος τῶν αἰώνων»¹⁷. Γιατί πρέπει ἐμεῖς νὰ μὴ διαβάζομε ἀπρόσεκτα τὰ διηγήματα γι’ αὐτὰν, ἀλλὰ νὰ τὰ δεχῶμαστε πρὸς ὠφέλεια τῆς ψυχῆς μας καὶ νὰ ἀποφεύγομε νὰ διαπράξομε τὰ ἴδια σφάλματα, γιὰ νὰ μὴ πέσομε καὶ στὶς ἴδιες μ’ ἐκείνους συμφορές.

Στίχ. 24-25. «Ποιὸς παρέδωσε τὸν Ἰακώβ στὴ λεηλασία καὶ τὸν Ἰσραὴλ σὲ ἐκείνους πού τὸν καταρήμαξαν; Ὁχι ὁ Θεὸς στὸν ὁποῖο ἁμάρτησαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ βαδίζουν στὸ δρόμο του, οὔτε νὰ ὑπακούουν στὸ νὰ νόμο του; Γι’ αὐτὸ ἐπέφερε ἐναντίον τους τὴ μεγάλη ὀργή του καὶ ὑπερίσχυσε ὁ ἐναντίον τους πόλεμος τῶν ἐχθρῶν τους καὶ ἐκείνων πού τοὺς περιέβαλαν ὀλόγυρα μὲ φωτιές, καὶ κανεῖς δὲν συναισθάνθηκε ὅλα αὐτά, οὔτε τὰ δέχθηκε σοβαρὰ ἢ ψυχὴ τους».

Πάρα πολὺ φανερὰ φαίνεται νὰ ὀνομάζει μὲ αὐτὰ τὸν Ἰακώβ

ἔοικεν ὀνομάζειν ἐν τούτοις. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν
 ἢ τῆς ἐμφάσεως δύναμις, ἐρουῦμεν ὡς ἐν βραχεῖ. Ἐθήτευον
 μὲν γὰρ Αἰγυπτίους κατὰ καιροῦς οἱ ἐξ Ἰσραήλ, λελύτρων-
 ται δὲ παρὰ Θεοῦ μεσιτεύοντος τοῦ Μωσέως, πλήν ἐν χειρὶ
 5 κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, καθὰ γέγραπται. Μυριάαις
 γὰρ ὄσαις καὶ ἀφορήτοις πληγαῖς τοὺς πλεονεκτοῦντας
 κατηκίζετο. Ἐπειδὴ δὲ τῆς Αἰγυπτίων ἐξέδραμον γῆς, διέ-
 θησαν ποδὶ τὴν θάλασσαν, κατεδηδόκασιν ἄροτον ἀγγέ-
 λων, ἔπιον ὕδωρ ἐκ πέτρας, εἰσεκομίσθησαν εἰς τὴν γῆν
 10 τῆς ἐπαγγελίας, κατηγωνίσαντο βασιλείας, κεκρατήκασιν
 ἐχθρῶν, δεινὴν καὶ δυσάντητον ἐσχήκασιν χεῖρα καὶ διαδό-
 ητον ἐπὶ τούτῳ τὴν δόξαν. Ὅπλον δὲ ἦν αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων
 Θεός, ὁ ἰστάς μὲν τοῦ ἡλίου καὶ σελήνης δρόμον, κατὰ γε
 τῆς Γαβαῶν, ἐπαφίεις δὲ χαλάζας τοῖς ἀλλοφύλοις ἐξ οὐ-
 15 ρανοῦ καὶ εἰς λῆξιν πάσης εὐκλείας τὸν οἰκεῖον ἀναδιβά-
 ζων λαόν. Τίς τοίνυν, φησί, τὸν διαδόητον Ἰσραήλ, τὸν
 ἀξιοζήλωτον Ἰακώβ, τὸν ἀνάλωτον ἐχθροῖς, τὸν εὐσθενῆ
 τε καὶ μαχμώτατον καὶ αἰεὶ νικᾶν εἰωθότα, δέδωκεν εἰς διαρ-
 παγὴν καὶ τοῖς προνομεύουσι; Πῶς ἠσθένησεν ὁ νικᾶσθαι
 20 μὴ εἰδώς; Πῶς ὑπηνέχθη καὶ γέγονεν ὑπὸ πόδας τῶν ἀνθε-
 στηκότων ὁ πᾶσιν ὑψοῦ καὶ ἄθραυστον ἀνατείνων τὸ κέ-
 ρας;

Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον τοὺς μετ' ἐκείνους ἡμᾶς μὴ
 ἀγνοῆσαι τὰς αἰτίας τοῦ παραδεδοσθαι τὸν οὕτω λαμπρὸν
 25 καὶ ἐξηρημένον λαόν, ἐπήνεγκεν ἀναγκαίως «Οὐχὶ ὁ Θεὸς
 ᾧ ἡμάρτοσαν αὐτῷ καὶ οὐκ ἐβούλοντο ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ
 πορεύεσθαι, οὐδὲ ἀκούειν τοῦ νόμου αὐτοῦ;». Ἡ δὲ ἐπὶ τοῖς
 ἀμφιλόγοις ἐρώτησις ὁμολογίαν ἔχει σαφῆ τοῦ πράγματος
 Θεὸς γὰρ πού πάντως ὁ δοὺς αὐτόν, καὶ τὴν τοῖς ἐγκλήμα-
 30 σιν πρόπευσαν ἐπαρτήσας ὀργήν. Ταύτητοι τοίνυν «κατί-
 σχυσεν αὐτοὺς πόλεμος». Ἀσύνηθες δὲ τοῦτο τοῖς ἐξ Ἰσρα-

καὶ τὸν Ἰσραήλ. Πῶς ὅμως μποροῦμε νὰ ἐννοήσομε τὸ νόημα τῆς ἔμφασης, θὰ τὸ ἐκθέσομε μὲ συντομία. Κάποιον καιρὸ οἱ Ἰσραηλίτες διετέλεσαν δοῦλοι τῶν Αἰγυπτίων, λυτρώθηκαν ὅμως ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Μωυσῆ, ἀλλά, ὅπως ἔχει γραφεῖ, μὲ τὸ κραταιὸ χέρι καὶ τὸν ὑψηλὸ βραχίονα. Γιατὶ κακοποίησε ἐκείνους ποὺ τοὺς μεταχειρίζονταν μὲ ἀπληστία μὲ πλεῖστα ὅσα καὶ βαρύτερα πλήγματα. Ὅταν ὅμως ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων, πέρασαν πεζοπορώντας τὴ θάλασσα, ἔφαγαν ἄρτο ἀγγέλων, ἤπιαν νερὸ ἀπὸ πέτρα, ὁδηγήθηκαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, κατανίκησαν βασιλεία, ὑπερίσχυσαν τῶν ἐχθρῶν τους, ἀπέκτησαν δύναμη φοβερὴ καὶ ἀκαταμάχητη καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς ξακουστὴ δόξα. Ὅπλα τους βέβαια ἦταν ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, ποὺ σταματοῦσε τὴν τροχιά τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης στὴ Γαβαὼν¹⁸, ποὺ ἔρριχνε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ χαλάζι ἐναντίον τῶν ἄλλοφύλων καὶ ἀνέβαζε τὸν λαὸ τοῦ στὴν κορυφὴ τῆς δόξας. Ποιὸς λοιπὸν, λέγει (ὁ Ἡσαΐας), παρέδωσε τὸν ξακουστὸ Ἰσραήλ, τὸν ἀξιοθαύμαστο Ἰακώβ, τὸν ἀκατάβλητο ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, τὸν πανίσχυρο καὶ πολεμικότατο καὶ συνηθισμένο νὰ νικᾷ πάντοτε, στὴ λεηλασία καὶ στοὺς ἄρπαγες; Πῶς κατάντησε ἀνίσχυρος ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνώριζε ἦττα; Πῶς ὑποτάχθηκε καὶ βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀντιπάλων του ἐκεῖνος ποὺ βρισκόταν ψηλότερα ἀπὸ ὄλους καὶ ὕψωνε ἀλύγιστη τὴ δυνάμη του;

Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε ἐμεῖς οἱ μεταγενέστεροι νὰ μὴν ἀγνοοῦμε τίς αἰτίες ποὺ παραδόθηκε σ' ὅλα αὐτὰ ὁ τόσο λαμπρὸς καὶ ξεχωριστὸς λαός, πρόσθεσε ἀναγκαστικά: «Δὲν ἦταν ὁ Θεὸς στὸν ὁποῖο ἀμάρτησαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ βαδίζουν στοὺς δρόμους του, οὔτε ν' ἀκοῦνε τὸ νόμο του;». Ἡ ἐρώτηση γι' αὐτὰ τὰ ἀμφιλεγόμενα ὁμολογεῖ μὲ σαφήνεια αὐτὸ τὸ πράγμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς ὅπωςδήποτε ἦταν ποὺ τὸν παρέδωσε σ' αὐτὰ καὶ ἄπλωσε ἀπὸ πάνω τους τὴν πρέπουσα σιὰ ἐγκλήματά τους ὀργή του. Γι' αὐτὸ λοιπὸν «ὑπερίσχυσε ὁ ἐναντίον τους ἡ πολεμικὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν τους». Αὐτὸ βέβαια ἦταν ἀσυνήθιστο γιὰ τοὺς Ἰσραηλιῖτες, γιατί πάντοτε

ἦλ, αἰὲ γὰρ κεκρατήκασι συνασπίζοντος Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ
 εἰς τοὺς θεῖους αὐτοῦ πεπαρωνήκασι νόμους, ἔρημοι γεγό-
 νασιν ἀνχημάτων τῶν πάλαι. Πεπτώκασιν εἰς τὸ ἀδρανές,
 κατεκομίσθησαν εἰς τὸ ἀναλκας, κύκλω γεγόνασιν αὐτῶν οἱ
 5 συμφλέγοντες, καὶ οἷόν τινα πυρὶ δαπανῶντες αὐτοὺς τῷ με-
 γέθει τῶν ἐπενηνεγμένων, ἤγουν καταπιμπράντες αὐτῶν
 τὰς πόλεις, κατὰ τὸ ἐτέρωθί που σαφῶς εἰρημένον, «Αἱ πό-
 λεις ὑμῶν πυρὶ καυστοί». Πλὴν οὐκ ἔγνωσαν, φησὶν, ἕκα-
 στος αὐτῶν, οὐδὲ ἔθεντο ἐπὶ ψυχὴν ἀναισθησίας ἐν τού-
 10 τοις ὑπομένουσι γραφήν. Ἄρτιοι μὲν γὰρ εἰς σύνεσιν εἶεν
 ἂν οἱ τὸ προσκρούειν Θεῷ παραιτούμενοι καὶ τοῦ παθεῖν τι
 τῶν ἐξ ὀργῆς ἔξω τείνοντες πόδα, διὰ γε τὸ τρυφερόν ὑπέ-
 χειν αὐτῷ τὸν ἀνχένα. Οἷ γε μὴν καὶ ἐν αὐτῷ γεγονότες τῷ
 παθεῖν ἐξ ἀνθρωπίνων ὀλισθημάτων, εἰ μὴ αἰσθάνοιντο
 15 τῶν ἐπενηνεγμένων, ἀπάσης ἂν εἶεν ἐλπίδος ἀγαθῆς οἱ τοι-
 οῖδε μακρὰν.

Ὅτι δὲ καὶ τοῖς τοιούτοις ἐγκλήμασιν ἔνοχοι γεγόνα-
 σιν οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καταθρήσαι τις ἂν Ἰερεμίου λέγοντος
 πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεόν «Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πί-
 20 στιν, ἐμαστίγωσας αὐτούς, καὶ οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι
 παιδείαν». Μεμνήμεθα ὅτι μετὰ τὸ ἀλῶναι τὴν Ἱερουσα-
 λὴμ, ἀποκομισθῆναι δὲ καὶ αἰχμάλωτον τὸν Ἰσραήλ, τοῖς
 περιλελειμμένοις ὁ προφήτης Ἰερεμίας προσελάλει τὰ περὶ
 Θεοῦ λέγοντος μὴ κατελθεῖν εἰς Αἴγυπτον. Εἶτα πρὸς αὐ-
 25 τῶν αἱ γυναῖκες ἀναίδην ἔφασκον, μᾶλλον δὲ οὐδ' εἰς αἰ-
 σθησιν ἐνηνεγμένοι τῆς ὀργῆς, ὅτι, «Οὐκ ἀπέστειλέ σε Κύ-
 ριος», προσεπήγαγον δὲ τούτοις τὰ ἐξ ἀκράτου φρενοβλα-
 βείας Ἐπειδὴ γάρ, ἔφασκον, διελείπομεν θύουσαι τῇ βασι-
 λίδι τοῦ οὐρανοῦ, ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς πάντα τὰ κακὰ ταῦτα
 30 Ἀληθὲς οὖν ἄρα τὸ εἰρημένον, ὅτι «Οὐκ ἔγνωσαν ἕκαστος

19. Ἦσ. 1, 7.

20. Ἰερ. 5, 3.

νικοῦσαν μὲ τῆ συμμοχία τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως συμπεριφέθη-
καν μὲ πολλὴ ἀνοησία πρὸς τοὺς θείους νόμους του, στερήθηκαν
τὰ προηγούμενα καυχήματά τους. Περιέπεσαν σὲ ἀδυναμία, κατὰ-
ντησαν σὲ ἀνανδρεία, περικυκλώθηκαν ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς
ἀνάβαν φωτιές, καὶ ἔξολοθρεύοντάς τους κατὰ κάποιον τρόπο σὰν
μὲ φωτιά μὲ τὸ μέγεθος τῶν προξενούμενων συμφορῶν, ἦτοι πυρ-
πολώντας τις πόλεις τους, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει εἰπωθεῖ μὲ
σαφήνεια σὲ ἄλλο σημεῖο· «Οἱ πόλεις σας θὰ παραδοθοῦν στὴ
φωτιά»¹⁹. Πλὴν ὅμως «δὲν συναισθάνθηκαν», λέγει, «κανένας ἀπὸ
αὐτοὺς ὅλα αὐτά, οὔτε τὰ δέχθηκε ἀληθινὰ ἢ ψυχὴ τους». Μ' αὐτὰ
τὰ λόγια δέχονται κατηγορία γιὰ ἀναισθησία. Γιατὶ θὰ ἔδειχναν
σωστὴ σύνεση ἂν, σταματώντας τὸ νὰ προσκρούουν στὸ θέλημα
τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποφεύγοντας τὸ ἐνδεχόμενο νὰ δεχθοῦν κάποιον
πλήγμα τῆς ὀργῆς του, ἔβαζαν τὸν αὐχένα τους τὸν ἀπαλὸ στὸ
ζυγὸ ἐκείνου. Αὐτοὶ ὅμως, ἀφοῦ δοκίμασαν τὰ παθήματα ἀπὸ
ἀνθρώπινα ὀλισθήματα, θὰ βρίσκονταν μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ
ἐλπίδα ἂν δὲν συναισθάνονταν τὰ ὅσα συνέδησαν εἰς βάρος τους.

Ἔτσι ὅμως ἔγιναν ἔνοχοι οἱ Ἰσραηλιῖτες καὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους
τῶν ἐγκλημάτων, θὰ μπορούσε νὰ τὸ διαπιστώσει κανεὶς ἀπὸ τὸν
Ἱερεμία πού λέγει πρὸς τὸν Θεὸ τῶν ὅλων· «Κύριε, τὸ ἐπιβεβαιώ-
νουν τὰ μάτια σου· τοὺς μαστίγωσες καὶ δὲν θέλησαν νὰ δεχθοῦν
τὴν παιδαγωγία»²⁰. Θυμόμαστε ὅτι μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Ἱερου-
σαλήμ καὶ τὴ μεταφορὰ στὴν ξένη χώρα τῶν αἰχμαλωτισμένων
Ἰσραηλιτῶν, ὁ προφήτης Ἱερεμίας δίδασκε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸ
σὲ ἐκείνους πού εἶχαν ἀπομείνει καὶ τοὺς ἔλεγε νὰ μὴν κατεβοῦν
στὴν Αἴγυπτο. Τότε οἱ γυναῖκες τοῦ ἔλεγον μὲ ἀναίδεια, ἢ καλύτε-
ρα χωρὶς νὰ ἔχουν καμμιά αἴσθησι τῆς ὀργῆς του, «Δὲν σ' ἔστειλε
ὁ Κύριος», καὶ πρόσθεταν σ' αὐτὰ τὰ ὅσα τοὺς ὑπαγόρευε ἢ ἀσυγ-
κράτητη φρενοβλάβειά τους. Γιατὶ ἔλεγον, ἐπειδὴ παραλείψαμε
νὰ θυσιάζομε στὴ βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ξέσπασαν ἐπάνω μας
ὅλα αὐτὰ τὰ δεινά. Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού ἔχει λε-
χθεῖ· «Κανένας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν συναισθάνθηκε ὅλα αὐτά, οὔτε τὰ

αὐτῶν, οὐδὲ ἔθεντο ἐπὶ ψυχὴν», κατισχύσαντος αὐτῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν κύκλω περιεχόντων καταφλεγόντων παντελῶς αὐτούς

ΚΕΦ. 43, στίχ. 1-2. «Καὶ νῦν οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεός,
 5 ὁ ποιήσας σε, Ἰακώβ, ὁ πλάσας σε, Ἰσραήλ· Μὴ φοβοῦ, ὅτι ἔλυτρωσάμην σε, ἐκάλεσά σε τὸ ὄνομά σου. Ἐμὸς εἶ σύ. Καὶ ἐὰν διαβαίνης δι' ὕδατος, μετὰ σοῦ εἰμι, καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσί σε· καὶ ἐὰν διέλθης διὰ πυρός, οὐ μὴ κατακαυθῆς φλόξ οὐ κατακαύσει σε· ὅτι ἐγὼ Κύριος
 10 ὁ Θεός, ὁ ἅγιος Ἰσραήλ, ὁ σώζων σε».

Ἄγασθαι καὶ νῦν ἀναγκαῖον τοῦ φιλοικτίρμονος Θεοῦ. Ἄγαθός γὰρ ὑπάρχων φύσει καὶ τῶν ὅλων Δημιουργός, κἂν εἰ γένοιτό τις ἀνάγκη πρὸς ἀπόνηψιν ἐγκλημάτων καταπέσαι τινὰς τοῖς ἐκ δικαίας ὀργῆς κινήμασι, μετα-
 15 φοιτᾷ πρὸς ἔλεον, καὶ οὐκ εἰς μακράν, καὶ ὁ πλήξας μοτοῖ καὶ ἀποφέρει τὴν μάστιγα καὶ ἀνακτᾶται μεταγινώσκοντας καὶ ἀνίστησιν ἡμᾶς ὠλισθηκότας, καὶ τοῖς τῷ παθεῖν ἐνελημμένοις χεῖρα νέμει σωτήριον, συμφορᾶς ἀπάσης ἐξέλκων αὐτούς καὶ μεθιστὰς εἰς εὐημερίαν. Ἄθρει γὰρ ὅπως
 20 εἰς λήθην ὥσπερ τῶν διεπταισμένων ἔρχεται καὶ θεοπροπέσιν ἀμνηστίας ἀφανίζειν ὑπισχνεῖται τὰ ἐγκλήματα, προτιθεῖς αὐτοῖς ἀρχὴν ὥσπερ ἑτέραν καιροῦ πρὸς εὐθυμίαν αὐτούς ἀναφέροντος. Καὶ γοῦν τοιοῦτον εἶναί φαμεν τὸ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν εἰρημένον· «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ
 25 ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ». Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ τὸ «Σήμερον» ἀρχὴν ὀρίζει καιρῶν ἑτέρων, οὕτω κἀνθάδε τὸ «Νῦν» ἀμνηστίας ὑπόθεσιν ἔχει τῶν ἤδη προειρημένων. Ἀναβιδάζει δὲ πρὸς ἀρχὴν ὁδοῦ καὶ πραγμάτων ἑτέρων ἐσομένων παρὰ Θεοῦ.

30 Οὐκοῦν οὐκ ἐὰ ταῖς εἰς ἅπαν εὐθυμίαις αὐτούς κατα-

δέχθηκε σοβαρὰ ἢ ψυχὴ τους», ὅταν ὑπερίσχυσαν κατὰ τὸν πόλεμο οἱ ἐχθροὶ τους καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς εἶχαν περικυκλώσει τοὺς κατέκαιγαν τὰ πάντα.

ΚΕΦ. 43. στίχ. 1-2. «Καὶ τώρα αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, ποὺ σὲ ἔφερε στὴν ὑπαρξή, Ἰακώβ, ποὺ σ' ἔπλασε, Ἰσραήλ· Μὴ φοβᾶσαι, γιατί σὲ ἐλευθέρωσα, σὲ κάλεσα μὲ τὸ ὄνομά σου. Εἶσαι δικός μου πιά. Κι ἂν διασχίζεις τὸ νερό, θὰ εἶμαι μαζί σου, καὶ οἱ ποταμοὶ δὲν θὰ σὲ κατακλύσουν. Κι ἂν περάσεις μέσα ἀπὸ φωτιὰ δὲν θὰ καεῖς· ἢ φλόγα δὲν θὰ σὲ κατακαύσει. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸς ποὺ σὲ σώζει».

Πρέπει νὰ θαυμάσομε καὶ ἐδῶ τὸν εὐσπλαχνο Θεό. Ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀγαθός καὶ Δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἂν χρειασθεῖ, προκειμένου νὰ γίνῃ διαγραφὴ ἁμαρτημάτων, νὰ ὑποπέσουν κάποιοι στὶς ἐκδηλώσεις τῆς δίκαιας ὀργῆς του, μεταπηδᾷ στὸ ἔλεος, καὶ ὄχι σὲ μακρὸ χρόνο, κι αὐτὸς ποὺ ἐπέφερε τὸ πλήγμα θεραπεύει τὴν πληγὴ καὶ ἀπομακρύνει τὸ μαστίγιο καὶ τοὺς ξαναδέχεται μετανιωμένους, καὶ μᾶς σηκώνει ὅταν ὀλισθήσομε, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπαθαν κάτι προσφέρει χέρι σωτηρίας, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ κάθε συμφορὰ καὶ ὀδηγώντας τους στὴν εὐτυχία. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς προχωρεῖ κατὰ κάποιο τρόπο στὴ λήθη τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ ὑπόσχεται μὲ θεοπρεπῆ ἀμνήστευση ν' ἀφανίσει τὰ ἐγκλήματα, προσφέροντάς τους μιὰ ἄλλη κατὰ κάποιο τρόπο ἀρχὴ χρόνου ποὺ θὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ γαλήνη. Καὶ πράγματι κάτι τέτοιο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν «Σήμερα, ἂν ἀκούσετε τὰ λεγόμενά του, δὲν πρέπει νὰ σκληρύνετε τὶς καρδιές σας, ὅπως τὸν καιρὸ ποὺ μὲ παρατίκρναν οἱ προπάτορές σας»²¹. Γιατί, ὅπως ἐκεῖ τὸ «Σήμερα» ὀρίζει τὴν ἀρχὴ ἄλλων καιρῶν, ἔτσι κι ἐδῶ τὸ «Τώρα» ἀφορᾷ στὴν ἀμνήστευση ὅσων ἔχουν ἤδη λεχθεῖ, καὶ μεταφέρει στὴν ἀρχὴ ὁδοῦ καὶ ἄλλων πραγμάτων ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

Δὲν τοὺς ἀφήνει λοιπὸν νὰ φθείρονται μὲ τὴ διαρκῆ εὐτυχία,

μαραίνεσθαι, οὔτε μὴν ἀτελεύτητον ποιεῖται τὴν ἀποστροφὴν, ἐξίστησι δὲ καὶ φόβου παντός, καὶ δίδωσι τὸ θαρρῆεῖν, ὅτι τεύξεται παντὸς ἀγαθοῦ, μεθιστάντος Θεοῦ πρὸς τὸ ἀσυγκρίτως ἄμεινον τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων τὴν φύσιν. «Ἐλυτρωσάμην γάρ σε», φησὶν. Καὶ τίνα τρόπον σαφηνιεῖ λέγων ὁ πάνσοφος Παῦλος περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, ὅτι «Ἡυδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐν αὐτῷ γὰρ ἡ πάντων λύτρωσις, 10 ἄφεσις τε καὶ ἀμνηστία τῶν πάλαι, καὶ ὁ τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως τρόπος, τῆς πρὸς γέ φημι πρὸς αὐτόν, δι' ἁγιασμοῦ τελούμενος, ἀναφέροντος ἡμᾶς εἰς κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Διὰ τοῦτο φησὶν· «Ἐκάλεσά σε τὸ ὄνομά σου». Καὶ ποῖον; Τοῦτ' ἔστιν, «Ἐμὸς εἶ σύ». Χριστοῦ γὰρ 15 εἶναι λεγόμεθα, καὶ τοῦτο ἔστι τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ἡμᾶς. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἐν ἑτέρῳ φέρεται Γραφῇ· «Ἐκάλεσά σε τῷ ὀνόματί μου»· πλὴν τὸ «Ἐμὸς εἶ σύ», τιθεῖς τε καὶ λέγων, ἔλυσε τὴν ἀλλοτριώσιν, ἣν ὑπομένειν ἔθος τοὺς ἁμαρτίαις ἐνισχημένους. Οὐ γὰρ εἰσιν ἐκεῖνοι 20 Θεοῦ, καίτοι κατεξουσιάζοντος τῶν ὄλων, ἐξίστησι δὲ τῆς πρὸς αὐτόν οἰκειότητος ἢ πρὸς τὰ φαῦλα διάθεσις. Ταύτητοί φαμεν οὐκ εἶναι Θεοῦ τοὺς ὄντας ἐν μολυσμοῖς.

Οὐκοῦν οἰκειώσεως ἔμφασις εἶη ἂν τῆς πνευματικῆς τό, «Ἐμὸς εἶ σύ». Ὑπισχνεῖται δὲ καὶ ἄμαχον αὐτῷ τὴν ἐπι- 25 κουρίαν, ὡς ἀνάλωτον γενέσθαι παντὶ πειρασμῷ. Ποταμοὶ γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ φλόγες τὰς πολυειδεῖς τῶν πειρασμῶν ἐφόδους κατασημαίνουσι. Γέγραπται δέ, ὅτι «Πάντες οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται». Καὶ αὐτός γε Χριστὸς ἔφη πρὸς τοῖς εἰς αὐτόν πιστεύουσι· «Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ». Ἀλλ' «ἐὰν διαβαίνης δι' ὕδατος», φησί, «μετὰ σοῦ εἰμι». Χριστοῦ γὰρ συνόντος ἀδικήσειεν

οὔτε βέβαια διατηρεῖ συνεχῆ τὴν ἀποστροφή, ἀλλὰ τοὺς ἀφαιρεῖ κάθε φόβο καὶ τοὺς ἐνθαρρύνει, ὅτι θὰ ἐπιτύχουν κάθε ἀγαθό, μεταφέροντας ὁ Θεὸς στὸ ἀσυγκρίτως ἀνώτερο τὴ φύση ὅσων τοὺς συμβαίνουν. Γιατὶ λέγει, «Σὲ ἀπελευθέρωσα», καὶ μὲ ποιὸν τρόπο τὸ διασαφηνίζει ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας γιὰ τὸ Σωτήρα ὅλων μας Χριστό: «Εὐδόκησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ συμπεριλάβει σ' αὐτὸν σὰν σὲ κεφαλὴ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸν οὐρανὸ καὶ ὅσα στὴ γῆ»²². Γιατὶ σ' αὐτὸν ἔγκειται ἡ ἀπελευθέρωση ὅλων, ἡ ἀφεση καὶ ἡ ἀμνηστία τῶν παλαιῶν, καὶ ὁ τρόπος τῆς πνευματικῆς οἰκείωσης, ἐννοῶ βέβαια τῆς οἰκείωσης μ' αὐτόν, πού ἐπιτυγχάνονται μὲ ἀγιασμὸ καὶ πού μᾶς ὑψώνει καὶ μᾶς μεταφέρει σὲ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Γι' αὐτὸ λέγει: «Σὲ κάλεσα μὲ τὸ ὄνομά σου». Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό; Δηλαδὴ «Εἶσαι δικός μου». Πραγματικὰ λεγόμαστε ὅτι εἴμαστε τοῦ Χριστοῦ. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ καλὸ ὄνομα πού ἀποδόθηκε σ' ἐμᾶς. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι λέγεται καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς Γραφῆς, «Σὲ κάλεσα μὲ τὸ ὄνομά μου». Ὅμως θέτοντας καὶ λέγοντας τό, «Ἐσὺ εἶσαι δικός μου», κατάργησε τὴν ἀποξένωση πού συνήθως ὑφίστανται οἱ κυριευμένοι ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Γιατὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, μολονότι αὐτὸς κατεξουσιάζει τὰ πάντα, ἀλλὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν οἰκειότητα μ' αὐτόν ἢ διάθεσή τους πρὸς τὰ φαῦλα. Γι' αὐτὸ λέμε ὅτι δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ ὅσοι περιβάλλονται ἀπὸ μολυσμούς.

Ἐπομένως φανερώνει πνευματικὴ οἰκείωση ὁ λόγος, «Ἐσὺ εἶσαι δικός μου». Τοῦ ὑπόσχεται ὅμως καὶ ἀκαταμάχητη βοήθεια, ὥστε νὰ μείνει ἀνίκητος ἀπὸ κάθε πειρασμό. Γιατὶ οἱ ποταμοὶ καὶ τὸ νερὸ καὶ οἱ φλόγες δηλώνουν τὶς πολύμορφες ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν. Ἐχει ὅμως γραφεῖ ὅτι «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια καὶ μὲ πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, θὰ διωχθοῦν»²³. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε κάπου γιὰ ὅσους πιστεύουν σ' αὐτόν: «Θὰ δοκιμάσετε θλίψη μέσα στὸν κόσμον»²⁴. Ἀλλά, λέγει, «Ἄν περνᾶς μέσα ἀπὸ νερὸ, θὰ εἶμαι μαζί σου». Ὅταν δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι

ἂν οὐδέν τοὺς ὄντας αὐτοῦ, ἀλλ' ἰσχύος εἰς τοῦτο δραμοῦν-
 ται πνευματικῆς, ὥστε οὐδένα τοῦ καταχειμάζειν ἰσχύον-
 τος ποιεῖσθαι λόγον. Ἄλλὰ κἂν ἐπέλθῃ ποτὲ διωγμὸς πο-
 ταμίου ῥεύματος δίκην, κἂν πυρὸς ἀκμὴν ἔχοι καὶ φλογός,
 5 καὶ οὕτω νικᾶν, πλήν εἰδότας ὅτι Θεὸς ὁ σώζων ἐστίν. Ἔ-
 στι γὰρ ἔθος τῆς θείας Γραφῆς καὶ ποταμοῖς καὶ ὕδασι τὰς
 τῶν πειρασμῶν ἐφόδους ἐφομοιοῦν. Διαδείξει λέγων καὶ
 αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὡς ἐν εἴδει παραβολῆς, ἤγουν παραδείγμα-
 τος· «Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ
 10 ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ἀκοδό-
 μησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ κατέβη ἡ βρο-
 χή, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσ-
 ἔπεσον τῆς οἰκίας ἐκείνης, καὶ οὐκ ἔπεσε. Τεθεμελιῶτο γὰρ ἐ-
 πὶ τὴν πέτραν, ἡ δὲ πέτρα ἐστὶ Χριστός».

15 *Στίχ. 3-4.* «Ἐποίησά σου ἄλλαγμα Αἴγυπτον καὶ Αἰθιο-
 πίαν καὶ Συήνην ὑπὲρ σέ, ἀφ' οὗ σὺ ἐντιμος ἐγένου ἐναν-
 τίον μου. Ἐδοξάσθης, καὶ γὰρ σε ἠγάπησα, καὶ δώσω ἀν-
 θρώπους πολλοὺς ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ τῆς κε-
 φαλῆς σου. Μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι».

20 Δυσέφικτος μὲν κομιδῇ τῶν προκειμένων ὁ νοῦς, ποιή-
 σομαι δὲ τὴν ἀφήγησιν ὡς ἐνὶ Θεοῦ κατευθύνοντος· δίδω-
 σι γὰρ αὐτὸς σοφίαν καὶ γνῶσιν. Οὐκοῦν πρὶν ἐπιλάμψαι
 τῷ κόσμῳ Χριστόν, ὅς ἐστι φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐπεπλάνητο
 μὲν ἡ σύμπασα γῆ, βαθεῖ δὲ καὶ σφοδροτάτῳ τῆς ἀμαθίας
 25 κατεμελαίνετο σκότῳ, καὶ πλεῖσται μὲν ἦσαν πανταχοῦ λα-
 τρεῖαι, κατὰ τε χώρας καὶ ἔθνη, δεισιδαμονέστεροι δὲ τῶν
 ἄλλων γεγόνασι Χαλδαῖοι καὶ Φοίνικες καὶ ὅσοι τὴν Αἰ-
 γυπτίων ἔχουσι γῆν, μέχρι Συήνης τε καὶ Αἰθιοπίας Ὅμο-
 ρον γὰρ τῆς τῶν Αἰγυπτίων οἰκουῖσι χώραν. Ἀπόλεκτος δὲ
 30 Θεοῦ κληρὸς μόνος ἦν ὁ Ἰσραὴλ καὶ μερὶς Κυρίου, κατὰ

μαζί τους, κανένας δὲν μπορεί νὰ βλάψει αὐτοὺς ποὺ εἶναι δικοὶ του, γιατί θὰ ἀποκτήσουν τέτοια πνευματικὴ δύναμη, ὥστε νὰ μὴ γίνεταί κανένας λόγος γι' αὐτὸν ποὺ μπορεί νὰ τοὺς ταλαιπωρήσει. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα ξεσπάσει κάποτε ἐπάνω τους διωγμὸς παρομοία μὲ ὀρητικὸ ρεῦμα ποταμοῦ, κι ἂν ἔχει δύναμη φωτιᾶς καὶ φλόγας, καὶ ἔτσι θὰ νικοῦν, γνωρίζοντας ὅμως ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ σώζει. Γιατὶ ὑπάρχει συνήθεια τῆς θείας Γραφῆς νὰ παρομοιάζει τὶς ἐπιθέσεις τῶν πειρασμῶν καὶ μὲ ποταμοὺς καὶ μὲ ὕδατα, καὶ θὰ μᾶς τὸ δείξει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγοντας ὑπὸ τύπον παραβολῆς, ἥτοι παραδείγματος· «Καθένας ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐκτελεῖ, θὰ μοιάσει μὲ φρόνιμο ἄνθρωπο, ποὺ οἰκοδόμησε τὴν κατοικία του πάνω στὴν πέτρα· καὶ ἔπεσε βέβαια βροχὴ καὶ ἦρθαν τὰ ποτάμια καὶ φύσηξαν οἱ ἄνεμοι κι ἔπεσαν πάνω στὴν κατοικία αὐτή, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπεσε. Γιατὶ εἶχε θεμελιωθεῖ πάνω στὴν πέτρα»²⁵, καὶ ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστὸς.

Στίχ. 3-4. «Ἐδωσα γιὰ σένα ὡς ἀντάλλαγμα τὴν Αἴγυπτο, τὴν Αἰθιοπία καὶ τὴ Συῆνη, ἀφότου ἐσὺ ἔγινες πολύτιμος γιὰ μένα. Δοξάστηκες κι ἐγὼ σὲ ἀγάπησα, καὶ θὰ δώσω γιὰ σένα πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπικεφαλῆς σου ἄρχοντες. Μὴ φοβᾶσαι, γιατί εἶμαι μαζί σου».

Εἶναι βέβαια πάρα πολὺ δύσκολο τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν, θὰ κάνω ὅμως τὴν ἐξήγησή τους ὅσο εἶναι δυνατὸ μὲ καθοδηγὸ μου τὸν Θεὸ γιατί αὐτὸς δίνει σοφία καὶ γνώση. Λοιπὸν, πρὶν ἀπὸ τὴν ἔλλαμψη στὸν κόσμον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ φῶς του τὸ ἀληθινό, βρισκόταν στὴν πλάνη τὸ σύνολο τῆς γῆς καὶ τὴν κατασκοτείνιαζε βαθῦ καὶ φοβερὸ σκοτάδι ἀμάθειας, καὶ ὑπῆρχαν βέβαια πάμπολλες θρησκευτὲς παντοῦ, σὲ χῶρες καὶ ἔθνη, πρὸ θρησκευόμενοι ὅμως ἀπὸ ὅλους ὑπῆρξαν οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Φοίνικες καὶ ὅσοι ζοῦσαν στὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, μέχρι τὴ Συῆνη καὶ τὴν Αἰθιοπία. Γιατὶ αὐτοὶ κατοικοῦν σὲ χώρα γειτονικὴ μὲ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων. Μόνος βέβαια ἐκλεκτὸς κληρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μερίδα τοῦ Κυρίου ἦταν ὁ Ἰσραήλ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ

τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ δεδυσσεβήκασιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ γεγόνασι κυριοκτόνοι, κληρὸς μὲν οὐκ ἔτι Θεοῦ μεμενήκασί ποθεν, ἐξώλισθον δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος καὶ προσελήφθη τὰ ἔθνη καὶ γεγό-
 5 νασιν ἀντάλλαγμα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ οἱ πάσαι τῶν ἄλλων ἀπάντων δεισιδαιμονέστεροι καὶ δυσαιπόνιπτον ἔχοντες ἐν τούτῳ τὸν ῥύπον. Ἔφην τε ὅτι δεινοὶ καὶ πικροὶ γεγόνασιν οἱ Αἰγύπτιοι, μάλιστα περὶ τὰς τῶν εἰδώλων εὐρέσεις, καὶ βαθεῖς εἰς ψευδολατρείαν, καὶ μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῷ σο-
 10 φίζεσθαι περιττὰ περὶ τὰς τῶν εἰδώλων θεραπειάς τε ὁμοῦ καὶ κλήσεις. Σοῦ τοίνυν τοῦ ἠγαπημένου, φησί, τοῦ ἐκνεμηθέντος εἰς κληρὸν ἐμοὶ ἐποίησα ἄλλαγμα Αἴγυπτον καὶ Αἰθιοπίαν, τοῦτ' ἔστι πάλιν τὴν Αἴγυπτον. Αἰθίοπας γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ὀνομάζειν ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ. Ἔφη
 15 γοῦν δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, «Καὶ ὑμεῖς, Αἰθίοπες, τραυματαίαι μαχαίρας μου ἔστε». Εἰσεδεξάμην τοίνυν ἀντί σου, φησί, τοὺς ἐν μολυσμοῖς ὄντας δεινοῖς, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀναπόβλητον ἔχοντας τὴν ἀκαθαρσίαν. Πλὴν ἀφ' οὗ ἔντιμος ἐγένου, ἐναντίον μου ἐδοξάσθης. Οὐ γὰρ ἔμεινεν ὁ
 20 Ἰσραήλ ἐν ἀποστροφῇ τε καὶ ἀτιμίᾳ διηνεκεῖ. Κληθήσεται γὰρ καὶ αὐτὸς διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ τῆς τῶν ἁγίων δόξης κοινωνὸς ἔσται καὶ μέτοχος.

«Ἐδοξάσθης» γὰρ, φησί, «καὶ γὰρ σε ἠγάπησα». Τὸ δέ, «Δώσω ἀνθρώπους πολλοὺς ὑπὲρ σου, καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ
 25 τῆς κεφαλῆς σου», καταδηλοῦν ἔοικεν, ὅτι κεκλημένων κατὰ καιροὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Χριστοῦ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, πλεῖστοί τινες ἔσονται μυσταγωγεῖν εἰδότες αὐτούς, ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ ἐλλογμώτατοι. Ὑπὲρ σου γὰρ ποιῶν, φησί, «δώσω πολλοὺς ἀνθρώπους». Δώσω δὲ «καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ
 30 τῆς σῆς λέγοντας κεφαλῆς»· κεφαλὴ δὲ τῶν πιστευόντων Χριστός, εἰς ὃν πᾶσα βλέπει μυσταγωγία παρὰ τῶν εἰς τὸ

πού ἔχει γραφεῖ²⁶. Ἐπειδὴ ὅμως συμπεριφέρθηκαν μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό καὶ ἔγιναν φονιάδες τοῦ Κυρίου, δὲν ἔμειναν βέβαια πιά κληρὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐξολίσθησαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μ' αὐτὸν καὶ ἔλαβαν τὴ θέση τους τὰ ἔθνη, καὶ ἔτσι ἔγιναν ἀντάλλαγμα τοῦ Ἰσραὴλ ἐκεῖνοι πού ἦταν παλαιὰ πιὸ δεισιδαίμονες ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ ξεπλυθεῖ ἡ ἀκαθαρσία τους. Ἐπίσης εἶπα ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἦταν φοβεροὶ καὶ σκληροί, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὴν ἐφεύρεση εἰδώλων, ἀλλὰ καὶ μὲ βαθειὰ ψευδολατρεία καὶ μεγάλη ὑπερηφάνεια, ἐπειδὴ σοφίζονταν πολλὰ περιττὰ σχετικὰ μὲ τὴ λατρεία τῶν εἰδώλων καὶ τὰ ὀνόματά τους. Ἐσένα λοιπὸν, λέγει, τὸν ἀγαπημένο, πού δόθηκες ὡς κληρὸς σ' ἐμένα, σὲ ἔκανα ἀντάλλαγμα μὲ τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Αἰθιοπία, δηλαδή τὴν Αἴγυπτο πάλι. Γιατὶ εἶναι συνήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ ὀνομάζει Αἰθίοπες τοὺς Αἰγύπτιους. Πράγματι εἶπε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες «Κι ἐσεῖς, Αἰθίοπες, εἶστε τραυματίες τῆς μάχαιρας μου»²⁷. Στὴ θέση σου λοιπὸν ἔλαβα, λέγει, ἐκείνους πού περιβέλλονταν ἀπὸ φοβεροὺς μολυσμοὺς καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ἀδύνατο νὰ καθαρισθεῖ ἡ ἀκαθαρσία τους. Ὡστόσο, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἔγινες πολύτιμος, δοξάσθηκες ἐνώπιόν μου. Γιατὶ δὲν παρέμειναν οἱ Ἰσραηλιῖτες σὲ συνεχῆ ἀποστροφή καὶ ἀτιμία. Καθόσον θὰ κληθοῦν καὶ αὐτοὶ μέσω τῆς πίστεως στὸν Χριστό καὶ θὰ γίνουν κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τῆς δόξας τῶν ἁγίων.

«Δοξάσθηκες», λοιπὸν, λέγει, «καὶ ἐγὼ σὲ ἀγάπησα». Ὁ λόγος του πάλι, «Θὰ δώσω πολλοὺς ἀνθρώπους γιὰ χάρη σου καὶ ἐπικεφαλῆς σου ἄρχοντες», φαίνεται ὅτι δηλώνει, ὅτι ὅταν θὰ κληθοῦν οἱ Ἰσραηλιῖτες στὸν κατάλληλο καιρὸ στὴν ἐπίγνωση τοῦ Χριστοῦ, θὰ ὑπάρξουν πάρα πολλοὶ πού θὰ γνωρίζουν νὰ τοὺς διδάξουν, ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ μορφωμένοι. Γιατὶ λέγει, ἐνεργώντας γιὰ χάρη σου, «θὰ δώσω πολλοὺς ἀνθρώπους». Θὰ δώσω ἐπίσης λέγει «καὶ ἄρχοντες ἐπικεφαλῆς σου»· κεφαλὴ βέβαια τῶν πιστῶν εἶναι ὁ Χριστός, στὸν ὁποῖο ἀποβλέπει κάθε

καθηγεῖσθαι λαῶν ἀγομένων κατὰ καιρούς, ψήφῳ δηλονότι τῇ παρ' αὐτοῦ. Οὐκοῦν τό, «ὑπὲρ σου», κατασημαίνει εν ἂν τό, ὑπὲρ τοῦ χρησίμου καὶ τελούντος εἰς ὄνησίν σοι τῷ μανθάνοντι τὸ σεπτὸν καὶ μέγα μυστήριον τῆς σῆς κε-
5 φαλῆς, τοῦτ' ἔστι Χριστοῦ.

Ἦγουν καὶ καθ' ἕτερον συνήσεις τρόπον τό, «Δώσω ἀνθρώπους πολλοὺς ὑπὲρ σου, καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς σου». Γέγονας γὰρ ἀπόκλητος, φησί, καὶ ἐξωκισμένος καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ φιλίας τε καὶ οἰκειότητος ἀλλότριος παν-
10 τελῶς Ταύτητοι καὶ εἰς ἀντάλλαγμα σου τὰ εἰς ἔσχατα ἦκοντα διαβολῆς τῶν ἐθνῶν ἐδεξάμην. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἔντιμος ἐγένου ἐναντίον μου, πιστεύσας δηλονότι καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ δόξαν εὐράμενος, «ἠγάπησά σε». Ἠγάπησα δὲ οὕτως, ὥστε, καὶ εἰ γένοιτο καιρὸς ἢ χρεία τοῦ πολλοὺς ἀνθρώ-
15 πους καὶ ἄρχοντας ὑπὲρ τῆς σῆς δοθῆναι κεφαλῆς, δοίην ἂν. Ἔστι γὰρ ὑποθετικὸς ὁ λόγος καὶ πλείστην ὄσσην τὴν ἔμφασιν ἔχων τοῦ τετιμηῆσθαι παρὰ Θεοῦ τὸν Ἰσραήλ, δίδωσί γε μὴν τὸ θαρρῆν ἀραρότως, ὡς ἐν παντὶ καλῷ πάντη τε καὶ πάντως συνόντος Θεοῦ· «Μετὰ σου γὰρ εἰμί». Ἀπό-
20 χρη δὲ τοῦτο αὐτοῖς πρὸς πᾶσαν εὐημερίαν· Θεοῦ γὰρ συνόντος, ἐκποδῶν μὲν ἔσται τὰ μοχθηρά, ἅπας δὲ τρόπος ἡμῖν εὐθυμίας καὶ τερπωλῆς, ἥτ' οὖν χαρᾶς, ἀντεισκρίνεται.

Στίχ. 5-7. «Ἀπὸ ἀνατολῶν ἄξω τὸ σπέρμα σου, καὶ ἀπὸ δυσμῶν συνάξω σε. Ἐρῶ τῷ Βορρᾶ, Ἄγε, καὶ τῷ Λιβί,
25 Μὴ κάλυε· ἄγε τοὺς υἱούς μου ἀπὸ γῆς πόρρωθεν, καὶ τὰς θυγατέρας μου ἀπ' ἄκρων τῆς γῆς, πάντα ὅσοι ἐπικέκληνται τῷ ὀνόματί μου».

Ἐπέφανε τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τοῦτ' ἔστι γενόμενος ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἵν' ἔλ-
30 ληνᾶς τε καὶ Ἰουδαίους διὰ πολλῶν τε καὶ ποικίλων ὀλισθημάτων κατακομισθέντας εἰς ἀπόστασιν, τὴν ἀπό γε φημὶ τοῦ πάντων Δημιουργοῦ, συνελάσῃ πρὸς θεογνωσίαν τὴν ἀλη-

διδασκαλία ἀπὸ ἐκείνους πού παρουσιάζουν τοὺς καιροὺς πού πρέπει γιὰ τὴν καθοδήγησι τῶν λαῶν, μὲ ἀπόφασιν δηλαδὴ δική του. Τὸ «Γιὰ χάριν σου» λοιπὸν μπορεῖ νὰ σημαίνει “γιὰ τὴν χρησιμότητα καὶ ὠφέλειά σου, πού διδάσκεισαι τὸ σεπτὸ καὶ μέγα μυστήριον τῆς κεφαλῆς σου, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ.

Μπορεῖς νὰ ἐκλάβεις καὶ μὲ ἄλλον τρόπο τὸ, «Θὰ δώσω πολλοὺς ἀνθρώπους γιὰ χάριν σου καὶ ἄρχοντες ἐπικεφαλῆς σου». Γιατὶ λέγει, ἔχασες τὴν κλήσιν σου καὶ ἀποκλείσθηκες ἀπὸ αὐτήν, καὶ ἔγινες τελείως ξένος ἀπὸ τὴν φιλίαν πρὸς ἐμένα καὶ τὴν οἰκειότητα. Γι’ αὐτὸ καὶ ὡς ἀντάλλαγμα σου δέχθηκα τὰ ἔθνη πού εἶχαν φτάσει στὰ ἔσχατα τῆς περιφρόνησις. Ἀλλὰ ἀφότου ἀπέκτησες τιμὴ καὶ ἀξία γιὰ μένα, δηλαδὴ ἀφότου πίστευες καὶ ἀπέκτησες τὴν δόξαν τῆς πίστις, «σὲ ἀγαπησα». Καὶ σ’ ἀγάπησα τόσο πολὺ, ὥστε ἂν παρουσιαζόταν περίστασι καὶ χρειάζοσυν πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄρχοντες ἐπικεφαλῆς σου, θὰ τοὺς ἔδιναι. Ὁ λόγος βέβαια εἶναι ὑποθετικὸς καὶ φανερῶνει πολὺ ξεκάθαρα ὅτι θὰ τιμηθεῖ ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ τοῦ δίνει τὴν βέβαιαν ἐλπίδα, ὅτι γιὰ κάθετι τὸ καλὸ θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε μαζί τους ὁ Θεός. Γιατὶ λέγει· «Εἶμαι μαζί σου». Αὐτὸ τοὺς ἦταν ἀρκετὸ γιὰ ὅλη τὴν εὐτυχίαν τους. Γιατὶ ὅταν παραβρίσκειται ὁ Θεός, φεύγει μακριὰ κάθε κακό, καὶ στὴ θέσιν του ἔρχεται κάθε ἐκδήλωσις εὐθυμίας καὶ τέρψης, ἦτοι χαρᾶς.

Στίχ. 5-7. «Ἀπὸ τὴν ἀνατολήν θὰ φέρω τοὺς ἀπογόνους σου καὶ θὰ σᾶς συνάξω ἀπὸ τὴν δύση. Θὰ πῶ στὸν Βορρᾶ, Φέρε τους, καὶ στὸν λίβαν, Μὴν τοὺς ἐμποδίζεις· φέρε τοὺς υἱούς μου ἀπὸ τὶς μακρινὰς χώρας καὶ τὶς θυγατέρας μου ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ὅλους ὅσοι ἔχουν ὀνομασθεῖ μὲ τὸ ὄνομά μου».

Φανερώθηκε στὴ γῆ μὲ τὴν μορφὴν μας, δηλαδὴ ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, πού μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα ὀλισθήματα ὁδηγήθηκαν σὲ ἀπόστασι, ἐννοῶ βέβαια ἀπὸ τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων, νὰ τοὺς ὁδηγήσει στὴ θεογνωσίαν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἀμώμητην, καὶ νὰ τοὺς

θινὴν καὶ ἀμώμητον, συναγάγη δὲ καὶ εἰς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν διὰ πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ τελουμένης εὐμάλα, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἀξιόους ὄντας ἀποφήνη λοιπόν, οὕτω τε συνάψη δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ὅτι γὰρ καὶ 5 ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας ἐνηνθρώπησεν ὁ Χριστός, χαλεπὸν οὐδὲν κατιδεῖν δι' ἁγίων εὐαγγελικῶν Γραμμάτων. Ἀνεβίω μὲν γὰρ παραδόξως ὁ Λάζαρος ἐκ νεκρῶν, ἡ δέ γε τῶν ἀνοσίων Ἰουδαίων πληθὺς, ἦτοι τὸ τῶν Φαρισαίων θεομισῆς ἐργαστήριον, συνήδρευόν τε καὶ ἔφασκον «Τί ποιούμεν; ὅτι ὁ 10 ἄνθρωπος οὗτος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα. Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὸ ἔθνος καὶ τὴν χώραν. Εἰς δὲ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδὲν, ὅτι συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». 15 Εἶτα τούτοις ἐπήγαγεν εὐθύς ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς· «Ταῦτα δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ', ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνι-αυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν, ὅτι ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ ἐσκορπισμένα συναγάγη εἰς ἓν». 20 Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς τὴν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἀνθρώπου ποιή-σιν καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ σκοπὸν τοῦ παρενεγκόντος εἰς ὑπαρξιν, τέκνα ἅπαντες ἦσαν αὐτοῦ. Κατεσκέδασε δ', ὡς ἔφην, ἅπαν-τας ὁ Σατανᾶς εἰς πολύτροπον ἁμαρτίαν, ἀπεβουκόλησέ τε τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος κατενεγκῶν εἰς πλάνησιν· πλὴν 25 συνεκόμισεν ἅπαντας ὁ Χριστός. «Ἦλθε γὰρ ζητῆσαι τὸ ἀπολωλός».

Τοῦτό τοι καὶ διὰ τῶν προκειμένων σημαίνεται. Ὑπισχνεῖται γὰρ τῇ ἐξ ἔθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων συνεγηγερομένη συναγωγῇ, ἥγουν Ἐκκλησίᾳ, συγκομίζειν ἅπαντας τοὺς ἐξ 30 Ἡοῦς εἰς Δύσιν, καὶ ἐκ Βορρῶα καὶ Λιβός, ἦτοι Νότου, ἵνα ἐν-τεῦθεν ἐννοῆς τὸ ἐκ παντὸς κλίματος τῆς ὑπ' οὐρανόν. Ἡ-

συγκεντρώσει καὶ σὲ ἐνότητα πνευματική, πού συντελεῖται ἄριστα μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἁγιασμό, καὶ νὰ τοὺς ἀναδείξει στὸ ἕξις ἄξι-
 οὺς τῆς οἰκειότητάς τους πρὸς αὐτόν, καὶ ἔτσι νὰ τοὺς ἐνώσει μέσω
 τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. "Ὅτι βέβαια καὶ γι' αὐτὴ
 τὴν αἰτία ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Χριστός, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο
 νὰ τὸ διαπιστώσωμε ἀπὸ ὅσα γράφουν τὰ ἅγια Εὐαγγέλια. Γιὰ
 παράδειγμα, ἀναστήθηκε μὲ τρόπο ἀπροσδόκητο ὁ Λάζαρος ἀπὸ
 τοὺς νεκρούς, τὸ πλῆθος ὅμως τῶν ἀσεβῶν Ἰουδαίων, ἦτοι τὸ θεο-
 μίσητο ἐργαστήρι τῶν Φαρισαίων, συνεδρίαζαν καὶ ἔλεγαν· «Τί
 νὰ κάνομε; Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κάνει πολλὰ θαύματα." Ἄν τὸν
 ἀφήσωμε ἔτσι, θὰ ρθοῦν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ θὰ μᾶς πάρουν τὸ λαὸ καὶ
 τὴ χώρα. Ἐνας τότε ἀπὸ αὐτούς, ὁ Καϊάφας, τοὺς εἶπε· Ἐσεῖς δὲν
 καταλαβαίνετε καθόλου, γιατί μᾶς συμφέρει νὰ θανατωθεῖ ἓνας
 ἄνθρωπος γιὰ χάρι τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ μὴ χαθεῖ ὅλο τὸ ἔθνος»²⁸. Σ'
 αὐτὰ πρόσθεσε ἀμέσως ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστής· «Αὐτὰ δὲν τὰ
 εἶπε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦταν ἀρχιερέας τοῦ ἔτους ἐκεί-
 νου, προφήτευσε ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔμελλε νὰ θανατωθεῖ γιὰ χάρι τοῦ
 ἔθνους, καὶ ὄχι μόνο γιὰ χάρι τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ συγκε-
 ντρώσει καὶ νὰ καταστήσει μία ἐνότητα τὰ διασκορπισμένα τέκνα
 τοῦ Θεοῦ»²⁹. Γιατὶ σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχικὴ δημιουργία τοῦ κόσμου
 καὶ τὸ σκοπὸ ἐκείνου πού τὸν ἔφερε στὴν ὑπαρξή, ἦταν ὅλοι παι-
 διὰ αὐτοῦ, τοὺς διασκορπίσε ὅμως, ὅπως εἶπα, ὅλους ὁ Σατανᾶς σὲ
 παντὸς εἶδους ἁμαρτίες, καὶ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν οἰκειότητά
 τους μ' ἐκεῖνον, ὀδηγώντας τους σὲ πλάνη· ἀλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς
 τοὺς συνένωσε ὅλους. «Γιατὶ ἦρθε νὰ ζητήσῃ τὸ χαμένο πρό-
 βατο»³⁰.

Αὐτὸ βέβαια δηλώνεται καὶ μὲ τὰ ἐξεταζόμενα ἐδῶ. Ὑπόσχε-
 ται δηλαδή στὴ Συναγωγὴ πού ἀπαρτίσθηκε ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς
 καὶ τοὺς Ἰουδαίους, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, ὅτι θὰ τοὺς μαζέψει
 ὅλους ἀπὸ τὴν Ἀνατολή ὡς τὴ Δύση, καὶ ἀπὸ τὸν Βορρᾶ μέχρι
 τὸν Λίβα, δηλαδή τὸν Νότο, γιὰ νὰ ἐννοήσῃς ἀπὸ αὐτὸ τὴν συγκε-
 ντρωση ἀπὸ κάθε περιοχὴ τῆς ὑψηλίου. Γιατὶ ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ

ὡς γὰρ καὶ Δύσις, Βορρῶς καὶ Νότος, τουτὶ δὴ πού πάντως
 ἡμῖν ὑπεμφήνειεν ἄν, λέγων· «Ἄγε μὴν, τῷ Βορρῶ, τῷ δὲ
 Λιβί, Μὴ κώλυε», δίδωσί πως ἐννοεῖν, ὅτι τῶν ἀγρίων καὶ
 πονηρῶν πνευμάτων τὴν ἀντίστασιν οὐκ ἔα τοῖς πρὸς αὐ-
 5 τὸν ἰουδαίῳ ἀντιφέρεσθαι νοητῶς. Καθὰ καὶ πάλαι οἶά τις
 τύραννος ὠμός τε καὶ ἀλαζῶν κατεφύετο τῶν ἐπὶ γῆς ὁ
 ἀληθῆριος Σατανᾶς ὁμοῦ τοῖς ἰδίῳις ὑπασπισταῖς, οὐκ ἔων
 ἀναβλέψαι πρὸς ἀλήθειαν, ἤγουν ἰέναι πρὸς Θεὸν δι' ἐπι-
 στροφῆς. Πέπανται δὲ καὶ τοῦτο διὰ Χριστοῦ, καταλειπαί-
 10 νοντος μὲν τοῖς κεκλημένοις τὴν εἰς σωτηρίαν ὁδόν, ἅπαν
 δὲ τὸ παρὰ πόδας κείμενον, οἷον ἐκ μέσου γενέσθαι παρα-
 σκευάζοντος. Ὀνομάζων δὲ υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐκ τῶν
 τεσσάρων τρέχοντας κλιμάτων, τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἐμ-
 φανῆ καθίστησι τὸν καιρὸν, καθ' ὃν δέδοται τοῖς ἐπὶ τῆς
 15 γῆς τῆς υἰοθεσίας ἢ χάρις δι' ἁγιασμοῦ ἐν Πνεύματι. Ὅτι
 δὲ οὐκ ἔθλους ἐνός, κοινὴ δὲ καὶ μία πάντων γέγονεν ἡ
 κλήσις, ὑπέφηεν εἰπὼν, «Πάντας, ὅσοι ἐπικέκληνται τῷ
 ὀνόματί μου». Ὡνομάσμεθα γὰρ Χριστιανοί, ἦτοι λαὸς Θε-
 οῦ. Οὕτω γὰρ πού καὶ ὁ Πέτρος τοῖς κεκλημένοις διὰ τῆς
 20 πίστεως ἐπιστέλλει καὶ φησιν· «Ἑμεῖς δέ, γένος ἐκλεκτόν,
 βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν,
 ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλοῦν-
 τος ἐπὶ τὸ θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς, οἳ ποτε οὐ λαός, νῦν δὲ
 λαὸς ἐν Κυρίῳ».

25 *Στίχ. 7-9.* «Ἐν γὰρ τῇ δόξῃ μου κατεσκεύασα αὐτόν, καὶ
 ἐπλασα καὶ ἐποίησα αὐτόν. Καὶ ἐξήγαγον λαὸν τυφλόν,
 καὶ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ὡσαύτως τυφλοί, καὶ κωφὰ τὰ ὦτα
 ἔχοντες. Πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἅμα, καὶ συναχθή-
 σονται ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν».

30 Πάντα γέγονεν ἐν Χριστῷ καινά, καὶ πιστώσεται γρά-
 φων ὁ ἱερώτατος Παῦλος· «Ὡστε, εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινῆ

Δύση, ὁ Βορρᾶς καὶ ὁ Νότος, αὐτὸ μᾶς ὑποδηλώνουν, ὅταν λέγει, «Στὸν Βορρᾶ, Φέρε τους, καὶ στὸν Λίβα, Μὴν τοὺς ἐμποδίζεις», ἀφήνει δηλαδὴ νὰ ἐννοήσομε, ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀντίσταση τῶν ἄγριων καὶ πονηρῶν πνευμάτων νὰ ἀντιτάσσεται σ' αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν νοητὰ πρὸς αὐτόν. Ὅπως καὶ παλαιὰ σὰν κάποιος τύραννος σκληρὸς καὶ ἀλαζονικὸς ὁρμοῦσε ὁ ἀσεβέστατος Σατανᾶς στοὺς ἀνθρώπους μαζί μὲ τοὺς ὑπασπιστές του, καὶ δὲν τοὺς ἀφηνε νὰ σηκώσουν τὰ μάτια τους πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἤτοι νὰ πορευθοῦν πρὸς τὸν Θεὸ μὲ τὴ μετάνοια. Ἀλλὰ κι αὐτὸ σταμάτησε μὲ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ μιὰ ἐξομάλυνε γιὰ ἐκείνους ποὺ καλοῦσε τὴν ὁδὸ τῆς σωτηρίας, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔβγαζε κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴ μέση κάθε τι ποὺ ἦταν μέσα στὰ πόδια τους. Ὅνομάζοντας πάλι «υἱοὺς καὶ θυγατέρες» αὐτοὺς ποὺ τρέχουν ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα, κάνει φανερὸ τὸν καιρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖο δόθηκε στοὺς ἀνθρώπους ἡ χάρις τῆς υἱοθεσίας μὲ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅτι ὅμως ἡ κλήση δὲν ἔγινε μόνο πρὸς ἓνα ἔθνος, ἀλλὰ πρὸς ὅλα ἀπὸ κοινοῦ, τὸ ὑποδήλωσε λέγοντας «Ὅλοι ὅσοι ὀνομάσθηκαν μὲ τὸ ὄνομά μου». Γιατὶ ὀνομασθήκαμε Χριστιανοί, ἤτοι λαὸς τοῦ Θεοῦ. Κάτι τέτοιο γράφει καὶ ὁ Πέτρος σὲ ἐπιστολὴ ποὺ στέλνει πρὸς ἐκείνους ποὺ εἶχαν κληθεῖ μὲ τὴν πίστη, λέγοντας «Ἐσεῖς ὅμως εἶστε γένος ἐκλεκτό, βασιλικὸ ἱερατεῖο, ἔθνος ἅγιο, λαὸς δικός του, γιὰ νὰ διακηρύξετε τὶς ἀρετὲς ἐκείνου ποὺ ἀπὸ τὸ σκοτάδι σᾶς καλεῖ στὸ θαυμαστὸ φῶς του, ἐσεῖς ποὺ κάποτε δὲν ἦσατε λαὸς του, τώρα ὅμως εἶσατε λαὸς τοῦ Κυρίου»³¹.

Στίχ. 7-9. «Γιατὶ τὸν δημιούργησα γιὰ τὴ δόξα μου, τὸν ἐπλασα καὶ τὸν διαμόρφωσα. Καὶ ἔβγαλα ἓνα λαὸ τυφλὸ καὶ τὰ μάτια τους εἶναι ἐπίσης τυφλά, καὶ ἔχουν τὰ αὐτιά τους κουφά. Ὅλα τὰ ἔθνη συγκεντρώθηκαν μαζί καὶ θὰ συναχθοῦν μαζί καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν».

Ὅλα ἔγιναν μὲ τὸν Χριστὸ καινούργια, καὶ θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ

31. Α' Πέτρ. 2, 9-10.

κτίσις, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε». Γράφει δὲ καὶ τοῖς εἰς καινότητα κεκλημένοις, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν· «Καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ 5 θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ τέλειον καὶ εὐάρεστον».

Ἄνεκαινίσθημεν γὰρ ἐν Χριστῷ, δι' ἁγιασμοῦ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἀναφοιτήσαντες κάλλος, τὸ κατ' εἰκόνα δηλονότι τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπάσης φαυλότητος ἀποβαλόντες παλαιῶσιν, ἀπεδυσάμεθα δὲ τὸν παλαιὸν ἄν-
10 θρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνεδυσάμεθα τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν. Πλὴν ἐν Χριστῷ γέγονεν ὁ ἀναπλασμός καὶ ἡ καλουμένη καινὴ κτίσις, ἣν οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς ἐσχήκαμεν, ἀλλὰ διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ μένον-
15 τος. Τὸν τοίνυν λαὸν τὸν ἐκ τεσσάρων τῆς ὑπ' οὐρανὸν κλιμάτων συνειλεγμένον ἐπικληθέντα τε τῷ ὀνόματί μου οὐχ ἕτερός τις, ἀλλ' ἐγὼ μᾶλλον «ἐν τῇ δόξῃ μου κατεσκεύασα καὶ ἔπλασα καὶ ἐποίησα». Καὶ δόξαν μὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς φαίη ἄν τις τὸν Υἱόν, δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ ἐν αὐ-
20 τῷ δοξάζεται, καὶ κατὰ γε τό, «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς», παρ' αὐτοῦ σαφῶς εἰρημένον. Πεπλᾶσθαι γάρ, ὡς ἔφην, δι' αὐτοῦ τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύσαντας διαβεβαιούμεθα, τῇ πρὸς αὐτὸν συμμορφία τὸ τῆς θείας φύσεως κάλλος ἐναστράπτειν ἔχοντας ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς. Ἔφη τι τοιοῦ-
25 τον καὶ ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδός· «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον». Προστιθεὶς δὲ τούτοις, ὅτι «Καὶ λαὸν ἐξήγαγον τυφλόν», τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως τὴν ἐπέκεινα λόγου παντὸς καὶ ἀξιάγαστον ὄντως ὑπεροχὴν καθίστησιν ἐναργῆ. Τοὺς
30 γὰρ τοι πάλαι τὴν ἐκ διαβολικῆς σκαιοτήτος ἀγλὺν καὶ

32. Β' Κορ. 5, 17.

33. Ρωμ. 12, 2.

ιερώτατος Παῦλος γράφοντας: «Ὡστε, ἂν κάποιος εἶναι μαζί με τὸν Χριστὸ εἶναι νέα δημιουργία, γιατί τὰ παλαιὰ πέρασαν»³². Γράφει ἐπίσης καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν κληθεῖ στὴ νέα ζωὴ, δηλαδή τὴν πνευματικὴ: «Καὶ νὰ μὴ συμμορφώνεσθε σύμφωνα με τὸ ρεῦμα αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε με τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ σας, ὥστε νὰ μπορεῖτε νὰ διακρίνετε, ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸ, τὸ τέλειο καὶ ἀρεστὸ σ' αὐτόν»³³. Γιατὶ με τὸν Χριστὸ ἀνακαινισθήκαμε, ἀφοῦ ἐπιστρέψαμε με τὸν ἁγιασμό στο παλαιὸ κάλλος τῆς φύσης μας, δηλαδή τὸ κατ' εἰκόνα, ἀποτινάζοντας ἀπὸ πάνω μας τὴν παλαιώσή μας ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ κάθε φαυλότητος, καὶ ἀφοῦ ξεντυθήκαμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες, ντυθήκαμε τὸν νεὸ ποὺ ἀνανεῶνεται σύμφωνα με τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀνάπλασή μας ἔγινε με τὸν Χριστὸ καὶ ἡ καλούμενη δημιουργία μας, τὴν ὁποία δὲν ἀποκτήσαμε ἀπὸ σπορὰ φθαρτῆ, ἀλλὰ μέσω τοῦ ζωντανοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ποὺ παραμένει. Τὸν λαὸ λοιπὸν ποὺ συγκεντρώθηκε ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τῆς ὑψηλίου καὶ ποὺ ὀνομάσθηκε με τὸ ὄνομά μου, δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ ἐγὼ μᾶλλον «με τὴ δόξα μου καὶ τὸν δημιουργήσα καὶ τὸν ἔπλασα καὶ τὸν διαμόρφωσα». Καὶ δόξα βέβαια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ὁ Υἱός, γιατί μέσω αὐτοῦ καὶ με αὐτόν δοξάζεται, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ με σαφήνεια ἀπὸ αὐτόν «Ἐγὼ σὲ δόξασα ἐπάνω στὴ γῆ»³⁴. Γιατὶ διαβεβαιωνόμαστε, ὅπως εἶπα, ὅτι πλασθήκανε ἀπὸ αὐτόν ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτόν, ἔχοντας με τὴ συμμορφία τους πρὸς αὐτόν μέσα στὶς ψυχές τους νὰ λάμπει τὸ κάλλος τῆς θείας φύσης. Κάτι παρόμοιο εἶπε καὶ ὁ θεϊκὸς Ψαλμωδός: «Ἡ γενεὰ ποὺ ἔρχεται θ' ἀναγγελθεῖ στὸν Κύριο»³⁵, «καὶ ὁ λαὸς ποὺ κτίζεται θ' ἀναπέμψει δοξολογία πρὸς τὸν Κύριο»³⁶. Προσθέτοντας σ' αὐτὰ, «Καὶ ἔδγαλα λαὸ τυφλό», καθιστᾶ φανερὴ τὴν πέρα ἀπὸ κάθε λόγο καὶ ἀξιοθαύμαστη ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεώς του. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ παλαιὰ εἶχαν στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους τὴν ὁμί-

34. Ἰω. 17, 4.

35. Ψαλμ. 21, 31

36. Ψαλμ. 101, 19.

ἀπάτην εἰς νοῦν ἔχοντας καὶ καρδίαν, λαμπροὺς ἀπέφηνε καὶ κατηνυγασμένους, ἕωσφόρος οἷά τις καὶ δικαιοσύνης ἥλιος ἀνίσχων αὐτοῖς, καὶ νίους ἀποφήνας, οὐκέτι νυκτὸς καὶ σκότους, φωτὸς δὲ μᾶλλον, καὶ μὴν καὶ ἡμέρας, κατὰ
5 τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν.

“Οτι μὲν οὖν ἐξήγαγε λαὸν τυφλόν, οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀσυμφανές· ἀλλ’ ὥσπερ τινὸς τοῖς τοιοῖσδε λόγοις ἀντανισταμένου τε καὶ λέγοντος· Καίτοι καὶ εἰς δεῦρο κατίδοι τις ἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ὡσαύτως τυφλοῦς, καὶ μὴν ὅτι
10 κωφὰ τὰ ὦτα ἔχουσιν, ἀπολογεῖται λέγων· «Πάντα τὰ ἔθνη συνήχθησαν ἅμα, καὶ συναχθήσονται ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν». Μόνον γὰρ οὐχὶ προφητείας, ὧ ὄντοι, δέχεσθε λόγους· οὐπω γε μὴν τῶν πραγμάτων ἐνέστηκε καιρὸς· πλὴν πάντη τε καὶ πάντως συναχθήσονται κατὰ καιροῦς πάντα τὰ ἔθνη.
15 Τὸ γὰρ «συνήχθησαν», ἀντὶ τοῦ, συναχθήσονται, φησὶν, ἔθους ὄντος τοιούτου τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ. Τὰ γὰρ πάντα τε καὶ πάντως ἐσόμενα, καὶ ὡς ἤδη γεγονότα τίθησιν ἔσθ’ ὅτε. Εἴρηται γοῦν ὡς ἐκ προσώπου Χριστοῦ διὰ μὲν τῆς Ἡσαΐου φωνῆς· «Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας»,
20 ἀντὶ τοῦ, δώσω. Καὶ διὰ γε τοῦ Ψάλλοντος· «Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον», ὅπερ καὶ γέγονεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπιδημίας

Οὐκοῦν ἐπισυναχθήσονται, φησὶ, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ἔσονται καὶ ἄρχοντες ἐξ αὐτῶν,
25 τοῦτ’ ἔστι λαῶν ἡγούμενοι καὶ μυσταγωγοί, καὶ οἳ ποτε πλανώμενοι καὶ ἐν σκότῳ κείμενοι βαθεία, φωτὸς ἔσονται τοῦ θείου πρόξενοι τοῖς παρ’ αὐτῶν μυσταγωγουμένοις. Ἔφη τι τοιοῦτον περὶ τῆς ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησίας ὁ Μελωδός· «Ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Ὡσπερ
30 γὰρ ἀμέτρητον καὶ βαθὺν ἠρῶσθησε σκότον ἐν τῷ τῆς πλάνης καιρῷ, οὕτω πάλιν ὑπέρλαμπρος γέγονε καὶ ὑπερ-

χλη καὶ τὴν ἀπάτη πού προερχόταν ἀπὸ τὴ διαβολικὴ κακότητα, τοὺς ἀνέδειξε λαμπροὺς καὶ κατάφωτους, ἀνατέλλοντας σ' αὐτοὺς σὰν κάποιος αὐγερινὸς καὶ ἥλιος, καὶ τοὺς παρουσίασε υἱοὺς ὄχι πιά τῆς νύχτας καὶ τοῦ σκοτίου, ἀλλὰ τοῦ φωτὸς μᾶλλον καὶ τῆς ἡμέρας³⁷, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ σοφώτατου Παύλου.

“Ὅτι λοιπὸν ἔβγαλε λαὸ τυφλό, εἶναι σὲ ὅλους φανερό, ἀλλὰ σὰ νὰ ἐξεγείρεται κάποιος σὰ λεγόμενα αὐτὰ καὶ λέγει, “Καὶ ὅμως μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καὶ τώρα νὰ εἶναι ἐπίσης τυφλὰ τὰ μάτια τους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουν καὶ τὰ αὐτιά τους κουφά”, ἀπολογεῖται λέγοντας· «Ὅλα τὰ ἔθνη συγκεντρώθηκαν μαζί, καὶ θὰ συναχθοῦν καὶ οἱ ἄρχοντές τους». Κατὰ κάποιο τρόπο, ὡ ἔσεῖς, ἀκοῦτε μόνο λόγους προφητείας· γιατί δὲν ἦρθε ἀκόμα ὁ καιρὸς τῆς πραγματοποιίησής τους. Πλὴν ὅμως θὰ συνεχθοῦν ὅπωςδὴποτε στὸν κατάλληλο καιρὸ ὅλα τὰ ἔθνη. Τὸ «συγκεντρώθηκαν» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “θὰ συγκεντρωθοῦν”, γιατί ὑπάρχει τέτοια συνήθεια στὴ θεόπνευστη Γραφή. Αὐτὰ δηλαδὴ πού πρόκειται ὅπωςδὴποτε καὶ μὲ κάθε βεβαιότητα νὰ συμβοῦν, πολλές φορές τὰ παραθέτει σὰ νὰ ἔχουν ἤδη γίνει. Πράγματι εἰπώθηκε ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα, «Παρέδωσα τὴν πλάτη μου στὸ μαστίγιο»³⁸, ἀντὶ νὰ πεῖ, «θὰ δώσω». Καὶ μέσω ἐπίσης τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Μοιρᾶσθηκαν τὰ ἐνδύματά μου μεταξύ τους, καὶ ἔβαλαν κληῖρο γιὰ τὸ καλύτερο ἐνδυμα μου»³⁹, πράγμα πού καὶ ἔγινε τὸν καιρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του στὴ γῆ.

Θὰ συναχθοῦν λοιπὸν, λέγει, ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ θὰ προέλθουν καὶ ἄρχοντας ἀπὸ αὐτοὺς, δηλαδὴ ἡγέτες τῶν λαῶν καὶ διδάσκαλοι, καὶ ἐκεῖνοι πού κάποτε βρῖσκονταν στὴν πλάνη καὶ ζοῦσαν μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι, θὰ γίνουν πρόξενοι τοῦ θείου φωτὸς στοὺς διδασκόμενους ἀπὸ αὐτοὺς. Κάτι παρόμοιο εἶπε γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ Ψαλμωδός· «Ὅπως τοὺς περιέβαλε τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, ἔτσι θὰ τοὺς φωτίσει καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας»⁴⁰. Ὅπως δηλαδὴ τοὺς σκέπασε ἀμέτρητο καὶ βαθὺ σκοτάδι τὸν καιρὸ τῆς πλάνης, ἔτσι πάλι

39. Ψαλμ. 21, 19.

40. Ψαλμ. 138, 12.

φυῶς λελευκαμένη. Ἀληθές γάρ ὅτι, καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Οὐ̅ ἐπερίσσευσεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις».

Στίχ. 9. «Τίς ἀναγγελεῖ ταῦτα, ἢ τὰ ἐξ ἀρχῆς τίς ἀναγγελεῖ ὑμῖν; Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν, καὶ δικαιωθήτωσαν, καὶ εἰπάτωσαν ἀληθῆ, καὶ ἀκουσάτωσαν».

Διαμνημονεύσας ἅπαξ τῶν ἐθνῶν, ἥτοι τῶν διὰ πίστεως κεκλημένων εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἐξυφαίνει τινὰ 10 τρόπον μυσταγωγίας αὐτοῖς, καταγορεύοντα μὲν οὐ μικρῶς τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης, οὐδὲν δὲ οὖσαν παντελῶς τὴν εἰδώλων ποιήσιν ἀποφαίνοντα· τὸ μὲν γὰρ εἰδέναι τὰ πάντα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους, πρόποι ἂν μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ. Πᾶσα γὰρ σύνεσις ἐξ αὐτοῦ, καὶ γνώσεως 15 ἀπάσης ἐστὶ πηγὴ, καὶ ἐν αὐτῷ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Εἰ δέ τις, καὶ τῶν ἐσομένων ἐσχηκῶς εὐρίσκεται γνῶσιν, ἐξ ἀποκαλύψεως τῆς παρ' αὐτοῦ τὸ δῶρον ὁράται λαθῶν. Προσδιιάγεται τοίνυν, ὡς ἔφην, τοῖς ἐξ ἐθνῶν, καὶ δὴ καί 20 φησι· Πάντα μὲν ὑμῖν τὰ ἐσόμενα, καὶ ὅτι κληθήσεσθε μὲν κατὰ καιροὺς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, διήγγελκά τε καὶ ἔφην ἐγώ· ἕτερος δὲ τίς ταῦτα ὑμῖν ἀπαγγελεῖ, ἥγουν ὁράται διειρηκῶς; «Ἀγαγέτωσαν τοὺς μάρτυρας αὐτῶν, καὶ δικαιωθήτωσαν, καὶ εἰπάτωσαν ἀληθῆ, καὶ ἀκουσάτωσαν» 25 «Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, λελάληκα διὰ προφητῶν προεκήρυξα τὰ ἐσόμενα κατὰ καιροὺς δι' ἀνδρῶν ἁγίων, καὶ ἔχω μάρτυρας τοῦ προειδέναι τὰ ἐσόμενα τοὺς ταῖς ἐμαῖς διακονησαμένους φωναῖς· Τίνες δ' ἂν μαρτυρήσειαν τοῖς δαίμοσιν, ἥτοι τοῖς ἀψύχοις εἰδώλοις, ὡς εἰρηκόσι τοιοῦτον δι' αὐτῶν; Πλειῖστοι μὲν γὰρ οἱ παρ' Ἑλλησι λογάδες εἰσὶ καὶ ποιηταί, ἔφη δ' ὅλως ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς ὡς παρὰ γε τῶν ἰδίων θε-

ἔγινε ὑπέρολαμπρη καὶ ὑπερβολικὰ λευκή. Καὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτό, γιατί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Ὅπου πλεόνασε ἡ ἁμαρτία, ἐκεῖ δόθηκε μὲ περίσσεια ἡ χάρις»⁴¹.

Στίχ. 9. «Ποιὸς θὰ ἀναγγεῖλει αὐτά, ἢ ποιὸς θὰ σᾶς ἀναγγεῖλει τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀρχή;» Ἄς παρουσιάσουν τοὺς μάρτυρές τους καὶ ἄς δικαιωθοῦν, πὼς ὅσα εἶπαν εἶναι ἀλήθεια, καὶ ἄς τοὺς ἀκούσουν».

Ἐφοῦ ἀνέφερε τὰ ἔθνη, ἦτοι ἐκείνους ποὺ κλήθηκαν μέσω τῆς πίστεως στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, συνθέτει κατὰ κάποιον τρόπο γι' αὐτοὺς διδασκαλίες, ποὺ κατηγορεῖ ἔντονα τὴν ἀπάτη τῶν δαιμονίων καὶ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι τίποτα ἀπολύτως ἢ ἀπάτη τῶν εἰδώλων. Γιατὶ τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος ἀρμόζει μόνο στὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ κάθε σοφία προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ εἶναι πηγὴ κάθε γνώσης, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Ὁ αὐτὸν ὑπάρχουν κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης»⁴². Ἄλλα καὶ ἂν ὑπάρχει κάποιος ποὺ γνωρίζει καὶ τὰ ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν, εἶναι φανερό ὅτι ἔλαβε τὸ δῶρο αὐτὸ ἀπὸ αὐτὸν μὲ ἀποκάλυψη. Συνομιλεῖ λοιπόν, ὅπως εἶπα, μὲ τὰ ἔθνη, καὶ μάλιστα λέγει: Ὅλα ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν, καὶ ὅτι θὰ κληθεῖτε στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας ὅταν θὰ ἔρθει ὁ καιρὸς, σᾶς τὰ ἀνήγγειλα καὶ σᾶς τὰ εἶπα ἐγώ. Ποιὸς ἄλλος θὰ σᾶς τὰ πεῖ αὐτά; ἢ φαίνεται ὅτι σᾶς τὰ ἔχει πεῖ; «Ἄς φέρουν τοὺς μάρτυρές τους καὶ ἄς δικαιωθοῦν ὅτι εἶπαν ἀλήθεια, καὶ ἄς τοὺς ἀκούσουν». Γιατὶ ἐγώ, λέγει, σᾶς μίλησα μέσω τῶν προφητῶν, κήρυξα ἀπὸ πρὶν ὅσα ἐπρόκειτο κάποτε νὰ συμβοῦν μέσω ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ ἔχω μάρτυρες ὅτι προγνώριζα τὰ μελλοντικὰ αὐτοὺς ποὺ ἔγιναν ὑπηρετές τῶν λόγων μου. Ποιοὶ θὰ δώσουν μαρτυρία γιὰ τοὺς δαίμονες, ἦτοι γιὰ τὰ ἄψυχα εἶδωλα, ὅτι μίλησαν καὶ εἶπαν κάτι τέτοιο ὅς αὐτούς; Εἶναι βέβαια πάρα πολλοὶ οἱ λόγιοι καὶ οἱ ποιητὲς τῶν Ἑλλήνων, ὅμως κανένας ἀπολύτως ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶπε ἐκ μέρους

42. Κολ 2, 3.

ων, ὅτι ταῦτα συμβήσεται κατὰ καιροὺς αὐτοῖς, οὔτε μὴν ἐπαθρήσαι τις ἂν προαπηγγελκότα τινὰ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν, ὅτι τῆς πεπορισμένης αὐτῷ δόξης ἐκ πλεονεξίας ἐξωσθήσεται κατὰ καιροὺς ὁ Σατανᾶς, ἤγουν ὅτι κατα-
 5 φαιδρυνθήσεται διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἢ ὑπ' οὐρανόν, καὶ κεκλήσονται τὰ ἔθνη πρὸς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, εἴτ' οὖν ὅτι τὸ τῆς εἰδωλολατρίας οἰχήσεται σκότος καὶ κρατήσῃ τῆς ὑπ' οὐρανόν ἢ ἀλήθεια. «Ἀγαγέτωσαν τοίνυν τοὺς μάρτυ-
 10 ρας αὐτῶν», καὶ δειξάτωσαν εἰπόντας ἀληθῆ. Καὶ ἢ τοῦτο γένοιτο, ἀκουσάτωσαν αὐτῶν, τοῦτ' ἔστιν ἀκολουθήτωσαν καὶ συναινείτωσαν, ὅτι καὶ ἢ τῶν δαμονίων ἀγέλη τὴν τῶν ἐσομένων γνῶσιν καταπλουτεῖ. Ἄλλ' οὐδεὶς ὁ ἐκείνοις μαρ-
 15 τυρήσας ἐστίν, οὔτε μὴν τῶν ἐσομένων ἐξαγγελεύς. Πεπλά-
 15 τήνται δὴ οὖν ὁμολογουμένως οἱ θεοὺς εἶναι νομίσαντες αὐ-
 15 τούς· εἰσὶ γὰρ βέβηλοι καὶ ἀπατεῶνες καὶ βωμολόχοι.

Στίχ. 10. «Γένεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ γὰρ μάρτυς, λέγει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος θεός, καὶ μετ' ἐμέ οὐκ ἔσται».

20 Εἰπὼν, ὅτι μαρτυρήσειεν ἂν οὐδὲν τοῖς ἀκαθάρτοις δαίμοσιν, ἤγουν τοῖς ἔργοις τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν τὸ εἶ-
 20 δέναι τὰ ἐσόμενα, τοῖς ἑαυτοῦ προφήταις προδιαλέγεται, καὶ φησιν· «Γένεσθέ μοι μάρτυρες». Λελάληκα γὰρ δι' ὑμῶν καὶ τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν, τὸ ἐμὸν ὑμῖν ἐνήστρα-
 25 ψε Πνεῦμα. Οὐκοῦν τῆς ἑμαντοῦ δόξης καὶ θεοπρεποῦς ὑπεροχῆς παροίσω μάρτυρας. Μαρτυρήσω δὲ ἑμαντῷ, καὶ ὁ Παῖς ὃν ἐξελεξάμην. Ὅμοιον τούτῳ τὸ διὰ τῆς τοῦ Σω-
 25 τῆρος ἡμῶν φωνῆς εἰρημένον πρὸς Ἰουδαίους· «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαντοῦ, ἢ μαρτυρία μου ἀληθῆς ἐστίν, ὅτι
 30 οἶδα πόθεν εἰμι καὶ ποῦ ὑπάγω». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ μαρτυ-
 30 ρῶ περὶ ἑμαντοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πα-
 30 τῆρ». Ἀξιόχρεως γὰρ ἢ Θεοῦ φωνὴ πρὸς πίστιν ὧν ἂν

τῶν θεῶν τους, ὅτι αὐτὰ θὰ συμβοῦν τὸν καιρὸ πού ἔπρεπε, οὔτε βέβαια μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κάποιος, ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες σοφοὺς προεῖπε, ὅτι ὁ Σατανᾶς θὰ ἔχανε κάποτε τὴ δόξα πού εἶχε ἀποκτήσει ἀπὸ τὴν τυραννία του, ἢ ὅτι θὰ καταλαμπρυνθεῖ ἢ ὑφήλιος μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ τὰ ἔθνη θὰ κληθοῦν στὴν ἐπίγνωσή του, εἴτε ὅτι θὰ ὑποχωρήσει τὸ σκοτάδι τῆς εἰδωλολατρίας καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ στὴν οἰκουμένη ἡ ἀλήθεια. Ἄς φέρουν λοιπὸν τοὺς μάρτυρές τους κι ἄς ἀποδείξουν ὅτι εἶπαν τὴν ἀλήθεια. Κι ἂν αὐτὸ γίνει, ἄς τοὺς ἀκούσουν, δηλαδή ἄς ἀκολουθήσουν κι ἄς συμφωνήσουν ὅτι καὶ ἡ ἀγγέλι τῶν δαιμονίων ἔχει πλούσια γνώση γιὰ τὰ μέλλοντα. Κανένας ὅμως δὲν ὑπάρχει νὰ βεβαιώσῃ γι' αὐτούς, οὔτε βέβαια μπορεῖ νὰ ἐξαγγεῖλει τὰ μελλοντικά. Ὁμολογουμένως λοιπὸν πλανήθηκαν ἐκεῖνοι πού νόμισαν αὐτοὺς θεοὺς· γιατί εἶναι βέβηλοι καὶ ἀπατεῶνες καὶ χυδαιολόγοι.

Στίχ. 10. «Γίνετε μάρτυρές μου, καὶ ἐγὼ μάρτυρας, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, καὶ ὁ δοῦλος πού ἐξέλεξα, γιὰ νὰ μάθετε καὶ νὰ πιστέψετε καὶ νὰ καταλάβετε, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω, καὶ πρὶν ἀπὸ μένα δὲν ὑπῆρξε ἄλλος θεός, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξῃ μετὰ ἀπὸ μένα».

Ἄφου εἶπε ὅτι δὲν θὰ δώσουν καμμιά μαρτυρία γιὰ τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, δηλαδή γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἀθρώπινων χειρῶν, ὅτι γνωρίζουν τὰ μέλλοντα, συνομιλεῖ μὲ τοὺς προφήτες καὶ λέγει: «Γίνετε μάρτυρές μου». Μίλησα δηλαδή μὲ τὸ στόμα μου σ' ἐσᾶς, καὶ τὸ δικό μου Πνεῦμα ἄστραψε μέσα στὸ νοῦ σας τὴ γνώση τῶν μελλοντικῶν. Θὰ σᾶς παρουσιάσω λοιπὸν μάρτυρες τῆς δόξας μου καὶ τῆς θείας ὑπεροχῆς μου. Θὰ γίνω ἐγὼ μάρτυρας γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ ὁ Υἱὸς πού ἐξέλεξα. Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας στοὺς Ἰουδαίους: «Ἄν ἐγὼ δίνω μαρτυρία γιὰ τὸν ἑαυτό μου, ἢ μαρτυρία μου εἶναι ἀληθινή, ἐπειδὴ γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι καὶ ποῦ πηγαίνω»⁴³. Καὶ πάλι: «Ἐγὼ μαρτυρῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ μαρτυρεῖ ἐπίσης γιὰ μένα καὶ ὁ Πατέρας μου πού μ' ἔστειλε»⁴⁴. Γιατί εἶναι ἀξιόπιστα τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ πρὸς

43. Ἰω. 8, 14.

44. Ἰω. 8, 18.

βούλοιο λέγειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης καὶ ὑπεροχῆς. Ἐ-
 πεται δὲ κατὰ λόγον δεύτερον καὶ ἢ παρὰ τῶν ἁγίων ψῆ-
 φος, καὶ σύνεσις ἀπονέμουσα αὐτῶ τὰ ὅσα περ ἂν πρόποι
 τῇ πασῶν ἐπέκεινα φύσει. Διὰ τοῦτο μάρτυρας παραλαβὼν
 5 τοὺς ἁγίους προφήτας, ἐπὶ τὸ μείζον ἄνεισι καὶ ἀψευδῆς
 ὁμολογουμένως, ἑαυτόν, φημί, καὶ τὸν ἴδιον Υἱόν. Ἀπόχρη
 γάρ, ὡς ἔφην, εἰς πίστιν ἅπασαν τοῖς ἀρτίφροσιν ἢ Θεοῦ
 φωνή. Ταυτὶ δὲ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς, φησὶν, οὐ μάτην, ἀλλ'
 «ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε καὶ συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἰμί». Διὰ γὰρ
 10 γνώσεως ἢ πίστις, διὰ δὲ τῆς πίστεως ἢ σύνεσις. Ἐὰν γὰρ
 μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε, φησί· πιστεύσητε δὲ ὅτι
 «ἔμπροσθέν μου οὐκ ἐγένετο ἄλλος θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ
 ἔσται». Οὐτε γὰρ πρὸ αὐτοῦ θεός ἦν ἕτερος, ἀλλὰ αὐτός ἢ
 πάντων ἀρχὴ καὶ παντός ἐπέκεινα νοῦ, καὶ μετ' αὐτόν οὐκ
 15 ἔσται. Μένει γὰρ ὁ αὐτός καὶ ἀναλλοίωτον ἔχει τὴν φύσιν,
 καὶ ἀκράδαντον τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, καὶ διηνεκῆ
 βασιλείαν. Ὁ γὰρ ἀρχὴν οὐκ ἔχων τοῦ εἶναι, πρὸς ποῖον
 δραμεῖται τέλος;

Στίχ. 11-13. «Ἐγὼ Θεός, καὶ οὐκ ἔστι παρὲξ ἐμοῦ σῴζων.
 20 Ἀνήγγειλα, καὶ ἔσωσα. Ὠνείδισα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν
 ἀλλότριος. Ὑμεῖς ἐμοὶ μάρτυρες, καὶ ἐγὼ μάρτυς, λέγει
 Κύριος ὁ Θεός, ὅτι [ἔτι] ἀπ' ἀρχῆς, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκ
 τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος Ποιήσω, καὶ τίς γε μὴν
 ἀποστρέψει;».

25 Μαρτυρήσατε, φησὶν, ὅτι ἐγὼ μόνος ὁ τῶν ὅλων Θεός,
 οὐδενὸς πρὸ ἐμοῦ γεγονότος, οὐτε μὴν ἐσομένου μετ' ἐμέ.
 Μόνος γὰρ εἰμι ὁ σῴζων ἐγώ, καὶ τοῦτο ὑμῖν ἔκπαλαι προσ-
 ἠγγελκα, καὶ τὸ λαληθὲν ἤγαγον εἰς πέρας. Διέσωσα γὰρ
 ἐν Χριστῶ· «Ὠνείδισα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος». Ἐπε-
 30 λανθάνοντο μὲν γὰρ κατὰ καιροῦς οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τῶν ἱερῶν

ἐπιβεβαίωση ὅσων θέλει νὰ πεῖ γιὰ τὴ δόξα του καὶ τὴν ὑπεροχὴ του. Κατὰ δεύτερο λόγο ἀκολουθεῖ καὶ τῶν ἀγίων ἢ ψῆφος καὶ ἡ σοφία, ποὺ ἀποδίδει σ' αὐτὸν ὅσα ἀρμόζουν στὴν φύση τὴν πέρα ἀπὸ ὅλα. Γιὰ αὐτό, παίρνοντας μάρτυρες τοὺς ἀγίους προφῆτες, προχωρεῖ στὸ μεγαλύτερο καὶ ὁμολογουμένως ἀψευδές, ἐννοῶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν Υἱό του. Γιατὶ ἐπαρκοῦν, ὅπως εἶπα, γιὰ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ὑγιῆ τὰ μυαλὰ τους γιὰ νὰ πιστέψουν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα, λέγει, ὄχι ἄσκοπα, ἀλλὰ «γιὰ νὰ μάθετε καὶ νὰ πιστέψετε καὶ νὰ καταλάβετε ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω»⁴⁵ Γιατὶ μέσω τῆς γνώσης ἔρχεται ἡ πίστη καὶ μέσω τῆς πίστεως ἡ κατανόηση. Γιατὶ λέγει, «Ἐὰν δὲν πιστέψετε, οὔτε καὶ θὰ καταλάβετε»· νὰ πιστέψετε ὅμως ὅτι «πρὶν ἀπὸ μένα δὲν ὑπῆρξε ἄλλος θεός, καὶ μετὰ ἀπὸ ἐμένα δὲν θὰ ὑπάρξει». Οὔτε δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ὑπῆρξε ἄλλος θεός, ἀλλὰ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων καὶ πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν δὲν θὰ ὑπάρξει. Γιατὶ μένει ὁ ἴδιος καὶ ἔχει ἀμετάβλητη τὴ φύση του καὶ ἀσάλευτη τὴν ὑπεροχὴ ἔναντι ὅλων καὶ αἰώνια τὴ βασιλεία. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς του, πρὸς ποιὸ τέλος νὰ προχωρήσει;

Στίχ. 11-13. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός καὶ κανένας ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα ποὺ μπορεῖ νὰ σώσει. Σᾶς εἶπα ὅτι θὰ σᾶς σώσω καὶ σᾶς ἔσωσα. Σᾶς κατηγόρησα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά σας κάποιος ἄλλος θεός. Ἐσεῖς εἶστε οἱ μάρτυρες γιὰ μένα, κι ἐγὼ ὁ ἴδιος μάρτυρας τοῦ ἑαυτοῦ μου, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ὑπάρχω ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ποὺ θὰ πάρει κάτι ἀπὸ τὰ χέρια μου. Θὰ κάνω αὐτὸ ποὺ θέλω, καὶ ποιὸς θὰ μ' ἐμποδίσει;».

Βεβαιῶστε, λέγει, ὅτι ἐγὼ μόνος εἶμαι ὁ Θεός τῶν ὅλων, ὅτι κανένας δὲν ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ ἐμένα, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξει μετὰ ἀπὸ ἐμένα. Γιατὶ μόνο ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ σώζει, κι αὐτὸ τὸ ἔχω προαναγγεῖλει ἀπὸ παλαιά, καὶ ὅ,τι εἶπα τὸ πραγματοποιοῖσα. Γιατὶ σᾶς ἔσωσα μὲ τὸν Χριστό. Σᾶς κατηγόρησα καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσά σας κάποιος ἄλλος ξένος θεός. Λησμονοῦσαν δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλίτες κατὰ διαστήματα τὰ ἱερὰ θεσπίσματα, ἐννοῶ ἐκεῖνα ποὺ δό-

θεσπισμάτων, τῶν διὰ γέ φημι τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ φιλήδονοι μᾶλλον ἦσαν ἢ φιλόθεοι. Εἶτα ῥαθυμίας πραττόμενοι λόγους, κατεκινδύνεον ἑσθ' ὅτε πολεμίων αὐτοῖς ἐπαφιεμένων. Ἀλλ' ἐν τῷ τῆς θλίψεως καιρῷ τὸν ἀεὶ σώζοντα καλεῖν ἐπεχειροῦν εἰς ἐπικουρίαν. Καὶ τοῦτο αὐτοῖς ὠνεΐδισα διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς λέγων «Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν ἐροῦσιν· Ἀνάστα, καὶ σῶσον ἡμᾶς. Καὶ ποῦ εἰσιν οἱ θεοί σου, οὓς ἐποίησας σεαυτῷ; Εἰ ἀναστήσονται καὶ σώσουσί σε ἐν καιρῷ τῆς κακώσεώς σου;». Οὐκοῦν
 10 ὠνεΐδισα πλειστάκις ὑμῖν τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, καὶ μεμαθήκατε διὰ πείρας, ὅτι οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν θεός, ἀλλότριος δηλονότι. Σέσωκε γὰρ ὑμᾶς ἐκείνων οὐδεὶς. Εἰμί τοιγαροῦν μόνος ὁ σώζων ἐγώ. Διὸ δὴ μαρτυρήσατε, καὶ γὰρ ἐγὼ δὲ μάρτυς ἐμαυτοῦ γενήσομαι, λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ἦγουν
 15 κατ' ἐκεῖνο· «Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσειεν ἂν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ».

Μαρτυρήσατε δὴ οὖν ὅτι ἐγὼ εἰμί ἔτι ἀπ' ἀρχῆς, τοῦτ' ἔστιν, ὁ ἀπ' ἀρχῆς εἰς δεῦρο προαπαγγέλων τε τὰ ἐσόμενα καὶ σώζειν ἀκονητὶ δυνάμενος τοὺς τὴν πρὸς ἐμὲ διψῶντας
 20 οἰκείωσιν. Σώζων δὲ οὕτως, ὡς δύνασθαι παντελῶς οὐδένα τῶν ἐμῶν ἐξαρπάσαι χειρῶν τὸν ἅπαξ προειλημμένον. «Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου», φησὶν, «ἐξαιρούμενος. Ποιήσω, καὶ τίς ἀποστρέψει αὐτό;». Πεποίηκα γὰρ τὴν τῶν ἐθνῶν κλησιν, φησὶν, ἦτοι, σέσωκα τοὺς πλανωμένους. Καὶ τίς τοῦτο μεταβαλεῖ, ἦγουν μεταστήσει, πρὸς τὸ μὴ οὕτως ἔχειν; Ὅτι γὰρ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς οὐδεὶς ἀρπάσει τοὺς παρ' αὐτοῦ σεσωσμένους, πιστώσεται λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ καὶ ἀκολουθοῦσί μοι· καὶ γὰρ δί-
 30 δωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐ μὴ ἀρπάσῃ τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου. Ὁ Πα-

θηκαν μέσω του πάνσοφου Μωυσή, και ἦταν φίλοι τῆς ἡδονῆς μάλλον παρά φίλοι τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα, τιμωρούμενοι ἕξαιτίας τῆς ραθυμίας τους, κινδύνευαν πολλές φορές ἀπό τις ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τους. Ἀλλά κατὰ τις ὥρες τῆς θλίψης ἐπιχειροῦσαν νὰ καλέσουν σέ βοήθεια ἐκεῖνον πού πάντοτε τοὺς ἔσωζε. Καί γι' αὐτὸ τοὺς κατηγόρησα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἱερεμία, λέγοντας: «Καὶ τὸν καιρὸ τῆς συμφορᾶς τους θὰ ποῦν Σήκω καὶ σῶσε μας. Καὶ ποῦ εἶναι οἱ θεοὶ σου πού ἔκανες γιὰ τὸν ἑαυτό σου; Δὲν θὰ σηκωθοῦν νὰ σὲ σώσουν στὸν καιρὸ τῆς κακοποιήσῃς σου;»⁴⁶. Κατηγόρησα λοιπὸν πολλές φορές ἑσᾶς τοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλίτες, καὶ διδαχθήκατε ἀπὸ τὴν πείρα σας, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά σας θεός, δηλαδή ξένος. Γιατὶ δὲν σᾶς ἔσωσε κανένας ἀπὸ ἐκείνους. Εἶμαι λοιπὸν μόνος ἐγὼ πού σώζω. Γι' αὐτὸ λοιπὸν βεβαιῶστε το, καὶ θὰ γίνω κι ἐγὼ μάρτυρας τοῦ ἑαυτοῦ μου, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός. Κατ' ἀναλογία δηλαδή μ' ἐκεῖνο· «Καθένας πού θὰ μὲ ὁμολογήσει μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, θὰ ὁμολογήσω κι ἐγὼ γι' αὐτὸν μπροστὰ στὸν Πατέρα μου»⁴⁷.

Μαρτυρῆστε λοιπὸν «ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀκόμα», δηλαδή αὐτὸς πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ προαναγγέλλω τὰ μελλοντικά καὶ πού μπορῶ νὰ σώζω χωρὶς κόπο αὐτοὺς πού διψοῦν τὴν οἰκείωσή τους πρὸς ἐμένα. Καὶ σώζω ἔτσι, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ ἀπολύτως κανένας ν' ἀρπάξει ἀπὸ τὰ χέρια μου αὐτὸν πού ἔχω συλλάβει. Γιατὶ λέγει· «Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια μου. Θὰ τὸ κάνω αὐτὸ πού θέλω, καὶ ποιὸς θὰ τὸ ἐμποδίσει;». Πραγματοποίησα, λέγει, τὴν κλήση τῶν ἐθνῶν, ἥτοι ἔσωσα ἐκείνους πού βρῖσκονταν στὴν πλάνη. Καὶ ποιὸς θὰ τὸ ἀλλάξει αὐτό, ἥτοι θὰ κάνει νὰ μὴν εἶναι ἔτσι; Ὅτι βέβαια κανένας δὲν θ' ἀρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ αὐτοὺς πού ἔχει σώσει, θὰ τὸ βεβαιώσει ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγοντας· «Τὰ πρόβατα τὰ δικά μου ἀκοῦνε τὴ φωνή μου, καὶ ἐγὼ τὰ γνωρίζω καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ δίνω σ' αὐτὰ ζωὴ αἰώνια, καὶ δὲν θὰ χαθοῦν στὸν αἰῶνα, οὔτε καὶ θὰ τὰ ἀρπάξει κανεὶς ἀπὸ τὸ χέρι μου. Ὁ Πατέρας μου πού μου τὰ ἔδωσε εἶναι

47. Ματθ. 10, 32.

τῆρ μου, ὃς δέδωκέ μοι, πάντων μείζων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάξειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου». Τοῦτ' ἐστὶν ἐναργῶς τὸ γεγραμμένον· «Οὐκ ἐστὶν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος».

5 Στίχ. 14. «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ λυτρούμενος ὑμᾶς, ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ· Ἐνεκεν ὑμῶν ἀποστελῶ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἐπεγερωῶ πάντας φεύγοντας, καὶ Χαλδαῖοι ἐν πλοίοις δεθήσονται».

Διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων οὐκ ἀγεννῆ παραίνε-
 10 σιν ἐξυφήνας τοῖς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένοις εἰς ἐπίγνωσιν αὐ-
 τοῦ, καὶ διαδείξας ὅτι μόνως ἔχει τῶν τε ἐν ἀρχαῖς καὶ διὰ
 μέσου καὶ τελευταίων τὴν γνῶσιν, καὶ μὴν ὅτι παρ' αὐτὸν
 ἕτερος οὐδεὶς ἐστὶ παντελῶς ὁ διασῶσαι δυνάμενος, καὶ δε-
 15 βδαίαν ἐν αὐτοῖς διὰ τούτων ἐνιδρούσας τὴν πίστιν, μεθίστη-
 σι τοὺς λόγους ἐπὶ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ πειροᾶται
 πληροφανεῖν ὡς ἐστὶ κανακῆς καὶ θαυματουργός, καὶ ὅτι
 τοῖς αὐτοῦ νεύμασιν αἱ τῶν πραγμάτων εἰκουσι φύσεις·
 ὑπηρετεῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα, καὶ ὅπερ ἂν
 αὐτὸς ἐθελήσει, τουτὶ δὴ πάντως διαπεραίνεται, παρὰ πό-
 20 δας κειμένου μηδενός. Ἔδει γάρ, ἔδει τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ πλεί-
 στης τε ὄσης φωταγωγίας καὶ τῶν εἰς ἐδραιότητα νοῦ κα-
 θιστάντων αὐτοὺς παραινέσεών τε καὶ ὑπομνημοσυνῶν,
 ἐπεὶ τοι παρῶλισθον ἐφ' ἃ μὴ θέμις καὶ θεοῖς ἑτέροις προσ-
 νεύσαντες, κατατεθύκασιν εἰδώλοις καὶ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐ-
 25 ρανοῦ, καθὰ γέγραπται· ποιεῖται τοίνυν αὐτοῖς τῶν ἐσομέ-
 νων τὴν προαγόρευσιν, καὶ τὰς τῶν Βαβυλωνίων προεγκα-
 λύπτει συμφοράς, εὐτεχνέστατα λίσαν, ὡς ἔσονται μὲν αὐτοὶ
 παρ' ἐκείνων αἰχμάλωτοι προκαταδεικνύς, πείσονται δὲ ὅτι
 τὰ πάντων αἰσχίστα δι' αὐτοὺς προαναφωνῶν, ὡς ἔφην. Ἐ-
 30 πειδὴ δὲ περὶ μεγίστων πραγμάτων ὁ πρὸς αὐτοὺς ἐγένε-
 το λόγος, ἀναγκαίως τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως τὴν ἀπαρᾶβλη-
 τον δόξαν, καὶ μὴν τῆς ἰσχύος τὴν ὑπερβολὴν καταδείκνυ-

άνώτερος ἀπὸ ὅλους, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀρπάξει τίποτε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Πατέρα μου»⁴⁸. Αὐτὸ ὑποδηλώνεται ὀλοφάνερα μὲ ἐκεῖνο πού ἔχει γραφεῖ: «Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς πού θὰ τὸ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὰ χέρια μου».

Στίχ. 14. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, αὐτὸς πού σᾶς ἐλευθερώνει, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ: Γιὰ χάρη σας θὰ στείλω τιμωρία στὴ Βαβυλώνα καὶ θὰ τοὺς ξεσηκώσω, ὥστε ν' ἀναγκασθοῦν νὰ φύγουν, καὶ οἱ Χαλδαῖοι θὰ δεθοῦν μέσα στὰ πλοῖα».

Μὲ ὅσα μόλις εἰπώθηκαν δὲν διατύπωσε ἀσήμαντη παραινέση πρὸς αὐτοὺς πού κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη σὲ ἐπίγνωσή του, κι ἀφοῦ ἔδειξε ὅτι μονάχα αὐτὸς ἔχει τὴ γνώση τῶν ἀρχικῶν καὶ τῶν ἐνδιάμεσων καὶ τῶν τελευταίων, κι ἀκόμα ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως κανένας πού νὰ μπορεῖ νὰ σώσει, καὶ ἀφοῦ μὲ αὐτὰ ἐδραίωσε σταθερὰ τὴν πίστη μέσα τους, μεταφέρει τὸ λόγο του στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλιῖτες, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ πληροφορήσει ὅτι εἶναι πανίσχυρος καὶ θαυματουργός, καὶ ὅτι στὰ νεύματά του ὑποχωροῦν οἱ φύσεις τῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι τὸν ὑπηρετοῦν καὶ τὰ ἴδια στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ αὐτὸ πού εἰς θελήσει αὐτός, αὐτὸ τὸ πραγματοποιεῖ χωρὶς νὰ συναντᾷ κανένα ἐμπόδιο. Γιατὶ χρειάζονταν, χρειάζονταν ὅπωςδήποτε οἱ Ἰσραηλιῖτες πάρα πολὺ μεγάλο φωτισμὸ καὶ παραινέσεις καὶ ὑπενθυμίσεις πού ἀποκαθιστοῦν τὴν σταθερότητα τοῦ νοῦ, ἐπειδὴ εἶχαν ξεκλίνει σὲ πράγματα πού δὲν ἦταν θεμιτά, καὶ ἀφοῦ στράφηκαν σὲ ἄλλους θεούς, θυσίασαν, ὅπως ἔχει γραφεῖ, στὰ εἰδῶλα καὶ στὴ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ⁴⁹. Κάνει λοιπὸν σ' αὐτοὺς τὴν προαναγγελία ἐκείνων πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν καὶ ἀποκαλύπτει ἀπὸ πρὶν μὲ πολλὴ ἐπιδεξιότητα τὶς συμφορὲς τῶν Βαβυλωνίων, φανερώνοντας ἀπὸ πρὶν, ὅτι θὰ αἰχμαλωτισθοῦν βέβαια ἀπὸ ἐκείνους, προαναγγέλλει ὅμως, ὅπως εἶπα, ὅτι ἐκεῖνοι θὰ πάθουν ἐξαιτίας τους τὰ χειρότερα ὅλων. Κι ἐπειδὴ μίλησε σ' αὐτοὺς γιὰ πολὺ σημαντικὰ πράγματα, δείχνει κατ' ἀνάγκη τὴν ἀπαράβλητη δόξα τῆς δυνάμεώς του, ἀλλὰ καὶ τὴν

48. Ἰω. 10, 27-29.

49. Ἰερ. 19, 13. Β' Παραλ. 33, 3.

σι λέγων· «Οὕτως λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ λυτρούμενος ὑμᾶς ὁ ἅγιος Ἰσραήλ». Ἴνα γὰρ εἰς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἀποκομίση τῶν πάλαι, τῶν ἐπὶ γέ φημι τῇ λυτρώσει τῇ ἐξ Αἰγύπτου γενομένη, ὅτε καὶ πολλή τερατουργημάτων πληθὺς 5 μεμαρτύρηκεν αὐτοῦ τῇ δόξῃ, διὰ τοῦτο Κύριον τὸν Θεὸν ἑαυτὸν ὀνομάσας, καὶ λυτρωτὴν εἶναι διεβεβαιώσατο. Καὶ ταυτὶ μὲν ἐν τούτοις. Τί δὲ δὴ τὸ ἐσόμενον; «Ἐνεκεν ὑμῶν ἀποστελῶ», φησὶν, «εἰς Βαβυλῶνα». Εἶλε μὲν γὰρ ὁ Βαβυλώνιος αἰχμάλωτον τὸν Ἰσραήλ, καὶ τῆς ἐνεγκούσης ἕξασ- 10 ναστήσας, μᾶλλον δὲ κατεμπρήσας, ἅπασαν τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν ὁμοῦ τῷ διαβοήτῳ ναῶ, μετέστησεν εἰς τὰ ὄρη Περσῶν τε καὶ Μήδων.

Ἐπειδὴ δὲ τοῖς εἰς τοῦτο πεσοῦσι ταλαιπωρίας ἑβδομηκοστὸν ἔτος διεπεραίνεται, κατηλέει Θεὸς αὐτούς, καὶ δὴ 15 κατεξανίστησι τῶν Χαλδαίων Κῦρον τὸν Καμβύσου συνασπιζόντων Περσῶν καὶ Μήδων· οὗτοι κατὰ κράτος εἶλον τὴν τῶν Χαλδαίων, ἥτοι τὴν Βαβυλωνίων, καίτοι πάλαι δεδιότες αὐτούς, καὶ πλεονεκτοῦσαν αὐτῶν τὴν χεῖρα παραιτούμενοι. Ἐχει δὲ ἡ παράδοσις ὅτι τῶν μεγιστάνων ἐν αὐ- 20 τῇ τινὰς ὁ Κῦρος ἔλῶν, εἶτα σιδήρῳ καταδεσμεύσας, διὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης εἰς ἀβάτους καὶ ἀοικητούς ἐξέπεμψε χώρας Κατεγήγερται δὲ τῶν Βαβυλωνίων ὁ Κῦρος Θεοῦ καταθήγοντος, καὶ τὸ δύνασθαι κρατεῖν ἐκνενεμηκότος αὐτῷ. Ἐφη γὰρ πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς Ἡσαΐου φωνῆς· 25 «Οὕτως λέγει Κύριος τῷ χριστῷ μου Κύρω, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς ἐπακουῖσαι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔθνη». Καὶ πάλιν «Ἐγὼ ἔμπροσθέν σου πορεύσομαι, καὶ ὄρη ὄμαλιῶ, θύρας χαλκᾶς συντριψῶ, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω· καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους, 30 ἀνοίξω σοι». Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Βαβυλώνιοι κατὰ τῶν ἐξ Ἰσραήλ δεινῶ καὶ ἀκράτῳ θυμῷ χρησάμενοι προσκεκρούκα-

ὑπερβολικὰ μεγάλη δύναμή του, λέγοντας «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός, αὐτὸς ποὺ σᾶς ἐλευθερώνει, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ». Γιὰ νὰ τοὺς κάνει δηλαδή νὰ θυμηθοῦν τὰ παλαιά, ἐννοῶ ἐκεῖνα ποὺ συνέβησαν κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους, τότε ποὺ καὶ πάρα πολλὰ καταπληκτικὰ θαύματα ἐπιβεβαίωσαν τὴ δόξα του, γι' αὐτό, ἀφοῦ ὀνόμασε τὸν ἑαυτό του Κύριο καὶ Θεό, διαβεβαίωσε ὅτι εἶναι καὶ ἐλευθερωτῆς. Καὶ αὐτὰ βέβαια σχετικὰ μ' αὐτά. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ θὰ συμβεῖ; «Γιὰ χάρη σας», λέγει «θὰ στείλω στὴ Βαβυλώνα». Συνέλαβαν δηλαδή οἱ Βαβυλώνιοι αἰχμαλώτους τοὺς Ἰσραηλιῆτες, κι ἀφοῦ τοὺς μετακόμισαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, ἢ καλύτερα ἀφοῦ πυρπόλησαν ὅλη τὴ χώρα τῶν Ἰουδαίων, μαζί καὶ τὸν περιβόητο ναό, τοὺς μετέφεραν στὰ βουνὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων.

“Ὅταν ὅμως συμπληρώθηκαν ἑβδομήντα χρόνια αἰχμαλωσίας σ' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν σ' αὐτὴ τὴν ταλαιπωρία, τοὺς ἐλέησε ὁ Θεός, ξεσηκώνοντας ἐναντίον τῶν Χαλδαίων τὸν Κύρο, υἱὸ τοῦ Καμβύση, μὲ ἐνωμένους τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους. Αὐτοὶ κυρίευσαν κατὰ κράτος τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων, ἤτοι τῶν Βαβυλωνίων, ἂν καὶ σὸ παρελθὸν τοὺς φοβοῦνταν καὶ ἀπέυφευγαν τὴ σύγκρουση μὲ τὴν ἀνώτερη δύναμή τους. Ἡ παράδοση ἔχει ὡς ἑξῆς· Ἀφοῦ ὁ Κύρος συνέλαβε κάποιους ἀπὸ τοὺς μεγιστάνες τῆς χώρας καὶ τοὺς ἔδεσε μὲ ἀλυσίδες, μέσω τῆς Κασπίας θάλασσας τοὺς ἔστειλε σὲ ἀπᾶτητες καὶ ἀκατοίκητες χῶρες. Ἐπιτέθηκε τότε ὁ Κύρος ἐναντίον τῶν Βαβυλωνίων μὲ τὴν παρότρυνση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀπονομὴ σ' αὐτὸν τῆς δυνάμης νὰ ἐπικρατήσῃ. Γιατὶ τοῦ εἶπε μέσω τοῦ Ἡσαΐα· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος στὸν Κύρο ποὺ τὸν ἔχρισαν (βασιλιά) καὶ κατέστησαν ἰσχυρὴ τὴ δύναμή του γιὰ νὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτὸν ἔθνη»⁵⁰. Καὶ πάλι· «Ἐγὼ θὰ πορευθῶ μπροστὰ ἀπὸ ἐσένα, θὰ ἐξομαλύνω τὰ ὄρη, θὰ συντριψῶ χάλκινες πύλες, θὰ σπάσω μοχλοὺς σιδερένιους, καὶ θὰ σοῦ δώσω θησαυροὺς κρυμμένους σὲ σκοτεινὰ μέρη, θὰ σοῦ παρουσιάσω θησαυροὺς ἀπόκρυφους καὶ ἀθέατους στὰ μάτια»⁵¹. Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ Βαβυλώνιοι συμπεριφέρθηκαν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν μὲ φοβερὴ κι ἀκρά-

σι Θεῶ, διὰ τοῦτο δέδονται καὶ αὐτοὶ Πέρσαις τε καὶ Μήδοις, οἳ καὶ ἀφορήτοις ἀπανθρωπείαις ἐχρήσαντο κατ' αὐτῶν. Εἴρηται γοῦν πρὸς τὴν Βαβυλῶνα δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι· τὸ ἀνταπόδομά σου ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλὴν σου».

Ἐπιπέμψω δὲ τῶν ἁγίων πρὸς τὴν Βαβυλῶνα· ἀποστελῶ εἰς Βαβυλῶνα· ἀποστελῶ δὲ τίνα; Ἡ πάντως που τὸν ἀοίδιμον Κῦρον καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ στρατιάν; Τὸ δὲ «ἀποστελῶ» τὸ ἐπιπέμψω δηλοῖ. Ἐπεγερωῦ δὲ αὐτοῖς καὶ πάντας τοὺς πάλαι φεύγοντας, εἴκοντάς τε αὐτοῖς καὶ δεδιότας ὡς μαχητάς καὶ ἀλκιμωτέρους. «Καὶ Χαλδαῖοι ἐν πλοίοις δεθήσονται». Ὡς γὰρ ἔφην φθάσας, καὶ αὐτοὶ μετωκίσθησαν εἰς ἀπωρισμένας καὶ ἀβάτους χώρας, τὴν καλουμένην Κασπίαν διαπλεύσαντες θάλασσαν. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἕτερα φέρεται γραφή. «Χαλδαῖοι» γάρ, φησὶν, «οὐκ ἐν πλοίοις μᾶλλον, ἀλλ' ἐν πλοίοις δεθήσονται». Σέσωκε δὲ καὶ νοητῶς ἀπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, τὰ τῶν δαιμονίων καταργήσας στίφη καὶ τὴν ἄμαχον αὐτοῦ καὶ ὑπερφυᾶ δύναμιν κατεξαναστήσας αὐτῶν, τοῦτ' ἔστι Χριστόν. Οὕτω γὰρ ἡμᾶς αἰχμαλώτους ὄντας ἐλυτρώσατο, καὶ τοῖς ἐκείνου θελήμασιν οἴονει θητεύοντας ἀπέφηνεν ἐλευθέρους, καὶ ὡς ἐκ βαρβάρου γῆς ἀποστάσας ἐπανήγαγεν εἰς τὴν νοητὴν Ἰουδαίαν, ἣτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἣν αὐτὸς αὐτῷ περιεποιήσατο, κηλίδος ἀπάσης ἀπαλλάξας καὶ μολυσμῶν, ἁγίαν τε καὶ ἄμωμον ἀποφήνας.

Στίχ. 15. «Ἐγὼ Κύριος, ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἅγιος, ὁ καταδείξας Ἰσραὴλ βασιλέα ὑμῶν».

Τὰ μεγάλα καὶ ἐξαιρέτα τῶν πραγμάτων καὶ ἀπιστεῖται πολλάκις, ὅταν ἔσεσθαι προαγγέλλωνται. Ταύτητοι, καὶ σφόδρα εἰκότως, ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὅτε τι τοιοῦτον ἐπαγ-

τητη ὄργῃ καὶ προσέκρουσαν στὸν Θεό, γι' αὐτὸ παραδόθηκαν κι αὐτοὶ στοὺς Πέρσες καὶ στοὺς Μήδους, οἱ ὅποιοι μεταχειρίσθηκαν βαρύτατη καὶ ἀπάνθρωπη συμπεριφορά. Γιατὶ εἶχε λεχθεῖ πρὸς τὴ Βαβυλώνα μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες: «Ὅπως ἔπραξες, ἔτσι θὰ φερθοῦν καὶ σέ σένα. Ἡ ἀνταπόδοσή σου θὰ πέσει πάνω στὸ κεφάλι σου»⁵².

Γιὰ χάρη σας λοιπόν, λέγει, ὦ Ἰσραηλιῖτες, «θὰ στείλω στὴ Βαβυλώνα». Ποιὸν θὰ στείλω; Ἡ ὅπωςδήποτε τὸν περίφημο ἐκεῖνο Κύρο μὲ τὴ στρατιά του; Τὸ «θὰ ἀποστείλω» σημαίνει “θὰ στείλω ἐναντίον τους”. Καὶ θὰ ξεσηκώσω ἐναντίον τους καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔφευγαν παλαιὰ ἀπὸ μπροστά τους καὶ ὑποχωροῦσαν σ' αὐτοὺς ἐπειδὴ τοὺς φοβοῦνταν ὡς φοβεροὺς πολεμιστὲς καὶ πιὸ ρωμαλέους. «Καὶ οἱ Χαλδαῖοι θὰ δεθοῦν μέσα στὰ πλοῖα». Ὅπως δηλαδή εἶπα παραπάνω, κι αὐτοὶ μετοικίσθηκαν σὲ μακρινὲς καὶ ἄβατες χῶρες, ἀφοῦ διέσχισαν τὴ λεγόμενη Κασπία θάλασσα. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη γραφή. Γιατὶ λέγει: «Οἱ Χαλδαῖοι δὲν θὰ δεθοῦν μέσα στὰ πλοῖα, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ κυκλικούς δεσμούς». Ἔσωσε ἐπίσης ὁ Σωτήρας καὶ Κύριος τῶν ὅλων καὶ νοητῶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καταλύοντας τὰ στίφη τῶν δαιμονίων, καὶ στήνοντας ἐναντίον τους ἀκαταμάχητη καὶ ὑπερφυσικὴ δύναμη, δηλαδή τὸν Χριστό. Γιατὶ ἔτσι, ἐνῶ ἡμῶν αἰχμαλωτισμένοι, μᾶς ἀπελευθέρωσε, καὶ ἐνῶ ὑπηρετούσαμε σὰν δοῦλοι τὰ θελήματα ἐκεῖνου, μᾶς κατέστησε ἐλεύθερους, καὶ σὰν ἀποστάτες μᾶς ἐπανέφερε ἀπὸ τὴ βαρβάρικη χώρα στὴ νοητὴ Ἰουδαία, ἢ ὅποια εἶναι ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὅποια ὁ ἴδιος ἔφτιαξε μὲ τὸν ἑαυτοῦ του⁵³, ἀφοῦ τὴν ἀπάλλαξε ἀπὸ κάθε κηλίδα καὶ μολυσμό, καθιστώντας τὴν ἁγία καὶ ἄμειπτη.

Στίχ. 15. «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σας, ποὺ ἀνέδειξα τὸν Ἰσραὴλ (Ἰακώβ) βασιλιά σας».

Τὰ μεγάλα κι ἐξαιρετικὰ πράγματα πολλές φορές δὲν γίνονται πιστευτὰ ὅταν προαναγγέλλονται ὅτι θὰ συμβοῦν. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, ὅταν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ὑπόσχεται κάτι ἀνάλογο,

γέλλεται, πρὸς πίστιν τοῦ ἀκροωμένου τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐμφανῆ καθιστάς, Κύριόν τε τῶν ὅλων καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ὀνομάζει. Τί δ' ἂν γένοιτο τὸ ἀντιστατοῦν τό γε οὕτως ἔχοντι φύσεώς τε καὶ δόξης; Ὅταν τοίνυν ὑμῖν προαγορεύσω, 5 φησὶν, οὐ καθ' ἓνα καὶ αὐτός εἰμι τῶν ψευδωνύμων θεῶν, οἳ, μηδὲν ὄντες παντελῶς, οὐδ' ἂν ἐργάσαιντό τι μικρὸν ἢ μέγα, εἰμὶ δὲ μᾶλλον Κύριος ὁ Θεός, ὁ ἐν ὑμῖν ἅγιος, τοῦτ' ἔστι σεπτὸς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐξηρημένος, καὶ ἀμάχοις νεύμασιν ἃ ἂν θούλωμαι κατορθῶν. Εἰμὶ δὲ «ὁ κατα- 10 δείξας Ἰσραὴλ βασιλέα ὑμῶν». Τοῦτο διχῆ νοητέον· ἢ γὰρ ἐκεῖνο φησὶν, Ὡς ἐγὼ εἰμι ὁ καταδείξας ἑμαυτὸν διὰ πολλῶν σημείων καὶ τῆς ὑπὲρ λόγον ἀλκῆς τε καὶ ἐξουσίας βασιλέα ὑμῶν, ἢ γουν ἕτερόν τι διὰ τούτου καταδηλοῦν ὑποτοπητέον· Ἰσραὴλ καὶ μέντοι καὶ Ἰακώβ παρὰ ταῖς θείαις 15 ὀνόμασται Γραφαῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἡ θάπερ ἀμέλει καὶ Δαβὶδ, διὰ τοι τὸ ἐκ σπέρματος εἶναι κατὰ σάρκα τῶν ὀνομασμένων. Εἰμὶ τοιγαροῦν, φησὶν, ἐγὼ ὁ καταδείξας τὸν ἐξ αἵματος Ἰακώβ τε καὶ Ἰσραὴλ βασιλέα ὑμῶν. Πλείστην δὲ ὄσσην ἔχει τὴν οἰκονομίαν ὁ λόγος Ἐ- 20 πειδὴ γὰρ λυτρώσεως μερικῆς ἐποιήσατο μνήμην (ἀνεκομίσθη γάρ, ὡς ἔφην, ὁ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν», ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ μείζον ἀσυγκρίτως ἀναδιβά- ζει τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ διαμέμνηται λυτρώσεως τῆς ἐσομένης διὰ Χριστοῦ, καὶ οὐ μερικῆς ἔτι καὶ ὡς ἐπ' ἔθλους ἑνός, 25 καθὰ καὶ πάλαι, γενικώτερον δὲ μᾶλλον καὶ κατὰ παντὸς ἰούσης τῆς ὑπ' οὐρανόν.

Ὅτι δὲ οὐκ ἀθαύμαστον τοῦ Χριστοῦ τὸ μυστήριον διὰ τὴν τῆς οἰκονομίας ὑπερβολὴν καὶ τὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἡμερό- τητος μέγεθος, ἐνδοιάσειεν ἂν οὐδεὶς τῶν γε ἅπαξ εἰδόντων 30 αὐτό. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀναλάμπας ὁ Μονογενής, καθίκετο μὲν εἰς κένωσιν, ἔλαβε δὲ δούλου μορφήν, ἵνα, τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀπαλλάξας τοὺς

κάνοντας φανερή τὴ δόξα του μὲ σκοπὸ τὴν πίστη τοῦ ἀκροατῆ, ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του Κύριο τῶν ὅλων καὶ Θεό. Καὶ ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ ν' ἀντιταχθεῖ σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι τέτοιος ὡς πρὸς τὴ φύση καὶ τὴ δόξα; Ὅταν λοιπὸν, λέγει, σᾶς προαναγγείλω κάτι, δὲν εἶμαι κι ἐγὼ σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς ψευδώνυμους θεούς, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀπολύτως τίποτε, οὔτε θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν κάτι μικρὸ ἢ μεγάλο, ἀλλ' εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός, ὁ ἅγιός σας, δηλαδή σεβαστὸς καὶ ἐξαίρεση ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, καὶ κατορθώνω ὅσα θέλω μὲ ἀκαταμάχητες διαταγές, καὶ εἶμαι «αὐτὸς ποὺ ἀνέδειξε βασιλιά σας τὸν Ἰσραὴλ/Ἰακώβ». Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσομε μὲ διπλῆ ἔννοια· ἢ δηλαδή λέγει ἐκεῖνο, Ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ παρουσίασα τὸν ἑαυτό μου μὲ πολλὰ θαυματουργὰ ἔργα καὶ μὲ τὴν πέρα ἀπὸ λόγο δύναμη καὶ ἐξουσία βασιλιά σας, ἢ πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι μὲ αὐτὸ δηλώνει κάτι ἄλλο. Γιατὶ στὶς ἅγιες Γραφές ὀνομάσθηκε Ἰσραὴλ, καὶ βέβαια καὶ Ἰακώβ, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως Ἐξᾶλλου καὶ Δαβίδ, ἐπειδὴ καὶ σὰρκα προέρχεται ἀπὸ τὴ γενιὰ αὐτῶν ποὺ ὀνομάσαμε. Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι, λέγει, ποὺ ἀνέδειξα τὸν ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ βασιλιά σας. Ὁ λόγος περιέχει μεγάλη οἰκονομία. Ἐπειδὴ δηλαδή ὑπενθύμισε μερικὴ λύτρωση (γιατί, ὅπως εἶπα, οἱ Ἰσραηλιῖτες ἐπαναφέρθηκαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα στὴν Ἰουδαία), κατ' ἀνάγκη ἀνεβάζει τὴν ὑπόσχεσή του στὸ ἀσύγκριτα μεγαλύτερο, καὶ ἀναφέρει τὴ λύτρωση ποὺ θὰ γίνεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲν θὰ εἶναι πιά μερικὴ καὶ γιὰ ἕνα ἔθνος μόνο, ὅπως καὶ παλαιά, ἀλλὰ γενικότερη μᾶλλον καὶ ποὺ θὰ ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Ὅτι ὅμως τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ θαυμασμὸ ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς μεγάλης ἀγαθότητάς του πρὸς ἐμᾶς, δὲν θ' ἀμφιβάλει κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸ γνώρισαν ὅπωςδὴποτε. Γιατί, ἐνῶ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενὴς καὶ ἀνέλαμψε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα, κατέβασε τὸν ἑαυτό του στὴν κένωση κι ἔλαβε μορφή δούλου, γιὰ νὰ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ διαδόλου ἐκείνους ποὺ ἦταν ὑποταγμέ-

ὑπ' αὐτῶ κειμένους, τοῖς ἰδίους ὑπαγάγη σκήπτροις. Μέννηται δὴ οὖν ὁ λόγος ἐν τούτοις, ὡς ἐσομένης κατὰ καιροὺς λυτρώσεως μερικῆς, ἢ μόνοις δέδοται τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, καὶ καθόλου καὶ γενικωτάτης, διὰ Χριστοῦ δηλονότι, δι' ἧς σέσωκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοὺς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.

Στίχ. 16-17. «Οὕτω λέγει Κύριος Ὁ διδοὺς ἐν θαλάσῃ ὁδόν, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ τρίβον, ὁ ἐξαγαγὼν ἄρματα καὶ ἵππον καὶ ὄχλον ἰσχυρόν. Ἄλλ' ἐκοιμήθησαν, καὶ οὐκ ἀναστήσονται, ἐσδέσθησαν ὡς λῖνον ἐσβεσμένον».

Τὰ χρηστὰ καὶ ὀνησιφόρα, κἂν πλειστάκις λαλεῖται παρὰ τε Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὄχληρά μὲν οὐδαμῶς εἶεν ἀντοῖς ἀρτίφροσιν, ἀναγκαῖα δὲ μᾶλλον εἰς σωτηρίαν. Ταύτην τοι καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος ἐπιστέλλει τισί· «Τὰ αὐτὰ λέγειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές». Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ πολλῆς ἄγαν ἐχθυμίας ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καταφθείρεται πρὸς λήθην ἔσθ' ὅτε τῶν δεδωρημένων ἐκάστω παρὰ Θεοῦ, διὰ τοῦτο πρὸς ἀνάμνησιν αὐτῶν ἀναβιδάζει πλεισταχοῦ θεῖος ἡμᾶς λόγος, οὐκ ἔων εἰσάπαν ἀποψύχουσθαι πρὸς τὸ ῥάθυμον, ἀναζωπυρῶν δὲ μᾶλλον εἰς φιλοθεΐαν καὶ εἰς παντός ἔφεσιν ἀγαθοῦ Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ λελύτρωται ὁ Ἰσραήλ, πλείστων ὅσων ὑπὲρ αὐτοῦ παραδόξως τετελεσμένων, εἶτα τούτων ἀμνημονήσαντες ἐτρέποντο πρὸς ἀπόστασιν καὶ τοῖς οὐκ οὔσι θεοῖς προσνεύκασι, ἀναγκαίως αὐτοὺς πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἀνακομίζει Θεός, «δεδωκέναι» λέγων «ὁδὸν ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ τρίβον». Διεβιδάσθησαν γὰρ διὰ θαλάσσης μέσης τῆς Αἰγυπτίων ἀπαίροντες χώρας, διέβησαν δὲ καὶ ποδὶ τὸν Ἰορδάνην. Καὶ ταύτην εἶναι φάμεν τὴν ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ τρίβον. Ἄ δὴ καὶ θαυμάσας ὁ θεσπέ-

νοι σ' αὐτόν καὶ νὰ τοὺς θέσει κάτω ἀπὸ τὴ δική του ἔξουσία. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν ὁ λόγος θυμᾶται, ὅτι θὰ γίνεῖ στὸν καιρὸ ποὺ πρέπει λύτρωση μερική, ἢ ὁποία παρασχέθηκε μόνο στοὺς ἕξ αἵματος Ἰσραηλῖτες, καὶ ἐπίσης καθολικὴ καὶ γενικώτατη λύτρωση, μέσω τοῦ Χριστοῦ δηλαδή, μὲ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας ἔσωσε ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Στίχ. 16-17. «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος Ἐγὼ εἶμαι ποὺ σᾶς ἄνοιξα δρόμο μέσα στὴ θάλασσα καὶ πέρασμα στὸ ὀρμητικὸ νερό, ἐγὼ ποὺ ἔβγαλα τὰ ἄρματα καὶ τὸ ἵππικὸ καὶ τὸ ἀμέτρητο πλῆθος στρατοῦ. Ἄλλὰ κοιμήθηκαν ὅλοι μέσα στὴ θάλασσα καὶ δὲν θὰ σηκωθοῦν, σβήσθηκαν σὰν καμμένο φυτίλι ἀπὸ λινάρι.

Τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα, ἀκόμα κι ἂν λέγονται πολλές φορές ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, δὲν εἶναι καθόλου ἐνοχλητικὰ γιὰ τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σωτηρία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει σὲ κάποιους: «Τὸ νὰ λέγω σ' ἐσᾶς τὰ ἴδια, γιὰ μένα δὲν εἶναι βαρετὸ, σὲ σᾶς ὅμως παρέχει ἀσφάλεια»⁵⁴. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καταφθείρεται ἕξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς ραθυμίας καὶ ὀδηγεῖται πολλές φορές στὴ λήθη ἐκείνων ποὺ ἔχουν δωρηθεῖ στὸν καθένα ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ αὐτὸ σὲ πολλές περιπτώσεις ὁ θεῖος λόγος μᾶς μεταφέρει στὴν ἀνάμνηση αὐτῶν, καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ ἀποψυχθοῦμε στὴ ραθυμία μας, ἀλλὰ μᾶς ἀναθερμαίνει μᾶλλον πρὸς φιλοθεΐα καὶ πρὸς ἐπιθυμία κάθε ἀγαθοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἀφοῦ ἀπελευθερώθηκαν οἱ Ἰσραηλῖτες μὲ τὴν τέλεση πλείστων ὄσων παραδόξων γιὰ χάρη τους, στὴ συνέχεια, λησιμονώντας αὐτὰ, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο τῆς ἀποστασίας καὶ στράφηκαν σὲ θεοὺς ποὺ δὲν ἦταν θεοί, κατ' ἀνάγκη τοὺς ἐπαναφέρει ὁ Θεὸς στὴν ἀνάμνηση τῆς δυνάμεώς του, λέγοντας: «Σᾶς ἄνοιξα δρόμο στὴ θάλασσα καὶ πέρασμα σὲ ὀρμητικὸ νερό». Γιατί, φεύγοντας ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἐπίσης πέρασαν πεζοπορώντας καὶ τὸν Ἰορδάνη. Κι αὐτὸς εἶναι, λέμε, ὁ δρόμος μέσα στὸ ὀρμητικὸ νερό. Αὐτὰ θαυμάζοντας καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ψάλλει:

σιος ψάλλει Δαβίδ· «Τί ἐστὶ σοι, θάλασσα ὅτι ἔφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, ὅτι ἐστράφης εἰς τὰ ὀπίσω;». Καὶ πάλιν περὶ Θεοῦ λέγων· «Ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν, ἐν ποταμῶ διελεύσονται ποδί».

5 Οὐκοῦν δέδωκεν ἐν θαλάττῃ ὁδόν, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ τρίβον. Ἐξήγαγε δὲ καὶ ἄρματα καὶ ἵππον καὶ ὄχλον ἰσχυρόν. Κατεδίωξε μὲν γὰρ ὁ Φαραὼ τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ἐν ἄρμασί τε καὶ ἵπποις καὶ δυσαντήτῳ χρώμενος τῇ τῶν συνασπιζόντων χειρί, πλὴν κατ' οὐδένα τρόπον νενίκηκε, 10 ἦτον ἠδίκησε τοὺς λελυτρωμένους «Ἐκοιμήθηκσαν γὰρ, καὶ οὐκ ἀναστήσονται», φησὶν, «ἀλλ' ἐσβέσθησαν ὡς λῖνον ἐσβεσμένον». Ἐναπεπνίγησαν γὰρ τοῖς ὕδασι, ἵπποις τε ὁμοῦ καὶ διολώλασι, καὶ ὡς εὐκατάπρηστον λῖνον ὑπὸ θείας ὀργῆς δεδαπάνηται, καὶ κατεσβέσθησαν ἀμογητί, τοῦτ' 15 ἔστι κεχωρήκασιν εἰς τὸ μηδὲν καὶ οἶον ἀποτετέφρωνται. Τὸ γὰρ τοι λῖνον πυρὶ μὲν ἔτομον εἰς ἀφανισμόν, σβέννυται δὲ καὶ χειρὸς ἀφῆ, καὶ ἀδρανεστάτην ὠδίνει φλόγα. Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι, Τοῦ τῆς Αἰγυπτίων ἐξάρχοντος γῆς ἰδία βουλήσει κατατρέχοντες τοῦ Ἰσραὴλ, πῶς αὐτὸς ὁ τῶν 20 ὄλων Θεὸς ἐξαγαγεῖν λέγεται τοὺς ἵππους καὶ ἄρματα καὶ τὸν ὑπ' ἐκείνων στρατόν; Φαμὲν ὅτι εἴρηται πρὸς Φαραὼ παρὰ τοῦ τῶν ὄλων κρατοῦντος Θεοῦ· «Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ».

25 Καὶ ταυτὶ μὴν εἰρήσθω πάλιν ἱστορικῶς. Φαμὲν δὲ ὅτι τοὺς εὐ³διοῦν ἠρημένους καὶ τὴν ὑπὸ τῷ διαβόλῳ δουλείαν παραιτουμένους, ἀπόφοιτῶντάς τε τῶν περὶ γῆν σπουδασμάτων καὶ οἶον ἀπαίρειν ἐθέλοντας πάσης ἀκαθαρσίας, διώκει μὲν ὁ πονηρός, σώζει δὲ παραδόξως Θεός, βάσιμον 30 αὐτοῖς ἀποφαίνων τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύδωνα, καὶ ἀφράστῳ δυνάμει διαβιδάζων αὐτούς, καὶ τοῖς τοῦ παρόντος βίου περισπασμοῖς οὐκ ἐφιεῖς ἐπικλύζειν αὐτούς, ἀλλ'

«Τί σοῦ συνέβη, θάλασσα, καὶ ἔφυγες, καὶ σύ, Ἰορδάνη, καὶ γύρι-
σες πρὸς τὰ πίσω;»⁵⁵ Καὶ ἐπίσης γιὰ τὸν Θεὸ λέγει· «Αὐτὸς ποὺ
μεταβάλλει τὴ θάλασσα σὲ ξηρά, καὶ κάνει νὰ περᾶσουν τὸν
ποταμὸ μὲ τὰ πόδια»⁵⁶.

Τοὺς ἀνοίξε λοιπὸν δρόμο στὴ θάλασσα καὶ πέρασμα σὲ ὀρη-
τικὸ ρεῦμα, ἀλλὰ καὶ ἔβγαλε ἔξω ἄρματα καὶ ἵππικὸ καὶ πλῆθος
ἰσχυρό. Καὶ πράγματι καταδίωξε ὁ Φαραὼ τοὺς ἔξ αἵματος
Ἰσραηλῖτες μὲ τὰ ἄρματα καὶ τὸ ἵππικὸ καὶ μὲ τὴ δυσκολομάχητη
δύναμη τῶν συμμάχων, ὥστόσο δὲν τοὺς νίκησε μὲ κανένα τρόπο,
δηλαδή δὲν ἔκανε κακὸ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ.
Γιατὶ λέγει, «Κοιμήθηκαν, καὶ δὲν θ' σηκωθοῦν, ἀλλὰ ἔσθησαν
ὅπως σβήνει τὸ φυτίλι ἀπὸ λινάρι». Γιατὶ πνίγηκαν στὰ νερὰ καὶ
ἀφανίσθηκαν μαζί μὲ τὰ ἄλογα, καὶ σὰν λινάρι ποὺ καίγεται εὐκο-
λα ἔξολοθρέφθηκαν ἀπὸ τὴ θεία ὀργή· καὶ σβήσθηκαν δίχως
κόπο, δηλαδή προχώρησαν στὸ μηδέν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο
ἀποτεφρώθηκαν. Γιατὶ τὸ λινάρι εἶναι ἕτοιμο ν' ἀφανισθεῖ μὲ τὴ
φωτιά, ἀλλὰ καὶ σβήνει μὲ τὸ ἀγγιγμα τοῦ χεριοῦ καὶ θγάζει πολὺ
ἀδύναμη φλόγα. Ἄν ὅμως κάποιος λέγει, Μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ
ἄρχοντα τῆς χώρας τῶν Αἰγυπτίων καταδίωκαν τοὺς Ἰσραηλῖτες,
πῶς λέγεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἔβγαλε τὰ ἄλογα καὶ τὰ
ἄρματα καὶ τὸ στρατὸ τους; Ἀπαντοῦμε, ὅτι εἰπώθηκε πρὸς τὸν
Φαραὼ ἀπὸ τὸν παντοκράτορα Θεό· «Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς σὲ ξεσή-
κωσα, γιὰ νὰ δείξω μὲ σένα τὴ δύναμή μου καὶ γιὰ νὰ διακηρυχθεῖ
τὸ ὄνομά μου σὲ ὅλη τὴ γῆ»⁵⁷.

Καὶ αὐτὰ ἅς τὰ δοῦμε πάλι ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη. Λέμε ὅτι
ὅποιοι ἐπέλεξαν νὰ ζοῦν ὀρθὰ καὶ ἀρνοῦνται τὴν ὑποδούλωσή
τους στὸ διάβολο καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς γήινες ἀσχολίες καὶ
θέλουν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ κάθε ἀκαθαρ-
σία, τοὺς καταδιώκει βέβαια ὁ πονηρός, ἀλλὰ τοὺς σώζει μὲ θαυ-
μαστὸ τρόπο ὁ Θεός, καθιστώντας βατὸ σ' αὐτοὺς τὸν κλύδωνα
τῆς ζωῆς καὶ διαβιβάζοντας αὐτοὺς μὲ ἀνείπωτη δύναμη, καὶ μὴ
ἀφήνοντας νὰ τοὺς καταποντίσουν οἱ περισπασμοὶ αὐτοῦ τοῦ

55. Ψαλμ. 113, 5.

56. Ψαλμ. 65, 6.

57. *Εξ. 9, 16.

ἐπέκεινα σαρκικῶν κυμάτων γενέσθαι παρασκευάζων, ἐξημερῶν δὲ ὥσπερ τινὰ θάλασσαν αὐτοῖς τοὺς πολυτρόπως συμβαίνοντας πειρασμούς, ἵνα ἰσχύσειαν ἐν γῆ γεγονότες ἐρήμῳ, τοῦτ' ἔστιν ἐν καταστάσει νοῦ καθαρᾷ καὶ
 5 σχολαίᾳ φαγεῖν τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ πιεῖν ὕδωρ ἐκ πέτρας, τοῦτ' ἔστιν ἐν μεθέξει γενέσθαι Χριστοῦ, διαβι-
 βασθῆναί τε τὸν Ἰορδάνην, οὕτω τε εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐλάσαι, συνήσει πάντως ὁ πνευματικὸς ὁ φημι.

Στίχ. 18-21. «Μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα
 10 μὴ συλλογίζεσθε. Ἴδου ποιῶ καινά, ἃ νῦν ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε. Καὶ ποιήσω ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁδὸν καὶ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμούς. Εὐλογήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σει-
 ρῆνες καὶ θυγατέρες στρουθῶν, ὅτι δέδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ ποταμούς ἐν τῇ ἀνύδρῳ, ποτίσαι τὸ γένος μου
 15 τὸ ἐκλεκτόν, λαόν μου ὃν περιεποίησάμην, τὰς ἀρετάς μου καὶ κατορθώματα διηγεῖσθαι».

Ὡσπερ ἐν τοῖς ἀνόπιν βραχὺ μερικὴν οὖσαν τὴν ἐσομένην λύτρωσιν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ παρετίθει μὲν εἰς γνώσιν αὐτοῖς, ἀναβιδάζων δὲ τῶν πραγμάτων τὴν ἀφήγησιν ἐπὶ τὸ
 20 ἄμεινον, ἀσυγκρίτως τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας ἐποιεῖτο τὴν μνήμην, ἀναδειξαι λέγων ἡμῶν βασιλέα τὸν Ἰσραὴλ, οὕτω κἀνθάδε διαμνημονεύσας χρησίμως τῆς τε Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῶν Ἰορδάνου ναμάτων καὶ τοῦ διαβιδασμοῦ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, πάλιν ἐπάνεισιν ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μυστήριον.
 25 Διὰ τοῦτό φησι: «Μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα μὴ συλλογίζεσθε». Ἡ γὰρ τῶν ἀσυγκρίτως ὑπερκειμένων ἐπεισφορὰ λήθη δίδωσιν ἔσθ' ὅτε τὸ ἔλαττον, καὶ τὰ λαμπρὰ τῶν πραγμάτων ἀπαμβλύνουσί πως τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα κατὰ φύσιν, κἀν προτερεῖη κατὰ τὸν χρόνον. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ
 30 πάνσοφος Παῦλός (φησι), ὅτι «Νῦν μὲν γινώσκομεν ἐκ μέρους, ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθή-

βίου, ἀλλὰ τοὺς κάνει νὰ βγοῦν πέρα ἀπὸ τὰ σαρκικά κύματα, καὶ ἔξημερώνοντας σὰν κάποια θάλασσα ἄγρια γι' αὐτοὺς τοὺς πολυμορφους πειρασμοὺς ποὺ τοὺς βρίσκουν, ὥστε νὰ μπορέσουν, φτάνοντας σὲ γῆ ἔρημίας, δηλαδή σὲ κατάσταση τοῦ νοῦ καθαρῆ καὶ ἡρεμῆ, νὰ φᾶνε τὸν ἄρτο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ πιοῦν τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν πέτρα, δηλαδή νὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφοῦ διαβοῦν τὸν Ἰορδάνη, ἔτσι νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ φτάσουν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· ὁ πνευματικὸς ἄνδρας θὰ καταλάβει ὅπως ἴσως ποτε αὐτὸ ποὺ λέγω.

Στίχ. 18-21. «Μὴ θυμᾶσθε τὰ προηγούμενα καὶ μὴ φέρετε στὸ νοῦ σας ὅσα ἔγιναν παλαιά. Γιατὶ νὰ, ἐγὼ κάνω καινούργια πράγματα, αὐτὰ ποὺ θὰ ἐμφανισθοῦν τώρα: καὶ θὰ τὰ γνωρίσετε. Θ' ἀνοίξω μέσα στὴν ἔρημο δρόμο, καὶ στὴ ἄνυδρη γῆ θὰ κάνω νὰ ρεῦσουν ποτάμια. Τὰ ἄγρια θηρία θὰ μὲ εὐχαριστήσουν, οἱ γλαῦκες καὶ οἱ στρουθοκαμήλες, ἐπειδὴ ἔδωσα στὴν ἔρημο νερὸ καὶ στὴν ἄνυδρη γῆ ποτάμια, γιὰ νὰ ποτίσω τὸ ἐκλεκτὸ γένος μου, τὸν λαό μου τὸν ὁποῖο προστάτευσά καὶ περιέβαλα μὲ τὴ φροντίδα μου, γιὰ νὰ διηγεῖται τὰ ἀγαθὰ ἔργα μου καὶ τὰ κατορθώματά μου».

Ὅπως λίγο πιὸ πάνω παρουσίαζε βέβαια τὴ μελλοντικὴ λύτρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν ποὺ θὰ ἦταν μερικὴ, ἀνεβάζοντας ὁμως πρὸς στὸ καλύτερο τὴν ἀφήγηση τῶν πραγμάτων, ὑπενθύμιζε ὅτι εἶναι ἀσύγκριτη ἡ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ, λέγοντας ὅτι θὰ ἀναδείξει βασιλιά μας τὸν Ἰσραήλ, ἔτσι κι ἐδῶ, ἀφοῦ μνημόνευσε χρήσιμα τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνη, ἐπανερχεται πάλι στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ λέγει· «Μὴ θυμᾶσθε τὰ προηγούμενα καὶ μὴ βάζετε στὸ νοῦ σας τὰ παλαιά». Γιατὶ ἡ παροχὴ αὐτῶν ποὺ εἶναι ἀσύγκριτα ἀνώτερα, κάνει νὰ λησμονεῖται τὸ μικρότερον, καὶ τὰ λαμπρὰ πράγματα περιορίζουν κάπως ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀντίθετα στὴ φύση, ἔστω κι ἂν προηγούνται χρονικά. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Τώρα γνωρίζομε κατὰ ἓνα μέρος, ὅταν ὁμως θὰ ἔρθει τὸ τέλει, τὸ

σεται». Μεγάλα μὲν γὰρ καὶ λόγου παντὸς ἐπέκεινα τὰ τετε-
 λεσμένα παρὰ Θεοῦ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως, ὑπερφερῆ
 δὲ καὶ ἀνεστηκότα τὰ διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἰσχύος τε
 καὶ ὑπεροχῆς Σέσωσται γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτοῦ τῶν
 5 ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν ἢ πληθῦς Διὰ τοῦτο μο-
 νονουχὶ καὶ ἐπιλανθάνεσθαι κελεύει τῶν πρώτων, προσερεῖ-
 ται [προσερείδεσθαι] δὲ μᾶλλον τὸν νοῦν τοῖς ἀσυγκρίτως
 ὑπερκειμένοις καὶ λαμπρὰν ἔχουσι δόξαν.

«Ποιήσω» τοίνυν, φησὶν, «ἐν τῇ ἐρήμῳ ὁδόν». Νοεῖται γε
 10 μὴν ἔρημος ἐν τούτοις ἢ πάλαι ξηρὰ καὶ ἄκαρπος τῶν ἐθνῶν
 πληθῦς, καὶ οἷον ἀκανθοτόκος, διὰ τὸ εἶναι παντελῶς ἐν αὐ-
 τῇ μηδένα τὸν εὐσεβῆ καὶ εὐδόκιμον καὶ ἀγαθοεργεῖν εἰδό-
 τα σοφῶς Ὡς γὰρ ὁ ψάλλων φησὶ· «Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα
 ἠχρειώθησαν, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς ὁ ποιῶν χρησιότητα,
 15 οὐκ ἦν ἕως ἐνός». Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ ἐρήμῳ πέφηεν ὁδὸς
 ἀποφέρουσα τοὺς δι' αὐτῆς ἐρχομένους πρὸς θεογνωσίαν
 τὴν ἀληθῆ καὶ εἰς ἀγίαν καὶ ἀβέβηλον ζωὴν καὶ εἰς πᾶσαν
 ἐπιστήμην ἀγαθοῦ παντὸς πράγματος. Φαμὲν δὲ εἶναι ταύ-
 την τὴν ὁδὸν ἢ τὸ θεῖόν τε καὶ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον
 20 κήρυγμα, ἢ τάχα που καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν. Ἀκηκόαμεν
 γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ἐναργῶς· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Ἄλλ' οὐχ
 ὁδὸς μόνη γέγονεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀνεδείχθησαν δὲ καὶ ποτα-
 μοί, νοητοῖς καὶ ψυχωφελέσι νόμασι καταμεθύσκειν εἰδότες
 τοὺς ἐν αὐτῇ. Φαμὲν δὲ εἶναι καὶ τούτους τοὺς τῶν εὐαγγελι-
 25 κῶν τε καὶ ἀποστολικῶν θεσπισμάτων ἱερουργούς, ὧν καὶ ὁ
 θεσπέσιος Δαβὶδ διαμνημονεύει λέγων· «Ἐπῆραν οἱ ποτα-
 μοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησὶν· «Εἰς
 πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα
 τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν». Πρὸς δέ γε τοῖς ὀνομα-
 30 σμένοις ποταμοῖς νοηθεῖεν ἂν καὶ οἱ λαῶν ἡγούμενοι, καὶ
 μυσταγωγεῖν εἰδότες ὀρθῶς τε καὶ ἀμωμήτως, καὶ τοῖς εἰς

μερικὸ θὰ καταργηθεῖ»⁵⁸. Εἶναι βέβαια μεγάλα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο ὅσα ἔπραξε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, ἀλλὰ πολὺ πιὸ ὑψηλὰ κι ἀνώτερα εἶναι ὅσα κατορθώθηκαν μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Σωτήρα μας. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸν σώθηκε τὸ πλῆθος τῶν ἐθνῶν ὅλης τῆς οἰκουμένης. Γι' αὐτὸ καὶ προτρέπει κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ξεχνοῦν ὅσα προσηγήθηκαν, καὶ νὰ ἔχουν τὸ νοῦ μᾶλλον προσηλωμένο στὰ ἀσυγκρίτως ὑψηλότερα καὶ ποὺ ἔχουν λαμπρὴ δόξα.

«Θ' ἀνοιξω» λοιπόν, λέγει, «στὴν ἔρημο δρόμο». Ἐδῶ ὡς ἔρημος ἐννοεῖται τὸ ξηρὸ καὶ ἀκαρπο παλαιὰ πλῆθος τῶν ἐθνῶν καὶ ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο παρήγε ἀγκάθια, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἓνας ἀπολύτως εὐσεβῆς καὶ εὐδόκιμος καὶ ποὺ νὰ γνῶριζε μὲ σοφία νὰ πράττει τὸ ἀγαθό. Γιατὶ ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός, «Ὅλοι βγήκαν ἀπὸ τὸν ὀρθὸ δρόμο καὶ συγχρόνως ἐξαχρειώθηκαν, καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἐνάμεσά τους ποὺ νὰ κάνει τὸ καλό, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἓνας»⁵⁹. Σ' αὐτὴ λοιπόν τὴν ἔρημο ἀνοιχθηκε ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγοῦσε αὐτοὺς ποὺ τὸν βιάδιζαν στὴ θεογνωσία τὴν ἀληθινὴ καὶ σὲ ζωὴ ἀγία καὶ ἄσπιλη καὶ σὲ κάθε γνώση καὶ ἀγαθὴ πράξη. Κι αὐτὸς ὁ δρόμος λέμε ὅτι εἶναι ἢ τὸ θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, ἢ ἴσως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γιατὶ τὸν ἀκούσαμε νὰ λέγει ὀλοκάθαρα: «Ἐγὼ εἶμαι ἢ ὁ δός»⁶⁰. Δὲν ἀνοιξε ὅμως στὴν ἔρημο μόνο δρόμο, ἀλλὰ ἐμφανίσθηκαν καὶ ποτάμια, ποὺ γνῶριζαν μὲ νοητὰ καὶ ψυχωφελῆ νάματα νὰ καταμεθοῦν ἐκείνους ποὺ ζοῦσαν σ' αὐτὴν. Καὶ λέμε ὅτι κι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἱερουργοὶ τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν θεσπισμάτων, τοὺς ὁποίους μνημονεύει καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ λέγοντας: «Ἐψωσαν οἱ ποταμοὶ τίς φωνές τους»⁶¹. Ὅπως βέβαια ὁ ἴδιος λέγει πάλι κάπου: «Ἡ φωνὴ τους ἀκούσθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ καὶ τὰ λόγια τους στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης»⁶². Μαζὶ βέβαια μὲ τοὺς ποταμοὺς ποὺ ἀναφέραμε μποροῦν νὰ ἐννοηθοῦν καὶ οἱ καθοδηγητὲς τῶν λαῶν ποὺ γνωρίζουν νὰ διδάσκουν ὀρθὰ καὶ ἀμεμπτα καὶ μποροῦν νὰ ἀρδεύουν μὲ τοὺς λόγους τους καὶ νὰ ὀδηγοῦν

60. Ἰω. 14, 6.

61. Ψαλμ. 92, 3.

62. Ψαλμ. 18, 5.

εὐσέβειαν λόγοις καταρδεῖν δυνάμενοι τοὺς προσιόντας Χριστῶ διὰ τῆς πίστεως.

Ἄνδρον δὲ τὴν τῶν ἔθνῶν ὀνομάζει πληθύν. Οὐ γὰρ ἦν παρ' αὐτοῖς διδάσκαλος ἀληθείας καὶ σωτηριῶδες ἔχων τὸ νόμα. «Φάσκοντες γὰρ εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν», κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου καὶ θεσπεσίου Παύλου φωνήν, «καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαροῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν». Ἀναδειχθείσης τοίνυν ὁδοῦ, φησὶν, ἐν ἐρήμῳ καὶ λαβούσης τῆς ἀνύδρου ποταμούς, «εὐλογήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρῆνες καὶ θυγατέρες στρουθῶν, ὅτι ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ ποταμούς ἐν γῆ ἀνύδρῳ, ποτίσαι γένος μου τὸ ἐκ λεκτόν, λαὸν ὃν περιεποιησάμην τὰς ἀρετὰς μου διηγείσθαι»· καὶ θηρία μὲν ἀγροῦ δηλοῦν ἔοικε τοὺς ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀμαθίας ἐκθηριωθέντας τρόπον τινὰ καὶ ζῶντας ἀγρίως (ἔζη δὲ οὕτω τὰ ἔθνη), «Σειρῆνας» δὲ καὶ «θυγατέρας στρουθῶν» τοὺς εὐστομεῖν παρ' αὐτοῖς εἰδότας φησὶ καὶ ἐξησημένους τὸ καλλιπέες. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ σειρῆνας ἀποκαλεῖν τὰ τῶν στρουθίων λαλίστατα καὶ ἐμμελές τι καὶ εὐρυθμον ἀναφωνεῖν εἰωθότα. Γεγόνασι δὲ πῶς τοιοῦτοι τῶν Ἑλλήνων δεισιδαμονίας οἱ διδάσκαλοι, ποιηταί τε καὶ λογογράφοι. Ἐνεστι γὰρ αὐτοῖς τὸ ἡδ' ἴτε καὶ εὐκομπον, τό γε ἦκον εἰς λόγους, διδάσκουσί γε μὴν τῶν ἀναγκαίων οὐδέν. Ἀλλ' οὕτοι πάντες δοξολογήσουσί με, φησὶν, ὡς ὕδωρ δόντα τὸ νοητὸν καὶ ἀνύδρῳ δείξαντα ποταμούς, ἵνα «τὸ ἐκλεκτόν μου ποτίσωσι γένος»· καὶ ποῖον τοῦτό ἐστιν, ἢ ἐκεῖνοί που πάντως, οἷς καὶ ὁ πάνσοφος Πέτρος προσπεφώνηκε λέγων, «Ἑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος ἐπὶ τὸ θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς, οἳ ποτε οὐ λαός, νῦν δὲ λαὸς ἐν Κυρίῳ»;

πρὸς τὴν εὐσέβεια αὐτοὺς ποὺ προσέρχονται στὸ Χριστὸ μὲ τὴν πίστη.

Ἄνυδρο βέβαια ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἔθνῶν. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς δάσκαλος τῆς ἀλήθειας καὶ νὰ διαθέτει τὸ νάμα τῆς σωτηρίας γιατί, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ μακάριου καὶ θεσπέσιου Παύλου, «Ἐνῶ λένε ὅτι εἶναι σοφοί, ἀποδείχθηκαν μωροί, καὶ ἄλλαξαν τὴ δόξα τοῦ ἀφθαρτοῦ Θεοῦ μὲ ὁμοίωμα εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πουλιῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν»⁶³. Ἀπὸ τὴ στιγμή λοιπὸν ποὺ παρουσιάσθηκε, λέγει, ὁ δρόμος μέσα στὴν ἔρημο καὶ ἡ ἄνυδρη γῆ ἀπέκτησε ποταμούς, «θὰ μὲ δοξολογήσουν τὰ ἄγρια θηρία, οἱ γλαῦκες καὶ οἱ στρουθοκαμηλές, γιατί ἔδωσα στὴν ἔρημο νερὸ καὶ ποταμούς στὴν ἄνυδρη γῆ, γιὰ νὰ ποτίσουν τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτὸ καὶ τὸ λαὸ ποὺ ἔχω καὶ φροντίζω, γιὰ νὰ διηγεῖται τὶς ἀρετὲς μου». Καὶ ἄγρια θηρία φαίνεται ὅτι χαρακτηρίζει ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὴ μεγάλη ἄγνοιά τους εἶχαν ἐκθηριωθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ζοῦσαν σὰν ἄγριοι (πράγματι ἔτσι ζοῦσαν τὰ ἔθνη), ἐνῶ «Σειρῆνες καὶ στρουθοκαμηλές» λέγει ἐκείνους ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μιλοῦσαν μὲ εὐφράδεια καὶ ἦταν ἐξασημένοι στὴν καλλιλογία. Γιατὶ συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφή ν' ἀποκαλεῖ σειρῆνες τὰ λαλίστατα πουλιὰ ποὺ γνωρίζουν νὰ κελαιδοῦν μελωδικὰ καὶ ρυθμικά. Κάπως τέτοιοι ἔγιναν οἱ δάσκαλοι τῆς δεισιδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ποιητὲς καὶ λογογράφοι. Γιατὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους αὐτοὶ ἔχουν γλυκύτητα καὶ εὐφράδεια, ἀλλὰ δὲν διδάσκουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα. Ὅμως ὅλοι αὐτοί, λέγει, θὰ μὲ δοξολογήσουν, ἐπειδὴ τοὺς ἔδωσα τὸ νοητὸ νερὸ καὶ παρουσίασα στὴν ἄνυδρη γῆ ποτάμια, «γιὰ νὰ ποτίσουν τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ μου». Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί, παρὰ ὅπωςδήποτε ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς προσφώνησε καὶ ὁ πάνσοφος Πέτρος λέγοντας, «Ἐσεῖς ὅμως εἶστε γένος ἐκλεκτό, βασιλικὸ ἱερατεῦμα, ἔθνος ἅγιο, λαὸς τῆς φροντίδας μου, γιὰ νὰ ἐξαγγείλετε τὶς ἀρετὲς ἐκείνου ποὺ ἀπὸ τὸ σκοτάδι σᾶς κάλεσε στὸ θαυμαστὸ φῶς του, σεῖς ποὺ κάποτε δὲν ἦσατε λαός, τώρα ὅμως εἶστε ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου»⁶⁴;

64. Α' Πέτρου 2, 9-10.

Στίχ. 22-24. «Οὐ νῦν ἐκάλεσά σε, Ἰακώβ, οὐδὲ κοπιάσαι σε ἐποίησα, Ἰσραήλ. Οὐκ ἤνεγκάς μοι πρόβατα τῆς ὀλοκαρπώσεώς σου, οὐδὲ ἐν ταῖς θυσίαις σου ἐδόξασάς με, οὐδὲ ἐδούλευσας ἐν ταῖς θυσίαις σου, οὐδὲ ἔγκοπον
5 ἐποίησά σε ἐν λιθανωτῶ, οὐδὲ ἐκθήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, οὐδὲ τὸ στέαρ τῶν θυσιῶν σου ἐπεθύμησα, ἀλλ' ἐν ταῖς ἁμαρτίαις σου, πλημμελήμασί τε καὶ ἀδικίαις καὶ τοῖς τοιουτοτρόποις προέστην σου».

Διὰ τῶν ἤδη προεξητασμένων, ἤγουν προανεγνωσμένων, τῆς ἐν Χριστῶ διαθήκης καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἐποιεῖτο τὴν προαγόρευσιν. Ἐφη γὰρ ἐν ἐρήμῳ ποιήσιν ὁδόν, καὶ ἐν ἀνύδρῳ ποταμούς· ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας εὐλογηθήσεσθαι παρὰ πάντων τῶν θηρίων τοῦ ἀγροῦ· τρόπος δ' ἂν νοοῖτο θυσίας νοητῆς ἢ δοξολογία, καὶ τῆς
15 νέας καὶ ἐν Χριστῶ διαθήκης καρπός. Ἐν δέ γε τοῖς προκειμένοις πληροφορεῖν πειροῦται τὸν Ἰσραήλ, ὅτι λελύτρωται μὲν ἐξ Αἰγύπτου καὶ τῆς αὐτόσε θητείας ἐξήρηται καὶ τῶν οὕτως ἀνιαρῶν ἀπηλλάχθη πόνων, οὐχ ἵνα μόσχους αὐτῶ προσαγάγῃ καὶ τὴν δι' αἵματος καὶ καπνῶν ποιῆται
20 πρόσσοδον. Ἀποβλήματα γὰρ τὰ τοιάδε παρὰ Θεῶ, καὶ σκιά μᾶλλον εἰσιν ἢ ἀλήθεια. Φησὶ τοίνυν· «Οὐ νῦν ἐκάλεσά σε, Ἰακώβ. Τὸ δὲ «νῦν» ἐκληπτέον ἀντὶ τοῦ, “οὐχ ὅτε θύεις”, ἤγουν οὐκ ἐν τῷ βουθυτεῖν ὄντα καὶ μηλοσφαγεῖν κέκληκά σε, ἵνα μὴ ἄρα πως οἰηθῆς ἀντέκτισιν ὥσπερ τινὰ
25 τῆς προσαγωγῆς ἐσχηκέναι τὴν λύτρωσιν, ἀλλ' ὄντα σε μᾶλλον ἐν ἁμαρτίαις καὶ μολυσμοῖς ἔνοχον (λελάτρευκας γὰρ τοῖς Αἰγυπτίων θεοῖς), φειδοῦς ἠξίωσα καὶ ἀγάπης Ἡμερότητος οὖν ἄρα τὸ δῶρον καὶ φιλανθρωπίας καρπός ἢ χάρις καὶ ὡς ἐξ ἀγάπης ἢ λύτρωσις. Οὐδὲν γὰρ, φησὶ,
30 πρὸς ἐμὲ τὰ πρόβατα τῆς ὀλοκαρπώσεώς σου, οὔτε μὴν ἐν ταῖς θυσίαις σου ἐδόξασάς με. Τὸ γὰρ ἀπαράδεκτον ὅλως

Στίχ. 22-24. «Δὲν σὲ κάλεσα τώρα, (λαὲ τοῦ) Ἰακώβ, οὔτε σὲ ὑπέβαλα σὲ κόπους γιὰ χάρη μου, Ἰσραήλ. Δὲν μοῦ πρόσφερες πρόβατα σὲ θυσίαις ὀλοκάρπωσης, οὔτε μὲ δόξασες μὲ τίς θυσίαις σου, οὔτε σὲ ὑποχρέωσα στὸν τόπο τῆς δουλείας σου νὰ μοῦ προσφέρεις θυσίαις, οὔτε σὲ ὑπέβαλα σὲ κόπους γιὰ νὰ μοῦ προσφέρεις λιθάνι, οὔτε ἔδωσες χρήματα γιὰ νὰ μοῦ ἀγοράσεις θυμίαμα, οὔτε ἐπιθύμησα τὸ λίπος τῶν θυσιῶν σου, παρ' ὅλα αὐτὰ στίς ἁμαρτίαις σου, στὰ πλημμελήματά σου καὶ στίς ἀδικίαις σου καὶ τὰ παρόμοια σὲ προστάτευσα».

Μὲ ὅσα ὡς τώρα ἐξετάσαμε, ἦτοι πού ἀναγνώσαμε ποιηγουμένως, προανήγγειλε τῇ διαθήκῃ του μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν δωρεῶν ποῦ προῆλθαν ἀπὸ αὐτόν. Εἶπε δηλαδή ὅτι θὰ ἀνοίξει δρόμο στὴν ἔρημο καὶ θὰ δημιουργήσει ποταμούς στὸν ξερότοπο, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ δοξολογηθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία. Ἡ δοξολογία θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ τρόποσ τῆς νοητῆς θυσίας καὶ καρπὸς τῆς νέας καὶ μέσω τοῦ Χριστοῦ διαθήκης. Μὲ τὰ ἐξεταζόμενα ὅμως ἐδῶ ἐπιχειρεῖ νὰ διαβεβαιώσει τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ὅτι ἀπαλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ λυτρώθηκαν ἀπὸ τὴ δουλεία τους ἐκεῖ καὶ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τόσο βαριὰ δεινά, ὅχι γιὰ νὰ τοῦ προσκομίσουν ὡς θυσία μοσχάρια καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν αἵματα καὶ καπνοῦς. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι ἄξια περιφρόνησης ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ σκιὰ μᾶλλον, παρὰ ἀλήθεια. Λέγει λοιπὸν «Δὲν σὲ κάλεσα τώρα, Ἰακώβ». Τὸ «τώρα» πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ἀντὶ τοῦ, “ὄχι ὅταν θυσιάσεις”, δηλαδή δὲν σὲ κάλεσα τὴν ὥρα ποῦ θυσιάσεις μοσχάρια καὶ πρόβατα, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι κέρδισες κατὰ κάποιον τρόπο τὴ λύτρωση σὰν ἀνταμοιβὴ τῆς προσφορᾶς σου, ἀλλὰ ἐνῶ ἦσουν ἔνοχος γιὰ ἁμαρτίαις καὶ μολυσμοῦς (γιατὶ εἶχες λατρεύσει τοὺς θεοὺς τῶν Αἰγυπτίων), σὲ ἔκρινα ἄξιο φροντίδας καὶ ἀγάπης. Ἄρα λοιπὸν τὸ δῶρο εἶναι ἀποτέλεσμα ἀγαθότητος καὶ ἡ χάρη καρπὸς φιλανθρωπίας, καὶ ἡ λύτρωσή σου προῆλθε ἀπὸ ἀγάπη. Γιατὶ λέγει, γιὰ μένα δὲν ἔχουν κανένα νόημα τὰ πρόβατα τῆς ὀλοκαύτωσός σου, οὔτε βέβαια μὲ δοξολόγησες μὲ τίς θυσίαις σου. Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι τελείως ἀπαράδεκτο ἀπὸ μένα

καὶ εἰκῆ προσφερόμενον, πῶς ἂν εἰς δόξαν γένοιτο τὴν ἐμὴν;

Ἄλλ' «οὐδὲ ἐδούλευσας ἐν ταῖς θυσίαις σου». Ὁ μὲν γάρ τι τῶν ἀγαθῶν ἐπιτηδεύων, φησί, καὶ αὐχημάτων τῶν εἰς ἀρετὴν γενόμενος ἀποτελεστής, ὁ τοῖς ἐμοῖς νεύμασιν ὑποθεῖς τὸν αὐχένα καὶ θεσπισμάτων τῶν ἱερῶν ἐργάτης, δουλεύειν ἂν λέγοιτο τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ, ὁ δέ γε λιβανωτῶ τὴν ἅγιαν καπνίζων σκηνην καὶ βουῖς προσάγων ἢ πρόβατα ἢ τί τῶν ἀρίστων κατωρθωκῶς, τὴν τῆς γνησιότητος οὐκ ἀποίσειται δόξαν. Πέπραχε γὰρ ὅλως ὁ τοιοῦτος τῶν ἀρεσκόντων ἐμοὶ οὐδέν. Οὐκοῦν οὐκ ἔν γε τῷ θύειν τὸ δουλεύειν ἐστίν, ἀλλ' ἐν τῷ βουλευέσθαι τρυφερόν τε καὶ οἶον ἀναφῆ τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν ὑποφέρειν τὸν αὐχένα. Ὅσον γὰρ ἦκον, φησίν, εἰς τὸ αὐτό μοι δοκοῦν, οὐκ ἂν ἔγκοπόν σε ἐποίησα ἐν λιβανωτῷ, οὐδ' ἂν ἐκθήσω μοι ἀργυρίου θυμίαμα, ἀλλ' οὐδὲ στέαρ τῶν θυσιῶν σου ἐπεθύμησα. Ἐοικε τούτῳ τὸ δι' ἑτέρου προφήτου πρὸς αὐτοὺς εἰρημένον· «Τὰ ὀλοκαυτώματα αὐτῶν ὑμῶν μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν συνάγετε καὶ φάγετε κρέα, ὅτι οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν περὶ ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν ἐν ἡμέρᾳ ἣ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἐφη πού καὶ ἑτέρωθι πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης Ἰερεμίας· «Ἴνα τί μοι λίβανον ἐκ Σαβᾶ φέρετε, καὶ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; Τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ εἰσι δεκτά, καὶ αἱ θυσίαι ὑμῶν οὐχ ἡδυνάν με». Καὶ μὴν, καὶ διὰ τῆς τοῦ ψάλλοντος φωνῆς· «Οὐδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους». Ἀπόβλητον δὲ ποιεῖται πανταχοῦ τὴν ἐν σκιαῖς λατρείαν, ἀφιστὰς μὲν αὐτοὺς τῶν τύπων, συνελάνων δὲ ὥσπερ εἰς δικαίωσιν τὴν ἐν Χριστῷ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας μεταποιεῖσθαι διδάσκων, δι' ἧς ἂν γένοιτό τε καὶ μόνῃς τὸ εὐαρεστεῖν δύνασθαι τῷ Θεῷ καὶ τὸ ἄμωμον ἀλη-

καὶ προσφέρεται ἄσκοπα, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνεται γιὰ τὴ δόξα μου;

Ἄλλ' «οὔτε κατὰ τὸν χρόνον τῆς δουλείας σου σοῦ ζήτησα θυσίες». Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἐργάζεται, λέγει, κάποιον καλὸ καὶ κατορθώνει κάποιον ἀπὸ τὰ καυχήματα τῆ ἀρετῆς, αὐτὸς ποὺ θέτει τὸν αὐχένα του κάτω ἀπὸ τὶς ἐντολές μου καὶ εἶναι ἐργάτης τῶν ἱερῶν ἐντολῶν, μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ὅποιος ὅμως καπνίζει τὴν ἁγία σκηνὴν μὲ λιβάνι καὶ προσφέρει μοσχάρια ἢ πρόβατα ἢ ἔχει ἐπιτύχει κάποιον ἄριστον κατορθῶμα, δὲν θὰ κερδίσει τὴ δόξα τῆς γνησιότητος. Γιατὶ αὐτὸς δὲν ἔχει κάνει τίποτα ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀρεστὰ σὲ μένα. Τὸ νὰ εἶναι λοιπὸν κανεὶς δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγκειται στὶς θυσίες, ἀλλὰ στὸ νὰ θέλει νὰ θέτει τὸν αὐχένα σου, τρυφερὸ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνέπαφο, στὰ θελήματά του. Γιατὶ ἀναφορικά, λέγει, μ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρεστὸ σ' ἐμένα, δὲν σ' ἔβαλα στὸν κόπον νὰ ψάχνεις γιὰ λιβάνια, οὔτε ἀγόρασες γιὰ χάρη μου θυμίαμα, ἀλλ' οὔτε ἐπιθύμησα τὸ λίπος τῶν θυσιῶν σου. Παρόμοιο μ' αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέχθηκε πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ κάποιον ἄλλο προφήτη. «Τὰ ὀλοκαυτώματά σας μαζί με τὶς θυσίες σας μαζέψτε τα καὶ φᾶτε τὰ κρέατα, γιατί δὲν μίλησα στοὺς προγόνους σας γιὰ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίες τὴν ἡμέραν ποὺ τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον»⁶⁵. Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο εἶπε πάλι ὁ ἴδιος προφήτης Ἰερεμίας: «Γιατί μου φέρνετε λιβάνι ἀπὸ τὴν Σαβὰ καὶ κινάμωμο ἀπὸ μακρινὴ γῆ; Τὰ ὀλοκαυτώματά σας δὲν εἶναι δεκτὰ καὶ οἱ θυσίες σας δὲν με προξένησαν εὐχαρίστηση»⁶⁶. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγει: «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸ σπίτι σου μοσχάρια, οὔτε κατοικία ἀπὸ τὰ κοπάδια σου»⁶⁷. Παντοῦ δηλαδὴ κρίνει ἄξια περιφρόνησης τὴ λατρεία τῶν σκιῶν, ἀπὸ τὴ μιὰ ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τοὺς τύπους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὀδηγώντας τους στὴ δικαίωση μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ διδάσκοντάς τους νὰ οἰκαιοποιηθοῦν τὴν εὐαγγελικὴν πολιτείαν, μετὰ τὴν ὁποία καὶ μόνο θὰ μπορέσουν νὰ γίνουν εὐάρεστοι στὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἄμωμην καὶ εἰλικρινὴ λατρείαν, δηλαδὴ τὴν πνευ-

θῶς καὶ εἰλικρινές εἰς λατρείαν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν. «Πνεῦμα» γάρ, φησίν, «ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».

5 Στίχ. 25-26. «Ἐγὼ εἶμι, ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι. Σὺ δὲ μνήσθητι καὶ κριθῶμεν. Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς».

Ἔθρει δὴ μοι πάλιν, ὡς οὐ τῇ δυνάμει τῆς κατὰ νόμον
λατρείας ἐκνενέμηκε Θεὸς τὸ ἀπαλλάττειν δύνασθαι τινὰς
10 τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀκαθαρσίας Ἐδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων
καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, καὶ ἀνόνητος ἐν τούτοις ἢ τοῦ νόμου σκιά. Δικαιοῦνται γὰρ οὐδεὶς ἐν νόμῳ κατὰ τὴν τοῦ θεοπεσίου Παύλου φωνήν. Ἐπιστέλλει γοῦν, καὶ φησι περὶ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ἤγουν
15 τῶν πεπιστευκότων ἐκ περιτομῆς· «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες δὲ ὅτι οὐ δικαιοῦνται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν αὐτῷ». Μὴ τοίνυν, φησίν, οἰηθῆς ὡς δυνήσῃ
20 ποτὲ τῶν ἐκ φανλότητος ἐγκλημάτων ἐλεύθερον ἀποφῆναι σαυτὸν διὰ θυσίας καὶ καπνῶν. Ἴσθι δὲ μᾶλλον ὅτι «ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι». Δεδικαιώμεθα γὰρ οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, ἀ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἀμνημο-
25 νεῖν ἐθέλοντος τῶν ἡμετέρων αἰτιαμάτων. Σώζει γὰρ τοῦτο καὶ μόνον τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀδρανῆ καὶ εὐπαρακόμιστον τὴν διάνοιαν ἔχοντας πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκ νόμου διαβεβλημένων. «Ἐπιμελῶς» γάρ, φησίν, «ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος».

30 Ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως, ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ τῶν ἀνθρωπίνων ὀλισθημάτων διαμέμνηται λέγων· «Ἐὰν ἀνομίας

ματική. Γιατί λέγει· «Ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ ποῦ τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινά»⁶⁸.

Στίχ. 25-26. «Ἐγὼ εἶμαι, ναι ἔγὼ εἶμαι ποῦ σβήνω τὶς ἀνομίες σου καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ. Ἐσὺ ὅμως νὰ τὶς θυμᾶσαι, καὶ ἔλα νὰ τὶς ὑποβάλουμε σὲ δίκη. Λέγε ἐσὺ πρῶτος τὶς ἀνομίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς καὶ νὰ λάβεις συγχώρηση».

Πρόσεχε σὲ παρακαλῶ πάλι, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν παραχώρησε στὴ δύναμη τῆς λατρείας τοῦ νόμου τὴ δυνατότητα ν' ἀπαλλάσσονται κάποιοι ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τους. Γιατί εἶναι ἀδύνατο τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ν' ἀφαιρεῖ ἁμαρτίες καὶ εἶναι ἀνώφελη μ' αὐτὰ ἢ σκιὰ τοῦ νόμου. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ θεσπέσιου Παύλου, κανένας δὲν πετχάινει τὴ δικαίωσή του μὲ τὸ νόμο. Καὶ πράγματι γράφει σ' ἐπιστολῇ του καὶ λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, ἦτοι γιὰ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν προερχόμενοι ἀπὸ τὴν περιτομῇ· «Ἐμεῖς εἶμαστε ἀπὸ τὴ φύση μας Ἰουδαῖοι καὶ ὄχι ἁμαρτωλοὶ ἐθνικοί, γνωρίζοντας ὅμως ὅτι δὲν δικαιώνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστη στὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ἔμεῖς πιστέψαμε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὴ δικαίωση μέσω αὐτοῦ»⁶⁹. Μὴ λοιπὸν νομίσεις, λέγει, ὅτι θὰ μπορέσεις ποτὲ νὰ ἀθωωθεῖς ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῆς φαυλότητάς σου μὲ θυσίες καὶ καπνοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ γνωρίζεις ὅτι «ἔγὼ εἶμαι ποῦ ἐξαλείφω τὶς ἀνομίες σου καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ». Γιατί ἔχομε δικαιωθεῖ ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ποὺ κάνομε ἔμεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πολλὴ εὐσπλαγχνία αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μὴ θυμᾶται τὶς ἁμαρτίες μας. Γιατί αὐτὸ μόνον σώζει τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἔχουν νωθρὴ διάνοια καὶ εὐκόλα παρασυρόμενη πρὸς κάθετι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατηγοροῦνται ἀπὸ τὸ νόμο. Γιατί λέγει, «Ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ρέπει ἀπὸ τὴ νεότητά του στὰ πονηρά»⁷⁰.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν, καὶ πολὺ εὐλογία, ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ μνημονεύει τὰ ὀλισθήματα τῶν ἀνθρώπων λέγοντας «Κύριε, ἂν ἐξετά-

παρατηρήσης, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρὰ σοί ὁ ἴλα-
 σμός ἐστι». Κατοικτεῖρει μὲν οὖν ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ δὴ
 καὶ αἰσίοις νεύμασι καὶ ἀμνηστίαῖς χρώμενος ταῖς θεοπρεπέ-
 σιν, ἔξω τίθησιν αἰτίας καὶ ὀλισθημάτων τοὺς ἀλόντας αὐ-
 5 τοῖς. Πλὴν οὐκ ἔα τοὺς ἠλεημένους τὴν τοῦ δικαιοῦντος αὐ-
 τοὺς εἰδέναι χάριν. Ἐπωφελὲς δὲ τοῦτο καὶ διὰ σπουδῆς τοῖς
 ἀγίοις γεγονὸς εὐρήσομεν. Ψάλλει γοῦν καὶ φησιν ὁ μα-
 κάριος Δαβὶδ, ποτὲ μὲν, ὅτι «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω,
 καὶ ἡ ἁμαρτία μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διὰ παντός» καὶ πάλιν,
 10 ὅτι «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ
 τῆς ἁμαρτίας μου». Ἐγὼ τοίνυν, φησὶν, ἀμνημονήσω μὲν
 τῶν αἰτιαμάτων (μέμνησό γε μὴν αὐτός, καὶ δὴ καὶ κριθῶ-
 μεν), ὁμολόγει δὲ σύ, καὶ βεβαίαν ἔχε τὴν ἀμνηστίαν. Γέγρα-
 πται γὰρ ὅτι, «Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία».
 15 Καὶ πάλιν· «Μὴ αἰσχυνθῆς ὁμολογήσαι ἐφ' ἁμαρτίαῖς σου».
 Οὐ τετήρηκε τὴν τοιαύτην ἐντολὴν ὁ ὑπέροφρος Φαρισαῖος,
 ὃν ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς ἴστησιν εὐχόμενον ὁ
 Σωτὴρ ἐν τῇ συναγωγῇ, εἶτα πολὺ νοσοῦντα τὸ ἀμαθὲς καὶ
 ἔξ εἰκαίου φυχήματος λέγοντα· «Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι
 20 οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, ἢ καὶ
 ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ
 πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι». Οὗτος οὐκ ἠνέσχετο λέγειν τὰς
 ἑαυτοῦ ἁμαρτίας. Κατακέκριται δὴ οὖν ὡς ἀλαζών τε καὶ
 ψεύστης· καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, καὶ πολλὰ πταίο-
 25 μεν ἅπαντες. Ἐγνώ δὲ καὶ ὁμολόγει τὰς ἁμαρτίας ὁ τελώνης
 τὰς ἑαυτοῦ. Εἰσθήκει γὰρ τύπτων τὸ στήθος καὶ λέγων· «Ὁ
 Θεός, ἰλάσθητί μοι τῶ ἁμαρτωλῶ». Δεδικαίωται δὴ οὖν ὁμο-
 λογήσας τὰ ἠττήματα καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ βδελυρίας τὸν
 ῥύπον οὐκ ἀποκρύψας, ἵνα καθαρισθῇ.

30 Στίχ. 27-28. «Οἱ πατέρες ὑμῶν πρῶτοι καὶ οἱ ἄρχοντες

71. Ψαλμ. 129, 3-4.

74. Παροιμ. 18, 17.

72. Ψαλμ. 50, 5.

75. Σοφ. Σειρ. 4, 26.

73. Ψαλμ. 37, 19.

76. Λουκᾶ 18, 11-12.

σεις τις ἀνομίες μας, ποιὸς θὰ ἀντέξει τὴν κρίση σου; Ἐπομένως σὲ σένα ἀνήκει ἢ συγχώρηση αὐτῶν»⁷¹. Δείχνει λοιπὸν πολλὴ εὐσπλαγχνία ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ μάλιστα χρησιμοποιοῦντας εὐνοϊκὴν διάθεση καὶ θεοπρεπεῖς ἀμνηστίες, καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τις κατηγορίες καὶ τὰ ὀλισθήματα ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν σ' αὐτά. Πλὴν ὅμως δὲν ἀφήνει αὐτοὺς ποὺ ἐλεήθηκαν νὰ ἀναγνωρίσουν χάρις σ' ἐκεῖνον ποὺ τοὺς χάρισε τὴν δικαίωση. Αὐτὸ εἶναι πολὺ ὠφέλιμο καὶ θὰ βροῦμε νὰ τὸ ἐπδιώκουν οἱ ἅγιοι. Πράγματι ψάλλει ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ λέγει, ἄλλοτε, «Ἐγὼ ἀναγνωρίζω τὴν ἁμαρτία μου καὶ ἡ ἁμαρτία μου βρίσκεται μπροστὰ μου γιὰ πάντα»⁷², καὶ ἄλλοτε, «Τὴν ἀνομία μου θὰ τὴ φανερώσω ἐγώ, καὶ θὰ μεριμνήσω γιὰ τὴν ἁμαρτία μου»⁷³. Ἐγὼ λοιπὸν, λέγει, θὰ λησμονήσω τις κατηγορίες (νὰ τις θυμᾶσαι ὅμως ἐσὺ, καὶ μάλιστα ἄς τις ὑποβάλουμε σὲ κρίση), ὁμολόγησέ τις ὅμως ἐσὺ καὶ θὰ ἔχεις σίγουρη τὴν ἀμνηστία. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ὁ δίκαιος πρῶτος κατηγορεῖ τὸν ἑαυτό του»⁷⁴. Καὶ πάλι λέγει: «Μὴ ντραπεῖς νὰ ὁμολογήσεις τις ἁμαρτίες σου»⁷⁵. Δὲν τήρησε ὅμως αὐτὴ τὴν ἐντολὴ ὁ ὑπερόπτης Φαρισαῖος, τὸν ὁποῖο παρουσιάζει ὁ Σωτὴρας μὲ τις εὐαγγελικὰ παραβολὰς νὰ προσεύχεται στὴ Συναγωγῇ, ἀλλὰ ἀπὸ πολλὴ ἀμάθεια καὶ ματαιοδοξία νὰ λέγει: «Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, γιατί δὲν εἶμαι ὅπως οἱ ὑπόλοιποι ἄνθρωποι ποὺ εἶναι ἄρπαγες καὶ ἄδικο, ἢ καὶ ὅπως αὐτὸς ἐδῶ ὁ τελώνης. Νηστεύω δύο φορές τὴν ἑβδομάδα, καὶ δίνω τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά μου»⁷⁶. Αὐτὸς δὲν θέλησε νὰ πεῖ τις ἁμαρτίες του. Καταδικάσθηκε λοιπὸν σὰν ἀλαζόνας καὶ ψεύτης γιατί κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρῦπο⁷⁷ καὶ ὅλοι διαπράττομε πολλὰ πταίσματα. Ὁ τελώνης ὅμως ἀναγνώρισε καὶ ὁμολόγησε τις ἁμαρτίες του. Γιατὶ στεκόταν χτυπώντας τὸ στήθος του καὶ ἔλεγε: «Θεέ μου, συγχώρησε ἐμένα τὸν ἁμαρτωλό»⁷⁸. Δικαιώθηκε λοιπὸν ὁμολογώντας τὰ λάθη του, καὶ δὲν ἔκρυψε τὸν ρῦπο τῆς βρωμιάς ποὺ ὑπῆρχε μέσα του, μὲ σκοπὸ νὰ καθαρισθεῖ.

Στίχ. 27-28. «Πρῶτοι οἱ πατέρες σας καὶ οἱ ἄρχοντές σας διέ-

77. Ἰωβ 14, 4.

78. Λουκᾶ 18, 13.

ὑμῶν ἠνόμησαν εἰς ἐμέ. Καὶ ἐμίαναν οἱ ἄρχοντες τὰ ἁγιά μου, καὶ ἔδωκα ἀπολέσαι Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ εἰς ὄνειδισμόν».

Εἰπὼν· «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ
5 μὴ μνησθήσομαι», συνείδεν ὅτι τάχα πού τινες τοῖς εἰρημέ-
νοις ἀνταναστήσονται, καὶ δὴ καὶ ἐρουῶσιν. Εἰ τετίμηκας
ἀμνηστία τὸν Ἰσραὴλ, εἰ γέγονεν ἐπ' αὐτῷ πολλή τις ἄγαν
ἢ γαληνότης, εἰ κεκάθαρται τῶν ῥύπων καὶ τῶν ἀρχαίων
αἰτιαμάτων τοὺς μολυσμοὺς ἀπενίψατο, πῶς ἢ τίνων ἐξή-
10 τηται δίκας τοῖς τῶν πολεμίων ξίφεσι δαπανώμενος, εἶτα
δορυλήπτος γεγονῶς καὶ τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀφείς καὶ ὑπὸ
χεῖρα καὶ ζυγὸν τῶν ἠρηκότων γεγεννημένος; Δέδοται γὰρ
τοῖς ἐκ Βαβυλῶνος ἤκουσι μαχηταῖς. Ἀπολογεῖται δὴ οὖν
τό, «Κριθῶμεν», λέγων, καὶ φησιν, ὡς αὐτοὶ γεγόνασι καὶ
15 τούτου αἰτιοί τε καὶ πρόξενοι ταῖς σφῶν αὐτῶν κεφαλαῖς.
«Οἱ γὰρ πατέρες ὑμῶν», φησί, «καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν ἠνό-
μησαν εἰς ἐμέ». Καὶ οὐχ ἀπλῶς αἰτιᾶται προγόνους πατέ-
ρας ἡμῖν ἐν τούτοις εἰπὼν, ἔοικε δὲ μᾶλλον βούλεσθαί τι
τοιούτον ὑποδηλοῦν. Οἱ γὰρ τοι πρὸς ἱερουργίαν ἐξειλε-
20 γμένοι σοφοί τε καὶ νομοῖστορες καὶ παιδαγωγεῖν εἰωθό-
τες τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς, πατέρες ἂν λέγοιντο τῶν ὑπεξεν-
γμένων, ἄρχοντές τε καὶ ἡγουμένοι. Ὅταν τοίνυν οὐκ ἐκ
πληθύος τῆς ἀγελαίου πράττηται τινα τῶν ἀτόπων, παρ'
ἐκείνων δὲ μᾶλλον οὐς ἦν εἰκὸς δύνασθαι καὶ τὰ τῶν ἐτέ-
25 ρων ἐπανορθοῦν, φορτικὸν τὸ χρῆμα καὶ δυσδιάφυκτος ἢ
δίκη καὶ ὀφειλομένη λοιπὸν τοῖς ἠσεβηκόσι.

Οὐκοῦν, οἱ ἐν τάξει πατέρων κείμενοι, φησί, καίτοι λα-
χόντες ἄρχειν ὑμῶν, ἠνόμησαν εἰς ἐμέ. Τὸ δέ, «εἰς ἐμέ», λέ-
γων, διαδείκνυσιν ὅτι οὐκ εἰς ἓνα τῶν καθ' ἡμᾶς πέπρα-
30 κται τὰ παρ' ἐκείνων ἐκτόπως τε καὶ ἀνοσίως πεπλημμελη-

πραξαν ἀνομίες ἀπέναντί μου, καὶ μόλυναν οἱ ἄρχοντές σας τὰ ἅγια μου. Γι' αὐτὸ καὶ παρέδωσα σὲ ἀπώλεια τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰσραήλ σὲ καταφρόνηση».

Λέγοντας, «Ἐγὼ εἶμαι πού σβήνω τὶς ἁμαρτίες σου καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ»⁷⁹, γνώριζε ὅτι ἀμέσως κάποιοι θὰ προβάλλουν ἀντίρρηση σὲ ὅσα εἰπῶθηκαν καὶ μάλιστα καὶ θὰ ποῦν· Ἐάν τίμησες μὲ ἀμνηστία τοὺς Ἰσραηλῖτες, ἂν ἐπιδείχθηκε σ' αὐτοὺς πολλὴ ἀγαθότητα, ἂν καθαρίσθηκαν ἀπὸ τοὺς ρύπους καὶ ξέπλυναν τοὺς μολυσμοὺς τῶν παλαιῶν κατηγοριῶν, πῶς ἦ ποιοὺς τιμώρησε, ἔξολοθρεύοντάς τους μὲ τὰ ξίφη τῶν ἐχθρῶν τους, καὶ στὴ συνέχεια αἰχμαλωτίσθηκαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα τους καὶ ἔγιναν δοῦλοι καὶ μπῆκαν κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῶν κατακτητῶν τους; Γιατὶ παραδόθηκαν στοὺς ἐχθροὺς πού ἦρθαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα. Ἀπολογεῖται λοιπὸν λέγοντας, «Ἄς προχωρήσομε σὲ δίκη», καὶ λέγει ὅτι οἱ ἴδιοι ἔγιναν αἴτιοι νὰ τὸ πάθουν αὐτὸ καὶ προξένησαν κακὸ στὸ κεφάλι τους. Γιατὶ λέγει, «Οἱ πατέρες σας καὶ οἱ ἄρχοντές σας διέπραξαν παρανομίες ἀπέναντί μου». Καὶ δὲν κατηγορεῖ ἔτσι τυχαῖα τοὺς προγόνους μας ἀποκαλώντας τους ἐδῶ πατέρες, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι θέλει νὰ ὑποδηλώσει μ' αὐτὰ κάτι τέτοιο. Αὐτοὶ δηλαδὴ πού εἶχαν ἐκλεγεῖ γιὰ τὴν ἱεραργία, σοφοὶ καὶ νομομαθεῖς, καὶ πού γνώριζαν νὰ παιδαγωγοῦν τοὺς εὐρισκόμενους κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους, θὰ μπορούσαν νὰ λέγονται πατέρες τους καὶ ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι. Ὅταν λοιπὸν δὲν πράττονται κάποιες ἀνομίες ἀπὸ τὸ ἀγελαῖο πλῆθος, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους πού εὐλογο εἶναι νὰ μπορούν νὰ ἐπανορθώσουν καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, τὸ πρᾶγμα εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολο μπορεῖ ν' ἀποφευχθεῖ ἢ τιμωρία, καὶ τελικὰ εἶναι ἀναγκαῖα γι' αὐτοὺς πού ἔχουν ἀσεβήσει.

Αὐτοὶ λοιπὸν πού ἀνήκουν στὴν τάξη τῶν πατέρων, λέγει, μολονότι τοὺς ἔλαχε νὰ σᾶς κυβερνοῦν, παρανόμησαν σ' ἐμένα. Καὶ λέγοντας τὸ «σ' ἐμένα», δείχνει ὅτι τὰ πλημμελήματα πού ἐκείνοι διέπραξαν μὲ τρόπο παράνομο καὶ αἰσχρὸ, δὲν ἔγιναν σὲ

μένα, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν δόξαν τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ.
 Οἷόν τί φημι· ὅταν μὲν γάρ τις ἀδικήσῃ τινὰς τῶν πέλας, ἢ
 πλεονεξία καὶ ὑβρεὶ περιβαλὼν, ἢ γουν καθ' ἕτερόν τινα
 τρόπον, πλημμελεῖ μὲν, πλὴν εἰς ἄνθρωπον ὁμοφυᾶ, καὶ οὐ
 5 τι πρὸς Θεόν. Ὁ δέ γε τὴν ὑπ' αὐτῷ λατρείαν διωθού-
 μενος καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις ἑαυτὸν ὑποθεῖς καὶ
 προσκυνήσας αὐτοῖς, ἀνταίρει κατὰ Θεοῦ, καὶ τό γε ἤκον
 εἰς αὐτὸν τῶν τῆς θεότητος αὐτὸν ἐξίστησι θώκων, καὶ
 ἀποσαλεύειν πειρᾶται τῆς αὐτῷ καὶ μόνῳ πρεπούσης ὑπε-
 10 ροχῆς τε καὶ δόξης. Πεπράχασι δὲ τοῦτο κατὰ καιροῦς οἱ
 ἐξ Ἰσραὴλ. Λελατρεύκασι μὲν γὰρ εἰδώλοις, καὶ δὴ καὶ ἐρ-
 ῶσθαι φράσαντες τοῖς ἱεροῖς θεσπίσμασι, σκληρὸν καὶ ἀ-
 γέρωχον ἀνατείνειν ἤθελον τῷ Θεῷ τὸν ἀυχένα. Αἰτιᾶται
 γοῦν αὐτούς, καὶ φησιν· «Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν, Ποῦ ἔστι Κύ-
 15 ριος; Καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίστησαντό με, καὶ
 οἱ προφήται ἠσέδουν εἰς ἐμέ». Καὶ πάλιν· «Ἴνα τί λαλεῖτε
 πρὸς με; Πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε, καὶ πάντες ὑμεῖς ἠσεδή-
 σατε εἰς ἐμέ, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». «Ἐμίαναν» τοί-
 νυν «οἱ ἄρχοντες», φησί, «τὰ ἅγιά μου». Τετολμήκασι γὰρ
 20 οὐκ ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ τὰς τῶν δαιμονίων ἐγεῖραι
 στήλας, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θείῳ ναῷ τοῦτο πεπραχό-
 τες ἀνοσίως ἀλοῖεν ἄν. Ἐφη γοῦν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς περὶ
 τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς· «Τί ἢ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ
 μου ἐποίησε βδέλυγμα;», βδέλυγμα λέγων τὸ εἰς τύπον Θε-
 25 οῦ τετεχνουργημένον ἄγαλμα καὶ εἰκόνα. Μιαίνονται δὲ τὰ
 ἅγια καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, εἰ καταφρονοῖντο πρὸς τινῶν
 τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ σεπτῶς καὶ ἁγίως ἐπιτελεῖσθαι προστε-
 ταγμένα, καὶ παρ' οὐδὲν ἠγοῖντό τινες τῶν θείων αὐτοῦ νό-
 μον τὴν παράβασιν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ οἱ πατέρες ὑμῶν,
 30 φησὶν, ἠνόμησαν εἰς ἐμέ, ἐμίαναν δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες τὰ
 ἅγιά μου, τοῦτο δέδωκα τοῖς ἐχθροῖς, ὥστε ἀπολέσαι τὸν Ἰ-

έναν ὅμοιο μὲ μᾶς, ἀλλὰ στήν ἴδια τῇ δόξᾳ τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλα. Ἐννοῶ κάτι τέτοιο· “Ὅταν δηλαδὴ ἀδικήσῃ κανεὶς κάποιους ἀπὸ τοὺς πλησίον του, ἢ τοὺς ζημιώσῃ καὶ τοὺς περιβάλῃ μὲ ὕβρεις, ἢ καὶ μὲ κάποιον ἄλλον τρόπο, διαπράττει βέβαια σφάλμα, ἀλλὰ πρὸς ἄνθρωπο τῆς ἴδιας μ' αὐτὸν φύσης καὶ ὄχι πρὸς τὸν Θεό. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ἀρνεῖται τὴν ὑποταγὴν τοῦ στοῦν Θεοῦ καὶ ὑποδουλῶνεται στοὺς δόλους τῶν δαιμονίων καὶ προσκυνεῖ αὐτά, αὐτὸς ἀντιμάχεται τὸν Θεὸ καὶ ὅσον ἐξαορτᾶται ἀπὸ αὐτὸν προσπαθεῖ νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τοὺς θρόνους τῆς θεότητος καὶ θέλῃ νὰ κλονίσῃ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν δόξαν ποὺ ἀρμόζει μόνο σ' αὐτόν. Αὐτὸ κατὰ καιροὺς τὸ ἔπραξαν οἱ Ἰσραηλιῖτες. Γιατὶ λάτρευσαν τὰ εἰδῶλα καὶ μάλιστα, ἐγκαταλείποντας τὰ ἱερὰ θεσπίσματα, ἤθελαν νὰ ὑψώσουν σκληρὸ καὶ ἀγέρωχο τὸν αὐχένα στοῦν Θεό. Τοὺς κατηγορεῖ λοιπὸν καὶ λέγει· «Δὲν εἶπαν οἱ ἱερεῖς, Ποῦ εἶναι ὁ Κύριος; Καὶ αὐτοὶ ποὺ κρατοῦσαν τὸ νόμο δὲν μὲ γνῶριζαν καὶ οἱ προφῆτες μου ἔδειχναν ἀσέβεια»⁸⁰. Καὶ πάλι· «Γιατὶ φωνάζετε σ' ἐμένα; Ὅλοι σας ἔχετε παρανομήσει καὶ ὅλοι δείξατε σ' ἐμένα ἀσέβεια, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ»⁸¹. «Μόλυναν» λοιπὸν, λέγει, «οἱ ἄρχοντες τὰ ἅγια μου». Γιατὶ εἶχαν τὸ θράσος ὄχι μόνο στήν Ἱερουσαλὴμ νὰ στήσουν στῆλες τῶν δαιμονίων, ἀλλὰ συλλαμβάνονται καὶ στοῦν ἴδιο τὸ θεῖο ναὸ νὰ τὸ ἔχουν πράξει αὐτὸ μὲ ἀνοσιότητα. Πράγματι εἶπε ὁ Θεὸς τῶν ὅλων γιὰ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων· «Γιατὶ ἡ ἀγαπημένη μου διέραξε αὐτὸ τὸ βδέλυγμα;», λέγοντας βδέλυγμα τὸ ἄγαλμα ἢ τὴν εἰκόνα ποὺ τεχνούργησαν, παριστάνοντάς το ὡς θεό. Ἀλλὰ τὰ ἅγια μαιίνονται καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, ὅταν καταφρονοῦνται ἀπὸ κάποιους ὅσα ἔχει διαταχθεῖ νὰ πράττονται μὲ σεβασμὸ καὶ τρόπο ἱερὸ καὶ δὲν θεωροῦν κάποιοι τίποτε ἀπολύτως τὴν παράβαση τῶν θείων νόμων του. Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, οἱ πατέρες σας παρανόμησαν σ' ἐμένα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντές σας μόλυναν τὰ ἅγια μου, παρέδωσα τὸν Ἰακώβ στοὺς ἐχθροὺς νὰ τὸν ἀφανί-

81. Ἱερ. 2, 29.

ακῶβ, καὶ ὄνειδέσει τοῖς ἐπὶ τούτων περιδέβληκα τὸν Ἰσρα-
ήλ

ΚΕΦ. 44, στίχ. 1. «Νῦν δὲ ἄκουσον, παῖς μου Ἰακῶβ
καὶ Ἰσραήλ ὃν ἐξελεξάμην».

5 Διαμνημονεύσας τῶν πρώτων καὶ τὰς αἰτίας εὖ μάλα
διειρηκῶς, ἐφ' οἷς δέδοται πρὸς ἀπώλειάν τε καὶ ὄνειδι-
σμὸν ὁ ἀποστάτης Ἰσραήλ, πάλιν αὐτοῖς ἀμνησικακίαν
ἐπαγγέλλεται καὶ ἀνακαινίζει βούλεται πρὸς ὀλοτελῆ καὶ
ἀμώμητον εὐπειθειαν αὐτούς. Παρεῖς δὲ ὡσπερ τὸν τῆς
10 ἀμαθίας καιρόν, καθ' ὃν ὁ φιλόθεος γεγονώς, ὁ νόμον ἔχων
πεφώραται, πάλιν ἕτερον αὐτοῖς ὀρίζει καιρόν, τὸν «Νῦν»
λέγων· εἰκέναι τούτῳ φημὶ τό, «Σήμερον, εἰάν τῆς φωνῆς
αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν
τῷ παραπικρασμῷ». Κατὰ μὲν γὰρ τὸν ἤδη παρωχηκότα
15 καιρόν, φησί, πλείστη τε ὄση κατὰ σοῦ γέγονε καὶ δικαία
που πάντως ἢ καταβολή· σεαυτὸν γὰρ καθῆκας εἰς ἀπύστα-
σιν, προσκέκρουκας οὐ μετρίως παρωθούμενος τὸν παιδα-
γωγοῦντα νόμον, τραπόμενος δὲ πρὸς ἃ μὴ θέμις, καὶ τοῖς
τῆς ἀπειθείας ἐγκλήμασι σεαυτὸν ἐνιείς. Ἄλλ' ἐκεῖνα πα-
20 ρείσθω, φησί. Νῦν ἄκουσον, τοῦτ' ἔστι, Κάθεσ τὸ φρόνημα
τὸ ὑπέροφρον. Γνωῖθι τὸν σεαυτοῦ Δεσπότην· ὑπελθε τὸν
τῆς εὐπειθείας ζυγόν, ἐννοήσας ὅτι παῖς ὠνομάσθης ἐμός.
Ἐποιησάμην δέ σε καὶ ἀπόλεκτον ἐκ πάντων, δηλονότι
τῶν ἐθνῶν τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς. «Ὅτε γὰρ διεμέριζεν ὁ
25 Ὑψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια
ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ Ἐγενήθη λαὸς Κυρί-
ου μερὶς αὐτοῦ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ».
Ἐντρέπει δὴ οὖν καὶ οἶον ἐλέγχει παρανομήσαντας καὶ
προσκρούσαντας οὐ μετρίως τοὺς ἐν τάξει τέκνων γεγυνο-
30 τας αὐτῷ καὶ ἐν τῇ τῶν ἀπολέκτων μοίρᾳ κειμένους

σουν, καὶ ἕξαιτίας αὐτῶν παρέδωσα τὸν Ἰσραήλ στὴν περιφρόνηση.

ΚΕΦ. 44, Στ. 1. «Ἀλλὰ τώρα ἄκουσέ με, δοῦλε μου Ἰακώβ, καὶ ἐσὺ Ἰσραήλ, πού σε ἔχω ἐκλέξει».

Ἐφοῦ μνημόνευσε τὰ πρῶτα καὶ ἔξεθεσε μὲ σαφήνεια τὶς αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες παραδόθηκε στὴν ἀπώλεια καὶ τὴν περιφρόνηση ὁ ἀποστάτης Ἰσραήλ, τοὺς ὑπόσχεται πάλι ἀμνήστειση τῶν παρανομιῶν τους, καὶ θέλει νὰ τοὺς ἀνακαινίσει, ὥστε νὰ δείξουν πλήρη καὶ ἀμεμπτη ὑπακοή. Προσπερνώντας λοιπὸν τὸν καιρὸ τῆς ἄγνοιας, κατὰ τὸν ὁποῖο ἀποδείχθηκε ὅτι δὲν ἦταν φιλόθεος αὐτὸς πού εἶχε τὸ νόμο, τοὺς ὀρίζει πάλι ἄλλο καιρὸ, ἐννοώντας τὸν «Ἐννοεῖς». Παρόμοιο μ' αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἐκεῖνο πού λέχθηκε: «Σήμερα, ἂν ἀκούσετε τὴ φωνὴν του, μὴ σκληρύνετε τὶς καρδιὰς σας, ὅπως τὸν καιρὸ πού μὲ πίκραναν οἱ πατέρες σας»⁸². Τὸν καιρὸ δηλαδή πού πέρασε, λέγει, ἔγινε ἐναντίον σου πάρα πολλὴ καὶ δίκαια ὀπωσδήποτε κατακραυγὴ· γιὰτὶ σπρώχνοντας τὸν ἑαυτὸ σου σὲ ἀποστασία, προσέκρουσες ἰσχυρὰ, ἀπωθώντας τὸν παιδαγωγὸ νόμο καὶ στρεφόμενος πρὸς ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι θεμιτά, καὶ παρασύροντας τὸν ἑαυτὸ σου στὰ ἐγκλήματα τῆς παρακοῆς. Ἀλλὰ ἐκεῖνα, λέγει, ἂς τὰ ἀφήσομε. «Ἐννοεῖς», δηλαδή χαμήλωσε τὸ ἀγέρωχο φρόνημά σου, γινώρισε τὸν Κύριόν σου, βάλε τὸν τράχηλό σου στὸ ζυγὸ τῆς ὑπακοῆς, σκεπτόμενος ὅτι ὀνομάσθηκες υἱός μου. Σὲ διάλεξα μάλιστα ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλους, δηλαδή ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Γιὰτὶ λέγει: «Ὅταν ὁ Ὑψιστος διαμέριζε τὰ ἔθνη καὶ διασκορπίσει τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ, ἔθεσε τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Ἐγινε τότε ὁ Ἰσραήλ λαὸς τοῦ Κυρίου, ἰδιαιτέρη μερίδα τῆς κληρονομίας του»⁸³. Στρέφεται λοιπὸν ἐναντίον τους καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς ἐλέγχει, ὅτι παρανόμησαν καὶ προσέκρουσαν ἰσχυρὰ αὐτοὶ πού ἀνήκαν στὴν τάξιν τῶν τέκνων του καὶ στὴ μοῖραν τῶν ἐκλεκτῶν.

82. Ψαλμ. 94, 8.

83. Δευτ. 32, 9.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		10	12	440
1	1-2	378	15	1-4	88
8	21	492		Βασιλειῶν Β'	
12	1	364			
15	16	128	17	45-46	50
				Βασιλειῶν Δ'	
	*Εξοδος				
4	22	338	17	5-9	232
9	16	480	18	7	234
13	2	166		32-34	120
	13	166	20	3	280
15	25	338		4	282
19	8	92		7	290
20	3	426. 430		Παραλειπομένων Β'	
	4	92	33	3	470
	12	76		Ψαλμὸς	
21	16	76			
34	19	166	2	3	34
	Δευτερονόμιον		7	10	26
			13	3	418. 484
4	24	184	17	45	94
6	4	116		45-46	50
	13	92	18	5	484
10	20	92	21	19	460
32	9	64. 450		31	458
	21	436	28	9	220
	*Ἰησοῦς Ναυῆ		29	10	288
			30	25	348
10.	9-11	30	31	1-2	204

33	9	358	117	14	346
35	9	104	118	11	304. 438
36	17	374		142	392
	35-36	366	124	2	212
37	7	204	129	3-4	494
	19	494	131	3-6	104
38	2	246	138	12	460
44	7	130			
45	5	198			
46	10	112. 182	14	4	494
48	1	438	36	27	336
49	9	490			
	13	340			
50	5	494	3	12	280
65	6	480	10	3	346
67	10	108	12	5	82
68	24	62	13	10	288
71	19	406	15	6	366
77	2	144. 194	17	16	366
	58-59	436	18	17	494
79	9	158	19	23	78
	13-14	158	20	9	288
80	14-15	34			
	16	92			
83	13	138	10	4	436
85	9	318			
88	4	390			
	17	392	13	5	226
	23	144. 356			
92	3	146. 484			
94	8	444	4	26	494
96	8	152	25	9	278
98	4	338			
101	19	458			
102	5	346	8	6-7	110
	8	306		7	156
	9	306	10	12	164
103	24	408			
113	5	480			
	12	328	8	11-12	14. 346
	16	328			
117	8	86			
	9	132	2	13	248

			35	1	160
1	15	474		8-9	200
	Ναούμ		40	9	412
				31	350
1	9	306	41	2	382
	Ἀβδακούμ			18-19	162
			42	6-7	400
2	15	420		17	430
3	1-2	420	43	25	496
	Σοφονίας		45	1	472
				2-3	472
2	12	450		18	330
	Ζαχαρίας		50	6	460
			52	7	410
1	14	416	55	8-9	320
5	9	128	61	1-2	154
6	12	382	65	15-16	382
11	1	180	66	12	198. 222
	2	72			
	Μαλαχίας			Ἰερεμίας	
			2	8	498
2	7	192		27	16. 90. 148. 226. 330. 376
4	2	352		27-28	468
	Ἡσαΐας			29	498
			4	3	164
1	7	442	5	3	442
3	10	68	6	20	490
5	2	156. 180. 432	7	21-22	490
	6	110	12	10	216
	28	180	17	5	132
10	14	122. 136	18	2 ἔ.	68
	15	266	19	13	470
	22	74	23	24	378
14	19-22	120	25	15	164
	27	90. 416	38	31-32	402
17	10	110		31-33	304
26	7	424	40	4	308
	13	382	49	19	88. 132
28	18-19	46	50	2-3	94
29	11	72		Βαρούχ	
	13	44			
32	1	386	4	4	236

Ἰεζεκιήλ			Μάρκος		
8	8-9	434	7	13	64
11	10	410	9	46	188
	19	410		48	188
12	27-28	22	12	7	192
18	32	96	13	1 ἔ.	194
	23	96			
20	25	390			
Δανιήλ			Λουκᾶς		
7	8	234	1	76	308
			3	4	308
				5	308. 424
			4	4	14
			9	44	304
			10	19	368
			18	11-12	494
				13	494
			19	10	454
			21	20	172
			29	30	172
Ματθαῖος			Ἰωάννης		
3	16	390	1	14	144
5	4	190	3	36	186
	5	406	4	24	34. 402. 492
7	24-26	448		46	338
10	20	166	5	18	80
	27	412		22	24
	32	468		35	308
11	28	204		39-40	60
12	24	186. 394		43	394
	43-45	428		46	38. 62. 176
13	17	142	6	51	346
	55	74	8	12	58
15	2-6	64		14	464
	5	76		15-16	354
	6	76		18	464
	24	302		52-53	74
16	18	190. 198. 202. 278		57	80
21	33-40	82	9	16	394
	38	84		29	54. 58
24	29	114		39	50
26	63-65	246		10	394
27	17 ἔ.	194			
	25	344			
28	12-13	68			
	18	386			
	19	220			
	20	426			

10	20	74.184	5	20	340.462
	27-29	470	8	21	208
	37-38	352		29	358
	38	466		35	416
11	47-50	82.454	9	6	178
	51-52	454		6-8	370
12	24	316	10	3-4	174
	31	418		11	438
	31-32	390	11	25	78
	33	316		33	342
	35	58		33-34	320
14	6	484	12	2	458
	9	354		Κορινθίους Α'	
	11	354			
16	13	148	1	20	422
	33	446		30	352.382
17	4	458	2	9	10
19	15	192	6	20	380
			8	5-6	398
			9	9	112
			10	4	348
2	1-2	12	11	32	280
	1-4	160	13	9-10	484
	3-4	12		Κορινθίους Β'	
	7-8	12			
	38	14	2	15	222
3	17	14	3	2-3	304
4	16	178	4	4	428
	29	178.316	5	10	24
5	28	18.176		14-15	382
6	33	102		17	404.458
7	51	14	6	11-14	20
13	2	220	7	10	342
15	10	166	9	10	110
20	28	474	12	9	170
			12	10	170
				Γαλάτας	
1	20	226.430			
	20-23	334	2	15-16	492
	21-23	402	5	4-5	38
	23	486		Ἐφεσίους	
4	15	20			
5	3-5	346	1	10	446

1	21	310	2	15	166
2	12	74		Τιμόθεον Β'	
	14-16	166	2	14	276
	17	162	3	12	446
3	17	312		Τίτον	
4	13	10	3	10-11	276
5	8	424		Ἑβραίους	
	27	350	2	10	374
6	12	208. 310	4	12-13	378
	Φιλιππησίους		10	28	20
1	21	416	12	6	280
2	8	182		12	50
	10-11	318		Ἰακώβου	
3	1	478	3	2	300
4	1	220. 370	5	1	210
	Κολοσσαεῖς			5	210
2	3	462		Πέτρου Α'	
	Θεσσαλονικεῖς Α'		2	9-10	486
5	5	460		Πέτρου Β'	
	Τιμόθεον Α'		2	22	426
			3	10	208
2	4	10. 28. 380		13	208. 378

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἄββακὸν 420.
 ἀβελτηρία 38. 66.
 ἀβουλία 190. 346.
 Ἄβραάμ 74. 76. 78. 80. 102. 128. 178.
 362. 370.
 ἀγαθουργεῖν 420.
 ἀγαθουργία 26. 158.
 ἀγάπη 16. 62. 90. 96. 166. 218. 352.
 362. 400. 416. 426. 488.
 ἀγιασμός 36. 74. 102. 166. 228. 352.
 382. 400. 446. 454. 456. 458.
 ἄγνοια 14.
 ἀγνωσία 354.
 Ἄδὰμ 358. 500.
 ἄδης 22. 196. 396.
 ἀδικία 188. 236. 488.
 Ἄδραμέλεχ 274.
 Ἄζηκᾶ 32.
 ἀθυροστομία 152. 252.
 Αἰγύπτιοι 82. 84. 86. 88. 90. 100. 130.
 132. 134. 236. 238. 368. 404. 432.
 440. 448. 450. 478. 480. 488.
 Αἴγυπτος 40. 82. 84. 88. 94. 98. 116.
 130. 132. 134. 158. 234. 304. 442. 448.
 450. 472.
 Αἰθίοπες 252. 254. 268. 448. 450. 488.
 490.
 Αἰμάθ 252.
 αἰσχύνη 82. 84. 86. 88. 90. 316. 376.
 426.
 αἰχμαλωσία 242. 302. 436.
 ἀκαθαρσία 450. 480. 492.
 ἀκροβυστία 166.
 ἀλαζονεία 254. 262. 264. 272. 278.
 288.
 ἀλήθεια 36. 80. 82. 88. 174. 176. 196.
 220. 276. 278. 360. 384. 392. 400.
 414. 420. 456. 464.
 ἄλλοτρίωσις 446.
 ἀμαθία 72. 334. 354. 376. 426. 430.
 436. 448. 486. 500.
 ἀμάρτημα, -τα 300. 306.
 ἄμαρτία 42. 70. 74. 78. 80. 84. 94. 96.
 102. 120. 128. 136. 156. 162. 194.
 204. 206. 230. 288. 300. 306. 310.
 342. 352. 358. 404. 418. 436. 446.
 454. 458. 462. 488. 492. 494.
 ἄμαρτωλός, -οὶ 246. 492. 494.
 ἀμνησικακία 102. 500.
 ἀμνηστία 46. 444. 446. 494. 496.
 Ἄμωραῖοι 128
 Ἄμώς, πατήρ Ἡσαΐα, 258. 278.
 Ἄνᾶ 252.
 ἀναγέννησις 318.
 ἀναισθησία 342. 442.
 ἀνακαινισμός 208.
 ἀναπλασμός 458.
 ἀνδρ(ε)ία 16.
 ἀνεξικακία 46. 264.
 ἀνομία 144. 188. 204. 492. 494. 496.
 ἀνοσιότης 164.
 ἀπανθρωπία 404. 474.
 ἀπάτη 224. 402. 414. 422. 428. 458.
 460. 462. 498.
 ἀπαύγασμα 116.
 ἀπείθεια 12. 174. 342. 500.
 ἀπέχθεια 280.
 ἀπιστία 138.
 ἀπόγνωσις 20.
 ἀποκάλυψις 462.
 ἀπολύτρωσις 352. 382.
 ἀπόνοια 12. 20. 80. 178. 240. 246. 254.
 356. 392.
 ἀποστασία 434.
 ἀπώλεια 102. 170. 208. 210. 214. 216.

276. 354. 370. 426. 500.

* Αραβες 410.

ἀρετή 52. 74. 162. 166. 190. 228. 346.

350. 362. 370. 398. 408. 412. 414.

424. 456. 482. 486. 490.

* Αριήλ 48. 50. 52.

* Αρμενία 274.

ἄρτος ἀγγέλων 440.

ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 102. 404.

ἄρτος ζωῆς 190. 344.

* Αρφάθ 242. 252.

* Ασαράκ 274.

* Ασάφ 234.

ἀσέβεια 34. 428. 436.

ἀσέλγεια 436.

* Ασσούρ 138. 140. 142.

* Ασσυρία 84.

* Ασσύριος, -οι 86. 118. 124. 126. 128.

130. 132. 134. 140. 232. 234. 236.

238. 240. 242. 244. 252. 254. 256.

260. 262. 266. 268. 270. 272. 274.

282. 286. 302.

ἀτιμία 66.

Αὐὰ 252.

ἄφεις 446.

ἀφθαρσία 16. 400.

ἀφιλοκομπία 390.

* Αχαζ 232. 234. 284.

* Αχορδάν 274.

B

Βαβυλῶν 120. 136. 294. 296. 298. 470.

472. 474. 476. 496.

Βαβυλωνία 292.

Βαβυλώνιοι 122. 124. 126. 130. 132-

134. 294. 296. 302. 470. 472.

Βαβυλωνῖται 88.

βάπτισμα 38. 168. 190. 228. 406.

Βαραβδᾶς 194.

Βαρνάβας 220.

Βασανίτις 72.

βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 400.

βασιλειον ἱεράτευμα 456. 486.

βδέλυγμα 376. 380. 498.

βδελυρία 494.

Βεελζεβούλ 68. 150. 184. 394.

Βηθλεὲμ 104.

Βοσόρ 210.

βούλησις Θεοῦ 126.

Γ

Γαβαῶν 28. 30. 23. 440.

Γάζα 252.

Γαλαλα 30.

Γαλιλαία 178. 180.

Γαμαλιήλ 60.

γῆ ἐπαγγελίας 404.

γλωσσαλία 246.

γνησιότης 280.

γνώσις 72. 104. 116. 318. 320. 448.

462. 464. 466. 470.

Δ

Δαβὶδ 34. 48. 50. 62. 86. 92. 100. 102.

104. 108. 144. 146. 152. 158. 204.

246. 272. 274. 290. 304. 318. 326.

338. 346. 348. 366. 476. 484. 492.

494.

δαιμόνιον 74. 106. 118. 184. 216. 330.

384. 394. 414. 428. 436. 462. 464.

474. 498.

δαίμων,- ες 384. 404. 462. 464.

Δαμασκὸς 232.

Δανιήλ 298.

δειλία 98.

δαισιδαιμονία 486.

διαβολή 428. 452. 480.

διάβολος 78. 230. 352.

διαθήκη 184. 304. 392. 396. 402. 488.

διαφθορά 288.
δικαιοκρισία 174. 210. 320. 350. 390.
δικαιοσύνη 10. 36. 38. 110. 124. 144.
158. 162. 164. 172. 174. 176. 188.
224. 234. 272. 288. 290. 294. 298-
300. 320. 338. 342. 352. 354. 356.
358. 382. 386. 390. 392. 394.396.
398. 400. 424. 432. 460. 492.
δικαίωσις 36. 44. 490.
δόξα θεία - Θεοῦ 116. 118. 120. 124.
140. 148. 174. 190. 208. 220. 222.
234. 254. 256. 258. 260. 266. 290.
306. 310. 314. 324. 326. 334. 356.
358. 376. 400. 406. 408.412. 414.
428. 430. 456. 458. 464. 466. 476.
484. 490. 498.
δοξολογία 406. 488.
δουλεία 120. 208. 224. 404.
δύναμις Θεοῦ 170. 324. 414.
δυσάχθεια 24.
δυσβουλία 340.
δυσσέβεια 56. 122. 182. 188. 192. 208.
δυσθυμία 124. 282. 284.
δυσσέβεια 70. 82. 88. 354.
δυστροπία 74. 120. 202. 218. 232. 238.
364. 414.
δυσφημία 246. 248. 254. 256. 258.
δυσχέρεια 332.

Ε

Ἑβραῖος, -οι 132. 254. 278.
Ἑξεχίας 116. 232. 234. 236. 240. 242.
246. 248. 250. 252. 254. 258. 268.
270. 278. 280. 282. 284. 286. 290.
292. 294. 296. 298. 300.
εἰδωλολατρία 140. 260. 328. 432.
464.
εἰδωλον 86. 96. 98. 106. 108. 140. 326.
328. 360. 376. 380. 382. 384. 386.
398. 428. 434. 436. 450. 462. 470.

εἰκὼν Θεοῦ 360.
εἰκὼν (κατ' εἰκόνα) 458.
εἰρήνη 80. 102. 146. 148. 158. 162.
164. 166. 176. 178. 198. 270. 298.
300. 354. 356.
ἐλεημοσύνη 22. 24. 26. 288.
ἐλευθερία 208.
Ἑλιακεῖμ 86. 234. 238. 246. 248.
ἐλλαμψις 428.
Ἑλλην,- ες 106. 116. 148. 150. 162.
244. 262. 370. 386. 420. 422. 452.
462. 464. 486.
Ἑλλήσποντος 264.
ἐλπίς 810. 16. 18. 22. 24. 26. 38. 46. 74.
78. 86. 94. 100. 120. 152. 154. 162.
186. 192. 230. 240. 250. 252. 316.
346.
Ἑμᾶθ 242.
Ἑμμανουήλ 104.
ἐξουσία 316.
ἐπαγγελία 178. 184. 370. 440.
ἐπιβουλή 16. 138. 364. 396.
ἐπίγνωσις 72. 78. 110. 146. 224. 450.
464. 470.
ἐπίγνωσις ἀληθείας 10. 28. 106. 220.
380. 384. 406. 420.
ἐπιείκεια 220. 248. 400.
ἐπιθυμία 310.
ἐπικουρία 396. 418. 468.
ἐπιστήμη 172. 176.
εὐανδρία 346. 366.
εὐδοκία 394.
εὐημερία 270. 300. 444. 452.
εὐθυμία 270. 444. 452.
εὐκαρπία 166.
εὐκαρπία νοητὴ 156.158.
εὐκλεια 284. 296. 326.
εὐμένεια 84. 180.
εὐπάθεια 288. 430.
εὐπίθεια 36. 102. 158. 500.
εὐσέβεια 16. 92. 110. 166. 172. 176.

218. 224. 234. 254. 310. 346. 364.
386. 400. 416. 424. 486.

εὐσπλαγχνία 306.

εὐστομία 422.

εὐφημία 330. 362.

εὐφροσύνη 44. 72. 74. 124. 154. 226.
228. 230.

Ἐφραθᾶ 104.

ἔχθρα 162.

Z

Ζαχαρίας, πατήρ Ἰωάννου, 308.

Ζαχαρίας, προφήτης, 72. 128. 416.

ζῆλος 416.

Ζοροβάβελ 120. 136.

ζωή αἰώνιος 60. 186. 468.

Ζωή (Χριστός) 68. 104. 226. 346. 394.
400. 402. 404.

H

ἡδονή 346. 436.

Ἡλίας ὁ Θεοδίτης 70.

Ἡλιος δικαιοσύνης 116. 308.

ἡμερότης 170. 476. 488.

Ἡσαΐας, προφήτης, 64. 110. 160.
200. 248. 250. 258. 278. 282. 290.
296. 298. 424. 460. 472.

Ἡσαῦ 208.

Θ

Θαιμᾶν 252.

Θάλασσα Ἐρυθρὰ 482.

Θάλασσα Κασπία 472.

θάνατος 316.

Θαραθὰ 252. 254. 268.

Θεγλαφਾਲασάρ 232.

θέλημα (Θεοῦ) 354. 458.

θέλησις (Θεοῦ) 354.

θεογνωσία 108. 114. 426. 428. 432.
452. 484.

θεοσημεία 184. 226. 294. 310.

θλίψις 8. 16. 88. 90. 102. 104. 106.
170. 248. 306. 416. 446. 468.

θρασυστομία 254.

θυμηδία 124. 180. 204. 230. 370. 378.

θυμὸς 20. 28. 32. 118. 122. 126. 128.
130. 134. 204. 266. 438. 472.

θυσία 212. 310. 488. 492.

I

Ἰακώβ 76. 78. 80. 104. 336. 338. 362.
374. 376. 386. 388. 390. 438. 440.
444. 476. 488. 496. 500.

Ἰδουμαία 210. 212.

Ἰδουμαῖοι 208. 348.

Ἰεβούς 48.

Ἰεβουσαῖοι 48.

Ἰεξεκ(χ)ιήλ 20. 96. 410. 434.

Ἰερεμίας 68. 86. 88. 94. 132. 442. 468.
490.

Ἰεροσόλυμα - Ἰερουσαλήμ 12. 18.
22. 48. 50. 52. 56. 88. 100. 102.
118. 130. 134. 136. 138. 142. 152.
160. 172. 174. 176. 180. 196. 222.
232. 234. 250. 252. 256. 258. 260.
268. 270. 276. 282. 298. 300. 302.
306. 314. 384. 386. 412. 416. 442.
498.

ἱερουργία 192. 224. 496.

ἱερωσύνη 114. 214.

Ἰεχονίας 86. 298. 302.

Ἰησοῦς (ἱερεὺς) 120. 136.

Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 30. 88.

ἰλασμὸς 494.

Ἰλλυρικὸν 406.

Ἰορδάνης 220. 222. 226. 404. 406.
478. 480. 482.

Ἰουδαία 70. 72. 88. 90. 98. 118. 120.
122. 130. 134. 152. 154. 160. 180.
184. 208. 210. 226. 232. 234. 236.
238. 244. 252. 262. 268. 278. 284.
298. 302. 308. 362. 406. 410. 476.

Ἰουδαῖος 12. 18. 20. 38. 48. 50. 60. 62.
64. 66. 70. 72. 80. 84. 86. 90. 98.
106. 114. 116. 124. 144. 148. 156.
162. 166. 168. 176. 180. 184. 190.
194. 196. 202. 206. 214. 218. 236.
242. 244. 246. 262. 263. 274. 300.
302. 316. 330. 346. 348. 350. 354.
392. 394. 406. 410. 425. 430. 434.
452. 454. 464. 472. 492. 498.

Ἰούδας, γενάρχης, 90. 120. 136. 304.
314. 316.

Ἰούδας ὁ προδότης 68.

Ἰσαὰκ 208.

Ἰσραήλ 8. 10. 12. 14. 16. 18. 22. 24.
26. 30. 32. 34. 40. 44. 46. 52. 68.
70. 76. 78. 80. 82. 84. 86. 88. 92.
94. 96. 102. 104. 106. 110. 116. 118.
130. 132. 134. 136. 138. 146. 148.
154. 156. 158. 160. 168. 170. 172.
174. 178. 180. 184. 186. 204. 210.
218. 222. 236. 248. 250. 254. 256.
258. 260. 262. 298. 302. 304. 306.
318. 336. 338. 344. 350. 362. 364.
366. 368. 370. 372. 374. 376. 386.
388. 390. 394. 396. 402. 404. 406.
426. 428. 430. 432. 434. 436. 438.
440. 442. 444. 448. 450. 452. 466.
468. 470. 472. 474. 476. 478. 480.
482. 488. 496. 498. 500.

Ἰωάννης (πρόδρομος) 308.

Ἰωάχ 234. 238. 246.

Ἰωσεδὲκ 136.

Κ

κακία 74. 78.

κακουργία 78. 356.

καλλιπέπεια 420.

Καμβύσης 122. 472.

Κάρμηλος 158. 160. 162. 178. 180.
220. 222.

κατάνυξις 58.

κενοβουλία 322.

κένωσις 396. 476.

Κηδάρ 408. 410.

κήρυγμα 58. 178. 186. 302. 304. 314.
350. 366. 370. 410.

Κηφᾶς

κῆρυξ 416.

κληρονομία 500.

κρίσις 24. 26. 172. 174. 186. 212. 338.
350. 374. 376. 386. 388. 392.

Κυριοκτονία 192.

Κῦρος 122. 126. 136. 472.

Λ

Λαδάν 292.

Λάζαρος 454.

λατρεία εἰδώλων 86. 96.

λατρεία νόμου 38. 44. 338. 392. 490.

λατρεία πνευματική 62. 80. 336. 492.
498.

Λαμνά 252.

Λαχῆς 232. 252.

Λίβανος 70. 72. 178. 180. 220. 222.
260. 262. 322. 326.

λοιδορία 16. 182.

λύπη 228. 342. 344. 416.

λύτρωσις 356. 376. 446. 472. 476. 478.
482. 488.

Μ

Μαδαϊκά 32.

Μαλαχίας 110.

Μανασσῆς 290.

μάνα 404.
 μάνα νοητόν 404.
 Μάρκος 194.
 ματαιότης 360.
 Ματθαῖος 194.
 μεγαληγορία 262.
 μεγαλοπρέπεια 324.
 μεγαλουγία 294. 298. 352. 374. 388.
 μέθεξις 400. 410.
 Μελωδός (Δαβίδ)
 μετάγνωσις 14. 348.
 μετάνοια 342.
 Μεωδάχ 292. 294.
 Μῆδοι 126. 130. 472. 474.
 μολυσμός 446. 450. 474. 488. 496.
 μυκτηρισμός 260.
 μυσταγωγία 50. 224. 226. 336. 450.
 462.
 μυστήριον 50. 62. 104. 112. 142. 148.
 176. 192. 316. 318. 320. 322. 338.
 350. 356. 452. 476. 482.
 Μωάβ 48. 50. 52.
 Μωαβίται 52. 348.
 μωρία 362.
 Μωσῆς-Μωυσῆς 20. 36. 38. 40. 54.
 58. 62. 72. 92. 106. 170. 174. 176.
 184. 192. 236. 248. 338. 340. 350.
 378. 396. 402. 426. 432. 468. 484.

N

Ναβουχοδονόσωρ 88. 90. 298. 302.
 νεκρολατρεία 332.
 Νεχοθᾶ 296.
 Νεχορδᾶν 292.
 Νηρίας 94.
 νῆπις 274.
 Νινευῆ 274.
 νομοθεσία 184.
 νομομάθεια 66.
 νόμος 62.

νοθεσία 94.

O

ὀδύνη 152. 228. 288.
 οἰκειότης 192. 446. 452. 454.
 οἰκείωσις 446. 468.
 οἰκονομία 316. 318. 320. 322. 324.
 330. 338. 386. 388. 414. 420. 476.
 ὀλιγωρία 240.
 ὀλοκάρπωσις 322. 326.
 ὀλοκάρπωσις 488.
 ὀλοκαύτωμα 490.
 ὁμοψυχία 166. 230. 358.
 ὄνειδισμός 248. 258. 496. 500.
 ὄνειδος 82. 84. 86. 88. 90.
 ὄργη Θεοῦ 20. 26. 28. 32. 46. 60. 72.
 90. 96. 118. 122. 128. 164. 168.
 182. 184. 186. 204. 206. 208. 210.
 234. 248. 266. 304. 438. 440. 442.
 444. 480.

Π

πάθος 224.
 παιδαγωγία 10. 60. 202. 344.
 παιδεία 442.
 παραπικρασμός 444. 500.
 παραφορά 104.
 παρηρησία 76. 178. 280. 314. 316. 412.
 414.
 Παῦλος 20. 24. 38. 50. 110. 112. 162.
 166. 170. 174. 208. 220. 222. 226.
 276. 304. 316. 320. 334. 340. 350.
 370. 416. 422. 424. 430. 438. 446.
 456. 460. 462. 478. 482. 486. 492.
 πειρασμός 144. 346. 366. 446. 448.
 448. 482.
 Πεντηκοστή 12. 160.
 περισπασμός 312. 404. 408. 480.
 περιτομή 166. 220. 492.

Πέρσαι 126. 130. 242. 264. 472. 474.
 Πέτρα (πόλις) 408.410.
 πέτρα (ὁ Χριστὸς) 448.
 Πέτρος 14. 190. 220. 350. 412. 486.
 Πιλάτος 192. 194.
 πίστις 10. 14. 16. 20. 24. 34. 36. 38. 44.
 50. 78. 102. 106. 108. 110. 146.
 148. 150. 158. 166. 168. 170. 178.
 184. 194. 198. 206. 210. 218. 220.
 222. 230. 284. 304. 312. 318. 342.
 352. 354. 358. 370. 374. 400.
 402.410. 416. 442. 450. 454. 456.
 462. 464. 466. 470. 486. 492.
 πλάνη 72. 78. 80. 106. 116. 140. 224.
 324. 382. 416. 420.
 πλάνησις 122. 150. 422.
 πλεονεξία 128. 140. 200. 230. 352.
 404. 414. 432. 464. 498.
 πλημμέλημα 228. 488.
 πολυθεία 426. 432.
 πονηρία 208.
 πρόγνωσις 358.
 προθυμία 176. 414.
 προνομή 200. 202. 204. 206. 432. 434.
 προσδοκία 354. 400.
 προσευχή 258. 280. 282.
 προσκύνησις 34. 336.
 προσοχή 36.
 πρωτοτόκια 208.

Ρ

Ῥαασσών 232.
 ραθυμία 44. 430. 468. 478.
 Ῥαφεῖς 252.
 Ῥαψάκης 118. 232. 234. 236. 240.
 244. 246. 248. 250. 252. 254. 270.
 278. 286. 294.
 Ρωμαῖος, -οι 52. 82. 156. 180.
 Ρωμέλιος 232.

Σ

Σαλαθηήλ 120. 136.
 Σαμάρεια 110. 232. 234. 244. 262.
 Σαμαρεῖται 262. 270.
 Σαρακηνοὶ 410.
 Σαρασάρ 274.
 Σαρῶν 178. 180.
 Σαρωνᾶς 180.
 Σατανᾶς 66. 108. 118. 120. 124. 126.
 128. 140. 142. 162. 172. 200. 202.
 204. 224. 230. 276. 346. 390. 402.
 414. 416. 418. 432. 436. 454. 456.
 464.
 Σαῦλος 220.
 Σεδεκίας 88.
 Σεναχηρείμ 232. 254. 256. 268. 270.
 274. 292. 330.
 Σεπφαρουῖμ 244. 252.
 Σινᾶ 92.
 Σιῶν 22. 24. 56. 58. 100. 102. 134. 142.
 144. 152. 174. 184. 186. 196. 202.
 212. 260. 268. 276. 278. 314. 384.
 386. 388. 412. 416.
 σκαιότης 184. 414. 418. 458.
 Σομνᾶς 234. 238. 246. 248.
 Σοφία 172. 176. 308. 320. 322. 324.
 336. 340. 422. 448. 462.
 σοφία κόσμου 64. 66. 146. 150. 422.
 σταυρὸς 52. 68. 182. 316.
 στενοχωρία 88. 90. 416.
 Συήνη 448.
 συμφορὰ 28. 50. 58. 96. 154. 172. 182.
 186. 192. 214. 260. 268. 344. 434.
 438. 444. 470.
 σύνεσις 64. 66. 320. 326.
 συντέλεια αἰῶνος (κόσμο) 114. 206.
 426.
 Συρία 232.
 σωτηρία 10. 16. 44. 54. 58. 78. 96. 98.
 100. 124. 150. 170. 172. 174. 248.

286. 288. 312. 336. 342. 384. 392.
410. 456. 478.

Τ

ταλαιπωρία 96. 98. 210. 472.
Τάνις 82. 84.
ταπείνωσις 300. 306.
τελώνης 494.
τρυφή 102. 104. 124. 146.
τύρβη 404. 422.
Τύριοι 86.

Υ

υίοθεσία 312. 456.
ύπεροχή (θεία) 298. 324. 328. 332.
464. 466. 484. 498.
ύπεροψία 136. 282.
ύπομονή 10. 16. 346.
ύπόστασις 398.
ύποταγή 102.

Φ

Φακεέ 232.
Φαραώ 82. 84. 234. 480.
Φαρισαῖος 50. 52. 64. 66. 106. 114.
144. 184. 192. 454. 494.
φαυλισμός 8. 10. 12.
φαυλότης 354. 458. 492.
φειδῶ 426. 488.
φθορά 132. 208. 352. 392.
φιλανθρωπία 102. 128. 400. 488.
φιλοθεία 258. 278. 362. 478.
φιλοκομπία 294.
φιλοσαρκία 404.
φιλοστοργία 136. 306.
φιλοτιμία 342.
φιλοχρηματία 188.

φλυαρία 150.
φόβος θεῖος 190.
φόβος Κυρίου 78.
Φοίνικες 448.
Φοινίκη 70. 178. 262.
φρενοβλάβεια 106. 442.
φρόνημα 500.
φρόνησις 338. 340.
φύσις θεία 458.
Φῶς (ὁ Χριστός) 400. 402. 420. 456.
φῶς τοῦ κόσμου 58.
φωταγωγία 470.
φωτισμός 114. 116.

Χ

Χαλδαῖοι 294. 362. 448. 470. 472. 474.
χαρὰ 452.
Χαρράν 252.
χάρις 170. 348. 410. 456. 462.
χάρισμα 164. 354. 372. 488.
Χελκίας 234. 246.
Χέρμελ (Κάρμηλος) 70. 158. 160.
162.
χρηστότης 418. 484.
Χριστιανός 380. 392. 458.

Ψ

ψευδηγορία 384.
ψευδολατρεία 334. 450.
ψευδομαντία 384.
ψεῦδος 18. 22. 46. 94.

Ω

ὠμότης 10. 234. 254.
ᾠρωνίμ 32.
ᾠσηέ 110.

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας :** *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
 - » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*
 - » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ'.*
 - » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν.*
 - » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
 - » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ'.*
 - » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε'.*
 - » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : 1. *Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', – 2. Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος. – 3. Ὅτι εἷς ὁ Χριστὸς. – 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις: Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἑτέρων ἐννοιῶν. 5. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια (Κεφ. Α'–ΚΗ').*
 - » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός, – Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. – Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. .*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	8
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ	8
ΒΙΒΛΙΟΝ Γ. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ	8
Λ Ο Γ Ο Σ Β' ('Ησ. Κεφ. 28, 9 - 30, 26)	8
Η ΟΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΡΗΜΩ	86
Λ Ο Γ Ο Σ Γ' ('Ησ. Κεφ. 30, 27 - 35, 10)	118
Λ Ο Γ Ο Σ Δ' ('Ησ. Κεφ. 36, 1 - 40, 14)	232
ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΖΕΧΙΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΙΟΥΔΑΙΑΣ	284
Λ Ο Γ Ο Σ Ε' ('Ησ. Κεφ. 49, 15 - 42, 9)	322
ΒΙΒΛΙΟΝ Δ'. - ΛΟΓΟΙ ΠΕΝΤΕ	400
Λ Ο Γ Ο Σ Α' ('Ησ. Κεφ. 42, 10 - 44, 1)	400
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	503
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	503
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καί πραγμάτων	509